ШӘХЕСЛӘРЕБЕЗ

ЗНАМЕНИТЫЕ ЛИЧНОСТИ

Галимҗан ИБРАҺИМОВ

Галимҗан Ибраһимовның тормыш юлы һәм эшчәнлеге турында

Кайбер диссертацияләрдән үрнәкләр

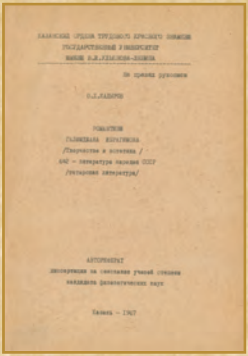

Казань – 1967

КАЗАНСКИЙ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени В. И. УЛЬЯНОВА-ЛЕНИНА

На правах рукописи

М. Ш. МАННУРОВА

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЕ ИДЕИ И ОБРАЗЫ В ТАТАРСКОМ ИСТОРИКО-РЕВОЛЮЦИОННОМ РОМАНЕ

(Изображение русского революционера в романах Г. Ибрагимова, К. Наджми, Н. Гази)

(10. 642 — Литература народов СССР)

Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук.

Казань — 1971 г.

ТВОРЧЕСТВО ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА

Автореферат

Казань—1961

ИНСТИТУТ ЯЗЫКА, ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОРИИ им. Г. ИБРАГИМОВА

КАЗАНСКИЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК

На правах рукописи

САДЕКОВА АЙСЛУ ХУСАИНОВНА

ФОЛЬКЛОР В ЭСТЕТИКЕ ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА

10.01.03 Литература народов СССР (татарская литература)

АВТОРЕФЕРАТ

НАТУРАЛИЗМ В ТВОРЧЕСТВЕ ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА

АВТОРЕФЕРАТ

На правах рукописи

РУССОИСТСКИЕ ТРАДИЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА

10.01.02 – Литература народов Российской Федерации (татарская литература)

Автореферат

Казань – 2009

Кайбер гыйльми хезмәтләрдән үрнәкләр

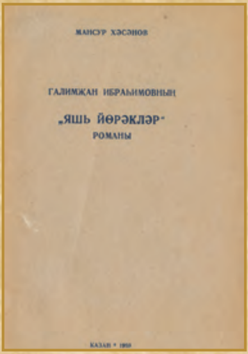

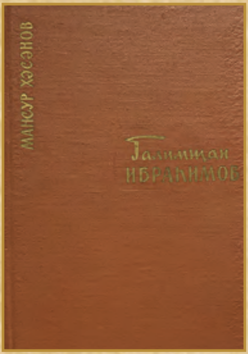

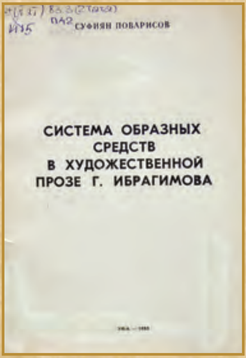

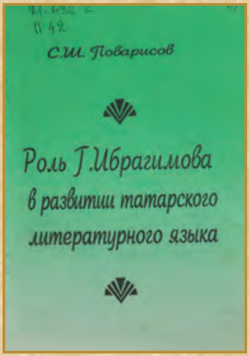
С.Ш. Поварисов
Роль Г. Ибрагимова
в развитии татарского
литературного языка

Суфиян Сафуанов
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ
ҺӘМ
БАШКОРТСТАН
Уфа 2000

Галимджан
Ибрагимов

С.Ш. Поварисов
Галимджан Ибрагимов
и татарский
литературный
язык

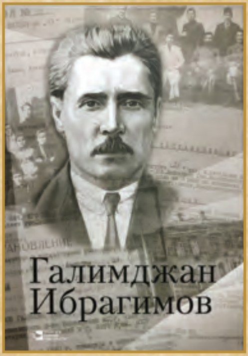
Галимджан
Ибрагимов

Галимҗан Ибраһимовның
иҗат дөньясында
В мире творчества
Галимджана Ибрагимова

С.Ш. ПОВАРИСОВ
ГАЛИМДЖАН ИБРАГИМОВ –
ВЕЛИЧАЙШИЙ МАСТЕР
ХУДОЖЕСТВЕННОГО СЛОВА

АКАДЕМИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
НАРКОМПРОСА ТАССР
Документы и материалы

МИРАСХАНӘ
РУХИ МИРАС
ЭЗЛӘНҮЛӘР ҺӘМ ТАБЫШЛАР
ДУХОВНОЕ НАСЛЕДИЕ
ПОИСКИ И ОТКРЫТИЯ

Кайбер гыйльми конференцияләр

(Казан, Яр Чаллы, Уфа, Стәрлетамак. 1967–2017 еллар)

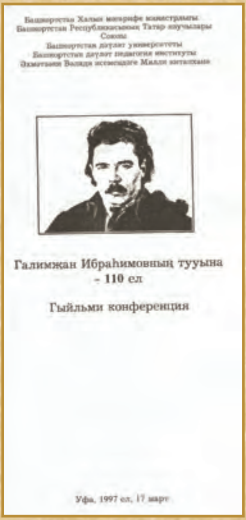

Галимҗан
Ибраһимов
Чакыру

«ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ МИРАСЫ һӘМ ХӘЗЕРГЕ ЗАМАН»

ПРОГРАММАСЫ
ПРОГРАММАҺЫ

1887
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ
2007
ТАТАР ЯЗУЧЫСЫ,
ГАЛИМ,
ДӘҮЛӘТ ЭШЛЕКЛЕСЕ
туууына 120 ел

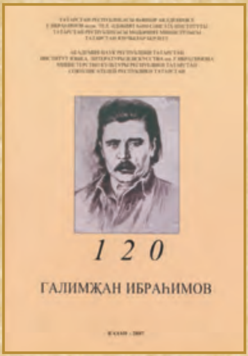
1 2 0
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ

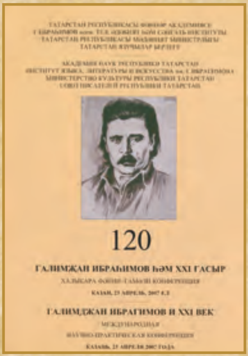
120
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ һәМ XXI ГАСЫР
ГАЛИМДЖАН ИБРАГИМОВ И XXI ВЕК

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ
һӘМ XXI ГАСЫР

Галимҗан Ибраһимов мирасы
һәм хәзерге заман

Г. ИБРАҺИМОВ МИРАСЫ
һӘМ ТӨРКИ ДӨНЬЯ

ПРОГРАММА

125
Г. ИБРАҺИМОВ МИРАСЫ ҺӘМ ТӨРКИ ДӨНЬЯ
НАСЛЕДИЕ Г. ИБРАГИМОВА И ТЮРКСКИЙ МИР

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ
И ПРЕПОДАВАНИЯ ТЮРКСКОЙ ФИЛОЛОГИИ:
ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОСТЬ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Ибрагимовские чтения

130
НАСЛЕДИЕ
ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА
В КОНТЕКСТЕ МНОГООБРАЗИЯ КУЛЬТУР
МӘДӘНИЯТЛӘР
ТӨРЛЕЛЕГЕ КОНТЕКСТЫНДА
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ МИРАСЫ
Сборник
материалов конференции

130
НАСЛЕДИЕ
ГАЛИМДЖАНА ИБРАГИМОВА
В КОНТЕКСТЕ МНОГООБРАЗИЯ КУЛЬТУР
МӘДӘНИЯТЛӘР
ТӨРЛЕЛЕГЕ КОНТЕКСТЫНДА
ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ МИРАСЫ
Программа конференции

Документаль, әдәби әсәрләр

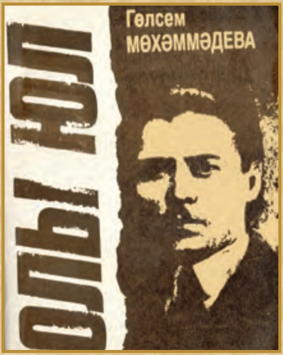

Кайбер рәсем һәм сынлы сәнгать үрнәкләре

Рәссам П. Беньков эше. 1926

Г. Ибраһимов туграсы.
Хаттат Н. Нәкъкаш эше. 2007

Рәссам Л. Фәттахов эше. 1971

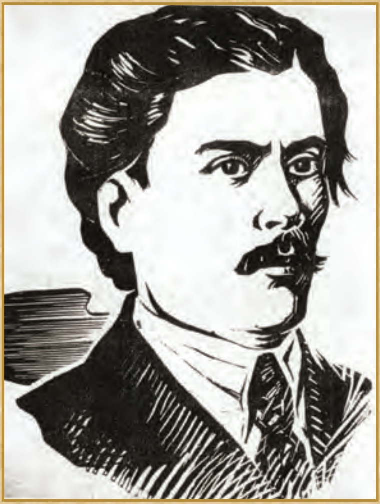

Рәссам М. Рәхимов эше. 1977

Сынчы Б. Урманче эше. 1963

Сынчы Б. Урманче эше. 1968

Сынчы З. Басыйров эше. 1987

Г. Ибраһимовның кайбер әдәби әсәрләренә иллюстрация үрнәкләре

Рәссам Л. Анисимов эше

Рәссам Т. Хаҗиәхмәтов эше

Рәссам Н. Байбурин эше

Театр сәнгатеннән үрнәкләр

«Яңа кешеләр» спектакленең афишасы. Уфа, Башкорт дәүләт театры. 1928, 16 март

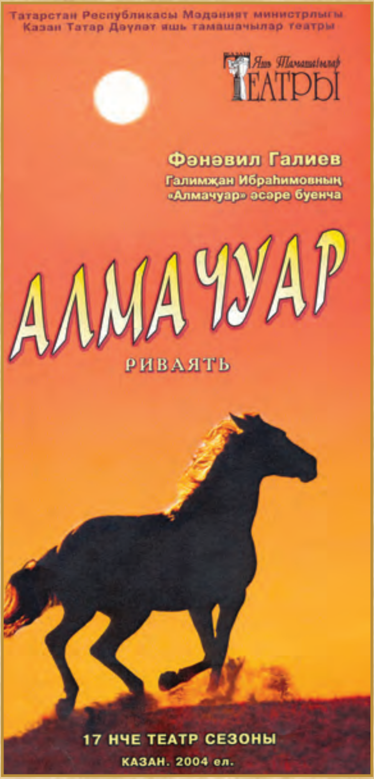

«Алмачуар» спектакленең программасы. Казан, Татар дәүләт яшь тамашачылар театры. 2004

«Татар хатыны ниләр күрми» спектакленнән күренеш. Г. Камал ис. Татар дәүләт академия театры. Казан, 1978

Исемен мәңгеләштерү

Г. Ибраһимовның Солтанморат авылындагы музееның әүвәлге бинасы. 1987–1993

Г. Ибраһимовның Солтанморат авылындагы музееның яңа бинасы

Казанда Г. Ибраһимов исемендәге 17 нче санлы гимназия һәм әдипнең бюсты. 2020

Казанда Г. Ибраһимов проспекты. 2020

Татарстан Фәннәр академиясенең Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты бинасы. Казан, К. Маркс ур., 12. 2020

Г. Ибраһимовның 120 еллыгына багышланган фәнни конференциянең күкрәк билгесе. 2007

Авыргазы районы хакимияте тарафыннан гамәлгә куелган Г. Ибраһимов исемендәге премиянең күкрәк билгесе. 1996

Уфада Г. Ибраһимов исемендәге бульвардагы 25 нче санлы йорт диварына куелган барельеф. 2010

Ялтада Халтурин урамындагы 5 нче санлы йорт диварына куелган истәлек тактасы. 2008

Казанда Архангел зиратында Г. Ибраһимов җирләнгән дип фаразланган урынга куелган истәлек билгесе. 2020

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ – ДОКУМЕНТЛАРДА

2 том

Совет чоры документлары

Казан
«Җыен» нәшрияты
2020

ББК 83.3(2Рос=Тат)
И13

Редколлегия:
Р. И. Вәлиев, М. Б. Галиев, Х. Й. Миңнегулов, И. Г. Һадиев,
Ф. М. Рәфыйков, Ф. Ш. Сафиуллин

Фәнни мөхәррир:
Җәүдәт Миңнуллин,
тарих фәннәре кандидаты

Төзүче:
Рәмил Исламов,
филология фәннәре докторы

Бәяләүче:
Хатыйп Миңнегулов,
филология фәннәре докторы, профессор

И13 **Галимҗан Ибраһимов – документларда: 2 томда** / Төзүче: Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы. – Казан: Җыен. 2020. – 2 т.: Совет чоры документлары. – 672 б. («Шәхесләребез» сериясендә)

ISBN 978-5-902783-49-7

Ике томлы хезмәтнең икенче томына татар әдәбияты классигы, галим, педагог, публицист, дәүләт һәм җәмәгать эшлеклесе, Хезмәт Батыры Г. Ибраһимовка (1887–1938) мөнәсәбәтле совет чоры документлары (хатлар, телеграммалар, мөрәҗәгатьләр, автографлар, котлаулар, репрессия һәм аклау чоры документлары, шәхси тормышына караган һәм исемен мәңгеләштерү документлары, тормышы һәм эшчәнлеге хроникасы, яшәгән фатирларының, кунакханәләрнең һәм ул булган йортларның, төрмәләрнең исемлеге, яңа библиографиясе) тупланды. Биредә урын алган документларның күбесе беренче мәртәбә һәм оригиналда китерелә.

Китап әдипнең тормышын һәм иҗатын өйрәнүче киң гавамга тәкъдим ителә.

ISBN 978-5-902783-49-7

© «Җыен» нәшрияты, 2020
© Р. Ф. Исламов, төзү, 2020

V
СОВЕТ ЧОРЫ ДОКУМЕНТЛАРЫ

ХАТЛАР

1918
Письмо В. И. Ленину от заместителя Комиссариата по делам мусульман Г. Ибрагимова[1]

1 сентября 1918 г.

Тов[арищу] Ленину

Коллегия Центрального мусульманского Комиссариата по поводу преступного покушения на вождей мирового пролетариата тов[арища] Ленина[2] и предательского убийства тов[арища] Урицкого[3] выражает глубокое негодование по адресу убийц, предателей революции, и призывает мусульманский пролетариат теснее сплотиться вокруг вождей революции и Советской власти, взять их под свою защиту и быть готовыми к беспощадной борьбе с контрреволюцией.

Заместитель председателя Комиссариата Г. Ибрагимов

---

[1] Төп нөсхә элекке СССР Октябрь революциясе Үзәк дәүләт архивында саклана (130 ф., 2 тасв., 454 эш, 148 кәг.). Текст «В. И. Ленин и Татария: Сборник документов, материалов и воспоминаний. Издание второе, исправленное и дополненное» дигән китаптан алынды (Казань, 1970, с. 207–208).

[2] *…преступного покушения на вождей мирового пролетариата тов[арища] Ленина* – 1918 елның 30 августында Михельсон заводында эсер-террористка Фаина Ефимовна Каплан (Феги Ройдман) пистолеттан Ленинга ата һәм аны яралый. Рәсми аңлатма шулай, ләкин бу вакыйгада әле ачыкланып бетмәгән моментлар бик күп.

[3] *…предательского убийства тов[арища] Урицкого* – Моисей Соломонович Урицкий (1873–1918), Россиядә революция хәрәкәте эшлеклесе. Эсерлар тарафыннан атып үтерелә.

1920
Эшче-крәстиән иптәшләргә белдерү[1]

3 декабрь 1920 ел

Иҗтимагый революция хәрәкәте бөтен дөньяның матди-мәгънәви көчләрен бер-беренә каршы көрәшкән ике сафка аерым ачык рәвештә оештырып җиткерде. Хакыйкый азатлык әмәлләре юлында меңнәр, миллионнарча корбаннар биреп көрәшмәктә булган хезмәт халыкларының алдында баручы бәйнәлмиләл пролетариат һәм аның юлдашларыннан авыл-шәһәр ярлылары өчен бердәнбер юл, бердәнбер оешма Өченче Коммунист Интернационалы[2] икәнлеге өч-дүрт еллык канлы көрәштә һәркемгә ачылып җитте.

Хәзер тарих шундый бер дәвергә килеп керде ки, гөруһ[3] фанатизмнарын ташлап, Советлар ысулы, гамәлдә интернационализм, пролетариат диктатурасы һәм коммунизм яклы барлык көчләрнең бер мәркәзгә буйсынган бәйнәлмиләл бер оешма тупланулары үзеннән-үзе бер бурыч булып әверелде.

Менә шул хәлләр хәзер һәрбер революционерны Өченче Коммунист Интернационалы [өчен] үзенең көчен тапшырырга чакыра, революционер вөҗданы өчен бердәнбер юл шунда икәнен исбат итә.

Дүртенче елы барган революциянең һәммә дәверләрендә, һәммә фаҗигаләрендә коммунист иптәшләр белән бергә барганлыгым, ике партия (РКП белән Л[евый] С[оциалистический] К[оммунистический] И[нтернационал]) арасында булып үткән ихтиляфларның[4] һәрберендә пролетариат хакимияте ягында калуым, фикердә һәм гамәлдә өч ел буенча бөтенләй РКП белән бергә эшләгәнлегем һәммә иптәшләрнең күз алдында иде.

---

[1] «Эшче» газетасының 1920 елгы 3 декабрь санында «Идарәгә мәктүпләр» рубрикасында, аннан соң «Кызыл Армия» газетасының 1920 елгы 7 декабрь саннарында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 104–105) басылган. Текст «Эшче» газетасыннан алынды.

[2] *Өченче Коммунист Интернационалы* – 1919–1943 елларда инкыйлаби эшчеләр хәрәкәте бурычлары һәм мәнфәгатьләренә яраклы рәвештә төзелгән халыкара оешма; 1 һәм 2 нче Интернационалның дәвамы.

[3] *Гөруһ* – төркем.

[4] *Ихтиляфларның* – каршылыкларның.

Бу бергәлекне рәсмиләштерү өчен үзенең идеологиясе һәм тактикасы белән камил бөлгенлеге ачылган сул социалист революционер-интернационалистлар партиясеннән чыгып, бәйнәлмиләл пролетариатның юлбашчысы Өченче Коммунист Интернационалның Русиядәге секциясе – Русия коммунист большевиклар партиясенә керүемне эшче-крәстиән иптәшләргә, фикердәшләргә рәсми рәвештә белдерәм.

Галимҗан Ибраһимов,
1920 ел, ноябрь 30 – Казан

1922
Безнең заманның Әбуҗәһелләре, Ишмиләре, Пуришкевичләре
(Яшьләргә ачык хат урынында)[1]

1922, № 2

Мәмләкәттә булган җимереклекне, ачлыкны бер дәрәҗәдә җиңеләйтү өчен килеп чыккан яңа икътисади сәясәт буржуазияне бераз аякка бастырды. Аңа вак-төяк мастерскойлар, завод-фабрикалар, кибетләр, магазиннар ачарга юл бирде. Моның аркасында әле кичә генә пролетариат алдында калтырап торган сыйныфлар хәзер инде үзләрен бераз көчәйгән кебек, бераз ныгыган кебек сизәләр.

Хәзер алар, кибетләр, завод-фабрикалар ачу белән генә тукталмыйча, мәктәпләргә, театрга, көтепханәләргә, әдәбият дөньясына кул сузарга омтылмак булалар, яңа икътисади сәясәт бит хәзер, дип, үзләренең иске идеологияләре белән халыкның миләрен, йөрәкләрен агуларга һәртөрле чаралар эзлиләр, планнар коралар. Караңгы авылларда элекке заманның һәртөрле җен-карачкылары баш күтәрде. Үзләренең бөтиләре, тәсбихләре, «Иман шартлары» белән яшь буынның җанын каралыйлар. Шәһәрләрдә дә дини-милли каралыкларның реакция өчен терәк булачагын аңлаган буржуалар һәм аларның ялчылары булган кайбер муллалар, кайбер контр мөхәррирләр бу караңгы почмаклардан, каберстаннардан терелеп чыгар өчен кузгала башлаган үлекләрне яклыйлар, шуларны тере дип, җанлы кеше дип, дини, милли теләк дип якларга маташалар.

Кыскасы, әллә кайларда, чормаларда, базларда яткан кара, пычрак бер сөрем һаваны агуламак була. Буржуазия кибет ачып, чак кына матди көч алу аркасында, идеология дөньясын да үзенең пычрак фикерләре белән нәҗесләмәк була. Моның өчен халык тормышындагы һәрбер авырлыктан файдаланырга тели.

[1] «Кызыл Шәрык яшьләре» журналының 1922 елгы 2 нче санында (б. 23–25), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 106–109) бастырылган. Текст журналдан алынды.

Ачларга ярдәм дигән булып Уфа Духовный собраниесе хөкүмәткә үзенең «хезмәтен» тәкъдим кыла[1] да шул арага бер дини журнал, дини әсәрләр басу өчен бер матбага ачарга план кора[2]. Галимҗан мулла үләксәсен[3] әллә нинди дини-милли караңгылыклар юлына корал итү өчен зур демонстрация ясарга маташып карый.

Контрреволюция каберстаныннан күтәрелгән бу черек исле сөрем хәзер инде мәсьәләнең кая барырын аңлап җитмәгән безнең иптәшләр, кайбер язучылар, артистлар, укытучылар арасында үзенең кара сукмагын салырга, сиздермәстән анда да агуын чәчәргә уйлый.

Мисаллары күз алдында.

Татар контрларыннан беренең «Зөләйха»сын кую өчен чаралар эзләп маташтылар[4]. Тик эшче-крәстиән угылларының

---

[1] *Ачларга ярдәм дигән булып Уфа Духовный собраниесе хөкүмәткә үзенең «хезмәтен» тәкъдим кыла* – Уфада Эчке Россия һәм Сибирия мөселманнарының Үзәк Диния нәзарәтендә 1921 елда Ачларга ярдәм комиссиясе төзелә. Аның рәисе казый Кәшшаф Кыяметдин улы Тәрҗемани (1877–1943) була. Өстәмә кара: Таһиров И. Ачлык фаҗигасе / И. Таһиров // Мирас.– 1996.– № 4.– Б. 101–105.

[2] *…бер дини журнал… ачарга план кора* – Уфада Эчке Россия һәм Сибирия мөселманнарының Үзәк Диния нәзарәте каршында казый К. Тәрҗемани наширлегендә һәм мөхәррирлегендә «Ислам мәҗәлләсе» дигән айда бер мәртәбә чыга торган дини, әхлакый вә фәлсәфи журналның беренче саны 1924 елның 2 августында дөнья күрә. 1927 елда туктатыла.

[3] *Галимҗан мулла үләксәсен* – Галимҗан Мөхәммәтҗан улы Галиев (Баруди) (1857–1921), дин һәм җәмәгать эшлеклесе, җәдитчелек тарафдары, 1881 елда «Мөхәммәдия» мәдрәсәсен нигезли һәм аның җитәкчесе була. 1917–1921 елларда Эчке Россия һәм Себер мөселманнары Үзәк Диния нәзарәте рәисе (мөфти) вазифасында була. Идел буенда ачлыктан интегүчеләр өчен ярдәм оештыру максаты белән Мәскәүгә баргач, 1921 елның 6 декабрендә кинәт вафат була. Аның җәсәде махсус вагон белән 13 декабрьдә Казанга алып кайтыла. Дәфен кылу мәрасимендә бик күп халык катнаша. Бу вакыйгага карата Г. Ибраһимов үзенең мөнәсәбәтен шулай белдерә. Мөфти хәзрәтләренә карата бу хәкарәтле сүзләр Г. Ибраһимовтан алда Г. Касыймовның «Солтангалиевчелек һәм аның тарихи тамырлары» дигән китабында әйтелә: «Шул 23 нче елда булырга кирәк, Мәскәүгә барган җирендә… мөфти Галимҗан Баруди үлеп кала. Казан солтангалиевчеләре моның өчен махсус поезд сатып алып, аның үләксәсен зур тантана белән Казанга кайтаралар һәм Казанга кайтарып аны шулай ук зур тантана белән күмәләр»: Qasimof Ƣ. Soltanƣəliefcelek həm anьŋ tamrlarь / Ƣ. Qasimof.– Qazan: Tatizdat, 1930.– B. 80.

[4] *Татар контрларыннан беренең «Зөләйха»сын кую өчен чаралар эзләп маташтылар* – «Зөләйха» – язучы, җәмәгать һәм сәясәт эшлеклесе Г. Исхакый драмасы. Мәскәүдә үз наширлегендә 1918 елда бастырыла. Беренче мәртәбә «Сәйяр» труп-

ник торулары гына бу кара планга юл бирмәде. Якын арада куелып үткән «Янгура»да[1] татар контрларының йөзе ник ачылды (бу хакта минем дә бераз гөнаһым бар, тәфсыйле «Татарстан»дагы мәкаләмдә[2]).

Ләкин мәсьәлә, иптәшләр, моның белән тукталырга уйламый. Яңа сәясәт дип театрга, нәшрият шөгъбәсенә табыш кирәк, үзен-үзе яшәтергә кирәк, дигән бәһанә белән бу кара хәрәкәтне караңгы почмаклардан киң мәйданга чыгарырга хыяллану дәвам итә. Әдәбият, театр дөньясына кара сөрем капларга план төзелде. Кайбер язучылар үзләре дә сизмәстән, аңламастан буңа корал булалар. Ни язганнарына хисап бирмәстән, шул күтәрелеп килгән кара туфанга җиңелеп, һәртөрле динчелек, шовинистлык рухларын үз әсәрләрендә чыгаралар.

Уфадагы дини журнал, дини матбугат планнары, Галимҗан мулла үләксәсе белән демонстрацияләр, бөтен дини фанатизм белән агуланган «Зөләйха»ларны куйдырырга азапланулар, «Янгура»ны куйганда артистларның бу әсәрне бөтенләй кара фанатизм хәрәкәте төсе бирүләре – болар шул кара туфанның беренче дулкыннарыдыр.

Үзе ачыктан-ачык революция хәрәкәтенә катнашкан кайбер иптәшләрнең бу туфанны сизмәве, сизмәстән шуңа хезмәт итүе – бу тагы куркынычрак бер хәлдер.

Ишетелүенә күрә, Троицкиның бер язучы Сәлахетдин Әюби хакында, Чыңгыз, Мамайлар хакында байтак кына драмалар язган һәм яза икән[3]. Икенче бер казанлы иптәшебез Хәсән, Хөсәен (хәзрәте Гали балалары) хакында бер фаҗига эшли ди[4].

пасы тарафыннан Казанда зур театр сәхнәсендә 1917 елның 17 мартында ук куела.

[1] *Якын арада куелып үткән «Янгура»да* – «Янгура» – язучы Афзал Таһиров (1890–1937) драмасы. Беренче мәртәбә Казанда 1922 елның 28 гыйнварында сәхнәгә куела.

[2] *…тәфсыйле «Татарстан»дагы мәкаләмдә* – кара: Ибраһимов Г. Татар сәхнәсе («Янгура» уйналуы мөнәсәбәте белән) / Г. Ибраһимов // Татарстан хәб.– 1922.– 31 гыйнв.

[3] *…Троицкиның бер язучы Сәлахетдин Әюби хакында, Чыңгыз, Мамайлар хакында байтак кына драмалар язган һәм яза икән* – сүз драматург Әхмәт (Шаһиәхмәт) Таҗетдин улы Рахманкулов (1886–1942) һәм аның сәхнә әсәрләре хакында бара. «Чыңгызхан» дигән әсәре 1914 елда Истанбулда нәшер ителүе мәгълүм.

[4] *Икенче бер казанлы иптәшебез Хәсән, Хөсәен (хәзрәте Гали балалары) хакында бер фаҗига эшли ди* – сүз язучы, драматург Нәкый Исәнбәт (1899–1992) хакында барса кирәк.

Алдан әйтергә кирәк, бу әсәрләрнең һичберсен аерым алып контрреволюционный, фәлән дип әйтеп булмый, әгәр дә бер революционер каләменнән үтсә, һәртөрле Чыңгызлар, Әюбиләр, Мөхәммәтләр бөтен мәгънәсе белән тарихтагы сыйнфый икътисади революция хәрәкәтләрен ачып бирергә яраклык мәүзугълардыр. Ләкин, бердән, мондый нәрсәләр хакында язу планнары революционерлар тарафыннан түгел, бәлки иң азы битараф кешеләр каләменнән чыкканга, аннан да бигрәк, берсе Оренбургта, берсе Казанда, берсе Троицкида, берсе әллә кайда яткан язучыларның берсен-берсе белмәстән, күрмәстән берьюлы шундый мәүзугъларга тотынулары бу тормышның кайбер җирендәдер, ниндидер бер кара дулкын күтәрелүен, болар шуның җимеше генә икәнен күрсәтә торган галәмәтләрдер (симптом) . Икенче сүз белән әйткәндә, каядыр, нинди каберстандадыр әллә кайчан дөмеккән Әбуҗәһелләр[1], Ишмиләр[2], Пуришкевичләр[3] баш күтәрергә итәләр, үзләренең таралган өммәтләрен җыеп, шул иске фанатизмны яңадан терелтергә, шуның белән эшче-крәстиәннең йөрәген агуларга үзләренең ләхетләрендә план коралар. Кайбер йомшак иптәшләр, шул кабер сөремнәренә җиңелеп, шул адәм балалары тарихында хәзер бөтен мәгънәсе белән реакционерлык, әбуҗәһеллек, ишмичелек ролендә булган һәртөрле динчелек, ишмичелек рухларына үз язуларында юл бирәләр.

Ләкин аңларга кирәк ки, ул заман өчен чыннан да иң бөек революционер булган Мөхәммәткә каршы иске потпәрәстлекне яклап чыккан Әбуҗәһел, шулай ук җәдит хәрәкәтенә каршы хиҗабны, иҗекне, кадимне яклап чыккан Ишми муллалар, буржуазный революциягә каршы иске феодальлекне яклап сугышкан Пуришкевичләр үз заманнары өчен ни дәрәҗәдә зарарлы контрлардан булса, тарихның да хәзерге дәвере өчен, бу дәвернең алдындагы хезмәтләре өчен дә мондый динчелек, милләтчелек хәрәкәтләре нәкъ шул хиҗабны, кадимне яклаучыларның, Алла берлегенә каршы барып, Лат[4], Гозза[5], Мәнат[6] кебек тә-

---

[1] *Әбуҗәһел* – Мөхәммәд пәйгамбәр дошманнарының берсе.

[2] *Ишми* – Ишмөхәммәт (Ишми ишан) Динмөхәммәтов (1842–1919), дин эшлеклесе, кадимчелек тарафдары; 1919 елда большевиклар тарафыннан атып үтерелә.

[3] *Пуришкевич* – Владимир Митрофанович Пуришкевич (1870–1920), рус сәясәт эшлеклесе, монархист, карагруһ.

[4] *Лат* – борынгы мәҗүси гарәпләрнең табына торган потларының берсе.

[5] *Гозза* – борынгы мәҗүси гарәпләрнең табына торган потларының берсе.

[6] *Мәнат* – борынгы мәҗүси гарәпләрнең табына торган потларының берсе.

реләрне-потларны бетермәү өчен көрәшүчеләрнең һәм дә буржуага каршы феодальне яшәтергә тырышучыларның хәрәкәтләре белән бердер.

Ул Садри Максудилар, Фуатлар, Исхаковлар, ул Милюков, Гучковлар[1], ул Галимҗан Барудилар, Батталлар – болар һәммәсе шул хәзерге дәвернең Ишмиләре, Әбуҗәһелләре, Пуришкевичләредер.

Һәртөрле динчелек, шовинистлык рухын каберстаннардан киң дөньяга чыгарырга азапланулар – һәммәсе безгә Ислам кирәкми, без Лат белән Гоззага, Мәнатка табынабыз, җәдит хәрам, яшәсен хиҗаб белән иҗек, безгә хөррият кирәкми, иске феодализм калсын, дип йөрү белән бердер. Чөнки, заманнар үткән саен, тормышның кирәкләре алмаша бара. Бер заманда революционерлык булган хәрәкәт икенче вакытта, тормышның тагы да яңарак кирәкләре тугач, контрлыкка әйләнә.

Бу хакта мин икенче бервакыт тәфсилләп тукталырга уйлыйм. Хәзергә шуның белән сүземне бетерәм. Яңа икътисади сәясәт дип һәртөрле каберстаннардан Әбуҗәһелләрнең, Пуришкевичләрнең рухын тергезеп чыгаруга юл бирелмәсен! Һәрвакыт, һәркайда, һәрбер халыкта бөтен хәрәкәтләрнең, яңалыкларның алдында искелеккә каршы көрәшкән яшь буын бу турыда үзенең вазифасын үтәсен!

Галимҗан Ибраһимов,
гыйнвар, 28

[1] *Гучков* – Александр Иванович Гучков (1862–1936), зур капитал иясе, Октябристлар фиркасен нигезләүче һәм лидеры.

Газыйм Касыймовка, Давыт Юлтыйга[1]

2 август [1922] ел

Газыйм, Давыт[2]!

Хатыңны алдым. «Рахил» һаман миңа тапшырылмаган әле[3]. Шуңа күрә ул хакта бернәрсә дә әйтә алмыйм. «Урал»ны укый

---

[1] Төп нөсхә Уфада академик Гайса Батыргәрәй улы Хөсәеновның шәхси архивында саклана. Штемпельдән күренгәнчә, хат әүвәл БАССРның Фәнни (хәзерге Башкортстан Республикасының Зәки Вәлиди исемендәге Үзәк республика) китапханәсендә 1930 елда теркәлгән. Шунда ук кулдан гарәп хәрефләрендә «Г. Ибраһимовның кульязмасы» дип язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче (б. 99–100), аннан соң башкорт теленә тәрҗемә ителеп «Ағиҙел» журналының 1962 елгы 5 нче (б. 77–79), «Социалистик Татарстан» газетасының 1962 елгы 14 март саннарында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 110–112) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Хатта язылу елы күрсәтелмәгән. Ләкин төп нөсхәгә китапханәнең шул еллардагы хезмәткәре Гает Әхмәров шулай язып куйган: «Язучының үзе тарафыннан кайсы елда язылганы куелмаган булса да, сүзләрнең килеше уңгае белән 1921 нче [елда] язылган булуы хакланды. Г. Ә.». Әмма әдипнең «Татар студентлары хәрәкәте тарихыннан кечкенә бер хатирә» дигән китабының басылуы хакында үзе әйткән хәбәренә күрә, хат 1922 елда язылган булырга тиеш.

Хат белән бергә, Г. Әхмәров язган булса кирәк, шундый эчтәлектә икенче язма да бар: «Татар, башкортларның атаклы язучыларыннан Галимҗан Ибраһимовның кульязмасы. 1921 нче елның август числасында кайбер иптәшләренә язган хаты. Хат ул вакытның сәяси хәяты турында язылганлыктан хосусый булудан бигрәк гомуми дияргә ярый. Шуның белән бергә сәяси әһәмияттән дә хали түгел».

[2] *Давыт* – Давыт Исхак улы Юлтый (Юлтыев) (1893–1938), башкорт язучысы, җәмәгать эшлеклесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[3] *«Рахил» һаман миңа тапшырылмаган әле* – С. Сүнчәләйнең «Рахил күз яше» (1920) исемле тәрҗемә пьесасы. Ул рус язучысы Н. А. Крашенинниковның (1878–1941) «Плач Рахили» (1910) дигән драмасыннан тәрҗемә иткән: Крашенинников Н. Плач Рахили. Тысячелетняя сказка / Н. Крашенинников // Друкарь. Литературный сборник под редакцией Н. Д. Телешова.– М.: Изд-е Вспомогательной кассы типографистов, 1910.– С. 133–162. Әмма тәрҗемә әсәр нәшер ителмәгән, аның кульязмасы хәзерге вакытта Татарстан Республикасы Милли музееның С. Сүнчәләй фондында саклана (№ 17520).

киләм[1]. Теге Уфа белән Эстәрле талашы[2], чыннан да, бик күңелсез бер талаш булып алды. Еллар буенча партия сафында торып та, әллә нинди блок-фәлән дигән ахмак сүзләрне сөйләүчеләр булуына ни дияргә дә белмим. Коммунист – коммунист инде ул, партия һәм революция ни боерса, шуны эшли. Ниндидер тагы блок хакында сүз сөйләүчеләр чыннан да мәҗнүнлек сатканнар.

Һәркайда алты татар коммунистының, җиде группага бүленгән булып, үзара юкка талаш чыгарып йөрүе бик артык туйдырган инде. Сезнең анда тагы, бер яктан, башкортчы, икенче яктан, татарчы, өченче яктан татар-башкортчы булып талашып, революция алдында торган гомуми хезмәткә зарар китерәчәк булса, һәм партия, һәм пролетариат алдында җинаять ясаган булачагымыз мәгълүм. Безнең Казанда, Мәскәүдә дә мондый мәгънәсез талашлар бик җанга тиеп бетте. Уфа Башкортстанга кергән икән, ул җөмһүрияттә башкорт гаммәсе төп нигез икән, партия һәм революция юлын шулай дип таныган икән, бик-бик табигый ки, башкортлык мәсьәләсе анда һәммә турыда нигез ташы булып салыначак. Казанда саф интернационалист рус бер груһ коммунистлар һәммә эшкә татар гаммәсе күзлегеннән карап эшли башладылар. Уфада шул урынны башкорт алуы бик табигый. Менә бу мәсьәлә яхшы аңлашылса, татар белән ике арада талашка да, ышанмауга да юл калмас.

Бөтен дөньяны берләштерергә теләгән без – бәйнәлмиләлчеләр татар дип, башкорт дип, кабилә талашлары чыгарып баш катырсак, бу тарихи каралык булыр иде. Буржуазный идеологиянең баш күтәрүенә каршы революционный марксизм шигаре астында саф берләштерү – менә мин шул дип уйлыйм хәзерге задачаларның берсен.

---

[1] *«Урал»* – РКП(б)ның Уфа губерна комитетының басма органы буларак 1921–1922 елларда Уфада татар телендә чыккан газета. Шул вакытларда аның мөхәррире Г. Касыймов була.

[2] *Теге Уфа белән Эстәрле талашы…* – сүз 1922 елның августына кадәр Уфада эшләгән татар хезмәткәрләре белән Кече Башкортстанның башкаласы Стәрлетамакта эшләгән башкорт хезмәткәрләре арасында Уфа губернасының Зур Башкортстанга керү-кермәү мәсьәләсендә булып үткән бәхәс һәм талашлар хакында бара.

Башкортстан партия оешмасының 1922 ел, 16–20 сентябрендә булган Алтынчы конференциясе әлеге бәхәсләрне туктату турында карар кабул итә. Г. Ибраһимов Зур Башкортстан төзелүне яклап мәкалә бастыра: Ибраһимов Г. Зур Башкортстан мәсьәләсе / Г. Ибраһимов // Татарстан хәб.– 1922.– 25 гыйнв.

Г. З[1]. мәсьәләләрен аз-маз ишеткән идем. Бунлар турында берни дә язып тормыйм, чөнки бу һәркемнең үзенең эчке, бик эчке дөньясы булганга, читтән әйтелгән сүзләрдә һәрдаим бер хаталык буладыр.

Үзем хәзергә Казанда, ярым хәл җыеп, ярым Насыйри мәҗмугасын[2] ашыктырып ятам. Авылга кайтып килергә ниятем зур. Шунда күрешербез.

Казандагы хәлләрне ул сөйләр[3].

Иптәшләрнең һәрбарчасына – Хөснигә[4], Зәйнәпкә[5], Шәрифкә[6], Мәҗит агайга һәм башкаларга күптән-күп сәлам.

Галимҗан, Казан – август 2.

«Татар студентлары» дигән кечек бернәрсәмне басканнар[7]. Әле төпләнмәгән. Өлгергәч йибәрермен.

Казаннан төрле юк-бар сүз күп бара булыр, әһәмият бирмәгез. Кайбер иптәшләр алама хатыннардан да аламарак булып, башларындагы хыялларын, гайбәтләрне сөйләп йөриләр бугай. Бунларга кухня гайбәте дип карау лязем.

---

[1] *Г. З.* – бу кеше хакында әлегә мәгълүматыбыз юк.

[2] *Насыйри мәҗмугасын…* – сүз шушы мәҗмуга хакында бара: Каюм Насыйри мәҗмугасы. Вафатына егерме ел тулу мөнәсәбәте белән чыга. Редакторы: Һәйят.– Казан: Т.С.С.Җ. дәүләт нәшрияты, 1922.– 160 б.

[3] *Казандагы хәбәрләрне ул сөйләр* – «ул»ның кем булуы хакында әлегә мәгълүматыбыз юк. Бәлки, хатны алып барган кешедер.

[4] *Хөснигә* – сүз Хөсни Кәрим турында бара. Хат язылган вакытларда, ягъни 1919–1924 елларда ул халык мәгарифенең Уфа шәһәр бүлегендә мөселман әдәбияты секциясе мөдире булып эшләгән.

[5] *Зәйнәпкә* – сүз Х. Кәримнең хатыны Зәйнәп Кәримова турында бара.

[6] *Шәрифкә* – сүз Шәрифҗан Сүнчәләй турында бара. Хат язылган вакытта ул Уфада Гыйльми үзәк рәисе була.

[7] *«Татар студентлары» дигән кечек бернәрсәмне басканнар* – Ибраһимов Г. Татар студентлары хәрәкәте тарихыннан кечкенә бер хатирә. Татарстан өлкә комитеты коммунист яшьләр союзы нәшере / Г. Ибраһимов.– Казан: «Татарстан» матбагасы, 1922.– 42 б.

1923
Мәҗит Гафурига[1]

16 май [1923] ел

Мәҗит агай,

Синең бәйрәмең булачагын ишетеп бик шатландым[2]. Син икенче дәвер татар әдәбиятының бүген исән булган шагыйрьләренең иң карты, иң күп эшләгәне һәм мәсләге буенча тарихның яңа әмәлләренә килеп ирешкәне булганга, пролетариат революциясе вакытында һәрбер эшче-крәстиән баласы синең юбилееңә чын күңелдән катнашачак.

Егерме еллык туктаусыз әдәби хезмәт – бу үзе генә дә бик зур бер бәхеттер. Ләкин синең бәхетең – халыкка хезмәт юлында чиккән газапларыңнан туган бәхетең. Бу хезмәтләреңнең эчке мәгънәсе, мөндәриҗәсе белән тагы да тирәнә[я], тарихи кыйммәт ала.

Син, хәзерге әдәбиятыбызның олыгайган буыннарының башкалары кебек, кадим, дин, схоластика эчендә тудың, яшь гомереңне шуның эчендә үткәрдең. Соңра мөтәрәккый[3] буржуазиянең милләтчелек, яңа динчелек баскычын үтеп чыктың. Каты реакция, империализм сугышлары синең фикер күзең алдында яңа дөньялар, яңа мәгънәләр ачты, шуңа күрә Февраль революциясен син зиһене, акылы, йөрәге милли буржуазия әмәлләре эчендә туңып каткан бәндәләр белән түгел, бәлки эшче-крәс-

[1] Төп нөсхә дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Фәннәр академиясе» «Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана (12 ф., 2 тасв., 10 эш). Беренче мәртәбә «Башкортстан» (хәзерге «Кызыл таң») газетасының 1923 елгы 3 июнь, аннан соң «Совет әдәбияты» журналының 1963 елгы 1 нче саннарында (б. 110–111), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 113–114) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Синең бәйрәмең булачагын ишетеп бик шатландым* – 1923 елның 3 июнендә Уфада шагыйрь Мәҗит Гафуриның (1880–1934) 20 еллык иҗади хезмәт бәйрәме киң билгеләп үтелә. Котлау хаты шул уңай белән язылган.

[3] *Мөтәрәккый* – алга киткән.

тиән сафында каршы алдың, пролетариатның «Кызыл байрагы»н җырлап[1], сыйнфый сугышта безнең гаммә[2] ягында булдың.

Февраль вакытында «кызыл» күренгән, «революционер» күренгән күп бәндәләр, Октябрьнең, канлы гражданлык сугышларының, авыр террорларның рәхимсез көннәрендә, пролетариатны ташлап, капитал ягына чыктылар. Син бу хурлыкка төшмәдең, үзеңнең үсүеңдә дәвам иттең: үзеңнең йомшак күңелле булуыңа карамастан, канлы көрәш вакытларында һаман революция ягында калдың.

Татар әдәбияты тарихында син менә шул бер-бер артлы килгән фикри-әдәби-иҗтимагый зур үзгәрешләрдә башкалар кебек бер баскычка туктап калмадың, һаман үсә бардың, һаман алга бардың, шуңа күрә син, шәхси хәятыңның гадәттән тыш авырлыгына карамастан, үзеңне бәхетле санарга тиешлесең!

Феодализм хәрабәләре эчендә тәрбияләнеп тә, төрле баскычларны үтә-үтә, туктаусыз үсә-үсә коммунист пролетариат сафына килеп ирешү – актык көчне шул көчле полетариат белән бер сафта торып, инсаният[3] дөньясының олуг әмәлләре өчен сарыф кылу – бу һәркемгә насыйп була торган бәхет имәс[4].

20 еллык әдәби хезмәтең белән, бу хезмәтнең әнә шундый олуг әмәлгә юнәлгән булуы белән ихлас күңелдән тәбрик итәм.

Галимҗан Ибраһимов.

Казан матбугатында мәкалә язачакмын[5]. Уфага башка нәрсә бирә алмадым. Газыймга[6], Мусага[7], Давытка[8], башкаларга сәлам сөйлә. Аларга әйт: минем бу мәктүбемне синең юбилей көнендә газетада чыгарсыннар.

Г. И.

Май – 16.

---

[1] *…пролетариатның «Кызыл байрагы»н җырлап* – сүз М. Гафуриның «Кызыл байрак» дигән шигыре хакында бара. Шигырь беренче мәртәбә социал-революционерларның Уфада Ф. Сәйфи-Казанлы наширлегендә һәм Г. Ибраһимов мөхәррирлегендә татар телендә нәшер ителгән «Ирек» газетасының 1917 елгы 21 апрель санында бастырылган. Ул аерым китап итеп тә нәшер ителгән: Гафури М. Кызыл байрак / М. Гафури.– Уфа: «Шәрык» матбагасы, 1917.– 42 б.

[2] *Гаммә* – масса.

[3] *Инсаният* – кешелек.

[4] *Имәс* – түгел.

[5] *Казан матбугатында мәкалә язачакмын* – Г. Ибраһимовның бу мәкаләсе Казан матбугатында нишләптер бастырылмаган.

[6] *Газим* – сүз Газыйм Касыймов хакында бара.

[7] *Муса* – сүз Муса Йосыпов хакында бара.

[8] *Давыт* – сүз Давыт Юлтый хакында бара.

1924
Гражданке Тарасовой[1]

19 июля 1924 г.

Г[раждан]ке Тарасовой.

Как Вам известно, за дачу мною уплачено за весь сезон, и потому посылаю к Вам тов[арищ] Такташева: он будет жить в моей даче-квартире. От него, само собой разумеется, никакой платы не будете взыскать.

Галимджан Ибрагимов.

1924 г[од], 19/VII.

1925
Мәҗит Гафурига[2]

16 май 1925 ел

Мәҗит агай,

Хатыңны алдым. Рәсемең дә тапшырылды. Ләкин үз каләмең белән язылган биографияң дә кирәк. Син бунның урынына китап йибәргәнсең. Иренмә: яңадан 2–3 бит язып йибәр. Аның язучыдан үз каләме белән булуы кирәк.

Казанда исәнлек.

Бик каты эшләү бара.

Хуш.

Галимҗан.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (124352–734). Татар теленә тәрҗемә ителеп беренче мәртәбә Һ. Такташ «Әсәрләр»енең 3 нче томында (Казан, 1983, б. 370), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 121) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Гыйльми үзәк рәисенең рәсми кәгазенә язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 100), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 121) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

1925, сентябрь 1, Казан
Татарстан нәшрият комбинатына[1]

1921 нче елда Мәҗит Гафури иптәшнең шигырьләр мәҗмугасы ул вакыттагы дәүләт нәшрияты тарафыннан алынып, басарга карар бирелгән иде. Мин берничә мәртәбә кузгатсам да, комбинат идарәсендә эшләүче иптәшләр: «Хәзергә төрле сәбәпләрдән болай мәҗмугаи асарьлар басарлык чама юк, бераз кичектерергә мәҗбүрбез»,– дия килделәр. Шулай кичегелә килде.

Озаклык сәбәбеннән 1921 нче ел договорының хокукы, әлбәттә, чыкты инде. Хәзер бу мәҗмуганы, шагыйрьгә биреп, басар өчен яңадан сөйләшергә кирәк, чөнки комбинат-нәшрият идарәсе шул күп вакыт эчендә үз хакыннан файдаланмады, шулай ук договор буенча шагыйрьнең әсәрләрен басып, дөньяга чыгара алмады.

«Татар әдәбияты көтепханәсе» сериясендә Мәҗит Гафури иптәш исеме бар. Анда аның әсәрләреннән 6–7 табагы керер. Буны аерым сөйләшергә кирәк. Гыйльми үзәк бунларны үз карамагында җыеп, аерып тапшырыр.

Гафури иптәш киткәнче Ленинградтан кайтып җитә алмавым ихтимал булганга, Гыйльми үзәкнең рәисе сыйфаты белән, бу мәҗмуга хакында шул фикеремне хәзердән әйтеп үтәм: мәҗмуга, әлбәттә, басылып чыгарга тиешле әсәрләрдән. М. Гафури иптәш бездә 1905 нче елдан туып реакция, сугыш, февраль аркылы пролетариат революциясе идеологиясенә килеп ирешкән бердәнбер

---

[1] Төп нөсхә дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Фәннәр академиясе» «Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана (12 ф., 2 тасв., 7 эш). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 121–122) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Әмма бу җыентык басылмый кала. Аның титул битенә Г. Ибраһимов шулай язып куйган: «Шигырьләр. Мәҗит Гафури. Мәҗмугаи асәр. Шагыйрь Мәҗит Гафуриның бу мәҗмугасы 1921 елда Татарстан җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты тарафыннан сатып алынган иде. Хәзер инде ул договорның көче-хокукы бетте. Чөнки үткән дүрт ел буенча дәүләт нәшрияты (һәм комбинат) баса алмадылар. Минем фикеремчә, шагыйрьнең әсәрләрен басып тарату турында комбинат (яки яңа төзеләчәк Татар[стан] дәүләт нәшрияты) яңадан сөйләшергә, яңа договор ясарга кирәк булыр. Г. Ибраһимов – 1925, сентябрь – 1, Казан.

Бу мәҗмуганы югарыда әйтелгән сәбәп буенча яңадан мөхәрриренә бирдем. Бу хакта комбинатка аерым кәгазь бирелде. – *Г. И.*».

шагыйремез булганга, аның әсәрләре классик матбугат җөмләсеннән булып басылачак нәрсәләрдәндер.

Гыйльми үзәк рәисе: Галимҗан Ибраһимов.

1926
Театр юбилеен уздыру комиссиясенә[1]

Татарстан Социал Шуралар Җөмһүрияте
Мәгариф халык комиссариатының
Гыйльми үзәк рәисе
–
ТССР
Народный комиссариат просвещения
Председатель
Академического центра
Служебная записка
23 января 1926 г.

Театр юбилеен уздыру комиссиясенә[2].

Гыйльми үзәк сотрудниклары өчен иң киме 30 билет җибәрегез. Билетның санын шуннан да киметергә һич мөмкин түгел.

Г. Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә (Гыйльми үзәк рәисенең рәсми кәгазенә кулдан гарәп хәрефләре белән язылган) Татарстан Республикасының Милли музеенда саклана (119947–2). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 128) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Театр юбилеен уздыру комиссиясенә* – 1926 елның гыйнвар аенда Казанда киң җәмәгатьчелек катнашлыгында татар театрының егерме еллыгы тантаналы рәвештә билгеләп үтелә. ТАССР Халык комиссарлары Советы карары белән ул академия театры дип атала башлый.

Гәжур мөдире Сәлах Атнагуловка[1]

26 март 1926 ел

ТССҖ
Мәгариф халык комиссариатының
Гыйльми үзәге
–
Тат. Соц. Сов. Республика
Академическй центр
Народного Комиссариата
26 март 1926 г.

Гәжур[2] мөдире Сәлах Атнагуловка үтенеч.

Гыйльми үзәк әдәби көчләргә эшче-крәстиән районнарына мәгълүм вакытка әдәби максудлар өчен командировка бирү ысулын кулланырга карар бирде. Бунның өчен бераз матди ярдәм кыйлыначак. Беренче нәүбәттәгеләрдән берсе Һади Такташев шагыйрь билгеләнде. Ул апрельнең 15 еннән июль башына (2 ½ ай) кадәр йөриячәк. Гәжур идарәсенә үтенеч: шагыйрь Такташны шул эш вакытында тәгътыйльгә[3] җибәрсәгез иде. Аның урыны, әлбәттә, сакланырга тиешле.

Гыйльми үзәк рәисе: Галимҗан Ибраһимов (*имза*).

---

[1] Төп нөсхә (Гыйльми үзәкнең рәсми кәгазенә кулдан гарәп хәрефләре белән язылган) Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (119947, ДВХ-8/502). Документның өстә уңъягында гади карандаш белән кыйгачлап шулай язылган: «Һади Такташны 2 ½ га Гыйльми үзәккә командировать итеп торырга Гәжур каршы килми. Сәлах Атнагулов. 26. III. 1926)». Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында (б. 128) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Гәжур* – 1925 елның 25 сентябрендә Татарстан Үзәк Башкарма Комитеты каршында ачылган газета-журнал нәшрияты. 1925–1927 елларда Татарстанда барлык газета-журналларны әзерләп бастыру шушы нәшрият аша үтә. 1927 елның 7 мартында Татгиз составыннан К. Якуб исемендәге полиграфия комбинаты чыгарылып, Гәжур аңа кушыла һәм Татиздат дип атала башлый.

Һ. Такташ ул вакытта «Чаян» журналында эшли. Әлеге командировка буенча җәй аенда Пенза якларында йөреп кайта.

[3] *Тәгътыйль* – ял.

Бакуда тюркология корылтаен чакыру өчен төзелгән Үзәк комиссиясенә[1]

1926 ел, Казан

Татарстан Халык мәгариф комиссариатының Гыйльми үзәге янында Казандагы гыйльми көчләрнең катнашы белән ясалган киңәшмә тюркология корылтаеның програмын караганнан соң, көн тәртибенә куелган мәсьәләләрне әсасән кабул итте. 7, 8 нче нәүбәткә куелган мәсьәләләрне, бердән башка мәсьәләләргә бәйләнеше ул дәрәҗәдә көчле булмаганга, икенчедән, каралачак әсаси мәсьәләләр озак вакыт телгәнгә, киңәшмә көн тәртибеннән алынуын матлуб таба[2].

11 нче нәүбәткә куелган «Төрек телләренең[3] ысулы тәдриси[4]» мәсьәләсенең ни рәвешле һәм нинди мөндәриҗәле булып куелуы хакында Үзәк комиссиядән тизлектә изах[5] бирүен сорый; ягъни монда төрек телләренең аерымлыгыннан килгән аерым методнымы яки тел сабакларының мөндәриҗатынмы аңларга?

Шуның белән бергә Үзәк комиссия корылтайның көн тәртибенә түбәндәге мәсьәләләрнең дә арттырылуын үтенә:

1) Төрек телләренең нәхүе төзелеше.

2) Әдәби төрек телләре һәм алардагы әдәбиятның үсүе (урыннардан доклад).

3) Цифрлар һәм фәнни формулалар.

Ниһаять, киңәшмә корылтайга бөтен төрек халыкларының тигез катнашуы кирәклеген игътибарга алып чуаш һәм уйгыр өлкәләреннән дә тюркология корылтаена тавыш бирү хакы белән берәр вәкил чакырылуын Үзәк комиссиядән сорый.

Татарстан булышлык комитетының рәисе: Галимҗан Ибраһимов

Секретаре: Гыйбад Алпаров

---

[1] «Беренче тюркология корылтае һәм аның тикшергән мәсьәләләре / Төзүчесе Гали Рәхим» дигән җыентыкта (Казан, 1926, б. 21–22) урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] 7 нче маддә «Төрек халыкларының башлангыч дини карашлары», 8 нче маддә «Төрек халыкларының башлангыч тарихы».

[3] *Төрек телләренең* – төрки телләрнең.

[4] *Ысулы тәдриси* – укыту ысулы.

[5] *Изах* – аңлатма.

Комитет беренче утырышыннан соң ук корылтай турындагы хәбәрнең соң алынуын, куелган мәсьәләләрнең зурлыгы, аларга хәзерлек күрү өчен озак вакыт кирәклеген һәм башка кайбер мәсьәләләрне күз алдында тотып, Бакудагы Үзәк оештыру комиссиясеннән корылтайның гыйнварга кичектерелүен сорап телеграм биргән иде. Шуңар җавап буларак Гыйльми үзәккә Бакудан түбәндәге телеграм алынды:

«Казан, Галимҗан Ибраһимовка. Сезнең соравыгыз буенча корылтайны ачу вакыты катгый рәвештә декабрьнең 30 ына билгеләнде, (димәк) гыйнвар диярлек. Агамәгале угылы»[1].

---

[1] *Агамәгале угылы* – Агамәгале угылы Самәд Ага (1897–1930), дәүләт эшлеклесе. 1922–1929 елларда Әзәрбәйҗан ССРы Үзәк Башкарма Комитеты рәисе.

Хади Такташу[1]

25 августа 1926 г.

Т[оварищ] Такташ А.

Согласно постановления Президиума Акадцентра ТНКПса от 24 августа с/г § 4 Вам предлагается представить в недельный срок со дня получения настоящего извещения отчет о Вашей поездке в рабоче-крестьянские районы по командировке Акадцентра.

Председатель Акадцентра (*подпись Г. Ибрагимова*)
За ученого Секретаря (*подпись неразборчива*)

---

[1] Төп нөсхә (Академүзәкнең рәсми кәгазенә кулдан язылган (чыгу № 13418) Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (124352–735). Татар теленә төгәлсезлекләр белән тәрҗемә ителеп беренче мәртәбә Һ. Такташ «Әсәрләр»енең 3 нче томында (Казан, 1983, б. 370–371), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 121) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә бастырыла.

В Главполитпросвет Башнаркомпроса[1]

10 сентября 1926 г.

Как Вам известно, журнал «Безнен-Юл», издаваемый в Казани как орган Татнаркомпроса, в настоящее время является единственным литературно-художественным и научно-общественным журналом на татарском языке по всему Союзу ССР.

В декабре прошлого года на совещании при Отделе ЦК ВКП(б) было принято особое постановление об оставлении этого журнала, как журнала всесоюзного значения для татарского литературного мира. В связи с этим постановлением журнал «Безнен-Юл» существенно изменил свой характер, как в смысле улучшения своего художественного облика, так и в смысле привлечения все больше и больше литературных сил. В журнале «Безнен-Юл» участвуют не только Казанские писатели (и вообще писатели Татреспублики), но и писатели из других восточных республик и областей. В области литературных форм и техники журнал «Безнен-Юл» за время своего пятилетнего существования являлся тем зеркалом, которое отражало все литературные течения, имеющиеся в татлитературе.

Но несмотря на все вышеизложенные, в области распространения этого журнала мы имеем неудовлетворительный успех. Причины этого неудовлетворительного успеха главным образом является то, что соответствующие культурно-просветительные учреждения недостаточно обращают внимания на подписку этого журнала как для самих, так и для своих подведомственных культурно-просветительных единиц (библиотеки, клубы, избачи, красные уголки, школы и т.п.).

Принимая во внимание близость начала нового хозяйственного года, редакция «Безнен-Юл» обращается Вам с просьбой об включении журнала «Безнен-Юл» в списках тех изданий, которое Вами будет выписываться с начала этого хозяйственного года для Ваших подведомственных культурно-просветительных единиц.

Ответ[ственный] редактор журнала «Безнен-Юл»

(Г. Ибрагимов) (*подпись разборчива*)Ответ[ственный] секретарь (*подпись Г. Галиева разборчива*)

[1] Төп нөсхә (Татарстан Мәгариф халык комиссариатының штампасы сугылган кәгазьдә машинкада басылган (чыгу № 545) Башкортстан Республикасының Милли архивында саклана (Р-798 ф., 1 тасв., 1792 эш, 12 кәг.). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында кайбер төгәлсезлекләр белән бастырылган (б. 313). Текст төп нөсхәдән алынды.

Габдулла Гыйсмәтигә[1]

10 сентябрь 1926 ел

Габдулла Гыйсмәти иптәш!

Казанда чыга торган «Безнең юл» журналы партия Үзәк Комитетының матбугат бүлеге тарафыннан бөтен СССР татарлары өчен уртак әдәби-гыйльми журнал ителеп танылгандыр. Шулай булса да, Башкортстан эчендәге татарлар арасында моңарчы бик аз таралды. Сездәге татар көтепханәләре, татар мәктәпләре буны ала алмыйлар. Яңа хуҗалык елы[2] керү уңае белән Сез бу хакта чара күреп, журналның таралуы, ягъни Наркомпрос буенча үз учреждениеләрегезгә таралуы, абунә язылуы хакында берәр нәрсә эшләсәгез иде. Юкса, андагы татарлар мәхрүм калалар. Журнал да уңайсыз бара.

Казанда исәнлек. Бер көе эшләп ятабыз. Үзең ник бер дә Казанга килеп чыкмыйсың? Иптәшләргә сәлам.

Хөрмәт белән: Галимҗан Ибраһимов (*имза*)

---

[1] Төп нөсхә (Татарстан Мәгариф халык комиссариаты каршында Гыйльми үзәкнең рәсми кәгазенә гарәп хәрефләрендә кызыл кара белән кулдан язылган) Башкортстан Республикасының Милли архивында саклана (Р-798 ф., 1 тасв., 1792 эш, 11 кәг.). Өстә сул якта кулдан шундый язма бар: «С нашей стороны – объявим в нашем «Белем»е. Имза (*танылмый*)»; уң якта – «Статья помещена в 9-м № журнала «Белем». Имза (танылмый)». Язмалардан күренгәнчә, адресат хатны 1926 елның 21 сентябрендә алган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1967 елгы 3 нче санында (б. 143–144), аннан соң Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (б. 130). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Яңа хуҗалык елы* – ул вакытта яңа хуҗалык елы 1 октябрьдән башланган.

1927
Гомәр Толымбайскийга[1]

4 декабрь 1927 ел

Үткән кыш Казанда чагымда кайбер иптәшләр 20 еллык мәсьәләсен күтәрергә чамалаганнар иде. Болар арасында Гомәр Галиев тә бар иде. Мин кискен рәвештә каршы тордым. Һичбер төрле риза булмаячагымны белдердем. Чөнки егерме елны юбилей өчен аз дип уйлый идем. Тарихның, сәяси дөньяның шундый зур вакыйгалар белән кайнаган чагында революционер өчен, коммунис[т] – активис[т] өчен андый бер үз мәсьәләң белән халыкны мәшгуль итәргә һичбер төрле ярамый дип карый идем.

Бу елның октябрь аенда мин, 20 еллыкны котлап, байтак телеграмнар алдым. «Кызыл Татарстан» гәзитәсеннән Сәгъдинең мәкаләсе[2] басылган хәбәрне миңа кисеп җибәрделәр. Ләкин бу котлауларга мин бер хәтергә алу, авыруның күңеле юансын дигәннән иптәшләрчә бер эш дип караган идем. Синең, башкаларның хатлары һәм Сәгыйдуллин иптәшнең мәкаләсе[3] бу мәсьәләне яңадан инде бәйрәмләү рәвешендә күтәрелү ихтималы барлыгын күрсәтте.

Боларның һәммәсе, чынын әйтим, мине бераз аптырауда калдырды.

Скромность күрсәтә дип, әлбәттә, уйламаслар иптәшләр, төп асылда мин әле хәзер дә бу мәсьәләгә карашымда былтыргы – Казандагы фикердәмен.

---

[1] «Кызыл Татарстан» газетасының 1927 елгы 4 декабрь, кыскартып «Безнең юл» журналының 1927 елгы 12 нче санында, Г. Ибраһимовның «Әдәбият мәсьәләләре» (Казан, 1960) исемле мәкаләләр җыентыгында, шактый төгәлсезлекләр белән Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (б. 133–137) бастырылган. Текст газетадан алынды.

[2] *Сәгъдинең мәкаләсе* – Сәгъди Г. Зур әдипләребездән берсе (Аның 20 еллык хезмәте уңае белән) / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1927.– 25 окт. Алга таба аның тагын бер мәкаләсе дөнья күрә: Сәгъди Г. Егерме еллык әдәби хезмәтенең беренче адымында (Бөек әдип Галимҗан Ибраһимовның егерме еллык юбилейсен ясау мәсьәләсе кузгалу уңае белән) / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1927.– 20 нояб.

[3] *Сәгыйдуллин иптәшнең мәкаләсе* – Сәгыйдуллин М. Галимҗан иптәш Ибраһимовның егерме еллык иҗат эшчәнлеге уңае белән (Мәсьәләнең куелышы) / М. Сәгыйдуллин // Кызыл Татарстан.– 1927.– 15 нояб.

...Хәлем, сәламәтлегем шул бер көенчә бара. Үзем һаман бик азлап, тамчылап кына ныгыйм кебек. Элекке докторым[1] Ленинградка командировка алып китте. Аның тапшыруы буенча миңа хәзер Герцман дигән икенче доктор йөри. Моңарчы климат белән дәвалану иде. Дарулау тик ярдәмче иде. Якын арада үземне рентгенга алып баралар. Шуннан соң, бәлки, пневмоторакс – үпкәгә газ уздыру ысулын башлау мәсьәләсен куймакчылар. Бу – зур техниканлы, моңар бераз сабыр итәргә, тагын ныграк тазаруны көтәргә лязем булыр, дип уйлыйлар.

Дәвалану мәсьәләсе болай тора: Кырым миңа акрынлап файда итә. Докторлар әйткәнчә, миңа озак вакыт шул климат эчендә дәвам итү кирәк. Миңа хәзер Татарстан хөкүмәте айлык жалуния бирә. Аның өстенә, теге вакыттагы карарынча, дәваланырга дип тагын акча җибәрә. Боларның бик чуалган чаклары, ничә айлар буенча җәй көне килми торган, рәтсезләнгән заманнары булды. Әле дә һәр ай өчен хатлар, телеграмнар җибәрергә мәҗбүр булган вакытлар юк түгел. Ләкин шулай да октябрь, ноябрь айлары шул бер билгеле югаргы нормага керделәр кебек күренә. Әгәр шул айларда җибәрелгән акча алда да һәр айга үз вакытында өзлексез килеп торса, минем Кырымда дәвалануым тәэмин кылынган була. Миңа шул җитә. Тик моның, төрле ихтималлардан саклануы өчен, терелгәнчә, һәр ай шул нормада җибәрелер дигән кебек бер рәсми канун астына керүе кирәк. Аннан соң финаппаратның саботаж яки гафләт ясамыйча, миннән хат, телеграм көтмичә, вакытында җибәрә торуы тәэмин кылынса, шуның белән минем дәвалануның беренче баскычы юлга салынган була.

Кырым климаты миңа файда итә. Ныгыйм азрак, аякка басам. Ләкин минем авыру гади түгел, минем уң үпкәмдә тавык йомыркасы зурлыгында каверна (тишек) бар. Сул үпкәм бөтенләй сәламәт. Ләкин уңнан буңа да чир күчү куркынычы һәрвакыт бар. Шуңа күрә бозык үпкәне техника ярдәме белән кысарга – бара торган процессын бетерергә кирәк. Моны Ялтада эшләп азапла给алар. Докторлар үзләре бик мактаналар да. Минем яңа докторым ниятләп тә тора. Ләкин үзләре, бу методны кулланмаучы докторлар, ачыктан-ачык әйтәләр: бу техника, үпкәне өрдереп, газлап кысу техникасы һәм, гомумән, каты процесслар белән көрәшү методлары Германиядә гаҗәп югары куелган, диләр. Бездә аның обстановкасы да, өйрәнүе дә, даруы, техникасы да җитми, диләр.

[1] *Элекке докторым* – сүз доктор А. В. Дьяконов хакында бара.

Авыруның психологиясе шундый ки, ул дөньяның читендә маһир бер доктор бар дип белсә, шуңа өстерәлеп китәргә әзер тора. Германиягә китү – миндә дә шулай. Бу минем авыруга көрәштә актык чарам!!

Мәсьәлә, минемчә, түбәндәгечә куелса, китап базары һәм укучылар дөньясы һәм әдәбият тарихы өчен дә, бәлки, уңай һәм файдалы булыр иде:

Бер язучының, бер шагыйрьнең аерым әсәрен яки берничәсен бер китап итеп бастыру бездә ике сериягә оешты. Беренчесе – «Татар әдәбияты көтепханәсе»[1], икенчесе – «Хәзерге әдәбияттан». Болар үз урынында ярыйлар, кирәкләр, файдалылар. Ләкин без бит үсә барабыз. Укучы да, мәктәп тә, көтепханә дә, әдәбият та үсә бара. Шуңа карап без дә, әдәбиятны басу-тарату формалары да үсәргә тиеш түгелме? Без, шөбһәсез, хәзер аерым язучының аерым әсәрләрен басу белән канәгатьләнү баскычыннан үттек. Бездә хәзер әсәрләрнең тулы җыелмасы (мәҗмугаи әсәр) ысулына күчәргә вакыт. Матур әдәбият моңарчы басылу-таралу формасында кустарьлык белән барды. Хәлбуки, ул рәвештә укучыга да, көтепханәгә дә, мәктәпкә дә тулы бер азык, тулы бер материал бирә алмый.

Урыста хәзер кемнәрнең генә «Тулы җыелма»ларын бирмәделәр. «Гиз»[2], «Зеф»[3] һәм башкалар, ничаклы нәрсә чыгарып, «Җыелма»лар ташлый торалар. Базар шуларны йота тора. Бездә революциягәчә бу эш башланган иде[4]. Хәзер совет нигезендә күтәреп чыгару ляземдер. Моның белән әдәби нәшрият кустарьлыктан котылыр. Әгәр укучының, мәктәпнең, көтепханәнең интересын уятырлык итеп тәртип кылынса, «Тулы җыелма»лар бездә, шөбһәсез, таралырлар, файда китерерләр, әмма әдәбият укыту материалларын бөтенләй баетырлар иде.

Югаргы сөалеңә мин әнә шул нигездән чыгып җавап бирәм.

Дөньяның киң форсатлы мөхәррирләре – зурлары, кечекләре – үзләре, эшләү характерлары турында күп-күп язганнар. Язалар. Мин бу хакта моңарчы да яза алмадым. Әле дә авы-

---

[1] *«Татар әдәбияты көтепханәсе»* – бу серия 1925 елда Г. Ибраһимов Гыйльми үзәк рәисе булып эшләгәндә аның инициативасы белән башлана.

[2] *«Гиз»* – «Государственное издательство».

[3] *«Зеф»* – «Земля и фабрика» (нәшрият).

[4] *Бездә революциягәчә бу эш башланган иде* – Г. Ибраһимов 1914 елда Г. Тукайның һәм Г. Исхакыйның 1911–1917 елларда нәшер ителгән «Мәҗмагуи асарь»ләрен күз алдында тотса кирәк.

рулыгымнан бербөтен нәрсә язарга хәлемнән килми. Без бит көрәш – иҗтимагый-әдәби көрәш эчендә гомерне үткәрдек. Шуңа күрә элек вакытыбыз булмады, хәзер авырып егылгач, инде вакыт күп, ләкин хәл юк, кулда, тәндә куәт юк.

Моңарчы минем турыда байтак-байтак яздылар. Рус, татар, башка төркиләрдә күп кенә нәрсә чыкты. Күбе үземдә барлар. Боларны сәламәт вакытта актаргалый идем. Җыенысыннан сыгып алганда, арада дөресрәк фикерләре, карашлары менә шуңа кайта иде:

Мин – реалис[т] мөхәррир. Беренче әсәрләремнән хәзергәчә шул әдәби мәсләктә бардым. Арада кайбер әсәрләремдә романтизм элементларының бераз куера төшкән урыннары булгалады (реакция чорында). Ләкин боларда да төп мөндәриҗә – нигез реализм иде. Беренче әсәрләремнән хәзергәчә мөндәриҗәләрдә төп характерлар һаман-һаман көрәш вакыйгалары, халыкның хезмәт процесслары тирәсендә, шулар белән сугарылды. Хезмәт авылда, шәһәрдә төрлечә тасвирга алынган кебек, көрәш тә үзенең тәфсыйлен үзгәртте генә түгел, бәлки нык тирәнәйтте дә.

Беренче әсәр «Зәки шәкерт»тә яңа фикер иске реакциягә каршы көрәшсә, «Татар хатыны ниләр күрми»дә хатын коллыкка каршы көрәшсә, бара торгач, бу инде иҗтимагый каршылык, иҗтимагый көрәшләргә әйләнә.

Миңа бу турыда Киев хәрәкәте, Киев зинданы байтак тәэсир кылды. Аннан соңгы «Көтүчеләр»[1], «Мәрхүмнең дәфтәреннән»[2], 1914 нче елда язылып тәмам булган һәм үзгәртми басылган «Безнең көннәр» менә шуңа мисал булыр.

Революциягәчә мин ул заманның хәрәкәтенә оппозициядә бардым. Февраль дәвере буржуага каршы тел, каләм көрәше белән үтте. Анда яза алмадым. 1918 нче елның башыннан Петербургта (Ленинградта) Комиссариаттан башлап тагы – Октябрь һәм Совет өчен көрәш белән үтеп, әдәбиятка форсат тимәде.

[1] *«Көтүчеләр»* – беренче мәртәбә «Аң» журналының 1913 елгы 22 нче санында «Көтүче карт» (Басылмаган романнан бер фасыл)» исеме белән бастырыла (б. 380–387). Аннан соң 1920, 1922 елларда аерым китап итеп нәшер ителә: Ибраһимов Г. Көтүчеләр // Картлык көннәрендә.– Казань: Электро-тип. «Миллят», 1920.– Б. 4–23. Ибраһимов Г. Көтүчеләр / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты матбугат-нәшрияты, 1922.– 23 б.

[2] *«Мәрхүмнең дәфтәреннән»* – беренче мәртәбә «Аң» журналының 1914 елгы 24 нче санында басыла (б. 428–430). Аннан соң 1920 елда аерым китап итеп нәшер ителә: Ибраһимов Г. Мәрхүмнең дәфтәреннән // Караңгы төннәрдә / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1920.– Б. 2–6.

Бөтен үткән хәятем яшьтән каты эшләп, бөтен 10–15 ел уку һәм яшь язучы заманнарын ачлык, ялангач һәм көрәш белән үткәрүләр мине мәҗбүри рәвештә коммунис[т]-активис[т] булуга хәзерләп китерделәр. Минем марксис[т] әдип булуым пролетариат байрагы астында эшләвемне үземә тормышның, гомеремнең төп максуды итеп куеп, шул юлны алуым – бөтен үткән хәятемнең тарихи мәҗбүре нәтиҗәседер.

Әгәр гомер булып та, бу үткән хәятне бер киң рәвештә яза алсам иде, хәзерге яшьләр өчен үткән безнең буынның нинди кыен-мөшкел шартлар, киртәләр, көрәшләр соңында киңәеп, пролетариат байрагы астында көрәшергә, шунда эшләргә, каләмне, әдәбиятны шуңа корал итәргә насыйп булганнарын күрерләр иде.

Татар мәдәнияте ярлы чагында мәйданга чыкканга, бөтен көчне матур әдәбиятка гына бирә алмадык. Минем төп эшем әдәбият булса да, моңа янәшә тагын ике тармак барды: 1) лингвистика, филология, 2) рев[олюцион] хәрәкәт тарихы. Шулай итеп, каләм җимеше өч ботакта үсә барды.

Ләкин эшләгәннәрдән эшләнәчәкләрем, яртылай эшләнеп яки аклауны көтеп, дөньяга чыгуны көтеп ятканнарым – миннән гомер, сәламәтлек көтеп яталар. Ни булыр – боларга кайтып, яңадан каләмгә утырыр көн килерме, әллә кабер алырмы?

Хәзергә хуш.

Һади Такташка[1]

4 февраль 1927 ел

Һади!

Менә бу язучыны бирүче иптәшләр – синең белән бергәләшеп Тәүфикъ Фикрәтнең[2] «Тарихы кадими» дигән әсәрен тәрҗемә итү турында сөйләшергә телиләр. Син алар белән сөйләш һәм аңлаш әле. Ул әсәрне татар әдәбиятына матур рәвештә кертәсе иде[3]. Татгиз һәр икегезгә дә гонорар вәгъдә итте, китап иптәшләргә бирелде.

Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә (Гыйльми үзәкнең рәсми кәгазенә кулдан язылган) Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (124352–736). Беренче мәртәбә Һ. Такташ «Әсәрләр»енең 3 нче томында (Казан, 1983, б. 371), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 131) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Тәүфикъ Фикрәт (1867–1915)* – төрек шагыйре, журналист.

[3] *Ул әсәрне татар әдәбиятына матур рәвештә кертәсе иде* – әсәр бастырылмаган.

Башкортстан Гыйльми үзәгенә[1]

24 февраль 1927 ел

Татарстан Мәгариф халык комиссариатының Гыйльми үзәге һәм Гыйльми үзәк янындагы «Татар педагогия җәмгыяте»[2] киләсе язга татар теле һәм татар әдәбияты укытучыларының киңәшмәсен[3] чакыра. Киңәшмәнең көн тәртибенә түбәндәге мәсьәләләрне куярга уйлана:

1. Татар грамматикасы нигезләре һәм формаль грамматика агымы.

2. Икенче баскыч мәктәпләрдә татар теле һәм аның укыту методлары.

3. Урта мәктәпләрдә әдәбият, аның күләме һәм укыту методлары (икенче баскыч, техникум, гаскәри мәктәп кебекләрдә).

4. Беренче баскыч мәктәпләрдә комплекс системасында ана теле.

5. Беренче баскыч мәктәпләрдә әлифба өйрәтү методлары.

6. Татар әдәбиятын тикшерү эшләре.

7. Мәктәпкәчә тәрбия яшендәге учреждениеләрдә балаларның телләрен үстерү.

8. Икенче баскыч мәктәпләрдә халык әдәбиятын өйрәнү юллары.

Шуны сезгә хәбәр итү белән бергә, Татарстан Мәгариф комиссариаты һәм «Татар педагогия җәмгыяте» идарәсе сезне шул

---

[1] Төп нөсхә Башкортстан Республикасының Милли архивында саклана (Р-798 ф., 1 тасв., 1775 эш, 273 кәг.). Татарстан Мәгариф халык комиссарлыгының рәсми кәгазенә машинкада гарәп хәрефләрендә бастырылган. Өстә уң якта кулдан шулай язылган: «Ашыгыч рәвештә хәбәр итәргә: Көн тәртибенә куелган мәсьәләләргә өстәлмә ясамыйбыз. Йибәреләчәк вәкилләрнең расхутларын күтәрербез. Имза (танылмый)». Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында кайбер төгәлсезлекләр белән (б. 314) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Татар педагогия җәмгыяте»* – Татар мәдәнияте йорты янында 1926 елның көзендә Казанда оештырыла.

[3] *Татар теле һәм татар әдәбияты укытучылары киңәшмәсе* – 1927 елның 15–22 июнь көннәрендә Казанда үткәрелә. Аның материаллары аерым җыентык итеп бастырыла: 1927 нче ел июньнең 15–22 нче көннәрендә Казанда Бөтенсоюз күләмендә беренче мәртәбә җыйналган төрек-татар тел һәм әдәбият укытучылары конференциясенең тулы хисабы.– Казан: татар мәдәнияте йортының басмасы, 1927.– 202 б.

киңәшмәне чакырышуга һәм чыгымнарын үз өстегезгә алып, киңәшмәгә вәкилләр җибәрергә чакыра. Киңәшмәнең кайсы числода чакырылуы турында хәбәр ителер.

Шуның белән бергә, югарыда күрсәтелгән көн тәртибенә үзегез кирәкле тапкан мәсьәләләрне өстәргә һәм үзегездән докладчылар да билгеләргә мөмкин.

Соралган мәсьәлә турында март 15 ләрендә хәбәр көтәбез.

Татарстан Мәгариф халык комиссары: *имза* (М. Таһиров)
Гыйльми үзәк рәисе: *имза* (Галимҗан Ибраһимов)
«Татар педагогия җәмгыяте» рәисе: *имза* (М. Корбангалиев)
Җәмгыятьнең гыйльми секретаре: *имза* (М. Сафин[1])

---

[1] *М. Сафин* – Мирсәет Закир улы Сафин (1897–1942), тел галиме; «Яңалиф» җәмгыятенең сәркятибе.

Мөхәммәт Таһировка[1]

22 ноябрь 1927 ел

Мөхәммәт туган,

хатыңны алдым. Бераз аңлашылмауга охшаш хәлдә калдым. Ул 20 еллыкны былтыр ук кайбер иптәшләр кузгаткан иде. Мин аңа бөтенләй каршы идем. Быел көз тәбрик телеграмнарын алгач, иптәшләрчә бер сәламләп хәтерләү, авыруның күңелен җуату дип уйлаган идем. Соңгы көннәрдә килгән хәбәрләр, гәзитәдән кисеп җибәрелгән мәкаләләр буның хәзер юбилей төсенә керүе ихтималын күрсәтә. Мин 20 елны азда саный идем. Мондый көрәшләр кызган чорда коммунист өчен бер үз мәсьәләң белән халыкны мәшгуль итү ярамый дип тә карый идем. Әле дә шулай дим. Ләкин Сәгыйдуллин мәкаләсеннән күренгәнчә, анда инде машина әйләнергә торганы күренә. Казан хәлләрен яхшы белмәгәч, дөньядан хәбәрсез яшәгәч, ни дип әйтергә дә аптырабрак калдым. Үзегез тагын быелның декабреннән калдырмаска, дисез. Шул арада ике телдә мәҗмуга[2] чыгарырга, әсәрләрнең тулы җыелмасын[3] да басарга уйлыйсыз. Мин үзем, беләсең, берничә юбилейлар үткәрдем. Болар минем билемне бөкрәйттеләр. Сезнең комиссиягә кергән иптәшләр[4] һәммәсе

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 6 тасв., 6367 эш, 23, 23 (икенче ягы) кәг.). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (б. 137–138) шактый хаталар һәм төгәлсезлекләр белән бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *...ике телдә мәҗмуга...* – мәҗмуга бер телдә генә бастырылган: Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– 196 б.

[3] *...әсәрләрнең тулы җыелмасын…* – әдипнең 20 еллык әдәби иҗат юбилее уңае белән «Галимҗан Ибраһимов әсәрләре»нең җиде томын бастырып чыгару планлаштырыла. Әмма аларның 2, 5, 6 нчы томнары гына дөнья күрә:

Ƣalimcan İbrahimьf əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1929.– tum II.– 470 b.

Ƣalimçan İbrahimof əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1931.– tum V.– 198 b.

Ƣalimçan İbrahimof əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1930.– tum VI.– 116 b.

[4] *Сезнең комиссиягә кергән иптәшләр* – Г. Ибраһимов юбилеен үткәрү Үзәк комиссиясе ВКП(б) Өлкә Комитеты секретариатының 1927 ел, 1 декабрь утырышында төзелә. Аның составына Н. Мөхетдинов (рәис), Г. Баһаветдинов, М. Таһиров, И. Рәхмәтуллин, М. Корбангалиев, Н. Фирсов, И. Бороздин, Г. Сәгъди, Г. Линсцер,

гадәттән тыш мәшгуль иптәшләр. Алар ничек җыелышка килеп озаклап утырыр да ничек материалларны карар? Ягъни декабрьгә ничек өлгерерсез сез? Ашык-пошык эшләп, әллә ничаклы хаталар, гафләтләр, мөсаһәләләр[1] китү, тиешенчә оештырып җитә алмау, ни апара, ни камыр булу ихтималы бик-бик якын түгелме? Тарихи мәсьүлиятле бер эшне башлап та, бик зәгыйфь бернәрсә алдында калуыгыз ихтимал түгелме? Хәзерлекнең, вакытның азлыгы, иптәшләрнең бик мәшгульлеге теге югарыгы сәбәпләр өстенә минем сәлби[2] карашыма болар да кушылалар түгелме? Ничек тә эш бик мәсьүлиятле. Ничек очлап, тиз арада оештырып чыгарсыз, шуңа тәнкыйтьле күз белән карыйм.

Бу хакта иптәшләргә, аеруча сиңа нык уйлап карарга кирәк. Минем тәнкыйди карашымны әйтеп, Сәгыйдуллин белән дә, Сәйфи Фатих белән дә сөйләшеп үт әле.

Бәлки, тагын язарым, чөнки үземнең мондагы хәлләрем турында язарга хәзер арыдым. Кайбер мәсьәләләр турында, Тулбайның соравынча[3], берничә җавап яздым. Син шуны алып карасаң ярар иде. Ул хатлар җибәрелгән инде. Сиңа җавап та әле кайта яза торырга хәлем җитми, арыдым.

Хуш.

Иптәшләргә сәлам әйт.

Дустлык белән Галимҗан.

Ялта, ноябрь 22–1927.

Ахырдан:

Н. Векслин, К. Мәһди, Ш. Камал, Ф. Сәйфи-Казанлы, С. Борһан, М. Фазлуллин, Ф. Бурнаш, Г. Толымбайский, М. Сәгыйдуллин, М. Давыдов, Ф. Хәсәнов, Г. Галиев (сәркятип).

1927 елның 5 декабрендә бу мәсьәлә тагын карала: «Заседание секретариата Областного Комитета ВКП(б).

Слушали: О составе комиссии по проведению 20-летнего юбилея тов[арища] Ибрагимова Г. Предлагается комиссию сделать правительственной.

Постановили: Комиссию по проведению 20-летнего юбилея общественно-литературной деятельности тов. Ибрагимова Г. оставить при Народном Комиссариате Просвещения. Состав комиссии пополнить тов. Г. Нигмати (редактор газеты «Кызыл Татарстан».

[1] *Мөсаһәләләр* – игътибарсызлыклар.

[2] *Сәлби* – кире.

[3] *Тулбайның соравынча* – сүз язучы Г. Толымбай хакында бара; әдип биредә аңа 1927 елның 22 ноябрендә язган хатын искә ала булса кирәк.

Син Рифгатьнең библиографиясе турында[1] язгансың. Ялгышлык булмасын өчен, син Рифгать белән сөйләш әле. Ул аны Гөлсем белән икесенең исеменнән чыгарган буладыр бит. Чөнки Гөлсем, берничә ел эшләп, ул библиографияне әсасан җыеп, машинкада бастырып, син тагын арттыр, тутыр, икәү чыгарырбыз, дип, үткән ел Рифгатькә биреп киткән иде. Гөлсем бераз борчылып калды. Минем берничә ел түккән хезмәт югалмасын иде, дип. Ул шул библиография мәсьәләсе өчен Казанга кайтып килергә дә дәртләнеп китте.

Хуш. Г.

---

[1] *Рифгатьнең библиографиясе турында* – Рифгать Шакирҗан улы Таһиров (1903–1977), тарихчы, педагог. Мәскәү университеты каршындагы Рус библиография җәмгыяте әгъзасы (1927). Г. Мөхәммәдова белән берлектә Г. Ибраһимов әсәрләренең библиографиясен төзеп, әдипнең 20 еллык әдәби юбилее уңае белән нәшер ителгән җыентыкта (Казан, 1928) бастыралар.

1928
Г. Ибраһимовның Ялтадан Мәҗит Гафурига язган хаты[1]

18 гыйнвар 1928 ел

Кадерле Мәҗит агай,

хатыңны алдым. Кичегебрәк булса да, искә төшерүең өчен рәхмәт. Дөнья шулайрак булып китте бит: мин көн-төн туктамыйча, аруның нәрсә икәнен белмичә, дәртләнеп эшләп йөргән чакта, кинәтрәк аяктан егылдым да, бөтен эшләремне ташлап, үлем белән көрәшү мәҗбүрияте астына калдым. Бу – минем өчен көтелмәгәнрәк хәл булды.

Бәлки, гәзитләрдә күргәнсеңдер, [19] 26 нчы елның сентябрендә, кич кабинетымда эшләп утырганда, бик аз җүтәл соңында күкрәгемнән кан китте (стакан ярым чамасы). Докторлар киңәшенчә, Кавказга – Сухумга киттем. Анда өч айга якын торып кайткач, Казанда яңадан әүвәлгечә иркенлек белән эшкә тотындым. Мәсьәләләр шулай тыгыз килде ки, миңа иртәдән сәгать 4 [кә] кадәрле Гыйльми үзәктә, совет аппаратында эшләү өстенә, ике ай ярым эчендә «Урал» һәм уралчылар» белән «Татар мәдәнияты нинди юл белән барачак?» атлы ике зур мәсьүлиятле әсәр язып чыгарга туры килде.

Бәлки, шулар нәтиҗәседер, март 17 дә, көндез Татарстанның Советлар съездында утырган чакта тагын бераз гына җүтәл артыннан күкрәктән кан китте. Ике тәүлек эчендә өч мәртәбә күпләп килгән канның микъдары алты стаканнан артып китте. Нәтиҗәсендә үпкәне кан басудан аспирационная пневмония булып, минем хәл үлем чигенә килеп җитте. Эсселек 40 тан артып китте. Мин бөтен бер ай Казанның Иске университет клиникасында яттым[2]. Беренче көннән үк йөрү, сөйләшү бөтенләй

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче санында (б. 53–55), аннан соң рус телендә тәрҗемәсе «Дружба народов» журналының 1957 елгы 5 нче санында (с. 171–173), шактый кыскартылып, «Үлем җиңәрме, минме?» исеме белән «Кызыл таң» газетасының 1967 елгы 11 март санында, тулы килеш Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 139–142) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Мин бөтен бер ай Казанның Иске университет клиникасында яттым* – Г. Ибраһимов анда 1927 елның 21 мартыннан 21 апрельгә кадәр дәвалана. Клиникада аның медицина картасын ординатор (соңыннан медицина фәннәре кандидаты,

мөмкин булмады. Үлем куркынычы әүвәлге атналарда бөтенләй килеп баскан иде.

Докторларның гадәттән тыш зур әһәмият белән караулары-ның да бер тәэсире булгандыр, мин тәндә җан сүнмәгән хәлдә, апрель 21 дә Татнаркомздравның мине озатырга, юлдаш булырга дип биргән докторы[1] һәм үземнең гаиләм белән берлектә, Кы-рымга киттем[2]. Дөресте – мине күтәреп алып төшеп, поездга күтәреп кертеп, Кырымга алып киттеләр. Әлбәттә, куркыныч иде. Кырым шикелле ерак җиргә минем хәлемдә барып җитә алуның бик мөшкеллеге күз алдында иде, шулай булса да, Казан-да калу минем үпкәләрем өчен һичбер төрле ярамаганга, мин ике куркынычның өметкә якынрагын сайладым. Ни булса шул дип, Кырым сәфәренә тәвәккәл иттем. Монда килгәндә һәм килгәч, хәлем, рентгеннар аркылы карап, түбәндәге рәвештә табылды: өченче стадия туберкулез, уң үпкәдә ике каверна (тишек). Болар-ның берсе тавык йомыркасы зурлыгы, берсе кечерәк. Тәндә бер потка якын үлчәү җитми, ягъни тик сөяк белән тире калган. Үзем теләгәнчә сөйләшә алмыйм, караваттан кузгалырга һич төрле ярамый, бөтен эшем тик шунда үтәлә. Болар өстенә малярия белән колит бар, кыскача хәл менә шулай иде. Әгәр бервакыт мин терелеп, яңадан хәятка кайта алсам, эшкә тотына алсам, син уйларга тиеш булырсың: Галимҗанның организмысы үткән күпме җәфалы тормыш аркасында бик чыныккан икән, дип.

Ләкин хәзергә ачык бер әйбер әйтеп булмый әле: үлем җиңәр-ме, минме?

Менә ун ай инде Кырымда дәваланам. Килгәч, 3–4 айдан соң, караваттан кузгалып, верандага чыга башладым. Көзгә та-ба ишек алдындагы бакчага чыгып утырырлык хәл керде. Җир тетрәү вакытларында мин инде хатынымның култыклавы белән һәр селкенүдә тиз-тиз ашыгып, ләкин ахылдап, арып, тын кысы-лып, өйдән чыгаладыр идем инде. Бу миндә байтак өмет арттыр-ган иде. Ләкин декабрь ае яңадан бик нык күңелсезлек китерде:

доцент) Александр Иванович Голиков (1900–1990 елдан соң) тутыра. Бу хакта ту-лырак кара: Исламов Р. Әдипнең медицина картасы табылды / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2011.– 25 февр.; Шул ук // Кызыл таң.– 2011.– 11 март.

[1] *…юлдаш булырга дип биргән докторы* – аның исеме мәгълүм түгел, бары тик яшь татар табибы булганлыгы гына билгеле – *Р. Ф.*

[2] *…Кырымга киттем* – аны кичекмәстән дәваланырга җибәрү мәсьәләсе белән профессор М. Чебоксаров Татарстан Халык комиссарлары Советы рәисе Х. Габи-дуллинга мөрәҗәгать итә.

декабрьнең берендә, төнлә яңадан кан килде. Күплеге Казандагы шикелле булмаса да, бу үзе 3 көн өзелү белән декабрь 21 енәчә дәвам итте. Мин тагы гыйнвар 15 енәчә бөтенләй караваттан тормыйча, теләгәнчә сөйләшә алмыйча, каты яттым. Менә тик 3–4 көн генә әле, тагын торып, бүлмәдә йөри башладым. Ләкин үземә бернәрсә укырга, язарга ярамый. Шуңа күрә бу мәктүбне үз кулым белән түгел, Гөлсемгә әйтеп яздырам. Гомумән, Кырымга килгән[нән] бирле бөтен хатлашуларны диярлек ул алып бара. Тик көзге айларда гына, бераз хәлләнгәч, үзем мәктүбләр яза башлаган идем.

Нинди дә булса бер әсәр, мәкалә язу кебек әйбер турында, әлбәттә, уйларга да ярамый.

Менә минем хәл шулай бара. Үлемгә каршы бу көрәш байтак дәвам итәр әле. Докторлар әйтәләр: озак вакыт тынычлык белән, тыныч күңел белән нык дәваланганда, шөбһәсез, яңадан тазарырга, һич булмаса, әдәби-гыйльми эшкә кайтырга мөмкин булачак, диләр. Үзем, менә шул өметләр белән юанып, үлемгә каршы озак, кискен көрәш алып барырга планнар корып ятам.

Һич булмаса, күңелемдә эшләнеп беткән, кайбере яртылай кәгазьгә төшкән яки аклауны гына көтеп яткан әсәрләремне бетерә алырлык куәт кайтсын иде, шул чаклы гына гомер миңа яңадан килсен иде. «Безнең көннәр»нең II нче, III нчеләре, «Тугры сүз» әдәби хикәясе, «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре»нең Октябрь җилде һәм «Әдәбият кануннары» кебек гыйльми нәрсәләрем, ашыгып, мине үзләрен тизрәк эшләп бетерергә чакырып, папкаларда яталар бит. Әгәр кабер бик якын килгән булмаса, бер өмет бар, бәлки, шундый әйберләремне тәмам итәрлек куәт, гомер яңадан кайтыр әле. Әгәр кайтмаса, угылым Рөстәм тәмам итәр, бәлки, дип җуанудан башка чара калмый!

Син бик нык кеше булып чыктың. Әле һаман да күп эшләгәнең күренә. Әйдә, эшлә инде, эшлә. Безнең кебек фронтта җыгылганнар өчен дә эшлә!

Уфадагы иптәшләргә, барча каләм әһелләренә, әгәр анда булсалар, Газыйм белән Мусага һәм башкаларга сәлам сөйләрсең. Башкорт иптәшләрдән Кәрим Иделхуҗиннарга[1] аеруча сәлам.

---

[1] *Кәрим Иделхуҗин* – Кәрим Габдулла улы Иделхуҗин (1895–1937), башкорт милли хәрәкәте эшлеклесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Кырымның һавасы декабрьдә бик начар булган иде. Хәзер төзәлеп тора. Минем өчен бу мәсьәлә иң зур чараларның берсе инде. Һава яхшырса, минем дә кәеф яхшыра, төзәлә башлый.

20 еллык турында минем үз фикерем каршы иде. Үткән ел Казанда чагымда да, бу ел Ялтадан да бу мәсьәләне кузгатучы иптәшләргә кискен рәвештә сәлби җавап бирә килгән идем. Чөнки дөньяның шундый кайнаган чагында, иҗтимагый көрәшләрнең нык кызган заманнарында, хезмәт халкын үз мәсьәләң белән мәшгуль итү коммунист-активист өчен, әлбәттә, ярамый дип карый идем. Ләкин иптәшләр минем сүзне тыңламадылар. Татарстанның ВКП(б) өлкә Комитеты бу ел ноябрендә комиссия төзетеп, эшкә керешкәннәр. Мин: хәерле булсын, бөтен бу мәсьәләдәге мәсъүлият[1] сезнең үз өстегезгә йөкләнә диюдән башка, әлбәттә, бернәрсә дә кыла алмадым. Инде кала, терелгәч, халыкның бу дәртен канәгатьләндерерлек дәрәҗәдә яңадан ныклап хезмәт итү.

Казанга кайчан кайта алуымны әйтеп булмый. Бу мәсьәлә бөтенләй минем авырып терелүемнең барышына баглыдыр. Хатыным Гөлсемнән һәм Рөстәмнән иптәшеңә һәм угылыңа сәлам.

Андагы хәлләрне белдереп, хат яз. Хәзергә хуш. Сәламәтләнеп, көрешү өмете һәм иптәшлек сәламе белән: Галимҗан.

1928 – гыйнвар 18 – Ялта.

[1] *Мәсъүлият* – җаваплылык.

В Государственную Академию художественных наук[1]

20 февраля 1928 г.

Ваше извещение за № 108 от 25/I-1928 г. о моем избрании членом ГАХН получил.

Считаю своим долгом выразить глубочайшую благодарность перед Академией за оказанную мне честь.

В настоящее время (с апреля 1927 г[ода]) нахожусь в г[ороде] Ялте на климатическом лечении, имея туберкулез легких с кавернами.

Моя поездка в текущем академическом году для прочтения доклада в ГАХН целиком связана с ходом моего лечения и темпом моего выздоровления.

При первой же возможности почту своей обязанностью представить доклад лично.

Ответ мой на Ваше извещение запоздал по той причине, что я только на днях получил его через Татреспублику, куда оно было отправлено Вами.

С почтением: Галимджан Ибрагимов.
г[ород] Ялта, Барятнинская, 5.

[1] Төп нөсхә Үзәк дәүләт әдәбият һәм сәнгать архивында (941 ф., 10 тасв., 25 эш), фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә татар теленә тәрҗемәсе «Казан утлары» журналының 1977 елгы 3 нче санында, аннан соң «Татарстан» журналының 1997 елгы 3 нче санында (б. 28), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (б. 142) бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә китерелә.

Мөхәммәт Таһировка[1]

26 февраль 1928 ел

Мөхәммәт иптәш.

Бу сиңа язган хат белән берлектә Совнарком рәисе Исмаев[2] иптәшкә ике мәсьәлә турында үтенеч җибәрдем.

Бер мәсьәлә – минем дәвалануым өчен хөкүмәттән ярдәм турында. Беләсеңдер, буңарчы дәвам иткән февраль эчендә туктатылып, мине гадәттән тыш уңайсыз хәлгә куйды бит. Миңа 183 сум жалуния – бер, 175 сум ярдәм – ике. Барлыгы 358 сум килә иде. Ахрысы, Мәскәүнең миңа авыру вакытым өчен персональный пенсия бирәчәк дигән хәбәрен (180 сум) ишеткәч, боларны шул сылтау белән бөтенләй кистеләр. Мәскәү (180) нең хәбәре килсә дә, үзен алганым юк әле. Ул Казанга җибәрелеп, аннан минем үтенеч буенча Кырымга күчәчәк икән. Бу волокита әйләнеп чыкканчы, мин монда ярлы укытучылардан акча бурычка соранып яшәрем.

Кичә ике мәртәбә телеграмм (берсен җавабы түләнгән) биргәннән соң, 185 сум акча алдым. Аны ТатЦИК җибәргән. Бу ни эштер, аңламадым. Мәскәү пенсия биргән дип миңа жалунияны туктатсалар да (183 сум), әмма теге минем дәвалануым өчен җибәрелә торган 175 сум, әлбәттә, тукталып калмый килергә тиешле бит. Хөкүмәтнең карары шулай бит. Мәскәү пенсиясе бу ярдәмне аларга каршы булмавын күрсәтү өчен мин Сезгә персональный пенсия чыккан кешеләрнең кулларына бирелгән карарлардан беренче маддәне күчереп җибәрәм һәм ышанамын, бу мәсьәләне бутап, минем дәвалану эшемне ярты юлда калдырмаслар дип. Чөнки Мәскәүнең 180 сумында мин һәрвакыт кеше ярдәменә мохтаҗ, каты хәстә, әлбәттә, Ялтада яши алмыйча, Казанга кайтырга мәҗбүр булырмын.

---

[1] Төп нөсхә (кулдан кириллицада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 3 тасв., 6367 эш, 15 (икенче ягы), 16 кәг.); күчермәсе дә бар (15 ф., 3 тасв., 6327 эш, 13, 14 кәг.). Беренче мәртәбә «Язучы биографиясенә яңа чыганаклар» җыентыгында (Казан, 1989, б. 54–55), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында кайбер төгәлсезлекләр белән бастырылган (Казан, 2000, б. 142–143). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Исмаев* – Кәримулла Хөснетдин улы Исмаев (1898–1978), 1928–1930 елларда Татарстан Халык комиссарлары Советы рәисе.

Боларны Исмаев иптәшкә яздым, син дә мәгълүмат бирсәң иде. Икенче мәсьәлә – квартир мәсьәләм. Гомер буе җүнле бүлмәсез, квартирасыз яшәгәннән соң, үзем ташландык квартир табып, коммунхоз төзәтеп җиткерә алмагач, үзем гонорарымнан ремонт ясатып кергән идем. ТатЦИК үткән ел мине гыйльми, әдәби эштә картайган, авыру хезмәтче дип, бу квартираны миңа буш файдаланырга бирү турында Бәһаветдинов[1] иптәш имзасы белән карар да җибәрткән иде. Хәзер шул җимерелгән икән. Бу хакта да яздым. Бу мәсьәлә бөтенләй синең җилкәңдә барганга, бәлки, тагын бер мәртәбә сөйләшеп карарсың. Сине мәшәкатьлим. Ләкин башка ни чара? Бу ике нәрсә минем тыныч дәвалана алуымның төп шартлары бит. Хуш. Иптәшләрчә сәлам.

Галимҗан – Ялта – 1928 – февраль 26.

[1] *Бәһаветдинов* – сүз Гыймаз Бәһаветдинов хакында бара.

«Башҡортостан» гәзитенә хат-телеграмма[1]

17 март 1928 йыл

Ялта, 14 нсе март.

Һуңғы айҙарҙа күп ойошмаларҙан, тантаналы йыйылыштарҙан, айрым кешеләрҙән йегерме йыллыҡ хеҙмәтемде ҡотлап бик күп телеграмдар, хаттар, тәбриктәр, мәҡәләләр алдым. Быларға айрым яуаптар бирергә мөмкинлегем булмағанға, аҙ хеҙмәтемде олуғлап йебәргән ҡотлауҙарҙың бөтәһенә матбуғат арҡылы тәрән күңлемдән рәхмәттәр уҡыйым. Мин пролетариат революцияһенең бер һалдатымын. Бөтә үткән тормошом мине быңа әҙерләп китерҙе. Үҙемде тыуҙырған, тарихи теле тыуған булған татар халҡымдың ғына һәм яҡын ҡәрҙәш халкыбыҙ башҡорттар ғына түгел, бәлки донъялағы бөтә иҙелгән милләттәрҙең ижтимағи аҙатлыҡтары пролетариат байрағы аҫтында, ленинизм нигеҙҙәренсә көрәшкәндә генә мөмкин тип эшләүселәрҙәнмен. Әгәр игенсе-крәҫтиән халҡына файҙалы әйберҙәр бирә алған булһам, мының сәбәптәре минең шәхси талантымда ғына түгел, бәлки революцион ялпыға бағланған булғанлығынан да, бигрәк тә тарихтың берҙән бер ижадсы юлбашсы принцибы – марксизм методтарының миңә биргән ҡеүәтендә күрһәткән тура юлдарындадыр.

Үҙемде шулай аңлайым. Телеграмдарҙа сәләмәтлегемде һорайҙар. Аҡрынлап төҙәләм. Көстәрем яңынан ҡайтырҙар тип ышанам. Киләсәктә ғилми, әҙәби хеҙмәттәремде революцион марксизм нигеҙҙәрендә дауам иттерә алыу өмөтөндә йәшәйем.

Коммунислыҡ сәләме менән:

Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] Хат-телеграмма «Башҡортостан» газетасының 1928 елгы 17 март санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге башкорт хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла, орфография һәм стиль үзенчәлекләре сакланды.

Татарстан Социал Советлар Җөмһүрияте
Халык мәгариф комиссариатына[1]

17 апрель 1928 ел

Кырымда дәваланучы авыру мөхәррир Галимҗан Ибраһимовтан

XX еллык хезмәт юбилей ясалу уңае белән Татарстан Халык мәгариф комиссариаты тарафыннан минем яныма җибәрелгән Гыйльми үзәк рәисе Мөхәммәт Таһиров иптәш Кырым-Ялтага, миңа килеп, үзенең хөкүмәт һәм Мәгариф комиссариаты исеменнән котлауларын ирештерү белән бергә 20 еллыкның байтак материалларын да тапшырды. Аз хезмәтемне олуглап бирелгән адрес һәм кадерле тышта бүләк ителгән ике китап өчен аеруча рәхмәтләремне белдерәм.

Сәламәтлегем арта бара. Күптән түгел консилиум булды, моның карары, тулы мәгълүматы Мөхәммәт Таһиров иптәш аркылы Татарстан Халык мәгариф комиссариатына җибәрелде. Ул тапшырыр.

Татарстан Халык мәгариф комиссариаты тарафыннан, үзенең җаваплы юлбашчыларыннан берсе булган Мөхәммәт Таһиров иптәшне җибәреп миңа әхвалне белдерүе, хәлемнең яхшыруына чаралар күрүе өчен аеруча рәхмәт укырга үземне бурычлы саныйм.

Коммунистлык сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.
1928 – апрель 17 – Ялты.

---

[1] Беренче мәртәбә «Безнең юл» журналының 1928 елгы 5 нче санында (б. 29), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 144–145). Текст журналдан алынды.

1930
Ике мәсьәлә уңае белән (мәдәният, яңалиф)[1]

Татар мәдәнияте турындагы китап моннан өч ел элек басылып чыкты[2]. Чыгуы белән, 1927 нче елның язында ук партия активының киңәшмәсендә бу хакта ВКП(б) Татарстан Өлкә Комитетының җаваплы секретаре тарафыннан доклад ясалып, мәсьәлә тикшерелде, әсәрдә булган ялгышларымны күрсәтеп, аерым карарлар кабул ителде[3].

Ләкин ул чакта, каты авырып, үләр хәлендә Кырымда дәваланып яткан заманым булганга[4], үз вакытында бу мәсьәләгә катнаша алмадым. Шулай ук партия оешмасы активының киңәшмәсе тарафыннан кабул кылынган резолюциядә күрсәтелгән хаталарымны икърар кылып, боларны төзәтергә тиешлеген белдереп матбугатка да чыга алмадым.

Бу ел Татарстан партия оешмасында уң, «сул» группачылыкларны бетерү уңае белән, ул мәсьәлә икенче тапкыр калкып килеп чыккан һәм яңадан кузгатылган икән. Казанда Татиздат тарафыннан Г. Кушай[5] иптәш карамагында «Контрреволюцион

---

[1] Беренче мәртәбә «Безнең юл» журналының 1930 елгы 3–4 нче кушма санында (б. 53) «Редакциягә хат» дигән рубрикада, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (б. 154–156) бастырылган. Текст журналдан алынды.

[2] *Татар мәдәнияте турында китап моннан өч ел элек басылып чыкты* – Ибраһимов Г. Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак? / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1927.– 40 б.

[3] *...1927 нче елның язында ук партия активының киңәшмәсендә бу хакта В.К.Р.(б) Татарстан Өлкә Комитетының җаваплы секретаре тарафыннан доклад ясалып, мәсьәлә тикшерелде, әсәрдә булган ялгышларымны күрсәтеп, аерым карарлар кабул ителде* – мәсьәлә 1927 елның 14 июнендә ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты бюросында тикшерелеп, ул китапка карата тискәре мөнәсәбәт белдерелә: Мухсинов З. Дом Татарской Культуры (Приложение: библиография печатных материалов о Доме Татарской культуры, составленная С. Тагировой) / З. Мухсинов.– Казань, 1930.– С. 10–13.

[4] *...үләр хәлендә Кырымда дәваланып яткан заманым булганга* – Г. Ибраһимовны, Иске клиникада бер ай (21 марттан 21 апрельгә кадәр) ятканнан соң, дәваланырга Кырымга Ялта шәһәренә алып китәләр.

[5] *Г. Кушай* – Гобәйдулла Габдулла улы Кушаев (1902–1937), журналист. Бу вакытта «Кызыл Татарстан» мөхәрриренең урынбасары. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

солтангалиевчелеккә[1] каршы»[2] исемендә чыгарылган мәҗмугада, Газыйм Касыймов иптәш минем ул китабыма кагылып үтә (68 нче бит)[3], һәм мондагы ялгышларны язучының төзәтүе тиешлеген әйтеп уза. Мин моны мәкалә иясенең үз шәхси фикере дип кенә карамадым. Шуның өчен дә хәзер, инде өч елдан соң булса да, партия алдында матбугат аркылы түбәндәгечә игълан итүне үземнең коммунистлык бурычым саныйм:

Татар мәдәнияте турындагы китабымның партия оешмасы тарафыннан күрсәтелгән бөтен хаталарын икърар кылам[4] һәм партия актив киңәшмәсенең бу хактагы карарларын дөрес дип табам.

Бу уңай белән шуны арттырырга тиешле табам.

1928 нче елның 13 нче маенда чыккан «Кызыл Татарстан» гәзитендә яңалиф мәсьәләсендә минем карашымны ачык күрсәткән мәкалә басылды[5]. Ул мәкаләдә мин яңалифкә күчү

---

[1] *...солтангалиевче* – 1920–1930 елларда СССРда татар һәм башкорт һәм башка төрки халыкларның партия, дәүләт һәм җәмәгать эшлеклеләренә «милли тайпылышта» гаепләп тагылган сәяси ярлык. «Солтангалиевчелек» төшенчәсе совет сәясәт һәм дәүләт эшлеклесе Мирсәет Хәйдәргали улы Солтангалиевнең (1892–1940) эшен тикшерү барышында таралыш ала. Ф. Бурнашка 1929–1930 елларда ук солтангалиевчеләргә теләктәшлек итүче шагыйрь дигән гаепләүләр бирелә башлый. Мәсәлән, кара: Mortazin S. Ədəbiatta cit sьjnьf cɵƣşlarь turnda dokumintlar / S. Mortazin // Jaŋalif.– 1930.– № 5.– B. 65–68; Tulumbajski Ƣ. Soltanƣliefcelər eşe turnda jaŋa dokumint / Ƣ. Tulumbajski // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 12 nojəbr. Ф. Бурнаш, үзенең гаепләрен танып, матбугатта хат та бастырырга мәҗбүр була: Bornaş F. Ridaksiəgə xat / F. Bornaş // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 5 dikəbr. Янә кара: Yzbəkstan soltanƣliefcelərе // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 13 iyl.

[2] *«Контрреволюцион солтангалиевчелеккә каршы»* – Kontr-rivolytsion soltanƣliefcelekkə qarşь (Çiьntьq)/ Tɵzycese – Ƣ. Quşaj.– Qazan: Tatizdat, 1929.– 100 b.

[3] *...минем ул китабыма кагылып үтә (68 нче бит)* – Qasьjmьf Ƣ. Kul’turь məs’ələsndə soltanƣliefcelek / Ƣ. Qasьjmьf // Kontr-rivolytsion soltanƣliefcelekkə qarşь (Çiьntьq)/ Tɵzycese – Ƣ. Quşaj.– Qazan: Tatizdat, 1929.– B. 65–68.

[4] *Икърар кылам* – таныйм.

[5] *...яңалиф мәсьәләсендә минем карашымны ачык күрсәткән мәкалә басылды* – Таһиров М. Кырым истәлекләре / М. Таһиров // Кызыл Татарстан.– 1928.– 13 май. Анда Г. Ибраһимовның яңалиф хакында шундый фикерләре китерелә: «…Сөйләшә торгач, хәреф, әлифба мәсьәләсенә килеп җиткәнбез. Ул бу турыдагы Өлкә комитетының һәм Татарстан хөкүмәтенең карарлары белән таныш. Ул бу турыда менә нәрсә ди: «Партиянең Татарстан Өлкә комитеты тарафыннан ачык карар, Татарстан хөкүмәте тарафыннан рәсми декрет чыкканнан соң бу хакта тагы нинди сүз, нинди икенче караш булырга мөмкин?» – ди. «…Мин һәрнәрсәдән элек партия әгъзасымын. Моннан ике ел элек партиянең Татарстан органнары рөхсәте белән ачылган

мәсьәләсендә үз тарафымнан ясалган сәяси хатаны икърар кылып, Татарстан партия оешмасының тоткан юлы буенча, үз ялгышымны төзәтеп үттем, татар хезмәт массасын бөек мәдәни үсү коралы булган яңалифне тизлектә тормышка кую юлында практик эшкә чакырып яздым.

Ләкин ул ике турыдагы ялгыш адымнарның авыр нәтиҗәләре быел ачыла төште.

Мин Татарстанда уңнарга, солтангалиевчеләргә каршы еллар буенча сугыш алып барган коммунистларның берсемен. Мин 1924 нче елда Мәскәүдә басылган «Кара маяклар»[1] атлы китабымда солтангалиевчеләрне фашистлар дип, Шәрык фашистлары дип атадым, гомумән аларга каршы каты көрәш фронтында бардым. Ләкин югаргы ике мәсьәлә миңа бер трагедия булып чыкты: солтангалиевчеләр минем мәдәният һәм яңалиф турындагы хаталарымны үз хәрәкәтләренә хезмәт иттерергә тырышканнар, үзем кискен рәвештә солтангалиевчелеккә каршы барганым хәлдә, минем ул ике сәяси ялгышым – солтангалиевчеләр тегермәненә су булып төшкән[2], алар шулай файдаланганнар. Контрреволюционер солтангалиевчелек хәрәкәте турында матбугатта игълан ителгән материаллар хәзер моны нык ачып

һәм партия газетында дәвам кылган ул каты дискуссиягә катнашу бер нәрсә; безнең партиябезнең тарихында, уставында бу бик табигый һәм мәгълүм бер әйбер. Әмма партия оешмасының, совет хөкүмәтенең ачык карарларыннан, рәсми декретыннан соң бу турыда яңадан мәсьәлә, сүз кузгатып яки карышып азаплану бу инде бөтенләй башка нәрсәгә әйләнә: большевик-коммунист өчен ярамый торган әйбергә әверелә».

[1] Ибраһимов Г. Кара маяклар яки ак әдәбиятлар / Г. Ибраһимов.– Мәскәү: «Нәшрият» кооперативы, 1924.– 70 б.

[2] *...солтангалиевчеләр тегермәненә су булып төшкән* – бу Г. Ибраһимовның 1927 елда нәшер ителгән «Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?» дигән китабы хакында Г. Толымбайский язган мәкаләдән: «Шуның белән бергә Галимҗан ага үзе дә аңларга тиеш – аның бу китаптагы карашлары, объектив караганда, *солтангалиевчеләрнең тегермәненә ныклап су коя*, хәзерге сыйнфый көрәш көчәйгән бер чорда партиянең эшенә нык комачаулый. Шуңа күрә ул үз ялгышларын үзе дә ачып салырга тиеш. Яңалиф турындагы ялгышу белән культура турындагы ялгышуы – бер-берсенә нык бәйләнгән. Ибраһимов моны нык аңларга тиеш»: Tulumbajski Ƣ. Iskrməgən ber uŋnьq turnda / Ƣ. Tulumbajski // Bezneŋ jul.– 1929.– № 11.– B. 25. Г. Касыймовның «Солтангалиевчелек һәм аның тарихи тамырлары» дигән китапта да шулай әйтелә: «Менә шул мәсьәләдә дә Галимҗан ип. Ибраһимов көрәшнең иң кызу чорларында алар ягында тора, аларга әсир төшә һәм үзенең шул эше белән ул объектив рәвештә аларга, *солтангалиевчеләр тегермәненә су сала*»: Qasimof Ƣ. Soltanƣəliegcelek həm anьŋ tamrlarь / Ƣ. Qasimof.– Qazan: Tatizdat, 1930.– B. 84.

бирделәр. Бу хаталарның минем өчен иң фаҗигале ягы менә шул партия-совет дошманнары тарафыннан пролетариат революциясенә каршы хәрәкәттә корал ителүләре булды.

Һичнәрсә эшләмәгән кеше генә ялгышмый, диләр. Байтак елларга сузылган күптөрле хезмәтләрем эчендә минем дә хаталанган чакларым булуы, әлбәттә, мөмкин иде. Җүеш урыннардан үткәндә пролетариат революциясенең иң көчле солдатларының да аяклары тайган чаклары булганын һәркем белә. Югарыгы ике мәсьәлә – ленинчы большевикның күп хезмәтләр, күп тикшерүләр арасында аяк таеп киткән аерым моментлары булып кичтеләр, партия юлбашчылыгы белән төзәтелделәр.

Мин һәрвакытта, һәр эштә партиянең туры эшчесе, туры көрәшчесе булуымны үземә максат итеп тотканмын. Контрреволюционер солтангалиевчелек хәрәкәтенең иң кискен дошманы булып килдем һәм әле дә, алда да шулай барачакмын.

Мин пролетариат революциясенең бер солдатымын, әле хәзер авырып имгәнгән солдатымын. Ләкин сәламәтләнеп эш көчем кайту белән яңадан винтовкага, яңадан марксизм-ленинизм нигезендә гыйльми, әдәби хезмәтләргә тотынырга әзер торам.

Коммунистлык сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.

«Безнең юл» редакциясе Г. Ибраһимовның бу хатын басу белән бергә «Кызыл Татарстан» редакциясенең шушы хатка карата булган түбәндәге искәрмәсен дә урнаштыруны кирәкле саный һәм үзенең тулы килеш шушы искәрмәгә кушылуын белдерә.

Галимҗан Ибраһимов иптәш пролетариат культурасы һәм шуның бер тармагы булган яңалифкә ялгыш каравы белән объектив рәвештә солтангалиевчеләр тегермәненә су койды. Бу ялгышларын Галимҗан Ибраһимов иптәш икърар итә.

Ләкин бу ялгышларның ничек эшләнүен ул «гади аяк таюлардан булган бер аяк таюы» рәвешендә куеп, мәсьәләне кечерәйтә төшә. Безнең фикеребезчә, Ибраһимов иптәшнең бу сәяси хаталары гади бер революция солдаты тарафыннан эшләнгән гади бер аяк таюы гына түгел, бәлки, Ибраһимов иптәшнең үткәннәре белән бәйләнгән һәм шулар тәэсире астында килеп чыккан хаталар. Ибраһимов иптәш безнең партиябезгә килгәндә үзе дә вак буржуа эченнән чыгып[1], эсерлык баткаклары аша үтеп

[1] *...үзе дә вак буржуа эченнән чыгып* – Г. Ибраһимовның мулла гаиләсеннән булуына ишарә булса кирәк.

килгән зур язучы. Безнең фикеребезчә, аның бу хаталарында, һичшиксез, менә шул үткәннең, менә шул тарихның үзен сиздерүе, менә шуларның икенче шартларда кабатлануы ята. Монда һичбер төрле шик-шөбһә мөмкин түгел.

Ләкин, Ибраһимов иптәш, хәзерге вакытта каты авырулыгына да карамастан, мондый күрсәтүләргә әһәмият биреп, соң булса да хаталарны игътираф итүен[1] искә алып, аның шушы хатын басуны кирәк таптык.

«Кызыл Татарстан» редакциясе.

---

[1] *Игътираф итүен* – тануын.

Кави Нәҗмигә[1]

27 май 1930 ел

Кадерле Кави,

үз вакытларында хатыңны да, телеграмыңны алдым. Бер җавап та салган идем, шаять, тапшырылган булыр.

Бу хат белән бергә сиңа «Ерактан сәлам» мәкаләсен җибәрәм. Әйтүеңчә, бу – юбилейга карата язылды. Син анда кемнәргә нинди темаларга мәкаләләр бирелгәнен әйтмәгәнсең. Шуңа күрә миңа гомумирәк рәвештә язарга туры килде. Бәла бит, үпкә, тамак, плеврит өстенә бу арада уң як кабырганың тышкы ягына эреннәр чыгып, бик каты җәфалады. Бу мәкаләне шул газаплар эчендә яздым. Үзең карарсың, редколлегиядә укырсыз. Юбилей мәкаләләрендә кабатлаулар булгалый. Анысы табигый эш. Мәкалә басылган мәҗмуга – альманахны миңа җибәрерсең[2]. Бусын ашыгыч почта белән салдым. Үзең бит май 30 дигәнсең. Салынганлык турында телеграм да бирдем. Ничектер, эшегез бик тыгыз килгәнгә ошый. Унъеллыкка хәзерлек ел буенча барган хәлдә, сезгә бу эш бары май 15 ндә генә башланырга бирелгән бугай. Әгәр электәнрәк хәбәр ителсә иде, мин дә авыруга карамастан, иске әдәби әсәрләрдән берәрсен актарып яки, чама килсә, яңадан оештырып җибәргән булыр идем. Һәрнә хәерле булсын, башка нәрсә өлгертергә һич бер җай калмады.

Үземдә хәлләр бер төрле. Быел язга таба борчуларым байтак арта төште, каты түзем, каты чыдам белән барам. Менә бәла бит. Кешеләр бер төрле үпкә туберкулезы белән генә еллар буенча авырыйлар. Миндә үпкәгә тамак, аңа эренле плеврит кушылды.

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 75), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 158–159) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Кави Нәҗми ул вакытта Татарстан пролетариат язучылары ассоциациясенә җитәкчелек итә, «Атака» (хәзерге «Казан утлары») журналының баш мөхәррире була.

[2] *Мәкалә басылган мәҗмуга – альманахны миңа җибәрерсең* – бу хат 1930 елның җәендә Татарстан АССР төзелүгә ун ел тулу бәйрәме уңае белән нәшер ителәчәк әдәби җыентык өчен «Ерактан сәлам» дигән мәкаләсен җибәү өчен язылган. «Ун ел» дип аталган җыентык: Un jьl ecndə tatar matur ədəbiatь (1920–1930) / Tөzyceləre: Qəvi Nəçmi, Ƣ. Niƣməti, Ƣөmər Ƣəli.– Qazan: Tatizdat. 1930.– 471 b. Шул мәҗмугада: Ibrahimof Ƣ. Jraqtan səlam (Tatarstannьŋ un jllьƣьna).– B. 97–104. 27 maj.

Моңа тагын үткән елдан бирле уң кабырга ягыннан тышкы эренле шешләр чыгып (эчке выкачивание эзләреннән) җәзалыйлар. Бары бергә җыелгач, күпкә китә. Шулай да сер бирми, һәммәсенә каршы сугышам. Авыр, җәфалы, газаплы килә, шулай да сугышам. Бу катлаулы җәфа шул чиккә җиткергән чаклары була ки, әгәр менә бу дүрт катлаулы авыру урынына тик өченче стадия үпкә туберкулезы гына булса, мин дөньяда иң бәхетле кеше булыр идем дип уйлап куям.

Мәҗмугагыз, мәкаләләрегез турында, бәлки, бер хат язарсың. Иптәшләргә сәлам әйт.

Галимҗан – Ялты.
1930 – май 27.

Кави Нәҗми һәм Сәрвәр Әдһәмовага[1]

9 июнь 1930 ел

Кадерле Кави һәм Сәрвәр[2] иптәшләр,

Үземнән, Гөлсемнән сәлам соңында сезгә зур үтенеч: үткән хатларымда язган идем, әле дә кабатлыйм, минем уң яктагы плевритым һаман тынычлык бирми, сентябрьдән бирле выкачивание, промывание ясату дәвам итә. Сезнең аркылы Казаннан алган риванол белән берлектә бу операция өчен кокаин даруы кирәк. Сезгә бу хат белән шуның рецептын җибәрәм. Хәзер бу операция миңа 15, 20 көндә бер тапкыр ясалып тора. Шуңа күрә доктор аны күп сорады, бу дару Ялтада бетеп китте. Кайчан килүен белмиләр. Сезне мәшәкатьләүнең сәбәбе дә менә шул.

Алда сорап алган риванол даруы үзенең хезмәтен үтәп килә. Бусы да шул дәрәҗәдә кирәк булып торадыр.

Сәрвәр туган, бунын зуррак мәшәкате Сезгә төшәр инде. Укуыгыз, эшегез өстенә[3] булса да ничек тә бер вакыт табып, башкара күрүегезне бик үтенәм. Иң элек, әлбәттә, Татнаркомздравтан сорарсыз. Булмаса, бәлки, башкача табылыр. Казан баерак бит! Иптәшлек сәламе белән: Галимҗан.

Ялты – [19] 30 ел, июнь 9.

P. S. Кави, синең җавап телеграмыңны алдым, рәхмәт. Мәҗмуга-альманах чыккач, миңа җибәртергә онытма инде.

Г.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 103–104), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 200, б. 159–160) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Сәрвәр* – Сәрвәр Сабир кызы Әдһәмова (1901–1979), язучы, тәрҗемәче; К. Нәҗминең хатыны.

[3] *Сәрвәр туган... Укуыгыз, эшегез өстенә* – бу елларда С. Әдһәмова Совет хокукы һәм төзелеш институтында укый, бер үк вакытта Татарстан Үзәк крестьян йорты каршындагы хокук бүлегенең мөдире булып эшли.

Кави Нәҗмигә һәм Сәрвәр Әдһәмовага[1]

5 июль, [1930] ел

Кави, Сәрвәр иптәшләр,

Бүген генә сезгә хат салган идем. Шуның яңлыш маркасын ябештерергә онытканнар. Түләп ала күрегез. Белмичә кире китмәсен.

Галимҗан.
Июль 5 [1930], Ялты.

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1967 елгы 3 нче санында (б. 143), тексты Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 160) бастырылган. Елы почта мөһере буенча куелды. Текст төп нөсхәдән алынды.

Пролетариат сәнгате һәм культурасында зур уңышларга ирешкән Татарстанга, ТҮБК председателе ип[тәш] Моратхуҗинга[1]

23 июль [1930] ел

Татарстанның X еллык юбилей тантанасына чакыруыгыз өчен зур рәхмәт[2]. Ләкин, кызганычка каршы, сәламәтлегемнең авыр хәлдә булуы бу зур бәйрәмгә үзем кайтып катнашырга мөмкинлек бирми.

Шуның өчен дә, иптәш Моратхуҗин[3], Татарстан Советлар Җөмһүриятенең хезмәт ияләренә минем чын күңелемнән кайнар сәламемне тапшыруыгызны сорыйм.

Татар пролетариат искусствосында булган гаять зур уңышлар, культура төзелешендәге әлегә кадәр күрелмәгән үсүләр, социализм төзелешендәге җиңүләр, иске таркау авыл хуҗалыгын яңача коллективлаш[тыр]у нигезендә төзүдәге уңышлар белән хезмәт ияләрен минем исемнән котлавыгызны үтенәм.

Мондый уңышлар безнең кебек карт буын эшчеләрнең буталчык уйларында хәтта шәүләләнмәгән дә иде.

Яшәсен партиянең ленинча юлбашчылыгы астындагы эшче-крәстиән массасының омтылышлы иҗат көче!

Яшәсен Татарстанның X еллыгы: Галимҗан Ибраһимов.

23 июль, Ялты.

---

[1] Беренче мәртәбә «Кызыл Татарстан» газетасының 1930 елгы 25 июль санында, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 160–161) бастырылган. Текст газетадан алынды.

[2] *Татарстанның X еллык юбилей тантанасына чакыруыгыз өчен зур рәхмәт* – 1930 елның 25 июлендә Татарстан Республикасы төзелүгә 10 ел тулу бәйрәме үткәрелә. «Кызыл Татарстан» газетасының 1930 елгы 25 июль саны шул юбилейга багышланган.

[3] *Моратхуҗин* – Харис Ибраһим улы Моратхуҗин (1895–1955), 1929–1932 елларда ТҮБК (Татарстан Үзәк Башкарма Комитеты) Президиумы рәисе була.

Кави Нәҗмигә[1]

13 август 1930 ел

Кави, Сочи хатыңны алдым. Нык тазар. Үзеңә дә, Сәрвәргә дә теләк шул. Бездә исәнлек, дөресрәге, исәнлек өчен үпкәдәге микробларга каршы туктаусыз көрәшү! Башка юк!

Альманах килде, шәп чыккан. «Кояшлы яңгыр»ны бик яратып укыдым[2]. «Атака»[3] чыккан, гәзиттә аның турында Мөбарның зур мәкаләсе басылды[4].

Сочидан Ялта аркылы кайтып, безгә керсәгез, күңелле булыр. Гөлсем дә Сәрвәрне бик сагынып көтә.

Туры безгә төшегез! Сыярбыз, ачыкмабыз. Кудаш[5] белән Булат[6] андалар икән, үзләренә сәлам әйт. Ялтага килсеннәр! Кудашның бик күптән хат-хәбәре дә юк. Хәзергә башка нәрсә яза алмыйм, үзегезне Ялтага көтеп калам[7].

Сәлам белән: Галимҗан.
1930, 13.VIII. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы (б. 75–76), аннан соң «Казан утлары» журналының 1987 елгы 3 нче (б. 76) саннарында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 161) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Кояшлы яңгыр»ны бик яратып укыдым* – Nəçmi Q. Qojaşlь jaŋƣьr / Q. Nəçmi // Un jьl ecndə tatar matur ədəbiatь (1920–1930) / Təzyceləre: Qəvi Nəçmi, Ƣ. Niƣmәti, Ƣөmər Ƣəli.– Qazan: Tatizdat. 1930.– B. 184–251.

[3] *«Атака»* – 1930–1932 елларда Казанда чыккан әдәби-иҗтимагый, Татарстан пролетариат язучылары оешмасының басма органы булган журнал. Аннары «Совет әдәбияты» дип атала, хәзер – «Казан утлары».

[4] *Мөбарның зур мәкаләсе басылды* – Фазыл Мөбарәкша улы Мөбарәкшин (1903–1987) – журналист; «Атака» журналы чыгуы хакында аның мәкаләсе шулай: Mөbar. «Ataka» cqtь / Mөbar // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 7 aug.

[5] *Кудаш* – Сәйфи (Сәйфетдин) Фәттах улы Кудашев (1894–1993), шагыйрь, БАССРның халык шагыйре (1964).

[6] *Булат* – Булат Ишемгол (Габдерахман Закир улы Габдерахманов, 1900–1938), башкорт язучысы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[7] С. Әдһәмованың истәлегеннән күренгәнчә, алар, ягъни ул үзе, К. Нәҗми, С. Кудаш, Б. Ишемгол Сочидан пароходта Ялтага Г. Ибраһимов янына килгәннәр: Әдһәмова С. Таләпчән һәм киң күңелле кеше / С. Әдһәмова // Г. Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 273.

Кави Нәҗмигә[1]

21 декабрь 1930 ел

Кави, сиңа җавап телеграмы биргән идем, адресын саташтырып, яңадан төзәтеп йөределәр, шуңа күрә тагы бер-ике язам: татар телендә массага күп тиражлы әдәби китаплар сериясенә мин кулдан килгәнчә, әлбәттә, катнашырмын. Кәеф баррак чакта каралынып куелган кечкенә хикәяне («Корбан» – колхоз бригадалары тормышыннан) аклап җибәрермен.

Телеграмда да шуны әйттем. Бу масса нәшрияты турында вакыт табып озынрак хат яз әле.

Сәрвәргә, батыр егеткә[2] сәлам.

Галимҗан.
Ялта – 1930. 21. XII.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 76), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 163) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Батыр егеткә* – Кави Нәҗми һәм Сәрвәр Әдһәмованың улы Тансык Нәҗметдинов (1927–2008), радиофизик, физика-математика фәннәре кандидаты (1965).

1931

Кави Нәҗмигә[1]

23 гыйнвар 1931 ел

Кадерле Кави!

Хатыңны алдым. Син кузгаткан мәсьәләләргә кыска гына җаваплар биреп үтәм.

1 – «Корбан»ның элек «Атака»да басылып үтүен әйткәнсең[2], мин моңа бик риза. Шулай яхшы булыр, массага тизрәк барып җитәр дип карыйм, ул нәрсәне моңарчы аклап чыгып сезгә җибәргән булыр идем, Рөстәм кызамык чыгарды, аннан колакка авыруы көчте, һич тынычлык бирми; җитмәсә тагы һавалар начарланып, үземне бераз изеп-ватып алдылар. Шулар сәбәпле кичегәм. Ләкин тизләргә тырышырмын.

2 – Иҗат методым уңае белән берәр нәрсә язып җибәрүемне кузгаткансың[3]. Яңа призыв әдәби ударникларга[4] багышлап, шул син әйткән нәрсәгә якын бер әйбер – бер үткәнгә анализ минем башымда бар, буны җибәрермен, карарсың, һәрхәлдә, анда минем берәр нәрсә – берәр әсәрем иҗат методы буенча тикше-

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 76) шактый кыскартылып, аннан соң тулы варианты Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (б. 163–165). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Корбан»ның элек «Атака»да басылып үтүен әйткәнсең* – Г. Ибраһимовның андый әсәре бастырылмаган.

[3] *Иҗат методым уңае белән берәр нәрсә язып җибәрүемне кузгаткансың* – авыруы көчәеп китү сәбәпле, мәкалә язылмаган.

[4] Ул чорларда эшче-ударниклар арасыннан әдәбиятка яшь кадрлар туплау кампаниясе була. Бу мәсьәләгә багышлап, Харьков шәһәрендә махсус конференция уздырыла: Sotsializm өcen kөrəştə prolitariat ədəbiatь ysə həm noꞁьj. Jazuclar safьna udarniklarnьŋ jaŋa kalonnalarь kilə // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 25. Көндәлек матбугатта бик күп мәкаләләр бастырыла. Мәсәлән: Tatar prolitariat ədəbiatьna udarniklar prizьjfь başlandь. Udarniklar prizьjfьn uzdьruda TAAP sikritariatnьŋ өndəmse // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 17–18; Qarataj S. Udarnik! Qulьŋa qələm al! / S. Qarataj // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 19–20. Мәсьәләне хәл итү өчен язучыларны төркемләп, төрле оешмаларга беркеткәннәр: Prolitariat ədəbiatьna udarniklar prizьjfь uzdьru ştabnnan // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 21. Әдәбиятка ударниклар килүе хакында хәбәрләр бастырылган: Eşce-udarniklar kilələr // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 24. Ударниклар туплау хәрбиләр арасында да җәелдерелә: M. Э. Ştьjklь udarniklar matur ədəbiatta // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 28.

рергә – исәп булса, минем үз иҗатларым турында үз анализым сиңа барып җиткәнче кичектерерсең. Яшереп торасы юк, бөтен әдәби дөньяга көн кебек ачык бернәрсә бар: күп еллар буенча туктаусыз өргән Бурнаш-Исәнбәтләр[1], берсе солтангалиевче, берсе кара контр җидегәнче[2] булып ачылулары сәбәбеннән, бу

---

[1] *Исәнбәт* – Әхмәтнәкый Сираҗетдин улы Закиров (1899–1992), ТАССРның халык язучысы (1986), драматург, шагыйрь, тел-әдәбият галиме, фольклорчы.

[2] *…җидегәнче* – 1928 елның җәендә Уфада язучылар һәм шагыйрьләр Н. Исәнбәт, Гадел (Гаделша) Нурмөхәммәт улы Кутуй (Кутуев, 1903–1945), Габдрахман Мөхәммәт улы Минский (Аллаһбирдиев, 1906–1983), Сәгыйть Ишмөхәммәт улы Агиш (Агишев, 1904–1973), Сәйфи (Сәйфетдин) Фәттахетдин улы Кудаш (Кудашев, 1894–1993), Төхфәтулла Гыйззәтулла улы Ченәкәй (Ченәкәев, 1893–1959) тарафыннан оештырылган, пролетариат әдәбиятына дошман булган контрреволюцион оешма дип аерым кешеләр тарафыннан уйлап чыгарылган уйдырма. Татарстан Язучылар оешмасы җыелышының 1930 елгы 2 сентябрь карары белән Г. Минский һәм Г. Кутуй оешмадан чыгарыла: Kontr-revolytsion jəşren «Çidegəncelər» turьnda Tatar Sovit Jazuclar Ojşmasь // Jaŋalif.– 1930.– № 2.– B. 60. Мәсьәлә хәтта ВКП(б) Татарстан Өлкә Комитетында да карала: «Çidegən» turьnda VKP(b) Tatarsatan Ɵlkə Komititьnьŋ 1930 nсь jьl, 26 nсь sintəbrdə cƣarƣan qararь // Jaŋalif.– 1930.– № 5.– B. 69.

Ул елларда көндәлек матбугатта «җидегәнчеләрне фаш итү»гә багышланган байтак мәкаләләр дөнья күрә. Мәсәлән, Mɵbar. «Çidegən»gə qarşь soŋƣь-nьq udar bulsьn / Mɵbar // Jaŋalif.– 1930.– № 2.– B. 66–70; Mosaƣit F. «Çidegən» / F. Mosaƣit // Jaŋalif.– 1930.– № 2.– B. 71–73; Ƣəli Ƣ. «Çidegən»gə qarşь kɵrəş kisken bulrƣa tieş / Ƣ. Ƣəli // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 1–3; «Çidegəncelər»gə bzneŋ protis // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 4–5; Tatarstan prolitariat jazuclarь ojşmasь clnnəreneŋ tulь cilьşьnьŋ (rus, cuaş siksilәre blən brgə)»Çidegən» ismndəge jşren ojşma turndaƣь rizolytsiəse // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 5–6; Donbas tatar prolitariatь «Çidegənce»lərgə qarşь ajausьz otpor biryne sorьj // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 6; «Çidegənce»lərgə bzneŋ protis: Ƣ. Qadir, A. Aliş, D. Mortьj, Ƣ. İndyk, Ƣ. Kəlti, X. Işmurat, Raxmanqulof, Əxmirof, Qutlin // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 6; İdelle Ƣ. «Çidegəncelek» məs’ələsen nьq acqlьq krtrgə, anьŋ blən bol’şeviklarca kɵrəşrgə kirək / Ƣ. İdelle // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 9–11; Prolitariat ədəbiatьna qarşь kɵrəş ɵcen ojştьrlƣan «Çidegəncelər» ojşmasьna qarşь Donbas prolitariatnьŋ protisь // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 11–12; «Tuqcuranlь». «Çidegəncelər»dən berse turnda // Ataka.– 1930.– № 3.– B. 13 (Сәгыйть Агиш хакында); Mɵbar. «Çidegəncelər» ojşmasь (Tatar prolitariat ədəbiatьna qarşь kɵrəşyce jəşren ojşma turnda) / Mɵbar // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 19 aug.; Jurin Mix. Ədəbiat frontьnda sьjnfi uyalqnь kɵcəjtrgə / Mix. Jurin // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 3 sint.

Хат авторының Ф. Бурнаш һәм Н. Исәнбәткә болай ташлануының сәбәбе бар. Аның «Татар шагыйрьләре» китабында Г. Тукайга биргән бәяләмәсе белән килешмичә, Ф. Бурнаш «Безнең юл» журналының 1923 елгы 8–9 кушма санында «Тукай турында тәнкыйтьчеләр», Н. Исәнбәт «Яңа авыл» газетасының 1928 елгы 10, 14 март саннарында «Галимҗан Ибраһимов әдәбияты» дигән мәкаләләрендә Г. Ибраһимовны шактый гына тәнкыйтьлиләр.

ике кара авыз үзләре өрүдән туктаса да, буларның «юлларын» дәвам иттерүче адәмнәр әле Казанда туктаусыз ачык эш алып барулары һәммәгә билгеле. Бу Бурнаш-Исәнбәтләр шайкасын дәвам иттерүчеләр хәзер бөтенләй башка сүзләр белән провокация алып баралар икән, аңа карап эшнең төп үзәге, әлбәттә, бер кешедән дә яшерелеп кала алмый. Сүз-пәрдә төрлечә, төрле сәбәп булырга мөмкин, ләкин буларның артында шул ук җидегәнче – солтангалиевчеләрнең «сызган юллары» бар кешегә дә күренә бит.

Кыскасы, бер төркем бәндәләр анда сүгенергә-провокациягә яңа сылтау эзлиләр, шуны таба алмый аптырыйлар. ТАППның зур исемен, зур лозунгларын шундый начар әйбергә корал итмәсеннәр[1].

3 – Музыкада солтангалиевчелек турында диспутлар[2], әлбәттә, бик яхшы, бик кирәкле. Шуның белән бер уңайдан, бәлки, моңардан да элек җидегәнчелеккә каршы конкрет көрәш турында бер доклад, бер диспут кирәк иде түгелме? Казанда кайберәүләр җидегәнчелекне оныттыру, күләгәдә калдыру, активның вниманиесен икенче әйбергә таба отводить итүгә бик тырышалар. Син бу хакта «Атака»да мәкалә яздың[3], бу мәкалә эш-көрәш программы иде, сине шул үткен куелган конкрет задачалардан башка якка таба зиһенең, дикъкатең чәүрергә теләүчеләр бар: булар өч мең чакрым җир аша ачык күренеп торалар!! Мин гәзиттә гыйльми институт турында ТАПП бригадасының

---

[1] *ТАППның зур исемен, зур лозунгларын шундый начар әйбергә корал итмәсеннәр* – ул вакытта ТАПП рәисе К. Нәҗми булганда Ченәкәйнең шундый китабы бастырыла: Cnəkəj. Matur çrlar, cibər syzlər / Cnəkəj.– Qazan: Tatizdat, 1930.– 80 б. Бу китапка крата тискәре бәяләмә дә дөнья күрә: Bajan N. «Matur çrlar, cibər syzlər» jaki cyp-carlar bəjləme (1930 nсы jьl. Tatizdat basmasь. Cnəkəj əsəre. Bəjəse 60 tien) / N. Bajan // Ataka.– 1930.– № 4–5.– B. 46–47. Бу ТАПП җитәкчелеге җидегәнчеләргә булышлык күрсәтә дигән гайбәтләр таралуга китерә. Биредә сүз шул гайбәтләр хакында бара.

[2] *Музыкада солтангалиевчелек турында диспутлар* – ул диспутлар «габәшичелек» атамасы белән бара: A. P. Tatar muzьkasnda «ƣəbəşicelkkə» qarşь // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 28 nojəbr; Tləş Ƣ. Muzьkada bozьq jullarƣa qarşь / Ƣ. Tləş // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 5 dikəbr.

[3] *Син бу хакта «Атака»да мәкалә яздың* – сүз шушы мәкаләләр хакында бара: Nəçmi Q. Bol'şevizm utь / Q. Nəçmi // Ataka.– 1930.– № 4–5.– B. 1–8; Nəçmi Q. Tatar prolitariatь ədəbiatnda bəjek borьlьş başlandь (Tatarstan Prolitariat Jazucьlarь ojşmasnfa uzdьrlƣan tazartu uŋajь blən / Q. Nəçmi // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 4–9.

бик дөрес карарларын укыган идем[1], моны укыгач: «Менә кайда икән гыйлемдә солтангалиевчелек дип уйладым». Нәтиҗә ни булды, бригада карарлары үттеме?

4 – Татиздаттан бер дә хәбәр-хәтер юк. Кави туган, син бер тапкыр телефон белән шул бишенче томның басылу язмышын белеп үтәргә вакыт тап әле[2]. Ул нәрсә берәр җиргә барып төртелмәдеме? Соңга калса, дәреслек басу заманы керер, тагы калыр.

Үзебездә хәл бик начар түгел, ризык ягын һаман өстерибез. Сәламәтләнү өчен сугышны нык алып барам.

Сәрвәргә, Тансык батырга өчебездән дә сәлам.

Күп сагыну белән: Галимҗан.
1931. 23. I.– Ялта.

---

[1] *Мин гәзиттә гыйльми институт турында ТАПП бригадасының бик дөрес карарларын укыган идем* – ул мәкалә шулай атала: Ƣilmi Tikşery İnstitutьnьŋ tel-ədəbiat bylege burƶua blgeclərе qulnda // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 24 dikəbr (анда Гали Рәхим, Галимҗан Шәрәф һәм Җамал Вәлиди гаепләнә).

[2] *Татиздаттан бер дә хәбәр-хәтер юк... бишенче томның басылу язмышын белеп үтәргә вакыт тап әле* – 20 еллык иҗат юбилее уңае белән Г. Ибраһимов әсәрләренең җиде томын нәшер итү планлаштырыла. Бишенче томы 1931 елда бастырыла: Ƣalimçan İbrahimof əsərlərе.– Qazan: Jaŋalif, 1931.– tum V.– 198 b.

Кави Нәҗмигә[1]

17 февраль 1931 ел

Кави

Бу хатны сиңа хәл белү өчен генә язам.

Февраль башыннан алып бераз кәефсезләнеп торам. Ангина булды, үзе үтсә дә, хәзер шуның нәтиҗәсе бара: бик нык хәлсезлек, ватык, изелгеч бер настроение эчендәмен. «Атака»да басылган «Әдәби түгәрәкләр програмы»[2] турында сезгә дип кайбер төзәтмә-тәкъдимнәр язган идем. Бу кәефсезлек аркасында бетерә алмадым[3]. Иҗат методы белән «Корбан» да шулай яталар. Бик күңелләләнеп барганда, бу җәфа бераз изде.

Сәрвәргә, Тансыкка күп сәлам. 8—9 нчы саннан бирле «Атака» килгәне юк. 6 нчы саннан бирле «Яңалиф» тә юк.

Хуш. Галимҗан.
1931.17.II – Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары»ның 1967 елгы 3 нче санында (б. 145), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 165) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Атака»да басылган «Әдәби түгәрәкләр програмы»* – сүз шул хакта бара: Zavot-fabriklərdəge başlanƣьc ədəbi tygərəkəlr өcen program // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 21–22.

[3] *Бу кәефсезлек аркасында бетерә алмадым* – «Әдәби түгәрәкләр програмы» турында мәкаләсен 27 февральдә язып тәмамлый һәм ул бастырыла: İbrahimof Ƣ. Ədəbi program turnda / Ƣ. İbrahimof // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 65–68. «Кәефсезлек аркасында» дигәндә, авыруына тагын бер сәбәп өстәлә. Чөнки бу программаны ни рәвешле гамәлгә ашыру турында түгәрәк җитәкчеләренә ТАППның кадрлар һәм түгәрәкләр секторы тарафыннан җиткерелгән күрсәтмәдә 10 нчы пункт болай: Ƣ. İbrahimof blən F. Səjfi jalƣьşlarь turnda Tatobkom qərarlarь // Ataka.– 1930.– № 8–9.– B. 23.

Кави Нәҗмигә[1]

4 май 1931 ел

Кадерле Кави!

«Әдәби тарихыбызның кадерле битләрен таптамау» турында бер мәкалә җибәрдем[2]. Бу – «Кызыл Татарстан» гәзите өчен. Ләкин монда ТАППка бик якыннан кагылган мәсьәләләр бар[3]. Шуңа күрә синең аркылы үтүен тиеш таптым. Син иренмичә карап чыга күр. Аннан соң, риза булсаң, гәзиткә җибәрерсең. Бунын тизрәк чыгуы да, киңрәк актив һәм масса укуы да аеруча кирәк булды. Гәзиткә дип уйлавым шул яктан.

Ләкин андагы хәлләр сезгә ачыграк. Исхак Еникеев[4] яки аның урынбасары Кушай иптәшләр белән сөйләшерсез. Ахыргы нәтиҗәне, әлбәттә, сезгә тапшырам. Һәрхәлдә, бу башкага түгел, җә «Кызыл Татарстан», җә «Атака»ның икесенең берсенә.

Галимҗан Ибраһимов.

Ялта, 4.V.1931.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 104), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 166–167) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Әдәби тарихыбызның кадерле битләрен таптамау» турында бер мәкалә җибәрдем* – Фәхрелислам Агиев 1925 елда Гафур Коләхмәтов хакында шундый китап бастырып чыгара: Гафур Коләхмәтов мәҗмугасы.– М.: С. С. С. Р. халыкларының үзәк нәшрияты, 1925.– 28 б.; Газиз Гобәйдуллин 1930 елда матбугатта үзенең объектив эчтәлекле истәлекләрен бастыра: Ƣөbəjdullin Ƣ. Ƣafur xaqnda istəlklərem / Ƣ. Ƣөbəjdullin // Jaŋalif.– 1930.– № 6.– B. 51–58. Г. Ибраһимов аларны тәнкыйтьләп мәкалә яза һәм ул «Яңалиф» журналында бастырыла: İbrahimof Ƣ. Ədəbi tarixьbьznьŋ qədrle bitləre bolaj taptalmasьn ide / Ƣ. İbrahimof // Jaŋalif.– 1931.– № 5–6.– B. 96–103.

[3] *ТАППка бик якыннан кагылган мәсьәләләр бар* – Г. Ибраһимов үзенең мәкаләсендә Г. Коләхмәтовның мирасын туплап академик басмасын әзерләп бастыру эшен ТАПП җитәкчелегендә Татарстан Фәнни-тикшеренү институты башкарырга тиешлеге мәсьәләсен дә күтәрә.

[4] *Исхак Еникиев* – Исхак Усман улы Еникиев (1900–1937), журналист, бу вакытта «Кызыл Татарстан» газетасы мөхәррире.

Сәрвәр Әдһәмовага[1]

4 май 1931 ел

Сәрвәр туган!

Телеграм, хатларыгызны үз көннәрендә тапшырдылар. Тормышның иң авыр, трагедияле сәгатьләрендә чын күңелдән дуслык-иптәшлек күрсәтеп, тирән кыйгыбызны уртаклаштыгыз. Миннән һәм Гөлсемнән моның өчен күп-күп рәхмәт.

Хәзергә артык яза алмыйм. Рөстәмнең күмеләсе көндә алынган актык рәсемен җибәрәм[2].

Сәлам белән Галимҗан Ибраһимов.

1931 – май 4 – Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамовада саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 76), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 167) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] 1926 елның 5 ноябрендә туган уллары Рөстәм бу дөньяда нибары 4 ел 4 ай 16 көн яшәп, каты авырудан соң 1931 елның 21 мартында вафат була, 23 март көнне җирләнә. Хәзерге вакытта аның кабере билгеле түгел, үлеме хакында шәһадәтнамә күчермәсе генә сакланган: «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, с. 297).

Кави Нәҗмигә[1]

1.VI – 31.

Кадерле Кави!

Бер айлар элек теге Агиев-Гобәйдуллиннарның Колəхмитов турындагы бозыклыкларын күрсәтеп, мәкалә-тәнкыйть җибәргән идем[2]. Телеграмың килде, ләкин мәкалә һаман юк. Редакция дә җавап бирми. Бераз гаҗәпләнеп калдым. Әллә булса партиябез тарафыннан бирелгән лозунг буенча коммунистларның эшләрен, ялгышларын рәхимсез тәнкыйть алып барылган хәзерге чорда, Агиев-Гобәйдуллиннарның ялгышларын, бозыкларын күрсәтү ярамый дигән берәр мөгез чыгаручылар табылдымы, ягъни Казанда идән астында яшәп килгән астыртын әдәби-тарихи группаларның берәрсе шул бозык-ялгыш нәрсәне тәнкыйтькә каршы идән астыннан ут-интрига йөртергә азапланамы? Яки башка сәбәп бармы? Аптырабрак торам.

Үзем бу арада «Крас[ный] крест» санаториясенә кердем. Гөлсемне Севастопольгә Инс[титут] мет. физ[ический] леч[ение]гә җибәрдем. Нервлары бик харап булган иде, бәлки, бераз файда алыр, бераз тынычланыр.

Миндә дә хәзер осложнение белән көрәшү бара. Газап өстенә газап, трагедия өстенә трагедия, үлем өстенә үлем – менә бу 4–5 ел эчендә безнең язмыш шуңа әйләнде бит. Барлыгы җыелып, бу ел яз мине тагы җәфалый башладылар. Ләкин үткән тәҗрибә буенча тиз җиңүемә ышанам.

Сәрвәр туганга, Тансыкка сәлам.

Барыгызны да сагынып: Галимҗан. Ялта.

P. S. Адресым элеккечә.

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамовада саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 104–105), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 167–168) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Агиев-Гобәйдуллиннарның Колəхмитов турындагы бозыклыкларын күрсәтеп, мәкалә-тәнкыйть җибәргән идем* – ул мәкаләнең язмышы хакында әйтелде.

Мәҗит Гафурига[1]

5 ноябрь 1931 ел

Кадерле Мәҗит агай!

Син Сухумга барып чыккансың икән. Мин 1926 нчы елда өч ай анда «Гульрипши» дигән санаторийада яткан идем. Ул шәһәрдән ун чакрымнар чамасы читтә. Зур бер тау буенда агачка бай матур урындадыр. Әмма элек –1914 [ел]да мин шәһәрнең үзендә бүлмә алып тордым. Шәһәр бакчасына каршы җирдә. Мин «Аң»ны ташлагач, зур иҗади дәрт белән шунда барып, «Безнең көннәр»не язып алып кайткан идем, ләкин ул чакта чыгару насыйп булмады, 2 табагы басылгач, цензор туктатты. Гомумән, мин Сухум-каланы яратам, Ялтадан соң ул, әлбәттә, иң яхшы курорт инде. Ләкин иң алдагысы, шиксез, Ялта. Мин уйлыйм, сиңа докторлар Сухумга киңәшләре башка сәбәптән булмас, бары Уфага алынган урыннар эчендә Ялта ул чакта кулларында булмау кебек берәр тышкы хәлдәндер. Ләкин Сухум да бик әйбәт, бик күңелле җир инде. Тик син җирле халык торган уйсу якка барма, анда малярия бик яман була.

Үзем шул Ялтада, шул үзең күргән квартирда, шул ук хәлдә яшәп-дәваланып ятам. Рөстәм вафаты соңында бераз кире киттем, җәй көне авыру көчәйде, ике ай санторийага кереп яттым. Көз килү белән тагы төзәләм инде. Дәрт бик зур булса да, һәммәгезне бик сагынсам да, бу ел җәй кайта алмавым шуннан булды.

Бу ел монда Уфадан күп килделәр. Әле соңгы айларда гына Дәүләтшин Гобәй[2], Афзал Таһир[3], Сарим[4], Амантайлар[5] булды-

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче санында (б. 55–56), аннан соң «Дружба народов» журналының 1957 елгы 5 нче санында (б. 173–174) рус теленә тәрҗемәсе, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында оригиналда (Казан, 2000, б. 168–169) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Дәүләтшин Гобәй* – Гобәйдулла Әхмәткирәй улы Дәүләтшин (1893–1938), башкорт совет партия-дәүләт эшлеклесе, язучы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[3] *Афзал Таһир* – Афзал Мөхиэтдин улы Таһиров (1890–1938), язучы, җәмәгать эшлеклесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[4] *Сарим* – Фәхри Сарим (1900–1933), журналист.

[5] *Амантай* – Габдулла Сахибгәрәй улы Амантаев (1907–1938 яки 1939/1944), башкорт язучысы, филолог. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

лар. Алардан мин синең Ялтага килү ихтималыңны ишетеп, көткән идем. Хәерле булсын!

Мин синең китапларың – тулы җыелмаңны һаман көтәм. Шуның чыгуын ашыктыру чарасын күрмисең бугай. Бәлки, полиграфия ягыннан тыгызлык сәбәптер инде. Чыккач, миңа җибәрергә онытма.

Син 20-сенәчә торам дигәнсең, бу хат, шаять, тапшырылыр. Алгач, озын итеп яз әле. Андый ял иткән чакта вакыт күп була ул.

Гөлсем исән. Ул хәзер, музейны ташлап, техникумда урыс, татар телләре дәресләре бирергә кереште.

Ялтада ризык әйберләре бик кыйммәт. Шулай да дәвалану методларына кимчелек китермәскә тырышып, көрәшеп барам. Хәлем начар түгел.

Сиңа икебездән дә күп сәлам. Нык тазар. Кәефлән. Иҗат көчләрең кайнасын. Теләк шул. Хат яз.

Хуш! Галимҗан – Ялта.
1931. 5. XI.

1932
Кави Нәҗмигә[1]

1 февраль 1932 ел

Кадерле Кави!

Сиңа җавап-хат язган идем. Анда сүз арасында гына IV нче том турында әйтеп Ө[лкә] К[омитетына] культпроп Вәлиев иптәшкә телеграм һәм хат язганымны да сөйләгән идем бугай. Чөнки IV нче 1905 [ел] кебек, партиянең көрәш моментларыннан иң җаваплыларының берсенә туктала. Шуңа күрә культпроп[тан] яңадан каратуын үтенгән идем, бер битнең яңадан формулировкасын да җибәрдем. Бәлки, конференция чоры булгангадыр, бу турыда бер дә хәбәр ала алмыйм. Үтенеч шул: син бу турыда культпропка кереп, бер сөйләшеп үтсәнә. Бу момент аеруча кирәк иде. Мәсьәлә ничек тора икән.

Үземнең хәл шул бер төрле бара. Начар түгел. Ләкин суык тидердем бугай, бер ятып, бер торып, кәефсезләнү бар.

Сәрвәр туганга, Тансык батырга күп сәлам.

Сагыну белән Галимҗан.
1. II. 1932 – Ялта.

[1] Төп нөсхә Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче санында (б. 77), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 170) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Гайшә Шәриповага[1]

1932. 4. II.– Ялта

Кадерле Гайшә иптәш!

Мин якын арада Шамил[2] аркылы Сезнең адресны алдым. Ул ачык язмаган, хатым җитәрме, юкмы, белмим. Җитсә, җавап языгыз, Сезнең белән хатлашып, тәрҗемәләрегез турында сөйләшеп үтәсе берничә мәсьәлә бар. Сез бик кирәкле хезмәт алып барасыз. Китап сайлавыгыз, тәрҗемәнең качествосындагы кайбер моментлар турында Сезгә, бәлки, төрле сүзләр ишетергә туры килә булыр. Ләкин нигез буенча, Сезнең хезмәтегез совет, пролетариат әдәби хәрәкәтендә СССР халыкларының бер-беренә танышуы ягыннан шиксез – бик зур файдалы урын тотарлар. Сез арада минем дә кайбер әсәрләремне чыгардыгыз[3]. Алар хакында да язышасы бар. Шуңа күрә, миңа җавап язып, ачык адресны сорарга кирәк таптым.

Ком[мунистлык] сәлам белән Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 10). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 138), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 170) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Шамил* – сүз язучы Шамил Усманов (Госманов) хакында бара. 1931 елда Г. Шәрипова аның «Кәрим агай» хикәясен рус теленә тәрҗемә итеп, «Татарские рассказы» дигән җыентыкта бастырып чыгара: Усманов Ш. Карим агай / Ш. Усманов // Татарские рассказы. Перевод Гайши Шариповой.– М.: Акц. изд. О-во «Огонёк», 1931.– С. 35–38.

[3] *Сез арада минем дә кайбер әсәрләремне чыгардыгыз* – сүз шушы хакта бара: Ибрагимов Г. Утро в степи. Перевела с татарского Гайша Шарипова // Альманах художественной литературы тюркских народов СССР. Под редакцией И. Н. Бороздина, Али Назима, Н. Васильева-Шубоссини, Уйгура, А. Чачикова и Гайши Шариповой. Вступительная статья И. Н. Бороздина.– Л.: Изд-е «Красной газеты», [1930].– С. 16–18.

Гайшә Шәриповага[1]

19 февраль 1932 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Бик күп вакытлар үтеп китте. Шуннан бирле Сезгә җавап язу һәр көн иртә-кич күңелемнән чыкмады. Шулай да кичегә барды. Сәбәбен сорамагыз инде.

Сез бик кирәкле берничә мәсьәлә кузгатасыз. Башкалары алдагы хатларга калсын, бу юлы бары берсенә генә тукталам.

Тәрҗемәләрнең качествосы турында дигәнсез.

Минем карашым болай:

Татар теле белән рус теленең структурасында бер-беренә капма-каршы диярлек дәрәҗәдә башкалык, аермалык бар. Шуңа күрә бездә тәрҗемә эшендә төрле тәрҗемәчеләрнең төрле алымнары (прием) булачак. Бездә тәрҗемә эшенең зур киләчәге булганга, бу турыда үзенә күрә төрле «агым»нар туарга мөмкин.

Арада Сезнең тәрҗемә стилендә торкан алымыгызны мин төп нигез буенча туры һәм дөрес дип табам. Менә бу – бер момент.

Сез әсәрдә яки кисәктә булган төп эчтәлекне, баш фабуланы – нигез вакыйганы бозмыйча, җимермичә бирә аласыз. Әсәрнең үзәк фикере, эчке логикасы, факт материаллары Сездә авторныкыча бөтен, тулы чыга. Менә бу – Сезнең тәрҗемәләрнең икенче яхшы, кыйммәтле моменты. Бу әйткән ике момент – Сезнең зур, кадерле уңышларыгыз.

Тагы өченче момент бар. Сез үзегезнең алга алган эшегезгә тоткарлык ясамыйсыз, Сез туктаусыз үсә барасыз. Сезнең эшегез СССР халыкларының үзара танышу-якынлашу процессында бик кирәкле, файдалы, киләчәкле бер эш булганга, мин бу өченче моментка да кагылып үтәргә тиеш табам.

Сез бөтенләй диярлек әдәби (худож[ественный]) тәрҗемәче юлын алдыгыз. Әлбәттә, шулай аерым өлкәне алу – бик яхшы да. Сез беләсез, әдәби әсәрдә художественная деталь, яки кечкенә, нечкә бер намек, яки чак сизелгән бер нәзек оттеноклар була. Болар кайбер урыннарда бик аз, бик кечкенә штрих белән бөтен типны җанландырып җибәрәләр, бөтен вакыйганы яктыртып

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 7). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 138–139), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 171–172) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

куялар, бөтен фикернең, бөтен протсисның мәгънәсен яңа төстә ачып ташлыйлар. Художник-писатель өчен менә мондый кечкенә оттеноклар, намеклар, детальләр, штрихлар урыны-урыны белән бик кыйммәтле рольне уйныйлар. Сездәге өченче момент менә шуңа баглана: Сез менә шул чак сизелә торган кечкенә деталь-оттенок-намек-штрихларны кайбер вакыт аша атлыйсыз, кайбер вакыт шулар Сезнең тәрҗемәдә югалып калалар[1]. Өченче момент дигәнем – шул инде. Әмма Ленинградта басылган альманах өчен ясалган «Казакъ кызы» кисәгендә Сез бу кимчелектән бөтенләй котылгансыз. Сезнең ул кечкенә кисәк тәрҗемәгездә бу өченче момент бөтенләй яхшы җанлы, күңелле бирелгән.

Тәрҗемә качествосы турында хәзергә әйтәчәгем менә шулар. Алда, бәлки, сүз уңае саен конкрет урыннарга тукталырмын.

Гомумән, мин Сезнең эшләрегезнең уңышлы баруы өчен зур теләктәшмен. Әгәр Ялтада торган авыру мөхәррирнең, авыру коммунис[т] язучының кулыннан килә торган булса, мин Сезгә һәртөрле иптәшчә ярдәмләшергә әзер икәнемне әйтеп үтәргә тиеш табам. Чөнки Сезнең хезмәтегезне пролетариат революциясе фронтларыннан берсендә бик кирәкле файдалы хезмәт дип карыйм. Бу зур җаваплы эшкә, нечкә квалификация сорый торган хезмәттә Сезнең кебек кадрлар җитештерүнең җиңел түгел икәнен ачы тәҗрибәләр буенча беләм.

Сәламәт булыгыз, уңыш белән үз хезмәтегездә алга барыгыз. Әгәр отпуска айларыгызда диңгез буйларын күрергә теләсәгез, Ялтага килегез. Хат көтәм.

Иптәшчә сәлам белән: Галимҗан.

1932.19. II. Ялта.

Якуп Мусанифка
Мектюб[1]

(Гендисине, чыкъаджкъ Альманахкъа иштирак этмеси огъ-рунда язылгъан мектюбге, Алимджан Ибраимов аркъ[адаш] язгъан къыйметли джевабы)

21 апрель 1932 сәнә

Къыйметли Мусаниф аркъадаш!

Къырым АПП иле бирликде Къырым девлет нешрияты тарафындан чыкъарылаҗакъ альманах ичюн эдебий материал сораб язгъан мектюбинъни алдым.

Бу кунъде санъа ёллайджакъ киби азырленген бир парчам ёкъ, теэссюфге къаршы аджеле тарзда санъа бу арада бир парча да ёлламагъа элимден кельми. Факъат илериде чыкъаджакъ альманахларын ичюн бир парча бере билирим деген дамам бар. Билесинъ, Альм бешсенедир Ялтада тедави олунмакъдаман. Къатты азаплы къоркъунч хасталыгъым магъа Къырым турмушына иштирак этмеге ич бир тюрлю мумкюнлик бермеди, факъат шимди мен артыкъ яваш-яваш селяметленмекдемен, шуньинъле берабер инкъилябнынъ Къырым фронты бильгиси иле аз-аз таныша барам. Мен бунъа къадар партиянынъ Къазан-татаргъа къаратылгъан фронтында чалышдым, бир тамам бунынъле иктифа этмедим. Мен башкъырт массасы турмушындан «Башкъырт къызы Гульбике» һ.б. хикяе яхуд типлер, шойлеликле Къазакъыстан «Къазакъ къызы» киби романлар бердим.

Энди, эгер яхшы селяметлене алсам, бельки, Къырым массасынинъ ерли курешинден ичтимаий турмушындан да белли бир эсер бере билирим деб умют этем. Мен Къырымны пек зияде севдим, Къырым меним ичюн дюньянынъ энъ дюльбер, энъ маналы, энъ дерин дуйгъулар уяткъан янъы эдебий ветаным

---

[1] Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Большевик ёлы» журналының 1932 елгы 6–7 кушма санында (б. 41) кырымтатар телендә, аннан соң татар телендә «Совет әдәбияты» журналының 1967 елгы 3 нче санында (б. 145), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 172–173) урнаштырылган. Текст фотокүчермәдән алынды һәм беренче мәртәбә гамәлдәге кырымтатар хәрефләрендә бастырыла.

Якуб Мусаниф (1900–1938) – публицист, әдәбият тәнкыйтьчесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе. Хат язылган вакытларда партия нәшрияты мөдире була.

олуб китди. Меним бу дуйгъуларым – къалемимни Къырым хусусында язмагъа меджбур этелер. Селяметлигим илери кьаргъан сайын мен озюмнинъ бу умютимни амельге кечирюв ичюн чарелер кореджекмен, Къырымнынъ ильмий-эдебий фронтында коммунистлик борджымны эда этмеге тырышаджакъман. Альманахларгъа материал джиберюв иши де иште шу умютлер иле бир сафда тура.

Ком[мунистлик] селямиле: Алимджан Ибраимов.

Ялта, 21 апрель, 1932 с.

Кави Нәҗми һәм Сәрвәр Әдһәмовага[1]

31 июль 1932 ел

Кави, Сәрвәр туганнар!

Байтактан хат-хәбәрегез юк. Кави, синең беренче том күптән чыккан булыр[2] – аны да җибәрмисең. Мин күп сорауларым соңында IV нче том кулъязмасын алдым. Карыйм. Яңарта торган урыннарым бар. Хәзер шунда утырам. Күп тотмый җибәрәчәкмен.

Мәскәүгә күчү[3], «Гарнизон»ны тәмамлау ничек тора?[4]

Хат көтәм. Үзем тазарам, үлчәү һаман арта бара. Миндә хәзер абзый кунак булып ята[5], ай булачак.

Ком[мунистлык] сәлам: Галимҗан.

Ялта, 31. VII. 1932.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 77), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 174) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *…синең беренче томың күптән чыккан булыр* – сүз шушы басма хакында барса кирәк: Nəçmi Q. Xikəjələr / Q. Nəçmi.– Qazan: Tatizdat, 1932.– 336 b.

[3] *Мәскәүгә күчү* – К. Нәҗми Мәскәүгә күченеп китми.

[4] *«Гарниозон»ны тәмамлау ничек тора?* – К. Нәҗми аны егерменче еллар ахырында яза башлый. Соңыннан исеме «Язгы җилләр»гә үзгәртелеп бастырыла: Нәҗми К. Язгы җилләр: Роман / К. Нәҗми.– Казан: Таткосиздат, 1949.– 412 б.

[5] *Миндә хәзер абзый кунак булып ята* – сүз бертуган абзыйсы Шакирҗан хакында бара.

Мәҗит Гафурига[1]

18 август 1932 ел

Мәҗит агай!

Хатыңны алдым. Ялтага килүең, әлбәттә, бик яхшы.

Мин монда сиңа урын турында чара күрергә дип чыккан идем, Ишемгуловны[2] очраттым. Ул әйтте: «Ике айга табылды», – диде. Сиңа хәбәр иткән булыр. «Беренче сентябрьдән башлана», – диде.

Минем хәлем яхшы. Бу ел нык алга киттем, һичбер төрле кабатлану авыруда булмады.

Үзең киләчәк булганга, шуның белән бетерәм. Хәзергә хуш. Гаиләңә сәлам сөйлә.

Галимҗан.
1932. 18. VIII. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 100), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 174) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Ишемгулов* – Булат Ишемгулов (Габдрахман Закир улы Габдрахманов, 1900–1938), башкорт язучысы. Шәхес чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Мохтар Ибраһимовка[1]

5 октябрь 1932 ел

Кадерле Мохтар!

Үзеңә, Мөкәррәмәгә[2], Җиһанга[3], Хөснуллага[4] һәм балаларга күп сәлам.

Әйберләр, хатларыгыз тапшырылды. Рәхмәт. Минем хәлне Җиһан сөйләгән булыр. Авыруым кинәтрәк булды. Гадәттән тыш каты, куркыныч төс алып китте, ничә еллар буенча үлем куркынычы баш очымда торды. Хәзер яхшы инде: бу җәй, бу яз бик әйбәт кичтеләр. Инде акрынлап эшләп тә куйгалыйм. Беләсең, күп еллар буенча «Безнең көннәр» трилогиясе минем алдымда тора. Аның беренчесе генә чыкты, инде хәзер нәүбәт калган ике томга җитте. Шулар өстендә акрынлап эшләштерәм, боларга башка «Ялчылар», «Корбан», «Яз килә»[5] дигән кебек берничә кечерәк хикәяләрем бар. Шуларны да кузгатып куйгалыйм. Гомумән, Ялта мине үлемнән алып калды. Мәскәү, Казан совет хөкүмәтләренең туктаусыз ярдәм һәм пенсияләре – бу озак дәвалана алу эшендә миңа нигез шарт булдылар. Соңгы заманда көтелмәгән бер рәвештә Үзбәкстанның да яхшы катнашы булды[6]. Нәтиҗәдә мин инде, аякка басып, баш очымдагы үлемне күз

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 105–106), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 174–176) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Мөкәррәмә* – Мөкәррәмә Гафур кызы Ибраһимова (1892–1970), укытучы-педагог, Мохтар Ибраһимовның (1885–1969) хатыны.

[3] *Җиһан* – Җиһан Гафур кызы Тулунгузина (1896–1973), укытучы-педагог, Г. Ибраһимовның икетуганы (Гыйрфан белән Җиһанның әнисе бертуган). Г. Ибраһимовның икетуганы Габделхак Газизҗан улы Ибраһимов (1905–1980) мәгълүматына күрә, Җиһан әнисенең исеме Өммекамал.

[4] *Хөснулла* – Хөснулла Хәйрулла улы Тулунгузин (1884–1965), укытучы-педагог, Җ. Тулунгузинаның ире.

[5] *«Ялчылар», «Корбан», «Яз килә»* – Г. Ибраһимовның андый хикәяләре бастырылмаган, кулъязмалары да мәгълүм түгел.

[6] *Үзбәкстанның да яхшы катнашы булды* – «Үзбәкстан дәүләт нәшриятының директоры Корбан Биригин 1932 елның июль-август айларында булырга кирәк, Кырымга барып, ял итеп кайтты. Шунда ул, Галимҗан ага Ибраһимов белән очрашып, аның белән утырдаш булган һәм күп мәртәбәләр әдәбият мәсьәләләре турында мөзакәрә кылган. Корбан Биригин, Кырымнан кайткач та, Галимҗан ага Ибраһимовка

алдымнан бераз куа алдым. Бу хәлгә килүемә үзем бик шатмын. 50–60% эш көчем кайтачак, элекке кебек, тәүлегенә 15–20 сәгать эшләп булмас булуын, шулай да материалы җыелган, планы, фикере төзелгән байтак гыйльми-әдәби нәрсәләрне эшли алырга хәлем җитәр дип өмет итәм. Шул өмет өчен яшим, шуның өчен үлемгә каршы сугышам.

Синең белән очрашмаганга күп заман үтте. Ул чакта Олугбәк[1] әле Мөкәррәмәнең кулыннан күп төшми иде. Инде ул хәзер җиткән егет булып бара икән. Әйдә, үссеннәр инде. Киләчәк тормыш алар кулында булачак.

Син Кырымны күргәнең юк бугай. Бер килеп китәргә кирәк. Гаҗәп дәрәҗәдә матур, күңелле бер җир бу! Ялта аеруча гүзәл. Мин СССРның һәммә курорт урыннарында булдым. Ләкин Ялтага җиткәнен тапмадым. Ялта минем өчен икенче ватан булды. Рәхәтләнеп, иркәләнеп яратам бу Ялтаны. Шуңа күрә сине дә Ялтага чакырам. Монда әле хәзерге көндә тамак ягы Ташкенттан ким булыр. Бу як белән кайбер чакларда нык авырлыклар да мөмкин. Ләкин бу, әлбәттә, вакытлы бер хәл генә, бу үтәчәк.

Минем өчен Ялта-Кырым совет-партия органнары нык булышлык иттеләр, итәләр. Дәвалануга моның зур ярдәме тия. Башкаларны Җиһан сөйләп төгәлләр инде[2].

Хәзергә хуш.

Мине сораган дус-ишкә сәлам әйт. Хат яза тор. Җеп өзелмәсен.

Барыгызны сагынып: Галимҗан,
1932. 5. X.– Ялта.

ярдәм тарикасында өч мең сум акча җибәрде. Мин ул вакытта Үзбәкстан дәүләт нәшриятының әсаси хезмәтчеләреннән берсе (әдәби тәрҗеман) идем. Миңа Корбан Биригин бик якын булганга, бу эшне ачык беләм. 1962 ел, 21 май». Бу мәгълүматны журналист Сәхи Рәхмәт (1894–1979) А. Шамовка хат белән белдергән.

[1] *Олугбәк* – Олугбәк Мохтар улы Ибраһимов (1916–1979).

[2] *Башкаларны Җиһан сөйләп төгәлләр* – Җ. Тулунгузина 1932 елда (димәк, бу хат язылганнан алда) Ялтада Г. Ибраһимовта кунакта була, хатирә фотосы да бар.

Мәҗит Гафурига[1]

11 октябрь 1932 ел

Мәҗит агай!

Хатыңны алдым. Сиңа Ялтадан сәлам. Бу арада Мөхәммәт Бикбулат[2] килеп китте. У[л] синдә булган бугай. Ул бик ошады миңа. Бик егет кеше икән. Үзе чын мәгънәсе белән хәзерге совет редакторы булып пешеп җиткәнгә ошый.

Миндә исәннек. Аяк сызлавын бетердем. Шулай да Тубинститут кебек ераграк җиргә чыгарга батырлык итә алмый торам. Сине 19/X да көтәм. Куна кил[3]. Әгәр көне чибәррәк булса, аңарчы үзем дә барырга тырышам.

Хуш. Нык тазар.

Сәлам: Галимҗан.
Ялта
1932. 11. X.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 101), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 176) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Мөхәммәт Бикбулат* – Мөхәммәт Әхмәт улы Бикбулатов (1899–1961), журналист, Уфада татар телендә нәшер ителә торган «Коммуна» (хәзерге «Кызыл таң») газетасының 1932–1938 елларда баш мөхәррире була.

[3] *Куна кил* – ул вакытта М. Гафури Ялтадагы Тубинститутта дәвалануда була.

Кайбер әдәби мәсьәләләр[1]

Декабрь 1932 ел

Кадерле иптәшләр!

Хатыгызны алдым. Укучылар белән язучы арасында бәйләнеш ничаклы нык барса, һәр ике як өчен шулчаклы файдалы булачак. Шуңа күрә хатыгыз өчен рәхмәттән башка сүзем юк. Ләкин сез минем турыда зур сүзләр әйтәсез, минем аз, кечкенә хезмәтемне бик артык югары күтәрәсез. Белегез, иптәшләр, мин партиянең әдәби фронтында, кулдан килгәнчә, көч җиткәнчә тырышып, эш-көрәш алып барган бер хезмәтчемен. Партиянең әдәби хезмәтчесе дигән сүзне мин – үз Совет илебездә, бөтен җир йөзендә дә капитализмга каршы социализм өчен, Маркс-Ленин байрагы астында эшләп баручысы дигән мәгънәдә аңлыйм. Сез әдәби сәнгать дисез, әдәби техника дисез, мин боларның һәммәсенә капитал коллыгында изелгән дөньяның, хезмәт массасының азатлыгы өчен пролетариат диктатурасы аша коммунизмга бару өчен көрәш фронтының бер коралы дип

[1] Беренче мәртәбә Уфада татар телендә нәшер ителгән «Коммуна» (хәзерге «Кызыл таң») газетасының 1933 елгы 22 октябрь, аннан соң кыскартылып «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче (б. 57–62), «Совет Татарстаны» газетасының 1957 елгы 12 март, «Дружба народов» журналының 1957 елгы 5 нче санында (б. 175–179) рус телендә, «Язучылык хезмәте турында» дигән китапта (Казан, 1958, б. 121–125), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 5 нче томында (Казан, 1978, б. 520–527), тулы килеш Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 177–186) бастырылган. Текст «Коммуна» газетасыннан тулы килеш алынды.

Хатның төп нөсхәсе хакында «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче санында (б. 57) болай диелгән: «Журнал редакциясенә Галимҗан Ибраһимовның укучыларга аз билгеле булган бу хатын Сәйфи Кудаш һәм Афзал Кудаш иптәшләр тапшырды». Хәзер аның кайдалыгы, кызганыч ки, билгеле түгел. Язылу датасы да төрле чыганакларда төрлечә күрсәтелгән. «Совет әдәбияты» журналында һәм «Совет Татарстаны» газетасында «Ялта, декабрь, 1932 ел», әдип «Әсәрләр»енең 9 нчы томында «1932 ел, 23 ноябрь, Ялта» дип куелган. «Коммуна» газетасында исә ул бөтенләй күрсәтелмәгән. Димәк, төп нөсхәнең үз вакытында «Совет әдәбияты» журналы редакциясендә булуын истә тотып, андагы датаны күрсәтү мәгъкуль күрелде.

Бу хат 1932 елда Башкортстан педагогия институтының тел-әдәбият бүлеге III курс студентлары Афзал Кудашев (1912–1981), Зәйнәп Зөбәирова (1905–1980), Зәкиҗан Локманов (1912–1959) әдәбият мәсьәләләре һәм Г. Ибраһимовның иҗаты хакында үзләрен кызыксындырган сораулар белән әдипкә мөрәҗәгатьләренә җавап итеп язылган.

карыйм. Шунлыктан Г. И. дип, әдип дип зурлаулар минем хәзерге психологиям өчен ничектер бераз ятрак нәрсәләр кебек булып тоелалар.

Инде киләм хатыгыздагы конкрет мәсьәләләргә.

Сез җиде моментны аласыз. Уңайлык өчен, сезнең санау тәртибен үзгәртебрәк, берәм-берәм тукталыйм.

Беренче мәсьәлә. Мин натурализмга каршы. Тормыш кисәкләрен шул көенчә, фотографияләп, дөньяга ташлау юлы белән төзелгән әсәрләрнең кыйммәте юк. Минемчә, әдәби әсәрләр: тормышның каты көрәшле, күп катлаулы, бай каршылыклы тирән процессларын иҗат механизмы аркылы, җанлы сурәтләрдә гәүдәләндерү, чагылдыру юлы белән язылганда гына социалистик реализмга ирешеп булачак. Бер җидегәнче контрреволюционер качандыр бер заман Уфа «Яңа авыл»[1] гәзетендә «Адәмнәр» турында «Мәргән»[2] дип кул куеп язылган мәкаләсендә шул натурализмны сыларга көчәнгәне исемдә[3]. Бу аның үзенеке түгел. Аңардан күп элек Җамал Вәлиди дә шул фикерне җоттырырга азапланып караган иде[4]. Ләкин татар, рус марксист тәнкыйть мәйданында җидегәнченең[5] дә, Вәлидинең дә ул үрдәге очып китә алмады, җыгылып кире үзләренә төште.

Икенче мәсьәлә: типлар турында.

Җиденче мәсьәлә: хатын-кыз типлары турында.

Бу ике моментка сез сораган дәрәҗәдә киң анализ бирү өчен җавап хаты түгел, том-китап язарга кирәк булачак. Бу хакта рус, татар телләрендә йөздән артык мәкалә язылган. Башкорт те-

---

[1] *«Яңа авыл»* – кара: «Коммуна».

[2] *Мәргән* – Н. Исәнбәтнең әдәби тәхәллүсе.

[3] *«Адәмнәр» турында «Мәргән» дип кул куеп язылган мәкаләсендә шул натурализмны сыларга көчәнгәне исемдә* – мәкалә газета «Башкортстан» дип аталган вакытта бастырыла: Мәргән. Адәмнәр // Башкортстан.– 1924.– 16 гыйнв.

[4] *Аңардан күп элек Җамал Вәлиди дә шул фикерне җоттырырга азапланып караган иде* – Г. Ибраһимов белән Җ. Вәлиди арасында әдәбият мәсьәләләре хакында бәхәс беренчесенең шундый мәкаләсе бастырылганнан соң башланып китә: Ибраһимов Г. Тарихи кыңгыравык өзелде (Рәшит бабай үлде) / Г. Ибраһимов // Татарстан хәб.– 1922.– 1 март. Аннары икесенең бер-бер артлы шундый мәкаләләре дөнья күрә: Вәлиди Җ. Әдәби мөсахәбә / Җ. Вәлиди // Татарстан хәб.– 1922.– 5 март; Ибраһимов Г. Аңларга тырышыгыз!! / Г. Ибраһимов // Татарстан хәб.– 1922.– 7 март; Вәлиди Җ. Аңларга тырыштык, аңлый алмадык / Җ. Вәлиди // Татарстан хәб.– 1922.– 10 март; Ибраһимов Г. Татарның соңгы тарихында өч дәвер (Эпоха) («Аңлау юллары») / Г. Ибраһимов // Татарстан хәб.– 1922.– 20 март.

[5] *...җидегәнченең...* – сүз Н. Исәнбәт хакында бара.

лендә дә бөтенләй юк түгел, хәтеремдә яңлыш калмаган булса, Даут Юлтый иптәшнең дә Уфа «Башкортстан» гәзетәсендә Г. И. турында (1928 ел, март 2, № 27) бер анализы булып үткән иде. Бу мәкалә ахырдан «Аймак»та да басылды[1]. Сезнең үз кулыгызга якын булганга, мин моны телгә алдым. Әмма башка җирләрдә гәзет-журнал, русча, татарча аерым мәҗмугаләрдә Г. И. әсәрләрендәге типлар — ир типлары, хатын типлары, яшьләр типлары, эшче типлары, крестьян типлары, тагын әллә нинди типлар турында күп тикшеренеп яздылар. Болар эчендә дөресе дә бар. Ялганы да бар, кирәге, кирәкмәсе дә күп. Бу материалларның кайда басылганлыгы, исемлекләре турында Мәскәү — Комакадемиянең «Литературная энциклопедия»сенең 4 нче томында 384, 385, 386, 387 нче битләрендә кайбер нәрсә бар[2]. Дәхи Казанда 1928 елда русча чыккан «Вестник научного общества татароведение» журналының 8 нче санында[3], шулай ук русча Мәскәүдә, РАПП[4], Фадеев карамагында басылган «Альманах тат[арской] литературы»ның мәҗмугасендә[5] Тарханов тарафыннан язылган сүз башында[6], тагын Казанда Татарстанның унъеллык бәйрә-

---

[1] *Бу мәкалә ахырдан «Аймак»та да басылды* – сүз шушы мәкалә турында бара: Юлтый Д. Ғалимҗан Ибраһимов (20 йыллыҡ әҙәби хеҙмәте айҡанлы) / Д. Юлтый // Башҡорт аймағы.– 1928.– № 6.– Б. 1–7.

«Аймак» – Башкортстанны өйрәнү җәмгыятенең фәнни хезмәтләр җыентыгы. 1925 елның октябреннән 1929 елның августына кадәр «Башкорт аймагы», 1930 елның гыйнварыннан 1931 елның августына кадәр янә «Аймак» исеме белән нәшер ителгән.

[2] *Комакадемиянең «Литературная энциклопедия»сенең 4 нче томында 384, 385, 386, 387 нче битләрендә кайбер нәрсә бар* – Аршаруни А. Ибрагимов Галимджан (1887) – современный крупнейший татарский писатель, научный работник и общественный деятель, член РКП(б) / А. Аршаруни // Литературная энциклопедия.– Изд-во коммунистической академии, 1930.– Т. 4.– С. 384–387.

[3] *«Вестник научного общества татароведение» журналының 8 нче санында* – журналның бу саны Г. Ибраһимовның иҗат эшчәнлегенең 20 еллык юбилеена багышлап чыгарылган.

[4] *РАПП* – Российская ассоциация пролетарских писателей, 1925 елның гыйнварында төзелгән совет әдәби оешмасы.

[5] *«Альманах тат[арской] литературы»ның мәҗмугасында* – Альманах татарской литературы. Под ред. татарской секции МАПП. Общая редакция А. Фадеева и Э. Багрицкого. С предисловием О. Тарханова.– М.: Госиздат РСФСР «Московский рабочий», 1930.– 183 с.

[6] *...Тарханов тарафыннан язылган сүз башында* – Тарханов О. О современной татарской литературе / О. Тарханов // Альманах татарской литературы. Под ред. татарской секции МАПП. Общая редакция А. Фадеева и Э. Багрицкого. С предисло-

менә чыгарылган әдәби альманахның ахырында библиография бүлегендә бераз исемлек бар[1]. Боларда төрле фикер, төрле караш үткәрелә. Мин үз турымда булган ул әдәби анализларның кыйммәтенә керешмим, шулай ук күп әсәрләремдә чәчелгән күп типларымны тикшереп торырга да, алда әйтелгәнчә, мондый хатта мөмкин түгел. Мин бу җирдә сезгә бары шуны гына әйтеп үтәргә кирәк табам! Энгельсның әле күптән түгел русча, Мәскәү «Литературное наследие» мәҗмугасендә игълан кылынган мәкаләсеннән алынган ул формула «Типичное обстоятельство, типичные характеры» дигән сүз реализм нигезендәге әдәбиятта, әдәби сәнгатьтә төп лозунга икәнендә шик булырга ярамый. Ансыз әдәбият та юк, әдәби сәнгать тә юк. Ләкин сез ни өчендер ул формуланың Энгельстан алынган икәнен әйтергә онытканcыз. Мин үземнең бөтен әдәби иҗат юлыма – ул формуланы маякларның берсе, ерактан күренә торганы итеп куйганмын. Ымтылыш шуңа. Әмма күпме дәрәҗәдә ирешеп булa – бусына үзем анализга керешә алмыйм, аны тәнкыйтьчеләр тикшерерләр. Кайдан нәрсәләр табарга мөмкин икәнен югарыда әз-мәз күрсәттем.

Алтынчы мәсьәлә: Комсомол турында. Бу сүзегез дөрес. Моны өстемә алам: комсомолның сугыш фронтында һәм хәзерге бөек социализм гигантларында күрсәткән гадәттән тыш зур, чиксез өлкән батырлыклары, ялкынлы көрәшләре минем әсәрләремдә тиешенчә күрсәтелә алганнары юк әле. Ләкин комсомолны бөтенләй язмыйсың диелсә, ул да дөрес түгел булып бетмәс. Эшче, ярлы крестьян яшьләр, укучылар күп бирелә. «Тирән тамырлар»да Мәдинә, курсант Шәяхмәт, үтерелгән Бирәхмәтләр – болар комсомолның алгы сафларына омтылучылар бит. Шулай да ачык әйтәм: алда әсәрләремдә бу моментны тутырасы бар. Хәтергә төшерүегезгә рәхмәт.

Дүртенче мәсьәлә: «Большевик типларның үлүләре, хәтта югалулары», әмма «чит элементларның һәрвакыт тере калулары» турында. Моңа мисал итеп сез «Кызыл чәчәкләр» белән «Тирән тамырлар»ны алгансыз. Әйдәгез, сезнең белән бергәләп, шул

вием О. Тарханова.– М.: Госиздат РСФСР «Московский рабочий», 1930.– С. 14–17.

[1] *Татарстанның унъеллык бәйрәменә чыгарылган әдәби альманахның ахырында библиография бүлегендә бераз исемлек бар* – Un jьl ecndə tatar matur ədəbiatь (1920–1930) / Təzycelərе: Qəvi Nəçmi, Ƣ. Niƣməti, Ƣөmər Ƣəli.– Qazan: Tatizdat. 1930.– B. 454, 468–469.

ике әсәр эченә керик тә, үлгән, тере калган, атылган типларны үз күзебез белән карап чыгыйк.

«Кызыл чәчәкләр»дә чит элемент, актив контрреволюцион бай җегет Гали бармы? Бу тере каламы? Юк. Тере калмый. Колчак җиңелгәч, өмит өзеп, үзен үзе үтерә. Чит элемент Хәлил мулла бармы? Тере каламы? – Юк. Качак булып йөрегән җирдә үлә. Аның остабикәсе акылдан шаша.

Инде әйдәгез «Тирән тамырлар»га керик. Сәнәк фетнәсендә җитәкче чит элемент, күкрәге калайлы, кулак, старшина бармы? Бу тере каламы? Юк. Аны большевик Вильданов крестьяннар алдында аттырып үтертә. Чит элемент, колчакчы ишан Габдулла хәзрәт бармы? Бу тере каламы? Юк. Моны полиграфис[т] метранпаж эшче большевик Гайнетдинов волбашкарманың коймасына терәп, контрреволюционерлыгы өчен атып үтерә.

Тагы кирәкме? Баш «каһарманнар»ның берсе тиречe бай Вәли Хәсәнов чит элементмы? Бу тере каламы? Юк: аны пролетариат революциясенең хөкеме, массаның теләве буенча, караңгы төндә урманга чыгарып аталар, чөнки ул явыз вредитель.

Моңа, иптәшләр, инде нәтиҗәне үзегез чыгарыгыз. «Чит элементлар һәрвакыт тере калалар»мы? Әллә юкмы? Сез бу момент өчен ул китапларны яңадан бер кат карап чыксагыз, зарар итмәссез, дип беләм.

– «Большевикларның югалулары, үлүләре» турында. Бер заманнар бу турыда Уфа – «Октябрь» журналында да бер мәкаләдә шулайрак дип язганнары хәтеремдә. Сезнең хата бер сүз бар. Сез Ленинның «Теория отражения действительности» дигән дөрес, тирән, кыйммәтле сүзен китерәсез. Бу мәсьәләне аңлауда Ленинның ана шул сүзе сезгә бик зур ярдәм бирер. Гражданнар сугышында большевиклар үлдеме, эшчеләр корбан булдымы? Әллә бу үлем тик акларны гына кырып, кызылларга тимәдеме? Беләсез: партия бик зур корбаннар бирде, безнең һәммә фронтларыбыз, һәммә җиңүләребез күп кыйммәтле корбаннар аркылы алынды. Сез мәшһүр коммунист язучы Фадеев иптәшнең «Разгром»[1] атлы, яхшы һәм дөрес язылган әсәрен, әлбәттә, укыгансыз. Монда Левинсон кул астында меңләп партизанлы отряд бар. Каты сугыш соңында күпме кала? «Унтугыз» дигән аерым баб бар. Чөнки бу большевиклар дошманга каршы шулай каты сугышып, фронт ярып чыгалар ки, ахырда барлыгы меңле отрядтан

[1] *«Разгром»* – Фадеев А. Разгром: Роман. 2-е изд. / А. Фадеев.– Л.: Прибой, [1926].– 218 с.

19 (унтугыз) кеше кала. Иптәшләр, фронт авыр булды, партия, эшче-крәстиән күп корбаннар бирде. Әдәбият боларны яшереп калдырсынмыни? Әгәр яшерсә, Ленинның югарыда әйтелгән теориясенә каршы нәрсә биргән булачак. Киресенчә, бу корбаннар, бу газаплар, бу үлемнәр яшь буынны ялкынландыра торган рәвештә кискен тасвирларда күрсәтелергә тиеш. Болар яшьләргә ялкын бирә, болар көрәшкә, сугышка, дошманны җиңгәнчә сугышка чакырып, зур, тирән тәрбия бирәләр. Бу моментны нык уйларга кирәк.

Инде конкрет мисалга – Шаһбазга килик.

Чынын әйтим, Шаһбаз минем өчен язганда да, әле дә кадерле каһарман. Ул ярлы батрак, көтүче крәстиәннән эшчегә әйләнә, нык кискен большевик була. Ул югалдымы? Һич тә юк. Эш шунда гына: Шаһбазның якын дусты Солтан байтак заманнар Шаһбаз турында бер хәбәр белми, аны «югалтып» тора. Хәбәрсез тора. Ләкин бу большевикның бөтенләй югалуы түгел. Китап буенча, аның кайда, ни эшләп йөргәне һәммә укучыга бик мәгълүм: ул контрреволюциягә каршы Ленинградта сугыша, аннан Донда, Кубаньда сугыша. Аннан Кавказда сугыша. Аннан Төркстанга барып сугыша. Басмачылар аның башы өчен алтын вәгъдә кыла. Ул шундый куркыныч кызыл көрәшче була. Ахырда нәрсә? Басмачылар Шаһбазны тотып алалар да, ут ягып, ялкын өстендә газап белән яндырып үтерәләр. 1917–1920 нче елларда мондый ерткычлыклар күп булды. Большевиклар, эшче-крәстиәннәр, совет өчен, Октябрь өчен, социализм өчен күп газап күрделәр, күп кан түктеләр. Башкалар белән бергә татар эшчеләре, татар ярлы-урта-батрак крәстиәннәре дә каһарманча сугыштылар. Газапсыз, үлемсез булмады. Боларны язмаскамы? «Разгром»да Фадеев иптәш[кә] меңнәрчә партизаннарның һәлакәтен язарга мөмкин һәм кирәк булган кебек, татар совет әдәбияты да каты фронтларның каһарманнарын яшермәскә тиешле. Киресенчә, яшь буынны тәрбияләрлек, көрәшкә, сугышка чакырырлык итеп кискен тасвирларда да язарга кирәк. Шулай иткәндә генә әдәбият безгә көрәш коралы була алачак, шулай иткәндә генә безнең әдәбият Ленинның теория отражения действительности принцибы нигезендә үсә алачак.

Өченче мәсьәлә. Революцияне аңлау турында.

Ачык әйтим, сезнең хатта бу мәсьәләнең куелуына мин бераз гаҗәпсендем. Үткән ел Уфада, Башобком органы «Коммуна»[1]

[1] *«Коммуна»* – татар телендә нәшер ителә торган газета Башкортстан Вакытлы

газетендә «Бөек Октябрьнең беренче елларында» дигән мәкалә басылып чыкты (1932 е[л], ноябрь 5, № 328). Бу мәкалә уйлап укыганда авторның буржуазиягә, капитализмга каршы, социализм өчен, коммунизм өчен пролетариат диктатурасы аркылы бару байрагы астында көрәшүе бик ачык күренеп тора ич. Әгәр бу гына җитмәсә, соңгы унбиш ел буенча чыккан мәкаләләрдә дә, публицист китаплардан, тарихи, гыйльми әсәрләреннән авторның Совет өчен, Октябрь өчен, пролетариат революциясе өчен кулыннан килгәнчә сугышып, эшләп барганын ачарлык күп материаллар бар. Теләгән кеше әдәби әсәрләрдән мисал эзләсә, 1920 елны чыккан «Яңа кешеләр»[1] драмасында да массаның совет һәм пролетариат революциясе юлында капитализмны җимерү өчен, социализм өчен, алпавытка, буржуага каршы каты рәхимсез көрәш моментларын табар. Әмма соңгы «Тирән тамырлар»да[2] моны әдәби сурәтләр, вакыйгалар аркылы гына түгел, туп-туры сүз белән: «Пролетариат диктатурасы аркылы коммунизмга бару» дип татарча ап-ачык әйтелгән җирләр дә күп (Беренче басманың 48, икенче басманың 53 нче битләрен карарга мөмкин).

Бу фронтта эшләгәндә кайбер мәсьәләләрдә яңлышулар булды дип куелса, анысы башка мәсьәлә. Анысы революцияне буржуазно-демократическая дип аңлап түгел, бәлки пролетариат революциясе өчен эшләп барганда кайбер аерым тармакларда, аерым конкрет мәсьәләләрдә аяк таю, хатага китү дигән сүз була. Болар булгалап үтте. Ләкин алар да партия оешмасы тарафыннан тиешле карар чыгу белән төзәтү чарасына керешелде. Сезгә, яшь

Революцион Советы карары нигезендә Оренбург шәһәрендә оештырыла һәм аның беренче саны 1918 елның 1 мартында «Башкортстан» исеме белән дөнья күрә. 1919 елның 14 сентябрендә газета Башкортстан Совет Республикасы хәрби-революцион комитеты һәм Хәрби комиссариатның сәяси бүлеге органы буларак, Кече Башкортстанның башкаласы Стәрлетамак шәһәрендә «Башкортстан хәбәрләре» исеме астында нәшер ителә башлый. 1922 елның җәендә газета редакциясе Уфа шәһәренә күчерелә һәм 26 ноябрьдән янә «Башкортстан» исеме белән чыгарыла. 1924 елның 22 августында газетаның исеме «Яңа авыл»га, 1929 елның 29 декабрендә «Коммуна»га алыштырыла. Газета 1944 елның 12 мартыннан башлап «Кызыл таң» дип атала.

[1] *1920 елны чыккан «Яңа кешеләр»* – Ибраһимов Г. Яңа кешеләр: Драма өч пәрдәдә (Вакыйга 18–1919 нчы елларда Идел-Урал тупрагында) / Г. Ибраһимов.– Казанда «Өмид» матбагасы, 1920.– 60 б.

[2] *Әмма соңгы «Тирән тамырлар»да* – Ибраһимов Г. Тирән тамырлар (Тугры сүз): Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшр., 1928.– 198 б.

большевикларга, пролетариат революциясе белән кайбер аерым конкрет моменттагы яңлышуларны, әлбиттә, ачык аера белергә кирәк. Юкса буталчык чыгачак.

Күптән түгел, Казан «Яңалиф»[1] журналында шундый буржуазный демократик революция дип карау турында бер сүз булып үтте. Ләкин андагы сүз Октябрьгә түгел, 1905 нче ел революциясенә карап әйтелгән. Сез яхшы беләсез, Ленин 1905 нче ел революциясен мөндәриҗәсе буенча буржуазно-демократическая, әмма көрәш методлары буенча пролетарская дип өйрәтә.

Дөньяда төрле революция бар. Революцияләр үзләренең методлары буенча да, мөндәриҗәләре, нәтиҗәләре буенча да бербереннән тирән аерылалар. Бу турыда Ленин, Сталин әсәрләрендә безгә ачык юл күрсәткән урыннар җитәрлек.

Сез «пролетариат революциясеме, әллә буржуазно-демократическиймы» дип аңлау мәсьәләсен куйганда, сүз кайсы революция турында икәнен әйтергә оныткансыз. Сүз 1905 нче ел турында булса, мин бөтене белән Ленинның югары сүзенә кушылам. Әгәр сүз Октябрь революциясе турында булса, мин Октябрьне пролетариат революциясе дип аңлап, пролетариат диктатурасы аркылы коммунизмга бару өчен көрәш фронтында көче җиткәнче, кулыннан килгәнче эшләргә тырышкан коммунистларның берсе инде шунда. Мона Галимҗанны шулай дип белегез.

Бишенче мәсьәлә. Әсәрләрдә партиянең җитәкчелек ролен ничек чагылдыру турында, сүзне кирәк җирдән алгансыз. Совет әдәби хәрәкәтен караганда бу момент, әлбәттә, беренче урында торырга тиеш. Ләкин татарлар да, башкортлар, руслар, башка язучылар да бу зур бурычны тиешенчә үти алганыбыз юк шул әле. Тәҗрибәләр булды, уңышлы чыкканы күп түгел, русчада Исбах[2] («Крушение»)[3], Горбатов[4] («Наш город»)[5] кебекләр бөтенләй начар, уңышсыз чыкты. Либединский[6] да канәгатьләнерлек ача

[1] *«Яңалиф»* – «Яңалиф» җәмгыяте Советының рәсемле иҗтимагый-сәяси, әдәби журнал. 1927 елның февраленнән 1930 елның май аена кадәр нәшер ителгән, барлыгы 14 саны дөнья күргән.

[2] *Исбах* – Исбах Александр (Исаак Абрамович Бахрах) (1904–1977), рус язучысы.

[3] *(«Крушение»)* – Исбах А. Крушение: Повесть / А. Исбах.– М.-Л.: Госиздат, 1930.– 280 с.

[4] *Горбатов* – Борис Леонтьевич Горбатов (1908–1954), рус язучысы.

[5] *«Наш город»* – Горбатов Б. Наш город: Роман / Б. Горбатов.– М.: Госиздат, 1930.– 299 с.

[6] *Либединский* – Юрий Николаевич Либединский (1898–1959), рус язучысы.

алмады. Олы ата Серафимовичның[1] «Железный поток»[2] кебек кыйммәтле әсәрләрендә дә бу момент бөтенләй аз. Панфёровның[3] «Бруски»сы[4], Шолоховның[5] «Тихий Дон»[6] кебек кадерле, зур, яхшы совет романнары да партиянең җитәкчелеген укучыга ачуда тулы нәтиҗә бирә алудан ерак торалар. Бу юлда аеруча уңышлы әсәрләрнең берсе, бәлки, беренчесе Фадеевның «Разгром» атлы китабы булды. Ләкин бу мөхәррир дә икенче романы «Последний из Удегэ»[7] исемле әсәрендә партиянең авангардлык моментын тасвирлауда нык аксый. Гомумән, пролетариат революциясе көрәшләрендә партиябезнең юлбашчылык роле, партия оешмаларының эчке тормышлары, зур кыенлыкларга каршы җиңү моментлары кебек зур җаваплы тема әле бездә тиешенчә югары дәрәҗәдә бөтен тулылыгы белән тасвир кылынып, биреп җителә алган әсәрләр бик-бик азлар. Бу момент коммунис[т] язучылар алдында, әлбиттә, төп нигез, зур бурычларның алдынгысы булып тора. Мин үзем бу турыда күп уйлыйм, күп материал җыям, алдынгы темаларның берсе итеп иҗат механизмасы үзәгенә утыртканмын. Унбиш ел буенча миңа пролетариат революциясе фронтларында өзлексез кайнарга туры килгәнгә, Бөек Октябрьнең беренче елларында революциянең Ленинград, Мәскәү кебек үзәкләрендә, советның үзәк органнарында, партия, совет җитәкчелегенең якын эш системаларында катнашып эшләп үткән бер мөхәррир-коммунис[т] булганга, аннан 1921–1926 нче елларда Казан, Татарстан активы эчендә хезмәт итеп килгәнгә, бу мәсьәләләргә багланышлы бик кыйммәтле материаллар, вакыйгалар дөньяга чыгарга сорап йөриләр. Болар өчен хәзерлек бара. Ләкин болар алдагы көн, киләчәк көн эшләре. Әмма үткән әсәрләрдә бу момент күңелем канәгатьләнә

[1] *Серафимович* – Александр Серафимович (Попов) Серафимович (1863–1949), рус язучысы.

[2] *«Железный поток»* – Серафимович А. Железный поток: Эпопея / А. Серафимович.– М.: Мосполиграф, 1924.– 163 с.

[3] *Панфёров* – Фёдор Иванович Панфёров (1896–1960), рус язучысы.

[4] *«Бруски»* – Панферов Ф. Бруски: Роман / Ф. Панферов.– М.-Л.: Мосполиграф, [1928].– 360 с.

[5] *Шолохов* – Михаил Александрович Шолохов (1905–1984), рус язучысы.

[6] *«Тихий Дон»* – Шолохов М. Тихий Дон: Роман. Кн. 1. / М. Шолохов.– М.-Л.: Мосполиграф, [1928].– 464 с.; Кн. 2.– 1929.– 414 с. (Романның 1932 елга, ягъни бу хат язылганга кадәр 6 басмасы дөнья күрә).

[7] *«Последний из Удегэ»* – Фадеев А. Последний из удэге: Роман / А. Фадеев.– М.: Московский рабочий, 1930.– Ч. 1.– 207 с. (Тәмамланмаган әсәр).

алырлык чагыла алмады. Ләкин бөтенләй юк түгел. Мәсәлән, «Тирән тамырлар»да партия әгъзаларының көрәшләре, партия конференцияләре кебек моментлар бирелде. Шулай да мин үзем болар белән канәгатьләнүдән ерак, күңел тулганчы үтәү алдагы эш планында тора. Мин моны үземә караган дип кенә түгел, бөтен СССРда төрле телләрдә яза торган коммунис[т] язучыларның уртак бурычлары итеп карыйм. Үзем шул зур коллектив эчендә бер хезмәтче булып эшләүне күз алдымда тотам. Өмид шунда.

Куйган җиде мәсьәләгез турында шуның белән сүземне бетерәм. Ләкин, иптәшләр, рөхсәт итегез, мин үз тарафымнан сезгә конкрет, практик бер тәкъдим ясыйм:

– Башпедвуз III нче курс тел-әдәбият бүлеге студентлары эчендә әле күптән түгел Мәскәүдә булып үткән беренче әдәби пленумның бөтен хезмәтләрен, материалларын ныклап тикшереп өйрәнеп чыгарга кирәк!

Моның сәбәбе шул:

Сез, әлбиттә, беләсез, партия Үзәк Комитетының әдәбият мәсьәләсендә 1932 нче ел, 23 апрель карары чыкты. Гадәттән тыш зур әһәмиятле бу тарихи карар безнең әдәби хәрәкәт үсүләребездә бик зур роль уйнады, уйнап бара һәм барачак. Мәскәүдә 1932 нче елның октябрь 29, ноябрьнең 4 арасында бөтен СССР совет язучыларының Оргкомитетының беренче пленумы чакырылып, Үзәк Комитетның 23 нче апрель карары нигезендә зур эш алып барды. Әдәбиятның бик күп мәсьәләләренә яңа нигезләр салынды, зур, мөһим юллар сызылды. Сез боларны, әлбәттә, газетләр аркылы укыгансыз. «Правда»[1], «Известия»дә[2], бигрәк тә «Литературная газета»да[3] тулы докладлар чыкты. Ләкин әдәбият дөньябызда зур яңалыклар тудырган, зур үсүләргә юл ачкан бу карарны, бу пленум хезмәтләрен гәзет мәкаләсе укыган кебек укып үтү һич тә җитми. Сезнең кебек булачак әдәбият специалистларына бу карарның, пленум хезмәтләренең һәр мәсьәләсен аерып алып нечкәләп тикшереп, өйрәнеп үтәргә кирәк.

---

[1] *«Правда»* – В. И. Ленин тарафыннан 1912 елда нигезләнгән, КПСС ҮК органы булган көндәлек газета.

[2] *«Известия»* – СССР Югары Советы тарафыннан чыгарылган көндәлек гомумсәяси газета. Беренче саны Петроградта 1917 елның 28 февралендә (13 мартында) чыга.

[3] *«Литературная газета»* – СССР Язучылар берлеге идарәсе органы, 1929 елның апреленнән чыга.

Программадагы башка дәресләрне тыгызлап, пленум докладларына аерым урын бирергә кирәк. Аеруча Гронскийның[1] карашларына, Кирпотин[2] докладларына, шулай ук Субоцкийга[3] да аерым моментлар калкытып тикшерү тиешле. Һәм башка сөйләүчеләрне дә.

Сезгә моны кат-кат әйтүемнең сәбәбе бар.

Хатыгызның кайбер урыннары бераз гына, кечкенә генә иске әйберләрне хәтергә төшерә. Ягъни партия Үзәк Комитетының 23 апрель карарынча булган, 1932 елгы әдәби пленумгача дәвам иткән кайбер иске хата гадәтләрнең, иске яңлыш методларның ташланып җитмәгәнлеген хәтерләткән чаткылар бар. Мин монда «иске» дигән сүзне революциягәчә дигән мәгънәдә түгел, партия Үзәк Комитетының 1932 ел, апрель карарына һәм 1932 елгы әдәби пленумгача дигән мәгънәдә алам. Мона шул мәгънәдәге кайбер иске яңлышларның чаткыларын бөтенләй кырып, себереп түгеп, яңача әдәби кораллануга минем тәкъдимем ярдәм итәр. Сезгә яңа дөрес көрәш коралы бирер. Сезнең, әлбиттә, хәтерегездә булыр, Сәлах Җамалиев иптәш 1930 нчы ел, 4 октябрьдә чыккан мәкаләсендә[4] Уфа «Коммуна» гәзетендә (№ 118) мона болай язган иде:

«Мәскәүдән килгән РАПП вәкиле иптәш Юрин Исәнбәт турында үзенең докладында[5] «иң оятсыз, иң хәйләкәр, иң пычрак бер интригант», ди. Чынлап та, моны бик күп документлар белән күрсәтергә мөмкин. «ВАПП, җидегәнчеләрне тикшереп... Исәнбәтләрне сөргән вакытында, «Исәнбәтнең ВАППка алы-

---

[1] *Гронскийның* – Иван Михайлович Гронский (чын фамилиясе Федулов (1894–1985), җәмәгать эшлеклесе, журналист, әдәбият белгече. 1931–1934 елларда «Известия ЦИК СССР и ВЦИК»ның баш мөхәррире вазифасын башкара.

[2] *Кирпотин* – Валерий Яковлевич Кирпотин (1898–1997), әдәбият галиме, тәнкыйтьче. Ул пленумда «Советская литература к XV летию Октября» дигән темага доклад укыган.

[3] *Субоцкий* – Лев Матвеевич Субоцкий (1900–1959), әдәбият галиме, тәнкыйтьче. Ул пленумда «О ходе реализации решения ЦК АКП(б) от 23 апреля» дигән темага доклад укыган.

[4] *Сәлах Җамалиев иптәш 1930 нчы ел, 4 октябрьдә чыккан мәкаләсендә* – кара: Camalief S. Matur ədəbiət frontьnda kontьr rivalytsiə ojşmasь «çidegəncelər» həm alarnьŋ kөrəşe // S. Camalief // Kommuna.– 1930.– 4 yktəber.

[5] *«Мәскәүдән килгән РАПП вәкиле иптәш Юрин Исәнбәт турында үзенең докладында...»* – кара: Jurin Mix.Ədəbiat frontьnda sьjnfi uyalqnь kөcəjtrgə / Mix. Jurin // Qzьl Tatarstan.– 1930.– 3 sint.

Юрин Михаил Петрович (1895–1851) – шагыйрь һәм прозаик.

нуы сәяси хата булган», – дип карар чыгарды[1]. Шулай итеп, Уфа әдәбиятчылары үз араларыннан бер хәйләкәр сәяси йөзе бик ачык булган җидегәнчеләрдән бер контрны тиешле бәясен биреп чыгарып ташладылар», – ди Сәлах Җамалиев, «Коммуна»да мона шулай язды. Бу дөрес сүз икәнен сез яхшы беләсез. Ләкин Исәнбәтләр үзләренең кара сөремнәрен кайбер вакыт кызыл буяу астында таратырга көчәнделәр. Җамалиев иптәш әйткәнчә, җидегәнче, Исәнбәтләрне әдәбиятчылар үз араларыннан чыгарып ташласалар да, кайбер җүешрәк, караңгырак почмакларда, бәлки, шундый кара сөремнәрнең калган булуы мөмкин.

Сез быел III курсны бетерәсез. Сезгә, дөньяга чыгып, партия карары нигезендә мондый сөремнәргә каршы каты көрәшергә туры киләчәк. Мона сезгә шул алдагы көрәшләрегездә иң файдалы коралларның берсе – ана шул Үзәк Комитет карары нигезендә кичкән пленум материаллары булыр. Ул гына түгел, әдәби фронтның һәммә тармагында сезгә ул материаллар нык ярдәмче, яңа җитәкче, яңа корал булыр. Сезгә ныклап аңлатырга, исбат итергә тырышкан конкрет тәкъдимем мона шулар, иптәшләр.

Укуларыгызга, эшләрегезгә уңышлар телим.

Коммунистлык сәлам белән:

Галимҗан Ибраһимов.

[1] *«ВАПП... карар чыгарды»* – кара: Pralitartjat jađьuvsьlarь ojoşmahьnda «jedegənse»lərgə urьn juq // Yktəber. – 1930. – № 9–10. – B. 79.

Мөхәммәт Бикбулатовка[1]

25 ноябрь 1932 ел

Кадерле Мөхәммәт!

Хатыңны алдым. Мәкаләне укыдым[2]. Басылу техникасы начар түгел. Син, 129 да төзәтмә бирдек[3], дигәнсең. Мин аны тапмадым. «Коммуна»ның ул саны миңа килми калган, югалган булса кирәк. Син аны миңа җибәрергә онытма әле.

Ялта аяз, кояшлы, матур, якты көннәрдән яңгырларга күчте. Берничә көн бик каты салкыннар да булып үтте. Минем үз хәлем яхшы, кәефем төзек, акрынлап эшли баруым күңелне тагы күтәрә, шатлык бирә.

Син гыйнвар 21 – траур көне[4] өчен мәкалә турында әйткәнсең. Ул тема үземнең дә башымнан чыкмый. Инде күп уйлана торгач, Ленин, Сталин турында бөтен бер китап[5] төсенә кертү планы кузгалды. Әгәр күңелем канәгатьләнерлек бернәрсә туса, сиңа, һич булмаганда, шуның үзәк моментларыннан берсен җибәрергә тырышырмын. Ләкин бу кисеп вәгъдә түгел, бу бары теләкне, өметне, дәртне аңлату гына. Янәби[6] дуст ни хәлдә? Аңа сәлам әйт. Мин, бәлки, якын арада сезнең икегез каравына бернәрсә җибәрермен[7] дип торам. Үзегезнең хәл ничек? Октябрь XV еллык бәйрәмгә нинди китаплар чыкты? Берсен дә алганым юк әле.

Сездә әдәбият мәсьәләләре бик нык тикшерелү өстендә булса кирәк: якын арада Башпедвуз. III курс тел-әдәбият факультеты студентларыннан озын хат алдым. Җиде мәсьәлә турын-

[1] Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 107), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 186) бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

[2] *Мәкаләне укыдым* – İbrahimof Ƣ. Bөjek Oktəbrneŋ brence jllarьnda (Ytelgən ber basqьc turnda materiallar çiu eşe) / Ƣ. İbrahimof // Kommuna.– 1932.– 5 nojəbr.

[3] *129 да төзәтмә бирдек* – басылмаган булса кирәк.

[4] *…гыйнвар 21 – траур көне* – сүз В. И. Ленин үлгән көн турында бара.

[5] *Ленин, Сталин турында бөтен бер китап* – Г. Ибраһимовның андый китабы басылмаган.

[6] *Янәби* – Төхфәт Янәби (Төхфәтулла Кәлимулла улы Кәлимуллин, 1894–1939), башкорт язучысы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң аклан-ган.

[7] *Сезнең икегез каравына бернәрсә җибәрермен* – газетада андый мәкаләсе юк.

да сүз кузгаталар. Кыскарак җавап язып, Локманов, Зәбирова иптәшләр исеменә 23/XI дә почтага салдым. Анда синең «Коммуна» гәзитәсе дә сүзгә керә, бәлки, алдырып карарсың.

Мәҗит агай ни хәлдә? Авыруы җиңеләйгәндер, әлбәттә. Аңа миннән сәлам әйт. Хат көтәм.

Ком[мунистлык] сәлам белән: Галимҗан.

Ялта, 25. XI. 1932.

Гайшә Шәриповага[1]

1932.11. XII. Ялта

Кадерле Гайшә!

Сезгә бу хатны бер үтенеч белән язам. Әгәр мөмкин булса, Сез миңа бер-ике табак әйберне татарчадан урысчага тәрҗемә кылып бирегез. Яки, бер сәбәп белән үзегез тәрҗемә итә алмасагыз, аннан үзегез кебек яхшы тәрҗемәче табып бирегез. Мин табагына ике йөз сомнар[2] түләрмен. Бу аз булса, арттырырга мөмкин. Кыен әйберләр түгел, гәзетләрдә басылган мәкаләләр. Җавап көтәм.

Ком[мунистлык] сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.

Мәҗит Гафурига[3]

1932. 19/ XII

Мәҗит агай!

Синең Мәскәүдән язган хатыңны алган идем. Шуннан соң бер дә хәбәр-хәтерең юк. Ахрысы, Уфага кайту белән эшкә чумдың!

Сәламәтлегең ничек? Кәеф әйбәттер бит? Минем хәлем бик яхшы. Ләкин якын дус-иш арасында үлем күп. Тубинститутта синең заманда яткан Яруновны[4] күмдек. Запевский[5] дигәнне күмдек. Инде тагы безнең язучылар секретаре Сковородников[6] үләргә якын. Тагы башкалар. Ялтада хәлләр искечә. Әмма кыш матур килә.

Иптәшләргә сәлам. Зөһрә[7] иптәшкә күп сәлам: Галимҗан.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 26). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 139), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 188) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Сомнар* – төп нөсхәдә шулай язылган, дөресе: *сумнар.*

[3] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 101), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 188) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[4] *Ярунов* – бу кеше хакында әлегә мәгълүматыбыз юк.

[5] *Запевский* – бу кеше хакында әлегә мәгълүматыбыз юк.

[6] *Сковородников* – бу кеше хакында әлегә мәгълүматыбыз юк.

[7] *Зөһрә* – Зөһрә Камалетдин кызы Насыйрова (1892–1938), М. Гафуриның хатыны.

Мөхәммәт Бикбулатовка[1]

26 декабрь 1932 ел

Мөхәммәт!

Миндә исәнлек-саулык. Хатыңны үз вакытында алган идем.

Бернәрсәгә эчем пошып тора: Уфа Башпедвуз III нче курс студентларының сорауларына каршы язып җибәргән җавабым барганнык турында хәбәр-хәтер юк, адрес яңлыш булмадымы дигән шигем бар.

Андагы иптәшләргә, аеруча Мәҗит агайга сәлам әйт. Аның исәнлеге ничек? Нигәдер күптән хаты юк. Хуш!

Ком[мунистлык] сәлам белән: Галимҗан.
1932, 26. XII. Ялта.

P. S. Мәскәү ВЦИК Президиумы тарафыннан миңа тапшырылу өчен якын арада бер документ – Хезмәт Каһарманлыгы турында грамота килгән иде. Шуны декабрь 22 дә Ялта райпрофсоветы миңа рәсми акт белән тапшырды. Фотограф шуңардан бик кечерәйтеп копия ясаган. Бер экземплярын сиңа җибәрәм. Ленин милли сәясәтенең, партия әдәби сәясәтенең ачык конкрет нәтиҗәсе булган мондый вакыйгалар белән таныша тору зыян итми ич!

Г.

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1963 елгы 1 нче санында (б. 114), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 188–189) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Гайшә Шәриповага[1]

28 декабрь 1932 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Хатыгызны алдым. Тәрҗемә өчен планга куелган мәкаләләрдән икесен бу хат белән Сезгә җибәрәм. Боларның, бик кичекми тәрҗемә ителеп, миңа тизлектә кайтарылуларын үтенәм. Җибәрелгән мәкаләләр: 1) «Бөек Октябрьнең беренче елларында», 2) «Әдәби Октябрь».

Шуларга охшаш тагы җибәрәчәк материалларым бар.

Сез миңа Мәскәүдә тәрҗемәнең уртача гонорары турында язгыз. Яки туп-туры үз каравыгыз белән тәрҗемәгә хак куегыз. «Казакъ кызы» басарга кабул ителгән дип яздылар[2]. Үзләре – ГИХЛ[3] – ике тапкыр хәбәр итте. Ләкин договор җибәргәннәре юк әле. Ленинградта чыккан мәҗмугада ул әсәрдән Сезнең тәрҗемә белән кергән кисәкне карадым[4]. Шуның буенча әйтәм: мин үзем «Казакъ кызы» романының тәрҗемәсе Сезгә бирелергә тиеш дип карыйм[5]. Сез үзегезнең тәрҗемәләрегез турында үткән бер хатымда өч моментны хәтерлисездер. Сез инде минем стильгә гадәтләнеп киләсез. Әлбәттә, һәр кеше туктаусыз үсәргә тиеш. Сезнең тәрҗемәдә кай якларны төзәтү хакында мин өченче моментымда әйттем. Мин нык ышанам, Сез тәрҗемәдәге сыйфатны тагы югарырак күтәрәчәксез һәм «К[азакъ] кызы»

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 8). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 139–140), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 189–190) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Бу хакта Г. Ибраһимовның туганнан туган кардәше Мохтар Ибраһимовка 1933 елның 22 февралендә язган хатында да шундый мәгълүмат бар: «Казак кызы» романын урысчага тәрҗемә итеп, бу ел Мәскәүдә басалар».

[3] *ГИХЛ* – Государственное издательство художественной литературы.

[4] *Ленинградта чыккан мәҗмугада* – сүз шушы хакта бара: Ибрагимов Г. Утро в степи. Перевела с татарского Гайша Шарипова // Альманах художественной литературы тюркских народов СССР. Под редакцией И. Н. Бороздина, Али Назима, Н. Васильева-Шубоссини, Уйгура, А. Чачикова и Гайши Шариповой. Вступительная статья И. Н. Бороздина.– Л.: Изд-е «Красной газеты», [1930].– С. 16–18.

[5] *«Казакъ кызы» романының Г. Шәрипова тәрҗемәсендәге рус телендәге басмасы 1934 елда Мәскәүдә нәшер ителә*: Ибрагимов Г. Дочь степи: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1934.– 130 с.

романыннан, әгәр теләсәгез, үрнәк тәрҗемә бирә алачаксыз. Бу турыда Сезгә берничә конкрет ярдәмче материал белән киңәшем бар. «К[азакъ] кызы» тәрҗемәсен алгач, ул турыда аерып күрсәтеп язармын.

Сез ГИХЛда Ерикеев[1] яки Жемчужина[2] иптәшләрне беләсез. «К[азакъ] к[ызы]» тәрҗемәсен Сезгә бирү турында минем теләгемне әйтеп, алар белән сөйләшегез. Җавап язарсыз.

Сәлам белән: Г. Ибраһимов.

1932. 28. XII.

---

[1] *Ерикеев* – Әхмәт Ерикәй (Әхмәт Фазыл улы Ерикиев) (1902–1967), шагыйрь.

[2] *Жемчужина* – шул чорда ГИХЛ хезмәткәре. Аның хакында әлегә мәгълүматыбыз юк.

1933
Мәҗит Гафурига[1]

4 февраль 1933 ел

Мәҗит агай!

Хатыңны алганга байтак булды. Халит[2] куркыныч авырудан котыла алган икән, моның өчен бик шатландым, чөнки шул яшькәчә тәрбияләп үстергәч, баланың кадере-кыйммәте аеруча арта. Зөһрә иптәш өчен бигрәк тә куандым. Аналар йөрәге мондый чакта әйтеп бетерә алмаслык көенүчән булалар.

Үземнең хәл яхшы. Син күргәндәгечә, шул ук шартларда яшим. Үлчәвем һаман да азлап арта тора. Моңа бик куанам. Февральнең дүрте бүген, шуңача кышны аксатмый, кризисламый алып киләм, алда да шулай дәвам итә торса, бик яхшы инде.

Яруновтан соң тагы бер якын иптәшем үлде: Сковородников. Бусы Ленинградтан килгән эшче, коммунист әдип иде. Бик тиз үлеп китте. Инде шул арада Уфа гәзитләре Сарим турында кайгылы хәбәр китерделәр[3]. Казан комвузында укыган чагында, ул миңа бераз шәкерт булды. Үткән ел Ялтада Ливадиягә килгән чагында, миңа кереп, байтак утырган иде. Сурәте әле дә күз алдымда. Сарим инде юктыр дип һичбер төрле башыма сыйдыра алмыйм. Нык үсеп барган коммунист журналист иде ул. Аның турында Гозәирнең язганын яратып укыдым[4].

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 101–102), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 190) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Халит (1919–1935)* – М. Гафуриның икенче улы. Хатларда нишләптер беренче улы Әнвәр (1910–1977) телгә алынмый.

[3] *…Сарим турында кайгылы хәбәр китерделәр* – сүз журналист Сарим Фәхринең (1900 елда туган) 1933 елның 19 гыйнварында үпкә авыруыннан вафаты хакында «Коммуна» газетасының 1933 елгы 24 гыйнвар санында басылган хәбәр хакында бара.

[4] *…Гозәирнең язганын яратып укыдым* – сүз журналист Гыйндулла Мөхәммәтвәли улы Гозәировның (1907–2002) «Коммуна» газетасының 1933 елгы 24 гыйнвар санында басылган «Арабыздан вакытсыз югалган дус һәм иптәш» дип аталган мәкаләсе хакында бара.

Үзеңдә ниләр бар? Хат көтәм синнән. Казанда «Сайланма»ң чыккан икән[1]. Шуны җибәрергә онытма әле. Уфада әсәрләреӊ тулы җыелмасын басу ничек тора?[2] Әле керештеләрме, юкмы?

Уф[а] – Башкортстан мәйданнарында нинди әдәби, шигъри яңа әйберләр чыкты? Һәммәсе турында да иренми яз әле. Күңел тутырып укырлык булсын.

Зөһрә иптәшкә, Халиткә, сораган иптәшләргә күп сәлам әйт.

Исәнлек теләп: Галимҗан.

1933. 4. II.

---

[1] *Казанда «Сайланма»ң чыккан икән* – Ƣafuri M. Sajlanma əsərləre / M. Ƣafuri.– Qazan: Tatgosizdat, 1932.– 252 b.

[2] *Уфада әсәрләреӊ тулы җыелмасын басу ничек тора?* – М. Гафуриның тулы җыелмасы (шигырьләр) Уфада беренче мәртәбә 1934 елда нәшер ителә: Ƣəfүri M. Şiƣьrđar / M. Ƣəfүri.– Өfө: Başgiz, 1934.– 109 b.

Гайшә Шәриповага[1]

10 февраль 1933 ел

Гайшә иптәш!

Сезгә мин гәзетләрдә татарча басылып чыккан (Октябрь революциясенең XV еллык бәйрәме уңае белән Уфа «Коммуна»[2] һәм Кырым «Яңа дөнья»[3] гәзетләрендәге) ике мәкаләмне урысча тәрҗемә өчен җибәргән идем. Тапшырылганын белдерер өчен открытка да куйган идем. Сездән һичбер хәбәр юк. Хальбуки, Сез тәрҗемә итеп тизлектә җибәрергә вәгъдә иткән идегез.

Җавап көтәм[4].

Сәлам белән: Галимҗан.
Ялта, 1933. 10. II.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 23). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 140), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 191) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Сүз Г. Ибраһимовның «Коммуна» газетасының 1932 елгы 5 ноябрь санында басылган «Бөек Октябрьнең беренче елларында» дигән мәкаләсе хакында бара.

[3] *«Яңа дөнья»* – РКП(б)ның Кырым Өлкә комитеты каршындагы мөселман бюросы органы буларак, 1920 елның 26 ноябреннән 1938 елның 8 июненә кадәр Кырымда Акмәчет (Симферополь) шәһәрендә кырымтатар телендә нәшер ителгән «Еньи дунья» дигән газета. Сүз анда басылган «Әдәби Октябрь» дигән мәкалә хакында бара. Ләкин аның кайсы санда нәшер ителүе турында әлегә мәгълүматыбыз юк.

[4] *Җавап көтәм* – Г. Ибраһимовның 1933 елның 7 апрелендә язган хатын кара.

Гайшә Шәриповага[1]

21 февраль 1933 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Хатыгызны алдым. Җибәргән китабыгыз һәм мәкалә тәрҗемәсе килде. Һәммәсе өчен дә Сезгә бик рәхмәт.

Бу хатымда бары тик бер практик мәсьәләгә генә туктыйм: «Казакъ кызы»на.

1. «Казакъ кызы» романының Сезгә тапшырылуына мин бик яхшы карыйм. Ышанам, Сез бу әсәрне үрнәк була алырлык рәвештә тәрҗемә итәрсез.

2. Беренче (1924, Мәскәү) басмасында типография яңлышы бик күп. Сез аннан түгел, бәлки Казан-1929-«Яңалиф» басмасы буенча (том 2)[2] тәрҗемә итегез. Сүз башы[3], әлбәттә, керсен.

3. Китапның һичбер җирендә һичбер төрле кыскарту-төшерү ярамый[4]. Тулы тәрҗемә – беренче шарт. Әгәр бу турыда аңлашылмау чыкса – миңа язарсыз.

4. Әсәрдә казакъның специфик моментлары бик күп. Боларны мөмкин кадәрле сакларга кирәк. Сез бу якка аеруча әһәмият бирерсез дип беләм.

5. Китапта Сезгә мәгълүм булмаган бик күп нәрсәләр, сүзләр очрар. Боларны җиңү, аңлау өчен ике нәрсә шарт: а) әлбәттә, шул тәрҗемә вакытында Мәскәүдә берәр укучы-студент казакъ белән танышыгыз. Сүзләрнең мәгънәсен аңлатуда моның кирәге булыр. б) Иске заманда Семенов-Тянь-Шанский редакциясендә чыккан «Россия» атлы зур гыйльми хезмәтнең[5] 19 (XIX) нчы

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 13). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 140–141), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 191–192) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Ƣalimcan İbrahimof əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1929.– II т.– 470 b.

[3] *Сүз башы…* – алда күрсәтелгән китаптагы әдәбият галиме, тәнкыйтьче һәм педагог Галимҗан Нигъмәтинең сүз башы рус телендәге басмага кертелмәгән.

[4] *Китапның һичбер җирендә һичбер төрле кыскарту-төшерү ярамый* – Г. Ибраһимовның бу хакта искәртүе 1935 елның 3 ноябрендә Ә. Ерикәйгә язган хатында да күзәтелә. Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана торган «Глубокие корни» (М., 1931) әсәренең бер нөсхәсеннән күренгәнчә, Г. Шәрипова аны бик җентекләп төзәтеп чыккан.

[5] *Семенов-Тянь-Шанский редакциясендә чыккан «Россия» атлы зур гыйльми хезмәтнең…* – сүз атаклы рус географы П. П. Семенов-Тянь-Шанский (1827–1914)

томында бугай казакълар турында Бөкәйхановның бугай бик кирәкле мәкаләсе бар[1]. Анда барлык бытовое яклар, сүзләрнең урысчасы да, казакъчасы да китерелгән. Бу – Сезгә бик ярдәмче булыр. Бу китап зур гыйльми китапханәләрдә бар. Табарсыз.

Минем әле договор алганым юк.

Хатыгызны көтәм.

Ком[мунистлык] сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.

Ялта 21. II. 1933.

P. S. Мин Сезгә үземнең хатларымнан берсендә «К[азакъ] кызы» тәрҗемәсе турында язып үттем бугай. «К[азакъ] кызы»[2] кисәген телгә алуым шул исемдәге роман уңае белән генәдер.

Г[алимҗан].

һәм рус тарихчысы В. И. Ламанскийның (1833–1914) гомуми редакциясендә нәшер ителгән 19 томлык «Россия. Полное географическое описание нашего отечества. Настольная и дорожная книга русских людей» (1899–1914) дигән хезмәтнең Казакъстанга багышланган 17 нче томы (1903) хакында бара.

[1] … *Бөкәйхановның бугай бик кирәкле мәкаләсе бар* – казакъ халкының күренекле җәмәгать эшлеклесе, публицист, этнограф, мәгърифәтче галиме Әлихан Нурмөхәммәт улы Бөкәйхановның (1875–1935) алда күрсәтелгән хезмәттә басылган «Историческая судьба Киргизского края и культурные его успехи» дигән мәкаләсе.

[2] «Казакъ кызы» романы Г. Шәрипова тәрҗемәсендә 1934 елда нәшер ителә: Ибрагимов Г. Дочь степи: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1934.– 130 с.

Мохтар Ибраһимовка[1]

22 февраль 1933 ел

Мохтар!

Сиңа хат язмаганга байтак булды. Шулай туры килде инде. Үзең дә бик сирәк язасың.

Миндә исәнлек. Элеккечә Ялтада сәла[мә]тлек туплап, заман күтәргәнчә, азрак укып-язып, яшәп киләм. Хәлем яхшы, кәефем урынында. Бу араларда, суык тидереп аз гына чирләп алдым исә дә, ул вакытлы нәрсә булып, үтте.

Мөкәррәмәгә, Җиһанга, Хөснуллага миннән күп сәлам әйт. Җибәргән посылкаларны үз вакытында ала килдем. Алар өчен бик рәхмәт. Туганнарга әллә ничаклы мәшәкать булды инде ул посылкаларны җибәрү. Шулай ук чыгым да булган, әлбәттә.

Солтанмораттан хәбәр алгалыйм. Хәкимнең улы Фирдәвеснең[2] уң кулы параличланган икән, анда, авылда дәвалый алмаганга, шәһәрдә тотарга акчалары булмаганга, монда миңа җибәргәннәр. Фирдәвес хәзер миндә яши, электр белән дәвалыйлар үзен. Бераз гына төзәлә төшкән күренә. Ни булыр инде, әгәр бөтенләй төзәлә алмаса, малайга бәхетсезлек була инде. Мин монда мөмкин чараларның һәммәсен эшләргә тырышам инде.

Ялтада бу ел кыш йомшак. Бер-ике тапкыр аз-маз кар төште дә эреп бетте. Сездә ни хәлләр бар? Озынрак хат языгыз. Анда минем «Тирән тамырлар» үзбәкчә басылып ята дигәннәр иде[3], чыктымы-юкмы, белмим. «Казакъ кызы» романын, урысчага

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 106–107), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 192–193) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *…Хәкимнең улы Фирдәвеснең…* – сүз Г. Ибраһимовның бертуган энесе Габделхәкимнең улы Фирдәвес Ибраһимов (1919–1942) хакында бара. Ул рус теле укытучысы булып эшләгән.

[3] *«Тирән тамырлар» үзбәкчә басылып ята дигәннәр иде* – Г. Ибраһимовның бу романы Абдулла Уразаев (1904–1985 елдан соң) тәрҗемәсендә үзбәк телендә бары тик 1961 елда гына нәшер ителә: Иброҳимов О. Теран томирлар (Ҳақ гап): Роман. Татарчадан Абдулла Ўразаев таржимаси / О. Иброҳимов. – Тошкент: ЎзССР Давлат бадиий адабиёт нашриёти, 1961–275 б.

тәрҗемә итеп, бу ел Мәскәүдә басалар[1]. Якын арада бу турыда хәбәр алдым.

Хәзергә хуш. Балаларга, мине сораганнарга сәлам әйт.

Сагынулы сәлам белән: Галимҗан.

1933. 22. II. Ялта.

P. S. Сиңа бер документның копиясен җибәрәм[2].

Г.

---

[1] *«Казакъ кызы» романын, урысчага тәрҗемә итеп, бу ел Мәскәүдә басалар* – инде бер әйтелгәнчә, «Казакъ кызы» романы рус телендә 1933 елда түгел, ә 1934 елда басыла.

[2] *Сиңа бер документның копиясен җибәрәм* – сүз Г. Ибраһимовның Хезмәт Батыры грамотасының күчермәсе турында барса кирәк.

Гайшә Шәриповага[1]

1 апрель 1933 ел

Гайшә иптәш!

Сезгә булган бурычымны һичбер минут хәтердән чыгарганым юк. Ләкин алачак гонорарларымны ала алмый торганга җибәрә алмадым. Калганын тагы шулай бурычларымны алу белән җибәрермен.

Сәлам белән: Г. Ибраһимов.
1933. 2. IV. Ялта.

Гайшә Шәриповага[2]

7 апрель 1933 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Җибәргән хатларыгыз белән бергә тәрҗемә-мәкаләләрне алдым[3]. Тәрҗемә өчен тиешле ике йөз сомны[4] Сезгә тизрәк җибәрү – һәр көн хәтеремдә тора. Ләкин алачагым булган нәшрият һәм башка учреждениеләр бирми – түли алмый торалар. Шулар кулымны бәйли. Шуның аркасында һаман кичегә. Беренче мөмкинлек булу белән көнен-сәгатен җибәрәчәкмен.

ГИХЛдән бу арада хәбәр юк. Якын арада Мәскәүгә китәчәк иптәшләр бар. Бәлки, шулар белешеп кайтырлар.

Сәлам белән: Галимҗан.
1933. 7. IV. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 30). Акча күчерү талонына язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 193–194) бастырылган. Анда 9 апрель дип ялгыш куелган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Талонның икенче ягында шулай язылган: «Талон к переводу по почте на сто руб.– коп. от Галимджана Ибрагимова. Адрес Ялта ул. Халтурина, № 5. Ялта почтасы мөһерендәге число: 2. 6. 33».

[2] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 22). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 193) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва 53 Скорняжный пер. д. 9, кв. 5 Тов. Гайше Шариповой».

[3] *...тәрҗемә-мәкаләләрне алдым* – сүз алда әйтелгән «Бөек Октябрьнең беренче елларында» һәм «Әдәби Октябрь» дип аталган мәкаләләр хакында бара.

[4] *Сомны* – төп нөсхәдә шулай язылган, дөресе: *сумны*.

Мәҗит Гафурига[1]

14 апрель 1933 ел

Кадерле Мәҗит агай!

Хатыңны алдым. Җибәргән китапларың килеп җитмәделәр әле. Юлда булырлар.

Синең Казанда басылган «Сайланма»ңны миңа үз вакытында җибәргәннәр иде[2]. Бераз вакыт элек аның турында бер тәкъриз[3] язып, Казанга юллаган идем. Ибрай Газидан[4] аны «Бөек чор»[5] журналының (элекке «Атака» урынына чыга башлаган яңа журнал) 3 нче санына керәчәк, дип җавап алдым[6]. Бу журнал синең үзеңә килми булыр, син № 3 не андагы иптәшләрдән таптырып, алып укы әле. Гомерем буенча синең турыда киңәеп, рәхәтләнеп бер язарга туры килә алмады. Бу тәкъриз дә кыска, шулай да зур мәкаләне көткәнче дип, хәзергә шуны яздым әле.

Күргәнсеңдер, Мәскәү урысча «Литературная газета»ның 5 нче апрель, 1933, № 16, татар әдәбиятына каратып, аерым, 2 нче битен багышлады[7]. Бик яхшы мәкаләләр бар, татар совет

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче санында (б. 56), аннан соң «Дружба народов» журналының 1957 елгы 5 нче санында (б. 174) рус телендә, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 194–195) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Синең Казанда басылган «Сайланма»ңны миңа үз вакытында җибәргәннәр иде* – Ƣafuri M. Sajlanma əsərləre / M. Ƣafuri.– Qazan: Tatgosizdat, 1932.– 252 b.

[3] *Тәкъриз* – бәяләмә.

[4] *Ибрай Гази* – сүз Ибраһим Гази хакында бара.

[5] *«Бөек чор»* – дөресе: «Яңа чор» һәм ул 1933 елның гыйнварыннан Казанда барлыгы ике саны чыккан әдәби, сәяси, сәнгать журналы. И. Гази аның җаваплы мөхәррире була.

[6] *Бераз вакыт элек аның турында бер тәкъриз язып, Казанга юллаган идем. Ибрай Газидан аны «Бөек чор» журналының (элекке «Атака» урынына чыга башлаган яңа журнал) 3 нче санына керәчәк, дип җавап алдым* – Г. Ибраһимовның ул бәяләмәсе басыла: İbrahimof Ƣ. Qart şagirneŋ jaxşь sajlanmasь / Ƣ. İbrahimof // Sovet ədəbiatь.– 1933.– № 2–3.– B. 116–117.

[7] *«Литературная газета»ның 5 нче апрель, 1933, № 16, татар әдәбиятына каратып, аерым, 2 нче битен багышлады* – анда Б. Абдуллинның «За большевизацию художественной литературы Татарии»; М. Ягудинның «Литература Советской Татарии к новым успехам»; К. Нәҗминең «Усилим классовую бдительность» дигән мәкаләләре; Г. Ибраһимовның иҗаты хакында кыска белешмә белән аның «Тирән тамырлар» романыннан «Черное и красное» исеме белән өзек; Х. Туфанның А. Ча-

язучыларының һәммәсе диярлек телгә алынып үтелгәннәр. Әгәр күрмәгән булсаң, алдырып кара, чөнки урысча совет матбугат битендә татар әдәби хәрәкәтенең болай тулы, яхшы чагыл[уы], әлбәттә, бик зур, файдалы эш. Чөнки бу СССР халыклары арасында туганлык җепләрен сузуга ярдәм итә.

Минем хәл шул син күргәнчә, яхшы барды. Гыйнвар беткәнче, үлчәвем дә арта торды, ләкин февраль-март айлары бик кәефсез үтте, апрель башында уң як кабыргада – элекке урында туберкулез шеше калыкты, бер атна бик газаплады – аннан соң докторлар ярдылар, хәзер менә шул җәфа белән авырыбрак өйдә ятам. Инде кризисы үтте, хәзер төзәлү башланды. Мин, әлбәттә, бу фронтны тиз ликвидировать итәчәкмен. Шулай да бу миңа бер куркыныч, бер җәфа, бер мәшәкать булып кичте. Инде хәзер аны җиңеп менә барам. Туберкулез дигән каһәрнең адәмгә тынгы бирмәве менә шундый була икән.

Мәскәү-Казан-Уфа якларына, үзебезнең Солтанморат, «Урак» колхозына таба да кайтып килү беренче планымда тора.

Бик сагындым инде. Алты ел тула бит! Тик котым очып торам: бу яңа осложнение – яңа фронтның ликвидациясе сузылып, юлга чыгуга киртә була күрмәсен инде. Синең кымызга бару планың, әлбәттә, бик әйбәт. Син бәхетле кеше, сиңа кымыз ярый. Менә миңа бит, кан килүгә мәел булганга – кымыз ярамый. Кымыз эчә алсам, минем кан составы бик тиз яңарыр иде. Ләкин ярамый.

Сиңа тазару теләп калам.

Зөһрә иптәшкә, Халиткә күп сәлам әйт. Мине сораган иптәшләргә сәлам сөйләрсең.

Сагынып: Галимҗан.
1933. 14. IV. Ялта.

чиков тәрҗемәсендә «Ванька» дигән шигыре бастырылган.

Ш. Камал, К. Нәҗми, Ф. Кәрим, Т. Гыйззәт, К. Тинчурин, Х. Туфан, Ф. Сәйфи-Казанлы, М. Әмир, Татарстан Совет язучылары союзы оештыру комитеты рәисе Г. Ризвановларның фотолары урнаштырылган.

Яхшы пьесаларга конкурс игълан ителү уңае белән Ш. Камал, Ф. Сәйфи-Казанлы, Зөлкарнәевләр анда катнашачаклары турында белдерү белән чыкканнар.

Бари Абдулла улы Абдуллин (1899–1937) – дәүләт эшлеклесе; ул вакытта ВКП(б)ның Татарстан Өлкә Комитеты секретаре була. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Мидхәт Абайдулла улы Яһүдин (1904–1982) – дәүләт эшлеклесе; ул вакытта ТАССР Үзәк Башкарма Комитеты рәисе була.

Гайшә Шәриповага[1]

15 апрель 1933 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Хатыгызны алдым. «Казакъ кызы»ның Ф. К[2]. тәрҗемәгә бирелүенә ышанып җитү дә авыр. Шулай да мин ГИХЛга һәм Агишка[3] хат язып әйттем: аңа бирмәгез, ул «татар-төрек» телендә оста яза, әмма урысчада юк дидем, тәҗрибәле кешегә бирергә куштым. Сез миңа исем-фамилиясен ачык куеп, ГИХЛ-татар бүлегендә кем эшләвен белдерегез.

Җавап көтәм.

Сәлам: Галимҗан – Ялта.
1933. 15. IV.

Мәҗит Гафурига[4]

Мәҗит агай! 1933. 10.V.

Хатыңны алдым. Китапларың килде. Рәхмәт.

Башта ук ачык әйтим, мин[ем] май 20 гә чаклы Уфага барып өлгерү ихтималым юк. Моңа авыруымның хәзерге дәрәҗәсе ирек бирми. Мөмкин була калып, Уфага бара алсам, синең белән очрашу ягы, әлбәттә, җиңел эш: син бит шул Агыйдел, Дим буеннан ерак китмисең инде.

Синнән бер үтенеч: мин өч атна элек Гозәиров Батырга[5] Башгиз аркылы телеграм белән сары май өчен 125 сом акча салган идем. Һичбер хәбәр юк. Май бик кирәк. Син шуны белешеп миңа ике сүз яза күр әле. Зөһрә иптәшкә, Халиткә сәлам.

Галимҗан.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхәсе Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 24). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 141), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 195) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Ф. К.* – сүз Фатыйх Кәрими хакында бара. 1925 елдан Мәскәүдә СССР халыклары Үзәк нәшриятында тәрҗемәче булып эшли. Бу очракта аның социаль чыгышы да берникадәр роль уйнагандыр.

[3] *Агиш* – сүз Фәхрелислам Агиев хакында бара.

[4] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 102), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 196) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[5] *Гозәеров Батырга* – Батыр Мөхәммәтвәли улы Гозәеров (1896–1983), нәшрият эшчесе, Г. Ибраһимовның якын танышы.

Гайшә Шәриповага[1]

1933. 25. X. Ялта

Кадерле Гайшә иптәш!

Ялтага исән-сау кайттым[2]. Бу хатны тәрҗемә эшенә карата язам. Рябинина иптәш Сезнең белән договорны ашыктырмакчы, эшкә башлауны тизләтмәкче иде[3]. Сез инде мин әйткән урысча китапны[4] тизлектә табып күздән кичерә күрегез. Башкача уңайсызлык чыкса, миңа хәбәр итегез. Һичбер яктан тоткарлык булмаска тиеш.

Сез анда «Татар хатыны [ниләр күрми]» тәрҗемәсе[5] турында әйткән идегез. Бу эш тәмам булсын. Моны бетергәч, аңа күчәрбез. Барысы берьюлы килеп тыгылмасын.

Бу хатны алгач, «К[азакъ] кызы» тәрҗемә эшенең ни чамада торганын ачык әйтеп языгыз.

Сәлам белән: Г. Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[a] – 19). Ачык хат карточкасына язылган. Дата 29 октябрь дип ялгыш куелган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 141), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 203) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Ялтага исән-сау кайттым* – Г. Ибраһимов 1933 елның көзендә Татарстан хезмәт ияләренең чакыруы буенча Казанда булып, 1 октябрьдә колхозчы-ударникларның икенче съездында чыгыш ясый. Сүз шуннан әйләнеп кайту хакында бара.

[3] *…эшкә башлауны тизләтмәкче иде* – Г. Ибраһимов Казаннан Ялтага кайтышлый Мәскәүдә туктала һәм ГИХЛга кереп, «Казакъ кызы» романын рус теленә тәрҗемә итү эшен Г. Шәриповага тапшыру өчен А. П. Рябинина белән сөйләшеп хәл итә.

[4] *…урысча китапны…* – сүз П. П. Семенов-Тянь-Шанский һәм В. И. Ламанскийның гомуми редакциясендә нәшер ителгән 19 томлык «Россия. Полное географическое описание нашего отечества. Настольная и дорожная книга русских людей» (1899–1914) хезмәте хакында бара.

[5] *«Татар хатыны [ниләр күрми]» тәрҗемәсе…* – Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәре (1910) 1935 елда Мәскәүдә Г. Шәрипова тәрҗемәсендә «Татарка» исеме белән нәшер ителә: Ибрагимов Г. Татарка: Роман / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1935.– 174 с.

Мәҗит Гафурига[1]

18 ноябрь 1933 ел

Кадерле Мәҗит агай!

Синнән хат-хәбәр алмаганга да, үзем язмаганга да бик күп вакытлар үтеп китте. Көтмәгәндә зур сәяхәт ясап алдым. Аннан кайткач, санаторийага урынлашу эше белән мәшгуль булдым. Шулай хатым кичекте дә кичекте. Бу арада Гали Исхак[2] кереп чыккан иде, синең турыда озак сөйләшеп утырдык. Ул синең сәламәтлегеңнең яхшыра баруын әйтте. Бу мәктүпне шуның шатлыгы астында язам.

Үземнең кәеф начар түгел. Күңел күтәренке чак. Беләсең, Казанга, Мәскәүгә йөреп кайттым. Ударник-колхозчылар съездына чакырылган идем, ул бик күп материал бирде. Казанда, Татарстандагы төзелешләр, мин күптән күргән колхозлар («Арча» районына бардым) минем күңелне бик күтәрделәр. Гомумән, Казан, Татарстан бик нык үзгәргән, танымаслык булган. Докторлар минем сәфәргә каршы булганнар иде. Алай зарар килмәде. Үпкә хәзер нык табыла, бу ягы бик шатлыклы. Бары тик плевритта авыру бар. Шуның сәбәбеннән хәзер «Пирогов санаторийасы»на кердем. Квартирамда Кавиларны калдырдым. Үзем барып киләм.

Шулай итеп, Мәҗит агай, аз-маз эшләгән хәлдә, авыруга каршы көрәшне дәвам иттерәбез инде. Бөтенләй бетеп җитмәвенә ачу килә килүен, шулай да үлем якасыннан ычкынып, хәзерге хәлгә килүгә дә шатланасың.

Зөһрә иптәшкә, Халиткә күп сәлам.

Үзеңә исәнлек һәм эшләреңә уңыш телим: Галимҗан.

1933. 18. XI.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә.А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1957 елгы 3 нче (б. 57), аннан соң «Дружба народов» журналының 1957 елгы 5 нче (б. 174–175) саннарында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 203–204) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Гали Исхак* – Гали Исхаков (1885–1959), Уфада эшләгән полиграфия эшчесе, М. Гафуриның якын дусларыннан берсе.

Гайшә Шәриповага[1]

2 декабрь 1933 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Сезне «Казакъ кызы» өстендә эшлисездер дип беләм. Мәскәүдән килгән телеграм миңа шулай хәбәр бирде, договор төзелде, диде[2].

Тәрҗемәләрдән зарлану бер модага кереп китте, ләкин мин ышанам, Сез инде үрнәк бер тәрҗемә бирерсез. Чөнки үзегез бу әсәрне эшләргә күптән тели идегез. Ничек, мин әйткән әсәрләрне – урысчада казакъ тормышына караган зур хезмәтләрне таптыгызмы? Яңа язучыларның казакъ, кыргыз турында урысча әсәрләре чыкты – һәммәсе Сезгә ярдәм итәрләр. Мин кабатларга мәҗбүрмен: Сезгә кайбер сүзләрне, җөмләләрне дөрес бирү өчен, әлбәттә, казакъ иптәшләрдән берәрсе белән танышу-файдалану кирәк булыр. Эше бик тыгыз булмаса, бәлки, Мокaнов[3] иптәш ярдәм күрсәтер. Кирәк урында, алдан карап, миннән сорарсыз.

Сез тәрҗемәләрегездә фактларны, вакыйгаларны дөрес бирәсез. Ләкин кечкенә детальләр калгалап куйган урыннар бар. Әдәби тәрҗемәдә бу бик кирәк. Ленинград мәҗмугасында чыккан кисәк[4] – Сезнең тәрҗемә – миңа ошаган иде. Ышанам, Сез бөтен әсәрне шулай яхшы эшләрсез. Бу якларга нык тукталуым шуның өчен: бу әсәрне яраталар, бу – бер. Күп талаш белән элеккe тәрҗемәне ташлаттык. Инде нык әһәмият бирү шуннан килә.

Җавап көтәм: Галимҗан.

1933. 4. XII. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 9). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 141–142), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 204–205) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Бу Г. Ибраһимов Мәскәүдә ГИХЛда Рябинина белән шәхси очрашып сөйләшү нәтиҗәсе булса кирәк. Телеграмма аңардан булырга тиеш.

[3] *Мокaнов* – Сабит Мокан улы Мокaнов (1900–1973), казакъ халкының күренекле язучысы, җәмәгать эшлеклесе, Казакъстан Фәннәр академиясенең хакыйкый әгъзасы. Ул вакытта Мәскәүдә Кызыл профессура институтында укый. Аның белән Г. Ибраһимов беренче мәртәбә 1932 елда «Националь» кунакханәсендә казакъ совет әдәбиятын нигезләүчеләрнең берсе Сәкен (Сәгъдевәккас) Сәйфуллин (1894–1938) янында таныша.

[4] Сүз шушы хакта бара: Ибрагимов Г. Утро в степи. Перевела с татарского Гайша Шарипова // Альманах художественной литературы тюркских народов СССР. Под редакцией И. Н. Бороздина, Али Назима, Н. Васильева-Шубоссини, Уйгура, А. Чачикова и Гайши Шариповой. Вступительная статья И. Н. Бороздина. – Л.: Изд-е «Красной газеты», [1930]. – С. 16–18.

Гайшә Шәриповага[1]

17 декабрь 1933 ел

Гайшә иптәш!

Мин ГИХЛдан хат алдым. Алар, Сезнең белән договор ясадык, диләр. Әсәр күптән Сездә тәрҗемәдә дип әйтәләр. Сездән һичбер хәбәр юк. Вакыт бик аз калып бара. Әлбәттә, күргәнсез булыр, «Лит[ература] газ[ета]»да «К[азакъ] кызы» романы съездга чыга торган китаплар эчендә саналды[2]. Ашык-пошык чыгарырга туры килмәсен өчен, Сез алдан һәммә турыда минем белән хәбәрләшә барыгыз. Юкса тагы бер тоткарлыкка очрар.

Эшегездә уңыш телим: Галимҗан.

Ялта. 1933. 17. XII.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 25). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 142), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 205) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай язылган: «Москва – 53, Скорняжный пер. д. 9, кв. 2 Тов. Г. Шариповой». Хатны җибәрү почтасы мөһерендә «Массандра Крым 17. 12. 33, Мәскәү почтасы мөһерендә «Москва 53 Сокольнический 20. 12. 33. 21 час» дип куелган.

[2] *«Лит[ературная] газ[ета]»да «К[азакъ] кызы» романы съездга чыга торган китаплар эчендә саналды…* – дөрестән дә, «Литературная газета»ның 1933 елгы 29 ноябрь санында «В крупнейшем издательстве художественной литературы» дигән белешмәдә болай диелгән: «К съезду выйдут также: большой роман башкирского писателя С. Тагирова «Солдаты», роман татарского писателя Ибрагимова «Дочь казака»…».

1934
Гайшә Шәриповага[1]

1 февраль 1934 ел

Кадерле Гайшә иптәш!

Хатыгызны алганга күп вакыт үтте, җавабым кичекте, гафу итегез.

Минем плевритта каты осложнение булды, шул сәбәпле Ялта хирургия больницасына керергә туры килде.

Сезнең хакта бик яхшы бер момент – казакъ иптәшләр белән мөнәсәбәткә керүегездер[2]. Әгәр алар ярдәм итсәләр, тәрҗемәнең яхшыруына шиксез зур өмет арта. Сабит Муканов иптәшкә минем чын күңелдән сәламемне әйтегез. Һәм аның бу эшкә ярдәмен өмет итүемне белдерегез.

Сез миңа шул арада тәрҗемәләрдән 5–10 бит җибәрегез, ятқан җирдән акрынлап карармын.

Сезнең тәрҗемәне урыс стилисты карап чыгарга тиеш иде, ул ничек тора?

ГИХЛ белән сөйләшеп, бу турыда да миңа бер сүз әйтегез.

Гомумән китапның съездга чыгуы[3] өчен бөтен чараны күрергә кирәк.

Бу турыда Сезгә бик күп эш баглана.

Җавап көтеп калам: Галимҗан.
1934. 1. II.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 11). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 142), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 206) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *...казакъ иптәшләр белән мөнәсәбәткә керүегездер* – сүз Г. Шәрипованың ул вакытта Мәскәүдә яшәгән казакъ язучылары С. Муканов, С. Сәйфуллин белән бәйләнешкә керүе хакында бара.

[3] *… китапның съездга чыгуы…* – сүз «Казакъ кызы» романының рус теленә тәрҗемәсе совет язучыларының 1934 елның 17 августыннан 1 сентябренә кадәр эшләгән Беренче Бөтенсоюз съезды ачылуга өлгертү кирәклеге хакында бара. Әсәр типографиягә җыярга 1934 елның 21 маенда, ә басарга 1934 елның 9 июнендә тапшырыла.

Гайшә Шәриповага[1]

1934. 28. II

Гайшә иптәш!

Хатыгызны, 22 бит тәрҗемәгезне алдым[2]. Ләкин мин һаман больницадамын. Бик ябыгып, бик хәлсезмен. Укып, отзыв-оценка бирә алырга көчем юк. Беренче битне карадым. Өч замечание:

1 – эпиграф-стихны[3] бөтенләй ташлагыз, ул кермәсен;

2 – беренче, икенче битләрдә китапның исеменнән соң: «Из жизни дореволюционного Казакстана»[4] дип куегыз;

3 – беренче фраза начар төзелгән, шуны, әлбәттә, төзәтегез.

Хәзер мәсьәлә болай куела:

Мин үзем карап чыгып оценка бирүгә авыруым ирек бирмәгәнгә, хәзер бөтен җаваплылыкны тәрҗемәчегә һәм ГИХ[Лга] тапшырам. Минем карарга физически мөмкинлегем юк. Һәм минем тарафтан ахырдан претензия булмас. Җавап көтәм: Галимҗан.

98 нче биттәге шигырьнең мәгънәсе болай:

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 16). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 143), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 206–207) бастырылган. Томда дата 22 февраль дип ялгыш куелган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Конверт тышында адресат шулай язылган: «Москва, 10, Скорняжный переул. 9, кв. 5 т. Гайше Шариповой»; Г. Ибраһимовның адресы: «Ялта, у. Халтурина 5, Г. Ибрагимов». Конвертның өске өлешендә бер штемпельдә 574 саны куелган, икенчесендә «Спешная почта» дип язылган.

Ялта почтасының мөһере кисеп алынган. Мәскәүдәге почта мөһерендә «Москва 53, Сокольничный 3. 3. 34. 21 час.» дип куелган.

[2] *22 бит тәрҗемәгезне алдым* – сүз «Казакъ кызы» романының рус теленә тәрҗемәсе хакында бара.

[3] *Эпиграф-стихны...* – сүз оригиналда бер казакъ шагыйренең эпиграф итеп китерелгән әсәрен русча тәрҗемәдә төшереп калдыру кирәклеге хакында бара. Г. Ибраһимов әсәрләренең 1929 елда нәшер ителгән икенче томында (5 бит) шигырь шулай:

Kiŋ dala, kyrəseŋ, oꞁuj, anav çatqan,
Çebektəj çasel ceptə biten çaqqan.
Asqar tav, baldaj tatlь suvlarь bar,
Ana şul anam ide mine tapqan.

[4] *«Из жизни дореволюционного Казакстана»* – бу фраза русча басманың аннотациясендә куелган.

Атның яхшысын сорасаң – Андижан, Хукандадыр,
Ирнең яхшысын сорасаң – Кырым белән Казандадыр,
Тунның яхшысын киярсең Хива белән Бохарада[1].

Мондый урыннар булса, казакъ иптәшләрдән сорарга кирәк. Тәрҗемә бөтен бирелсен, кыскарту ярамый.

[1] Г. Ибраһимов әсәрләренең 1929 елда нәшер ителгән икенче томында ул казакъ шигыре шулай (б. 98):

At çaqsьjsьn sorasaŋ, Andiçan min Quqanda,
Ir çaqsьjsьn kyrəsən, Qьrьjm minən Qazanda,
Tun çaqsьjsьn kijərsin Xьjva minən Boxarada.

Кави Нәҗмигә[1]

1934. 8. IV. Ялта

Кадерле Кави!

Хатым бик кыска булыр. Чөнки һаман да больницадан язам. Ләкин тиздән чыгармын дип өметләнәм.

Синең хатыңның озын булуы күңелне тутырды, сиңа карата йөрәктә җыелган әче сүзләр коелдылар.

Антология өчен яхшы рәсем дигәнсең. 1932 нче елда Ялтада Мәҗитләр белән төшкәннән кисеп җибәрәм. Бу – минем тазарган чагымда алынган иде. 1934 нче елның ахырында тагы шул хәлгә кайтачакмын.

Сәрвәргә бик рәхмәт һәм сәлам, мамык тапшырылды. Телеграмың килде. Ялтада яз, кояш. Хуш.

Сәлам белән: Галимҗан.

Мәҗит Гафурига[2]

24 май 1934 ел

Кадерле Мәҗит абзый!

Хатларыңны үз вакытында алган идем, хәлемнең бик авыр чагы, кәефемнең начар көннәре иде, шуңа күрә җавабым кичекте.

Больницада 3 ½ ай [ятып] чыктым, әмма зур нәтиҗә булмады, хәзер һәр көн доктор килеп дәвалап йөри, калган барлык мәшәкатем – өйдә хатыным өстенә төшә инде.

Үзем әле һаман ятудамын, тик бүлмә эчендә йөрештерәм.

Озын яза алмыйм, гафу ит.

Сәламәтлек теләп калам: Галимҗан.

1934. 24. V.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 77), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 208) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 102), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 209) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Гайшә Шәриповага[1]

25 май 1934 ел

Гайшә Шәрипова иптәш,

Сезнең Галимҗан Ибраһимовка язган хатыгыз килде. Ләкин ул каты авыру, шул сәбәпле түбәнгә[2] ике мәсьәлә турында аның тапшыруы буенча мин Сезгә җавап язам. «Татар хатыны ниләр күрми» китабын тәрҗемә итеп нәшриятларга тәкъдим кылу сезгә рөхсәт. Ләкин бер шарт бар: тәрҗемәче белән бергә автор белән дә договор ясасыннар. Каты авырулыгы сәбәбеннән Сезнең переводларга тулы отзов язарга хәзерге вакытта аның көче, хәле юк, шуны әйтергә кушты.

Сәлам белән: Хәдичә Әпсәләмова.
Ялта, 1934 е. 25 май.

Гайшә Шәриповага[3]

24 июль 1934 ел

Гайшә иптәш!

ГИХЛның договоры килгән иде, кул куеп кайтардым. Рябинина бу тәрҗемәне Сезгә бирәм дигән[4]. Мин, әлбәттә, ризамын, яхшы чыгарырсыз дип калам. Казанда яңа арада «Безнең көннәр»нең яңа редакциядә икенче басмасы чыкты[5]. 1935 нең ГИХЛ планына шуның тәрҗемәсен кертәсе иде. 25–30 табак. Беренче революция (1905) темасы. Сөйләшеп карагыз.

Сәлам: Галимҗан.
1934. 24. VII. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 4). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 143) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Хат авторының стиле, орфографиясе сакланылды.

[3] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 4). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 143), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 209) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Конверт тышына адресат шулай күрсәтелгән: «Москва, 10 Скорняжный переул. д. 9, кв. 5 т. Шариповой Гайше». Әмма 10 саны кызыл карандаш белән сызылып, 53 кә төзәтелгән. Г. Ибраһимовның адресы: «Ялта, Халтурина 5. Г. Г. Ибрагимов».

Конверт артында Мәскәү почтасының бер мөһерендә «Москва-53 Сокольнический 27. 7.34. 17 час», икенчесендә «Москва-53 Сокольнический 29. 7. 34. 9 час.» дип куелган.

[4] *Рябинина бу тәрҗемәне Сезгә бирәм дигән* – сүз «Татар хатыны ниләр күрми» повестен рус теленә тәрҗемә итү хакында бара.

[5] İbrahimьf Ƣ. Sajlanma əsərlər. Bezneŋ kønnər. Roman / Çəvaplь redaktor Ƣөmər Ƣəli / Ƣ. İbrahimьf.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– Өcence həm dyrtence kitap.– 482 b.

Гайшә Шәриповага[1]

1934. 24. 8

Ялта

Гайшә иптәш!

Сездән бер үтенеч: «Дочь степи» романын миңа налож[енный] платеж буенча 25 нөсхә җибәртү чарасын күрегез әле. Башкача алдырырга һич юл тапмадым. Килгән нөсхәләрне иптәшләр талап бетерде.

Җавап көтеп: Г. Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 27). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 144), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 210) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва 53 Скорняжный переулок 9 кв. 5 Т. Шариповой Гайше». Мәскәүдәге почта мөһерендә «Москва 53, Сокольнический 27. 8.14 час» дип куелган. Ялта почтасы мөһереннән күренгәнчә, хат аннан 25 августта җибәрелгән.

Мәҗит Гафурига[1]

12 сентябрь 1934 ел

Кадерле Мәҗит агай!

Хатыңны алдым. Минем хәл авыр әле, плевритны җиңеп бетерә алмыйм, күп газаплый, җәфалый.

Син, Ялтага киләм, дигәнсең. Бу – әлбәттә, дөрес фикер.

Мин бу ашыгыч хатымда шул турыда синең сораганнарыңа практик җаваплар язам:

Санаторийага кермәс булсаң, сиңа, әлбәттә, бер ярдәмче кеше белән килергә кирәк. Зөһрә иптәш, әлбәттә, иң уңайлы юлдаш булыр, башка кеше кирәгенчә ярдәм итә алмас, чөнки үзең йөремәгәч, һәммә эшең аңа йөкләнер.

Аерым бүлмә табу эше тик мондагы властьның нык ярдәме белән генә мөмкин. Бу хакта Башкортстан хөкүмәтенең аерым мөрәҗәгате кирәк. Алдан телеграф белән булса, бигрәк яхшы.

Расход зур булыр: гонорар белән һәм хөкүмәттән ярдәм белән финанс ягын нык тәэмин ит.

Ашау-эчү мәсьәләсендә дә шулай ук аерым мөрәҗәгать белән ябык кибеткә һәм санаторийадан өйгә алуга беркеттерәсе булыр.

Гомумән, шәкертчә бер төенчек, бер хат күтәреп кенә килергә ярамый, алдан андагы хөкүмәт аркылы хәбәрләштереп, төп кирәкләрне (бүлмә, ашау, доктор) рәсми тәэмин өчен вәгъдә алу кирәк. Шулай итмәгәндә, борчу күп булыр.

Әгәр кыен димәсәң, башта номерда торырга мөмкин. Номерларда бүлмә, әлбәттә, табылыр, бераз кыйбатка.

Тамакны дәвалау өчен Ялта бик уңай булачак. Килүдән файда итәрсең.

Күп сәлам белән: Галимҗан.
1934.12.IX. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 102–103), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 210–211) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Гайшә Шәриповага[1]

18 сентябрь 1934 ел

Гайшә иптәш, хатыгызны алдым.

«Д[очь] с[тепи]»нең табылмавы гаҗәп. Уфага да бармаган, Казанга да юк. Кырымга 2 килде. Съездда да юк – кая озаталар аны? Тиешле урыннарга юк.

Тәрҗемә турында фикеремне сорагансыз.

«Д[очь] с[тепи]»нең тәрҗемәсе Сезнең моңарчы чыкканнардан һәммәсеннән алда. Мин тәрҗемәне әйбәт таптым. Ләкин масаймагыз, алдагы тәрҗемәләрне тагы да югарырак дәрәҗәгә мендерегез, чөнки качество моменты һаман ныграк сорала бит.

«Татар хатыны»н миңа җибәрерсез. Хәлем бар чак булса, карармын.

«Б[езнең] к[өннәр]» турында кичә «Лит[ературная] газ[ета]»да х[әбәр] бар[2], 34 елның ахырында чыга дигән. Бу яңлыш булса кирәк, «Т[атар] х[атыны] [ниләр күрми]» белән бутаганнар булыр[3].

«Б[езнең] к[өннәр]» турында договор ясау эшен йоклатмагыз. Ул зур әсәр, аны яхшы эшләп чыгару күп вакыт, күп хезмәт сорар.

Хата булмасын, иске басма түгел, Казанда бу ел чыккан яңа икенче басманы алыгыз. Әгәр моны тәрҗемәгә нәүбәт җитсә, миңа хәбәр итәрсез. Ул хакта минем киңәшләрем булыр.

Эшләрнең барышы турында миңа белдерә торыгыз.

Сәлам белән: Галимҗан.

1934.18.9.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 14). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 144), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 211) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды. Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва, 53 Скорняжный 9, кв. 5. т. Г. Шариповой». Җибәрелгән адрес: «Ялта, у. Халтурина, 5. Г. Ибрагимов». Өстәге штемпельдә «Спешная почта» дип куелган.

[2] *«Б[езнең] к[өннәр]» турында кичә «Лит[ературная] газ[ета]»да х[әбәр] бар* – «Литературная газета»ның 1934 елгы 14 сентябрь санында басылган хәбәрдә «Безнең көннәр» романы милли язучылар әсәрләренең 1935 елда тәрҗемә ителәчәк планына кертелүе хакында белдерелә.

[3] *«Т[атар] х[атыны] [ниләр күрми]» белән бутаганнар булыр* – бу әсәрне («Татар хатыны ниләр күрми») тәрҗемә итү мәсьәләсе 1934 елда хәл ителгән булса кирәк. Бу хакта Х. Әпсәләмованың алда китерелгән хатыннан ачык аңлашыла. Роман 1935 елда Г. Шәрипова тәрҗемәсендә «Татарка» исеме белән басылып чыга: Ибрагимов Г. Татарка: Роман / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1935.– 174 с.

Мәҗит Гафурига[1]

7 октябрь 1934 ел

Кадерле Мәҗит агай!

Сиңа сентябрь 13 ндә җавап хат салган идем. Әминнең[2] әйтүе буенча, син тиз килер дип көткән идек, көннәр дә гаҗәп дәрәҗәдә матур иде бу араларда. Нигәдер кичектең. Минем хатны алдыңмы, юкмы? Мин синең сорауларга тулырак җавап бирергә тырышкан идем. Әмин дә, ике хат язып, шул турыда ачыграк мәгълүмат биргән иде.

Синнән һичбер җавап килмәде. Бәлки, бүген, иртәгә киләм, дип торганга язмаган булырсың.

Үземнең хәл бик шәптән түгел әле. Плевритны җиңә алмый газапланам. Озаккарак сузылуы байтак борчый үземне, ләкин ни эшлисең? Кулдан килгән бөтен чараларны күреп, бу яман авыруга каршы сугышып ятам. Инде бүлмәдә, йортка чыгып йөри башладым. Алда ни булыр тагы?

Сиңа җибәрәсе берничә китабым бар иде. Үзең килеп чыгарсың дип җибәрми торам.

Зөһрә иптәшкә, балаларга сәлам әйт. Башка мәсьәләләр турында үткән хатымда язган булганга кабатлыйм.

Ялтага көтеп калабыз.

Күп сәлам белән: Галимҗан.
1934. 7. 10. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә.А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 103), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 211–212) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Әмин* – Әмин Фәхретдин улы Зөбәиров (1891–1964), РСФСРның һәм БАССРның халык артисты.

1935

Кави Нәҗмигә[1]

1935. 1. I. Ялта

Кадерле Кави,

Посылка алынгач, сиңа (Самитов белән бергә) җавап хат салган идем, шаять, алгансыңдыр. Иҗади отпусканы үткәрергә ике айга Ялтага барам, дигәч, мин үзеңне көттем. Ләкин байтак көннәр үтсә дә, син һаман юк. Исхак килгән иде, ул да бернәрсә дә әйтә алмады. Кичектеңме, әллә бөтенләй ваз кичеп, Казанда гына үткәрергә булдыңмы? Минемчә, читкә китеп, ике айны бөтенләй бикләнеп эшләү – иҗади нәтиҗә ягыннан зур файда итәр иде.

Матбугат аркылы Шәриф Камал юбилеен карап бардым. Бу – бик күңелле бәйрәмгә әйләнде, бик яратып калдым. Татарчада минем телеграмның уртасын бозыбрак тәрҗемә иткәннәр. «Кр[асная] Тат[ария]» декабрьдә килмәде, анда ничек чыккандыр, күрмәдем.

Дәвалану шартларын яхшырту турыдагы ӨК күчерелмәсе килде. Бу эштә синең, әлбәттә, күп хезмәтең булды инде. Моның өчен иптәшчә рәхмәт инде. Ул карарның практик үткәрү ягы Кыям[2] иптәшкә йөкләтелгән икән. Ул, шаять, хәтердән чыгармастыр. Декабрь ае минем чир өчен аеруча кыенлыклар китерде, шулай да артык бирешми кичтем инде бугай.

Бөтенсоюз әдәби съездның стенография китабы чыкты, дип язылганга ике [ай] үтте, күп якка сугылдым, таба алмыйм. Әллә булмаса, игъланнары иртәрәк булдымы?

Ялтада әзрәк суык, кар. Ләкин кояш күп. Диңгез. Килә калсаң, иҗади настроение ягыннан нык канатланырсың дип беләм.

Хәдичә белән икебездән Сәрвәр туганга күп сәлам. Хат көтеп калам.

Эшләреңә, аеруча иҗатларыңа, аеруча «Гарнизон»га уңыш телим: Галимҗан.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында (б. 77–78), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 213) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Кыям* – Кыям Галимбәк улы Абрамов (Хәсәнов) (1897–1938), дәүләт эшлеклесе. 1930–1937 елларда ТАССР Халык комиссарлары Советы рәисе; СССР Үзәк Башкарма Комитеты Президиумы әгъзасы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Гайшә Шәриповага[1]

15 февраль 1935 ел

Гайшә иптәш!

«Татар хатыны...» китабын бастыру өчен совет агентствосы белән договор ясауга карата булган эшләр телеграм белән кыска үтәлде[2]. Хәзер миңа ул хакта тулы информация языгыз инде. Кем кузгатты, нинди шартлар буенча бара? Дәхи нигә «Т[атар] х[атыныниләр күрми]» китабын «Казакъ кызы» белән алмаштыру мөмкин түгел иде?

Мин алдагы хатларның берничәсендә тәрҗемәгезнең беренче табагын, әлбәттә, җибәрегез дигән идем – тагы кабатлыйм. Чөнки бөтенләй сукыр көенчә басарга ихтыяр итә алмыйм мин. Гомумән, Сезгә автор белән нык контакт кирәк. Эшкә башлаудан элек аның белән киңәшләшергә кирәк. Юкса һәрвакыт уңайсыз ягы килеп чыгарга мөмкин. Әле ул Гослитиздат белән булган мәсьәләгез ни хәлдә?[3] Сезнең белән договор ясыйлармы, юкмы? Минем кәефем бик начар булды, әле аларга хат язганым юк. Сездән һәммәсе турында тулы хәбәр алгач, язармын дип торам.

Хатыгызны көтеп калам.

Сәлам белән: Г. Ибраһимов.
1935. 15. II.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 15). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 144), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 214) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай язылган: «Заказное. Москва 53. Скорняжный переул. д. № 9, кв. 5 тов. Гайше Шариповой».

Җибәрелгән адрес: «Ялта, Халтурина 5, Г.Г. Ибрагимов». Мәскәүдәге почтаның ике мөһере бар. Берсендә «Москва 53, Сокольнический узел 18. 3. 35. 14 [час]», икенчесендә «Сокольнический узел 18. 3. 35. 15 час» дип куелган.

[2] *«Татар хатыны...» китабын бастыру өчен совет агентствосы белән договор ясауга карата булган эшләр телеграм белән кыска үтәлде* – М. Хәсәнов һәм И. Абдуллин аңлатмасында язылганча, Г. Шәрипова «Татар хатыныниләр күрми» әсәрен чит илдә чыгару хакында «Литературное агентство» акционер җәмгыяте белән сөйләшүләр башлый.

[3] *Әле ул Гослитиздат белән булган мәсьәләгез ни хәлдә?* – сүз «Безнең көннәр» романын рус теленә тәрҗемә итү өчен Гослитиздат планына кертү хакында бара.

Гайшә Шәриповага[1]

19 февраль 1935 ел

Гайшә Шәрипова иптәш!

Сезгә кул куеп җибәрдем[2].

«Татар х[атыныниләр күрми]» урынына «Казакъ кызы» романын тәкъдим итәргә кирәк иде. Болай итмәү хата булган, чөнки «К[азакъ] к[ызы]», әлбәттә, үтәр иде. Әгәр аз гына мөмкинлек булса, шулай эшләгез. «Т[атар] х[атыны ниләр күрми]» турындагы эшегез ГИХЛ белән җиңеләйтелгән икән. Ярый анысы. Хат языгыз.

Сәлам белән: Галимҗан.
1935. 19. II.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 3). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 145), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 214) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Спешное. Москва 53 Скорняжный пер. 9, кв. 5 тов. Г. Шариповой».

Җибәрелгән адрес: Ялта, Халтурина 5. Г. Г. Ибрагимов. Мәскәү почтасында сугылган ике мөһернең берсендә «Москва Сокольнический узел 22. 3. 53 12 час.», икенчесендә «Москва Сокольнический узел 22. 3. 35. 13 час.» дип куелган.

[2] *Сезгә кул куеп җибәрдем* – сүз «Литературное агентство» акционер җәмгыяте белән төзелгән килешү хакында бара.

Ялтадан хат
Галимҗан ага Ибраһимов белән сөйләшү[1]

15 март 1935 ел

Ялта шәһәре – Советлар Союзының Кара диңгез буендагы иң матур шәһәрләренең берсе.

Ул бер яктан Кара диңгез, икенче яктан каяланып югары күтәрелгән биек таулар белән чолганган. Ул – санатория шәһәре. Анда һәр ел саен йөзәр, меңәрләгән хезмәт ияләре ял итәләр.

Татарларның атаклы язучысы Галимҗан ага Ибраһимовның да шушы шәһәрдә ял итүен күптәннән ишетеп белә идем. Ул берничә еллардан бирле үпкә авыруыннан дәвалана.

Ялтага ял итәргә баргач, аны күрмичә китәсе килмәде. Галимҗан аганы эзләп таптым, күрешергә рөхсәт сорадым.

– Мөмкин, бик мөмкин, – диде ул. Мин аның бүлмәсенә кергәндә, ул йомшак креслода иптәшенең «Правда» газетасын укуын тыңлап утыра иде. Галимҗан ага миңа утырырга урын күрсәтте һәм, өстәлдән расческасын алып, чал кергән чәчен артка таба тарап куйды да:

– Сез кем буласыз? – диде.

Мин үземнең Башкортстанның бер район газетасы эшчесе икәнемне аңлаттым.

– Бик яхшы, ерак җирдән килеп хәл белергә кергәч.

Без үзара сүзгә башладык. Ул башта миннән Башкортстанда көздән уҗымнарның ничек калуын, көз яңгырларның булу-булмавын, карның ятышын сорады.

– Башкортстанда чәчүгә хәзерлек ничек бара? Безнең монда чәчүне бетереп киләләр инде,– диде.

Соңыннан безнең беседа әдәбият мәсьәләләренә күчте.

– Афзал Таһиров өйдәме, соңгы вакытта яңа китаплары чыканы юкмы?

– Чыкты, «Бишьеллыклар арасында» дигән хикәясе басылды.

– Әйе, ул миңа аның мөндәриҗәсен сөйләп чыккан иде.

[1] «Коммуна» газетасының 1935 елгы 15 апрель санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

– Тагын кемнәрнең китаплары чыкты? Мин аңа соңгы вакытта Башгиз тарафыннан чыгарылган әдәби китапларның үзем белгәннәрен санап чыктым.

Соңыннан ул миңа:

– Үзең күп язучыларны, шагыйрьләрне беләсең, ә соң нинди китаплар укыйсың,– дип сорау бирде. Мин аңа башкорт һәм татар телендә чыккан бөтен әдәби китапларны укып баруымны әйттем.

– Ә рус язучыларын укыйсыңмы?

– Аларын да, башкорт һәм татар теленә тәрҗемә ителгәннәрен укыйм.

– Син тәрҗемәләрне генә түгел, оригиналларын да укы,– диде.

Беседаның азагында мин аның сәламәтлеге турында сорау бирдем.

– Сәламәтлек шәптән түгел, һәрвакыт дип әйтерлек ятып торам. Һәр көн профессор һәм дежурный врач килеп карый. Яхшы көннәрдә генә ишек алларына чыккалыйм.

– Әдәби эш өстендә утырасыңмы?

– Сәламәтлек начарлана төшкәч, эшли алганым юк.

Бер сәгатьтән артыкка сузылган беседадан соң мин урынымнан тордым, ул да торып, мине ишеккә кадәре озатып калды.

Х. Канзафаров.
15 март, 1935 ел.

Гайшә Шәриповага[1]

1 апрель 1935 ел

Гайшә иптәш,

Соңгы хатыгызны үз вакытында алган идем, кәефсезлек аркасында, җавабым кичекте.

Әдәби агентство өчен «Т[атар] х[атыныниләр күрми]» урынына «Дочь степи» романын тәкъдим итү мөмкин булмавының сәбәбе ачык аңлашылды, бу турыда сүзне бетерәм.

Хатыгызда принципиаль бер момент бар: автор белән контакт һәм әсәрләрне тәрҗемәче тарафыннан төрле нәшриятларга тәкъдим итү инициативасы.

Бөтен ачыклыгы белән әйтим: бу эштә Сезнең инициативагызга мин бик яхшы карыйм, аны бик кирәкле, файдалы саныйм, минем кебек еллар буенча Ялтада торган, шуңа күрә үзе кузгатып йөри алмаган автор өчен Сезнең инициативагыз аеруча кирәк. «Т[атар] х[атыны ниләр күрми]» артыннан «Без[нең] көннәр»не үткәрү эше тора. Әсәрнең тәрҗемәсе, әлбәттә, Сезгә бирелергә тиеш. Бу алдагы елга керсә кирәк, ләкин Сез бу хакта хәзердән үк ГИХЛ белән договор ягын да, тәрҗемә ягын да хәзерли торырсыз дип ышанам. Әгәр кирәк булса, мин авторлык сыйфаты белән, үземнең әсәрләрне тиешле нәшриятларга редакцияләргә үткәрү эшләрендә рәсми вәкаләт биреп куярга мөмкин.

Кыскасы, бу эшләрнең һәммә тармагында Сезнең тулы инициативагызны сорыйм, шуны кирәкле табам.

Кулъязманы алдым[2], тиздән җибәрермен.

Тапшырылганлык турында белдерегез.

Сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.
1935. 1. IV.
Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 29). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 145–146), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 215) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Кулъязманы алдым* – сүз «Татар хатыны ниләр күрми» әсәренең Г. Шәрипова тәрҗемә иткән рус телендәге кулъязмасы хакында бара.

Кави Нәҗмигә[1]

1935. 16.V. Ялта

Кадерле Кави, күп сәлам җибәрәм. Открыткаңны алдым. Элеккесе дә тапшырылган иде. Боларның һәр икесе мине бик гаҗәпкә калдырды. Чөнки син бары тик Казанда гына практик чишелә торган мәсьәләләрне миннән сорап язасың. Мин, бер хатымда әйткәнчә, ул Кремль больницасына тик Татобком аркылы гына ирешү мөмкин, шуңа күрә син аны миннән түгел, Обкомнан белешәсе иде. Мәгълүм карар килде, ләкин ул бер кәгазь. Әмма аның практик ягы һаман да Казанда гына үтәлә. Син аны, шунда тиешле учреждение белән сөйләшәсе урында, миннән сорыйсың. Мин үзем ул турыларда Казаннан җавап көтәм. Гомумән, соңгы ике хатың миңа күңелсезлек бирде, син элеккечә ачык, туры яз.

Хәдичәдән Сәрвәр белән икегезгә сәлам: Галимҗан.

Сәрвәр Әдһәмовага[2]

Ялта, 13/VI

Сәрвәр иптәш!

Сезнең 9/VI язган хатыгызны алдык. Рәхмәт. Галимҗан бик әкренлек белән әз генә җиңеләя, бүлмәдә йөрештерә. Ләкин әле бакчага чыгып йөри алмый. Казанга, Симферопольгә язучылар съездына чакырып телеграмнар килде. Бара алмавына бик борчыла.

Үзем инде яңа (Ялта) тормышына тәмам өйрәнеп җиттем. Көненә ике мәртәбә перевязка эшләнә: иртән доктор килеп эшли, кичен үзем эшлим. Шулай яшәп ятабыз. Җибәргән 300 [сум] акча тапшырылды. Артык хәбәр юк. Галимҗаннан сәлам.

Сәлам белән Хәдичә.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 216) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Елы күрсәтелмәгән – почта мөһере буенча куелды. Текст төп нөсхәдән алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Гайшә Шәриповага[1]

9 сентябрь 1935 ел

Кадерле Гайшә иптәш,

Сездән хат-хәбәр булмаганга бик күп вакытлар үтте. Казагыстаннан да кайттыгыз бугай[2].

Галимҗан Сезгә телеграм да җибәргән иде, аңа да җавабыгыз булмады. Эш болай тора: Рябинина телеграм белән хәбәр итте: «Безнең көннәр»не тәрҗемәгә өченче кварталда керешәбез, дип. Галимҗан бу әсәрнең тәрҗемәсен Сезгә бирергә уйлый. Сез үзегез дә алмакчы идегез. Хәзер инде бу эшкә тотынырга кирәк. Госиздат белән договор да ясарга кирәк. Сез бу турыда берәр чара күрәсезме, юкмы?

Җавап көтеп калабыз.

Галимҗаннан Сезгә күп сәлам. Галимҗан больницада, шуңа күрә мин язам.

Хөрмәт белән: Хәдичә.

Безнең адрес үзгәрде: Ялта, ул. Боуткинская[3], дом № 23. Г. Г. Ибрагимов.

1935 е[л]. 9/IX.

---

[1] Төп нөсхәсе Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 5). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 146) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Казагыстаннан да кайттыгыз бугай* – әдәбият галиме Мансур Хәсәнов (1930–2010) һәм тел белгече Искәндәр Абдуллин (1935–1992) язганча, казакъ язучыларының әсәрләрен рус теленә тәрҗемә итү өчен, Г. Шәрипованы Алматыга чакырган булганнар. Сүз аның шуннан кайтуы хакында бара.

[3] *Боуткинская* – дөресе: Боткинская.

Татарстан Совет язучылары союзы әгъзаларына[1]

1935 ел

Кадерле язучы иптәшләр!

Ерак Кара диңгез буеннан сезгә бик сагынып күп сәламнәр юллыйм.

Күп еллар инде, каты авыруга каршы көрәш мәҗбүрияте мине сезнең белән бергә эшләүдән, совет әдәбияты өчен бергә көрәшеп бару бәхетеннән мәхрүм итте. Моңа карт язучының йөрәге бик әрни. Ләкин бер хәл мине юата килде һәм әле дә юата: сезнең белән әдәби иптәшлек багланышлары өзелмәде, хәстәлегемнең иң куркыныч чакларында да сез юаныч сүз белән, кирәксә, төрле рәвеш ярдәм белән минем авыр хәлемне җиңеләйтергә ашыктыгыз. Бу рәвеш дусча, иптәшчә мөнәсәбәтләр иң өметсез чакларда да минем күңелемә-йөрәгемә куәт, җаныма көч бирделәр. Озак еллар дәвам иткән бу иптәшлек, булышлык мөнәсәбәтләре минем авыруга каршы сугыша алуымның төп шартларыннан берсе булдылар.

Боларның һәммәсе өчен, кадерле әдип, шагыйрь иптәшләр, сезгә, Союзга тирән күңелемнән зур ихлас белән рәхмәт укыйм. Бу хатны менә шул бурычымны үтәү өчен яздым. Хәлем җиңел түгел. Шулай да яхшыра бара. Ышанам, бу чир бетәр. Мин яңадан сезнең арада, совет әдәбияты фронтында сезнең белән кулга-кул тотынып эшләргә-көрәшергә кайтырмын. Менә мин шул өмет белән яшим.

Сагынып кулларыгызны кысам.

Коммунистлык сәлам белән: Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1935 елгы 12 нче санында (б. 69), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 216) бастырылган. Хат алдыннан шундый аңлатма урнаштырылган: «Татарстан совет язучылары Галимҗан Ибраһимов иптәшкә саулык-сәламәтлек теләп, хәл сорашып, татар совет әдәбиятының соңгы еллардагы уңышларын әйтеп коллектив хат язганнар иде. Түбәндә без Галимҗан иптәш Ибраһимовның шул хатка каршы язган җавабын басабыз». Текст журналдан алынды.

1936
«Пионер каләме» редакциясенә[1]

14 гыйнвар 1936 ел

Кадерле Л. Гыйльми[2] һәм Н. Мөхит[3] иптәшләр! Хатыгызны алдым. Социализм көрәшләре эчендә туып үскән яшь буын белән һәрвакыт багланышта булуны бик телим. Ләкин бу соңгы ике ел минем авыруымның каты кризислы чаклары булып китте, иҗат эшендә дә, тормышның актив көчләре белән бәйләнешләргә дә бик зур тоткарлык ясалды. Сезнең белән тиешенчә мөнәсәбәт тота алмауның сәбәпләреннән зуры шул булды.

Хәзер инде бик акрын гына төзәлүгә барам бугай. Яңадан эш, көрәш көчләрем кайта дип өметләнәм.

Кулымдагы планы-материалы эшләнгән, караламалары бөтенләй тәмам ителгән әсәрләрем – кулъязмаларым арасында балалар, яшьләр тормышына караган кисәкләр бар. Хәлем төзәлә төшеп, бу язмаларны күңелем канәгатьләнерлек эшли алу белән сезгә җибәрергә вәгъдә итәм. Ләкин бу бер авыруның вәгъдәсе икәнен онытмагыз.

---

[1] Беренче мәртәбә «Пионер каләме» журналының 1936 елгы 2 нче санында (б. 33), аннан соң «Яшь ленинчы» газетасының 1967 елгы 18 гыйнвар, 1977 елның 12 март саннарында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 218) бастырылган. Текст беренчел чыганактан алынды.

«Пионер каләме» журналында хаттан алда шундый аңлатма урнаштырылган: «1935 нче елның азагында «Пионер каләме» редакциясе Татарстаннан читтә яшәүче язучыларга, яңа – 1936 нчы ел белән котлап, хатлар җибәргән иде. Бу хатлар аша язучылар 1936 нчы елда «Пионер каләме» журналына актив катнашуга чакырдылар. Түбәндә без Галимҗан ага Ибраһимовның һәм Афзал ага Таһировның җавап хатларын басабыз».

«Яшь ленинчы» газетасында исә Г. Ибраһимовның әлеге хатын редакциягә Афзал Шамов (1901–1990) тапшырганлыгы әйтелә.

«Пионер каләме» – 1924–1928 елларда «Кечкенә иптәшләр», 1928–1932 елларда «Октябрь баласы», 1933–1941 елларда «Пионер каләме» (1941–1950 елларда чыкмый), 1951–1957 елларда «Пионер», 1957 елдан «Ялкын» исемнәре белән балалар өчен чыгарыла торган айлык әдәби журнал.

[2] *Л. Гыйльми* – Ләбиб Гыйльман улы Гыйльманов (1906–1947), язучы, 1935–1937 елларда «Пионер каләме» журналы һәм «Яшь ленинчы» газетасының җаваплы мөхәррире. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[3] *Н. Мөхит* – Нәбиулла Мөхетдинов (?–?), журналист, «Пионер каләме» журналының җаваплы сәркятибе.

Журналны яратып укыйм. Балалар, яшьләр өчен файдалы, җиңел һәм күңелле табам.

Социализм көрәшләре эчендә туып-үскән бәхетле яшь туганнарга миннән сәлам әйтегез. Хатларыгыз өчен һәркайчан бик шат булачакмын.

Ком[мунистлык] сәлам белән – Галимҗан Ибраһимов.

14/I – 36 ел. Ялта.

Гайшә Шәриповага[1]

1936 ел

Гайшә Шәрипова иптәш,

мин бу арада үзләренең соравы буенча Гослитиздат – «Альманах народов СССР» редакциясенә «Безнең көннәр»дә[н] беренче җиде главаны җибәрдем[2]. Тәрҗемәсен Сезгә тапшырырга куштым. Сез инде шул уңай белән сөйләшкәндә «Б[езнең] к[өннәр]» өчен договор ясауны кузгатыгыз.

Альманах шул ук Гослитиздат бинасында икән. Секретаре: Жанго Гогоберидзе[3] атлы кеше икән. Шуның белән эш итәргә кирәк. Мин аларга төзәтелгән 52 битне җибәрдем. Хат языгыз.

Сәлам белән: Г. Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 20). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 146–147), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 218) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Хатның язылу датасы куелмаган, Ялта почтасы мөһере буенча китерелде.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва Скорняжный переул. дом. 9. кв. 5 Гайше Шариповой». Мәскәүдәге почтаның ике мөһере басылган. Аларның берсендә «Москва Сокольнический 5. 1. 36. 12 час.», икенчесендә «Москва Сокольнический 5. 1. 36. 13 час.» диелгән.

[2] *…мин бу арада үзләренең соравы буенча Гослитиздат – «Альманах народов СССР» редакциясенә «Безнең көннәр»дә[н] беренче җиде главаны җибәрдем* – Г. Шәриповада сакланып, соңыннан хәзерге Татарстан Республикасы Милли музеена тапшырылган бу бүлекләрдән күренгәнчә, алар әдипнең үз кулы белән төзәтелгән һәм берләштерелеп, тышлыгына шулай язылган: «Гослитиздат, Москва. В редакцию Альманаха творчество Народов СССР. От Галимджана Ибрагимова. Отрывок из романа «Наши дни» под названием: «Кавказлы Герей Султан» семь глав. 52 стр.». Эчке ягында татар телендә язылган: «СССР халыклары иҗаты альманахы өчен Кавказлы Гәрәй Солтан («Безнең көннәр» романыннан) Галимҗан Ибраһимов. Төзәтмәләр кертеп. «Безнең көннәр». Роман. Икенче басмасы; яңа редакциядә. Казан, Татгосиздат, 1934». Ләкин алар рус теленә тәрҗемә дә ителмәгән һәм 1937 елда нәшер ителгән «Творчество народов СССР» дигән альманахта бастырылмаган.

[3] *Жанго Гогоберидзе* – Жанго (Иван) Сергеевич Гогоберидзе (1905–1937), грузин шагыйре. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Гайшә Шәриповага[1]

1936. 16. II

Хөрмәтле Гайшә иптәш.

Сездән хәбәр юк. Альманах өчен җибәрелгән материалның тәрҗемәсен Сезгә бирергә әйткән идем. Ул ни хәлдә?

Бу хатны бигрәк тә «Татар хатыны» турында язам. «Большевик»[2] журналында «Татарка» романын басылып чыккан әсәрләр арасында яздылар[3]. Ләкин һаман авторга тиешле нөсхәләрне алганым, басманы күргәнем юк. Гослитиздат һаман җибәрми. Сез шуның бер чарасын күрегез әле.

Галимҗан.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 21). Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 147), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 219) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва, 53 Скорняжный пер. д. 9, кв. 5 тов. Гайше Шариповой». Мәскәүдәге почта тарафыннан сугылган ике мөһернең берсендә «Москва Сокольнический узел 19. 3. 36. 14 час.», икенчесендә «Москва Сокольнический узел 19. 3. 36. 15 час.» дип куелган.

[2] *«Большевик»* – РКП(б) Үзәк комитеты Оештыру бюросы карары нигезендә барлыкка китерелгән, 1924–1952 елларда шушы, соңыннан «Коммунист» исеме белән нәшер ителгән теоретик һәм сәяси журнал.

[3] *...«Татарка» романын басылып чыккан әсәрләр арасында яздылар* – Ф. Ибраһимова мәгълүматына күрә, «Татарка»ның басылуы хакында хәбәр «Большевик» журналының 1936 елгы 1 нче санында урнаштырылган. Роман исә 1935 елда нәшер ителә: Ибрагимов Г. Татарка: Роман / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1935.– 174 с.

Гайшә Шәриповага[1]

7 март 1936 ел

Кадерле Гайшә иптәш.

Хатыгызны алдым. «Татарка» килде. Өстәмә гонорар тапшырылды.

Сезнең язуга караганда, «Без[нең] көннәр» эше дә бераз кузгала бугай[2]. Ләкин бу турыда Сезнең туктаусыз хәтерләтә торуыгыз бик кирәк. Миңа договор җибәрергә онытмасыннар.

Гослитиздатның соравы буенча, мин «Б[езнең] көннәр»нең иң соңгы вакытта карап төзәтелгән нөсхәсен җибәргән идем. Сездә шулмы?[3] Моңа дикъкать итегез, чөнки минем карап төзәткән нөсхә буенча гына тәрҗемә итәргә ярый. Сезгә рәсем җибәрәм. Берсе үзегез өчен, берсе, урысча чыга калса, шуңа кертерсез дип[4]. Соравыгыз шулай түгелме?

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694ª – 2). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 147), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 219–220) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: «Москва, 53 Скорняжный пер. д. № 9, кв. 5 тов. Гайше Шариповой». Җибәрелгән адрес: «Ялта, Боткинская, 23 Г. Г. Ибрагимов».

Ялта почтасының мөһерендә «8. 3. 36», Мәскәү почтасыныкында «11. 3. 36. 8 ч.» дип куелган.

[2] *...«Без[нең] көннәр» эше дә бераз кузгала бугай* – Г. Шәрипованың «Көндәлек битләреннән» дигән мәкаләсендә язылганча, 1935 ел азакларында Мәскәү дәүләт матур әдәбият нәшриятында бу романны («Безнең көннәр») русча бастырып чыгару турында сүз кузгала («Казан утлары», 1967, № 3, б. 129). Бу хакта Г. Шәриповага 1935 елның 9 ноябрендә язган хатында да әйтелә.

[3] *Сездә шулмы?* – сүз 1934 елда «Яңалиф» нәшриятында басылган «Безнең көннәр» романының бер нөсхәсе хакында бара. Ул автор тарафыннан шактый төзәтелгән булган һәм Г. Шәрипованың шәхси архивында сакланып калган. Хәзерге вакытта Татарстан Республикасы Милли музеенда сакланган.

Романны тәрҗемә итү эше башланса да, Г. Шәрипова үзе аңлатканча, аның Казакъстанга күченеп китүе сәбәпле, тукталып кала («Казан утлары», 1967, № 3, б. 130). Тәрҗемәнең машинкада басылган 198 битлек нөсхәсе, М. Хәсәнов һәм И. Абдуллин язганча, хәзерге вакытта Казакъстанның Дәүләт тарих архивында сакланаган (1956 ф., 1 тасв., 23 эш).

[4] *Сезгә рәсем җибәрәм. Берсе үзегез өчен, берсе, урысча чыга калса, шуңа кертерсез дип* – бу ике фото да хәзерге вакытта Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694ª – 31, 125694ª – 33).

«Яшь йөрәкләр»не[1] сорагансыз, һичкайдан табып булмый, кулымдагы актык бер нөсхәне бирү мөмкин түгел икәнен үзегез беләсез. Бу әсәрне басарга сорыйлар, карап биреп бастырсам, Сезгә җибәрермен. Урысча да, бәлки, чыгарырга туры килер[2].

Инде актык мәсьәләгә туктыйм. Татарны ташлап, башка берәр әдәбиятны тәрҗемәгә күчү турында сорагансыз[3]. Башта, вакытлыча бу күчүнең файдалы моментлары булыр. Ләкин бу — вакытлы булыр, язучы гына түгел, тәрҗемәченең эше дә — үзенә бер төрле иҗат процессы икәнендә шик юк. Бу процессның үсүе, күтәрелүе дә тиешенчә җимеш бирә алмый. Бу хак[та] нык уйларга кирәк. Сез татарда беренче тәрҗемәче урынын алдыгыз, тәҗрибәләрегез дә зур, шулар белән Союзга үттегез[4]. Кыскасы, татар теленең, тормышының бөтен нечкәлекләре Сезгә табигый хәлдә мәгълүм. Башкада Сез моңардан мәхрүм буласыз, коры, аз җимешле чыгар.

Беләм, татар эчендәге кайбер элементларның туктаусыз интригалары Сезне бик борчый[5]. Ләкин белегез, аз гына алга бара башласагыз, һәркайда болар килеп чыгар. Шуңа күрә болардан качып булмый, эш-көрәш белән боларны җиңү юлын тотарга кирәк. Минем 30 еллык тәҗрибәм шуны сөйли.

---

[1] *«Яшь йөрәкләр»* – әсәр 1912 елда Казанда «Өмид» матбагасында нәшер ителгән.

[2] *Урысча да, бәлки, чыгарырга туры килер* – рус телендә тәрҗемәсе бары тик 1980 елда гына нәшер ителде: Ибрагимов Г. Молодые сердца: Роман и рассказы / Пер. с. татар. Розы Фаткуллиной // Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– 240 с.

[3] *Татарны ташлап, башка берәр әдәбиятны тәрҗемәгә күчү турында сорагансыз* – М. Хәсәнов һәм И. Абдуллин язганча, Г. Шәрипова «Казакъ кызы» романын рус теленә тәрҗемә иткән вакытта, Г. Ибраһимов киңәше буенча, Мәскәүдә укучы казакъ язучылары С. Моканов, С. Сәйфуллин, Ильяс Җансугиров (1894–1938) белән танышып-дуслашып китә. Казакъ язучыларының да әсәрләрен рус теленә тәрҗемә итү өчен, алар аңа Алматыга күченергә тәкъдим итәләр. Ул 1936 елда Алматыга күчә һәм вафатына кадәр шунда яши.

[4] *…шулар белән Союзга үттегез* – Г. Шәрипова, тәрҗемәче буларак, 1934 елда СССР Язучылар берлегенә әгъзалыкка кабул ителә.

[5] *Беләм, татар эчендәге кайбер элементларның туктаусыз интригалары Сезне бик борчый* – М. Хәсәнов һәм И. Абдуллин аңлатмасына күрә, сүз язучы Мәхмүт Галәүнең (1886–1938) «Болганчык еллар» романын русча бастыру эшендәге күңелсезлекләр һ.б. хакында бара.

Һәрхәлдә, бик яхшы үсеп, тәкъдир ителеп барган әдәби хезмәтегезне кисәргә уйлау – үзегезгә дә, татар совет әдәбиятына да зарарлы булачак.

«Татар хатыны [ниләр күрми]» тәрҗемәсен урыслар мактыйлар, монда бик яратып укыйлар. Мәскәүдән парашютистка Яковлева[1] әсәр турында бик мактап озын хат язды.

Сезнең бүләк алуыгызга бик шатландым. Чын күңелдән котлыйм. Бу котлавым кичегүнең сәбәбе – каты авыруым булды.

Хат языгыз.

Хөрмәт белән: Галимҗан.
1936. 7. III.
Ялта.

---

[1] *Яковлева* – Ольга Николаевна Яковлева (1912–?), һава көчләренең махсус конструкторлык бюросы конструкторы, төркемләп сикерүнең югары рекордын куйган өчен Кызыл Йолдыз ордены белән бүләкләнгән атаклы парашютчы, шагыйрь Салих Батталның (1905–1995) беренче хатыны (1948 елда аерылышалар). Аның шундый китаплары да бар: Яковлева О. и Галахов П. Будем летать. Парашютный и планерный кружки на предприятии / О. Яковлева и П. Галахов.– М.: Профиздат, 1935.– 64 с.; Яковлева О. Рассказы парашютистки. Литературная обработка Татьяны Тэсс / О. Яковлева.– М.: Гос. изд-во «Художественной литературы», 1938.– 78 с. С. Баттал үзенең «Баштан үткәннәр» дигән истәлегендә: «Г. Ибраһимов икенче хатында: «Минем китапны син таныш кызларыңа укыткансың, бу бик кызык булды әле!» – дип язган иде. Сүз аның русчага Шәрипова тарафыннан тәрҗемә ителгән «Татарка» исемендә чыккан китабы турында бара. Парашютчы кызлар миннән алып укыдылар да, аны бик яратып, зур эстетик ләззәт биргән өчен, авторына рәхмәт язып, күмәк хат җибәрделәр»,– ди (Баттал С. Сайланма әсәрләр. Проза. Казан, 1974, б. 361).

Гайшә Шәриповага[1]

20 март, 1936 ел. Ялта

Хөрмәтле Гайшә ханым,

хатыгызны алдым. Договор эшенең һаман тәмам булмавы эчне пошыргыч бер мәсьәләгә әйләнеп бара. Моны тизрәк өзеп, практик эшкә – тәрҗемәгә тотынырга кирәк иде[2]: кыйммәтле вакыт юкка китә бит.

Сез андагы шартлар буенча сатулашырга хаклысыз. Ләкин үзегезне Гослитиздатка каршы куеп, алар белән көрәшү хәленә керүдән сакланырга кирәк. Алар частный нашир түгел, Сез үзегезне шул зур коллективның бер әгъзасы итеп карарга тиешлесез. Шулай каралса, бер урында алар, бер урында Сез уступкага барырга туры килер. Сез аларны үз кешегез, бу тәрҗемә эшләрен үз эшегез итеп уйласагыз, гонорарның бер тип әсәрләрдә артыграк, икенчедә кимрәк булу моментлары – эшне ташлар дәрәҗәдә кискенлеккә алып бармаска тиеш. Сезгә бу очраклы бер эш түгел. Сез – профессиональ тәрҗемәче, Сез – Союз әгъзасы; мондый эшләрдә санап алынган акча белән бер дәрәҗәдә үк моральный авторитетны күз алдында тотарга кирәк. Әдәби мәйданда моральный авторитет – саф алтын ул. Аның аркасында матди файда үзе тагы төплерәк нигезгә утырадыр.

Гонорар өчен сатулашканда, бу моментларны бер дә хәтердән чыгарырга ярамый. Мин үзем ач хәлемдә «Яшь йөрәкләр» кебек зур романны бөтенләй буш бирдем, «Казакъ кызы» өчен «Центриздат» табагына 35 сум түләде. Башка кайбер китапларымның III нче, IV нче басмаларына 400 тәңкә түлиләр. Мондый эш базарга чыгарып мал сату түгел. Хәзер исәпләп карасам, минем буш биргән романым һәм 35 кә биргән «К[азакъ] к[ызы]» романы гомуми нәтиҗәләр буенча миңа матди тәэмин ягыннан да зуррак файда китергәннәр. Кыскасы, бу эшләрдә киңрәк,

---

[1] Төп нөсхә Казакъстан Республикасы Үзәк Дәүләт архивында Г. Шәрипова фондында саклана (1956 ф., 1 тасв., 72 эш). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1977 елгы 3 нче санында (б. 162–163), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 220–221) бастырылган. Текст журналдан алынды.

[2] *...тәрҗемәгә тотынырга кирәк иде* – сүз «Безнең көннәр» әсәрен рус теленә тәрҗемә итү хакында бара.

ераграк уйлап, гомуми нәтиҗә якларын күз алдында тотарга тиешлебез.

Мин бүген Асадуллаев[1] иптәшкә хат язып, Сезгә гонорар эшендә дә чара күрсәттем[2].

Яхшылап аңлашкач, алар анда Сезгә арттырырлар, мин реальный юлны әйттем аларга.

Җавабыгызны тиз языгыз.

Сәлам белән: Галимҗан.

---

[1] *Әсәдуллаев* – Дәүләт матур әдәбият нәшриятының СССР халыклары бүлеге мөхәррире.

[2] *Сезгә гонорар эшендә дә чара күрсәттем* – бу хакта тулырак Г. Ибраһимовның Әсәдуллаевка язган хатында.

Гайшә Шәриповага[1]

13 апрель 1936 ел

Г. Шәрипова иптәш,

Сезнең хат белән бергәрәк альманах редакциясеннән дә хат килгән иде. Алар: Сезгә ике төрле текст җибәрдек, шул хакта җавап көтәбез һәм үзегезнең төзәтмәләрегезне язып җибәрегез, дигәннәр. Бер үк җавап хатны моның белән Сезгә дә, аларга да салам. Шул урысча хатымда язылганга, монда кабатламыйм. Сезнең тәрҗемә төзәтелгәч, яңадан машинкада басылды. Әгәр урын күп ала дигән сәбәптән кыскарткан булсалар, аерым тәкъдим бирдем: ахыр чиктә баштагы ике глава калыр, өченчедән башлап керер.

Тизлектә җавап языгыз. Сәлам белән: Г. Ибраһимов.

1936. 13. IV.

Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 18). Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 148), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 222) басылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай күрсәтелгән: Спешное. Москва, 53 Скорняжный переул. д. 9, кв. 5 тов. Г. Шариповой.

Җибәрелгән адрес: Ялта, Боткинская 23, Г. Г. Ибрагимов. Мәскәү почтасында сугылган мөһердә «Москва 14 Сокольнический 17. IV. 36. 4 час.» диелгән.

Редакции «Альманах творчество народов СССР»[1]

13 апрель 1936 ел

Дорогие товарищи.

Получил от Вас через т[оварища] Шариповой два текста отрывка моего романа «Наши дни». Сердечно благодарю за то, что сочли нужным предварительно ознакомить меня с этими материалами. При возвращение их обратно к Вам нахожу нужным сделать как автор несколько замечаний:

1 – Прежнее название отрывка мне не нравится, будем называть: «Первые шаги».

2 – Первый текст, проредактированный, и названный Вами – «несколько сжатыми» меня не удовлетворяет. Тут редакторская работа, главным образом направлена на механическое сокращение текста, чем на исправление недочетов идеологического и стилистического порядка. Местами даже совсем разрываются связи между фразами. В результате таких безцеремонных сокращений отрывок в многих местах превращается в газетно-протокольный очерк о событиях 1905 г.

3 – Второй текст – полный перевод т. Шариповой здесь был просмотрен, проверен с подлинником, проредактирован и сделан в некоторых местах необходимые сокращения. Заново перепечатать этот исправленный текст посылаю Вам для альманаха.

4 – Если сокращение редактора было вызвано соображениями листажа, тогда я предлагаю как крайняя мера, не включить в альманах первые две главы, начать только с третьей главы (Старый жандарм). Это более приемлимо, чем ужасные сокращения в «сжатом» тексте.

Жду ответа.

С ком[мунистическим] приветом: Галимджан Ибрагимов.

1936. 13. IV.

Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 6). Беренче мәртәбә татар теленә тәрҗемә ителеп Г. Шәрипованың «Көндәлек битләреннән» дигән мәкаләсендә («Казан утлары», 1967, № 3, б.130), аннан соң «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 148), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 223) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә бастырыла.

Кәрим Тинчуринга[1]

1936 ел, 10 май, Ялта

Кадерле дус Кәрим!

Бу 1936 ел эчендә Синең 25 еллык хезмәт бәйрәмнең[2] булачагын беләидем. Якын арада тантананың көнен хәбәр иттеләр. Әсәрләреңнең һәммәсен укып та, сәхнәдә күреп тә беләм. Татар культура хәрәкәтенең элекке авыр чакларыннан алып, хәзерге бәхетле көннәргәчә татар театры өчен каһарманнарча дәвам иттереп килгән бөтен хезмәтең дә күз алдымда. Шуңа күрә Синең бу тиешле хезмәт бәйрәмең өчен бөтен күңеленнән иң нык шатланган дусларыңның берсе мин булырмын.

Яшә, Кәрим туган! Синең бөек бәйрәмең белән бөтен йөрәгемнән котлыйм. Сиңа күп гомер телим, тагы күп кыйммәтле әсәрләр бирүеңә, драмаларың аркылы социализм өчен көрәшүләрең тагы да зур дәрәҗәгә күтәрелүенә нык ышанып калам.

Дуслык һәм котлау сәламе белән: Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1936 елгы 5 нче санында (б. 135), аннан соң «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 9 нчы санында, Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 223–224) бастырылган. Текст беренчел чыганактан алынды.

«Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 9 нчы санында шундый аңлатма урнаштырылган: «Хат почта кәгазенең ике битенә машинкада яңалиф хәрефләре белән басылган. Галимҗан Ибраһимов кулы белән хатның беренче битендә өстә «Татарстан язучылары Союзына. Копия» дип язылган һәм хатның ахырында яңалифчә «Галимҗан Ибраһимов» дип кул куелган. Хат Заһидә ханым Тинчуринада сакланган».

Заһидә Шаһбазгәрәй кызы Тинчурина (Әхмәрова) (1893–1988) – К. Тинчуринның хатыны.

[2] *Синең 25 еллык хезмәт бәйрәмнең* – 1936 елда К. Тинчуринның иҗат эшчәнлегенә 25 ел тула. Бу юбилей 28 майда Татар дәүләт академия театры бинасында тантаналы рәвештә билгеләп үтелә.

Гайшә Шәриповага[1]

1936 г. 30/VI – Ялта

Г[айшә] Шәрипова иптәш!

Бу хат белән Сезгә тәрҗемәләрегезгә бәйләнешле бер тәкъдим ясыйм. Татгосиздат минем Мәскәүдә урысча басылган әсәрләремне Казанда икенче тапкыр басарга карар иткән[2]. Мин ризалык бирдем.

Безгә шул эшнең хәзерлеген күрә башларга кирәк: ул тәрҗемәләрне яңадан карап, тиешле урыннарын төзәтеп, калган җирләрен һәммәсен тутырып, кытыршы җирләрендә стильне шомартып чыгарга кирәк. Тәрҗемәләр Сезнеке булганга, бу яңа басма өчен хәзерлек эшен дә, әлбәттә, Сез башкарыгыз.

Бу төзәтелгән икенче басма өчен тәрҗемәчегә, әлбәттә, гонорар түләнә. Гадәттә мондый икенче, төзәтелгән тәрҗемәләр өчен табагына күпме түләнгәнен әйтеп язсагыз бигрәк тә яхшы булыр.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 17). Дата кулдан куелган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 149), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 224–225) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Адресат шулай язылган: Москва, 53 Скорняжный переул. д. № 9, кв. 5 тов. Гайше Шариповой.

Җибәрелгән адрес: Ялта, Боткинская 23 Г. Г. Ибрагимов. Мәскәүдәге почтада сугылган мөһердә «Москва, 53 Сокольнический 3. 7. 36. 10 час.» диелгән.

[2] *Татгосиздат минем Мәскәүдә урысча басылган әсәрләремне Казанда икенче тапкыр басарга карар иткән* – сүз шушы әсәрләр хакында бара: Ибрагимов Г. Дети природы (Авторизированный перевод) / Г. Ибрагимов // Сборник татарской литературы (дореволюционный) / Под ред. П. Радимова, с предисловием П. Когана.– М.-Л.: Гос. изд-во худож. лит-ры, 1931.– С. 78–92; *Аныкы ук.* Старый батрак (авторизированный перевод) / Г. Ибрагимов // Сборник татарской литературы (дореволюционный) / Под ред. П. Радимова, с предисловием П. Когана.– М.-Л.: Гос. изд-во худож. лит-ры, 1931.– С. 92–107; *Аныкы ук.* Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой, вступительная статья И. Бороздина / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1931.– 205 с.; *Аныкы ук.* Дочь степи: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1934.– 130 с.; *Аныкы ук.* Татарка: Роман / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1935.– 174 с. Ләкин ул вакытта алар рус телендә Татарстан дәүләт нәшриятында икенче мәртәбә бастырылмый. Бу эш ул акланганнан соң гына гамәлгә ашырыла.

Сез төзәткәннән соң, мин монда тәҗрибәле урыс редактор белән бергә карап чыгармын һәм Казанга, карап чыккач, үзем җибәрәчәкмен.

Икенче басмаларга да тәрҗемәченең исеме куелачак.

Беренче нәүбәттә «Татарка», «Дочь степи», «Глубокие корни» романнары планга керәләр. Шуларга «Старый батрак» белән «Дети природы» кушылыр. Басылу тәртибе үзгәрергә мөмкин, кайсысын алданрак хәзерләп өлгертсәк, шул китәр.

Минемчә, төзәтәсе урын аз булган әсәр «Казакъ кызы» («Дочь степи») булса кирәк, иң элек «Дочь степи»не эшләп җибәрегез. Бу турыда, әлбәттә, договор ясалып, Сезгә кул куярга җибәреләр, гонорар ачык күрсәтелер. Хат языгыз.

Сәлам белән Г. Ибраһимов.

Татарстан Совет язучылары союзына[1]

1936. 20. XI. Ялта

Иптәшләр,

Союз аппараты аркылы җибәрелгән «Кызыл Татарстан» (ноябрь 7) номерын алдым. Рәхмәт сезгә.

Бу номерда басылган «Бөек Октябрь турында җыр» кыйммәтле бер әсәр булып чыккан[2]. Монда Бөек Октябрьнең даһи җитәкчеләре, ирешелгән уңышлар җанлы шигъри күренешләрдә бирелгәннәр.

Татар совет шагыйрьләре коллективының бу хезмәтен киң укучы масса эчендә тарату чарасын күрергә кирәк.

Җырда большевик Ямаш[3] белән тимер революционер Вахитов өлешенә бирелгән сүзләрне совет укучылары, шиксез, бик шатланып каршы алырлар. Мәгълүм, троцкийчы[4] шайка татарның бу ике кадерле каһарманы өстенә еллар буенча пычрак атып килүләре массаны бик рәнҗеткән иде.

Ком[мунистлык] сәлам белән: Галимҗан.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Ачык хат карточкасына язылган. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1962 елгы 3 нче санында (б. 108), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 225) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Бу номерда басылган «Бөек Октябрь турында җыр» кыйммәтле бер әсәр булып чыккан* – Bөjek Oktəbr turьnda çьr // Qьzьl Tatarstan.– 1936.– 7 nojəbr. Аннары ул «Совет әдәбияты» һәм «Пионер каләме» журналларында бастырыла: Bөjek Oktəbr turьnda çьr // Sovet ədəbiatь.– 1936.– № 9–10.– B. 3–10; Bөjek Oktəbr turьnda çьr. Tatar sovet şaƣirlərenen̡ kollektif əsəre // Pioner qələme.– 1936.– № 11.– B. 4–16. Соңыннан аерым китап итеп бастырыла: Bөek Oktəbr turьnda çьr. Jan̡a basma. Qazan: Tatgosizdat, 1937.– 46 b. Бу коллектив әсәрне иҗат итүчеләр: Әхмәт Фәйзи (1903–1958), Әхмәт Исхак (1905–1991), Фатыйх Кәрим (1909–1945), Галим Мөхәммәтшин (1911–1941), Гадел Кутуй (1903–1945), Нур Баян (1905–1945), Салих Баттал (1905–1995), Шәйхи Маннур (1905–1980), Кави Нәҗми (1901–1957), Хәсән Туфан (1900–1981), Зыя Гәрәй (?–?).

[3] *Ямаш* – Ямашев Хөсәен Минһаҗетдин улы (1882–1912), инкыйлаб хәрәкәте эшлеклесе.

[4] *...троцкийчы* – Россия һәм халыкара коммунистик хәрәкәт, партия һәм дәүләт эшлеклесе Лев Давыдович Троцкий (чын фамилиясе Бронштейн) (1879–1940) исеме белән бәйле. Аның карашлары «марксизм-ленинизмга һәм халыкара коммунистик хәрәкәткә каршы сәяси идеологик вак буржуаз агым» дип игълан ителә. Репрессия елларында совет хакимияте тарафыннан кешеләрне гаепләү өчен киң кулланыла.

1937
Татарстан Совет язучылары союзы альманах редакциясенә[1]

8 гыйнвар 1937 ел

Хатыгызны алдым. Альманах өчен әдәби бер материал җибәрә алырмын дип өметләнәм. Зур әсәрдән берничә табаклык кисәк яки «Фронттан кайткач» атлы хикәя җибәрермен дигән уйдамын[2].

Тик кечкенә бер шарты бар: һәрвакыт тынычсызлып, хәлсезләп торган газаплы авыруымны бик аз булса да җиңеләйтә алуым кирәк. Чөнки җибәрергә өметләнгән материалны күңел теләгән рәвешкә китерү өчен аны бераз эшлисе-аклыйсы бар.

Ком[мунистлык] сәлам белән: Г. Ибраһимов.

1937. 8. I. Ялта.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли архивында саклана (Р-7083 ф., 1 тасв., 50 эш, 97 кәг. Төп нөсхә). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 225) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *«Фронттан кайткач» атлы хикәя җибәрермен дигән уйдамын* – Г. Ибраһимовның хатыны Х. Фәтхуллина тарафыннан «Кызыл таң» газетасының 1967 елгы 10 март санында бастырылган «Тарих мине онытмас!» исемле мәкаләсендә әдипнең Казанга китап нәшриятына «Солдаттан кайткач» дигән хикәясен җибәрүе хакында мәгълүмат китерелә. Бу, бәлки, «Фронттан кайткач» әсәренең ялгыш аталуы гына да булуы ихтимал. Ләкин шул чорда чыккан альманахларда Г. Ибраһимовның тегеләй дә, болай да аталган әсәре юк.

ТЕЛЕГРАММАЛАР

1918

Г. Ибраһимовка Уфадан ашыгыч телеграмма[1]

9 июнь 1918 ел

Уфадан ашыгыч телеграм:

«Мәркәз Мөселман комиссариаты әгъзасы иптәш Галимҗан Ибраһимовка.

Кичекмәенчә Уфага килергә чык. Үзәк белән бергә Казандагы милли эшләр комиссариатыннан да бер вәкил ал. Вахитов Казанга кайткан булса, аны да алып кил. Калигаев Уфага килергә чыкмаган булса, аны да килергә өндә. Калигаевның Уфада булуы бик зарур. Әхвать бик җитди.

Уфа милли эшләр комиссары Ягушин».

Бу телеграмны алгач, Галимҗан Ибраһимов һәм Казан милли эшләр комиссары Сәетгалиев[2] иптәшләр Уфага сәфәр иттеләр.

«Мөхбир»

---

[1] Беренче мәртәбә «Кояш» газетасының 1918 елгы 9 июнь санында дөнья күрә. Аннан соң «100-летие образования Татарской АССР. Сборник документов и материалов: в 3 т. / авт.-сост. З.С. Миннуллин, Р.Д. Шарафиева; науч. ред.: Р.Р. Фахрутдинов, Р.Р. Хайрутдинов.– Казань: Заман, 2019.– Т. 2.– С. 203» исемле китапта бастырыла. Текст соңгы чыганактан алынды.

[2] *Сәетгалиев* – Сәетгалиев Сахибгәрәй Сәетгали улы (1894–1939), дәүләт эшлеклесе. 1918–1919 елларда Казанда милләтләр эше буенча комиссар. 1920–1921 елларда – Вакытлы революцион комитет рәисе, соңыннан Татарстан АССРы Халык комиссарлары Советы рәисенең беренче урынбасары.

1919
Телеграмма Г. Ибрагимову о назначении его лектором Восточного поезда[1]

6 февраля 1919 г.

Телеграмма
Срочно Казань Центромусульманколлегии
Галимжану Ибрагимову
Казань. Москвы 60 173 43 6/II 1919 г[ода]

Недели через три отправляется [в] Туркестан особый Восточный поезд, который там пробудет три-четыре месяца точка Вы назначены и утверждены Ц[ентральным] Бюро Комвостока и ЦК РКП(б) лектором точка Будьте готовы по получении вторичной телеграммы срочно выехать [в] Москву 1786 Товпред Цбюро *(подпись неразборчива)*.

[1] Күчермә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 2 тасв., 1987 эш, 32 кәг.). «Г. Ибрагимов № партбилета 34827. 1923 года Казань. В Казанский городской районный комитет РКП(б). Копии с документов (для автобиографии. По требованию райкома» дип язылган тупланмада. Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 283). Текст күчермәдән алынды.

Мирсәит Солтангалиевнең Уфадан Г. Ибраһимовка телеграммасы[1]

19 февраль 1919 ел

Уфадан ашыгыч телеграм.

Галимҗан Ибраһимовка. Февраль 19.

Кичә сәгать унбердә Кечек Башкортстан[2] хөкүмәте белән Шуралар хакимияте арасында килешү булды[3]. Социализм ни-

[1] «Эш» газетасының 1919 елгы 21 февраль санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Кечек Башкортстан* – 1917 елның 11 ноябрендә Башкорт үзәк шурасының Ш. Ә. Манатов (1893 яки 1892–1936), Ә.-З. Вәлидов (1890–1970), Ф. Дәүләтшин, Җ. Г. Әмиров, Г. Аетбаев, М. Г. Смаков (1885–?), Г.-Ә. В.-М. Хәсәнов (1894–?), И. И. Мутин (1888–1938), Ш. Бабич (1895–1919) тарафыннан имзаланган 1 нче Фәрманы нигезендә төзелә, 15 ноябрьдә имзаланган 2 нче Фәрман белән аның территориясе билгеләнә, Россия составында башкаласы Темәс авылы булган Башкортстан автономиясе игълан ителә һәм шул ук елның 8–20 декабрендә 3 нче Бөтенбашкорт оештыру корылтаенда раслана. 1918 елның гыйнвар аенда Кече Башкортстан дип атала башлый. 1917 елда 9, 1918 елда 13 кантонны берләштерә.

[3] *Кечек Башкортстан хөкүмәте белән Шуралар хакимияте арасында килешү булды* – сөйләшүдә Уфа революцион комитетыннан – рәис Б. Н. Нимвицкий (1885–1969), Ревком рәисе урынбасары, Россия Коммунистлар (большевиклар) партиясенең Уфа комитеты рәисе В. А. Седенков, 5 нче армия Реввоенсоветыннан – И. Н. Смирнов, Республика Реввоенсоветыннан – В. М. Смирнов, Милләтләр эшләре буенча комиссариаттан – М. Х. Сәетгалиев (1892–1940), Башкорт хөкүмәтеннән – хөкүмәт рәисе М. А. Кулаев (1873–1959), Башкорт үзәк шурасы әгъзасы М. Д. Халиков (1894–1937), башкорт гаскәрләре сардары адъютанты Ә. И. Бикбауов (1896–?) һәм сәркятип сыйфатында Георгий Карангачев катнаша.

Шул ук көнне В. А. Седенков, И. Н. Смирнов, М. Х. Солтангалиев, М. А. Кулаев, М. Д. Халиков, Ә. И. Бикбауов, Г. Карангачев катнашында тагын бер сөйләшү була.

19 февральдә ике арада Килешүгә кул куелырга планлаштырылган булса да, ул булмый. Сөйләшүне Сембер шәһәрендә дәвам иттерү билгеләнә.

Билгеле булганча, алга таба, 1919 елның 20 мартында Милләтләр эшләре буенча халык комиссары И. В. Сталин (1879–1953), Башкорт хөкүмәте рәисе М. А. Кулаев, Башкорт үзәк шурасы әгъзасы М. Д. Халиков, башкорт гаскәрләре сардары адъютанты Ә. И. Бикбауов имзалаган һәм Бөтенроссия Үзәк башкарма комитеты рәисе вазифаларын башкаручы М. Ф. Владимирский (1874–1951), Халык комиссарлары советы рәисе В. И. Ленин (1870–1924) тарафыннан имзаланган «Үзәк Совет хакимияте һәм Башкорт хөкүмәте арасында Башкорт Совет автономиясе турында килешүе» нигезендә РСФСРның бер федератив берәмлеге буларак, Кече Башкортс-

гезендә Башкортстан Җөмһүрияте тәэмин ителә[1]. Бу Җөмһүриятнең чикләре Мәскәүдә тәгъйин ителәчәк[2]. Килешүнең шартларыннан берсе башкортларның Советларга каршы сугышны туктатулары һәм Рус-Европа контрреволюциясенә каршы бөтен бер корпус башкорт гаскәре бирүдер.

Бүген сәгать алтыда Сезне прямой проводка чакырам, тәфсыйле[3] шунда булачак.

Мирсәит Солтангалиев.

тан чикләрендә Автономияле Совет Башкорт Республикасы төзелә. Бу хакта тулырак кара: «Образование Башкирской Автономной Советской Социалистической Республики. Сборник документов и материалов» (Уфа, 1959, с. 227–232).

[1] *Тәэмин ителә* – булдырыла, барлыкка китерелә.

[2] *Тәгъйин ителәчәк* – билгеләнәчәк.

[3] *Тәфсыйле* – җентекле аңлатмасы.

Мирсәит Солтангалиевнең Уфадан Г. Ибраһимовка телеграммасы[1]

21 февраль 1919 ел

Кечек Башкортстан мәсьәләсе турында

Уфадан ашыгыч телеграм.

Галимҗан Ибраһимовка. Февраль 21.

Сезне сул татар-башкорт социалист революционерлары белән мөселман коммунистларының гомуми уртак тактикалары мәсьәләсе мөнәсәбәте белән Уфага чакыралар.

Башкортлардан ике вәкил Башкортстанның чиген[2] билгеләү өчен Мәскәүгә китәләр. Сез кая барырга телисез? Уфагамы? Мәскәүгәме? Буны үзеңез тәгъйин итеңез дә ашыгыч рәвештә җавап биреңез.

Мирсәит Солтангалиев.

Галимҗан Ибраһимов ашыгыч рәвештә Мәскәүгә, аннан Уфага китәдер.

1928

«Эшче» редакциясенең Галимҗан иптәш Ибраһимовка һәм Үзәк юбилей комиссиясенә җибәргән тәбрик телеграммасы[3]

14 март 1928 ел

Бөек тел художнигы, сөекле әдип һәм җәмәгать эшчесе булган Галимҗан Ибраһимовка аның әдәби, иҗтимагый хезмәтләренең егерме еллык бәйрәмен үткәргән тантаналы көндә ялкынлы сәлам җибәрәбез. Без Галимҗан Ибраһимовны иҗади эш һәм дөньяга караш бабларында түбәннән югарыга таба өзлексез рәвештә күтәрелеп барган һәм бара торган бер кеше дип таныйбыз. Аның исеме хәзердә һәм киләчәктә зур хөрмәт ителергә хаклы.

---

[1] «Эш» газетасының 1919 елгы 25 февраль санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Башкортстанның чиген* – Автономияле Совет Башкорт Республикасының чикләре хакында тулырак кара: Соглашение между Советской властью и Башкирским правительством о Советской Автономной Башкирии // Образование Башкирской Автономной Советской Социалистической Республики. Сборник документов и материалов.– Уфа, 1959.– С. 227–232.

[3] «Эшче» газетасының 1928 елгы 14 март санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

Галимҗан иптәш Ибраһимовның телеграм-хаты Мәскәү, «Эшче» редакциясенә[1]

14 март 1928 ел

Соңгы айларда күп оешмалардан, редакцияләрдән, аерым иптәшләрдән, 20 еллык хезмәтемне котлап, телеграмнар, тәбрикле мәкаләләр алдым. Боларга аерым җаваплар бирергә мөмкинлегем булмаганга, аз хезмәтемне олылап җибәргән котлауларның һәммәсенә матбугат аркылы тирән күңелемнән рәхмәт укыйм. Мин пролетариат революциясенең солдатымын. Бөтен үткән тормышым мине моңар хәзерләде. Үземне үстергән; тарихы, туган теле булган татар халкының гына түгел, дөньядагы барлык изелгән милләтләрнең, сыйныфларның иҗтимагый азатлыклары пролетариат байрагы астында, ленинизм нигезләренчә көрәшкәндә генә мөмкин дип яшәүчеләрдәнмен.

Эшче-крәстиян халкына кирәкле әйберләр биргән булсам, моның сәбәпләре минем шәхси талантымда гына түгел, бәлки революцион массага бәйләнгән булуымда, бигрәк тә тарихның бердәнбер иҗатчы юлбашчы принципларыннан марксизм методларының биргән куәтләрендә, күрсәткән юлларындадыр. Үземне шулай аңлыйм. Телеграмнарда сәламәтлегемне сорыйлар. Акрынлап төзәләм, көчләрем яңадан кайтырлар дип ышанам. Киләчәктә революцион марксизм нигезендә гыйльми, әдәби хезмәтләремне дәвам иттерү өмидендә яшим.

Коммунистлар сәламе белән:
Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] «Эшче» газетасының 1928 елгы 14 март санында урнаштырылган. Текст «Эшче» газетасыннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла. Редакция искәрмәсе: Бу хат татар телендә телеграф аркылы Ялтадан 11 мартта җибәрелгән.

Галимҗан иптәш Ибраһимовның телеграмы («Кызыл Татарстан» редакциясенә)[1]

14 март 1928 ел

Соңгы айларда күп оешмалардан, редакцияләрдән, аерым иптәшләрдән 20 еллык хезмәтемне котлап, хатлар, телеграмнар, тәбрикле мәкаләләр алдым. Боларга аерым җаваплар бирергә мөмкинлегем булмаганга, аз хезмәтемне олылап җибәргән котлауларның һәммәсенә матбугат аркылы тирән күңелемнән рәхмәт укыйм. Мин пролетариат революциясенең солдатымын. Бөтен үткән тормышым мине моңар хәзерләде. Үземне үстергән; тарихы, туган теле булган татар халкының гына түгел, дөньядагы барлык изелгән милләтләрнең, сыйныфларның иҗтимагый азатлыклары пролетариат байрагы астында, ленинизм нигезләренчә көрәшкәндә генә мөмкин дип яшәүчеләрдәнмен.

Эшче-крәстиян халкына кирәкле әйберләр биргән булсам, моның сәбәпләре минем шәхси талантымда гына түгел, бәлки революцион массага бәйләнгән булуымда, бигрәк тә тарихның бердәнбер иҗатчы юлбашчы принципларыннан марксизм методларының биргән куәтләрендә, күрсәткән юлларындадыр. Үземне шулай аңлыйм. Телеграмнарда сәламәтлегемне сорыйлар. Акрынлап төзәләм, көчләрем яңадан кайтырлар дип ышанам. Киләчәктә революцион марксизм нигезендә гыйльми, әдәби хезмәтләремне дәвам иттерү өмидендә яшим.

Коммунистлык сәламе белән:
Галимҗан Ибраһимов.
Кырым, Ялта.

---

[1] «Кызыл Татарстан» газетасының 1928 елгы 14 март санында урнаштырылган. Текст «Эшче» газетасыннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

1930
Казань, газеты «Кызыл Татарстан», копия «Красная Татария», копия Комиссариатская, 4, Гришиной-Ахмадеевой, копия Нуретдинову[1]

Получил глубоко прискорбную весть о печальной смерти дорогого друга и товарища Шагида Ахмадееева[2], выражаю свое искреннее соболезнование жене покойного Лидии Гавриловне, братьям и сестрам его в постигшем нас общем тяжелом горе. Ахмадеев был крупным общественником, деятелем, боевым журналистом, долго и упорно боровшимся против татарской буржуазии и националистических организаций. Ахмадеев был самоотверженным работником пролетарской революции и преданным борцом в рядах великой Ленинской партии. Прощай дорогой друг и товарищ Шагид. Галемджан Ибрагимов.

---

[1] Төп нөсхәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә татар теленә тәрҗемә итеп Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында урнаштырылган (Казан, 2000, б. 162). Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә китерелә.

Комиссариатская, 4 – хәзерге вакытта Мөштәри урамы, 20 нче йорт.

Гришина-Ахмадеева – Лидия Гавриловна Гришина (?–?), Ш. Әхмәдиевнең хатыны, Казанда мәктәп директоры, Татарстан Мәгариф министрлыгында мәктәпләр бүлеге мөдире булып эшләгән.

Нуретдинов – Ш. Әхмәдиевнең туганы.

[2] *Получил глубоко прискорбную весть о печальной смерти дорогого друга и товарища Шагида Ахмадееева* – журналист, язучы, беренче Казан губерна Мәгариф халык комиссары, Г. Ибраһимовның иң якын дусларыннан берсе Шәһит Гыймадетдин улы Әхмәдиев 1930 елның 12 августында иртәнге сәгать 8 дә 40 минутта вафат була. Өстәмә кара: Şəhit ip. Əxmədief // Qzьl Tatarstan.– 1932.– 13 aug.; Ƣl̡imran Z. Şəhit iptəş Əxmədi / Z. Ƣl̡imran // Jaŋalif.– 1930.– № 2.– B. 75; Şэhit Эxmэdief // Jaŋalif.– 1931.– № 2.– B. 40.

Казань, Большая Галактионовская, 22. Кави Наджмутдинову[1]

Сценировку «Тирен тамрлар» просмотрел. Требуется коренная переработка. Прошу передать директору Таттеатра Закиру Галееву[2], Гиззатову[3], Шамильскому[4]: нужно приостановить подготовку к постановке. Как автор, я поставить данную сценировку категорически не разрешаю[5]. Жду ответа. Ибрагимов.

1931
Г. Ибраһимовның телеграмы[6]

Ялта, 22 (Телеграф буенча). Такташ безнең совет әдәбиятының талантлы зур шагыйре иде. Аның вакытсыз үлеме зур югалту булып тора. Татарстан хезмәт массасы үзенең якты, сизгер чырасын һәм бөек социализм төзелеше өчен көрәштә әдәби союздашын онытмас.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Совет әдәбияты» журналының 1956 елгы 10 нчы санында, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 163) татарча тәрҗемәсе урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче тапкыр бастырыла.

Большая Галактионовская – хәзерге Горький урамы.

[2] *Закиру Галееву* – Закир Халит улы Галиев (1902–1941), журналист, «Кызыл Татарстан» газетасы редакциясендә партия һәм эшчеләр бүлеге мөдире була; хат язылган вакытта – Татар дәүләт академия театры директоры.

[3] *Гиззатову* – Таҗи Кәлимулла улы Гыйззәт (Гыйззәтов, 1895–1955), драматург. Ул «Тирән тамырлар»ның инсценировкасын эшли.

[4] *Шамильскому* – Шакир Әбтелгани улы Шамильский (Вахитов, 1892–1945), актер. Ул «Тирән тамырлар»ның режиссёры була.

[5] *...я поставить данную сценировку категорически не разрешаю* – Г. Ибраһимов рөхсәт итмәү сәбәпле, спектакль сәхнәләштерелми кала. Бары тик 1969 елда Татарстанның 50 еллыгын бәйрәм иткән көннәрдә актёр, режиссёр Хәким Йосыф улы Сәлимҗанов (1903–1981) тарафыннан Татар дәүләт академия театрында куела.

[6] Беренче мәртәбә «Кызыл Татарстан» газетасының 1931 елгы 10 декабрь, аннан соң «Яңалиф» журналының 1931 елгы 12 нче санында (б. 70), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 169) бастырылган. Текст газетадан алынды.

1933
Галиәсгар Камалның вафаты уңае белән. Телеграмма[1]

22 июнь 1933 ел

Ялта. 17. Тирән кайгы белән зур татар язучысы – драматург Галиәсгар Камалның үлүе турында ишеттем. Галиәсгар Камал 35 ел буена татар драматургиясен тудыру һәм үстерү эшендә армый эшләп, үз иҗатында ул татар буржуазиясе һәм мещанналары өстеннән рәхимсез рәвештә көлде һәм аларның эчке бозык тормышларын фаш итте. Галиәсгар Камал – безнең әдәбиятта татарның масса әдәби теле өчен моннан 35 ел элек ачыктан-ачык көрәшкә чыккан беренче язучы. Галиәсгар Камалның тормышында иң кыйммәтле ягы шунда, ул 1917 елда – сыйнфый көрәшнең иң кискен чорында, икеләнеп тормастан, пролетариат революциясе ягына басты, бөек Ленин партиясе җитәкчелеге астында актив рәвештә совет матбугатында эшләде.

Галимҗан Ибраһимов.

1935
Гайшә Шәриповага[2]

прием 11 го 19 ч. 15 мин. 1/208 передал 616 139

бл. № 28 Ялта

Ялты 68 36 11/3 19 10 Москва 53 Скорняжный 9 кв. 5 Шариповой

Если возможно необходимо заменить Татарку романом Дочь степи тчк прошу срочно телеграфировать с кем договор на какой язык тчк по получения етих сведение немедленно будет выслана телеграфная доверенность = Ибрагимов.

---

[1] Беренче мәртәбә «Кызыл Татарстан» газетасының 1933 елгы 22 июнь, аннан соң «Совет әдәбияты» журналының 1933 елгы 4–5 кушма санында (б. 95), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 197) бастырылган. Текст газетадан алынды.

[2] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 28. Төп нөсхә). Татар теленә тәрҗемә ителеп беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 145), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 214–215) урнаштырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә бастырыла.

Гайшә Шәриповага[1]

прием 8 го 16 ч. 6 м. 1/208 передал 277 139
бл. № 28 Ялта
Москва Ялты 71 29
8/6 14 8 10 Москва 10 Скорняжный переулок 9 кв. 5 Гайше Шариповой

Гослитиздат телеграфировал мне что переводу наши дни приступают третьем квартале тчк перевод поручаю вам и советую начать нужные подготовки = Ибрагимов.

Татпредставительству[2]

Телеграмма
Прием 25. 13 ч. 48 м.
Принял Муромцева
77 Казани 66.10. 25. 13 = Москва Татпредставительство

Просим содействовать ускорить перевод пенсии Ибрагимову Наркомсобезе=Тагиров.

Виза кара белән: т[оварищу] Бресову. Выяснить оформление и ускорить *(имза аңлашылмый)*.

Виза кызыл кара белән: Выяснено и сообщено телеграфом. 23/II-28 *(имза аңлашылмый)*.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 29). Татар теленә тәрҗемә ителеп беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1976 елгы 12 нче санында (б. 145), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 216) бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм оригиналда беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (Р-1150 ф., 1 тасв., 41 эш, 261 кәг.). Ул 1928 елның 25 гыйнварында җибәрелгән. ТССР вәкиллегенең штемпеленнән күренгәнчә, 1928 елның 27 гыйнварында кабул ителгән (керү № 1752). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Казань. Наркомпрос Тагирову[1]

Тридцатого января дано распоряжение номером 1868 переводе Ибрагимову пенсии февраль-март 2980 Исеев[2]

Татпредставительство Старопанский пер[еулок] д[ом] № 1/5 27 февраля 1928.

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (Р-1150 ф., 1 тасв., 41 эш, 259 кәг.). Телеграмма 1928 елның 27 гыйнварында җибәрелгән. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә басырыла.

[2] *Исеев* – Мөхәммәт Садыйк улы Исиев (1896–?), 1926 елдан Үзәк Башкарма комитеты Президиумында Татарстан вәкиле, Татарстан Үзәк Башкарма комитеты әгъзасы.

МӨРӘҖӘГАТЬЛӘР

1922
Әдипләр, шагыйрьләр, басмаханәчеләр дикъкатенә[1]

10, 12 февраль 1922 ел

Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының икенче китабын нәшр итеп[2], бөтен килерен ач балаларга багышларга журналистлар тарафыннан карар бирелде.

Мәҗмуга 10–12 табак зурлыгында булачак. Ун мең басылачак. Һичкемгә һичбер хезмәте өчен һичбер нәрсә түләнмәячәк. Ачлыктан һәлак булып барган эшче-крестьян балаларына кулдан килгән кадәрле ярдәм итүне үзенең бурычы дип белгән язучылар хәзердән үк кулъязмаларын – әдәби хикәяләр, шигырьләрен миңа ашыгыч тапшырулары үтенелә.

Бу икенче мәҗмуганың да кәгазь һәм басу якларын ярдәм юлы белән тәэмин өчен Казандагы сабикъ[3] баширләрдән «Гасыр», «Сабах», «Мәгариф», «Васита», «Милләт»[4], «Корылтай»[5], «Алга» басмаханәчеләреннән, «Өмет»[6], «Борадәрән Кәримовлар»[7], «Татарстан» һәм башкаларның ияләре яки вәкилләренең

---

[1] «Татарстан хәбәрләре» газетасының 1922 елгы 10, 12 февраль саннарында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының икенче китабын нәшр итеп* – ул китап: Әдәби ярдәм мәҗмугасы.– Казан: Т. С. Ш. Җ. 2 нче номерлы дәүләт басмаханәсендә эшләнде, 1922.– 130 б.

[3] *Сабикъ* – элекке.

[4] *«Милләт»* – Казанда 1908 елның сентябрендә «Идриси, Галиев вә шөрякәсе» китап сәүдәсе ширкәте буларак оеша, шул ук елның 25 ноябреннән мөстәкыйль фирма булып эшли башлый. 1921 елның 1 гыйнварында дәүләт карамагына алына һәм Сигезенче басмаханә дип атала башлый.

[5] *«Корылтай»* – Казанда 1918 елда хосусый ширкәт буларак оешып, 1924 елга кадәр эшләгән нәшрият.

[6] *«Өмет»* – 1911 елда «Сабах» көтепханәсе каршында Габделвәли Әхмәдуллин ачкан басмаханә (1916 ел азакларында И. Н. Харитонов (1859–1954) типографиясе белән берләштерелә).

[7] *«Борадәрән Кәримовлар»* – Казандагы беренче шәхси татар басмаханәсе. Хуҗалары – китап белән сәүдә итүчеләр, наширләр – бертуган Шәрифҗан (1850–?), Мөхәммәтҗан (1853–?) һәм Хәсән (1872–?) Кәримовлар. 1899 елда Кәримовларның китап сату фирмасы эшчәнлеге кысаларында Мөхәммәтҗан һәм Шәрифҗан

февраль 14 ндә якшәмбе көн көндез сәгать 12 дә кем үз ихтыяры белән бу мәҗмуга өчен кәгазь һәм басу белән күпме ярдәм итә алуын билгеләү хакында киңәш өчен җыелуларын үтенәм. Җыелу урыны Тукай урамында 31 нче номерлы йортта «Татарстан хәбәрләре» гәзитәсе идарәсендә булачак.

Кулъязмаларын тапшыручыларга адрес: Воскресенский урам, второй дом Советов, 21 нче бүлмә.

Галимҗан Ибраһимов.

тарафыннан нигезләнеп, 1900 елда эшли башлый. 1919 елның июнендә басмаханә дәүләт карамагына алына һәм «Мәгариф» басмаханәсе белән кушып, 6 нчы дәүләт басмаханәсе дип атала башлый.

Каюм Насыйрины искә төшерү[1]

19 июнь 1922 ел

Татарстан Мәгариф комиссариаты Гыйльми Мәркәзе карары буенча 1922 нче елның икенче сентябрендә татарның мәдәни-әдәби хәрәкәте тарихында зур урын тоткан Каюм Насыйри бабаның вафатына 20 ел тулу мөнәсәбәте белән ядкяр көне ясарга карар бирелде.

Бу ядкярне башкару өчен өч кешелек комиссия төзелде.

Комиссиянең хәзердән бу эшкә тотынып, беренче нәүбәттә Каюм Насыйри турында 10–15 табаклык мәҗмуга чыгару чарасына кереште.

Каюм Насыйри турында азмы-күпме мәгълүматы-материалы булган иптәшләрдән комиссия белән мөнәсәбәткә кереп, ядкяр мәҗмугасының тулы чыгуына кулларындагы материаллар, язулар, хатирәләр, китаплар, рәсемнәр һәм башкалар белән ярдәм итүләрен үтенә.

Комиссия рәисе: Галимҗан Ибраһимов.

Әгъзалары: Сәлах Атнагулов, Газиз Гобәйдуллин.

Адрес: Казань, 2-й дом Советов ком[ната] 21. Г. Ибрагимову.

Башка урыннардагы газеталарның, матбугат гадәтенчә, бу мөрәҗәгатьне күчерүләрен үтенәбез.

[1] «Татарстан» газетасының 1922 елгы 19 июнь санында бастырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар графикасында беренче мәртәбә бастырыла.

1925

Әдипләргә, шагыйрьләргә мөрәҗәгать («Татар әдәбияты көтепханәсе» турында кайбер материал кирәк)[1]

4 март 1925 ел

Иске һәм яңа татар әдәбиятын тикшерү, өйрәнү эше хәзерге көндә бик нык бара. Бу турыда мәктәпләрдә дә, түгәрәкләрдә дә эшлиләр. Ләкин бу әдәбияттан күбесенең басылган нөсхәләре матбугат дөньясында бик аз калган яки бөтенләй беткән. Шуңар күрә мәктәпләр, көтепханәләр, аерым өйрәнүчеләр бу турыда материал таба алмый аптырыйлар. Яңа көтепханәләр төзелгәндә дә зур читенлек чыга.

Безгә бөтен татар әдәбиятының искесен, яңасын бер җепкә – бер күренешкә тезеп, билгеле бер систем[а] буенча басып чыгаруның кирәклеге ачык иде. Менә шуларны күз алдында тотып, Гыйльми үзәкнең коллегиясе үзенең [19] 25 нче елның 11 февралендәге мәҗлесендә (пртокол нумир 12) 150–200 табак чамасы күләмендә «Татар әдәбияты көтепханәсе» төзергә карар бирде. Бу көтепханә өчен нигез буларак, һәрбере биш (5) табаклык китап рәвешендә түбәндәге програм кабул кылынды:

Халык әдәбиятыннан: 1) мәкальләр, табышмаклар; 2) такмаклар, бәетләр, җырлар; 3) әкиятләр; 4) ноталары белән үк татар-башкорт җырлары (яңа заман җырлары да кирәчәк); 5) борынгы татар әдәбиятыннан бишәр табаклы ике китап; 6) Акъегетзадә; 7) Заһир Бигиев; 8) Акмулла[2]; 9) Закир Һади[3]; 10) С. Максуди («Мәгыйшәт»[4]); 11) Г. Исхакый; 12) Фатыйх Кәрими; 13) Г. Камал; 14) Г. Тукай; 15) М. Гафури; 16) Г. Ибраһимов; 17) Ф. Әмирханов; 18) Ш. Камал; 19) К. Тинчурин; 20) Думави, Бәшири, Укмасый (Беренче һәм икенче садалар шунда ук); 21) Сүнчәләй, Дәрдемәнд, С. Рәмиев, Вакыйф Җәлал, Нәкый

---

[1] Беренче мәртәбә «Кызыл Татарстан» газетасының 1925 елгы 8 март, аннан соң «Мәгариф» журналының 1925 елгы 3 нче (б. 120–121), «Безнең юл» журналының 1925 елгы 3 нче саннарында (б. 143), Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 119–120) бастырылган. Текст «Безнең юл» журналыннан алынды.

[2] *Акмулла* – Мифтахетдин Камалетдин угылы Акмулла (1831–1895), татар, башкорт, казакъ халкының уртак мәгърифәтче шагыйре.

[3] *Закир Һади* – Закир Хәлиулла угылы Һади (1863–1933), мәгърифәтче язучы, мөгаллим.

[4] *«Мәгыйшәт»* – Мөхәррире: Садретдин бине мулла Низаметдин әл-Максуди. Мәгыйшәт. Милли роман.– Казань: Тип. Торгового Дома Братьев Каримовых, 1900.– 78 б.

Исәнбәт, И. Башмаков[1]; 22) Ф. Сәйфи-Казанлы; 23) Ш. Бабич[2]; 24) М. Фәйзи[3]; 25) Г. Рәхим; 26) Г. Газиз; 27) М. Гали[4], С. Җәлал; 28) Шамил Госманов; 29) Фәтхи Бурнаш; 30) Һади Такташ; 31) Г. Толымбайский; 32) Кави Нәҗми; 33) К. Әмири; 34) М. Максуд[5]; 35) Кутуй; 36) яшь язучылар (яшь әдипләрдән сайлап); 37) Гомәр Галиев; 38) революция җырлары («Интернационал», «Марсельеза», «Бәхилләшү» һәм башкалар ноталары белән).

«Татар әдәбияты көтепханәсе» югарыгы исемлек белән генә, әлбәттә, чикләнмәячәк, бәлки яңа яшь куәтләр туу-күтәрелү белән нумир тәртибенчә шуңа өстәлә барылачак.

Хәзерге көндә безнең бурыч – әнә шул рәвешчә, билгеле бер система белән татар әдәбиятын чыгара башлаудыр. Татарстан Җөмһүриятенең нәшрият комбинаты бу өлкән эшне үзенең беренче нәүбәттәге планына кертте, якын арада чыга башлаячак. Монда югарыгы нумирлар тарих тәртибенчә төзелделәр. Басканда ул тәртип буенча бару, әлбәттә, мәҗбүри түгел. Соңгы нумирларның, җыелып өлгерсә, алдарак чыгуы мөмкин. Бу эштә тоткарлык чыкмасын өчен Гыйльми үзәк әдипләргә, шагыйрьләргә түбәнге үтенеч белән мөрәҗәгать итә:

Югарыда исемнәре булган язучылар 2–3 битлек кенә рәвештә үзләренең биографияләрен (тормышларын, эшләрен, әсәрләрен) һәм рәсемнәрен җибәрсеннәр иде. Материалның тулылыгы өчен әсәрләре белән берлектә болар кушылып басылачаклар.

Бу материаллар бары да «Казан, Наркомпрос, Гыйльми үзәк» адресы белән «Әдәбият комиссиясенә» дип җибәрелсеннәр.

Гыйльми үзәк председателе:
Галимҗан Ибраһимов.
Гыйльми үзәк секретаре:
Заһид Нуркин.
4 март, 1925 ел.

[1] *И. Башмаков* – Ибраһим Башмаков (Ибраһим Йосыф улы Башмаков) (1893–1913), шагыйрь.

[2] *Ш. Бабич* – Шәехзадә Бабич (Шәехзадә Мөхәммәтзакир улы Бабич) (1895–1919), шагыйрь.

[3] *М. Фәйзи* – Мирхәйдәр Фәйзи (Мирхәйдәр Мостафа улы Фәйзуллин) (1891–1928), драматург, шагыйрь, фольклорчы.

[4] *М. Гали* – Мөхәммәт Гали (Мөхәммәт Вәли улы Галиев) (1893–1952), язучы, журналист.

[5] *М. Максуд* – Мәхмүд Максуд (Мәхмүд Гыйсаметдин улы Максудов) (1900–1962), язучы һәм тәрҗемәче.

Члену бюро ОК Зие Насырову[1]

19 апреля 1927 г.

Перевод моей книги о татарской культуре, насколько мне известно, уже разослан всем членам бюро ОК, поэтому считаю необходимым заявить следующее:

Тов[арищ] Губайда хороший переводчик с русского на татарский язык, как первый опыт на очень сложную тему вышел далеко неудовлетворительным. В отношении стилистики и литературного русского языка, перевод не выдерживает никакой критики. Марксистическая терминология не выдержана, и поэтому мои мысли облечены в до неузнаваемости грубые формы.

Во многих местах встречаются совершенно ошибочно, подчас совершенно противоречащее оригиналу понимание и толкование переводчиком моих мыслей. Что касается предисловия («от составителя»), то тут оно так извращено и перепутано, что я сам не узнал своих мыслей.

Состояние моего здоровья не позволяет мне заняться исправлением – редактированием данного перевода и поэтому я вынужден ограничиться только следующим заявлением:

Обсуждение моей книги по данному периоду я, как автор, считаю невозможным и недопустимым.

Галимджан Ибрагимов.
19/IV – 27. г. Казань.

---

[1] Б.Ф. Солтанбәковның «Татарстан XX век. Личности, события, документы. Книга вторая. События. Документы. Публицистика / Книга для учителей.– Казань: Татар. респ. изд-во «Хэтер» (ТаРИХ), 2003» дигән китабында бастырылган (б. 211). Текст шуннан алынды.

Марксист язучыларга
(Тарихи материализм буенча китаплар кирәк)[1]

Бүгенгәчә татар телендә тарихи материализм нәзарияләрен тулы рәвештә ачып биргән һичбер китап юк. Бу, әлбәттә, безнең матбугат дөньясы өчен бик зур кимчелек һәм бушлык.

Моннан 2–3 ел элек РКПнең Татарстан Өлкә комитеты коммунист татар язучыларыннан берсенә бу турыда әсәр язуны тапшырган иде. Билгеләнгән вакыт әллә кайчан үтте. Ләкин иптәшнең башка күп эшләр белән мәшгульлеге сәбәбеннән китап языла алмады.

Хальбуки, мәктәпләргә, курсларга дәреслек өчен дә, халык өчен дә мондый әсәрләргә ихтыяҗ бик зур.

Мәскәүдә Сарабьяновның[2] китабы белән Бухаринның[3] «Тарихи материализм»ының кайбер җирләре тәрҗемә ителгән дип хәбәр иттеләр. Ләкин башка күп турыларда тәрҗемә белән канәгатьләнергә дә мөмкин булса да, тарихи материализм юлында эшче-крәстиян массасының теләгени тәрҗемә белән генә үти алмыйбыз: бу нәзариянең нигезләре ачык, тулы аңлашылсын өчен бу ысул чыннан да тормышны анализ, мәсьәләләрне чишүдә туры корал булсын өчен тарихи материализм нигезләрен өйрәнгәндә, өйрәткәндә татар эшче-крәстияннең сүзенә якын тормыштан мисаллар алынырга, урыс, Яврупа марксистлары китергән моментлар белән генә тукталмыйча, безнең массаның тирә-юнендә күренгән Көнчыгыш ислам-татар дөньясының мисаллары, фактлары материал ителеп тикшерелергә тиешле. Чөнки шулай итмәгәндә, бу нәзария көндәлек мәсьәләләрне тикшерергә, аңларга практически ярдәм бирүче бер корал була алмый. Әмма коры тәрҗемә биргәндә әсәрнең мона бу моменты үтәлә алмый. Шуңар күрә, төп әсәрләрне тәрҗемә белән бергә татар массасының аңлавынча җайлап, аның үзе белгән, үзе аң-

---

[1] «Безнең юл» журналының 1925 елгы 4 нче (б. 186–187), «Мәгариф» журналының 1925 елгы 3 нче (б. 121–123), «Кызыл Татарстан» газетасының 1925 елгы 4 нче апрель саннарында урнаштырылган. «Безнең юл»дан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Сарабьянов* – Владимир Николаевич Сарабьянов (1886–1952), марксист философ.

[3] *Бухарин* – Николай Иванович Бухарин (1888–1938), сәясәт һәм дәүләт эшлеклесе, СССР ФАнең хакыйкый әгъзасы (1929). Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган (1988).

лаган материаллар, идеологияләр буенча анализлар ясап, татарча тарихи материализм әсәрләре кирәк. Масса белән бик якын торган татар укытучылары өчен мондый әсәрләрнең кирәге үткенләште. Алар моны бик сорыйлар.

Мона шуларны күз алдында тотып, Татарстан Халык мәгариф комиссариатының Гыйльми үзәге яшь, карт татар марксист язучыларның һәммәсенә бу турыда мөрәҗәгать итәргә тиешле тапты.

1 – Югарыда әйтелгән рәвешчә, татар телендә тарихи материализм нәзариясен өйрәтүче китаплар чыгару чарасын күрергә кирәк. Бу нәзариянең һәммә моментларын эченә алган бер тулы әсәр рәвешендә, шулай ук мәсьәләнең аерым бер моменты турындагы монографияләр рәвешендә языла ала.

2 – Бу эшкә гыйльми хезмәт, гади әсәр язуга караганда күп артык керәчәк булганга, әсәрләргә гади гыйльми оригиналь китапларга түләгән кадәр (табагына 70–80 сум) гонорарны Татарстанның нәшрият комбинаты түләү өстенә Гыйльми үзәк үз тарафыннан табагына илле сум кадәр акча арттырып түләргә вәгъдә итә.

3 – Бу юлда эшләгән, эшләүче, эшләргә теләгән марксист язучылар үзләренең план, програмнарын яки конспектларын, яки әсәрләреннән бер өлешен җибәрсеннәр иде. Параллелизм булмасын өчен шулар эчендә сайланып берничә иптәш белән әсәрләрне яздыру турында договор ясарга булыр.

4 – Бер әсәр чын гыйльми оригиналь, бер әсәр масса өчен гыйльми-популяр булуы күздә тотыла. Планнарын җибәрүчеләр шуны хәтергә алсыннар иде. Һәммә хәбәрләшүләр: Казан, Наркомпрос, Гыйльми үзәк адресы белән булачак. Хәбәрләшүнең тиз арада тәмам булуы матлуб.

Гыйльми үзәк исеменнән: Галимҗан Ибраһимов.

(Башка гәзитләр моны күчереп бассыннар иде) Г. И.

1926
В Главполитпросвет Башнаркомпрос от редакции журнала «Безнең юл»[1]

10 сентября 1926 г., г. Казань

Как Вам известно, журнал «Безнең юл», издаваемый в Казани как орган Татнаркомпроса, в настоящее время является единственным литературно-художественным и научно-общественным журналом на татарском языке по всему Союзу СССР.

Декабря прошлого года на основании чего при отделе ЦК ВКП(б) было принято особое постановление об оставлении этого журнала, как журнала всесоюзного значения для татарского литературного мира. В связи с этим постановлением журнал «Безнең юл» существенно изменил свой характер, как в смысле привлечения все больше и больше литературных сил. В журнале «Безнең юл» участвуют не только казанские писатели (и вообще писатели Татреспублики), но и писатели из других восточных республик и областей. В области литературных форм и техники журнал «Безнең юл» за время своего пятилетнего существования являлся тем зеркалом, которое отражено все литературные течения, имеющиеся в тат. литературе.

Но несмотря на все вышеизложенные, в области распространения этого журнала мы имеем неудовлетворительный успех. Причиной этого неудовлетворительного успеха, главным образом, является то, что соответствующие культурно-просветительные учреждения недостаточно обращают внимания на подписку этого журнала как для самих, так и для своих подведомственных культурно-просветительных единиц (библиотеки, клубы, избачи, красные уголки, школы и т.п.).

Принимая во внимание близость начала нового хозяйственного года, редакция «Безнең юл» обращается [к] Вам с просьбой о включении журнала «Безнең юл» в список тех изданий, которое Вами будет выписываться с начала этого хозяйственного года для Ваших подведомственных культурно-просветительных единиц.

Ответ[ственный] редактор журнала «Безнең юл»: *(подпись Г. Ибрагимова)*

Ответств[енный] секретарь: *(подпись Гумера Галиева)*

---

[1] Төп нөсхә Башкортстан Республикасының Милли архивында саклана (Р-798 ф., 1 тасв., 1792 эш, 12 кәг.). «Безнең юл» журналының грифле рәсми кәгазенә язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында кайбер төгәлсезлекләр белән бастырылган (Казан, 2000, б. 313). Текст төп нөсхәдән алынды.

АВТОГРАФЛАР

1919
Габделәхмәт Сөләймановка[1]

3 сентябрь 1919 ел

1919, 3 сентябрь – Солтанморат

Габделәхмәт иптәш Сөләймановка[2] Сибириядә 1919 елдагы революциясендә подпольный хезмәттән исән-сау кайтуның ядкяре.

Галимҗан Ибраһимов.

1920
Үзбәк Алпаровка[3]

Май 1920 ел

Өч елдан соң кызыл баһадир улачак Үзбәк Алпаровка[4] ядкяр.

Галимҗан – май – 1920, Казан.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның Колчак тылыннан йөреп кайткач киемнәрен дә алыштырмый алдырылган фотосының икенче ягына язылган. Г. Сөләйманов тарафыннан болай дип тә язып куелган: «Алгучы Сөләйманов Әхмәт. 1919 нчы ел алдым Галимҗан туганның революция вакытында төшкән карточкасын 1919 ел 20 сентябрьдә алдым. Карточканы алгач бик шатландым. Сөләйманов Әхмәт».

Беренче мәртәбә «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 9 февраль, аннан соң «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Ә. Сөләйманов (1885–1962)* – Г. Ибраһимовның яшьлек дусты, Солтанморат-тан өч кенә чакрымдагы Әпсәләм авылыннан.

[3] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» (Казан, 1919) дигән китабының титул битенә язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 104), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

[4] *Үзбәк Гыйбадулла улы Алпаров (1914–2003)* – РСФСР һәм ТАССРның атказанган төзүчесе, инженеры.

1921
Ташкенттагы «Белем йорты»нда ачылган татар бүлегендә укучы яшьләргә[1]

2 июль 1921 ел

Казан, 1921, июль 2.

Ерак Төркестан илләрендә яшәүче, шунда укып, халыкны агарту хезмәтенә хәзерләнүче яшь иптәшләргә Тойгы туташ Исхакова[2] аркылы үз революционерлык сәламнәремне күндерәм.

Галимҗан Ибраһимов.

Газиз Гобәйдуллинга[3]

26 май 1922 ел

Г. Газиз иптәшкә ядкяр итәм – Галимҗан Ибраһимов. 1922 – май 26, Казан.

---

[1] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1957 елгы 3 нче санында, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 106), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

[2] *Тойгы туташ Исхакова* – Мәрьям Шәйхетдин кызы Исхакова (1905–1985), партия-совет хезмәткәре. Тойгы – аның псевдонимы.

Ташкенттагы «Белем йорты»нда ачылган татар бүлегендә укучы М. Исхакова 1921 елның җәендә Казанга кайта. Г. Ибраһимов белән очрашкач, аңа үзе белән бергә укучы татар яшьләренең сәламен тапшыра. Әдип Төркестанда укучы якташларыбызның тормышлары, укулары, белемнәре белән кызыксына, мәктәпне тәмамлаганнан соң, аларны Татарстанга хезмәткә кайтырга чакыра һәм бу мөрәҗәгатьне язып җибәрә.

[3] Төп нөсхә дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Фәннәр академиясе» «Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана. Автограф Г. Ибраһимовның «Бөек Октябрь революциясе һәм пролетариат диктатурасы» (Казан, 1922) китабының эчке битенә язылган. Беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1987 елгы 3 нче санында, аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 110), «Тулпар» журналының 2012 елгы 3 нче санында (б. 53), «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

1924
Сәид Вахидовка[1]

1924 ел

Сәид Вахидов[2] иптәшкә. Г. И.

1925
Муса Җәлилгә[3]

Февраль 1925 ел

Яшь шагыйрь Муса Җәлил иптәшкә ядкяр итәм. Галимҗан Ибраһимов.

1925 – февраль.

«Кызыл Татарстан» редакциясенә[4]

1925 ел

«Кызыл Татарстан» редакциясенә. Г. И.

---

[1] Төп нөсхә Казан (Идел буе) федераль университетының Н. И. Лобачевский исемендәге Фәнни китапханәнең сирәк кулъязмалар һәм китаплар бүлегенең Шәрык бүлекчәсендә саклана (Т0126623). Автограф Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» (М., 1924) дигән китабының титул битенә язылган. Беренче мәртәбә С. Вахидовның (Вахидиның) улы Нәзиф Вахитов (?–?) тарафыннан «Приборостроитель» газетасының 1967 елгы 13 март санында рус телендә бирелгән. Аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст китаптан алынды.

[2] *Сәид Вахидов* – Сәидгаттар Габделмәннан улы Вахидов (Вахиди) (1887–1938), археограф, тарихчы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[3] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Автограф Г. Ибраһимовның «Пролетариат әдәбияты турында» (М., 1924) дигән китабының титул битенә язылган. Беренче мәртәбә Шәмси Хамматовның (1920–1989) «Муса Җәлил, аның каләмдәшләре» (Казан, 1986) дигән китабында (б. 4; 97), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 118), «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст Ш. Хамматов китабындагы фотокүчермәдән алынды.

[4] Төп нөсхә Россия Фәннәр академиясе Казан Фәнни үзәгенең Фәнни китапханәсендә саклана (7830). Автограф Г. Ибраһимовның «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре. Беренче бүлек (1905)» (Казан, 1925) дигән китабының титул битенә язылган. Беренче мәртәбә «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, аннан соң «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

1926
Фәрид бәйгә[1]

Февраль 1926 ел

Кадерле Фәрид бәй иптәшкә ядкяр булсын.

Галимҗан Ибраһимов.
1926-февраль-Баку.

[1] Төп нөсхә Истанбул шәһәренең Бөекшәһәр бәләдиясендәге (мэриясендәге) Ататөрек китапханәсендә саклана. Берничә мөһердән аңлашылганча, ул М. Җәүдәтнең хосусый китапханәсендә дә булган. Автограф Г. Ибраһимовның «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре. Беренче бүлек (1905)» (Казан, 1925) дигән китабының титул битенә язылган. Беренче мәртәбә «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 11 март, аннан соң «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 март саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Китап Г. Ибраһимов 1926 елның февраль-март айларында Бакуда үткәрелгән Беренче тюркология корылтаена баргач бүләк ителгән булса кирәк.

1928
Гайшә Шәриповага[1]

1928 ел

Хөрмәтле Гайшәгә Кырым ядкяре: Галимҗан.

1928 – Ялта

Сәйфи Кудашка[2]

1928 ел

Шагыйрь Сәйфи Кудашев иптәшкә.

Г. И
1928 – Ялты

---

[1] Төп нөсхә дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Фәннәр академиясе» дәүләт бюджет фәнни учреждениесе «Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана (89 ф., 4 тасв., 101 эш). Автограф Г. Ибраһимовның почта карточкасына эшләтелгән фотосының икенче ягына язылган. Беренче мәртәбә «Тулпар» журналының 2012 елгы 3 нче санында (б. 52), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 17 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Төп нөсхә С. Кудашның шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның хезмәт эшчәнлегенә 20 ел тулу уңае белән рус телендә чыгарылган «Галимджан Ибрагимов. Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади» (Казань, 1928) дигән китапның титул битенә язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 147), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивындагы фотокүчермәдән алынды.

1931
Бертуган абзыйсы Шакирҗан Ибраһимовка[1]

1931 ел

Шакирҗан абзый.

Мәрхүм балабыз кадерле Рөстәмнең күмү көнендә[2] алынган кайгы рәсемен сиңа җибәрәбез.

Галимҗан,
Гөлсем
1931 – Ялта

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Вафат булган улы Рөстәмне җирләр алдыннан соңгы тапкыр алдырылган фотосының икенче ягына язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 169), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *...Рөстәмнең күмү көнендә...* – 1926 елның 5 ноябрендә туган уллары Рөстәм бу дөньяда нибары 4 ел, 4 ай, 16 көн яшәп, каты авырудан соң 1931 елның 21 мартында вафат була, 23 март көнне җирләнә. Хәзерге вакытта аның кабере билгеле түгел, үлеме хакындагы шәһадәтнамәнең күчермәсе генә сакланган: «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, с. 297).

Мәрхүм улы Рөстәмнең соңгы фотосы артында[1]

23 март 1931 ел

Рөстәм Ибраһимов. Күмеләсе көн.

1931 – март 23. Ялта.

1932
«Безнең көннәр» романының рус телендә чыгачак басмасы өчен Г. Шәриповага җибәргән фотосында[2]

1932 ел

1932 е. Ялта. Галимҗан Ибраһимов.

---

[1] Төп нөсхә Татарстан Республикасының Милли музеенда саклана (ДВХ – 8/447). 21 март көнне вафат булган улы Рөстәмне җирләр алдыннан соңгы тапкыр алдырылган фотосының икенче ягына латин хәрефләре белән язылган. Текст төп нөсхәдән алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 31). Г. Ибраһимов фотосының икенче ягына язылган. Фото «Безнең көннәр» романының рус телендә чыгачак басмасы өчен Г. Шәриповага җибәрелгән булган. Беренче мәртәбә «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, аннан соң «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Туганы Җиһан Тулунгузинага[1]

8 июль 1932 ел

Кадерле Җиһан туганга Ялтада очрашу ядкяре.

Галимҗан
1932. 8. VII.
Ялта

Туганы Мохтар Ибраһимовка[2]

8 июль 1932 ел

Кадерле Мохтар!

Сиңа уртак дус Шәһит мәрхүм белән бергә төшкән бу рәсемне җибәрәм.

Минем хәл яхшыра, үлемне җиңәргә дигән көрәшләрем нәтиҗәсез булмады – хәзер инде авыруның куркыныч дәвере кичте, инде ныгып эшкә башлау заманнары якынлый.

Сагынып сәлам: Галимҗан
1932. 8. VII.

Туганы Габделхак Ибраһимовка[3]

29 август 1932 ел

Габделхак туганга Ялтада очрашуның истәлеге.

Галимҗан
1932. 29. VIII.
Ялта

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның утырып төшкән фотосының икенче ягына язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 173), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимов белән Ш. Әхмәдиев бергә утырып төшкән фотоның икенче ягына язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 173), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[3] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Фотокүчермәсе дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Фәннәр академиясе» «Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана (65 ф., 5 тасв., 19 эш). Автографны Г. Ибраһимов үз фотосының икенче ягына язган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 174), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

1934
Гыйбадулла Алпаровка[1]

27 декабрь 1934 ел

Гыйбадулла, бу нәрсәнең урысчасына күз салып кара әле.

Галимҗан.
1934. 27. XII.
Ялта

Гослитиздат. Москва. В редакцию Альманаха «Творчество народов СССР»[2]

1934 г.

Гослитиздат. Москва. В редакцию Альманаха «Творчество народов СССР» от Галимджана Ибрагимова. Отрывок из романа «Наши дни» под названием: «Кавказлы Герей Султан». Семь глав. 52 стр.

СССР халыклары иҗаты альманахы өчен. Кавказлы Гәрәй Солтан («Безнең көннәр» романыннан). Галимҗан Ибраһимов.

Галимҗан Ибраһимов
Кавказлы Гәрәй Солтан
(«Безнең көннәр» романыннан)

---

[1] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» романының Г. Шәрипова тарафыннан рус теленә тәрҗемә ителеп «Дочь степи» (М., 1934) исеме белән басылган китапның титул битенә язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 212), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

[2] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694а-165. Л 1559). Г. Ибраһимовның 1934 елда Казанда нәшер ителгән «Безнең көннәр» романының яңа редакциядәге икенче басмасы китабының титул битеннән алдагы чиста һәм 5 нче битләргә язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1936

Гыйбадулла Алпаровка[1]

27 февраль 1936 ел

Гыйбадулла туган Алпаровка.

Галимҗан.
Ялта, 1936. 27. II.

Гайшә Шәриповага[2]

7 март 1936 ел

Хөрмәтле Гайшә Шәрипова иптәшкә.

Г. Ибраһимов
1936. 7. III.
Ялта

[1] Төп нөсхә кайда икәнлеге мәгълүм түгел. Фотокүчермәсе Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Автограф Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» романының Г. Шәрипова тарафыннан рус теленә тәрҗемә ителеп «Татарка» (М., 1935) исеме белән басылган китапның титул битенә язылган. Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 219), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст фотокүчермәдән алынды.

[2] Төп нөсхә Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана (125694[а] – 33). Автограф Г. Ибраһимов фотосының икенче ягына язылган. Беренче мәртәбә Г. Шәрипова тарафыннан «Казан утлары» журналының 1967 елгы 3 нче санында (б. 129), аннан соң «Кызыл таң» газетасының 2017 елгы 16 февраль, «Мәдәни җомга» газетасының 2017 елгы 22 февраль саннарында бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

КӨНДӘЛЕКЛӘР

Шамил Госманов көндәлекләреннән[1]

29/III – 27. ...Галимджан болеет. Судя по его письмам, безнадежно.

Помню, в 21-м и 22 году по приезде из Ташкента я заболел тифом и в ожидании скорой смерти написал завещание. В нем говорилось: «Знаю, что после моей смерти Галимджан будет меня расхваливать. Мое последнее желание – не помещайте в газетах его лицемерные дифирамбы. А также прошу не допускать к участию в моих похоронах Галимджана и других левых эсеров». Думаю, у Галимджана в мой адрес тоже заготовлено что-нибудь подобное.

29/III – 27. ...Если в повседневной жизни мы относились друг к другу в общем доброжелательно, то на общественной арене нас разделяла непримиримая вражда. Она особенно усилилась после тюркологического съезда, когда Галимджан из лагеря латинистов вдруг переметнулся к арабистам. Этим он окончательно оттолкнул меня от себя.

9/VI – 28. Интересно, почему у некоторых я вызываю враждебные чувства? Временами это всплывает на поверхность так отчетливо. Собственно, не я сам, а скорее моя политическая и творческая деятельность. Одним из тех, кто при каждом удобном случае в тонкой форме высказывает свою ко мне неприязнь, я считаю Галимджана Ибрагимова. Один эпизод. В 3 / 15 / номере «Безнен юл» я выступил с критикой на его «Адэмлэр»[2]. А через неделю подарил ему свою пьесу «Байская дочь» с автографом[3]. Он принял подарок, но потом, оказывается, говорил: «Вот Каин[4], притворяется другом, а сам костерит меня на чем свет стоит». После этого в личных отношениях с ним я стал соблюдать осторожность.

---

[1] «Казань» журналының 1998 елгы 2 нче санында Ш. Госмановның кызы Айсылу Сагайдак-Усманова тарафыннан «Дневник комиссара» дигән исем белән бастырылган. Текст шуннан алынды.

[2] *...я выступил с критикой на его «Адэмлэр»* – кара: Госманов Ш. «Адәмнәр» / Ш. Госманов // Безнең юл.– 1924.– № 3 (15).– Б. 149–150.

[3] *... подарил ему свою пьесу «Байская дочь» с автографом* – Усманов Ш. Бай кызы. Пьеса 4 пәрдәдә / Ш. Усманов.– Казан: Татпечать, 1923.– 63 б.

[4] *Каин (хаин)* – бәдбәхет, юньсез.

В тюркологическом съезде он исподтишка, через Шарафа[1] и других проводил кампанию с целью не допустить меня на съезд. А ведь вначале, когда был в «Латын дуст»[2], он изображал из себя латиниста. Галимджан не одинок. У него целая свита «галимджанистов». Например, глава Академцентра М. Тагиров. Похож на Султан-Гали. Дипломат, националист. Изо всех сил старается продвинуть Галимджана...

24/X – 28. Сегодня сразу после завтрака наняли с Асией[3] извозчика и съездили в соседние деревни Диркей и Ай-Васыл. Диркей бедное, безводное население. Ай-Васыл – его противоположность: красивое, богатое село с хорошими подходами. Обе деревни расположены в горах.

По возвращении встретились у дома с женой Галимджана Ибрагимова. Позавчера я послал ему коротенькое письмо, в котором выражал желание повидаться. Он прислал с женой записку, где в теплых выражениях приглашает нас к себе.

25/X – 28. С утра отправились к Галимджану. Оказывается, он живет где-то на горе. Когда мы вошли, он завтракал. Первое, что бросилось в глаза – беспорядок. Хозяйка, видимо, неряха. Галимджан встал, поздоровался. Бледный, истощенный. Меня охватила жалость. Проговорили час два. Он все о Казани расспрашивал. Соскучился, видать. А во время прощания сказал: «Пусть эта встреча будет лишь началом, приходите еще. Мы тоже к вам придем».

29/X – 28. ...Теперь нас, татарских писателей, в Ялте четверо: Галимджан, я, Махмут Максут и Шариф Камал. Завтра Галимджан зайдет за нами, и мы все пойдем фотографироваться.

30/X – 28. Уезжаем завтра утром.

Вчера, как и договаривались, в 12 пришли Галимджан с женой. Пошли в фотографию. Шариф Камал, Максут, Галимджан и я вчетвером сделали групповой снимок. Потом к нам присоединились Асия и Гульсум, и мы сфотографировались вшестером...

6/II – 29. Москва. На прошлой неделе получил от Галимджана письмо. После крымских встреч наши отношения стали

[1] *Шараф* – сүз Галимҗан Шәрәф хакында бара.

[2] *«Латын дуст»* – 1924 елда 6 нчы Берләштерелгән татар-башкорт командирлары мәктәбендә (хәзер Казан югары хәрби командирлар училищесы) беренче латинчылар ячейкасы барлыкка килә. Соңрак шуның җирлегендә Бөтентатар «Латин дусты» җәмгыяте оеша.

[3] *Асия* – Ш. Госмановның хатыны.

сердечными, искренними. Жалуется на плохую погоду, ухудшение здоровья.

20/IV – 29. Третий день в Ялте. Погода на редкость прохладная. Озорство фортуны: мы опять в 3-м номере гостиницы «Франция», где остановились в октябре. Затопили печку, в номере потеплело. После обеда съездили к Галимджану Ибрагимову. Он встретил нас радостно. Ему гораздо лучше. Они поменяли квартиру, живут в хороших условиях...

9/V – 29. Сегодня часа три просидел у Галимджана. Мне было интересно его мнение по поводу доработки «Синих погон». Он считает такой шаг разумным. Говорит, «наш писатель пишет поспешно, и не успеют чернила высохнуть, как бежит сдавать в газету или в печать». Эта моя вещь в сокращенной форме печатается сейчас в «Кызыл Армия». А для печати я ее сильно изменю[1]. Галимджан оставил рукопись у себя.

14/V – 29. Был у Галимджана. Он прочел мою рукопись и сделал пометки на полях. Есть очень дельные замечания и советы.

19/II – 30. Галимджан Ибрагимов жив, здоровье его поправляется! Я боялся, что болезнь его обострилась, но это не так. Я очень этому рад. Теперь он мне кажется одним из самых честных татарских писателей.

---

[1] *…по поводу доработки «Синих погон»… А для печати я ее сильно изменю* – Ш. Госмановның андый әсәре нәшер ителүе мәгълүм түгел.

КОТЛАУЛАР

1925
Пролетариат каләмнәренә бездән сәлам![1]

24 март 1925 ел

Безнең өмидебез – эшче-хәбәрчеләрдә. Киләчәкнең зур хезмәте – эшче-хәбәрчеләр өстендә. Әгәр без матбугат эшләребез халыкка якынлашсын, дибез икән, әдәбиятыбыз үзенең теле белән дә, мәгънәсе белән дә пролетариатлашсын дип телибез икән, татар каләме заводка, фабрикка, шахтага, мастерскойга барып, шуннан азыклансын, шунда эшләнеп, яңадан киң дөньяга көрәшкә чыксын, дибез икән – болар өчен бердәнбер чара: эшчеләрнең үз дөньясыннан, крәстиәннең сука-сабаныннан, эш кварталларыннан пролетариат казаны эчендә кайнап чыккан куәтләр чыгудадыр.

Революциянең ярдәме белән бездә бу куәтләр үзләренең беренче адымнарын атладылар инде. Сезнең ике еллык бәйрәмегез менә шуның ачык бер күренеше саналачак. Алда бу хәрәкәтнең тагы да киңәюенә һәм тирәнәюенә ышанабыз. Шуңар күрә дә без, карт буын язучылар, Татарстан эшче-хәбәрчеләренең бәйрәмнәрен чын күңелдән котлыйбыз һәм идеология фронтында сезне:

– Юл бирегез, эшче-хәбәрче отряды килә! – дип, шатлык белән каршы алабыз.

Г. Ибраһимов,
1925, 24 март. Казан.

---

[1] «Кызыл Татарстан» газетасының 1925 елгы 25 март санында урнаштырылган. Гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 120–121) бастырылган. Текст газетадан алынды.

Әлеге котлау 1923 елның 23 мартында «Кызыл Татарстан» газетасында ачылган «Эшчеләр дөньясы» бүлегенең ике еллык бәйрәме уңае белән язылган.

1928
Марксист бөек әдип Галимҗан ага![1]

1 март 1928 ел

Көнчыгыш педагогия институты каршында татар студентлары тарафыннан төзелгән «Гыйльми тикшерүчелек юлындагы тел-әдәбият» түгәрәге Сезне 20 еллык бөек әдәби-иҗади, иҗтимагый-гыйльми хезмәтләрегезне татар дөньясы өчен аз вакыт эчендә эшләнә алган иң кыйммәтле тарихи хезмәт дип таный һәм институтның бөтен татар студентлары исеменнән тәбрик итә.

Көрәш елларының иң авыр көннәрендә, хәтта үзегезнең сәламәтлегегез белән дә хисаплашмыйча армый-талмый бертуктаусыз эшләп килүегез, чын революция батыры икәнегез безнең кебек яшьләргә чыннан да зур сабак булачак.

Гәрчә Сез шушы 20 ел эчендә чиктән тыш авыр хезмәтегез сәбәпле сәламәтлегегезне югалтып эштән тукталуга һәм арабыздан китеп торуга мәҗбүр булсагыз да, без моны, әлбәттә, вакытлы гына бер хәл булыр дип карыйбыз һәм шулай булачагына нык ышанабыз. Без монда тиздән Сезнең сәламәтләнеп яңадан арабызга кайтуыгызны һәм шул бөек хезмәтегезне тагы да дәвам иттерүегезне чын күңел белән телибез, шуны ашыгып көтәбез.

Сәлам Сезгә – 20 еллык бөек иҗади хезмәт каһарманына...

Татар студентлары исеменнән – «Гыйльми тикшерүчелек юлындагы тел-әдәбият» түгәрәге рәисе – Гази Кашшаф[2].

Сәркятип: Л. Яфаров[3].

Казан, Көнчыгыш педагогия институты. Татарны өйрәнү кабинеты.

1928 нче ел, 5 март.

---

[1] «Яшь педагог» журналының 1928 елгы 6 нчы санында урнаштырылган (б. 16). Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Гази Кашшаф* – Гази (Миргази) Солтан улы Кашшаф (Кашшафетдинов) (1907–1975), әдәбият тәнкыйтьчесе, әдәбият галиме, филология фәннәре кандидаты (1960).

[3] *Л. Яфаров* – Лотфи Исмәгыйль улы Яфаров (1900–1983), тел галиме, филология фәннәре кандидаты (1956).

Татар эшче факультеты студентларының Г. Ибраһимовны 20 еллык хезмәт бәйрәме белән тәбрикнамәсе[1]

10 март 1928 ел

Кадерле иптәш Ибраһимов!

Татар тормышының аерым тарихы чорларында, татар хәятенең төрле борылмалары, иҗтимагый үзгәрешләре синең әдәби иҗатында төрле рәвештә күренделәр. Иҗатчы булыр өчен әдәбият тудыру гына җитми, аны һәрбер иҗтимагый үзгәрештә үз кадерен саклап кала алырлык әдәби эшләү, зур көч кую кирәк. Сез шуны эшләдегез...

Татар мәдрәсәсе – шәкертлек чоры; студентлык гомере, Бөтенрусия өстендәге реакция болытлары, алардан булган төрле тәэсирләр синең иҗатында тормышның һәр тарафын үз эченә ала алды. Синең эш халкы арасындагы кадерең: татар хәятен тарихта саклап кала алырлык әдәби һәм гыйльми хезмәтеңдә генә түгел, гыйльми һәм әдәби көчеңне педагоглык һәм башка иҗтимагый эшләр белән халыкка бәйләүдә.

Татар теленең гыйльми-әдәби тел булып дөньяга чыгуында, мәдәни калыпка салынуында, һичшиксез, Сезнең бетмәс-төгәнмәс гыйльми хезмәтегез куелды.

XX еллык хезмәт юбилееңдә татар эшчеләр факультеты студентлары Сезнең бөтен иҗтимагый эшләрдә һәрвакыт актив рәвештә катнашучы педагог, гыйльми эшче һәм тормышның һәр ягын әтрафлы күрсәтә белүче әдип дип таныйлар.

Социализм төзелешен тизләштерүнең төп казыгы булган мәдәни фронтта зур эшләр эшләнеп барган вакытта Сезне тагын да мәдәни фронтта, эш мәйданында күрәсе килә.

Кадерле иптәш!

Тизрәк савык та, үткәндә бетмәс энергияң белән эшләгән мәдәни фронтка кайтып эшкә кереш. Без Сездән шуны көтәбез.

Татар эшфак студентлары.
10 март, 1928 ел.
Казан.

---

[1] Төп нөсхә Казанда Ә. А. Шамованың шәхси архивында саклана. Типография ысулы белән эшләнгән. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Тәбрикнамә белән бергә эшче факультеты студенты Шәриф Булатның махсус шигыре дә бар.

Поздравление редакции газеты «Красная Татария» Г. Ибрагимова в связи с сороколетием его дня рождения[1]

10 марта 1928 г.

Галимджану Ибрагимову,

писателю, ученому, коммунисту, собрату по перу в день его славной сороколетней годовщины горячий привет от редакции газеты «Красная Татария».

МАППның татар секциясеннән тәбрик[2]

14 март 1928 ел

МАПП (пролетариат язучылары Мәскәү ассоциациясе)ның татар секциясе зур художник Галимҗан Ибраһимовның 20 еллык әдәби хезмәт бәйрәмен котлый. Галимҗан иптәш Ибраһимовның тиздән терелеп яңадан әдәбият мәйданына кайтуын һәм татар эшче, крәстиян массаларын коммунизм теләкләре юнәлешендә тәрбия кылырдый яңа әсәрләр бирүен тели.

Секция бюросы.

---

[1] «Красная Татария» газетасының 1928 елгы 10 март санында бастырылган. Текст шуннан алынды.

[2] «Эшче» газетасының 1928 елгы 14 март санында урнаштырылган. Текст шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

РЕПРЕССИЯ ЧОРЫ ДОКУМЕНТЛАРЫ

1930
Заявление
Гаяза Максудова в татарскую областную контрольную комиссию[1]

12 января 1930 г.

...Мою точку зрения относительно терминологии можно проверить через мои печатные стать[и] и тезисы, начиная с 1920 г. Самым обстоятельным материалом в этом отношении могут служить мои тезисы по терминологии, принятые Ак[адемическим] центром в 1924 г. и моя вводная статья к этим тезисам «о языке» (см. «Ма[г]ариф» № 5, декабрь 1924 г.).

По этому вопросу имеются еще тезисы т. Ибрагимова Г. У него имеются два тезиса. Первые из них (тезисы 1924 г.) по основному спорному вопросу занимают некоторые промежуточное положение, тогда как последние его тезисы (тезисы 1925 г., составленные т. Ибрагимовым, когда он был председателем Ак. центра) по спорному вопросу от их тезисов ничем не отличаются...

...Я согласен с постановлением бюро ОК и по оценке тезисов т. Ибрагимова. Почему я голосовал за эти тезисы, об этом тоже я уже говорил в своем заявлении (см. там же). Я голосовал за основное в этих тезисах – именно за то, что эти тезисы стояли за развитие тат. культуры на основе родного языка. За методологическую установку, за общий тон и за отдельные моменты этих тезисов я не голосовал, за них я и не отвечаю...

[1] «Гасырлар авазы-Эхо веков» журналының 1998 елгы 1/2 нче кушма санында бастырылган (б. 126–136). Текст шуннан алынды.

Ш. Шәһәрттинев. Җил тимәгән әдәбият утравы[1]

25 апрель 1930 ел

...Мәсәлән, контрреволюцион атасы белән бәйләнеш тотканы өчен Мәскәү пролетариат язучылары оешмасыннан куылган, вак буржуа идеологиясенең сөекле колы булган Афзал Шамовны 100 процентлы пролетариат язучысы итеп күрсәтергә маташулар булды. Галимҗан Ибраһимовка бәя биргән вакытта да кайберәүләр аны пролетариат язучысы итеп күрсәтергә тырыштылар. Дөрес, пролетариат язучысы булыр өчен заут-фабрик мөрҗәләре турында гына язу лязим түгел. Шулай ук пролетариат язучысы булыр өчен эшчеләр арасыннан чыккан булу да кирәкми.

Бу пролетариат язучысы дип тормышка, әйләнә-тирәдәге бөтен мохиткә, табигатькә пролетариат идеологиясе күзлегеннән караучы, үзенең бөтен тормышын, хәрәкәтен, һәрбер атлаган адымын эшче сыйныфының гомуми интересы белән бәйләүче һәм үзенең каләмен эшче сыйныфына туктаусыз хезмәт иттерүче язучыга әйтәбез. Ләкин, пролетариат әдәбияты белән крәстиән һәм кулак язучыларын буташтырып йөртергә ярамый.

---

[1] Педагог Шәһәретдин Шәрәфетдин улы Шәрәфнең (1879–1938) бу мәкаләсе «Коммуна» газетасының 1930 елгы 25 апрель санында дөнья күргән. Аның Г. Ибраһимовка караган өлешенең тексты шуннан алынды һәм гамәлдәге татар хәрефләрендә беренче мәртәбә бастырыла.

1937
Протокол допроса Сагидуллина Мингарея[1]

г[ород] Казань.
14 февраля 1937 г[ода]

Вопрос: Что Вам известно о взаимоотношениях Гумера Галиева с Галимзяном Ибрагимовым?

Ответ: Как по своим политическим тяготениям, так и по литературному направлению Гумер Галиев всегда являлся сторонником Галимзяна Ибрагимова. Отъезд Г. Ибрагимова на жительство в Крым не менял дела: Гумер Галиев, работая в литературе как представитель школы Г. Ибрагимова, этим не ограничивал свою деятельность, он постоянно информировал Г. Ибрагимова о политических фактах в Татарии, о передвижках внутри татарского актива, о ходе групповой борьбы и т.д.

На основании таких информационных материалов Г. Ибрагимов присылал в Казань свои статьи для печати на злобу дня, свои советы в письмах к отдельным работникам.

Вопрос: Какова политическая характеристика Гумера Галиева?

Ответ: Участие Гумера Галиева в политической жизни выражается в комнатных разговорах, редакционных беседах. Я не помню случая, чтобы он выступал открыто с трибуны партийных собраний.

В своих политически бесцветных статьях он приводит небольшой и очень плоский круг идей: татары должны расти культурно, для этого они должны брать из всех источников понемногу – и из марксизма, и из Каюма Насыри (старый татарский реформатор) и, особенно, у «учителя», т.е. Галимзяна Ибрагимова.

Вообщем, Гумер Галиев тихий и трусливый националист, всегда боящийся, что его вышвырнут из очередной редакционной канцелярии.

Он оживляется лишь в моменты тех или иных национальных юбилеев, например, юбилей Г. Ибрагимова, юбилей Каюма Насыри, Г. Тукая и т.д. В эти моменты подъема он дает свои наи-

---

[1] «Гасырлар авазы-Эхо веков» журналының 2005 елгы 1 (39) нче санында бастырылган (б. 114). Текст шуннан алынды.

более напыщенные статьи, с наиболее путанными, сбивчивыми идеями.

Во время празднования 25-летия литературной деятельности Г. Ибрагимова он был одним из наиболее «энтузиастических» инициаторов и написал большую хвалебную статью об Ибрагимове на высоких нотах, перекрасив юбиляра-эсера в «ортодоксального марксиста».

Вопрос: Каковы связи и круг общения Гумера Галиева?

Ответ: Политический круг Гумера Галиева: Тулумбайский, Рахматуллин, Сафа Бурган, Г. Ибрагимов, Шариф Камал, Галимзян Нигмати.

Я не знаю состава его «охвостья», тянувшегося одним концом в среду беспартийной националистической интеллигенции, а другим концом – в торговую гущу татарской Казани.

Протокол лично мною прочитан, записано правильно, Сагидуллин.

Допросил: нач[альник] IV-го отдела УГБ УНКВД ТР, капитан Гос[ударственной] безоп[асности] Веверс[1].

Верно: *(подпись отсутствует)*

---

[1] *Веверс* – Ян Янович Веверс (1899–1978), сәясәт эшлеклесе, дәүләт иминлеге органы хезмәткәре.

Архивная справка в Партколлегию при Уполномоченной КПК при ЦК ВКП(б) по Татарии[1]

4 марта 1937 г.

Татарское отделение
Единого партийного архива
ОК ВКП(б)
4/III-1937 г[ода]
№ 101

Архивная справка

Отп[ечатано] 2 экз[емпляра]

В Партколлегию при Уполн[омоченной] КПК при ЦК ВКП(б) по Татарии

Согласно Вашего запроса, Партархив ОК направляет Вам справку на Ибрагимова.

Справка

Из Протокола № 5 заседания Комиссии по очистке партии Заб[улачно] – Плетеневского района.– 22–1921 года.

Слушали: 8. Ибрагимов Галим, член РКП с 1/VI – 1917 г[ода], п/б № 652005 – интеллигент, член Редакционной Коллегии, состоял с партии СР Интернационалистов. Вышел из нее и вступил в РКП(б), где ему засчитан стаж с 1917 года. Характеристика ячейки – удовлетворительная, отводов не поступило.

Постановили: Оставить в рядах РКП.

Основание: Архивное дело № 8, св. № 2, ф. № 20, за 1921–22 г[оды] лист. 63.

Зав[едующий] партархивом ОК ВКП(б) *(подпись)* (Кормухин)

---

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 2 тасв., 1987 эш, 10 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Архивная справка в Партколлегию при Уполномоченной КПК при ЦК ВКП(б) по Татарии[1]

4 марта 1937 г.

Татарское отделение
Единого партийного архива
ОК ВКП(б)
4/III-1937 г[ода]
№ 101

Архивная справка

Отп[ечатано] 2 экз[empляра]

В Партколлегию при Уполномоч[енной] КПК при ЦК ВКП(б) по Татарии

Согласно Вашего запроса № 117, Партархив ОК направляет Вам справку на Ибрагимова.

Справка

Из Протокола № 22 общего собрания членов и кандидатов Забулачно – Плетеневского района от 23 декабря 1920 г.

Слушали: 4. Текучие дела. 1) Утверждение новых членов партии.

Постановили: Утвердить действительными членами партии сл[едующих] т.т. 1) Ибрагимова.

Основание: Архивное дело № 70, св. № 6, ф. № 15, за 1920 г[од] лист. 56.

Зав[едующий] Партархивом ОК ВКП(б) *(подпись)* (Кормухин)

---

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 2 тасв., 1987 эш, 10 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Протокол допроса Галеева Гумера Биляловича[1]

г[ород] Казань.
20 марта 1937 г[ода]

Вопрос: Как Вы знаете Ибрагимова Галимджана?

Ответ: Ибрагимова Галимджана знаю лично и близко с 1924 г[ода], со времени учебы в Татарском коммунистическом университете в Казани. До последнего времени периодически с ним встречался и имел переписку. Встречался с ним как в период пребывания его в Казани, так и тогда, когда он стал жить в Ялте. В 1932–33 и 1935 г[оды] был в Ялте на лечении и бывал в его квартире.

Вопрос: Ибрагимов имел какое-либо отношение к к[онтр]р[еволюционной] борьбе татарских групповщиков?

Ответ: Да, имел. Ибрагимов был одним из идеологов татарских «левых».

Вопрос: До вступления в партию Ибрагимов был эсером?

Ответ: В 1917–18 г[одах] Ибрагимов был активным эсером. Редактировал эсеровскую газету «Ирек» в Уфе. Был избран в Учредительное собрание от эсеров. В 1920 г[оду] после опубликования декрета о создании Татарской республики, вместе с эсером Фатыхом Сайфи вступил в ВКП(б), при этом ему почему-то партийный стаж был зачислен с мая 1917 г[ода].

Вопрос: Выходит, Ибрагимов при помощи кого-то обманул партию в вопросе о времени вступления в нее?

Ответ: Конечно, это можно было сделать только путем обмана. Известно, что в партию он вступал в 1920 году, а в партбилете стаж указан с 1917 г[ода]. Об этом знают: Гафуров[2] – Истпарт, Байчурин – председатель ТИКЦ[3], Яушев[4] – работает в Обкоме и др.

Вопрос: Что Вам известно о к[онтр]р[еволюционной] деятельности Ибрагимова?

---

[1] «Гасырлар авазы-Эхо веков» журналының 2005 елгы 1 (39) нче санында бастырылган (б. 115–116). Текст шуннан алынды.

[2] *Гафуров* – сүз Сибгатулла Гафуров хакында бара.

[3] Так в документе. Должно быть ЦИК ТАССР. *Журнал искәрмәсе*.

[4] *Яушев* – Гарифхан Касыйм улы Яушев (1901–1938), партия Өлкә комитетында бүлек мөдире, ТАССР Халык комиссарлары советы каршындагы сәнгать идарәсе башлыгы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Ответ: До 1923–24 г[одов] Г. Ибрагимов писал эсеро-националистические книги. Начал он писать как типичный буржуазно-реформаторский деятель. В 1912–13 г[одах] им написан роман «Молодые сердца». В этом произведении Ибрагимов крупным шрифтом посвящает эту свою книгу тогдашнему члену партии кадетов, известному пантюркисту Юсуфу Акчурину. В эти годы Ибрагимов участвует в Киеве в буржуазно-националистическом движении тюрко-татарских студентов. В 1919–20 г[одах] издаются учебники Ибрагимова по литературе и языку, содержание этих учебников националистическое. В 1921 г[оду] Ибрагимов совместно с Ф. Бурнашевым выпускают два литературных [произведения]: «Альманах», «Помощь» – в пользу голодающих. Бурнашевым одновременно организуется газета «Ачлар» (Голодные). Статья Ибрагимова в этой газете также националистическая. В 1922 г[оду] Ибрагимовым написана небольшая повесть «Адамляр» (Люди), в которой изображаются картины, ужасы голода (людоедство), но совершенно замазывается помощь Советской власти голодающим. Один из героев повести – средний крестьянин – под видом голодного бреда прямо клевещет на Ленина, на Советскую власть. В 1921–22 г[одах] Ибрагимов выпустил большую книгу «Великая Октябрьская революция». В этой книге эсеры не только не разоблачаются, но главным образом о них только (особенно много о самом Ибрагимове) говорится, как о силе великой революции. В последующие годы в книгах Касымова и Аминева проводится концепция именно этой книги Ибрагимова. В повести «Красные цветы» Ибрагимова (1922–24 г[оды]) автор целиком остается на позиции мелкого буржуа, он идеализирует единоличное крестьянское хозяйство. В 1924 г[оду] Ибрагимов в Москве в издательстве «Нашрият» выпустил две небольшие книги. В книге о пролетарской литературе Ибрагимов на основе продолжавшихся тогда литературных дискуссий хочет определить сущность пролетарской литературы, но в этой книге в положительном оттенке обильно цитируются слова Троцкого, который, как известно, был ярым противником пролетарской литературы. Лишь в одном месте вскользь только упоминается Ленин.

Вопрос: Короче говоря, Ибрагимов в партии был двурушником и протаскивал в литературу к[онтр]р[еволюционные] националистические и троцкистские взгляды?

Ответ: Да, в этих своих книгах Ибрагимов протаскивал к[онтр]р[еволюционные] эсеро-националистические взгляды.

Вопрос: Какие связи имел Ибрагимов с к[онтр]р[еволюционным], националистическим и троцкистским элементом?

Ответ: В первые годы моего знакомства Ибрагимов был связан с Аминевым, Кудояровым[1], Рахматуллиным, Ибрагимовым Мирзой, Габидуллиным. Эти связи относятся к периоду активной групповой борьбы в тат[арской] парт[ийной] организации. Эти люди были в активе т[ак] н[азываемых] «левых».

Вопрос: Связь Ибрагимова с Габидуллиным и Рахматуллиным была до последнего времени?

Ответ: В 1932 или 1933 г[оду] в приезд Ибрагимова в Казань, во время первого съезда колхозников-ударников Татарии, Рахматуллин и Ибрагимов часто встречались. Один раз, я помню, сам встретил Рахматуллина у Ибрагимова. О Габидуллине я неоднократно слышал от Ибрагимова, что они переписываются.

Допросил нач[альник] 4 от[деле]ния 4 отдела, лейтенант Гос[ударственной] безоп[асности] Степанов.

Верно: (*подпись неразборчива*).

[1] *Кудояров* – Галәэтдин Ходаяров.

Из протокола допроса Гумера Галеева[1]

4 мая 1937 г.

Вопрос: Расскажите о Вашей связи с Галимзяном Ибрагимовым.

Ответ: Галимзяна Ибрагимова я знаю со времени моей учебы в Татарском коммунистическом университете, т.е. в 1923–25 г[одах], когда Ибрагимов нам преподавал литературу.

После моего возвращения из заграничной командировки в 1925 г[оду][2], я работал с Г. Ибрагимовым в качестве секретаря журнала «Безнең юл», ответ[ственным] редактором которого был Галимзян Ибрагимов.

В тот период, когда Галимзян Ибрагимов жил в г[ороде] Казани, я часто бывал у него на квартире, иногда один, иногда с Тулумбайским.

После отъезда Ибрагимова в Крым я продолжал с ним переписываться и, будучи на курортном лечении в Ялте, также посещал квартиру Ибрагимова, а также [мы] встречались с ним, когда он приезжал в г[ород] Казань.

Таким образом, мои связи с Г. Ибрагимовым сохранились до последнего времени. До моего ареста я занимался изучением его литературной деятельности. [...]

---

[1] «Гасырлар авазы-Эхо веков» журналының 2005 елгы 1 (39) нче санында бастырылган (б. 116). Текст шуннан алынды.

[2] Имеется в виду командировка в Париж (прим. авт.). – *Журнал искәрмәсе.*

Г. Халит. Совет матур әдәбияты фронтында көрәш һәм уңышларның 20 елы[1]

1937 ел

...Тәнкыйтьче битлеге астында яшеренгән контрреволюцион буржуаз милләтчеләр элекке эсер һәм революциядән соң да эсерлык, буржуаз милләтчелеге идеяләрен өзлексез дәвам иттергән буржуа милләтчесе Галимҗан Ибраһимовны буржуаз татар әдәбиятының классигы итеп күтәреп чыктылар. Аның советка каршы, партиягә каршы юнәлгән эшләрен ялган авторитет, ялган классиклык артында яшереп калу, аңа агулы фикерләрен таратырга мөмкинлек бирү өчен аның әсәрләре шедевр итеп танытылырга тырышылды, аның тирәсендә мактау, күккә күтәрү шау-шуы алып барылды.

Г. Ибраһимов үзенең әдәби һәм тарихи әсәрләрендә, кайберләрендә ачыктан-ачык, кайберләрендә нечкә пәрәвезләр эченә яшереп, милли буржуа идеологиясен пропагандалап килде. Аның әсәрләре татар хезмәт ияләрен рус һәм башка милләт хезмәт ияләренә каршы кую, рус пролетариатының Бөек Социалистик Революциядә барлык халыкларга азатлыкка чыгуда юлбашчылыгын, җитәкчелек ролен инкяр итү, татар совет культурасын бөек рус халкының социалистик культурасыннан аеру һәм аны буржуа милләтчелеге юлына сөйрәү теләге белән сугарылган иде. Ул бервакытта да социалистик реализм методына якын килә алмады. Чөнки бу метод аңа чит иде.

Авыл турында язган әсәрләрендә («Көтүчеләр», «Карт ялчы», «Табигать балалары» һ.б.) ул авылдагы каты сыйнфый көрәшне күрсәтмәскә тырышты. Ул авылны һәм аның хезмәт ияләрен эсерлар карашында торып тасвирлады. Кулакларны, авыл хезмәт халкын иң нык изүче эксплуататор итеп түгел, патша монархиясенең авылдагы терәге итеп түгел, ә гомумән авыл кешесе, ярлыларга, ялчыларга тамак туйдырырга мөмкинлек бирүче, шәфкатьле җаннар итеп күрсәтергә тырышты. Аның ярлы крестьяннәре дә кулакларга һәм муллаларга ләббәйкә дип

[1] Әдәбият белгече Гали Халитның (Гали Мөхәммәтгали улы Халитов) (1915–1992) бу мәкаләсе «Совет әдәбияты» журналының 1937 елгы 10 нчы санында бастырылган (б. 70–87). Г. Ибраһимовны «фаш» итүгә юнәлтелгән өлешенең тексты (б. 76–77) шуннан алынды һәм гамәлдәге татар графикасында беренче мәртәбә бастырыла.

торучы, байларга яхшы хезмәт итүләре белән бик канәгатьләнүче кешеләр булып, шунлыктан кулакларга, алпавытларга каршы көрәшергә теләмәүче кешеләр булып сурәтләнделәр. Г. Ибраһимов башка милләт хезмәт ияләренә урыны туры килгән саен пычрак ыргыта, татар халкын аларга каршы куярга тырыша (мәсәлән, күптән берсе «Тирән тамырлар»да).

Эсер, милләтче, әдәби практикада пролетариатның дошманнары белән нык бәйләнештә булып, әдәбиятта дошман позициясен уздырып килгән бу ялган классикның политик зарарлы әсәрләре контрреволюцион милләтчеләр канаты астында озак еллар буенча фаш ителмичә, аңнарны агулауга хезмәт иттеләр.

Язучылар съездында[1]

1937 ел

...Күп кенә иптәшләр Г. Ибраһимовның контрреволюцион милләтчелек карашында торып язылган әсәрләренең политик зарарлы икәнлекләре масса алдында ачып салынмау турында сөйләделәр.

Г. Ибраһимов элекке эсер, халык дошманнары белән бик нык бәйләнгән кеше, әсәрләре контрреволюцион милләтчелек идеяләре белән сугарылган. Халык дошманы Л. Гыйльмановның[2] яшь язучылардан, Г. Ибраһимовны мактап аңа хат яздыруы очраклы бер хәл булмыйча, бәлки Г. Ибраһимовка яшьләр арасыннан табынучылар хәзерләү, аларны контрреволюцион милләтчелек сөреме белән агулау өчен эшләнгән бер кабахәтлектән гыйбарәт. Менә шунлыктан, җыелышта сөйләүче иптәшләр бик хаклы рәвештә бу мәсьәләне тиз көндә масса алдына ачып салырга тәкъдим керттеләр.

---

[1] 1937 елның 4, 5, 7, 8 октябрь көннәрендә Татарстан язучыларының гомуми җыелышы була. Бу хакта «Совет әдәбияты» журналының 1937 елгы 10 нчы санында махсус мәкалә бастырылган (б. 88–89). Г. Ибраһимовны «фаш» итүгә юнәлтелгән өлешенең тексты (б. 89) шуннан алынды һәм гамәлдәге татар графикасында беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Л. Гыйльманов* – сүз Ләбиб Гыйльми хакында бара. Ул 1937–1938 елларда ТАССР Язучылар берлегенең җаваплы сәркятибе була.

Татарстан совет язучыларының шәһәр күләмендә 4, 5, 7 һәм 8 нче октябрьдә үткәрелгән гомуми җыелышының карары[1]

1937 ел

7. Үзенең әдәби, тарихи әсәрләрендә аңлы рәвештә эсерлык идеологиясен үткәрүче, көндәлек әдәби практикада халык дошманнары белән үсеп тоташкан эсер, милләтче, ялган классик Г. Ибраһимовның зарарлы әсәрләрен газета-журнал битләрендә киң укучылар алдында фаш итүне дәвам итәргә. Г. Ибраһимовка халык дошманы Л. Гыйльми тарафыннан билгеле политик максат белән оештырылган хатка кул куючыларның бу мәсьәлә буенча эшләрен тикшереп ачыкландырырга һәм тиешле чара күрергә.

---

[1] «Совет әдәбияты» журналының 1937 елгы 10 нчы санында бастырылган (б. 90–93). Халык дошманы Г. Ибраһимовны «фаш» итүне дәвам иттерергә дигән пунктының тексты (б. 92) шуннан алынды һәм гамәлдәге татар графикасында беренче мәртәбә бастырыла.

Постановление начальника 3 отделения 4 отдела УГБ НКВД ТР об избрании меры пресечения для Г. Ибрагимова содержать под стражой[1]

25 августа 1937 г.

«Утверждаю»
/ Нарком внутренних дел АТССР
капитан гос[ударственной] безопасн[ости] *подпись* (Алемасов[2])
«25» августа 1937 года.

Постановление

1937 года, августа «25» дня, я, начальник 3 отделения 4-го отдела УГБ НКВД ТР – мл[адший] лейтенант гос[ударственной] безопасности Каменщиков, рассмотрев следственное дело за № 3434 по обвинению Гафурова, Палютина, Ахметшина[3] и других в преступлении, предусмотренном 58–10, ч[асть] 1 и 58–11 ст. ст. УК РСФСР –

нашел:

Имеющимся материалом с достаточной полнотой уличается Ибрагимов Галимзян в том, что он в 1920 году примкнул к к/р. националистической группе, так называемых «левых» в Татарпарторганизации, а в 1925 г[оду] с определенной частью этой группы вошел в к/р. троцкистско-националистическую организацию, в которой играл роль одного из руководителей вплоть до последнего времени, проводя практическую к/р. работу на

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 1 кәг.). Өстә, документның уң ягында кулдан шулай язылган: «Ибрагимова Г. арестовать. 25. VIII. 37 г. Прокурор ТР Лейбович» һәм герблы мөһер сугылган. Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, с. 52–53) дигән китапта бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Евгений Михайлович Лейбович (1902–?) – совет дәүләт эшлеклесе. 1935–1937 елларда ТАССР прокуроры. 1937 елның 11 ноябрендә кулга алына һәм СССР Югары Судының Хәрби коллегиясе тарафыннан җиде елга ирегеннән мәхрүм ителә.

[2] *Алемасов* – Алемасов Александр Михайлович (1902–1972), сәясәт эшлеклесе. 1937 елның июль-сентябрь айларында ТАССР эчке эшләр халык комиссары. Татарстанда массакүләм сәяси репрессияләрне оештыручыларның берсе.

[3] *Ахметшин* – Миңлегәрәй Әхмәтша улы Әхмәтшин (1889–1938), дәүләт эшлеклесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

культурно-идеологическом фронте, т.е. в преступлении, предусмотренном 58–10, ч. 1 и 58–11 ст. ст. УК РСФСР.

Принимая во внимание, что пребывание на свободе Галимзяна Ибрагимова, в интересах следствия, невозможно, руководствуясь 145 и 158 ст. ст. УПК –

постановил:

Мерой пресечения для Ибрагимова Галимзяна, 1887 года рождения, сына муллы, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, Башкирской АССР, члена ВКП(б), по профессии писателя, татарина, проживающего в городе Ялте, Крымской АССР,– избрать содержание под стражей.

Командировать в г[ород] Ялту спецконвой для доставления Ибрагимова в Казань.

Просить санкцию Прокурора на арест.

Нач[альник] 3 от[деле]ния 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР
Мл[адший] лейтенант гос[ударственной] безоп[асности]
подпись (Каменщиков)

«Согласен»
Начальник 4 отдела УГБ НКВД ТР
капитан гос[ударственной] безопасности *подпись* (Веверс)

Ордер НКВД по Татарской АССР на обыск и арест Г. Ибрагимова[1]

25 августа 1937 г.

СССР
Народный комиссариат внутренних дел СССР
НКВД по Татарской АССР

Ордер № 822

Выдан «25» августа 1937 г[ода]
Действителен 8 суток
Сотруднику НКВД ТР
тов[арищу] Курбанову

Вам поручается произвести обыск и арест г[ражданина] Ибрагимова Галимзяна
проживающего гор[оде] Ялта Крымская АССР
Всем органам Советской власти и гражданам СССР
надлежит оказывать законное содействие предъявителю ордера при исполнении им возложенных на него поручений.

Нарком Внудел АТССР *(подпись неразборчива)*
/ Нач[альник] 2-го отдела *(подпись неразборчива)*
Заверено гербовой печатью.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 3 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Ордер Управления НКВД по Крыму на обыск и арест Г. Ибрагимова[1]

29 августа 1937 г.

СССР
Управление НКВД по Крыму
Управл[ение] государств[енной] безопасности
Ялтинской ГО

Ордер № 197

Выдан «29» августа 1937 г[ода]
Действителен один суток
Сотруднику НКВД Тат[арской] ССР
Тов[арищу] Курбанову

Вам поручается произвести обыск и арест г[ражданина] Ибрагимова Галимзяна
проживающего в Ялте Боткинская № 23

Всем органам Советской власти и гражданам СССР надлежит оказывать законное содействие предъявителю ордера при исполнении им возложенных на него поручений.

Нач[альник] гор[одского] отд[ела] УГБ
УНКВД по Крыму *(подпись неразборчива)*
Секретарь *(подпись неразборчива)*
Заверено гербовой печатью.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 1 т., 4 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Постановление оперативного уполномоченного отделения 4 отдела УГБ НКВД ТАССР об избрании меры пресечения и предъявления обвинения Галимджану Ибрагимову[1]

29 августа 1937 г.

«Утверждаю»
ВРИД[елами] нач[альника] ЯГО НКВД Крыма
29 августа 1937 г[ода]
лейтенант госбезопасности *подпись* (Бограчевский)

Постановление
(об избрании меры пресечения и предъявления обвинения)

Город Ялта 1937 г[ода] августа «29» дня я п/опер[ативный] упол[номоченный] от[делен]ия 4 отд[ела] УГБ НКВД ТАССР Курбанов[2] Управления Государственной Безопасности УНКВД Крыма рассмотрев следственный материал по делу № _______ и приняв во внимание, что гр[ажданин] Ибрагимов Галимзян 1887 г[ода] рож[дения] сын муллы урож[енец] дер[евни] Султан-Муратово Стерлитамакского р[айо]на Башкирской АССР, член ВКП(б), по профессии писатель, татарин, проживающий в г[ороде] Ялте Крым[ской] АССР достаточно изобличается в том, что он в 1920 г[оду] примкнул к контрре[волюционной] националистической группе, так называемых «левых», в тат[арской] парт[ийной] организации, а в 1925 г[оду] с определенной частью

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 2, 2 (икенче ягы) кәг.). Кәгазьнең икенче ягында «Постановил» дигән сүз янында кулдан шулай язылган: «Санкционирую. Прокурор г. Ялты (*подпись неразборчива*). 29/VIII. 37 г.» һәм герблы мөһер сугылган. Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, б. 64) дигән китапта бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Курбанов* – Сөнгатулла Лотфулла улы Корбанов (1907–?), 1933 елдан эчке эшләр хокук саклау органнары хезмәткәре, кече лейтенант. Хезмәт вазифасын башкарганда законсыз ысуллар кулланыда гаепләнеп, 1939 ел башында эшеннән бушатыла һәм декабрь аенда кулга алына. Хезмәттәшләре аңа «Колун», «Молотобоец» кушаматлары такканнар, мәхбүсләр «Тереләй тунаучы» дип йөрткәннәр. 1940 елның 31 мартында Идел буе Хәрби округының трибуналы тарафыннан җиде елга ирегеннән мәхрүм ителә. 1962 елда исән була.

этой группы вошел в контрреволюц[ионную] троцкистско-националистическую организацию, в которой играл роль одного из руководителей вплоть до последнего времени проводя практическую контрреволюционную работу на культурно идеологическом фронте, то есть в преступлении предусмотренном ст. ст. 58–10, ч. 1 и 58–11 УК РСФСР

постановил:

Гр[ажданина] Ибрагимова Галимзяна привлечь в качестве обвиняемого по ст. ст. 58–10, ч. 1 и 58–11 УК, мерой пресечения способов уклонения от следствия и суда избрать содержание под стражей при Симферопольской тюрьме по 2-й категории для дальнейшего этапирования спецконвоем в гор[од] Казань.

П/о уполномоченный 4 отдела УГБ НКВД ТАССР *(подпись Курбанова)*

Протокол обыска Г. Ибрагимова в городе Ялте[1]

29 августа 1937 г.

Протокол обыска

1937 г[ода] августа «29» дня, я, сотрудник 4 отдела УГБ НКВД ТР Курбанов на основании ордера 822 УНКВД за № 822 произвел обыск у гр[азданина] Ибрагимова Галимзяна проживающего в г[ороде] Ялте Крымской АССР по улице Боткинской дом № 23 кв[артира] № _____

По производстве обыска присутствовали гр[ажданин] Фролов Константин Константинович.

Согласно полученных указаний задержаны гр[ажданин] Ибрагимов Галимзян.

Изъято для представления в ______________________УНКВД следующее:

Опись
вещей, ценностей и документов

№№ по порядку	Наименование изъятого	Количество	Качественное состояние
1	Паспорт КВ № 048543 на имя Галимзяна Ибрагимова	1	
2	Партийный билет № 1266744 Г. Ибрагимова	1	
3	Грамота ВЦИК за № 118 от 11 ноября 1932 г.	1	
4	Браунинг-бельгийский за № 198712 с пятью боевыми патронами	1	
5	Три письма Хаджи Гибадуллина, адресованные Г. Ибрагимову	3	

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 6, 6 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

6	Письмо М. Когана адресованное на имя Г. Ибрагимова	1	
7	Письма Мирзаева Хашама адресованные на имя Г. Ибрагимова и надписью на конверте рукой Г. Ибрагимова	2	
8	Разные документы Г. Ибрагимова	1 папка	
9	Сберкнижка – счет № 2697	на 15291 руб.	
	Сберкнижка – счет № 22855	на сумму 7917 руб. (семь тысяч девятьсот семнадцать)	

Жалобы на несправедливости, допущенные при производстве обыска на пропажу вещей, ценностей и документов – *Не имею*.

В протокол все занесено правильно, таковой нам прочитан, в чем подписываемся:

Представитель домоуправления: *(подпись К. Фролов)*

(В сельских местностях, представ. сельского совета)

Производивший обыск: *(подпись Курбанова)*

Копию протокола получил: *(подпись Г. Ибрагимова)*

Расписка о сдаче арестованного Г. Ибрагимова в Ялтинское городское отделение НКВД[1]

29 августа 1937 г.

Расписка

Арестован ___________Ибрагимова Галимзяна принял 29/VIII 1937 г[ода].

Ст[арший] деж[урный] ГОМ (*подпись неразборчива*)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 5 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Справка Ялтинской центральной городской больницы о состоянии здоровья больного Г. Г. Ибрагимова[1]

30 августа 1937 г.

Копия

Справка

Больной Ибрагимов Г. Г. находился на излечении в Ялтинской хирургической б[ольни]це в 1934 году, где подвергся операции гнойного плеврита. Вторично был оперирован в 1935 году в хирург[ической] б[ольни]це совместно с д[окто]ром Киш (резекция двух ребер – первый этап теракопластики).

Все время находился под моим наблюдением с постоянной консультации врачей Звенегородского, Цанова Н. И., Кузнецова, д[окто]ра Богданова, проф[ессора] Вишневского (Москва) и проф[ессора] Коган-Ясного (Харьков). Кроме наличия туберкулезной эмпиемы и хронической свища правой плевральной полости, страдает еще туберкулезом почек и большим камнем мочегого пузыря, который периодически дает кровотечение. Процесс в легких открытый с кровохарканием и туберкулезными палочками.

Зав[едующий] хирург[ической] б[ольни]цы: (д[окто]р А. Цанов) *подпись*

Консультант: (П. Кузнецов)

(В. Богданов)

(Л. А. Звенегородский)

(подпись неразборчива)

Заверено треугольным штампом больницы.

30/VIII-37 г[ода]

---

[1] Күчермә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 13 кәг.). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында шактый төгәлсезлекләр белән (б. 334), фотокүчермәсе «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст күчермәдән алынды.

Расписка о сдаче партбилета Галимзяна Ибрагимова в Ялтинский РК ВКП(б)[1]

2 сентября 1937 г.
гор[од] Казань. ТАССР

УГБ НКВД 4-й отдел
4 сентября 1937 г[ода]
№ 1547

Расписка

Тов[арищ] Курбанов партбилет за № 1266744 бывш[его] члена ВКП(б) Ибрагимова Галимзяна сдал в Ялтинский райком ВКП(б).

Секретарь Ялтинского
РК ВКП(б) *подпись* (Меджитов)
Заверено круглой печатью райкома.

Квитанция о получении Ялтинским ГО НКВД от Курбанова револьвера «Браунинг»[2]

4 сентября 1937 г.

Ялтинский ГО НКВД
4 сентября 1937 г[ода]

Квитанция № 13

Принято согласно ордера от т[оварища] Курбанова по делу арестованного Ибрагимова Галимзяна револьвер «Браунинг» бельг[ийский] 6, 35 кал[ибра] № 195792 с 5-ю патронами.

Приняла
Секретарь *(подпись неразборчива)*
Заверена гербовой печатью.

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 14 кәг.). Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 7 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Постановление о переводе Галимджана Ибрагимова из Казанской тюрьмы № 1 во внутренний изолятор НКВД РТ[1]

21 октября 1937 г.

«Утверждаю»
Начальник 4 отдела УГБ НКВД ТР
капитан гос[ударственной] безопасности (*подпись*) Веверс
«21» октября 1937 года.

Постановление

1937 года, октября 21 дня, я, врид[ела] нач[альника] 1 от[деле]ния 4 отдела УГБ НКВД ТР – лейтенант г/б Гришечкин, рассмотрев следдело № 3389 на Ибрагимова Галимджана, содержащегося под стражей в Казанской тюрьме № 1 и принимая во внимание, что в интересах следствия содержание Ибрагимова под стражей будет целесообразным во внутреннем изоляторе НКВД ТР, а поэтому –

постановил:

Ибрагимова Галимджана для дальнейшего содержания под стражей из Казанской тюрьмы № 1 перевести во внутренний изолятор НКВД ТР.

Копию настоящего постановления для исполнения направить Коменданту НКВД ТР и нач[альнику] Казанской тюрьмы № 1.

Врид[ела] нач[альника] 1 от[деле]ния 4 отдела УГБ
лейтенант г/б *подпись* (Гришечкин)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 8 кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, с. 65) дигән китапта бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

Постановление об изъятии сберкнижек Галимджана Ибрагимова[1]

10 ноября 1937 г.

«Утверждаю»
Нач[альник] 4 отдела УГБ НКВД ТР
капитан госбезопасности *подпись* (Веверс)
«10» ноября 1937 г[ода]

Постановление

г[ород] Казань, «10» ноября 1937 г[ода] я, опер[ативный] уполн[омоченный] 1 от[деле]ния 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР – сержант ГБ – Черпаков рассмотрев дело № _____ по обвинению Ибрагимова Гилимутана

нашел:

при обыске квартиры и аресте Ибрагимова Г. Г. отобраны сберкнижки одна на сумму пятьнадцать тысяч двести девяносто один (15291) рубль, вторая на семь тысяч девятьсот семнадцать (7917) рублей

постановил:

вышеуказанные сберкнижки сдать в ф/отд НКВД ТР.

Опер[ативный] уполн[омоченный] 1 от[деле]ния 4 отд[ела]
УГБ НКВД сержант ГБ *(подпись разборчива)* (Черпаков)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 9 кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 65–66). Текст төп нөсхәдән алынды.

Постановление об изъятии личных документов Г. Г. Ибрагимова[1]

10 ноября 1937 г.

«Утверждаю»
Нач[альник] 4 отдела УГБ НКВД ТР
капитан госбезопасности *подпись* (Веверс)
«10» ноября 1937 г[ода]

Постановление

г[ород] Казань, «10» ноября 1937 г[ода] я, опер[ативный] уполн[омоченный] 1 от[деле]ния 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР – сержант ГБ – Черпаков рассмотрев дело № _____ по обвинению Ибрагимова Г. Г.

нашел:

при обыске квартиры и аресте Ибрагимова отобраны его личные документы:

1. Паспорт сер[ия] КВ № 048543
2. Удостоверение, что он состоит на учете Комиссии содействия ученым.
3. Чл[енский] билет № 1683 союза сов[етских] писателей
4. Грамота Героя Труда от ВЦИКа

постановил:

вышеуказанные документы сдать на хранение в 8 отд[ел] УГБ НКВД ТР.

О/уполн[омоченный] 1 от[деле]ния 4 отд[ела]
УГБ – сержант ГБ *подпись* (Черпаков)
Приняла *(подпись неразборчива)*

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 11 кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 66). Текст төп нөсхәдән алынды.

Квитанция о принятии сберкнижек арестованного Г. Ибрагимова[1]

16 ноября 1937 г.

Ценности арестованных
Фо УГБ НКВД ТР
«16» ноября 1937 г[ода]

Квитанция № 68

Принятого согласно ордера № через Черпакова по делу арестованного Ибрагимова

1. Сберкнижка с остатком вклада 7917 руб.
2. То же с остатком вклада 15291 руб.

(подпись неразборчива)
(подпись неразборчива)

Отношение сотрудника Госбезопасности З. Аминова первому секретарю ОК ВКП(б) ТАССР А. М. Алемасову[2]

8 декабря 1937 г.

Уважаемый тов[арищ] Алемасов!

...Н. Баянов[3] раньше имел тесную связь с Г. Ибрагимовым, ныне разоблачен как враг – эсер. Был его личным секретарем.

...Шариф Камалов во всей своей жизни работал с врагами народа: К. Наджмиевым, К. Тинчуриным, Г. Ибрагимовым, Г. Галеевым, Г. Тулумбайск[им]. Был в тесном связе с вышеупомянутыми врагами. Был у них на вечеринках, на пьянках. Являясь членом ревкомиссии в ССП Татарии совершенно бездействовал, а враги народа вышеперечисленные получали деньги из Литфонда по 17 тысяча рублей в год.

С комприветом *(подпись)* З. Аминов.
8/XII – 37 г[од].

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 10 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 4 тасв., 301 эш, 56, 59, 62 кәг.). Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, документ 9 декабрьдә кабул ителгән (керү № 4869). Кәгазь өске өлешендә «т. Салееву» һәм «Вызвать Аминова» дигән язулар бар. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[3] *Н. Баянов* – Нур Галим улы Баян (Баянов) (1905–1945), шагыйрь.

Постановление о переводе Г. Г. Ибрагимова из тюрьмы № 1 в ОМЗ УГБ[1]

9 декабря 1937 г.

Утверждаю
Пом[ощник] нач[альника] 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР
лейтенант гос[ударственной] безопасности
9 декабря 1937 г[ода] (Морголин)

Постановление

1937 г[ода] декабря 9 дня, я оперуполномоченный 4 отдела УГБ НКВД ТР сержант г[осударственной] б[езопасности] Гатин рассмотрев следдело № в части касающейся обвиняемого Ибрагимова Галимджана Гирфановича ст. 58–10, Ч. 1. и принимая во внимание, что по делу еще требуется производство предварительного следствия в интересах которого пребывание обвиняемого Ибрагимова Галимджана Гирфановича в тюрьме № 1 нецелесообразно.

Постановил:

Обвиняемого Ибрагимова Галимджана Гирфановича из тюрьмы № 1, для дальнейшего содержания перевести в ОМЗ УГБ.

Копией настоящего постановления сообщить 8-му отделу УГБ НКВД ТР.

Верно: Оперуполномоченный 4 отд[ела] УГБ

Сержант гос[ударственной] безопасн[ости] *(подпись неразборчива)*

[подпись заверена треугольным штампом]

---

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2–4957 эш, 1 т., 12 кәг). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Акт осмотра Г. Г. Ибрагимова в больнице ОМЗ НКВД[1]

31 декабря 1937 г.

Копия
Секретно

Акт

31 декабря 1937 г[ода]
№ 90-с

1937 г[ода] декабря 31го дня, согласно распоряжения начальника санчасти НКВД осмотрел л/с Ибрагимова Галимзяна Гарифовича 51 г[од] в больнице ОМЗ НКВД и нашел следующее: Больной резко истощен, кожа суха, шелушится, на стопах нач[ались] отеки. Пульс среднего наполнения 100. Граница сердца в пределах нормы, тона глухи. Справка о легких: всюду притупленный звук с тимпаническим оттенком, в нижнем отделе – тупасть, меняющаяся при перемене положения на тимпанит (подвижной уровень гноя). Дыхание всюду ослабленное. На 7–8 ребрах по j.axill незаживающая рана с обильным гнойным отделением после резекции (35 г.). Слева: звук перкут притуплен, дыхание всюду жесткое. Разбросанные смешанные хрипа. Печень по краю ребер; селезенка не пальпир... Кишечник при пальпации не болезненен. Kocha в мокроте обнаружены 23/X-37 г. t^{o}... стерильная. Стул сопров. поносами, мочеиспускание учащено, количество мочи понижено. Общее состояние тяжелое. Диагноз: туберкулез III ст., Pyopneumotarax. Предсказание безнадежное.

Доцент ГИДУВ Захаров.
Копия верна: Начальник Центральной
Б[ольни]цы ОМЗ НКВД *(подпись неразборчива)*
Заверено круглой печатью больницы.

---

[1] Күчермә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 15 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1938
Заключение Ялтинского районного комитета ВКП(б) об исключении из рядов партии Ибрагимова Г.[1]

4 января 1938 г.

Заключение
по делу № 378 Ибрагимова Г.

Член ВКП(б) с 1920 года Ибрагимов Галимзян Ялтинским РК ВКП(б) из партии исключен (парт[ийный] билет отобран Ялтинским РК) и в настоящее время органами НКВД арестован как контрреволюционер-националист. Поэтому дело сдать в архив.

4/I – 1938 года
Член партколлегии *(подпись)* (Билялов).

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 2 тасв., 1987 эш, 151 кәг.). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Сайланма әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 336). Текст төп нөсхәдән алынды.

Акт о смерти Галимджана Ибрагимова[1]

21 января 1938 г.
Копия

Акт № 3

От 21/I-1938 г[ода]. Мы ниже подписавшиеся врач б[ольни]цы ОМЗ Маврина, лекпом Байкеев и старший надзиратель Петров, составили настоящий акт в том, что л/свободы Ибрагимов Галимзян 50 лет, прибывший из Казанской тюрьмы № 1 21/X-37 г[ода] умер 21/I-38 г[ода] от туберкулеза легких и туберкулеза плеврита.

Врач
Лекпом
Стар[ший] надзиратель
Копия верна: Инспектор УРЧ (*подпись Мамаева*)
Заверено круглой печаатью Казанской тюрьмы № 1.

Справка о захоронении Галимджана Ибрагимова[2]

29 января 1938 г.

Справка

След[ственный] з/к Ибрагимов Галимзян, умерший в больнице ОМЗ 21/I-38 г[ода], схоронен в общем порядке, средствами б[ольни]цы 27/I-38 г[ода]. Сообщено о смерти Ибрагимова н[ачальни]ку тюрьмы № 1 т[оварищу] Нугуманову 24/I-38 г[ода] в силу тех обстоятельств, что 22 и 23 числа января были нерабочими.

Начальник Центральной
Б[ольни]цы ОМЗ НКВД *(подпись неразборчива)*
29/I-38 г[ода].

[1] Күчермә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 32 кәг.). Өстә уңъяк почмакта шундый язу бар: «т. Мамаев. Копию послать следорган. 24/I-38 г. Нагуманов». Беренче мәртәбә «Советская Татария» газетасының 1992 елгы 28 март санында, аннан соң «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 67). Текст күчермәдән алынды.

[2] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 32 (икенче ягы) кәг.). Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Казан утлары» журналының 1990 елгы 7 нче санында (б. 171), аннан соң «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст төп нөсхәдән алынды.

Постановление о прекращении следственного производства в отношении Г. Г. Ибрагимов в связи с его смертью[1]

17 июня 1938 г.

«Утверждаю»
Нач[альник] 4 отд[ела] УГБ НКВД ТАССР
капитан госбезопасности *подпись* (Шелудченко[2])
«17» июня 1938 г[ода]

Постановление

Гор[од] Казань, 1938 г[ода] июня «16» дня, я, опер[ативный] уполном[оченный] 4 отдела УГБ НКВД ТР – мл[адший] лейтенант госбезоп[асности] – Аргов, рассмотрев следдело № 3389 по обвинению Ибрагимова Галимджана Гирфановича в преступлении предусмотренном ст. ст. 17–58–8, 58–2, 58–11 УК РСФСР содержащегося под стражей в Казанской тюрьме № 1 и принимая во внимание, что Ибрагимов Г. Г. умер –

постановил:

Следственное производство в отношении Ибрагимова Галимджана Гирфановича – прекратить.

Копией настоящего постановления уведомить 8 отд[ел] УГБ НКВД ТР и прокурора ПРИВО – для сведения.

Опер[ативный] уполн[омоченный] 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР
мл[адший] лейтенант госбезоп[асности] *подпись* (Аргов)
«Согласен»
Вр[еменный] п/нач[альника] 1 от[деле]ния 4 отд[ела] УГБ НКВД ТР – сержант госбезоп[асности] *подпись* (Вахонин)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 33 кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» (Казань, 2012, с. 69) дигән китапта бастырылган. Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] М. Н. Шелудченко Эчке эшләр халык комиссары урынбасары дәрәҗәсенә күтәрелә, СССР Югары Судының Хәрби коллегиясе тарафыннан 1940 елның 1 февралендә хөкем ителеп, атып үтерелә.

Народному комиссару Внутренних дел ТАССР
подследственного заключенного
Брундукова Микдата Юнусовича – заявление[1]

31 августа 1938 г.

...К тому времени в Казани уже существовали националистические группировки: правая, «левая» и левые эсеры. Правую группу возглавляли Исхак Казаков, Наби Вахитов, Шамиль Усманов, Али Ганеев; «левую» – братья Рахматуллины... Касымов, а левых эсеров – Галимзян Ибрагимов, Баимбет Гильмдар, Салах Атнагулов, Ахмедзян Алмаев, Фатих Сайфи...

...Кроме всех этих доводов из «правых» только у меня было еще одно возражение – непрактичность введения латинского шрифта. Я себя, на самом деле, неоднократно спрашивал: «Почему латинский шрифт? Если на то же пошло, то почему не русский? Последний хоть облегчит обучение татар русскому языку, а русских – татарскому».

Эти соображения я высказал на широком партийном совещании по вопросу о введении нового алфавита. Но со стороны Галимзяна Ибрагимова я получил отпор...

---

[1] Б. Ф. Солтанбәковның «Татарстан XX век. Личности / Книга для учителей.– Казань: Татар. респ. изд-во «Хэтер» (ТаРИХ), 2003.» дигән китабында бастырылган (б. 143, 147). Текст шуннан алынды.

Борындыков Микъдәт Юныс улы (1896–1965) – сәясәт эшлеклесе.

1939

Справка о поступлении дела на Г. Ибрагимова[1]

4 апреля 1939 г.

Справка

Дело на Ибрагимова Галимзяна поступило в 1 спец[иальный] отд[ел] в [19]39 году и зарегистрированным не было.

4/IV-39. (*подпись неразборчива*)

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 35 кәг.). Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст төп нөсхәдән алынды.

Служебная записка начальника внутренней тюрьмы УГБ НКВД ТАССР со сведениями о переводе Галимджана Ибрагимова[1]

26 апреля 1939 г.

СССР
Народный комиссариат
Внутренних дел
Начальник
внутренней тюрьмы
УГБ НКВД ТАССР
№ ________
26 IV 1939 г[ода]

Служебная записка
Особоуполномоченному НКВД ТР
т[оварищу] Юдину

Справка

Ибрагимов Галимжан содержащимся под стражей во внутренней тюрьме УГБ НКВД ТР за август, сентябре, октябре, ноябре и декабре м[еся]цы 1937 года по данным учета не значится, а также и не значится доставлявшимся на допрос в наркомат из других тюрем гор[ода] Казани.

Начальник внутренней тюрьмы
УГБ НКВД ТАССР *(подпись неразборчива)*

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 36 кәг.). Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 70). Текст төп нөсхәдән алынды.

Справка на бывшего писателя Г. Г. Ибрагимова[1]

Апрель 1944 г.

Справка
на бывш[его] писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича

1887 г[ода] рождения, уроженца дер[евни] Султан Муратова б[ывшего] Стерлитамакского уезда, быв[шей] Уфимской губ[ернии] (Башкирская АССР), сын муллы, татарин, состоял членом ВКП(б) с 1917 по 1937 год, по профессии литератор, пенсионер, проживал в гор[оде] Ялте, арестован НКВД Татарской АССР 29 августа 1937 года, умер в казанской тюрьме 21 января 1938 года от туберкулеза легких.

Ибрагимов до революции активно пропагандировал идею панисламизма, так, например, в своей книге: «Культура прежнего Ислама», изданной в 1909 году, популяризируя Ислам, пишет:

«Экономического характера радостные и репрессивные директивы Ислама – Коран (священная книга мусульман) подняли дух героизма мусульман, поэтому последние шли вперед очень быстрыми шагами, в результате враг потерпел полное поражение. Миллионы людей, принявшие Ислам, достигли счастья на этом и на том свете. Таким образом, истины, выведшие людей из болота язычества, сделали их полнокровными гражданами. Исчезла всякая репрессия, которую заменили равенство и справедливость. Рождался энтузиазм, ведущий к рассвету. Магомет создал нацию Ислама, выдающуюся перед всем миром в области просвещения и культуры, совершил он самую великую революцию в мире, благодаря чему человеческая история в отраслях религии, политики, морали и культуры далеко шагнула вперед».

Ибрагимов в своих художественных произведениях, изданных до революции, воспевает зажиточные слои деревни (кулаков, духовенство и торговцев) пропагандирует идеализм и буржуазный национализм.

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 37, 37 (икенче ягы), 38, 39, 39 (икенче ягы), 40, 40 (икенче ягы), 41, 41 (икенче ягы) кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 70–75). Текст төп нөсхәдән алынды.

В этом отношении характерным является его произведение «Молодые сердца», где герои Ибрагимова отдают себя «воле судьбы».

...«Хотя судьба бросила его в деревню. Но душа, в особенности его внутренний мир поддались влиянию совершенно другого мира и другие силы.

Марьяма и Мухита эти условия противопоставили друг другу» (стр. 114).

Автор (Ибрагимов) силой, решающей «судьбу», считает бога:

...«У бога не узнаешь. Вчера была осень. Вчера небо было покрыто тучей: толстой и свирепой, беспрерывно шел градоснеговый дождь» (ст. 160).

Автор, пропагандируя буржуазный национализм, пишет:

«Татарин, как непохожий на других народов по своей природе, он и в исторической судьбе находится в совершенно другом положении» (там же стр. 235).

И далее герой произведения Зия, отражающий настроение автора, восхваляя монгольского хана Чингиса, говорит:

...«Вот если бы нашелся из татар такой художник, который бы сумел показать на своем полотне эти виды и эту силу, то я назвал бы его вождем и поцеловал-бы ему ноги» (стр. 333).

Автор произведения описывая деревню, в связи с призывом в армию своего героя Зия, совершенно обходит факт обнищания основной массы крестьянства в дореволюционной деревне, а наоборот, по описанию автора, все призываемые – рекруты: хорошо одеты, сыты и жили счастливо, плохо только одно, что призывают в армию.

В произведении (тоже дореволюционное) «Старый батрак» Ибрагимов описывает жизнь батрака Шагия.

Угнетение старика Шагия молодым буржуа-хозяином Ибрагимов рассматривает только как личную злобу молодого хозяина к старику-батраку и совершенно не вскрывает лицо деревенского богача, как эксплуататора.

Далее он устами старика Шагия заключает, что если бы был жив старый хозяин, то не было бы этого, т.е. угнетения.

Перед февральской революцией Ибрагимов вступил в партию левых социалистов революционеров и являлся активным членом татарской секции этой организации, был редактором газеты.

В ряды ВКП(б) вступил только в 1920 г[оду], но по неизвестной причине партстаж ему установлен с 15 апреля 1917 года.

Летом 1919 года Ибрагимов из гор[ода] Казани уехал в Уфимскую губерню, где перешел линию фронта в сторону Колчаковской армии. По объяснению самого Ибрагимова якобы он в стане Колчака занимался подпольной работой в пользу Советской власти (подтверждений нет).

Из другого же документа явствует, что Ибрагимов и его соратники – Уфимские эсеры в большевистскую партию вступили с контрреволюционными целями, так, например:

Уфимские эсеры: Касимов Газим (был членом ВКП(б), осужден в 1937 г[оду]), Ильясов Гизатулла (осужден), Атнагулов Салах (был членом ВКП(б) – осужден), Еникеев Нигмат, Курмеев М., Чанышев Васил, Насыров Зия, Гайнуллин Шамиль, Нагимов Хани, Ахметов Габулахмет на своем секретном собрании, состоявшемся 13 января 1919 года, приняли следующее решение:

«Докладчик Касимов Г.: «Из полученного сообщения от Ибрагимова Галимзяна видно, что в настоящий момент вся Россия охвачена огнем большевистской партии, и впоследствии, каковая разогнав наши организации, приступила к аресту и расстрелам. Необходимо принять какие-либо меры и в то же время членам нашей организации необходимо вникнуть (проникнуть) в политические органы ЧК, где должны иметь большинство голосов и тем самым подорвать авторитет башкирских работников, окончательно заставив их склониться к нашей идее, в то же время взять все политическое направление в свои руки» (Архив по тата[рским] нац[ионалистам] к[онтрреволюционерам] том № 8).

Данный факт находит подтверждение в документе, поступившем от другого источника:

«Левый эсер Ибрагимов, на вопрос в 1918 году как он Галимджан националист стал сторонником большевиков – ответил: «На свете есть огромный медведь – это Россия душит 30 миллионов мусульман своей страны, душит Турцию и Персию. Победить ее никто не может. На этого медведя надо натравить такого же медведя, чтобы оба медведя задушили себя в междуусобице. Надо разжечь гражданскую войну – и нам, мусульманам, использовать это для достижения своего освобождения» (стр. 78 за 1927 г[од]).

Ибрагимов в своих сочинениях, изданных после революции, восхваляет эсеровщину, дискредитирует партию – большевиков

и возводит клевету на основную массу крестьянства, так например: в своем романе «Наши дни», изданном в 1919 г[оду] (переработал в 1934 г[оду]), революцию 1905 г[ода] и наступившую после этого реакцию, оценивает с эсеровских позиций: отрицает передовую роль рабочего класса и руководство большевистской партии с революционным движением.

Ибрагимов героя этого романа – эсера Урманова Даута всячески восхваляет и его устами высказывает свои эсеровские настроения.

Другой герой романа, Булатов Зариф, большевик, ходит к эсеру Урманову за советами (где эсеры умнее и деловитее большевиков). Так например: Булатов обращаясь к Урманову за советом, говорит:

«Есть парень, предлагает перевести «Капитал» Маркса на татарский язык. Как ты думаешь?»

Эсер Урманов отвечает:

«Где Маркс, товарищ, татарин не будет читать его, да и не поймет... Все вы сотканы на колодке русских социалистов... Эти рамки не годятся для татар... Ему – татарину от Маркса ни тепла, ни холода не будет» (стр. 32).

Во второй части романа, посвященной реакции, Ибрагимов большевика Булатова ставит на одну ступень с отчаявшейся и опустившейся буржуазной молодежью.

Большевик Булатов говорит:

«Пойдешь в ресторан с кем-нибудь для того, чтобы поговорить и утешиться за парой (бутылок пива)... там встречаются другие, составляешь кампанию и на время забываешь все.

Закроется этот ресторан, идешь в другой, потом к Васильеву, и так кутишь до 4-х часов, а потом наскребешь последние деньги, а если их нет, то возьмешь в долг, подняв кого-нибудь из знакомых среди ночи... Красный фонарь (публичный дом)..., к напудренным девушкам (проституткам)... напьешься до безсознания и где-нибудь свалишься. Утром, когда просыпаешься, отдал-бы все на свете, лишь бы не видеть все окружающее тебя и своего «ангела» (проститутку). Потом идешь, чтобы поправить голову, выпьешь пару и опять оказываешься в таком же положении» (стр. 388).

В произведении «Красные цветы», изданном в 1922 году, Ибрагимов обделяет белогвардейцев, боровшихся против Совет-

ской власти с оружием в руках, так например: его герой Фазыл, белогвардеец, говорит:

«Сказал нет... иду к пролетариату. Сказал, что он меня поймет и простит. А вот таким образом, богом, которым мы поклонялись, сожгли в огне.

Начали теперь поклоняться богам, которых вчера топтали. От Колчака пришли к Ленину».

Этим самым Ибрагимов вождя коммунистической партии пытается сравнить с руководителями внутренней контрреволюции и наемниками международной буржуазии.

В 1926 и 1927 годах Ибрагимов был одним из активных арабистов и организатором выступления (протест 82) националистически настроенной части татарской интеллигенции, против перевода татарской письменности на новый алфавит «Яналиф» (латинизация).

Он неоднократно выступал в печати за сохранение арабского алфавита:

«...по причинам исторического, экономического характера и культуры переход на латинский алфавит, считаем невозможным. Находим необходимым все наши силы направить, в смысле указанном выше, на то, чтобы модернизировать арабский алфавит и сделать его отвечающим современной технике, в результате чего предвидится хороший, легкий и удобный шрифт. Вопрос может быть поставлен только так» (газета «Кызыл Татарстан», № 73 от 31. III-1926 г[ода]).

И дальше:

«Если в наших рядах (арабистов) видите мулл, то в рядах латинистов видны будут попы с крестами, архиереи, ученики миссионера Ильминского.

...Надо сказать заранее, что мы откроем фронт борьбы и против введения русского алфавита и в таком же масштабе, в каком мы вступаем против «Яналифа».

Мы будем выступать против движения, организуемого вами (латинистами) за русский алфавит» (газета «Кызыл Татарстан», № 89 от 22. IV-1926 года).

В своей книге «Итоги тюркологического съезда» (1927 г[од]) по отношению к латинскому алфавиту Ибрагимов пишет: «Вопрос о новом алфавите является старым вопросом борьбы между русским монархизмом и исламизмом».

Во всем этом, т.е. в арабизме Ибрагимова активно поддерживают лидеры татарской белой эмиграции, так например: статья татэмигранта в Константинополе Бари Баттала, помещенная в ноябрьском (5–6) номере (1927 год) журнала «Ени Туркестан» (Новый Туркестан), издаваемого Туркестанской эмиграцией в Константинополе, имеет назначением вскрыть причинную связь между антисоветскими течениями в СССР и старым джадидским (прогресситским) национализмом (пантюркизмом) и тем самым обосновать необходимость развертывания работы и в условиях советской власти по линии борьбы (исторической) против «русского» национализма (русской власти). Это положение автор статьи передает следующим образом:

«Для нас самым страшным и угрожающим нашему харасу (национ. культурничеству) и национальному существу является течения латинизма и русизма, проходящие под покровом коммунизма».

Другой белый эмигрант Валиди Заки в эмигрантском журнале «Тюрк юрды» (Дом тюрка) № 24 за 1927 г[од] пишет:

«Тюркское население и раньше угнетали по разному. Теперь уже стали раздирать их коммунисты – большевики.

Теперь выдвигают план для уничтожения их языка и литературы под лозунгом латинизации, наши опоры в Казани суть следующие лица: Ибрагимов Галимзян, Али Рахим, Губайдуллин Газиз».

Тат[арский] белый эмигрант, руководитель антисоветской организацией в Турции «Идель-Урал» Исхаков Гаяз по этому же вопросу 28.VIII-1932 г[ода] говорил:

«Есть видимо среди нашей интеллигенции в Казани и более смелые люди, вот, например: список 82, подписавшихся против введения латинского алфавита».

В 1928 г. по инициативе «правых» татарских националистов и националистически настроенной части татарской интеллигенции был организован двадцатилетний юбилей литературно-художественной, научно-общественной деятельности Ибрагимова Галимзяна.

В связи с этим поступает поздравительное письмо в адрес юбилейной комиссии от быв[шего] фабриканта татарина, б/кадета, эмигрировавшего в Турцию, члена турецкого нац[онального] Меджлиса (парламента) Акчурина Юсуфа:

«Считаю доступным поздравить и Ваше умение ценить – уважать работающих для вашей нации».

Ибрагимов пользовался большим авторитетом среди реакционной части татар, так например: Казанский мулла Якупов Гая, руководитель к-р[еволюционной] национ[альной] Молодежной организации «Хакикат юлдузы» (Звезда справедливости) 22. VII-1927 года, говорит:

«Да здравствует Галимзян Ибрагимов, он является единственным вождем в деле освобождения Востока».

В августе месяце 1927 года другой Казанский мулла Салихов Касим[1], панисламист (жив, в Казани) с амвона мечети читает молитву за здоровье Ибрагимова и проводит добровольный сбор денег на его лечение.

Ибрагимов Галимзян 29-го августа 1937 года был арестован в гор[оде] Ялте и этапирован в гор[од] Казань.

За время нахождения в заключении ни разу не допрашивался (болел), а 21 января 1938 года умер (в тюрьме) (см[отри] след[ственное] дело № 3389, архивн[ый] № 19816).

Приложение: Копия с копии собственноручного показания участника к-р националистической организации Касимова Газима (см[отри] о нем секрет[ное] решение Уфимских эсеров на стр[анице] настоящей отрывки).

Зам[еститель] нач[альника] 1 отд[еления] 2 отдела НКГБ ТАССР
майор государств[енной] безопасности (Юнусов)
« » апреля 1944 года.

[1] *Казанский мулла Салихов Касим* – Касыйм (Мөхәммәткасыйм) Габделгалләм улы Салихи (Салихов) (1871–1954), Казанда 1770 елда Апанаев мәчете каршында ачылган һәм «Апанаев», «Күл буе», «Касыймия» дип аталган мәдрәсәнең соңгы мөдәррисләреннән берсе.

АКЛАУ ЧОРЫ ДОКУМЕНТЛАРЫ

Постановление Комитета госбезопасности при Совете Министров ТАССР о создании экспертной комиссии для изучения произведений Г. Ибрагимова и определения его творческого пути[1]

7 мая 1955 г.

«Утверждаю»
Председатель Комитета госбезопасности
при Совете Министров Татарской АССР
полковник *подпись* (П. Семенов)
«7» мая 1955 года

Постановление
«7» мая 1955 г[ода] город Казань.

Зам[еститель] начальника следственного отдела Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР майор Аминов, рассмотрев материалы архивно-следственного дела № 19647 на Тенчурина Карима Алиевича, 1887 года рождения, уроженца дер. Таракановка Бедно-Демьяновского района Куйбышевской области, татарина, гражданина СССР, бывш[его] писателя-драматурга, до ареста проживавшего в гор[оде] Казани, и указание прокурора Татарской АССР по настоящему делу,

нашел:

Из имеющихся в деле материалов видно, что К. Тенчурин направлял молодых писателей к творчеству Галимзяна Ибрагимова, произведения которого впоследствии, в связи с арестом автора, были изъяты из общего пользования.

Для принятия правильного решения по делу необходимо подвергнуть экспертизе произведения Галимзяна Ибрагимова.

В научной библиотеке КГУ имеются ряд произведений Г. Ибрагимова, изданных на русском и татарском языках.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 50, 51 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

На основании изложенного, руководствуясь ст. ст. 63–65 УПК РСФСР,

постановил:

Создать экспертную комиссию для изучения идейно-политического содержания произведений Галимзяна Ибрагимова и определения творческого пути этого автора.

Для проведения экспертизы по произведениям Г. Ибрагимова, изданным на русском языке, назначить комиссию в составе зав. кафедрой русской литературы КГПИ доцента тов[арища] Пехтелева И. Г[1]., декана литературного факультета КГПИ доцента тов[арища] Рахлина И. А. и зав[едующей] кафедрой русской литературы КГУ доцента тов[арища] Колесниковой Е. А[2].

Зам[еститель] нач[альника] следотдела КГБ при СМ ТАССР
майор *подпись* (Аминов)

«Согласен»
Начальник следотдела КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись* (Яковлев)

Члены экспертной комиссии тов. тов. Пехтелев, Рахлин и Колесникова об ответственности за отказ от дачи заключения, за дачу ложного заключения и за разглашение данных следствия предупреждены по ст. ст. 92, 95 и 96 УК РСФСР.

---

[1] *Пехтелев И. Г.* – Иван Георгиевич Пехтелев (1906–1969), әдәбият галиме, филология фәннәре докторы (1956), профессор (1957).

[2] *Колесникова Е. А.* – Елена Александровна Колесникова (1905–1997), әдәбият галимәсе.

Постановление прокуратуры Татарской АССР о передаче дела Г. Г. Ибрагимова Комитету госбезопасности при Совете Министров ТАССР[1]

30 мая 1955 г.

«Утверждаю»
Прокурор Татарской АССР
Государственный советник юстиции
III-го класса *подпись* (Лоскутов)
«30» мая 1955 года

Постановление
24 мая 1955 года гор[од] Казань

Пом[ощник] прокурора ТАССР по спецделам, юрист 1 класса Хайров, рассмотрев архивно-следственное дело № 19816 на Ибрагимова Г. Г. по письму писателя Еникеева Амирхана –

нашел:

29 августа 1937 г[ода] с санкции прокурора ТАССР Лейбович НКВД ТАССР арестован –

Ибрагимов Галимджан Гирфанович, 1887 г[ода] рождения, уроженец дер[евни] Султан Муратово, Стерлитамакского района Башкирской АССР, сын муллы, татарин, член ВКП(б) с 1917 г[ода], по профессии писатель, пенсионер, к моменту ареста лечился и проживал в г[ороде] Ялте (Крым).

В постановлении на арест сказано, что Ибрагимов Галимджан «уличается в том, что он с 1920 г[ода] примкнул к контрреволюционной националистической группе, т[ак] н[азываемой] «левых» в Татпарторганизации, а в 1925 г[оду] с определенной частью этой группы вошел в к[онтр]р[еволюционную] троцкистско-националистическую организацию, в которой играл роль одного из руководителей – вплоть до последнего времени, проводя практическую к[онтр]р[еволюционную] работу на культурно-идеологическом фронте, т[о]е[сть] в преступлении, предусмотренном ст[атьей] 58–10 ч[асть]1, 58–11 УК РСФСР».

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 46, 47, 48 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Что послужило основанием к дачи санкции и аресту Ибрагимова неизвестно. Ибрагимов сам по делу ни разу не допрошен, он умер в тюрьме 21 января 1938 г[ода] от туберкулеза легких. В деле подшиты никем не заверенные выписки из показаний ряда лиц, допрошенных уже после ареста Ибрагимова, а именно: 58–10 выписка из показаний Багаутдинова Махмута Гильмутдиновича от 4.XII-1937 г[ода], Мухаметзянова Галима Мухаметзяновича от 22. XII-1937 г[ода], Нажмутдинова Кави Гибатович от 15.X-37 г[ода], Филиппова Василия Никитича от 11.XII-1937 г[ода], Абрамова Кияма Алимбековича от 23. IX-1837 г[ода] и неизвестно к какой дате относится копия письма или заявления Касымова Газыма, также никем не подписанная и не заверенная.

Кроме того в дело подшиты также никем не подписанная и не заверенная справка от апреля мес[яца] 1944 г[ода], составленная от имени зам[естителя] нач[альника] 1 отд[еления] 2 отдела НКВД ТАССР Юнусова (л.л. 37–41).

Во всех выписках из показаний перечисленных лиц упоминается имя Галимджана Ибрагимова, однако в этих показаниях нет данных о совершении Ибрагимовым какого-либо конкретного преступления.

Сотрудник НКВД Юнусов в своей справке дает «анализ» литературного творчества Ибрагимова и обвиняет его в пропаганде идеи панисламизма, в воспевании зажиточных слоев деревни, в пропаганде буржуазного национализма в дореволюционных произведениях и в восхвалении эсеровщины, в дискредитации партии большевиков, в клевете на основную массу крестьянства в произведениях, изданных после Октябрьской революции.

Однако из справки не видно, на чем обоснован такой анализ.

Кроме того Ибрагимов обвинен в арабизме и ссылаясь на агентурные сведения, Юнусов в справке пишет, что Ибрагимов и его соратники Уфимские эсеры в большевистскую партию вступили с контрреволюционными целями.

17 июня 1938 г[ода] следственное производство в отношении Ибрагимова Галимджана Гирфановича прекращено за смертью Ибрагимова.

Член Союза Советских писателей Амирхан Еникеев в своем письме в ЦК КПСС и в копии Татарской Обком КПСС пишет, что большинство произведений Ибрагимова проникнуты прогрессивными идеями, они реалистично и высокохудожественно отобразили разные стороны быта и общественной жизни та-

тарского народа, что творчество Галимджана Ибрагимова оказало огромное влияние на развитие татарской литературы, что в истории татарской литературы творчество Ибрагимова занимает как по объему, так и по значимости, крупное место. Что без произведений Галимджана Ибрагимова нельзя представить себе дореволюционную и послереволюционную (до 4-х годов) татарскую художественную литературу. В связи с изложенным просит пересмотреть дело Г. Ибрагимова и внести ясность, как о личной судьбе, так и о его творческом наследии.

Имея в виду, что дело в отношении Ибрагимова прекращено без расследования и для принятия решения на поставленные задачи в архивном деле материалов не имеется,—

постановил:

Постановление УГБ НКВД ТАССР от 16 июня 1938 г[ода] о прекращении следствия по делу Ибрагимова Г. Г. отменить и дело передать Комитету госбезопасности при Совете Министров ТАСС на расследование.

Расследованием установить правильность показания по материалам дела лиц, допрошенных в качестве свидетелей: Багаутдинова Махмута Гильмутдиновича, Мухаметзянова Галима Мухаметзяновича, Нажмутдинова Кави Гибатовича и Касымова Газыма.

Выяснить, какими материалами располагало НКВД по оперативным данным в отношении Ибрагимова Г. Г. и проверить их достоверность.

Подвергнуть квалифицированной экспертизе литературное творчество Ибрагимова Галимджана Гирфановича и установить политическую и идеологическую выдержанность произведений, содержат ли они к[онтр]р[еволюционную] пропаганду идеи панисламизма, буржуазного национализма, воспевание зажиточных слоев деревни (кулаков, духовенство и торговцев), восхваление эсеровщины, дискредитацию коммунистической партии и клевету на основную массу крестьянства, отрицание передовой роли рабочего класса и руководства коммунистической партии революционным движением — в чем обвинен Ибрагимов.

Пом[ощник] прокурора ТАССР
по спецделам
юрист 1-го класса *подпись* (Хайров)

Отношение прокурора ТАССР председателю Комитета госбезопасности при Совете Министров ТАССР по поводу возобновления следствия по делу Г. Г. Ибрагимова[1]

30 мая 1955 г.

Прокуратура Союза Советских Социалистических Республик
Прокурор Татарской Автономной ССР
«30» мая 1955 г[ода]
№ 11–287 с.

Секретно
Экз[емпляр] № __

Председателю Комитета госбезопасности
При Совете Министров ТАССР
Полковнику тов[арищу] Семенову П. П.

При этом направляю архивное уголовное дело № 19816 по обвинению Ибрагимова Галимджана Гирфановича для возобновления следствия по делу и расследования.

По окончанию расследования дело с заключением прошу направить в Прокуратуру Татарской АССР.

Прошу учесть, что дело находится на контроле в ЦК КПСС, в Татарском Обкоме КПСС и в Прокуратуре Союза ССР.

Приложение: Дело на Ибрагимова Г. Г. в I томе.

Прокурор Татарской АССР
государственный советник юстиции
III-класса *подпись* (Лоскутов)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 49 кәг.). ТАССР прокурорының рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән һәм язмалардан күренгәнчә, шул ук көнне алынган (теркәү № 2906) һәм Яковлев дигән кешегә тапшырылган. Ул 31 майда Аминов дигән кешегә юллаган (теркәү № 409). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника и его заместителя следственного отдела Управления комитета государственной безопасности Московской области начальнику Центрального государственного архива Октябрьской революции и социалистического строительства Государственного архивного управления МВД СССР[1]

5 июня 1955 г.

ра. 2. 8/3347 11. VI. 55 г[ода] Совершенно секретно
июня 5

Начальнику Центрального государственного архива Октябрьской революции и социалистического строительства ГАУ МВД СССР майору

тов[арищу] Волченку Г. И.
гор[од] Москва.

Управлением КГБ при Совете Министров Татарской АССР проверяется Ибрагимов Галимзян Гирфанович, 1887 года рождения, уроженец дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района Башкирской АССР, быв[ший] татарский писатель.

По имеющимся данным, Ибрагимов Г. Г. в январе 1918 года, будучи избранным членом Учредительного собрания от Уфимской губернии (делегатский билет № 846), примыкал к левому его крылу. В то же время декретом СНК РСФСР он был назначен заместителем комиссара по делам мусульман внутренней России и Сибири при Народном Комиссариате по национальным делам (газета Врем[енное] раб[очее] и кр[естьянское] правит[ельство] [№ 12 от 19 января 1918 года и Собр[ание] узак[онений] и распор[яжений] раб[очего] и кр[естьянского] правит[ельства] от 23 января 1918 года № 17).

Являясь делегатом 3-го Всероссийского съезда Советов, Ибрагимов был избран в состав ВЦИКа (чл[енский] билет ВЦИКа № 118), где входил в фракцию левых эсеров-интернационалистов.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 137). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Просим проверить и сообщить в Управление Комитета Госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР на их № 7/462 от 6 июня 1955 года, какими материалами Вы располагаете на Ибрагимова Г. Г.

п. п. Начальник следственного отдела УКГБ Моск[овской] обл[асти]

подполковник (Ожерельев)

п. п. Зам[еститель] начальника отд[еления] следотдела УКГБ Моск[овской] обл[асти]

майор (Гончаренко)

Верно: *(подпись неразборчива)*

Официальное письмо заместителя начальника следотдела КГБ при СМ ТАССР начальнику следственного отдела КГБ при Совете Министров Башкирской АССР[1]

6 июня 1955 г.

СССР Секретно
Комитет государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР — Экз[емпляр] № 1
«6» июня 1955 г[ода]
№ 7/458
гор[од] Казань

Начальнику следственного отдела КГБ
при Совете Министров Башкирской АССР
майору
товарищу Терехову
Гор[од] Уфа

Нами проверяются материалы архивно-следственного дела на Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района БАССР, быв[шего] татарского писателя, публициста и общественного деятеля, арестованного НКВД ТАССР в 1937 году по обвинению в проведении антисоветской националистической деятельности.

По имеющимся у нас данным, Ибрагимов Г. Г. до 1918 года, проживая в гор[оде] Уфе, состоял в партии эсеров интернационалистов, работал редактором газеты левых социалистов, затем газеты «Безнен Юл», проводил революционную работу. В «национальном парламенте» Ибрагимов входил в блок, выступавший против «национальной и культурной» автономии татарской

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 129). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, документ шул елның 11 июнендә кабул ителгән (керү № 430). Аста сул якта шундый язу бар: «Тов. Акашкину. Прошу проверить по республиканскому госархиву Ибрагимова (*подпись Терехова*). 11. 06. 55» Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

буржуазии и внесший предложение на заседании «парламента» послать приветствие только что организованному Совету Народных Комиссаров РСФСР.

В 1918 году Ибрагимов Г. Г. был избран членом Учредительного собрания от Уфимской губернии.

Прошу тщательно проверить по республиканскому госархиву, какие имеются там материалы о принадлежности Ибрагимова Г. Г. к татарской организации партии эсеров и о его деятельности до и после Октябрьской революции.

В связи с тем, что рассмотрение дела на Ибрагимова находится на контроле в ЦК КПСС, ОК КПСС и Прокуратуре СССР, с исполнением прошу не задержать.

Зам[еститель] начальника следотдела КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись Аминова* (Яковлев)

Отношение заместителя начальника следотдела КГБ при СМ ТАССР заместителю начальнику следотдела УКГБ при СМ СССР по Московской области[1]

6 июня 1955 г.

2-ВЛ
СССР
Комитет
Государственной
безопасности
при
Совете Министров
Татарской АССР
№ 7/462
гор[од] Казань

Секретно
Экз[емпляр] № 1

Зам[естителю] начальника следотдела УКГБ при СМ СССР
по Московской области
подполковнику тов[арищу] Вислову
гор[од] Москва

Нами проверяются материалы архивно-следственного дела на арестованного в 1937 году Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, Баш[кирской] АССР, быв[шего] татарского писателя, публициста и общественного деятеля.

По имеющимся у нас данным, Ибрагимов Г. Г. в январе 1918 года, будучи избранным членом Учредительного Собрания от Уфимской губернии (делегатский билет № 846), примыкал к левому его крылу. В то же время декретом СНК РСФСР он был назначен заместителем комиссара по делам мусульман внутренней России и Сибири при Народном Комиссариате по национальным делам (газета Врем[енное] раб[очее] и кр[естьянское]

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 136). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 9 июньдә кабул ителгән (керү № 8/1660). Өстә уң якта шундый язулар бар: «тов. Гончаренко Г.М. Срочно направьте запросы в архивы с предложением выслать материалы непосредственно в Казань (*подпись неразборчива*) 9/VI 55 г.»; «т. Фомину (*подпись неразборчива*)». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

правит[ельство] № 12 от 19 января 1918 года, и Собр[ание] узак[онений] и распор[яжений] раб[очего] и кр[естьянского] правит[ельства] от 23 января 1918 года № 17).

Являясь делегатом 3-го Всероссийского съезда Советов, Ибрагимов был избран в состав ВЦИКа (сл[ужебный] Билет ВЦИКа № 118), где входил во фракцию левых эсеров-интернационалистов.

Прошу проверить изложенное по материалам госархива и подтвердить деятельность Ибрагимова Г. Г. официальными архивными документами.

В связи с тем, что настоящее дело находится на контроле ЦК КПСС, ОК КПСС и прокуратуры СССР, с исполнением прошу не задержать.

Зам[еститель] начальник[а] следотдела КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись Аминова* (Яковлев)

Отношение заместителя начальника следственного отдела КГБ при СМ Татарской АССР начальнику следственного отдела УКГБ при СМ УССР по Крымской области[1]

6 июня 1955 г.

2-ВЛ.

СССР — Секретно

Комитет — Экз[емпляр] № 1

Государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР

«6» июня 1955 г[ода]

№ 7/461

гор[од] Казань

Начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР по Крымской области

гор[од] Симферополь.

Нами проверяются материалы архивного следственного дела на бывшего члена КПСС Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, БАССР, быв[шего] татарского писателя, публициста и общественного деятеля, с 1928 по 1937 года в связи с болезнью туберкулезом проживавшего в гор[оде] Ялте, арестованного в 1937 году НКВД ТАССР по обвинению в проведении антисоветской националистической деятельности.

Прошу проверить Ибрагимова по областному парт[ийному] архиву и сообщить нам имеются ли там какие-либо материалы о его принадлежности в прошлом (1917—18 г.г.) к левым эсерам, о его участии в группировках в Татарской парторганизации.

В связи с тем, что настоящее дело находится на контроле ЦК КПСС, ОК КПСС и Прокуратуры СССР, с ответом прошу не задержать.

Зам[еститель] начальник[а] следотдела КГБ при СМ ТАССР подполковник *подпись Аминова* (Яковлев)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 142). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат язмасыннан күренгәнчә, шул елның 11 июнендә кабул ителгән (керү № 705). Өстә сул якта шундый язу бар: «Тов. Кривокляк к исполнению. 11/VI. *Подпись неразборчива*». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Просьба начальника следственного отдела Управления Комитета государственной безопасности по Крымской области 1 специальному отделу Управления министерства внутренних дел Крымской области о выдачи справку о наличии комироматериалов о Г. Г. Ибрагимове[1]

11 июня 1955 г.
Секретно

1 спец[иальный] отдел УМВД Крымской области
Следств[енный] Отдел 1 отделение
Исполнитель Кривокляк.

Просьба выдать справку:

1. Фамилия Ибрагимов
2. Имя и отч[ество] Галимзян Гирфанович
3. Год рожд[ения] 1887. 4. Место рожд[ения] дер[евня] Султан-Муратово, Стерлитамакского р-на, БАССР
5. Адрес ___________
6. Место работы и должность______
7. Какая нужна справка о наличии комироматериалов
8. Для чего нужна справка исполняется запрос

Нач[альник] следотдела УКГБ Крым[ской] обл[асти]
майор *подпись* (Корецкий)
11 июня 1955 г[ода].

На проверяемого имеются следующие сведения:

В 1937 арестован на основ[ании] отнош[ения] НКВД Татар[ской] АССР г[ород] Казань.

4 /X-37 этапирован в распоряжение НКВД Татар[ской] АССР г[ород] Казань.

Нач[альник] отделения 1 спец[иального] отдела УМВД Крыма

1.VI.1955 г[ода]
Справку наводила *подпись неразборчива*

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 145, 145 (икенче ягы) кәг.). Өстә сул якта шундый язу бар: «В/срочно (*подпись Корецкого)*». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника следственного отдела Управления Комитета государственной безопасности при СМ УССР по Крымской области заведующему партархивом Крымского обкома КПУ[1]

13 июня 1955 г.
ни-2
Секретно
Экз[емпляр] № 2

следственный отдел
13 июня 55
№ 3/609

Зав[едующему] партархивом Крымского обкома КПУ
тов[арищу] Мирошниченко
гор[од] Симферополь.

В связи с запросом следотдела Комитета госбезопасности при СМ Татарской АССР, прошу сообщить имеются ли в партархиве какие-либо материалы о принадлежности к левым эсерам (в 1917–1918 годах) и участии в каких-либо группировках в татарской парторганизации бывшего члена КПСС – Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, БАССР, быв[шего] татарского писателя, публициста и общественного деятеля, с 1928 по 1937 год, в связи с болезнью, проживающего в городе Ялте, арестованного в 1937 году НКВД ТАССР.

Дело на Ибрагимова находится на контроле ЦК КПСС, ОК КПСС и Прокуратуры СССР.

Начальник следственного отдела УКГБ
при СМ УССР по Крымской области
майор (Корецкий)
Верно: *подпись Кривокляка*
№ 601
11/VI-55 г[од]

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 144). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение заведующей сектором партийного архива Института истории партии при Татарском обкоме КПСС председателю Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

15 июня 1955 г.

Институт истории партии
при Татарском обкоме КПСС
Филиал Института Маркса-Энгельса-
Ленина-Сталина при ЦК КПСС
Сектор партархива
№ 314 «15» июня 1955 г.

Секретно

Председателю Комитета госбезопасности при Совете
Министров Татарской АССР
тов[арищу] Семенову.

На Ваш запрос от 6-го июня 1955 г[ода] за № 7/463 по делу Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, партийный архив – сектор института Истории Партии при Татарском обкоме КПСС сообщает следующее:

В учетной карточке образца 1926 г[ода] в графе «принадлежность к другим партиям», сказано, что состоял членом партии левых эсеров с 15 апреля 1917 года по 27 февраля 1918 года. В своей биографии написанной в 1923 г[оду] Ибрагимов Галимзян Гирфанович пишет: что он действительно состоял в партии левых эсеров интернационалистов с апреля 1917 г[ода] «После того, как лево-эсеровское ЦК убило Мирбаха, подняло восстание против Советской власти... я окончательно порвал свою организационную связь с партией левых социалистов революционеров...

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 123). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул ук елның 18 июнендә кабул ителгән (керү № 478). Югарыда сул як почмакта шундый язу бар: «т. Аминову. 17/VI-55. (*подпись Яковлева*)». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

г) Хотя я практически уже давно во всех вопросах, везде и всегда работал с коммунистами, но окончательно вошел в ряды ВКП(б) только в 1920 г[оду].

10. Меня, как последовательного революционера против буржуазии приняли в партию РКП(б) без кандидатского стажа, согласно устава, который допускал прием выходцев из других социалистических партий с прежним стажем. Стаж мне дан с 15 апреля 1917 г[ода], что не встретило возражений ни со стороны Областного комитета, ни со стороны ЦК РКП(б) (из биографии Ибрагимова Г. Г.).

Заявление 82-х Ибрагимов не подписал и материалами о поддержке платформы 82-х партийный архив не располагает.

Зав[едующий] партийным архивом сектором
Института истории партии при
Татарском обкоме КПСС *подпись* (Лебедева)

Письмо начальника следственного отдела УГКБ Московской области начальнику следственного отдела Комитета государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

20 июня 1955 г.

СССР Совершенно секретно
Управление Комитета Экз[емпляр] № 1
государственной безопасности
при Совете Министров Союза ССР
по Московской области
16/17 июня 1955 г[ода]
№ 8/3433
гор[од] Москва

Начальнику следственного отдела Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР
подполковнику
тов[арищу] Яковлеву
г[ород] Казань.

На Ваш № 7/462 от 6 июня 1955 года.

Возвращаем Ваш запрос вместе с копией нашего отношения № 8/3347 от 11 июня 1955 года в отношении Ибрагимова Г. Г.

В дальнейшем рекомендуем Вам в целях быстрейшей проверки обращаться с подобными запросами в соответствующие государственные архивы СССР.

Приложение: по тексту на 2-х листах.

Начальник следственного отдела УКГБ Моск[овской] обл[асти]
подполковник *подпись* (Ожерельев)
Зам[еститель] нач[альника] отд[еления] следотдела УКГБ Моск[овской] обл(асти)]
майор *подпись* (Гончаренко)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 135). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, 20 июньдә кабул ителгән (керү № 487). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Информация исполняющего обязанности начальника Центрального государственного архива города Уфы начальнику следственного отдела КГБ при СМ БАССР[1]

22 июня 1955 г.

СССР
Башкирская АССР
Министерство внутренних дел
Центральный государственный
архив
«22» июня 1955 г[ода]
№ 106 с
г[ород] Уфа

Секретно
Экз[емпляр] 1

Нач[альнику] следственного отдела КГБ
при СМ БАССР тов[арищу] Терехову
на № 6/6/436 от 14/VI-55 года.

По учетным данным ОСФ Центргосархива БАССР проходит Ибрагимов Галимчан (а не Галимзян) Гарифанович, без указания года рождения, из крестьян Уфимской губ[ернии], Стерлитамакского уезда, Уршаклинской волости, дер[евни] Султанмуратово.

В 1917 г[оду] проживал в г[ороде] Уфе, по ул[ице] Пушкина, д[ом] № 68, по занимаемой должности – редактор газеты «Ирк». Принадлежал к политической партии эсеров.

За 1917 год – числится в списке кандидатов в гласные Уфимской городской думы от партии социал-революционеров.

Приложение: Ваш запрос № 6/6–436 на 1 п/л.

И[сполняющий] о[бязанности] нач[альни]ка Центргосархива БАССР: *подпись* (Благовидова)

И[сполняющий] о[бязанности] ст[аршего] науч[ного] сотрудника
ОСФ ЦГА БАССР: *подпись* (Борисова)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 128). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, документ шул елның 23 июлендә кабул ителгән (керү № 466). Аста сул якта шундый язу бар: «К запросу *(подпись Терехова)*. 23. 06. 55». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение начальника Центрального госархива Татарской АССР начальнику следотдела КГБ при СМ ТАССР[1]

22 июня 1955 г.

СССР	Секретно
Татарская АССР	Экз[емпляр] № _
Министерство	
Внутренних дел	
Центральный госархив	
22 июня 1955 г[ода]	
№ 19/188 с	
г[ород] Казань	

Начальнику следотдела КГБ при
СМ ТАССР полковнику тов[арищу] Яковлеву

На Ваш № 7/457 от 6 июня 1955 года сообщаем, что по учетам фонда Казанского губернского жандармского управления (по агентурным сведениям) за 1913—1915 годы имеются следующие сведения: Ибрагимов Галимджан (Алимзян) Гарифович, кр[естьяни]н Стерлитамакского уезда, Уфимской губернии, проживал в г[ороде] Казани, литератор, секретарь мусульманского журнала «Анг», по «не уточненным» данным КГЖУ[2] он являлся «фактическим» редактором журнала, с 1913 года по 1915 год находился под наблюдением полиции, кличка по наблюдению «Интеллигентный». В 1913 году являлся членом кружка мусульман-студентов в Киеве, где в апреле 1913 года он участвовал на собрании кружка, был задержан и заключен под стражу (что было обнаружено при обыске и был ли он осужден к заключению в документах не обнаружено). В 1913—1914 годах он дважды выезжал в Киев и другие города, где за ним также было установлено негласное наблюдение полиции. В документах КГЖУ имеется

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 130, 130 (икенче ягы). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, документ шул елның 24 июнендә кабул ителгән (керү № 501). Аста сул якта шундый язу бар: «Мне *(подпись Аминова)*. 25. 6.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *КГЖУ* – Казанское губернское жандармское управление.

справка, в которой говорится о том, что Ибрагимов Галимзян 9 января 1915 года участвовал на юбилейном обеде в память муллы Марджани, где подтвердил сообщение о том, что среди бумаг Марджани имеются документы о сборе им денег в пользу Турции во время русско-турецкой войны.

Приказом народного комиссара Просвещения ТАССР за № 29 от 29 января 1925 года Ибрагимов Галимджан – член коллегии Наркомпроса ТАССР был назначен на должность председателя Акадцентра Наркомпроса с 30 января [...] года и работал до апреля 1927 года.

Основание: ф. 2, арх. 2427, арх. 2635, арх. 2848, арх. 2886, арх. 2425, арх. 2427, ф. 3862, арх. 3, л. 66, арх. 347, л. 43.

Начальник Центрального госархива
Татарской АССР *подпись* (М. Кочурова)

И[сполняющий] о[бязанности]
начальника ОСФ *подпись* (В. Недорезова)

Архивная справка Центрального государственного исторического архива СССР по делу Г. Г. Ибрагимова[1]

23 июня 1955 г.

5 экз[емпляра] — Сов[ершенно] секретно
23 Е. С. — Экз[емпляр] № 1

МВД СССР
Главное архивное управление
Центральный Государственный Исторический Архив СССР
№ 21/19/10833 «23» июня 1955 г.

Архивная справка.

По документальным материалам Центрального Государственного Исторического архива СССР проходит Ибрагимов Галимзан-Галимчан-Галимджан Гирфанович, 1887 г[ода] рожд[ения], урож[енец] д[еревни] Султан-Мурат, Стерлитамакского уез[да], Уфимской губ[ернии]. Литератор.

Из документов Департамента полиции видно, что проживая в 1913 г[оду] в г[ороде] Киеве, Ибрагимов Г. Г. вместе с Еникеевым стоял во главе Киевской интернациональной социалистической организации студентов-мусульман и участвовал в подготовке съезда студентов-мусульман в г[ороде] Киеве. По наблюдению полиции Ибрагимов Г. Г. проходил под кличкой «интеллигентный».

В одной из агентурных сводок, составленной при Туркестанском районном охранном отделении говорится, что Ибрагимов человек развитой и талантливый, издавший много сочинений.

На основании указанных сведений 17 апреля 1913 г[ода] в г[ороде] Киеве Ибрагимов Г. Г. был обыскан, 18 апреля заключен под стражу в Киевскую тюрьму и привлечен к переписке при Киевском ГЖУ.

13 июня 1913 г[ода] за недостаточностью улик он был из под стражи освобожден.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 134, 134 (икенче ягы). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Из сводок агентурных сведений, составленных при Поволжском районном охранном отделении за 1913 г[од] видно, что в 1913 г[оду] среди татар появилась мысль о создании татарской революционной партии. Эта партия должна была быть чем-то вроде армянской «Дашнакцутюн» или еврейской «сионистической». Эта партия должна была иметь и свою газету, редактором которой должен был быть Г. Ибрагимов.

В том же 1913 г[оду] Ибрагимов проживал в ряде городов Уфе, Казани и сотрудничал в татарских газетах и журнале «Аваз», а также являлся секретарем редакции и фактическим редактором журнала «Анг» в г[ороде] Казани.

Из переписки Департамента полиции видно, что в феврале 1914 г[оду] Г. Ибрагимов выехал из г[орода] Казани в Киев, откуда должен был ехать в г[орода] Одессу и Сухум, куда он прибыл в марте 1914 г[ода]. В Казанском ГЖУ имелись сведения о том, что эта поездка связана с вопросом о создании татарской партии.

В сводке агентурных сведений, составленной при Поволжском районном охранном отделении за февраль 1914 г[од] о причине выезда Г. Ибрагимова из Казани говорится следующее: «...за последнее время он искал золотой середины и между социалистами-революционерами и социал-демократами и в то же время считал своим идеалом согласование этой середины с пантюркизмом. Между тем в Казани его считали за чистого пантюркиста и доверили ему ведение журнала «Анг».

Поездка его на Кавказ – говорится в той же сводке,– связана с другими целями, имеющими отношение к прошлогоднему Киевскому съезду мусульманской учащейся молодежи, тем более, что у него есть связи в Киеве с социалистами-революционерами и социал-демократами».

В августе 1914 г[ода] Ибрагимов Г. уехал на родину в Стерлитамакский уезд Уфимской губ[ернии].

Из агентурной записки начальника Казанского ГЖУ от 9 мая 1915 г[ода] видно, что в апреле 1915 г[ода] в г[ороде] Казани состоялось собрание «Общества пособия бедным мусульманам г[орода] Казани», на котором были произведены выборы в члены правления местного отделения «Мусульманского комитета» и кандидатов к ним. В числе этих кандидатов значится Г. Ибрагимов.

Других сведений не обнаружено.

Основание: 00, 74 ч. 28 л. Б, 1916 г.; 00, 74 ч. 28 л. Б, 1915 г.

00, 32 ч. 28 л. Б, 1914 г.; 00, 74 т. 3, 1914 г.
00, 32 ч. 28 л. Б, 1913 г.; 00, 74 ч. 84 л. Б, 1913 г.
00, 174, 1913 г.; 7 ДП, 702, 1913 г.

И[сполняющий] о[бязанности] начальника ЦГИА СССР
Подполковник *подпись* (Истомин)

Начальник 2 отдела
ст[арший] лейтенант *подпись* (Лимонов)
Заверено гербовой печатью

Справка Центрального государственного архива Октябрьской революции и социалистического строительства председателю Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

23 июня 1955 г.

мг-2 Срочно — Секретно
СССР — Экз[емпляр] № 1
Министерство
Внутренних дел
Главное архивное управление
Центральный
Государственный архив
Октябрьской революции
и социалистического
строительства
«23» июня 1955 г[ода]
№ 21/18/01489

На № 7/462 от 6/VI-55 г[ода]

Высылаем справку на Ибрагимова Галитджана (Галимзяна, Галимджана, Галитжана) Гирфановича (Герфановича).

Других данных на него по нашим материалам не обнаружено.

Приложение: справка на 2 листах.

Начальник ЦГАОР СССР
майор *подпись* (Волченков)
Начальник отдела С. Ф. *подпись* (Иллерицкая)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 138). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 27 июньдә кабул ителгән (керү № 508). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Архивная справка Центрального государственного архива Октябрьской революции и социалистического строительства на Ибрагимова Галитджана (Галимзяна, Галимджана, Галитжана) Гирфанович (Герфановича)[1]

23 июня 1955 г.

мг-2
СССР — Секретно
Министерства — Экз[емпляр] № 1
Внутренних дел
Главное архивное управление
Центральный
Государственный архив
Октябрьской революции
и социалистического
строительства
«23» июня 1955 г[ода]
№ 21/18/01489

Справка

В материалах печатных изданий, «1917 г[од] в документах и материалах под редакцией М. Н. Покровского и Я. А. Яковлева Всероссийское Учредительное собрание» (изд[ание] 1930 г[ода] Госиздат), в списке членов Учредительного собрания значится:

«...Ибрагимов Галитджан Гирфанович.

Избирательный округ – Уфимский.

Кандидатский список – № 3 – Совет кр[асноармейских] деп[утатов], лев[ой] фр[акции] Мус[ульманского] Нац[ионального] Совета, с[оциалистов]-р[еволюционеров] (татар), Мус[ульманского] Нац[ионального] Совет[а]...»

Основание: ЦГАОР, арх[ивный] № 72110, стр[аница] 122.

В документальных материалах Всероссийской по делам о выборах в Учредительное собрание Комиссии, в объявлении

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 139, 139 (икенче ягы), 140 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

от Фронтовой по делам о выборах в Учредительное собрание Комиссии Западного фронта с опубликованием кандидатских списков (1917 г.), значится:

№ 2-й

Мусульманский Социалистический.

...8. Галимзян Ибрагимов.

Г. Уфа.

Комитет мусульманских социалистов...».

Основание: ЦГАОР, ф. 13, оп. 2, д. 213, л. 2.

В документальных материалах Канцелярии Всероссийского Учредительного собрания, в списках членов Всероссийского Учредительного собрания (1917 г[од]) значится Ибрагимов Галимджан Гирфанович от Уфимского избирательного округа.

В тех же материалах значится: «Удостоверение Ибрагимов Галитжан Гирфанович, проживающий в г[ороде] Уфе, Казарменная, 58, избран членом Учредительного собрания от Уфимского Избирательного округа по кандидатскому списку № 3, заявленному «Уфимским Губернским Советом крестьянских депутатов», левой фракцией Губернского Мусульманского Национального Совета, Уфимской Губернской организацией социалистов-революционеров татар и Уфимским Мусульманским Советом».

Председатель Комиссии (подпись неразборч[ива])

Заведывающий делами (подпись неразборч[ива])

Печать

№ 1.

345

13 декабря 1917 г[ода]

Выдано из Уфимской Окружной по делам о выборах в учредительное собрание Комиссии».

Основание: ЦГАОР, ф. 15, оп. 1, д. 50, л. 47, 311; д. 52, л. 5.

В документальных материалах, хранящихся в Центральном Государственном архиве Октябрьской революции и социалистического строительства СССР в списке членов Центрального Исполнительного Комитета Советов рабочих, солдатских и крестьянских Депутатов (Ц.И.К.) 3-го созыва от 24 января 1918 г[ода], с расписками в получении мандатов, значится:

«...118. Ибрагимов Галимджан Герфанов.

Фракция – С.– р. лев.

Отметка – Г. Г. Ибрагимов *(личная подпись)...*»

Основание: ЦГАОР, м.п., д. 337, л. 6.

В документальных материалах Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Советов рабочих, крестьянских, казачьих и Красноармейских Депутатов (ВЦИК) имеется личная анкета делегата 3-го Всероссийского съезда Совета рабочих и солдатских депутатов Ибрагимова Галимджана Гирфановича (1918 г[од]), в которой значится:

«...2. Откуда делегирован... Член Учр[едительного] Соб[рания] по Уфимской губ[ернии].

...4. Возраст... 32

...6. Профессия... Журналист

...8. Национальность... Татарин

...9. Образование... Среднее

...13. Принадлежали ли к партии: Левых соц[иалистов] рев[олюционеров]».

Основание: ЦГАОР, ф. 1235, оп. 2, д. 49, л. 48, д. 57, 32.

В материалах печатных изданий, «Собрание узаконений и распоряжений Робочего и Крестьянского Правительства за 1917–1918 г.г. «, значится:

«23 января 1918 г. № 17 Отдел первый.

Декрет Совета Народных Комиссаров.

243. О Комиссариате по делам мусульман.

Учреждается Комиссариат по делам мусульман внутренней России при Народном Комиссариате па национальным делам.

Комиссаром по делам мусульман назначается член бывшего Учредительного собрания от Казанской губ[ернии] Мулла Нур-Вахитов, товарищами его – члены бывшего Учредительного собрания от Уфимской губ[ернии] Галимзян Ибрагимов и от Оренбургской губ[ернии] Шариф Манатов.

Подписали: Председатель Совета народных Комиссаров
Вл. Ульянов (Ленин),
Народный Комиссар по делам Национальностей
Джугашвили-Сталин
Управляющий делами Правительства
Вл. Бонч-Бруевич.

Распубликован в № 12-м газеты Временного робочего и крестьянского правительства от 19 января 1918 года».

Основание: ЦГАОР, арх. № 51743, стр. 258.

В материалах печатных изданий, в «Газете Временного рабочего и крестьянского правительства» (орган Совета Народных Комиссаров), выходивший в Петрограде, от 19 января (1 февра-

ля) 1918 г[ода] за № 12 (57), опубликован Декрет СНК от 23 января 1918 г[ода] об учреждении Комиссариата по делам мусульман.

Основание: ЦГАОР, арх. № В-38–1918 г.

Начальник ЦГАОР СССР
майор *подпись* (Волченков)
Начальник отдела С. Ф. *подпись* (Иллерцкая)
Заверено гербовой печатью.

Сопроводительное письмо Главного архивного управления Министерства внутренних дел СССР председателю Комитета государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

25 июня 1955 г.

СССР
Министерство
внутренних дел
Главн[ого] арх[ивного] управления]
«25» июня 1955 г[ода]
№ 21 / 4 / 0003220
гор[од] Москва

Секретно
Экз[емпляр] № 1

Председателю Комитета государственной безопасности
при Совете Министров Татарской АССР полковнику
тов[арищу] Семенову
г[ород] Казань

На № 7/464 от 6 июня 1955 года

Направляем Вам справку Центрального Государственного исторического архива СССР в г[ороде] Москве на Ибрагимова Галимзан-Галимчан-Галимджан Гирфановича.

Приложение: справка на 1 листе.

Зам[еститель] начальника III отдела Главного
Архивного управления МВД СССР
подполковник *подпись* (Гурьянов)
/ Начальник I отделения III отдела
ГАУ МВД СССР *подпись* (Шабловский)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 133а кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 30 июнендә кабул ителгән (керү № 516). Аста сул якта шундый язу бар: «Мне *(подпись Аминова)*. 30.6. 55 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение заведующего партархивом Крымского обкома КП Украины начальнику следственного отдела УКГБ при СМ УССР по Крымской области[1]

25 июня 1955 г.

Коммунистическая партия Украины
Крымский областной комитет
Партийный архив

Секретно

№ 9-б/341 «25» июня 1955 г[ода]

Начальнику следственного отдела УКГБ при СМ УССР
по Крымской области
майору Корецкому

Здесь.

На Ваш запрос от 13/VI-55 г[ода] № 3/609

Партархив Крымского обкома КП Украины сообщает, что справки о партийной принадлежности и политической деятельности выдаются только партийным органам, ввиду чего выдать Вам справку на Ибрагимова Галимзяна Гирфановича не можем.

Для сведения сообщаем, что ознакомиться с имеющимся в партархиве документами можно в установленном порядке.

Зав[едующий] партархивом Крымского
обкома КП Украины *подпись* (Н. Мирошниченко)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 143 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат язмасыннан күренгәнчә, шул елның 27 июнендә кабул ителгән (теркәү № 753). Аста шундый язу бар: «Кривокляк к запросу. 27/VI. *(подпись неразборчива)*». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Постановление Комитета госбезопасности при Совете Министров ТАССР о дополнительном включении специалистов в экспертную комиссию для изучения произведений Г. Ибрагимова и определения его творческого пути[1]

27 июня 1955 г.

«Утверждаю»
Председатель Комитета госбезопасности
при Совете Министров Татарской АССР
полковник *подпись* (П. Семенов)
«27» июня 1955 года

Постановление
гор[од] Казань, 1955 года июня «7» дня.

Я, зам[еститель] начальника следотдела КГБ при Совете Министров Татарской АССР майор Аминов, рассмотрев материалы архивно-следственных дел № 19647 на Тенчурина Карима Алеевича и № 19816 на Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, урож[енца] дер[евни] Султан-Муратово Стерлитамакского района Баш[кирской] АССР, быв[шего] татарского писателя и публициста,

нашел:

Постановление от 7 мая 1955 года была создана экспертная комиссия для изучения произведений Г. Ибрагимова, изданных на русском языке.

Ввиду того, что ранее включенная в состав комиссии доцент т[оварищ] Колесникова по состоянию здоровья не может принять участие в работе экспертной комиссии, и учитывая, что в комиссию не были еще включены специалисты для изучения произведений Г. Ибрагимова, изданных на татарском языке,

постановил:

1. Доцента т[оварища] Колесникову из состава экспертной комиссии вывести.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 52, 53 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

2. Дополнительно ввести в экспертную комиссию по изучению произведений Г. Ибрагимова ст[аршего] научного сотрудника сектора литературы научно-исследовательского института языка и литературы и истории КФАН, кандидата филологических наук тов[арища] Халитова Гали Мухаметгалеевича (председатель комиссии), зав[едующего] Сектором истории КФАН, кандидата исторических наук тов[арища] Гимадутдинова Хайрутдина Гимадутдиновича[1] и ст[аршего] преподавателя кафедры тат[арского] языка и литературы КГУ, кандидата филологических наук т[оварища] Нуруллина Ибрагима Зиннатовича[2].

На разрешение экспертной комиссии поставить вопросы: каково идейно-политическое содержание произведений Г. Ибрагимова и в каком направлении шло развитие творчество Г. Ибрагимова.

Зам[еститель] нач[альника] следотдела КГБ при СМ ТАССР
майор *подпись* (Аминов)

«Согласен»
Начальник следотдела КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись* (Яковлев)

Члены экспертной комиссии т.т. Халитов, Гимадутдинов и Нуруллин об ответственности за отказ от дачи заключения, за дачу ложного заключения и за разглашение данных следствия предупреждены по ст. ст. 92, 95 и 96 УК РСФСР.

(подписи Г. Халитова, Х. Гимадутдинова и И. Нуруллина имеются и разборчивы)

---

[1] *Гимадутдинов Хайрутдин Гимадутдинович* – Хәйри Гыймади (Хәйретдин Гыймадетдин улы Гыймадетдинов) (1912–1961), тарихчы, тарих фәннәре кандидаты (1949).

[2] *Нуруллин Ибрагим Зиннатович* – Ибраһим Зиннәт улы Нуруллин (1923–1995), әдәбият галиме, филология фәннәре докторы (1968), профессор (1970).

Сообщение заместителя начальника следственного отдела УКГБ при СМ УССР по Крымской области начальнику следственного отдела КГБ при СМ Татарской АССР[1]

28 июня 1955 г.

ни-2
Украинская ССР На № 7/461 от Вх[одящий] № 705
Управление Комитета 6/VI-55 г[ода] Секретно
Государственной безопасности Экз[емпляр] № 1
при Совете Министров
Украинской ССР
по Крымской области
«28» июня 1955 г[ода]
№ 3/671
г[ород] Симферополь.

Начальнику следственного отдела КГБ при
СМ Татарской АССР – Подполковнику
тов[арищу] Яковлеву
гор[од] Казань.

При этом возвращаю Ваш запрос № 7/461 от 6 июня 1955 года в отношении Ибрагимова Г. Г. вместе с нашей перепиской с партархивом Крымского Обкома КПУ.

Для сведения сообщаю, что согласно ответа партархива Крымского обкома КПУ № 9-б/341 справку о партийной принадлежности и политической деятельности выдаются только партийным органам.

Приложение: Отношение КГБ при СМ Татарской АССР № 7/461 от 6/VI-55 г[ода] вх[одящий] № 705, отношение Крымского УПУ № 9-б / 341, копия отношения следотдела УКГБ Крым[ской] Обл[асти] исх[одящий] № 3/609. Всего на «4» листах.

Зам[еститель] начальника следотдела УКГБ при
СМ УССР по Крымской области
капитан *подпись* (Попсуй)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 141 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 4 июльдә кабул ителгән (керү № 546). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение начальника следственного отдела КГБ при Совете Министров Башкирской АССР начальнику следственного отдела КГБ при Совете Министров Татарской АССР[1]

29 июня 1955 г.

Комитет государственной
безопасности
при Совете Министров
Башкирской АССР
«29» июня 1955 г. Секретно
№ 6/6/481 Экз[емпляр] № 1
гор[од] Уфа

Начальнику следственного отдела КГБ
при Совете Министров Татарской АССР
подполковнику тов[арищу] Яковлеву
гор[од] Казань
на № 7/458 от 6 июня 1955 года.

При этом направляю отношение Центрального Государственного архива Башкирской АССР в отношении Ибрагимова Г. Г.

Каких либо других материалов на него в Центральном архиве не имеется.

Приложение: Ваш запрос и отношение ЦГА

Всего на 2 листах.

Начальник следственного отдела КГБ
при Совете Министров Башкирской АССР *подпись* (Терехов)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 127). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, документ шул елның 4 июлендә кабул ителгән (керү № 547). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение директора Центрального государственного архива Октябрьской революции и социалистического строительства города Харькова начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР по Киевской области[1]

6 июля 1955 г.

УССР Секретно
Министерство
Внутренних Дел
Архивное Управление
Центральный государственный архив
Октябрьской Революции
и социалистического строительства
«6» июля 1955 г[ода]
№ 246 с
г[ород] Харьков
отп[ечатано] 2 экз[емпляра]
м.б. № 277

Начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР
по Киевской области подполковнику
тов[арищу] Леонову

На Ваш № 3/1152 от 30/VII-1955 г[ода].

Центральный Государственный архив Октябрьской революции УССР сообщает, что Ибрагимов Галимзян Гирфанович по нашим учетным данным не проходит.

Директор ЦГАОР УССР *подпись* (Гусева)

Научн[ый] сотрудник *подпись* (Есава)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 131 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Аста сул якта шундый: «т. Емельянов. К нашему запросу *(подпись неразборчива)*. 11.VII», уң якта – «вх. 1273. 11/VII-55 г.» язулар бар. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение директора Киевского Областного государственного архива начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР по Киевской области[1]

7 июля 1955 г.

МВД-УССР
Управление МВД
по Киевской области
Архивный отдел
Областной государственный архив
7 июля 1955 г[ода]
№ 8/0829
г[ород] Киев

Секретно
Экз[емпляр] № 1

Начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР
по Киевской обл[асти] подполковнику т[оварищу] Леонову
На Ваш № 3/1152 от 30 июня 1955 года

Киевский Облгосархив сообщает, что по учетам и материалам архива на 5/VII-1955 г[ода]. Ибрагимов Галимзян Гирфанович не числится.

Директор Киевского Облгосархива *подпись* (Борщ)
/ Зав[едующий] столом справок *подпись* (Барчукова)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 132 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Аста сул якта шундый: «т. Емельянов. К запросу *(подпись неразборчива)*. 8. VII-55», уң якта – «вх. 1247. 8/VII-55 г.» язулар бар. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение начальника Центрального исторического архива УССР начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР по Киевской области[1]

7 июля 1955 г.

вх[одящий] 0107 на 3 / 1152
МВД-УССР — Секретно
Центральный — Экз[емпляр] № 2
Государственный
Исторический архив
7 июля 1955 г[ода]
№ 096
г[ород] Киев

Начальнику следотдела УКГБ при СМ УССР
по Киевской обл[асти] подполковнику
тов[арищу] Леонову
гор[од] Киев.

Сообщаем, что в документальных материалах архивного фонда Киевское охранное отделение в деле со сведениями о лицах, подлежащих обыску или аресту значится Ибрагимов Галимджан (Галимчан) Гирфанович, крестьянин Уфимской губ[ернии], Стерлитамакского уезда, д[еревни] Султанмуратова, 26 лет, прож[ивающий] по ул[ице] Жилянской, д[ом] 130, кв[артира] 9. В этих сведениях об Ибрагимове, составленных 7 октября 1913 года указано: «по наблюдению: в апреле месяце 1913 года проходил в Киеве по наружному наблюдению за кружком студентов-мусульман под кличкой «Интеллигентный», вследствие полученных указаний, что он является одним из устроителей съезда студентов мусульман в г[ороде] Киеве.

По архиву: Ибрагимов по сведениям Казанского губернского жандармского управления, проживая в г[ороде] Киеве принад-

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 133 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Өстә сул якта шундый язу бар: «т. Емельянов. К нашему запросу *(подпись неразборчива)*. 11. VII-55». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

лежит к существующей интернациональной социалистической организации студентов мусульман и стоял во главе таковой.

17 апреля 1913 г[ода] в связи с заседанием в г[ороде] Киеве в доме 15 кв[артире] 7 по Назаровской улице нелегального собрания кружка киевских студентов-мусульман, названный Ибрагимов был подвергнут (в доме № 18 по Степановской улице) обыску и аресту причем, по обыску, у него было обнаружено: 13 номеров «Знамя труда», брошюра № 15 «За народ», брошюра «Дом самозванных», конверт с адресом одного из видных деятелей этого кружка, Еникеева, в котором было вложено письмо относящееся к съезду кружка мусульман».

Основание: ф. 275, д. 3806, л. 111 об.

Начальник Центрального
Государственного исторического архива
УССР майор *подпись* (Шелудченко)

И[сполняющий] о[бязанности]
начальника отдела учета *подпись* (Герасимук)

Сообщение заведующего партийным архивом сектора института Истории партии при Татарском обкоме КПСС председателю Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

16 сентября 1955 г.

Институт истории партии
при Татарском обкоме КПСС
Филиал Института Маркса-Энгельса-
Ленина-Сталина при ЦК КПСС
Сектор партархива
№ 314 «16» сентября 1955 г.

Секретно

Председателю Комитета госбезопасности при Совете
Министров Татарской АССР
тов[арищу] Семенову.

На Ваш запрос от 6 июня 1955 г[ода] за № 7/462 партийный архив – сектор Института истории партии при Татарском обкоме КПСС дополнительно направляет по делу Ибрагимова Галимзяна Гирфановича:

1. Архивную выпись из биографии Ибрагимова Г. Г.

2. Архивную выпись с фотокопии «Грамота» герою труда тов. Ибрагимову Г. Г. за подписью товарища Михаила Ивановича Калинина.

Одновременно партийный архив сообщает, о принадлежности Ибрагимова Галимджана Гирфановича к «левым» татарским националистов по просмотренным документальным материалам данных не обнаружено.

Приложение: упомянутое.

Зав[едующий] партархивом сектором
Института истории партии при
Татарском обкоме КПСС *подпись* (Лебедева)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 124 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 17 сентябрендә кабул ителгән (керү № 815). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Копия Грамоты Героя Труда Г. Г. Ибрагимова[1]

Без даты
Копия

Грамота
Герою Труда
Гр[ажданину] Ибрагимову Галимджану Гирфановичу

Президиум Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета, отмечая Вашу выдающуюся и исключительно полезную деятельность в области социально-культурного развития татарских трудящихся масс, выразившуюся в создании классических произведений татарской художественной литературы, в издании специальных трудов по изучению классовой борьбы и революционного движения среди татар, а также учитывая Вашу активную общественную работу,– награждает Вас званием Героя Труда.

Председатель Всероссийского
Центрального Исполнительного
Комитета – *подпись* / М. Калинин /

И[сполняющий] о[бязанности] Секретаря Всероссийского
Центрального Исполнитель-
ного Комитета – *подпись* / Новиков /

Москва, Кремль
11 ноября 1932 года.
№ 118

Зав[едующий] партархивом сектором
Института истории партии при
Татарском обкоме КПСС *подпись* (Лебедева)
Заверено круглой печатью указанной организации.

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 125 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Архивная выпись из автобиографии (справочник) Ибрагимова Г. Г[1].

Без даты

Одна справка:

Тут считаю нужным дать одну справку фактического характера:

Я к революционному марксизму-ленинизму пришел через мелко-буржуазное болото, через левое народничество. Как было уже упомянуто выше несколько раз, в первые годы революции я состоял членом партии левых социалистов революционеров интернационалистов. Хотя все это время я работал без единого разногласия с товарищами большевиками, но все же около 1 года формально считался левым эсэром. С февраля месяца 1918 года у меня началось расхождение с той линией ЦК партии левых эсеров, которую она проводила. Укажу на некоторые из них:

а) в начале 1918 года, еще в Петрограде, во время Брестских мирных переговоров я не подчинился постановлению фракции левых эсеров, не «голосовал на заседании ВЦИК»а (где я был тогда членом) против мирного договора с Германией, за что мне угрожали исключением из партии эсеров. Но эту угрозу не выполнили.

б) Когда мир был подписан, как известно ЦК левых эсеров постановил отозвать членов своей партии из центральных аппаратов Советской власти. Но я остался на своем посту, куда был назначен по декрету, подписанному товарищем Лениным и Сталиным и после отъезда товарища Вахитова в Казань (июль-август 1918 года) долгие месяцы вел работу АО главе Центрального Мусульманского Комиссариата с т.т. коммунистами, вплоть до своего отъезда в Казань (по этому поводу как я упомянул и выше, был принят Владимиром Ильичем).

в) Также в вопросах о форме организации Красной Армии, о земельной политике, относительно крупных хозяйств и т.д. я не был согласен с позицией левых эсеров. Вообще это было для меня, как для активного работника, страшно мучительным состоянием, быть постоянно в разногласии с ЦК своей партии.

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 126, 126 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

г) Но после того, как ЦК левоэсэровской партии в Москве 6-го июля 1918 года убил германского посла Мирбаха, поднял мятеж против Советской власти, Муравьевский мятеж на Восточном фронте в Симбирске и т.п. и вступил в открытый, изменческий контрреволюционный путь, я окончательно порвал всякие связи, как идеологические, так и организационные с этой, уже отныне контрреволюционной партией левых эсэров.

К этой справке нужно сделать еще одно существенное дополнение тоже фактического характера:

Будучи членом партии левых эсэров у меня ни в одном из основных вопросов революции ни на собраниях, ни на митингах, ни в печати, ни в админстративной работе не было ни одного серьезного разногласия ни одного спора и ни одной полемики с товарищами большевиками.

Вся моя сила, как борца и как журналиста полемиста и как работника была целиком направлена против буржуазного движения и против их лакеев агентов.

В 1920 году, когда я вступил в ряды ВКП(б), при оформлении моего партийного положения были учтены все вышеуказанные моменты.

Зав[едующий] партархивом сектором
Института истории партии при
Татарском обкоме КПСС *подпись* (Лебедева)

Рецензии члена экспертной комиссии Г. М. Халитова на произведения Г. Ибрагимова[1]

20 сентября 1955 г.

Краткий отзыв

Халитова Г. М. о произведениях татарского писателя Г. Ибрагимова

1. «Изгнание Заки шакирда из медресе» («Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы», 1907) – один из первых рассказов Галимджана Ибрагимова, опубликованных в печати. В нем рассказывается, как сын деревенского муллы, Заки, попал в старую татарскую школу – медресе в городе и стал жить в кошмарном окружении шакирдов (учащихся), занимающихся чем угодно, но только не учебой. С течением времени стали в эту среду проникать вольные, прогрессивные мысли о том, что шакирды должны жить по-человечески и получать нужное для жизни знание. В пропаганду подобной мысли втянулся и Заки, за что он из медресе был выгнан старым муллой и его подчиненными учителями. Таким образом автор хотел показать духовное пробуждение татарской молодежи, задавленной вековым фанатизмом.

2. «Картина из жизни молодежи» («Яшьләр хәятыннан бер ләүхә», 1909, рассказ). Через переживания Салима раскрывается психологический и идейный облик молодого татарского интеллигента, потерявшего свою ориентацию, свой идеал в условиях реакции. Несомненно, пессимистические блуждания Салима резко осуждены автором и положительным героем рассказа – Джалилем. Людям, проповедующим индивидуализм и пессимизм, противопоставляются люди, посвятившие себя высокому идеалу служения обществу и народу. После глубоких сомнений и переживаний Салим приходит к мысли, что человек должен жить и действовать во имя благородного идеала.

3. «Судьба татарки» («Татар хатыныниләр күрми», повесть, первая редакция – 1909 г[од], вторая – 1929 г[од]). В этой повести богато описаны быт и нравы дореволюционного татарского крестьянства, раскрыта трагическая судьба молодой татарки,

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 57, 58, 59, 60, 61 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

оказавшейся под властью коварной свекрови. Семейная история богатого татарского крестьянина Шибая ярко свидетельствует, как стихийно разрушаются устои патриархальных семейных отношений, как эти отношения превращают единокровных братьев и сестер во врагов. Гульбану, ставшая в этой семье снохой, кончает свою жизнь самоубийством, бросившись в реку.

4. «Сто лет назад» («Йөз ел элек», 1910). В рассказе описаны дикие нравы, существовавшие сто лет тому назад в татарских селеньях. Но эти «сто лет» нужно понимать условно, ибо в подобных нравах немало и того, что было присуще дореволюционной татарской деревне. Основное событие, описываемое в рассказе, связано с изображением издевательства фанатично настроенного сельского населения над парнем и молодой женщиной, бывшими в любовных отношениях. Автор разоблачает дикость религиозно-фанатичных предрассудков.

5. «Мулла – вор» («Карак мулла», 1911). В этом рассказе разоблачается подлое, бесчеловечное лицо духовенства. Молодой человек Тимри, изгнанный из школы за воровство, добирается до сана муллы и бесцеремонно грабит народ не только как мулла, но и как настоящий профессиональный жулик, совершает убийство безвинных людей. Наконец, народ добивается от властей выселения этого муллы в далекую Сибирь.

6. «Потухший ад» («Уты сүнгән җәһәннәм», 1911). Описаны тяжелые переживания молодого человека, изменившего светлым идеалам и ставшего деревенским муллой. Дано саморазоблачение младушного, безвольного, безцельного татарского интеллигента, беспомощного противостоять натиску реакции, духу безверья. Писатель развенчивает опустошенный духовный мир людей, порвавших с демократией, с народом.

7. «Из тетради покойного...» («Мәрхүмнең көндәлек дәфтәреннән...», 1914). Описываются переживания и раздумья человека (по профессии писателя), потерявшего веру в разумное существование людей. Но в конце рассказа изображается его встреча с самыми простыми людьми – бродягами, которые выражают ему искреннее сочувствие и благодарность за удовольствие, полученное ими из его произведений. Герой рассказа заключает, что неожиданная встреча с «отверженными» людьми воскресила его, вдохнула здоровую силу и веру в жизнь, в творчество.

8. «Габдрахман Салихов» (1916). Рассказ разоблачает пьянство и продажность работников буржуазной печати: среди них имеются и татары, и русские, и евреи. Татарин Салихов в пивной рассказывает своим друзьям, как один татарин-бай подкупил его, чтобы проделки и мошенничество бая не были разоблачены в печати.

9. «Наши дни» («Безнең көннәр») – первая книга трилогии. Как явствует из послесловия самого автора, которое было написано им ко второй редакции романа, завершенной в 1933 году,– это произведение было начато еще в 1914 году. Но опубликовать его удалось лишь в 1920 году. Однако, первая редакция романа имела в своем идейном содержании ряд серьезных недостатков и ошибок в отношении к показу революционного движения 1905–07 годов. В то время автор не мог еще критически пересмотреть в свои прежние мелкобуржуазно-анархистские идеи в понимании и толковании революционной роли народа и интеллигенции.

Новая редакция романа коренным образом отличается от его первой редакции. Автор задался целью показать революционные движения 1905–07 годов с точки зрения ленинско-сталинского учения. Перед читателем развертываются бурные события этого периода. Основное сюжетное направление первой книги – показ участия различных слоев татарской интеллигенции в революционном движении. В центре этой интеллигенции стоят революционные элементы, связанные с рабочим движением и большевизмом. В романе показано, как слабые элементы национальной интеллигенции, по мере спада революционного движения, отходят от демократических идеалов, становятся националистами и ренегатами. В первой книге трудно еще судить о законченном характере положительных типов. Они должны были быть широко показаны в остальных двух книгах трилогии, не опубликованных или не написанных автором. Несмотря на это, по первой книге новой редакции романа можно заключить, что писатель стремился политически правильно переосмыслить историко-революционное прошлое и тем самым показал, что он решительно порвал с теми ошибками, которые допущены были им в первой редакции романа «Наши дни».

10. «Глубокие корни» («Тирән тамырлар», 1928).

Этот роман посвящен показу классовой борьбы, происходившей в период нэпа в советской деревне. Основная сюжетная линия развертывается вокруг событий, связанных с убийством

активиста-коммуниста Фахри, совершенным агентами татарского кулачества. Автор смело разоблачает подлое действие враждебных советской власти элементов.

11. «Вопросы письменности, языка и литературы», 1924.

(«Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре»). Сборник статей, написанных в период 1911–1923 годов.

Статьи посвящены вопросам истории татарской литературы, татарского литературного языка. Его грамматики и орфографии.

Во всех своих статьях по вопросам языка Г. Ибрагимов исходит из защиты родного языка как основы развития национальной культуры. До и после революции он активно выступает против пантюркистской и панисламистской политики националистов, пытавшихся отюречить татарский язык и литературу (см. сборник. стр. 4–6, 90–95, 127–138).

В статье «Отдельные языки» («Аерым телләр»), напечатанной в 1916 году, Ибрагимов решительно выступает с защитой самостоятельного развития казахской национальной культуры и языка, отвергает историческую и научную несостоятельность пантюркистских измышлений относительно создания «единого тюркского языка и культуры», относительно навязывания казахам татарского языка и литературы. Статья проникнута глубоким сочувствием прогрессивному развитию национальной культуры и родного языка украинского (стр. 130), казахского и др. угнетенных царизмом народов.

В статье «Литературный облик пантюркизма» («Пантюркизмның әдәби йөзе»), взятой из сборника «Черные вехи» («Кара маяклар»), изданного Ибрагимовым вскоре же после революции против татарских и других восточных белоэмигрантов, еще резче разоблачается контрреволюционная, антинародная деятельность пантюркистов типа Мусы Бигиева и т.п.

Г. Ибрагимов уже до революции, выступая против антирусских вылазок пантюркистов, в связи с вопросами изучения родного языка утверждал, что татарское языкознание должно ориентироваться на русское языкознание, на русскую научную мысль (см. сборник, стр. 111–115).

В первых же своих статьях после революции Ибрагимов призывает к марксистскому изучению вопросов истории татарской литературы и делает первые попытки в этом направлении. Однако, в 1923–24 гг. он еще стоял на позиции вульгарно-социологического, объективистского подхода к вопросам истории

литературы. Вместе с тем нельзя не отметить, что утверждение Ибрагимовым взгляда о том, что каждая литература связана с интересами определенных классов и является орудием идеологического порядка, имело тогда весьма важное значение в борьбе против националистических толкований истории татарской литературы.

12. «История исламской культуры» («Ислам мәдәнияте тарихы», 1909).

Это произведение Ибрагимова ничего оригинального в себе не содержит. Оно написано по тем положениям и источникам, которые до Социалистической революции были приняты в немарксистском научном мире. Автор подробно излагает бытовавшие версии о жизни и культуре арабов до возникновения ислама, а потом после принятия ислама. Ибрагимов придерживается известного тезиса о том, что до принятия ислама арабы стояли на низшей ступени исторического и культурного развития. Что возникновение ислама подняла арабов и мусульманский восток на новую, высокую ступень истории и культуры. При этом особо подчеркивается выдающаяся роль пророка Магомета. В целом, книга написана в духе возвеличения ислама как прогрессивного явления. Как было выше указано, Ибрагимов не выходит за рамки положений, которые пропагандировались в то время официальной наукой об исламе и мусульманстве.

13. «По какому пути пойдет татарская культура?» («Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?», 1927).

В предисловии к данной брошюре автор сообщает, что в брошюре развернуто излагается те тезисы, которые были доложены им на специальном совещании, организованном Татарским Обкомом ВКП(б), по национальному вопросу в Татарии. Открыто и энергично выступая против рецидивов великодержавного и местного национализма, Ибрагимов на ярких примерах показывает и доказывает расцвет татарского народа и его культуры в результате Социалистической революции. Он утверждает, что интернациональная, социалистическая культура не мыслима без развертывания и раскрытия потенциальных возможностей национальных культур. При этом особо подчеркивается передовая роль великой русской культуры (см. стр. 24). Однако выступление Ибрагимова, изложенное в указанной брошюре, страдало однобокостью и некоторыми ошибочными положениями, на что было указано в свое время в партийной печати. Это заключалось

в том, что Ибрагимов, увлекшись разоблачением великодержавного шовинизма, оставил в тени необходимость беспощадной борьбы с местным национализмом. Далее, Ибрагимов обошел вопрос о слиянии национальных культур в коммунистическом будущем. Создавалось впечатление, что татарская национальная культура должна ориентироваться на вечное самостоятельное свое развитие. Однако, подобные ошибки не могут считаться основанием для обвинения Ибрагимова в злонамеренном выступлении против национальной политики партии и в защите местного национализма, скатившегося в лагерь контрреволюции.

20 сентября 1955 г. *подпись Г. М. Халитова*

Рецензии члена экспертной комиссии кандидата исторических нуак Х. Г. Гимади на произведения Г. Ибрагимова[1]

22 сентября 1955 г.

Произведения Г. Ибрагимова

1. «Великая Октябрьская революция и диктатура пролетариата» (на тат. языке). Казань, 1922 г., 145 стр.

Эта книга носит научно-популярный характер и посвящена она «памяти великого революционера Востока Вахитова». В своей работе Г. Ибрагимов излагает основные события периода борьбы за установление советской власти и в конце подчеркивает о значении Великой Октябрьской революции в стране и для татар в частности.

В первом разделе говорится, что в феврале 1917 г[ода] произошла в стране буржуазная революция. Революцию совершили рабочие и солдаты, но с помощью соглашателей меньшевиков и эсеров власть захватила буржуазия. Знавшая опыт буржуазных революций Запада она не хотела «революции снизу» (стр. 15) и повела контрреволюционную политику. Пролетариат же стремился всю власть сосредоточить в руках советов. В работе подробно излагаются причины установления буржуазного правительства, разоблачается контрреволюционная политика буржуазии и соглашательских партий меньшевиков и эсеров. Одновременно в § VII автор показывает контрреволюционное лицо и татарских националистов. Он задает вопрос как вели в дни революции «наши» (т.е. татарские деятели)? И отвечает. Что он их называет «нашими» в насмешку. Все эти Ахтямовы, Салиховы и депутаты Думы были прямыми агентами буржуазии (стр. 20). В период подготовки Октября, говорит Ибрагимов, последовательно революционной партией была партия большевиков. Соглашатели же, пишет автор, на словах были за народ, а на деле проводили контрреволюционную политику (стр. 35).

В книге подчеркивается о прозорливости великого Ленина накануне Октября (стр. 85).

В заключении автор приходит к следующим выводам:

1) До Февральской революции во главе России стояли крупные помещики-полукрепостники во главе Николаем II.

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

2) 27 февраля рабочий класс и крестьянство свергнули эту власть. Однако, совершенная кровью народа революция в силу недостаточности организованности масс, передало власть буржуазии, которая стала продолжать старую политику (стр. 114).

3) В апреле под натиском масс буржуазное Временное правительство вынуждено было включить в свой состав меньшевиков и эсеров, которые теперь стали сидеть с представителями буржуазии за одним столом.

4) На словах «за социализм» эти соглашатели продолжали старую политику (политику войны, голода, угнетения). Против них под руководством большевиков поднялись рабочие, крестьяне и солдаты, свергнувшие 25 октября власть буржуазии. Установилась власть советов и началась диктатура пролетариата. Октябрьская революция рассматривается как начало мировой революции (стр. 115).

Таким образом, основные положения автора не вызывают возражения. Автор впервые в доступном виде на татарском языке сумел дать научное освещение истории Октябрьской социалистической революции.

Но в работе имеются ошибки и недостатки.

1) Прежде всего автор незаслуженно выпячивает роль Троцкого в период подготовки Октября. Он даже назван вождем большевиков в период июльских дней (стр. 54). Известно, что он в это время был межрайонцем и в партии был принят лишь на VI съезде. Так же выпячивается роль Троцкого и Каменева в период восстания, хотя они занимали предательскую линию.

Очевидно, эта ошибка получилась потому, что в качестве «первоисточников» использованы произведения Троцкого, Бухарина и др.

2) В период подготовки Октября (сентябрь) чрезмерно преувеличивается роль татаро-башкирских социалистов (стр. 85). Если верить Ибрагимову, получается, что они, а не большевики сыграли решающую роль в завоевании на сторону революции татарских солдатских масс.

3) В книге восхваляется деятельность татарских «левых» эсеров. По мнению Ибрагимова они в отличие от русских сразу перешли на сторону революции. Может быть, это объясняется тем, что Г. Ибрагимов сам до вступления в большевистскую партию входил в фракцию «левых» эсеров. В целом же в стране по Ибрагимову «левые» эсеры были врагами советской власти.

2. «Из истории движения татарских студентов». Издание ОК КСМ, Казань, 1922 г., 42 стр.

Эта небольшая брошюра фактически является воспоминанием автора об участии его в движении студентов «мусульман» в Киеве в 1912–1913 годах. Автор рассказывает об одном конкретном случае. Группа студентов мусульман (татары, азербайджанцы и др.), обучавшихся в Киеве и являющихся выходцами из буржуазных классов, сделала попытку тайно созвать «съезд» мусульманских студентов всей России. Но из этого ничего не вышло. Разношерстная по своему составу и взглядам «горе-революционеры» терпят неудачу. Их арестовали. Бесхребетные трусы сразу же пасуют и выдают друг друга. Их спасают богатые родичи. Депутаты Думы и т.п. Ибрагимов показывает, что большинство участников «движения» после революции перешли в лагерь белогвардейщины. В этой же брошюре показывается контрреволюционная сущность иттифаковцев (джадидов), эсеров и меньшевиков после поражения первой русской революции. Приводятся имена провокаторов, агентов жандармерии и т.п. В числе изменников делу народа упоминаются имена Кайбишева, Ф. Туктарова, Г. Исхакова, Ф. Каримова и др[угие], которые действовали «рука об руку С. Максуди, Баруди» (стр. 4–5). Многие так называемые социалисты после Октября «расстреливали татарских и башкирских революционеров» (Фаезханов).

Несмотря на то, что книга написана в 1922 года, в ней ярко показано реакционное лицо татарской буржуазии и ее агентов.

3. «По какому пути пойдет татарская культура» (на тат. яз.). Татгосиздат, Казань, 1927 г. 40 стр.

Написана данная брошюра в связи с созывом Отделом печати Татобкома ВКП(б) расширенного совещания 25. I-1927 г[ода] по вопросу о путях развития татарской культуры. В своей брошюре Г. Ибрагимов пытается дать критический анализ взглядов «старых и новых националистов» и наметить «наши пути (пролетарские пути)» развития национальной культуры.

Автор ссылаясь на известную формулу И. В. Сталина о том, что мы строим культуру национальную по форме, социалистическую по содержанию, критикует взгляды тех, которые хотели совершенно ликвидировать национальную культуру. Автор подчеркивает, что без развития национальной культуры, языка, школы и т.д. невозможно приобщить широкие массы к активному строительству социализма. Г. Ибрагимов пишет: «В результате

Октябрьской революции в советских республиках в необычайных размерах расцвели национальные языки, литература, культура. В условиях диктатуры пролетариата в республиках Средней Азии, Закавказья и др. созданы очаги национальной культуры, университет и т.п.» (см. стр. 18).

Г. Ибрагимов подчеркивает, что «пролетарская революция дает широкое поле для развития национальных культур» (стр. 21). «В эпоху социализма национальные культуры не ликвидируются, а, наоборот, развиваются, обогащаются» (стр. 21). На стр. 22 подчеркивается, что в будущем национальные культуры будут иметь тенденцию к объединению, что произойдет под эгидой пролетариата.

Автор брошюры выступает против политики русификации. Но в то же время он высоко оценивает роль русской культуры в развитии культуры других народов. На стр. 24 своей книги он пишет: «Русская литература в мире считается самой передовой литературой. Русская культура по сравнению с нашей стоит на очень высоком уровне. За последние 10 лет в русскую литературу, науку, культуру вошли очень много пролетарских элементов, увеличившие, обогатившие их ценность... Эта (русская) культура для нас является образцом. Наше обновление, наша литература, наша наука, наше революционное движение равивается под сильным влиянием русской культуры» (стр. 24).

После изложения основных своих положений автор делает следующие выводы:

1) Пролетарская революция не ликвидирует национальные культуры, а развивает их. Эти культуры «помогают человечеству под руководством пролетариата идти к счастливой жизни» (37 стр.).

2) Среди национальных культур в результате победы революции свое место занимает и развивающаяся татарская культура, являющаяся плодом Октябрьской революции (37 стр.).

3) Татарская культура изо дня в день развивается и крепнет. Широкая масса татар вовлекается в это культурное движение, ибо она знает, что культура является мощным инструментом строительства новой жизни.

4) Татарский народ пойдет не по пути поглощения его культурой других народов, а по пути развития своей культуры. С попытками ассимиляции и русификации надо бороться. Как

указано в решениях 12 съезда РКП(б) – это есть проявления великодержавного шовинизма.

5) Против фактов великодержавного шовинизма и национального нигилизма следует вести борьбу.

6) Следует организовать изучение быта, литературы татар, готовить кадры из них. Проводить коренизацию аппарата и меры по реализации татарского языка.

7) Нужно держать контакт с татарами, живущими за пределами республики, обращая внимание на развитие их культуры. Надо войти в культурные и научные связи с другими тюркскими народами.

8) Надо поднять татарскую культуру до такого уровня, чтобы она в руках татарских трудовых масс могла быть сильным оружием в строительстве социализма.

Наряду с этим автор книги чрезмерно увлекся содержанием только татарской культуры. Он упустил из виду то, что Татарская АССР – республика многонациональная. В книге не подчеркивается, что в условиях социалистической революции развитие татарской культуры немыслимо без взаимосвязей культур всех народов. Населяющих Татарскую АССР.

Второй момент. Говоря о языковой политике, автор подчеркивает, что мы должны развивать свой язык только на основе татарского языкового материала. Но далее пишет: «Из арабских и русских слов татарский язык надо полностью освободить» (34). Это положение, конечно, вызывает сомнение. Точно также звучит и утверждение: «Совершенно побеждена тенденция к русскому в языке» (34). Критикуя великодержавный шовинизм, автор не заостряет внимание читателя на необходимость борьбы с местным национализмом.

4. «Урал» и «Уральцы» (на тат[арском] языке). Татгосиздат, 1927 г. 44 стр.

Это брошюра посвящена изучению значения первой на татарском языке большевистской газеты «Урал» (выходила в 1907 г[оду]).

В брошюре описывается история возникновения среди татар периодической печати вообще и «Урала» в частности. Автор возникновение периодической печати среди татар связывает с именем татарского просветителя Каюма Насыри. В книге показывается, что врагами его дела были самодержавие и мусульманское мракобесие. Мощный толчок развитию культуры и печати среди

татар дала первая русская революция. У татар возникают десятки газет самого различного направления. Это объясняется наличием среди татар различных классов. По Ибрагимову в 1905–07 г.г. было 4 направления:

1. Пролетарское (газета «Урал»)

2. Консервативно-феодальное, черносотенное («Дин ве магишат»)

3. Буржуазно-либеральное («Казань мухбире»)

4. Мелкобуржуазное («Тан» и др[угие]).

Ибрагимов указывает, что единственной защитницей интересов народа была большевистская газета «Урал» во главе с Ямашевым. В брошюре Ибрагимов на ярких примерах разоблачает татарских националистов, начиная от черносотенных кадимистов, либеральных иттифакцев и кончая мелкобуржуазными «социалистами».

В брошюре Г. Ибрагимов указывает, что татарский пролетариат издавна связал свою судьбу с русским. Поэтому для него не было нужды создавать отдельную национальную социал-демократическую партию. Татарские рабочие входили в общие партийные комитеты. В работе подчеркивается, что во главе революции шел пролетариат, а его союзником было крестьянство.

Ибрагимов особенно выпячивает мысль газеты «Урал», что рабочие должны объединятся не по национальному, а по классовому принципу (стр. 36).

Отмечая некоторые ошибки «Урала» (по национальному и аграрному вопросам) автор считает, что она (газета) была большевистской газетой, которая пропагандировала марксизм среди татар и призывала их к свержению царизма и капиталистического строя.

В заключение следует отметить, что данная работа Г. Ибрагимова, несмотря на некоторый объективизм в изложении, является первой попыткой марксистского освещения истории революционного движения среди татар и собранные факты и документы в ней не потеряли значения и по сей день.

«Революционное движение среди татар», 1926 г. (на тат[арском] яз[ыке]), а русское издание называется «Татары в революции 1905 года». Казань, 1926 год (259 стр.).

Это крупное исследование Г. Ибрагимовым написано в связи с 20-летием первой русской революции. Автор очень подробно показывает какую роль сыграла первая русская революция в жиз-

ни татарского народа. В книге на конкретных фактах описывается совместная борьба трудящихся русского и татарского народов против царизма и буржуазии. Татарский пролетариат шел рука об руку с русским. «Рабочие татары не стремились создать свою отдельную организацию» (стр. 44). Ибрагимов пишет: «Рабочие татары... присоединялись к интернациональной социал-демократической партии, а не пытались организовываться в отдельное самостоятельные татарские группы» (стр. 47–49). С другой стороны, автор разоблачает лицо контрреволюционной татарской буржуазии и ее мелкобуржуазной агентуры. Конкретными документами автор показывает антинародную сущность панисламистов, пантюркистов, иттифаковцев и пр. Татарские черносотенцы, буржуазные либералы и пр. по Ибрагимову объединились в борьбе с революцией с русским самодержавием (стр. 73).

«Партия «Иттифак» была по существу татарским филиалом кадетской партии» (стр. 141). Члены этой партии «под маской ислама стремились скрыть свою подлинную классовую физиономию и, таким образом, обманув массы хотели повести их за собой по своему пути» (стр. 142). По Ибрагимову единственно революционной силой были рабочие и крестьяне во главе с партией большевиков.

Заслуживает внимание последние строки книги, где говорится об эволюции мелкобуржуазных агентах буржуазии.

«Мелкобуржуазные группировки эсеры «тангчеләр» открыто присоединились к буржуазии. В настоящее время эти эсеры вместе с буржуазией находятся за границей и, в эмиграции и вместе с ней замышляют различные «козни» против советской власти.

Если мы обратим наш взгляд в другую сторону, то увидим, что татарские социал-демократы большевики, рабочие, боровшиеся самоотверженно и последовательно в первой революцию, твердой поступью прошли тяжелый путь реакции, империалистической войны, стойко перенеся кары, тюрьмы и ссылки и теперь после Октября открыто работают в рядах ВКП(б) над строительством новой жизни, борясь с тяжелым наследием прошлого» (241).

В книге имеются и ошибочные положения. Это относится к оценке джадидизма. По тогдашней традиции это движение оценено как прогрессивное.

Кандидат исторических наук *подпись* (Х. Г. Гимади)

22 сентября 1955 г[ода].

Рецензии члена экспертной комиссии кандидата филологических наук, старшего преподавателя кафедры татарского языка и литературы КГУ И. З. Нуруллина на произведения Г. Ибрагимова[1]

Рецензии на произведения Г. Ибрагимова

«Начало весны» (Яз башы). Г. Ибрагимов, изд. т-ва «Маариф», Казань (год издания не указан, повидимому 1910–11 гг.)

Рассказ о случае из жизни детей.

Кроме описания переживаний мальчика, соскучившегося по деревне и её окрестностям, описания красот природы, он не содержит в себе сколько-нибудь значительной идеи. По-видимому слова врача, лечившего мальчика, является основной идеей рассказа: «да, фантазия может привести к несчастьям».

Рассказ написан в 1910 году.

«В дни старости» (Картлык көннәрендә). Изд. Электро-типографии «Миллят», 1920.

Это – сборник, который включает в себя такие рассказы: «Пастухи» («Көтүчеләр»), «Старый батрак» («Карт ялчы»), «В море» («Диңгездә»).

«Пастухи». Сюжет рассказа:

Пастушский сын, с чьего имени ведётся рассказ, в связи с болезнью отца становится сам пастухом. Состояние отца быстро ухудшается, и мальчик вынужден сидеть у постели старика. Крестьяне, возмутившись этим обстоятельством, так донимают маленького пастуха, что он покидает деревню и, заболев, попадает в больницу.

Одна сестра, благосклонно относившаяся к мальчику, по выздоровлении берёт его к себе, обучает, воспитывает и через много лет становится его женой. Герой рассказа с юношеских лет задумывается о смысле жизни, о судьбе униженных и оскорблённых, о тех «пастырях человеческих», как Христ, пророки, философы, учёные, изобретатели и т.д. После известия о смерти отца он начинает сомневаться в том, что эти «пастыри» смогут привести к счастью людей, задавленных нуждой.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79 кәг.). Дата куелмаган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Как видно из этой сюжетной схемы, автор размышляет о судьбе бедняков, о путях достижения счастья. Хотя в рассказе недостаточно показаны силы, угнетающие бедняков, социально-классовые противоречия, хотя он написан в несколько приподнятом, романтическом стиле, в нём уже чувствуется сомнение в ценности религиозных догматов, многих философских доктрин. Для 1910 года это не мало.

В рассказе «Старый батрак» говорится о старике, который с десяти лет батрачит, и за долгие годы ничего не нажил кроме безрадостной старости, полной лишений и унижений. Он сначала служил богачу, который хоть его не оскорблял, относился к нему по-человечески. А сын того богача, которого на руках носил старик-батрак, оказался впоследствии сущим извергом.

Хорошо то, что писатель видит и в прежнем богаче эксплуататора, хотя это не так ярко выступает. Подлинную человечность, сострадание и любовь к ближнему он видит лишь в трудящихся, представителем которых выведен в рассказе молодой крестьянин – сам рассказчик. Рассказ написан в реалистической манере.

«В море» (1910). Сюжет рассказа прост: группа людей на маленьком парусном судне пересекает Каспийское море. Их настигает шторм, на который персонажи реагируют различно.

Благонравный старик-сторож при мечети, направлявшийся на свидание с единственным сыном, сначала боится, а потом, потеряв надежду остаться живым, успокаивается, передаётся молитве. А человек, от имени которого ведётся рассказ, по-видимому личность разочарованная, человек, нуждающийся реальной действительности.

Рассказ овеян характерным для периода реакции настроением бегства от действительности, от социальных вопросов в область природы, чистой красоты. В нём чувствуется разочарование в возможностях человеческого разума и стремление к какой-то призрачной и идеальной жизни.

Характерно то, что герой рассказа, любуясь красотами природы, мечтая жить где-нибудь между звездами, подвергает сомнению значение великих открытий Магеллана[1], Колумба[2] и

[1] *Магеллан* – Магальяйнш (португалча Magalhães, испанча Magallanes) Фернан (якынча 1480–1521), диңгез сәяхәтчесе.

[2] *Колумб* – Колумб (латинча Columbus, итальянча Colón) Христофор (1451–1506), диңгез сәяхәтчесе.

др[угих] для человечества. Очень характерно далее то, что герой рассказа при приближении к берегу не только не радуется спасению, а наоборот. Мы читаем следующее: «При приближении к берегу, услышав дикие звуки поезда, увидев почерневшие от копоти и дыма заводские трубы, чувствую в груди стеснение, в сердце рождается острая тоска» (79 стр.).

«Новые люди» («Яңа кешеләр»). Драма в трёх действиях.

В этой пьесе, написанной в 1920 году, освещаются события 1918–19. При приближении чешского корпуса контрреволюционные силы деревни начинают активную борьбу против Советской власти. В руки чехов и местных врагов попадают герой пьесы – Батрджан – командир Красной Армии и сельские борцы за новую жизнь, часть которых здесь находит смерть. Пьеса кончается торжеством новых людей.

Несмотря на то, что пьеса написана по живым следам, идейное направление её в основном отвечает соответствующим требованиям. В ней изображается классовое расслоение в деревне, усилившееся под влиянием Октябрьской революции, классовый антогонизм и вооруженная борьба между сельской беднотой и кулачеством. В соответствии с исторической правдой в пьесе показывается, как трудовое крестьянство всё более осознаёт цели и задачи революции, смысл борьбы Красной Армии, тесно сплачивается вокруг Советской власти.

В то же время в драме имеют место и такие моменты, которые вызывают возражения.

Во-первых, в пьесе чувствуется упрощенное изображение революции, преувеличение стихийного начала в ней и недооценка её как сознательно-организованного процесса. Это видно хотя бы в том, что Батрджан без суда и без следствия расстреливает белого офицера, помещика, убийца учительницы, Тимеркай убивает своего брата, двух мулл от пули Батрджана спасает лишь преданный религии старик Шайбак. В то же время роль председателя сельсовета, деревенских коммунистов и активистов совершенно осталась в тени.

Это произошло потому, что писатель в то время ещё недостаточно осознал смысл Октябрьской революции.

Заставляет настораживаться в пьесе образ старика Шайбака, которого драматург характеризует так: «с длинной белой бородой, с открытым широким лбом, святой, отшельник, религиозный». Этому образу отводится много места в произведении. Он

преподносится как положительный персонаж, борец за народ. Им считается Батрджан, советуется, все другие персонажи ставят его высоко как святого. Образ Шайбака как бы говорит: путь большевизма и истинной религии не так уж сильно расходятся.

Частное замечание: в двух местах Батрджан ссылается на авторитет Троцкого, и это вполне понятно, если учесть, что пьеса написана в 1920 году.

А в целом пьеса, хотя и художественно невысокого уровня, не содержит в себе антисоветских и антимарксистских тенденций.

Книжке препослана статья Галля Худоярова, в которой он безудержно восхваляет пьесу.

«Девушка-казачка» («Казах кызы»). Роман. Г. Ибрагимов.

Сюжет произведения: полуторагодичную дочь старейшины казахского рода Сарман обручили с сыном старейшины рода Черный жеребец. В то время, когда они достигли 16—17 лет, эти два рода, как и несколько других, испытывали тяжёлый гнёт богатого рода Найман, при помощи царских чиновников взявшего власть в степи.

Девушка Карлугач любит другого джигита, после смерти отца оставшегося главой рода. Их счастью воспрепятствует брачный договор между двумя родами, заинтересованными в союзе для борьбы с родом Найман.

Приближается очередные выборы, которые должны решить вопрос, кто будет управлять в области. В это время возлюбленный Карлугач похищает её. Это должно было вызвать кровопролитие. Однако застрельщики борьбы с найманами в партийных интересах улаживают дело. Состоялись выборы, в которых победили сторонники Сармана, и отец Карлугач становится главой. Но найманы путём происков, доносов и клеветы перед царскими властями очернили сарманов и добились ссылки их главарей.

В романе правдиво и красочно описаны обычаи, хозяйственный уклад и быт казахов до Октябрьской революции. Убедительно изображены противоречия между степными феодалами из-за пастбищ и угодий, из-за первенства и власти, а также проникновение в день капиталистических отношений, власти денег, взяточничества и подкупа, бесчинства царских чиновников. Интересны ещё в произведении моменты показа социального неравенства, эксплуатации бедняков и батраков, проблески пробуждающегося у них сознания общности интересов. В одном месте чувствуется утверждение бесполезности раздоров между

казахами и украинскими крестьянами-переселенцами, что наруку только баям и царизму. В другом – сознание того, что междуусобная борьба феодалов ничего не даст беднякам кроме вреда.

Однако последние моменты не заняли в романе такое место, которого они заслуживают. Понимание автора сосредоточено главным образом на борьбе родов, в которой участвуют как бедняки, так и батраки. Совершенно не показано благотворное влияние передовой России, русской культуры на образ жизни казахов.

Но здесь следует учитывать то, что, как утверждает сам автор в предисловии (Г. Ибрагимов. Избранные произведения, том III, 1936), роман написан в 1909–11 годах, но до революции по разным причинам не увидел света, а при опубликовании его (1923) он лишь частично внёс исправления изменил имена ряда героев и некоторые интриги, но «основа осталась прежней».

«Красные цветы» («Кызыл чәчәкләр»). (Повесть. Включена в III том собраний сочинений Г. Ибрагимова).

В повести описывается судьба пяти человек с детских лет до зрелого возраста. Это – сын бедняка (основной персонаж), сын середняка, мальчик-сирота, с малолетства ставший батраком, сын муллы и сын крупного богача. В детстве они дружат, хотя и здесь то и дело даёт себя знать социальное неравенство. С течением времени пути их постепенно расходятся, а в годы Февральской, октябрьской революций и гражданской войны они занимают место в рядах сражающихся в соответствии с их социально-классовой принадлежностью и симпатиями. Батрак становится грозным командиром Красной Армии, в конце погибает от руки басмачей. Середняк растёт до волостного земельного комиссара, также погибает. Основной герой рассказа, провоевав на разных фронтах, возвращается в деревню красным инвалидом. Кулацкий сын, как злой враг Советской власти, ведёт активную борьбу против Красной Армии, потом кончает самоубийством. Сын же муллы, как интеллигент – буржуазный националист также идёт вместе с врагами, хотя и старается сохранить порядочность. После поражения врагов он, разочаровавшись в былых убеждениях, начинает служить Советской власти.

Как видно, в лице этих персонажей в повести правильно освещены судьбы и поведения различных социальных слоев в годы великих потрясений.

Повесть написана в 1922 году.

«Люди» («Адәмнәр»).

Небольшая повесть о голодном 1921 годе. Сюжетную стержень составляет то, что хороший отец в тисках страшного голода потеряет свой человеческий облик и доходит до того, что закалывает дочь.

В произведении много эпизодов и натуралистических картин смерти, убийства и людоедства. В то же время слабо отражена борьба Советской власти против голода.

Характерно то, что мальчик, убежавший от ножа отца, и в городе не находит спасения: попадает в мешок старухи, торгующей человечиной.

Повесть написана в 1923 году.

«Законы литературы» или «Теория литературы» («Әдәбият кануннары»). Казань, Госуд[арственная] типография, 1919 г.

Данный труд написан в 1916 году, как пособие для школ. Автор писал его, основываясь на существующие книги по словесности и господствовавшую тогда теоретическую мысль.

В то же время привлекают примеры из татарской литературы.

В общих вопросах, как происхождение художественной литературы, смена направлений, трудно найти материалистического объяснения.

А частные вопросы, как стихосложение, стиль, язык, жанры изложены живо, ясно, доступно, со знанием вопроса. Многое не потеряло своего значения до сих пор.

«О пролетарской литературе». Г. Ибрагимов. Издание кооператива «Нашрият», Москва – 1924.

Это – теоретико-литературоведческий труд. В нём автор делает попытку теоретически осветить возникновение, развитие и особенности пролетарской литературы, т.е. литературы, как он говорит, эпохи пролетарской диктатуры.

Автор ставит такие вопросы: роль и назначение литературы, связь литературы с общественной жизнью, классовость литературы, сущность пролетарской литературы и её особенности, отличающие её от предшествующих литератур, отношение к литературному наследству, общественное лицо пролетарского писателя.

При решении этих вопросов литературы и эстетики автор всецело опирается на положения Плеханова[1], Троцкого и сов-

[1] Плеханов Георгий Валентинович (тәхәллүсе Н. Бельтов һ.б.) (1856–1918) – марксизм теоретигы һәм пропагандалаучысы, Россия һәм халыкара эшче һәм социализм хәрәкәте эшлеклесе.

ременного ему литературоведа Лелевича. К материалу татарской литературы он прибегает как бы для иллюстрации общих положений.

Многие вопросы Г. Ибрагимов решает правильно. Так, он назначение пролетарской литературы видит в служении делу пролетариата. А при определении сущности пролетарской литературы избегает крайностей – обязательного происхождения писателей из пролетарской среды или обязательного отражения пролетарской литературой лишь жизни и труда рабочих. Он, как опытный писатель, выступает и против голой тенденциозности, схематизма, против приукрашивания действительности, ратует за подлинную художественность, за изображение жизни во всей её сложности. В вопросах формы и техники автор также проявил трезвость.

В то же время в труде ясно чувствуется влияние вульгарного социализма, довольно сильного тогда. Это видно особенно в вопросе об отношении к классическому наследству. Так, например, Г. Ибрагимов историю татарской литературы примитивно делит на периоды феодализма, капитализма и на пролетарский период.

Говоря о первых двух периодах, он не видит внутри них борьбу направлений, иначе говоря фактически он рассматривает историю литературы с точки зрения единого потока. Представителями татарской буржуазной литературы выступают у него, наряду с Каюмом Насыйри И. Гаспринский, наряду с Дардмендом Г. Тукай, наряду с Ризой Фахрутдиновым М. Гафури и т.д.

Это произошло оттого, что Г. Ибрагимов, попадая под влияние вульгаризаторов, умножил неверные взгляды Плеханова на литературу, в то же время не придавал значения указаниям Ленина о двух культурах в каждой национальной культуре.

Очень характерно то, что автор не имеет представления о наличии в татарской литературе начала XX века революционно-демократического направления, представленного именами Тукая, М. Гафури, Г. Камала и других. Это вытекает из ошибок Плеханова, также не сумевшего объяснить социальную почву революционного демократизма.

«Черные маяки или белая литература» («Кара маяклар яки ак әдәбиятлар»). Г. Ибрагимов. Москва, кооператив «Нашрият», 1924 г.

Произведение представляет собой разоблачение татарской эмигрантской белогвардейской литературы.

После введения автор перечисляет книги и статьи, антисоветскую сущность, которых берётся раскрыть. Это следующие: 1) «Ислам әдәбияты», т.е. «Азбука ислама», книга написанная богословом Мусой Бигиевым и исправленная писателем-контрреволюционером Гаязом Исхаковым. Издана в Берлине; 2) «Әзәрбәйҗан җөмһүрияте», т.е. «Азербайджанская республика» (государство) (Автор – Расульзада Амин – основной идеолог мусаввистов. Изд. Константинополь; 3) «Күк байрак астында милли фигълият», т.е. «Национальные дела под голубым флагом», Константинополь, автор Г. К. Хатэф (псевдоним); 4) «Яңы Кавказия» («Новая Кавказия»). Журнал, орган кавказских белогвардейцев; 5) «Свободный Восток». Журнал или газета, издаваемая в Берлине. Напечатаны статьи Г. Исхакова.

В следующей главе автор даёт сведения об этих врагах народа, о их прошлом и черных делах, содеянных ими. Далее производит отрывки из названных книг и журналов для того, чтобы читатель имел представление об их стиле.

Следующие главы книги посвящены отдельным вопросам, которые подняты в эмигрантской литературе, и разоблачению лицемерных разглагольствований М. Бигиева, Г. Исхакова и других.

Затронуты такие вопросы:

1) Классовая борьба, которую пытаются отрицать авторы-эмигранты.

2) Вопрос о частной собственности, которую они считают священной и неприкосновенной.

3) Диктатура пролетариата, которая обвиняется врагами в уничтожении всякого демократизма.

4) Национальный вопрос, в объяснении которого «белые» авторы выступают против марксистско-ленинской национальной политики и проводят националистические, пантюркистские концепции.

5) Вопросы языка и литературы, рассуждая о которых, писатели-белоэмигранты ратуют за общемусульманский, общетюркский язык и литературу.

6) Философия, говоря о которой они взамен марксизма предлагают религию ислама.

7) О военной службе. В случае войны с каким-либо мусульманским государством российские мусульмане должны дезертировать.

Г. Ибрагимов, последовательно останавливаясь на этих вопросах, достаточно убедительно и с публицистическим мастерством раскрывает подоплёку разглагольствований названных врагов народа. Он показывает, что они, как и русские белоэмигранты, несмотря на свои маски, разоблачают самих себя, как сторонников реставрации капитализма в Советской России, как агентов международного империализма. Автор резко осуждает их пантюркистские взгляды в вопросах языка и литературы, вообще культуры.

Кандидат филологических наук,
ст[арший] преподаватель кафедры тат[арского]
языка и литературы КГУ *подпись* И. З. Нуруллин.

Заключение комиссии по изучению творческого наследия татарского писателя Галимджана Ибрагимова[1]

24 сентября 1955 г.

Г. Ибрагимов – писатель, прошедший сложный творческий путь и оставивший богатое художественное, публицистическое и научное наследие. Он выступил в татарской литературе под влиянием демократических идей русской революции 1905–1907 г.г., царское правительство преследовало его за участие в революционном движении.

Первый рассказ Ибрагимова «Изгнание Заки шакирда из медресе» был опубликован в 1907 году в радикальной молодежной газете «Эль ислах», в которой участвовал великий татарский народный поэт Габдулла Тукай. Во многочисленных рассказах Ибрагимова, написанных им до Социалистической революции, рельефно ставится вопрос о роли и отношении национальной интеллигенции к демократии и народу.

Оставаясь верным демократическим интересам, Ибрагимов в своих произведениях разоблачал ренегатство буржуазной интеллигенции и паразитизм татарского духовенства. Многие его произведения пронизаны искренней любовью к угнетенному трудовому человеку.

Уже до Октябрьской революции Ибрагимов имел ряд выступлений против пантюркизма. Он утверждал, что угнетённые народы должны развиваться и в историческом и в культурном отношении, что политика отюречивания татар или отатаривания казахов и т.п. должна быть категорически отвергнута, как не имеющая никакой связи с национальной свободой и равноправием народов (статьи: «Мы – татары», 1911 г[од], «Отдельные языки», 1916 г[од] и др[угие]). В области татарского языкознания он выдвигает необходимость ориентации не на арабскую и турецкую, а на русскую научную мысль.

Однако, в досоветском творчестве в мировоззрении Ибрагимова были и существенные противоречия и ошибки. Под влиянием реакции, особенно после 1910 г[ода], он выступал с защи-

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 54, 55, 56 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

той теории «искусства для искусства» и культа индивидуализма. Ряд его произведений этого периода содержит отражение подобных мелкобуржуазных-анархистских взглядов. Отражая эти же взгляды, Ибрагимов написал книгу «Татарские поэты» (1913), в которой допустил грубые выпады против реализма и народности Тукая и вознёс эстета Дердеменда и индивидуалиста С. Рамеева. Оказавшись под влиянием эсеровских идей, Ибрагимов в первой редакции романа «Наши дни» (написано в 1914 г[оду], издано в 1920 г[оду]) искажённо представил роль народа и интеллигенции в революционном движении.

Революция 1917 года открыла Ибрагимову новую перспективу политического и творческого роста. В период февральской революции он примыкает к революционному крылу татарской интеллигенции, шедшей за Муллануром Вахитовым. С первых же дней Октябрьской революции Ибрагимов, работая заместителем М. Вахитова, включается в дело защиты интересов советской власти и новой культуры. В период гражданской войны он становится членом Коммунистической партии. После окончания гражданской войны Ибрагимов возглавляет академический центр, созданный для научно-практического руководства вопросами национальной культуры в Татарии. Под руководством Ибрагимова работал большой коллектив татарских и русских учёных в области изучения истории и культуры татарского народа. Ибрагимов выступает с рядом статей и капитальных трудов, поставивших и поднявших вопросы марксистского изучения истории революционного движения среди татар, национальной культуры. Истории и теории литературы и языка («Из истории движения татарских студентов», 1922, «Революционное движение среди татар», 1925, «Урал» и уральцы», 1927, «Вопросы письменности, языка и литературы», «О пролетарской литературе», 1924 и др[угие]).

В советский период Ибрагимов создаёт такие замечательные художественные произведения, как «Новые люди», «Красные цветы», «Глубокие корни», «Наши дни» (в новой редакции), «Казах кызы» («Дочь степей», в новой редакции), «Татар хатыны» (в новой редакции) и др[угие].

Ибрагимов и как публицист боролся за становление новой советской литературы. В книге «О пролетарской литературе» (1924) он ставит и правильно решает такие вопросы. Как роль и

назначение пролетарской литературы, связь её с общественной жизнью и т.д.

Ибрагимов был активным проводником национальной политики партии в области татарской культуры. Он всегда оставался противником татарского буржуазного национализма и пантюркизма. В 1924 году издал книгу «Черные вехи, или белая литература», в которой разоблачена контрреволюционная деятельность пантюркистской интеллигенции, оказавшейся в белой эмиграции.

В 1927 году была издана книга Ибрагимова «По какому пути пойдёт татарская культура» (по-русски она озаглавлена: «О судьбе татарской культуры в условиях пролетарской революции и социалистического строительства»). В предисловии к данной книге автор сообщает, что в ней развернуто излагаются тезисы, которые были доложены им на специальном совещании, организованном Татарским обкомом ВКП(б), по национальному вопросу в Татарии. Энергично выступая против рецидивов великодержавного национализма, Ибрагимов на ярких примерах показывает и доказывает расцвет татарского народа и его культуры в результате Социалистической революции. Он утверждает, что интернациональная, социалистическая культура не мыслима без развёртывания и раскрытия потенциальных возможностей национальных культур. При этом особо подчёркивается передовая роль великой русской культуры (стр. 24). Выступление Ибрагимова, изложенное в указанной книге, страдало, однако, и некоторыми ошибочными положениями, на что было указано в своё время в партийной печати. Это заключалось в том, что Ибрагимов, увлекшись разоблачением великодержавного шовинизма, слабо отразил необходимость беспощадной борьбы с местным национализмом. Далее, Ибрагимов, говоря о языковой политике, подчёркивает, что мы должны развивать свой язык только на основе татарских элементов. Создавалось впечатление, что татарская национальная культура и язык должны ориентироваться на своё вечное самостоятельное развитие.

Национальная ограниченность Ибрагимова проявилась также и в отношении к принятию нового татарского алфавита на латинской основе. Он, в данном вопросе, придерживался двух крайностей: или оставить арабский алфавит или принять русскую графику. Когда движение за новый алфавит приняло

массовое явление, Ибрагимов не отстаивал своей ошибочной позиции.

Подобные ошибки, однако, не могут считаться основанием для обвинения Ибрагимова в сознательной защите местного национализма, скатившегося в лагерь контрреволюции.

Во всех своих основных работах Ибрагимов разоблачал контрреволюционное лицо татарского национализма («Татары в революции 1905 года», «Чёрные вехи» и многочисленные статьи в периодической печати).

Таким образом, не отрицая наличие недостатков и политических ошибок в послеоктябрьской деятельности Галимджана Ибрагимова, мы констатируем, что опубликованные в печати материалы свидетельствуют о том, что Ибрагимов укреплялся на полезной советскому народу и советской культуре идейной позиции, и искренно преодолевая свои ошибки и недостатки, рос как видный татарский советский писатель и общественный деятель.

Ст[арший] научный сотрудник Казанского филиала
Академии наук СССР кандидат филологических наук
подпись (Г. Халитов)

Ст[арший] научный сотрудник Казанского филиала
Академии наук СССР кандидат историч[еских] наук
подпись (Х. Гимадутдинов)

Преподаватель Казанского университета
кандидат филологических наук
подпись (И. Нуруллин)

24 сентября 1955 года.

Постановление заместителя начальника следственного отдела Комитета государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР о прекращении следственное производство в отношении Г. Г. Ибрагимова[1]

24 сентября 1955 г.

«Утверждаю»
Председатель Комитета госбезопасности
при Совете Министров Татарской АССР
полковник *подпись* (П. Семенов)
«24» сентября 1955 г[ода]

Постановление
«24» сентября 1955 г[ода] Город Казань.

Зам[еститель] начальника следственного отдела Комитета госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР майор Аминов, рассмотрев материалы архивно-следственного дела № 19816 по обвинению Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан Муратово, Стерлитамакского района, БАССР, татарина, гр[аждани]на СССР, по профессии писателя, к моменту ареста лечившегося в г[ороде] Ялте, и материалы дополнительной проверки по настоящему делу,

нашел:

Ибрагимов Г. Г. арестован 29 августа 1937 года НКВД ТАССР в г[ороде] Ялте и этапирован в гор[од] Казань.

В постановлении на арест указано, что Ибрагимов Г. Г. уличается в том, что

«...он в 1920 году примкнул к к[онтр]р[еволюционной] националистической группе так называемых «левых» в Татпарторганизации, а в 1925 году с определенной частью этой группы вошел в к[онтр]р[еволюционную] троцкистско-националистическую организацию, в которой играл роль одного из руководителей вплоть до последнего времени, проводя практическую к[онтр]

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 169, 170, 173 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

р[еволюционную] работу на культурно-идеологическом фронте, т.е. в преступлении, предусмотренном ст. ст. 58–1ю ч. 1 и 58–11 УК РСФСР».

Находясь в заключении, Ибрагимов Г. Г. 21 января 1938 года умер, поэтому в июне 1938 года настоящее дело производством было прекращено. Никаких протоколов допроса Ибрагимова в деле не имеется.

При пересмотре архивно-следственного дела на б[ывшего] татарского драматурга К. Тенчурина, проводившемся по указанию Прокуратуры Татарской АССР, была создана экспертная комиссия для изучения идейно-политического содержания опубликованных произведений Ибрагимова Г. Г. и определения творческого пути этого автора, так как Тенчурину вменялось в вину то, что он ориентировал молодых писателей на творчество Ибрагимова Г. Г., будто бы являвшегося татарским буржуазным националистом.

Одновременно с этим была проведена проверка, имеющихся в настоящем деле материалов и правильности предъявленного обвинения Ибрагимову в 1937 году.

Дополнительно проведённой проверкой установлено, что Ибрагимов ещё царским правительством преследовался за участие в революционном движении. Из архивных справок видно, что в 1913 году, проживая в гор[оде] Киеве, Ибрагимов вместе с Еникеевым стоял во главе киевской интернациональной социалистической организации студентов-мусульман, и участвовал в подготовке съезда студентов-мусульман в г[ороде] Киеве, находился под наблюдением полиции под кличкой «интеллигентный», в том же 1913 году Ибрагимов был заключён в киевскую тюрьму, но за недостаточностью улик был освобождён.

В 1917–18 г.г. в г[ороде] Уфе Ибрагимов состоял членом партии левых эсеров. В 1920 году вступил в члены Коммунистической партии. По данному вопросу Ибрагимов с своей биографии, написанной в 1923 году, указывает:

«...Меня, как последовательного революционера против буржуазии, приняли в партию РКП(б) без кандидатского стажа, согласно устава, который допускал приём выходцев из других социалистических партий с прежним стажем. Стаж мне дан с 15 апреля 1917 года. Что не встретило возражений ни со стороны областного комитета, ни со стороны ЦК РКП(б)».

В 1918 году Ибрагимов работал заместителем Мулланура Вахитова, являвшегося комиссаром по делам мусульман внутренней России при Народном комиссариате по национальным делам.

С 1920 года проживая в гор[оде] Казани, Ибрагимов занимался общественно-политической и литературной деятельностью. В 1927 году выехал на лечение в г[ород] Ялту, где проживал до ареста.

В 1932 году Президиумом Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Ибрагимов Г. Г. награждён званием Героя

постановил:

Следственное производство по настоящему делу прекратить за отсутствием в действиях Ибрагимова состава преступления.

Копию настоящего постановления направить Прокурору Татарской АССР.

Зам[еститель] нач[альника] следотдела КГБ при СМ ТАССР
майор *подпись* (Аминов)

Рецензия члена экспертной комиссии И. А. Рахлина на роман «Глубокие корни» Г. Ибрагимова[1]

Сентябрь 1955 г.

Рецензия
на роман Галимджана Ибрагимова «Глубокие корни»
(Перевод с татарского языка, ГИХЛ, 1931 г.)

Рецензируемая книга писателя Галимджана Ибрагимова изображает сложные процессы классовой борьбы, происходившей в татарской деревни в середине 20х годов. Автор романа говорит об остроте этой борьбы, показывая, как враждебные татарскому народу элементы из буржуазно-националистического лагеря организовывали силы и пытались вредить Советской стране, мешали проведению политики партии в области сельского хозяйства.

В романе показано, как бывший бай Валий Хасанов при содействии враждебно относящегося к Советской власти Иванова был назначен руководителем совхоза. Эпизоды разоблачения этого заклятого врага народа представляет сильную сторону книги «Глубокие корни».

Автор показывает и пособников врагов – этих темных элементов, делая правильный вывод, что враждебная деятельность Валия не находит поддержки среди татарского крестьянства, которое с отвращением относится к Валию; он опирается лишь на кучку своих подручных.

Говоря об убийстве врагами сельского коммуниста Фахри, автор подчеркивает политическую сторону этого гнустного преступления Валия Хасанова и его приспешников Салахеева, Иванова и др.

К числу положительных моментов рецензируемой книги следует отнести изображение автором ее образов новых татарских жещин Айши и Нагимы, образов новых людей, выросших в Татарии за годы Советской власти. Сочувствие автора вызывает об-

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 80, 80 (икенче ягы), 81, 81 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

разы коммунистов Фахри, Садыка и других. В романе правильно поставлен вопрос о смычке города и деревни.

Книга выдвигает важные вопросы и освещает их в общем с правильных позиций. В романе говорится о силе идей коммунистической партии, о значении объединения крестьян в артели, о применении новой техники в сельском хозяйстве. Однако (и это нужно отнести к художествен[ным] недостаткам) многое, о чем автор правильно говорит, только внешне декларируется, но не всегда развертывается в художественно-убедительных образах, что не может не снизить идейную силу правильных положений.

Несколько схематично показаны передовые люди Советской Татарии Фахри и Садык. Сосредоточив главное внимание на расследовании факта убийства Фахри, автор романа не поставил в центр повествования деятельность коммунистов Фахри, Садыка, их борьбу за проведение в жизнь политики партии.

В романе имеются следы объективизма и некоторые элементы натуралистические. Иногда автор излишне останавливает свое внимание на побочном в ущерб главному. Так, например, он несколько раз говорит об отголосках внутренних групповых распрей между отдельными группами татарских коммунистов, и эта групповщина иногда у автора заслоняет изображение самого главного – борьбы коммунистического коллектива с вражескими элементами.

Совершенно недостаточно показана в романе дружба русского и татарского народа.

Все эти отдельные недостатки, однако, не должны заслонять то положительное, что есть в рецензируемом романе, посв[ященного] острой теме.

Доцент, канд[идат] филол[огических] наук. *подпись* (Рахлин)

Сент[ябрь] 1955 г[ода].

Замечания члена экспертной комиссии доцента И. Г. Пехтелева на романы Г. Ибрагимова «Дочь степи» и «Татарка»[1]

26 сентября 1955 г.

Замечания
на романы Г. Ибрагимова «Дочь степи» (русск[ий] перевод, изд[ание] худ[ожественной] лит[ературы] 1934) и «Татарка» (Изд[ание] худ[ожественной] лит[ературы] М. 1935).

Оба произведения посвящены изображению старого быта казахов («Дочь степи») и татар («Татарка») и угнетенного положения женщины. Автор, несомненно, знает этот быт и подробно его развертывает. Судя по этим сочинениям, Г. Ибрагимов избегает прямых социально-политических оценок явлений быта и лиц. Но его позицию в целом можно было бы характеризовать как отвлеченно гуманистическую.

Правда, обращает на себя внимание тот факт, что автор почти полностью изолирует жизнь казахов и татар от жизни других народов. В частности – русского. Этот, конечно, элемент национальной ограниченности. Однако таких идей, которые могли бы быть в прямом смысле политически вредными, мы в указанных сочинениях не обнаружили. Эти произведения и по материалу, и по исполнению могут представлять сейчас только исторический интерес.

Доцент *подпись И. Г. Пехтелева*
Казань. 1955 г[ода] 26 сентября.

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 82 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1956
Копия свидетельства о браке Г. Г. Ибрагимова с Х. М. Фатхуллиной[1]

21 апреля 1956 г.
Копия

Украинская ССР
Свидетельство о браке

Гражданин Ибрагимов Галимжан Гирфанович,
1887 года рождения
и гражданка Фатхуллина Хадича Мухамедовна,
1898 года рождения

Вступили в брак 7 июня 1935 года Тысяча девятьсот тридцать пятого года,
о чем в книге записей актов гражданского состояния о браке
1935 года, июня месяца 7 числа произведена соответствующая запись за № 153.
После регистрации брака присвоены фамилии:
мужу – Ибрагимов
жене – Фатхуллина.
Место регистрации: Ялта Гор[одской] ЗАГС, Крымской области.
Дата выдачи 21 апреля 1956 г[ода].

1-ЯР № 035822

Заведующий бюро записей
актов гражданского состояния *(Подпись)*

Печать
герб.

Заверено государственным нотариусом Первой нотариальной конторы города Казани 21 января 1957 года.

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 197 кәг.). Факсимилесе беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст төп нөсхәдән алынды.

Заявления Ибрагимова Хакима Гирфановича Комитету безопасности при Совете Министров ТАССР с просьбой о выдаче свидетельства смерти Г. Г. Ибрагимова[1]

8 июня 1956 г.

2–4957
Комитет госбезопасности
при Совете Министров ТАССР

от Ибрагимова Хакима Гирфановича
прож.: г[ород] Стерлитамак, Краснознаменный поселок, квартал № 8, дом 26«а», кв[артира] 6.

Заявление

Для введения в право наследство на авторское право покойного брата татарского писателя Ибрагимова Галимжана Гирфановича необходимо свидетельство о смерти.

Не зная точную дату смерти, прошу дать указание Каз[анскому] гор[одскому] ЗАГСу о выдаче свидетельства.

8 июня 1956 г[ода] *подпись* (Х. Ибрагимов)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 194 кәг.). Өстә уң як якта шундый язу бар: «В арх. сл. дело № 19816 (у т. Аминова)». Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 77–78). Текст төп нөсхәдән алынды.

Акт о смерти Г. Ибрагимова[1]

9 июня 1956 г.

Акт № 3

От 21 января 1938 года. Мы, ниже подписавшиеся – врач больницы ОМЗ Маврина, лекпом Байкеев и старший надзиратель Петров, составили настоящий акт в том, что л/свободы Ибрагимов Галимджан, 50 лет, прибывший из Казанской тюрьмы № 1 21 октября 1937 года, умер 21 января 1938 года от туберкулеза легких и туберкулезного плеврита.

п. п. Врач

Лекпом *Подписи.*

Ст[арший] надзиратель

Копия верна: Инспектор УРЧ – Мамаев.

Заверено печатью Казанской тюрьмы № 1.

Копия с копии верна: оперуполномоченный отдела КГБ при СМ Татарской АССР л[ейтена]нт *подпись* (Миняева)

«9» июня 1956 года.

(Копия акта находится в арх[ивно]-след[ственном] деле по обвинению Ибрагимова)

[1] Күчермәдән күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 196 кәг.). Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 79). Текст төп нөсхәдән алынды.

Отношение заместителя председателя КГБ при СМ Татарской АССР заместителю министру внутренних дел Татарской АССР с просьбой зарегистрировать смерть Ибрагимова Г. Г. и выдать свидетельство о смерти Ибрагимова Г. Г. его брату Ибрагимову Х. Г. или родственнику последнего Янышеву С.С[1].

11 июня 1956 г.
Экз[емпляр] № 2
Секретно

№ 8/1–3253

Зам[естителю] министра внутренних дел Татарской АССР
по милиции полковнику милиции
товарищу Карпенко
Гор[од] Казань.

Прошу Вашего указания начальнику ОАГС Управления милиции МВД Татарской АССР зарегистрировать смерть Ибрагимова Галимджана Гирфановича, 1887 года рождения, умершего в местах заключения 21 января 1938 года от туберкулеза легких и туберкулезного плеврита. До ареста Ибрагимов проживал в городе Казани.

Свидетельство о смерти Ибрагимова Г. Г. прошу выдать его брату Ибрагимову Хакиму Гирфановичу или, по предъявлении доверенности, родственнику последнего – Янышеву Сулейману Султановичу.

Приложение: копия акта о смерти Ибрагимова Г.

Зам[еститель] председателя КГБ при СМ Татарской АССР
полковник *подпись* (Диульский)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 195 кәг.). Өстә уң як якта шундый язу бар: «В арх. сл. дело № 19816 (у т. Аминова)». Беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 78). Текст төп нөсхәдән алынды.

1957
Заявление Хадичы Фаткуллиной – вдовы писателя Г. Ибрагимова председателю Совета Министров СССР Н. А. Булганину[1]

14 января 1957 г.

Председателю Совета
Министров Союза
Советских Социалисти-
ческих республик
тов[арищу] Булганину Н.А[2].
Фаткуллиной Хадиче –
вдовы писателя
Галимжана Ибрагимова

Заявление.

29 августа 1937 года в городе Ялте (в Крыму) в своей квартире в доме № 23 по ул[ице] Боткинской был арестован органами НКВД мой муж тяжело больной писатель, классик Татарской Советской литературы, член КПСС с 1917 года, Галимжан Ибрагимов. При аресте мужа квартира была опечатана со всеми нашими имуществами и сбережениями. Мне было предложено немедленно покинуть квартиру и место жительство и следовать в г. Казань.

Арестованный Ибрагимов был доставлен в г[ород] Казань 5–6 сентября, но в январе 1938 года он умер в тюремной больнице (об этом мне удалось узнать лишь 1956 году).

С тех пор я скитаюсь по разным городам и населенным пунктам страны, не имея постоянного пристанища. В настоящее время благодаря заботе Партии и Правительства об искоренении последствии нарушения Советской законности «дело» Ибра-

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 175, 175 (икенче ягы), 176, 176 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Булганин Н. А.* – Николай Александрович Булганин (1895–1975), дәүләт, партия һәм хәрби эшлекле, генерал-полковник (1958), Советлар Союзы Маршалы (1947–1958), Социалистик Хезмәт Герое (1955).

гимова пересмотрено и решением Прокуратуры Союза ССР от 24 сентября 1955 года производством прекращено, Ибрагимов полностью реабилитирован.

В связи с этим осмеливаюсь просить Вас помощь мне получить свою квартиру в Ялте по указанному выше адресу (мне известно, что квартира цела), т.к. по состоянию здоровья, по преклонному возрасту я нуждаюсь в климате южного берега Крыма.

Если по какой-либо причине нельзя вернуть нашу прежнюю квартиру, прошу предоставить другую равноценную квартиру с минимальной обстановкой.

Что касается отобранного у нас имущества и сбережений, я не осмеливаюсь в настоящее время предъявлять претензии за истечении большого срока, оставаясь в надежде, что Правительство не откажет мне помощи – в виде пенсии.

Справку о писателе Галимжане Ибрагимове, при необходимости, может подтвердить Союз писателей СССР и Правительство, и Обком партии ТАССР или Башкирской АССР.

В настоящее время я временно проживаю у своих знакомых по адресу:

г[ород] Казань ТАССР

ул[ица] Баумана дом 5, кв[артира] 13.

По этому адресу просила бы сообщить мне о решении.

С просьбой: Х. Фатхуллина.

14. I. 57 г[ода].

Справка Крымского Областного партийного архива председателю парткомиссии при Татарском Обкоме КПСС Федорову[1]

1 февраля 1957 г.

Секретно

№ 9Б-129 1 февраля 1957 г.

Председателю парткомиссии при Татарском Обкоме КПСС
тов[арищу] Федорову
г[ород] Казань

На Ваш запрос от 19/1—57 г[ода] № 70-к

Партархив Крымского обкома КП Украины посылает Вам архивную выписку из протокола № 37 заседания бюро Ялтинского райкома ВКП(б) от 3 сентября 1937 года об исключении из рядов партии Ибрагимова Галимджана.

Одновременно сообщаем, что персонального дела на Ибрагимова Галимджана в партархиве нет.

Зав[едующий] партархивом Крымского обкома КП Украины *(заверенная печатью подпись)* (Н. Мирошниченко)

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 27а тасв., 297 эш, 1 кәг.). Адресатның штемпеленнән күренгәнчә, документ Казанда 1957 елның 6 февралендә кабул ителгән (керү № 70). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында кайбер төгәлсезлекләр (1937 ел дип күрсәтелгән) белән бастырылган (Казан, 2000, б. 335–336). Текст төп нөсхәдән алынды.

Архивная выписка из протокола № 37 заседания бюро Ялтинского райкома ВКП(б) от 3 сентября 1937 года об исключении Г. Г. Ибрагимова из рядов ВКП(б) в парткомиссию при Татарском Обкоме КПСС[1]

1 февраля 1957 г.

Слушали: 8. О Ибрагимове (докл[адчик] т[оварищ] Сизас). Ибрагимов арестован органами НКВД.

Постановили: Ибрагимова Галимджана, члена ВКП(б) с 1917 года, партбилет № 1266744, рождения 1887 г[ода], служащий, писатель, в 1917–1918 годах состоял в партии левых эсеров.

1922–1924 годах в период борьбы против право-националистических группировок Султан Галиевщины в г. Казани, примыкал к группе «левых коммунистов татар»,– как буржуазного националиста, врага народа – исключить из рядов ВКП(б).

Верно: Зав[едующий] партархивом Крымского обкома КП Украины *(заверенная печатью подпись)* (Н. Мирошниченко)

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 27а тасв., 297 эш, 2 кәг.). Беренче мәртәбә татар теленә тәрҗемәсе «Татарстан» журналының 1997 елгы 3 нче санында (б. 29), оригиналда Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 335). Текст төп нөсхәдән алынды.

Выписка из протокола заседания бюро Татарского Областного Комитета КПСС о посмертном восстановлении Г. Г. Ибрагимова в членах КПСС[1]

14 февраля 1957 г.

Коммунистическая партия Советского Союза
Татарский Областной Комитет
Парткомиссии при Тат[арском] Обкоме КПСС

Строго секретно

Постановление

Бюро обкома протокол № 80 § 15 от 14/II 1957 г[ода]

Об Ибрагимове Г.

Ибрагимов Галимджан, 1887 года рождения, состоял членом КПСС с 1917 года, партбилет № 1266744 (погашен), служащий, татарин, писатель.

3 сентября 1937 года Ялтинский Горком КПСС исключил Ибрагимова из членов КПСС, как буржуазного националиста, арестованного органами НКВД.

В августе 1937 года органами Госбезопасности Ибрагимов был арестован, в январе 1938 года в заключении умер. Предъявленные Ибрагимову обвинения в антисоветской деятельности не подтвердились, 24 сентября 1955 года дело его прекращено за отсутствием состава преступления.

Постановили:

Ибрагимова Г. члена КПСС с 1917 года в партийном отношении реабилитировать (посмертно).

Секретарь Татарского Обкома КПСС (*заверенная печатью подпись*)

(С. Батыев[2])

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 27а тасв., 297 эш, 6 кәг.). Беренче мәртәбә татар теленә тәрҗемәсе «Татарстан» журналының 1997 елгы 3 нче санында (б. 29), оригиналда Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 337). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *С. Батыев* – Салих Гыйлемхан улы Батыев (1911–1985), дәүләт эшлеклесе.

Заявление Хадичы Фаткуллиной – жены писателя Г. Ибрагимова КГБ при Совете Министров ТАССР Райманову[1]

10 марта 1957 г.

КГБ при Совете
Министров ТАССР
тов[арищу] Райманову
от жены писателя
Г. Ибрагимова
Фаткуллиной Х.,
временно проживающего
по ул[ице] Баумана
д[ом] 5 кв[артира] 13
г[орода] Казани

Заявление.

Прошу вернуть мне сберегательные книжки (две), ценностью около 25 тыс[яч] рублей, которые были конфискованы 29 августа 1937 года в городе Ялте, на имя моего мужа Галимжана Ибрагимова. Причиной моей задержки затребования конфискованных сберегательных книжек явилась то, что пришлось продолжительное время добиваться права на наследство, а также моя болезнь.

К заявлению прилагаю свидетельство о браке.

С просьбой: Х. Фатхуллина.

10/III-57 г[ода]

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 178, 178 (икенче ягы) кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 11 мартта кабул ителгән (керү № 8-а). Өстә уң якта шундый язу бар: «т. Райманову. Если конфискованы, то подготовьте документы (*подпись неразборчива*). 11/III-57 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника учётно-архивного отдела КГБ при СМ ТАССР начальнику финотдела МВД ТАССР[1]

11 марта 1957 г.

Копия
2/ зс
11 марта 1957
8/5–964

Начальнику финотдела МВД ТАССР

капитану тов[арищу] Крейнину
г[ород] Казань.

При аресте органами НКВД Тат[арской] АССР 29 августа 1937 года были изъяты Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, две сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей (одна книжка с остатком вклада на 7917 рублей, а другая книжка 15291 рублей) и по квитанции № 68 от 16 ноября 1937 года сданы в финотдел МВД Татарской АССР.

В связи с рассмотрением заявления Фаткуллиной Хадичы о возврате указанной ценности прошу проверить и сообщить нам, когда, куда и под каким номером эти ценности сданы в доход государства.

6/III-1957 г[од]

Нач[альник] учётно-арх[ивного] отдела КГБ
при СМ ТАССР подполковник *подпись* (Галиуллин)

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 184 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение начальника учетно-архивного отдела УКГБ по Крымской области начальнику учетно-архивного отдела КГБ при Совете Министров Татарской АССР[1]

28 марта 1957 г.

Украинская ССР
Управление Комитета
Государственной безопасности
при Совете Министров
Украинской ССР
по Крымской области
УАО
«28» марта 1957 г[ода]
№ 7/1467
г[ород] Симферополь

Вх[одящий] № 9–7
Секретно

Начальнику Учетно-арх[ивного] отдела
КГБ при СМ Татарской АССР
гор[од] Казань

При этом направляем заявление Фатхуллиной Хадиче вдовы о возврате стоимости за конфискованное имущество по делу мужа – Ибрагимова Галимжана и оказании помощи в оформлении пенсии, на ваше рассмотрение и ответа заявительнице по принадлежности.

Для сведения сообщаем, что Ибрагимов Галимжан, 1887 года рождения 29/VIII-37 года по заданию НКВД Татарской АССР был арестован в г[ороде] Ялте и этапирован в гор[од] Казань.

Приложение: Заявление на 2 листах.

Начальник Учетно-арх[ивного] отдела УКГБ по Крым[ской] области
подполковник *подпись* (Аверенков)

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 174 кәг.). Күрсәтелгән оешманың рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 6 мартта кабул ителгән (керү № 8-ф). Өстә уң якта шундый язу бар: «т. Райманов прошу вызвать и выявить где и какие имущеста конфисковались. Если в Крыму, то помогите разобраться *(подпись неразборчива)*. 6/III». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника финотдела МВД ТАССР и казначея финотдела МВД ТАССР начальнику учетно-архивного отдела КГБ при СМ Татарской АССР[1]

11 мая 1957 г.

СССР | Экз[емпляр] № 1
Татарская АССР
Министерство
Внутренних дел
11 мая 1957 г[ода]
№ 17/1933

На № 8/5–964 от 11/III-1957 г[ода]
вх[одящий] 878
Начальнику Учетно Архивного отдела КГБ при СМ Татарской АССР
Подполковнику тов[арищу] Галиуллину.

Изъятые у Ибрагимова Галимзяна Гирфановича сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей оприходованы ФКГБ НКВД ТАССР по квитанции № 68 от 16 ноября 1937 года, о чем имеется записи в книге учета ценностей арестованных, однако куда были направлены сберегательные книжки, по имеющимся в наличии документам не установлено.

Начальник финотдела МВД ТАССР
капитан и/сл. *подпись* (Крейнин)
Казначей финотдела МВД ТАССР *подпись* (Излягощина)

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 184 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 11 маенда кабул ителгән (теркәү № 7099). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение отдела КГБ управляющему гострудсберкасс и госкредита ТАССР[1]

20 мая 1957 г.

2/зс Копия
20 мая 1957
8/5–2285

Управляющему гострудсберкасс и госкредита ТАССР
тов[арищу] Калинину
г[ород] Казань, ул[ица] Банковская, 3

При аресте органами НКВД Татарской АССР 29 августа 1937 года были изъяты у писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения две сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей (одна книжка – счет № 2697 на сумму 15291 рублей, вторая книжка – счет 22855 на сумму 7917 рублей).

В финотделе КГБ при СМ ТАССР и МВД Тат[арской] АССР каких-либо данных о зачислении этой суммы в доход государства или возвращении родственникам Ибрагимова Г. Г. не имеется.

В связи с рассмотрением заявления жены Ибрагимова – Ибрагимовой-Фаткуллиной Хадичы о возврате указанной ценности просьба проверить по сберкассам и сообщить нам, когда, куда и под каким номером эти ценности сданы в доход государства, возможно возвращены родственникам Ибрагимова.

В связи с срочностью с ответом просьба не задержать.
Начальник отдела КГБ при САМ ТАССР
подполковник *подпись* (Галиуллин)

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 186 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение отдела КГБ управляющему гострудсберкасс и госкредита города Ялты Крымской области[1]

20 мая 1957 г.

2/зс	Копия
20 мая 1957	Секретно
8/5–2284	Экз[емпляр] № 1

Управляющему гострудсберкасс и госкредита ТАССР
гор[од] Ялта, Крымской обл[асти]

29 августа 1937 года был арестован НКВД ТАССР житель г[орода] Ялты, ул[ица] Боткинская, 23 писатель Ибрагимов Галимзян Гирфанович, 1887 года рождения и этапирован для ведения дальнейшего следствия в гор[од] Казань.

При аресте Ибрагимова Г. Г. были изъяты две сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей (одна книжка – счет № 2697 на сумму 15291 рублей, а вторая книжка – счет № 22855 на сумму 7917 рублей).

В финотделе КГБ при СМ ТАССР каких-либо данных о зачислении этой суммы в доход государства или возвращения родственникам Ибрагимова не имеется.

В связи с рассмотрением заявления жены Ибрагимова – Ибрагимовой-Фаткуллиной Хадичы о возврате указанной ценности просим проверить по сберкассам и сообщить нам не имеется ли данных о зачислении этой суммы в доход государства или возвращении родственникам Ибрагимова Г. Г.

В связи с тем, что заявление Ибрагимовой-Фаткуллиной на контроле партийных органов, с ответом просьба не задержать.

Начальник отдела КГБ при САМ ТАССР
подполковник *подпись* (Галиуллин)

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 188 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение заведующей Центральной государственной трудовой сберегательной кассы № 4549 города Ялты Крымской области Комитету госбезопасности при Совете Министров Татарской АССР[1]

29 мая 1957 г.
Секретно

МФ СССР
Центральная
Государственная трудовая
сберегательная
касса
№ 4549
гор[од] Ялта
«29» мая 1957 г[ода]
№ 8
гор[од] Ялта, Крымская обл[асть]

На Ваш запрос № 8/5—2284 от 20 мая 1957 г[ода]

Центральная сберкасса № 4549 г[орода] Ялты сообщает, что г[ород] Ялта, в период Отечественной войны, находилась оккупированной территории и архивные документы нашей кассы не сохранились.

Поэтому сообщить на Ваш запрос о вкладах, принадлежащих гр[ажданину] Ибрагимову Г. Г. не имеем возможности.

Зав[едующий] ЦСК № 4549 *подпись* (М. Лемешева)

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 189 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 3 июнендә кабул ителгән (теркәү № 8319). Өстә сул якта шундый язу бар: «т. Райманову. Сообщите зав. гор. сбер. кассы *(подпись неразборчива)*. 3/VI». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение заместителя начальника управления гострудсберкасс и госкредита Татарской АССР начальнику отдела Комитета государственной безопасности при Совмине ТАССР[1]

6 июня 1957 г.

Министерство финансов СССР
Управление Гострудсберкасс и Госкредита
Татарской АССР
«6» июня 1957 г[ода]
№ 124-е

В Комитет государственной безопасности при Совмине ТАССР
Начальнику отдела подполковнику т[оварищу] Галиуллину

На № 8/5—2285 от 20 мая 1957 г[ода]

Управление гострудсберкасс и госкредита Татарской АССР сообщает, что произведенной проверкой в сберкассах города Казани лицевых счетов по вкладам и сберкнижек на имя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича не имеется.

Зам[еститель] начальника Управления
Гострудсберкасс и госкредита ТАССС *подпись* (Егоров)
Начальник оперативного отдела *подпись* (Захаров)

---

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 187 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 10 июнендә кабул ителгән (теркәү № 8662). Өстә сул якта шундый язу бар: «т. Райманову к запросу (*подпись неразборчива*). 10/VI». Аста сул якта шундый язу бар: «Фатых Хусни 2–38–23; 2–28–18 Баширов». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Дополнение к заявлению Фаткуллиной-Ибрагимовой Хадичы Мухамедовны – председателю КГБ при СМ ТАССР[1]

25 июня

Председателю КГБ при СМ Тат[арской] АССР
полковнику тов[арищу] Семенову
от Фаткуллиной-Ибрагимовой
Хадичы Мухамедовны, прож[ивающей]
по адресу: г[ород] Казань, ул[ица] Баумана 5,
кв[артира] 13.

Дополнение к моему заявлению.

Сообщаю, что я с Галимжан Ибрагимовым была знакома еще до Октябрьской революции, т.е. с 1915 года. В 1915–16 гг. я училась в Уфе в мусульманской женской школе, а он был преподавателем этой школы. После революции он из Уфы уехал, а с ним письменную связь не прекращала.

Мне помнится, до меня Г. Ибрагимов женился дважды. Первая жена – по имени Мастура, с ней он жил непродолжительное время. Через два года он с ней разошолся. Затем она вышла замуж за артиста Альмухаметова[2] (где работал не знаю, но он выступал в г[ороде] Уфе, Казани, Москве и др[угих] городах. В 1937 году был арестован). Она кажется живет в г[ороде] Уфе.

Вторая жена Г. Ибрагимова – Гульсум Мухамедова, 55–59 лет, жительница из г[орода] Астрахани. Он с ней жил примерно до 1933 года. В 1927 году Г. Ибрагимов с этой женой переехал в г[ород] Ялта. Он с ней разошелся после того, как умер у них сын – 4^{х} лет.

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 179, 180, 181, 182, 183 кәг.). Елы күрсәтелмәгән. Һәр биттә Х. Фаткуллинаның имзасы куелган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Альмухаметов* – Газиз Салих улы Әлмөхәммәдов (1895–1938), композитор, җырчы, музыкаль фольклор җыючы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

По разговорам Г. Ибрагимова она в г[ороде] Ялте вышла замуж за крымского татарина, фамилия его не известна[1].

В 1933 году я окончательно перешла на жительства к Г. Ибрагимову, когда он проживал в г[ороде] Ялте.

Через два года, т.е. в июне 1935 года вступила с ним в законный брак.

29 августа 1937 года он был арестован сотрудниками Ялтинского РО НКВД и НКВД ТАССР Курбановым. В это время я жила там с ним в г[ороде] Ялте. Когда его арестовали, нашу квартиру полностью опечатали, а мне предложили выехать в г[ород] Казань. Через два дня, т.е. 1.09.37 г[ода] я выехала в Казань.

При аресте Г. Ибрагимова вышеуказанными сотрудниками были изъяты у него два вкладных книжек – примерно на 23 тысяч рублей. Курбанов забрал с собой все документы, рукописи примерно 10–12 пудов (были упакованы в 2х чемоданах и в одном ящике). Обе книжки были Ялтинские и деньги находились в Ялтинском сбербанке.

Примерно через неделю в Казани я обратилась НКВД с просьбой сообщить о судьбе Г. Ибрагимова, мне ничего определенного не сказали. На второй же день я уехала к своим родным в г[ород] Омск, где проживал мл[адший] брат – Фаткуллин Джалил, прожив[ающий] в Подсобном хозяйстве Сев. Академии Наук СССР. Я жила там до лета 1938 года. С 1938 года 1948 проживала в Актюбинской области, Хабдинском районе с[еле] Ново-Алексеевское с племянницей – Фаткуллиной Никар Газизовной, 1919[2] г[оду] умерла в г[оду] Акт[ю]бинске от менингита. Я там нигде не работала.

С 1942 году переехала в г[ород] Актюбинск со своей племянницей – Фаткуллиной Н. (она работала при ОСАВИАХИМЕ). Его муж – Аспин Сираж, 1915–17[3] гг. в г[ороде] Актюбинске работал в Облисполкоме. Сейчас он живет с другой моей племянницей – Фаткуллина-Биргалеевой Роза Идрисовна (сейчас живет в г[ороде] Алма-Ата, ул. Красина 13).

---

[1] *... вышла замуж за крымского татарина, фамилия его не известна* – Г. Мөхәммәдова 1932 елда Г. Ибраһимовны ташлап киткәннән соң, 1934 елда кырымтатар шагыйре Әбдерәим Ильяс улы Шәехзадәгә (Алтанлыга) (1898–1977) кияүгә чыга.

[2] Дөресе – 1949 ел булырга тиеш.

[3] Дөресе – 1945–1947 еллар булырга тиеш.

В г[ороде] Актюбинске кончила 2^х^ годичную медшколу, одновременно работая в госпитале – медсестрой, затем в аптеке.

В 1945 году переехала на жительства в г[ород] Алма-Ата к сестре Биргалеевой Мархабе Мухамедовне, ул[ица] Красина 13, где проживаю по настоящее время.

В Казани живу временной пропиской Уразаевой Назии.

С 1945–1950 гг. работала в аптеке № 1 г[орода] Алма-Ата в качестве ассистента.

В 1950 году выходила замуж за Шамсутдинова Гафара, 1887 г[ода] р[ождения] урож[енца] Каз[ахской] ССР, который последнее время работал уполномоченным духовного управления – муллой в г[ороде] Алма-Ата. Он умер в 1953 году.

После ареста Г. Ибрагимова 1939 году писала заявление в НКВД СССР г[ород] Москву о судьбе мужа – Ибрагимова – ответ не последовало.

Второй раз писала зявление после войны – в 1947–1948 году на имя писателя Ахмета Ерикеева. Ответ получила за подписью Ручкина о том, что рукописи не сохранились.

До реабилитации о судьбе Г. Ибрагимова я ничего не знала, конфискованные при его аресте 2 вкладных книжек я никогда из НКВД ТАССР, Ялтинского ГО НКВД и через финансовые органы не получила и не просила о возврате мне их.

Х. Фатхуллина.

25/VI

Адрес: г[ород] Алма-Ата, ул[ица] Красина 13.

Заключение помощника оперуполномоченного учётно-архивного отдела КГБ при СМ Татарской АССР об отказе жене Ибрагимова Г. Г. – Фаткуллиной-Ибрагимовой Х. М. возврата двух сберкнижек ввиду истечения срока иска[1]

26 июня 1957 г.

3/зс

Секретно
Экз[емпляр] № 1

«Утверждаю»
Зам[еститель] Председатель Комитета госбезопасности
при Совете Министров Татарской АССР
полковник *подпись неразборчива* (П. Семёнов)
«26» июня 1957 года

Заключение
«26» июня 1957 года, город Казань

Я, пом[ощник] оперуполномоченного Учётно-архивного отдела КГБ при СМ Тат[арской] АССР лейтенант Райманов, рассмотрев материалы архивно-следственного дела № 2–4957 на Ибрагимова Галимджана Гирфановича и заявление его жены – Фаткуллиной-Ибрагимовой Х.М. о возврате ей двух сберегательных книжек, изъятых при аресте Ибрагимова Г. Г.–

нашёл:

Ибрагимов Галимджан Гирфанович, 1887 года рождения, уроженец дер[евни] Султан-Муратово, Аургазинского района, БАССР, по профессии – писатель, был арестован 29 августа 1937 года быв[шим] сотрудником НКВД ТАССР Курбановым в г[ороде] Ялте и этапирован для ведения дальнейшего следствия в НКВД гор[од] Казань.

Находясь во внутренней тюрьме НКВД Тат[арской] АССР, Ибрагимов Г. Г. 21 января 1938 года умер, поэтому 17 июня 1938 года настоящее дело производством было прекращено.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 190, 190 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Следственное дело на Ибрагимова по указанию Прокуратуры Татарской АССР было вновь пересмотрено и постановлением следственного отдела КГБ при СМ Тат[арской] АССР от 24 сентября 1955 года следственное производство за отсутствием в действиях Ибрагимова состава преступления прекращено.

О реабилитации мужа, Ибрагимовой было объявлено в сентябре 1955 года.

После реабилитации Ибрагимова Г. Г. его жена – Фаткуллина-Ибрагимова 11 марта 1957 года обратилась в КГБ при СМ Тат[арской] АССР с заявлением о возврате ей двух сберегательных книжек отобранных при аресте Ибрагимова на сумму около 25 тысяч рублей.

Из материалов архивно-следственного дела видно, что 29 августа 1937 года при аресте Ибрагимова Г. Г. по протоколу обыска действительно были изъяты у последнего две сберегательные книжки на общую сумму 23208 (одна книжка – счет 2697 на сумму 15291 рублей, а вторая книжка – счет № 22855 на сумму 7917 рублей), которые постановлением 4 отдела УГБ НКВД Татарской АССР от 10 ноября 1937 года, до решения судебных органов были сданы на временное хранение в финотдел УГБ НКВД Татарской АССР.

Финотдел МВД Татарской АССР своим отношением от 11 мая 1957 года при № 17/1933 подтвердил, что принятые две сберкнижки, принадлежащие Ибрагимову на сумму 23208 рублей были оприходованы финотделом УГБ НКВД Татарской АССР по квитанции № 68 от 16 ноября 1937 года, о чем в книге учёта произведена соответствующая запись. Однако отметок о сдаче их в доход государства, или же о возвращении родственникам Ибрагимова данных не имеется.

По сообщению Управления Гострудсберкасс и Госкредита ТАССР от 6/VI-1957 года за № 124с во всех сберкассах города Казани лицевых счетов по вкладам и сберкнижек на имя Ибрагимова Г. Г. данных не имеется.

Центральная сберкасса № 4549 гор[ода] Ялты своим № 8 от 29/V-1957 года сообщила, что город Ялта, в период Отечественной войны, находилась на оккупированной территории, архивные документы кассы не сохранились и подтвердить о вкладах Ибрагимова не представляется возможности.

Учитывая, что Ибрагимов Г. Г. судом не был осужден, ввиду этого изъятые при его аресте две сберкнижки сданы в доход го-

сударства, как конфискованные ценности быть не могут и по документам ФИНО МВД ТАССР, Гострудсберкасс и Госкредита ТАССР указанные книжки сданными в доход государства не значится.

Кроме того жена Ибрагимова – Ибрагимова Х. М. даже после объявления о реабилитации мужа в течение 17 месяцев о возвращении сберегательных книжек со вкладами к соответствующим органам не обращалась и срок иска давно истек.

Руководствуясь п. 64 инструкции Министерства финансов СССР от 30 января 1956 года № 35 –

полагал-бы:

Дальнейшее расследование по данному делу прекратить.

В просьбе Фаткуллиной-Ибрагимовой Х.М. о возврате двух сберегательных книжек на сумму 23308 рублей ввиду истечения срока отказать.

О чем объявить под расписку Фаткуллиной-Ибрагимовой Х. М.

Пом[ощник] оперуполном[оченного] УАО КГБ при
СМ ТАССР лейтенант *подпись* (Райманов)
«Согласен»
Нач[альник] Учётно арх[ивного] отдела КГБ
при САМ ТАССР подполковник *подпись* (Галиуллин)

Расписка с данным заключением я ознакомилась, в просьбе моей о возвращении сберкнижек на сумму 23308 рублей отказано. С заключением я согласна.

Х. Фатхуллина-Ибрагимова.
28 июня 1957.

Справка помощника оперативного уполномоченного УАО КГБ при СМ ТАССР[1]

5 ноября 1957 г.

2/зс

Секретно
Экз[емпляр] № 2

Справка

Из материалов архивно-следственного дела № 2–4957 видно, что Ибрагимов Галимзян Гирфанович, 1887 года рождения, уроженец дер[евни] Султан Муратово, Стерлитамакского района, Баш[кирской] АССР, татарин, гражданин СССР, по профессии – писатель, к моменту ареста лечившегося в гор[оде] Ялте.

Ибрагимов Г. Г. арестован 29 августа 1937 года НКВД Тат[арской] АССР в г[ороде] Ялте и этапирован в гор[од] Казань.

Находясь в заключении, Ибрагимов 21/I-1938 года умер, поэтому в июне 1938 года настоящее дело производством было прекращено.

Следственное дело на Ибрагимова было вновь пересмотрено и постановлением следственного отдела КГБ при СМ ТАССР от 24/IX-1955 года следственное делопроизводство за отсутствием в действиях Ибрагимова состава преступления прекращено.

Из материалов дела также видно, что при его аресте, а также впоследствии имущество Ибрагимова изъято не было, однако по протоколу обыска от 29/VIII-1937 года при его аресте были изъяты две сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей (две тысячи триста восемь), которые постановлением 4 отдела НКВД от 10/XI-1937 года, до решения судебных органов были сданы на временное хранение в ФИНО УГБ НКВД ТАССР.

Финотдел МВД ТАССР своим отношением от 11/V-1957 года за № 17/1933 подтвердил, что принятые две сберкнижки, принадлежащие Ибрагимову на общую сумму 23208 рублей были оприходованы ФИНО УГКБ НКВД ТАССР, однако отметок о

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 192, 193 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

сдаче их в доход государства или же о возвращении родственникам Ибрагимова не имеются.

По сообщению Управления гострудсберкасс и госкредита ТАССР от 6/VI-1957 г[ода] за № 124с во всех сберкассах г[орода] Казани лицевых счетов по вкладам и сберкнижек на имя Ибрагимова данных не имелись и не имеются.

В связи с тем, что Ибрагимов указанную сумму денег положил на сберкнижку в г[ороде] Ялте, была запрошена центральная сберкасса г[орода] Ялты, которая своим № 8 от 29/V-1957 г. сообщила, что г[ород] Ялта, в период Отечественной войны находилась на оккупационной территории, архивные документы кассы не сохранились и подтвердить о вкладах Ибрагимова не представляется возможности.

На основании чего о возмещении этих денег его жене Фатуллиной Х. М. – заключением КГБ при СМ ТАССР от 26/VI-1957 г[ода] было ей отказано.

В архивно-следственном деле, а также в архиве КГБ при СМ ТАССР о конфискации имущества Ибрагимова после его ареста в гор[оде] Ялте никаких данных не имеются.

Пом[ощник] оперурполном[оченного] УАО КГБ при СМ ТАССР лейтенант *подпись* (Райманов)

«5» ноября 1957 года

Справка начальник учётно-архивного отдела КГБ при СМ ТАССР и помощника оперативного уполномоченного УАО[1]

5 ноября 1957 г.

2/зс

Секретно
Экз[емпляр] № 1

Справка

Из материалов архивно-следственного дела № 2–4957 видно, что Ибрагимов Галимзян Гирфанович, 1887 года рождения, уроженец дер[евни] Султан Муратово, Стерлитамакского района, Баш[кирской] АССР, татарин, гражданин СССР, по профессии – писатель, к моменту ареста лечившегося в гор[оде] Ялте.

Ибрагимов Г. Г. арестован 29 августа 1937 года НКВД Тат[арской] АССР в г[ороде] Ялте и этапирован в гор[од] Казань.

Находясь в заключении, Ибрагимов 21/I-1938 года умер, поэтому в июне 1938 года настоящее дело производством было прекращено.

Следственное дело на Ибрагимова было вновь пересмотрено и постановлением следственного отдела КГБ при СМ ТАССР от 24/IX-1955 года следственное делопроизводство за отсутствием в действиях Ибрагимова состава преступления прекращено.

Из материалов дела также видно, что при его аресте, а также впоследствии имущество Ибрагимова изъято не было, однако по протоколу обыска от 29/VIII-1937 года при его аресте были изъяты две сберегательные книжки на общую сумму 23208 рублей (двадцать три тысячи двести восемь), которые постановлением 4 отдела НКВД от 10 / XI-1937 года, до решения судебных органов были сданы на временное хранение в ФИНО УГБ НКВД ТАССР.

Финотдел МВД ТАССР своим отношением от 11/V-1957 года за № 17 / 1933 подтвердил, что принятые две сберкнижки, принадлежащие Ибрагимову на общую сумму 23208 рублей были оприходованы ФИНО УГКБ НКВД ТАССР, однако отметок о

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 200, 201 кәг.). Оешма секретариатының штемпеленнән күренгәнчә, анда 5 ноябрьдә кабул ителгән (керү № 3093). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

сдаче их в доход государства или же о возвращении родственникам Ибрагимова не имеются.

По сообщению Управления гострудсберкасс и госкредита ТАССР от 6/VI-1957 г[ода] за № 124с во всех сберкассах г[орода] Казани лицевых счетов по вкладам и сберкнижек на имя Ибрагимова данных не имелись и не имеются.

В связи с тем, что Ибрагимов указанную сумму денег положил на сберкнижку в г[ороде] Ялте, была запрошена центральная сберкасса г. Ялты, которая своим № 8 от 29/V-1957 г[ода] сообщила, что г. Ялта, в период Отечественной войны находилась на оккупационной территории, архивные документы кассы не сохранились и подтвердить о вкладах Ибрагимова не представляется возможности.

На основании чего о возмещении этих денег его жене Фаткуллиной Х. М.– заключением КГБ при СМ ТАССР от 26/VI-1957 г[ода] было ей отказано.

В архивно-следственном деле, а также в архиве КГБ при СМ ТАССР о конфискации имущества Ибрагимова после его ареста в гор[оде] Ялте никаких данных не имеются.

Нач[альник] Учётно арх[ивного] отдела КГБ
при СМ ТАССР подполковник *подпись* (Галиуллин)
Пом[ощник] оперуполном[оченного] УАО
лейтенант *подпись* (Райманов)
№ 8/5–5572

«5» ноября 1957 года

1958
Обращение директора Института языка, литературы и истории Казанского филиала АН СССР председателю Комитета государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР с просьбой оказать содействие в поисках архивных материалов и рукописей ныне реабилитированных татарских писателей и учёных-филологов[1]

1 августа 1958 г.

Академия наук СССР
Казанский филиал
Институт языка, литературы и истории
1 августа 1958 г[ода]
№ 062

Секретно
Экз[емпляр] № 1

Председателю Комитета государственной безопасности при Совете Министров Татарской АССР
тов[арищу] Ромашкову П. И.

Институт языка, литературы и истории Казанского филиала Академии наук СССР обращается к Вам с просьбой оказать содействие в поисках архивных материалов и рукописей ныне реабилитированных татарских писателей и учёных-филологов Галимджана Ибрагимова, Джамала Валидова (Джамал Валиди), Шагияхметова Абдулхака Джалялетдиновича (Гумер Тулумбайский), Фатиха Сайфи (Фатих Сайфи-Казанлы), Нигмета Хаки-

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 199 кәг.). Адресат штемпельләреннән күренгәнчә, секретариатка шул елның 2 августында кабул ителгән (керү № 1203), бүлеккә 4 августта тапшырылган (керү № 12656). Өстә уң якта шундый язу бар: «т. Хуснутдинову. Проверьте № документа (*подпись неразборчива)*. 4/VIII-58»; аста уң якта: «т. Филатову. 1. Тщательно проверьте наличие в архиве рукописей. 2. Ознакомите т. Мутагирова *(подпись Хуснутдинова)*. 4/VIII-58». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

мова (Нигмет Хаким), которые были репрессированы в тридцатые годы.

Эти известные писатели и учёные в течение ряда лет занимались изучением истории, языка татарского народа, собиранием древних рукописей, архивов татарских писателей-классиков и других материалов. В случае сохранности эти материалы могли бы явиться ценными научными источниками для изучения истории, языка и литературы татарского народа.

Директор Института языка,
литературы и истории Казанского
филиала АН СССР *подпись* (Х. Ф. Хайруллин[1])

[1] *Х. Ф. Хайруллин* – Хәсән Фәхретдин улы Хәйруллин (1910–1994), филология фәннәре кандидаты, әдәбият галиме, тәнкыйтьче.

Сообщение начальника отдела КГБ при Совете Министров Татарской АССР директору Института языка, литературы и истории Казанского филиала Академии наук СССР об отсутствии рукописей Г. Ибрагимова в архиве КГБ[1]

8 сентября 1958 г.

Вх[одящий] № 12656

Секретно

Экз[емпляр] № 2

бе-2
«8» сентября 1958
8/4–3512

Директору Института языка, литературы и истории
Казанского филиала Академии наук СССР
товарищу Х. Ф. Хайруллину

На Ваш запрос № 062 от 1-го августа 1958 г[ода] сообщаем, что по имеющимся у нас данным за последнее время Галимзян Ибрагимов проживал в гор[оде] Ялте, где он был арестован и этапирован в г[ород] Казань.

По материалам прекращенного архивно-следственного дела при аресте у последнего значатся изъятыми только личные документы, а личная переписка изъятой не значится.

По заявлению его жены у Ибрагимова при аресте якобы без соответствующего оформления были изъяты два чемодана рукописи, но они поступившими в наш архив не значатся.

На наш запрос Аппарат КГБ в гор[оде] Ялте сообщил, что в годы Отечественной войны все архивные документы ими уничтожены.

В архивах КГБ при СМ ТАССР и МВД ТАССР личная переписка и научные труды Валидова Джамал, Шагиахметова Абдулхака, Фатиха Сайфи и Хакимова Нигмата также не обнаружены. По материалам прекращенных архивно-следственных дел у вы-

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 198 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

ше перечисленных при их аресте значатся изъятыми только личные документы. Имели ли они, кроме изданных, другие научные труды и о их судьбе данными не располагаем.

Начальник отдела КГБ при Совете
Министров Тат[арской] АССР – Подполковник (Х. Галиуллин)
Верно: *(подпись неразборчива)*

1962

Заявление Фатхуллиной Х. М. председателю Комитета госбезопасности ТАССР с просьбой оказать содействие в розыске рукописей Г. Ибрагимова[1]

11 апреля 1962 г.

Председателю Комитета госбезопасности ТАССР тов[арищу] Бичурину[2]
от Фатхуллиной Х. М.

Заявление.

Я, Фатхуллина Х. М., прошу Вашего содействия в розыске рукописей и архива моего мужа, писателя Г. Ибрагимова, которые, я это знаю точно, были вывезены в 1937 г[оду] из г[орода] Ялты в г[ород] Казань. Руководил этим мероприятием некий Курбанов.

Я уверен, что это необходимо всем, кому не безразлично творчество известного татарского писателя Галимджана Ибрагимова.

С уважением: *подпись разборчива* Фатхуллина.

11/IV 62 г[ода].

Казань, Восстания, д[ом] 9а, кв[артира] 4 (ком[ната] 3),

Фатхуллиной Х. М.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 202 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 14 апрелендә кабул ителгән (керү № Ф-2). Өстә уң якта шундый язу бар: «т. Хуснутдинову. Организуйте розыск рукописей Г. Ибрагимова. Результаты доложите *(подпись Бичурина)*. 14/IV-62»; аста сул якта: «т. Кузьмину. Прошу переговорить *(подпись Хуснутдинова)*. 14/IV-62». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Бичурин* – Абдулла Хәлил улы Бичурин (1911–1986), дәүләт иминлеге органы хезмәткәре, генерал-майор (1964), 1961–1981 елларда ТАССР Министрлар Советы каршындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисе.

Отношение начальника отделения КГБ при СМ ТАССР заведующему Гострудсберкассы № 4549 города Ялты Крымской области[1]

23 апреля 1962 г.

бе-2 Секретно
«23» апреля 1962 г[ода] Экз[empляр] № 2
8/4–2–4957

Заведующему Гострудсберкассы № 4549
гор[ода] Ялты, Крымской обл[асти]

В Комитет госбезопасности при Совете Министров ТАССР поступило заявление от Фатхуллиной Хадычи Мухамединовны о возврате двух сберкнижек с остатком вклада на сумму 23208 руб[лей], изъятых при аресте её мужа бывш[его] писателя Ибрагимова Галимжана Гирфановича до ареста 29 августа 1937 года проживающего в гор[оде] Ялте, по ул[ице] Боткинской дом 23.

По данным финотдела КГБ при СМ ТАССР изъятые у Ибрагимова Галимжана сберкнижки № 22855 с остатком вклада 7917 и № 2697 с остатком вклада 15291 руб[лей] 17 июля 1941 года направлены в сберкассу № 4549 города Ялты.

В связи с реабилитацией Ибрагимова Галимжана нами решается вопрос о возврате указанной на сберкнижках суммы. Прошу проверить по вашим учетам и подтвердить наличие остатка вклада по сберкнижкам Ибрагимова Г. или сообщить когда и кому была передана указанная сумма.

Начальник отд[еления] КГБ при СМ ТАССР
майор (Хуснутдинов)
Верно: *подпись Кузьмина*

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 221 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Прошение начальника отделения КГБ при СМ ТАССР заведующему гострудсберкассой № 4549 города Ялты Крымской области об ускорении исполнения запроса[1]

7 мая 1962 г.

бе – 2 Секретно
«7» мая 1962 г[ода] Экз[емпляр] № 2
8 / 4–2–4957

Прошу ускорить исполнение нашего запроса № 8 / 4–2–4957 от 23 апреля 1962 года на Ибрагимова Галимзяна.

Начальник от[деления] КГБ при СМ ТАССР
майор (Хуснудинов)
Верно: *подпись Кузьмина*

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 220 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Заключение старшего инспектора отделения КГБ при СМ ТАССР по исковому заявлению Фатхуллиной Х. М[1].

21 мая 1962 г.

бе-3.
«Утверждаю»
Председатель Комитета госбезопасности
при Совете Министров Татарской АССР
Полковник
(А. Бичурин)
«31» мая 1962 года.

Заключение
(по исковому заявлению Фатхуллиной Х. М.)
«21» мая 1962 года, гор[од] Казань.

Я, старший инспектор отделения КГБ при СМ ТАССР Кузьмин, рассмотрев материалы архивно-следственного дела № 2–4957 на Ибрагимова Галимзяна Гирфановича и заявление его жены Фатхуллиной Х. М. о возврате денег по сберкнижкам, конфискованным при аресте Ибрагимова Г. в 1937 году,

нашел:

Из материалов архивно-следственного дела на Ибрагимова видно, что он был арестован 29 августа 1937 года НКВД ТАССР в гор[оде] Ялте, Крымской области и находясь под следствием, умер 21 января 1938 года от туберкулеза легких в больнице ОМЗ НКВД ТАССР.

Дело на Ибрагимова Галимзяна Гирфановича постановление УГБ НКВД Татарской АССР от 17 июня 1938 года производством прекращено ввиду смерти.

В 1955 году следственное дело на Ибрагимова Г. было пересмотрено и постановлением Комитета госбезопасности при СМ ТАССР от 24 сентября 1955 года производством прекращено за отсутствием в действиях Ибрагимова Г. состава преступления.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 216, 217, 218 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

В марте 1957 года от жены Ибрагимова Г.– Фатхуллиной Х. М. в КГБ при СМ ТАССР поступило заявление о возврате денег по сберкнижкам, изъятым при аресте Ибрагимова.

Как видно из протокола обыска от 29 августа 1937 г[ода] при аресте Ибрагимова сотрудником УГБ НКВД ТАССР были изъяты сберкнижка – счет № 2697 на сумму 15291 руб[лей] и сберкнижка – счет № 22855 на сумму 7917 руб[лей], которые согласно постановлению УГБ НКВД ТАССР были сданы в кассу финотдела УГБ НКВД ТАССР по квитанции № 68 от 16 ноября 1937 года.

Однако о зачислении в доход государства суммы, указанной в сберкнижках, сведений в архивно-следственном деле не имеется.

Проверкой в финотделе КГБ-МВД ТАССР и Управлении гострудсберкасс и госкредита ТАССР в 1957 году факт конфискации и зачисления в доход государства изъятых у Ибрагимова сберкнижек также не подтвердился, а поэтому согласно заключению КГБ при СМ ТАССР от 26 июня 1957 года в просьбе Фатхуллиной о возврате двух сберегательных книжек на сумму 23208 руб[лей] было отказано.

14 апреля 1962 года Фатхуллина Х. М. вторично обратилась в КГБ при СМ ТАССР с просьбой о возврате двух сберегательных книжек. Изъятых при аресте Ибрагимова Г.

Произведенной повторно тщательной проверкой архивных документов финотдела НКВД ТАССР установлено, что принятые в кассу финотдела УГБ НКВД ТАССР по квитанции № 68 от 16 ноября 1937 года две сберегательные книжки на сумму 23208 руб[лей], изъятые при аресте Ибрагимова Галимзяна направлены 17 июля 1941 года в Центральную сберкассу № 4549 гор[ода] Ялты, Крымской области.

На запрос КГБ при СМ ТАССР о подтверждении наличия вкладов и факта зачисления денег в доход государства по сберкнижкам Ибрагимова, Центральная сберкасса № 4549 гор[ода] Ялты, Крымской области своим № 73 от 3 мая 1962 года сообщила, что подтвердить наличие вкладов на имя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича не может, т[ак] к[ак] гор[од] Ялта подвергался немецкой оккупации и весь архив сберегательной кассы уничтожен.

Учитывая, что возможности дальнейшего расследования заявления Фатхуллиной Х. М. исчерпаны, а из сообщения финотделения КГБ при СМ ТАССР от 18 апреля 1962 года видно, что изъятые у Ибрагимова сберкнижки с остатком вклада на сумму

23208 руб[лей] 17 июля 1941 года направлены в Центральную сберкассу № 4549 города, на основании вышеизложенного и руководствуясь директивой Министерства Финансов СССР и КГБ при СМ СССР № 13–1283 / 3с и 137 с от 12. XI. 1956 г[ода]

полагал бы:

Данное заключение с материалами проверки представить на комиссию при Министерстве Финансов ТАССР для рассмотрения и решения вопроса о возврате соответствующей суммы, указанной в сберкнижках, изъятых при аресте Ибрагимова Галимзяна Гирфановича его наследникам.

Старший инспектор от[деления] КГБ при СМ
Татарской АССР *подпись* (Кузьмин)
«Согласен»
Начальник от[деления] КГБ при СМ ТАССР
п/п. майор (Хуснутдинов)
«21» мая 1962 года.

Сообщение начальника отделения КГБ при СМ Татарской АССР заместителю министра финансов Татарской АССР по поводу искового заявления жены Ибрагимова – Фатхуллиной Х. М[1].

31 мая 1962 г.

бз-2
31 мая [196] 2 — Копия. Секретно
8 / 4–2–4957 — Экз[емпляр] № 2

Заместителю министра финансов Татарской АССР

При этом направляю выписку из постановления Следственного отдела КГБ при СМ ТАССР от 24 сентября 1955 года по делу Ибрагимова Галимзяна Гирфановича и заключение по исковому заявлению жены Ибрагимова – Фатхуллиной Х. М.– для рассмотрения комиссией при Министерстве финансов Татарской АССР и решения вопроса о выплате соответствующей суммы законным наследникам Ибрагимова Г. Г.

Одновременно сообщаю, что по материалам архивно-следственного дела на Ибрагимова его родственниками значатся брат Ибрагимов Хаким Гирфанович, проживает гор[оде] Стерлитамак, Краснознаменный посёлок, квартал № 8, дом 26 «а», кв[артира] 6.

Приложение:

1. Заключение на 3-х листах.

2. Выписка из постановления на 1 листе.

3. Письмо финотделения КГБ ТАССР от 18-го апреля 1962 г[ода] на 1 листе.

4. Письмо сберкассы г[орода] Ялты от 3/V-62 г[ода] на 1 листе.

5. Заявление Фатхуллиной на 1 листе.

всего – на 7 листах.

Начальник отделения КГБ при СМ
Татарской АССР майор *подпись* (Хуснутдинов)

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 215 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение заместителя министра финансов ТАССР и начальника отдела госдоходов заведующему Казанским горфинотделом (копия Комитету госбезопасности при Совете Министров ТАССР) о предложении выдать законным наследникам Г. Ибрагимова остаток вклада по сберкнижкам[1]

7 августа 1962 г.

Секретно
Экз[емпляр] № 2

РСФСР
ТАССР
Министерство финансов
«7» августа 1962 г[ода]
№ 75 с
г[ород] Казань

Зав[едующему] Казанским горфинотделом
тов[арищу] Будрину Н. Г.
Копия: Комитет госбезопасности при Совете Министров ТАССР

Направляя при этом копию письма Комитета госбезопасности при Совете Министров ТАССР от 31 мая 1962 года № 8 / 4–2–4957, заключение КГБ при СМ ТАССР по исковому заявлению жены Ибрагимова – Фаткуллиной Х. М. от 21 мая 1962 года, копию выписки из постановления следственного отдела КГБ при СМ ТАССР от 24/IX-1955 года в отношении Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, Министерство Финансов ТАССР предлагает в связи с реабилитацией Ибрагимова Г. Г. выдать законным наследникам Ибрагимова остаток вклада по сберкнижкам в сумме 23208 руб[лей].

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 222 кәг.). Аста уң якта шундый язу бар: «т. Емельяновой (*подпись Хуснутдинова*). 9/VIII-62 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

При рассмотрении указанного вопроса следует иметь в виду, что возврат вкладов должен быть произведен с учетом денежной реформы 1947 года и изменения с 1 января 1961 года масштаба цен, исходя из общей суммы 23208 руб[лей] (в старом масштабе цен) с начислением процентов с момента изъятия (29 августа 1937 года) по день возврата.

Приложение: Упомянутые на 4 листах.

Зам[еститель] министра финансов ТАССР *подпись* (Л. Бугров)

Нач[альник] отдела госдоходов *подпись* (Д. Черейский)

Отношение заведующей бюро ЗАГС города Ялты начальнику отделения КГБ при СМ ТАССР о препровождении копии актовой записи о браке Г. Г. Ибрагимова с Х. М. Фатхуллиной[1]

15 августа 1962 г.

УССР
Исполнительный комитет
Ялтинского
городского Совета
депутатов трудящихся
Крымской области
Бюро записей актов
гражданского
состояния
«15» VIII. 1962 г[ода]
№ 1014
г[ород] Ялта

Нач[альнику] отд[еления] КГБ при СМ ТАССР
майору Хуснутдинову
На № 8/4–2–4957 от 2.VIII. 1962 года.

При этом препровождается копия актовой записи о браке № 153 от 7.VI-1935 г[ода] на гр[ажданина] Ибрагимова Галимджана Гирфановича и гр[ажданки] Фатхуллину Хадиче Мухамедовну по Вашему запросу.

Зав[едующий] Бюро ЗАГС Долгая

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 224 кәг.). Аста сул якта шундый язу бар: «т. Емельяновой *(подпись Хуснутдинова)*. 23/8–62 г.» Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Запись акта о браке Г. Г. Ибрагимова с Х. М. Фатхуллиной[1]

15 августа 1962 г.

Крымская обл[асть] — Копия
г[ород] Ялта
Гор[одская] ЗАГС

Запись акта о браке № 153

7 июня 1935 г[ода].

	Он	Она
1. Фамилия до брака	Ибрагимов	Фатхуллина
2. Фамилия после брака	Ибрагимов	Фатхуллина
3. Имя	Галимджан	Хадича
4. Отчество	Гирфанович	Мухамедовна
5. Национальность	татарин	татарка
6. Возраст	1887 г[ода] рожд[ения]	1901 г[ода] рожд[ения]
7. Семейное состояние	В браке не состоит, вдов, разведен (подчеркнуть)	В браке не состоит, разведена (подчеркнуть)
8. Имеет ли детей	нет	нет
1. В какой по счету брак вступает	первый	второй
2. а) род занятий (службы) в настоящее время или другой источник средств существования	персональный пенсионер	фармацевт
б) место работы, название предприятия, колхоза или учреждения	______	г[ород] Ялта Аптека
3. Адрес вступающих в брак	г[ород] Ялта ул[ица] Халтурина, д[ом] № 5.	

4. Предъявленные

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 225 кәг.). Беренче мәртәбә Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында бастырылган (Казан, 2000, б. 330–331). Текст күчермәдән алынды.

документы	Паспорт: КА № 197617 от 22. VII-1933	Паспорт: КБ № 025189 от 3. VI-1935

Ялтинский о/м выд[ан] Ялтин[ским] о/м

5. Заявление вступающих
в брак Заявление

В брак вступаем добровольно, условия вступления в брак, указанные в ст. 4, 5 и 6 Кодекса Законов о браке, семье и опеке нам прочитаны и препятствий в отношении нас к регистрации брака не имеется. О состоянии здоровья мы взаимно осведомлены, ст. [...] УК об ответственности за дачу ложных сведений нам объявлены.

6. Подписи вступающих
в брак роспись роспись

7. Особые отметки Фактическ[ий] брак с 12/III-1934 г[ода]

Копия верна:
Зав[едующий] Бюро ЗАГС Долгая
Заверено гербовой печатью

(На Ваш № 8/4–2–4957 от 2.VIII-1962)

1965
Прошение УАО КГБ при СМ ТАССР начальнику УАО УКГБ при СМ УССР по Крымской области о проверке рукописей Г. Г. Ибрагимова в их архиве[1]

27 января 1965 г.
Секретно

бе-2
Комитет
Государственной
безопасности
при
Совете Министров
Татарской АССР
«27» января 1965 г[ода]
№ 8/4–982
гор[од] Казань

Начальнику УАО УКГБ при СМ УССР
по Крымской области
гор[од] Симферополь

КГБ при СМ Татарской АССР по заданию партийных органов разыскиваются рукописи быв[шего] татарского писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, БАССР.

Ибрагимов Г. Г. до 1937 года проживал в гор[оде] Ялте, по ул[ице] Боткинской, дом 23.

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 228, 228 (икенче ягы) кәг.). Адресат документны 30 гыйнварда кабул иткән (керү № 1377). Аста уң якта шундый язулар бар: «т. Повеожуп А. Г. К исполнению *(подпись неразборчива)*. 30/I»; «с. пр. возвратить со справкой на обороте *(подпись Анисмова)*. 1/II-65 г.». Кәгазьнең икенче ягында кулдан шулай язылган: «Справка. Произведенной проверкой по всем фондам рукописи Ибрагимова Г. Г. в архиве не обнаружены. Нач. УАО УКГБ Крымской обл. майор *подпись (Анисимов)*. 1 февраля 1965 г.». Документ Казанда шул елның 6 февралендә кабул ителгән (керү № 1416). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

29 августа 1937 года Ибрагимов Г. Г. по указанному адресу был арестован сотрудниками НКВД ТАССР и этапирован в гор[од] Казань.

По имеющимся у нас данным, при аресте Ибрагимова Г. Г. принимал участие сотрудник Ялтинского горотдела НКВД Фролов Константин Константинович. Во время ареста у Ибрагимова были изъяты принадлежащие ему рукописи, которые тогда же переданы в Ялтинское горотделение НКВД.

Прошу дать указание проверить не хранятся ли рукописи Ибрагимова Галимзяна Гирфановича в Вашем архиве и при обнаружении таковых выслать их в наш адрес.

Начальник УАО КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись* (Пляченко)

Прошение учетно-архивного отделения КГБ при СМ ТАССР начальнику учетно-архивного отдела КГБ при СМ СССР о проверке рукописей Г. Г. Ибрагимова в их архиве[1]

20 февраля 1965 г.
Секретно

бе-2
Комитет
Государственной
безопасности
при
Совете Министров
Татарской АССР
«20» февраля 1965 г[ода]
№ 8/4–2011
гор[од] Казань

Начальнику учетно-архивного отдела
КГБ при СМ СССР
Генерал-майору
Товарищу Прокопенко А. В.
гор[од] Москва

КГБ при СМ Татарской АССР по заданию партийных органов разыскиваются рукописи быв[шего] татарского писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, БАССР.

Ибрагимов Г. Г. до 1937 года проживал в гор[оде] Ялте, по ул[ице] Боткинской, дом 23.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 229, 229 (икенче ягы) кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 5 мартында кабул ителгән (керү № 2632). Өстә уң якта шундый язулар бар: «Секретариату. Возвратить адресату с результатами проверки. Приложение: на 1 лист. / Нач-к 3 отделения УАО КГБ при СМ СССР *(подпись неразборчива)* 3 мар. 1965 г.»; «т. Кузьмину. Подготовьте такой же запрос в лит. архив *(подпись Пляченко)*. 5/III-65 г.». Кәгазьнең икенче ягында кулдан шулай язылган: «Рекомендуем в литературный архив при Главн. архивном управлении *(подпись неразборчива)*». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

29 августа 1937 года Ибрагимов Г. Г. по указанному адресу был арестован сотрудниками НКВД ТАССР и этапирован в гор[од] Казань.

Во время ареста у Ибрагимова, якобы, были изъяты принадлежащие ему рукописи и переданы в Ялтинское горотделение НКВД. Проверкой в архиве УАО УКГБ при СМ УССР по Крымской области рукописи Ибрагимова Г. Г. не обнаружены.

Просим дать указание проверить не хранятся ли рукописи Ибрагимова Галимзяна Гирфановича в Вашем архиве и при обнаружении таковых выслать их в наш адрес.

Начальник УАО КГБ при СМ ТАССР
подполковник *подпись* (А. Пляченко)

Документ запроса о выдаче полной справки о Г. Г. Ибрагимове[1]

24 февраля 1965 г.

Секретно
35

1. Фам. *Ибрагимов*
2. Имя и отч[ество] *Галямзян Гирфанович*
3. Год рожд[ения] *1887.*
4. Место рожд[ения] *д[еревня] Султан-Муратово, Стерлитамакского рай-на БАССР*
5. Адрес______
6. Место работы и должность__________
7. Какая нужна справка *полная*

Начальник 3 отделения *(подпись неразборчива)*
№ 17080
«24» II 1965 г[ода].
Исполнитель *(подпись неразборчива)*

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 230 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Прошение учетно-архивного отделения КГБ при СМ ТАССР в Главное архивное управление о проверке рукописей Г. Г. Ибрагимова в их архиве[1]

9 марта 1965 г.

Секретно

бе-2 Экз[емпляр] № 2

«9» марта 1965 г[ода]

№ 8/4–2–4957

гор[од] Казань

В Главное архивное управление при Совете
Министров Союза СССР
Литературный отдел
гор[од] Москва

КГБ при СМ Татарской АССР по заданию партийных органов разыскиваются рукописи быв[шего] татарского писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича, 1887 года рождения, уроженца дер[евни] Султан-Муратово, Стерлитамакского района, БАССР.

Ибрагимов Г. Г. до 1937 года проживал в гор[оде] Ялте, по ул[ице] Боткинской, дом 23.

29 августа 1937 года Ибрагимов Г. Г. по указанному адресу был арестован сотрудниками НКВД ТАССР и этапирован в гор[од] Казань.

Во время ареста у Ибрагимова Г. Г. были изъяты принадлежащие ему рукописи и переданы в Ялтинское горотделение НКВД.

Проверкой в архиве УКГБ при СМ УССР по Крымской области и КГБ при СМ СССР рукописи Ибрагимова Г. Г. не обнаружены.

Просим дать указание проверить не хранятся ли рукописи Ибрагимова Галимзяна Гирфановича в Вашем архиве и при обнаружении таковых выслать их в наш адрес.

Начальник подразделения КГБ при СМ
Татарской АССР (А. Пляченко)

Верно: (*подпись Кузьмина*)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 231 кәг.). Астагы язмадан аңлашылганча, адресатка шул ук көнне җибәрелгән. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение ЦГАЛИ СССР начальнику подразделения КГБ при СМ СССР Татарской АССР[1]

29 марта 1965 г.
Секретно

лк2
Главное архивное управление
при Совете Министров СССР
Центральный
государственный архив
литературы и искусства СССР
«29» марта 1965 г[ода]
№ 06с
г[ород] Москва

Начальнику подразделения КГБ при СМ СССР
Татарской АССР
тов[арищу] Пляченко А.
На Ваш запрос за № 8/4–2–4957 от 9 марта 1965 г[ода]

Центральный государственный архив литературы и искусства СССР сообщает, что рукописи Ибрагимова Галимзена Гирфановича в архиве на хранении не обнаружены.

/ Начальник ЦГАЛИ СССР *подпись другого человека* (Н. Волкова)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 232 кәг.). Күрсәтелгән оешманың грифле рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 2 апрелендә кабул ителгән (керү № 4028). Өстә шундый язу бар: «т. Емельяновой А. Т. *(подпись Пляченко)*. 2/IV-65 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Заявление Мухамедова Э.-Г. Д. в Комитет госбезопасности [СССР] с просьбой вернуть документы, рукописи и книги, изъятые при аресте ее мужа Г. Г. Ибрагимова[1]

13 августа 1965 г.

В Комитет госбезопасности

Мухамедовой Э.-Г.Д.,
проживающей в
г[ороде] Самарканде-23,
ул[ица] Карла-Маркса, 43

Заявление.

Прошу Вас вернуть мне все документы, рукописи и книги, изъятые у моего мужа в 1937–1938 годах при его аресте в г[ороде] Ялте, а также все документы, рукописи и книги, принадлежавшие ему и находившиеся в то время на временном хранении в Центральном Краеведческом музее Татреспублики (в г[ороде] Казани).

Мой муж – классик татарской литературы – Галимджан Гирфанович Ибрагимов 1887 г[ода] рождения, уроженец д[еревни] Султанмуратово, Уфимской области. Арест[ован] в XI 1937 г[оду] в г[ороде] Ялте и находился подследствии в гор[оде] Казани Татар[ской] АССР, реабилит[ирован] ВК ВС СССР.

подпись (Мухамедова Э.Д.)
13/VIII-65 г[ода].

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 235 кәг.). Адресат язмаларыннан күренгәнчә, шул елның 14 августында кабул ителгән (керү № 77392). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника 1 отделения КГБ при Совете Министров СССР начальнику учетно-архивного отделения КГБ при Совете Министров Татарской АССР рассмотреть заявление Мухамедовой Э. Г. Д. с просьбой возвратить документы, рукописи и книги, изъятые при аресте ее мужа Г. Г. Ибрагимова[1]

21 августа 1965 г.

Секретно
Экз[емпляр] № 1

сл-2
СССР
Комитет
Государственной безопасности
при Совете Министров СССР
Учетно-архивный отдел
«21» августа 1965 г[ода]
№ 16/1–77392
гор[од] Москва

Начальнику учетно-архивного отделения
КГБ при Совете Министров Татарской АССР
подполковнику т[оварищу] Пляченко А. А.
г[ород] Казань

Направляем на Ваше рассмотрение заявление гр[аждан]ки Мухамедовой Э. Г. Д. с просьбой возвратить документы, рукописи и книги, изъятые при аресте ее мужа – Ибрагимова Галимджана Гирфановича, а также оказать помощь в получении тех принадлежавших ему документов, рукописей и книг, которые в

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 234 кәг.). Күрсәтелгән оешманың грифле рәсми кәгазенә язылган. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, шул елның 25 августында кабул ителгән (керү № М-6). Өстә шундый язу бар: «т. Емельяновой А. Т. На основании документов розыска документов Ибрагимова подготовьте обстоятельный ответ заявителю *(подпись Пляченко)*. 25/VIII-65 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1937–38 гг. находились на временном хранении в краеведческом музее Татарской АССР. Архивное уголовное дело на Ибрагимова Г. Г. хранится в КГБ Татарской АССР за № 2–4957.

О принятом решении просим сообщить заявительнице.

Приложение: заявление на 1 листе – только адресату.

Начальник 1 отделения
подполковник *подпись* (Милонов)

Сообщение начальника подразделения КГБ при СМ Татарской АССР Мухамедовой Э.-Г. Д. об отсутствии среди изъятых вещей рукописей и книг при аресте Г. Г. Ибрагимова[1]

28 августа 1965 г.

Мухамедова Э-Г. Д.
гор[од] Самарканд-23,
ул[ица] Карла Маркса, д[ом] 43.

На Ваше заявление от 13 августа 1965 года, адресованное в Комитет госбезопасности при СМ СССР сообщаем, что по материалам архивно-следственного дела Ибрагимова Галимзяна Гирфановича рукописи и книги изъятыми при его аресте в 1937 году не значатся.

Начальник подразделения КГБ при СМ
Татарской АССР (Пляченко)
«28» августа 1965 года.
верно: *(подпись Кузьмина)*
От руки: Отправлено по почте 28/VIII-65 г. (*подпись неразборчива*)

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 233 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Сообщение начальника отделения отдела КГБ при Совете Министров СССР гражданке Мухамедовой Э. Д. о не сохранении за давностью времени изъятой одной папки у Г. Г. Ибрагимова при его аресте[1]

8 октября 1965 г.

сл-3

Гр[аждан]ке Мухамедовой Э. Д.
г[ород] Самарканд, улица Карла Маркса, дом 43.

Сообщаем, что Ваше заявление от 17 сентября 1965 года Комитетом госбезопасности рассмотрено.

Произведенной проверкой установлено, что при аресте Вашего мужа – Ибрагимова Галимджана Гирфановича была изъята одна папка документов (какие конкретно не указано).

Однако за давностью времени эти документы не сохранились.

Начальник отделения отдела КГБ при
Совете Министров СССР Чибисов

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 236 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Отношение начальника I отделения КГБ при Совете Министров СССР начальнику учетно-архивного отделения КГБ при Совете Министров Татарской АССР[1]

12 октября 1965 г.

Секретно
Экз[емпляр] № 1

сл-2
СССР
Комитет
Государственной безопасности
при Совете Министров СССР
Учетно-архивный отдел
«12» сентября 1965 г[ода]
№ 16/1–9148
гор[од] Москва

Начальнику учетно-архивного отделения КГБ при Совете Министров Татарской АССР
Подполковнику
тов[арищу] Пляченко А. А.

На № 8/4–2–4957 от 29 сентября 1965 года

По миновании надобности возвращаем Вам архивное уголовное дело № 2–4957 на Ибрагимова Галимджана Гирфановича.

Приложение: дело № 2–4957 в 1 томе – только адресату

Начальник I отделения
подполковник *(подпись неразборчива)* (Милонов)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 2 т., 4 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла. Адресат штемпеленнән күренгәнчә, 14 ноябрьдә кабул ителгән (керү № 12402). Аста уң якта шундый язу бар: «т. Емельяновой *(подпись Пляченко).* 14/X-65 г.». Имзаны 1 отделение башлыгының урынбасары куйган.

1968
Прошение ответственного секретаря правления Союза писателей Узбекистана в Ялтинский Комитет госбезопасности оказать всемирное содействие писательнице Мухамедовой Э. Д. в розыске документов и рукописей, изъятых у Г. Ибрагимова[1]

21 мая 1968 г.

Союз писателей Узбекистана
№ 218 21 мая 1968 г.

В Ялтинский Комитет безопасности

Союз писателей Узбекистана просит Вас оказать всемирное содействие писательнице Мухамедовой Э. Д., супруге классика татарской литературы Галимджана Ибрагимова в розыске документов и рукописей, изъятых у Г. Ибрагимова в ноябре 1937 года.

Честное имя Галимджана Ибрагимова давно уже восстановлено и каждый найденный документ и каждая обнаруженная рукопись явилась бы ценным вкладом в сокровищницу многонациональной советской литературы.

Ответ[ственный] Секретарь Правления
Союза писателей Узбекистана *подпись* (А. Уразаев[2])

---

[1] Төп нөсхә (рәсми кәгазьгә язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 238 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *А. Уразаев* – Габдулла Гыйматдин улы Уразаев (1904–1985 елдан соң), тумышы белән элекке Самара губернасы Мәләкәс өязе Урта Кандалый (хәзерге Ульяновск өлкәсе Иске Майна районы Абдул) авылыннан.

Сообщение заместителя начальника отдела УКГБ при СМ УССР по Крымской области в городе Ялте начальнику 10 отделения УКГБ при СМ УССР по Крымской области и начальнику 10 отделения КГБ при СМ Татарской АССР[1]

20 июня 1968 г.

ди-3 На № 7 / 640 Вх[одящий] № 1789

Секретно
Экз[емпляр] № 2

Украинская ССР
Управление Комитета
государственной безопасности
при Совете Министров
Украинской ССР
по Крымской области
отдел УКГБ
«20» июня 1968 г[ода]
№ 1857
гор[од] Ялта

Начальнику 10 отделения УКГБ при СМ УССР по Крымской области
подполковнику тов[арищу] Домнину Л. П.
г[ород] Симферополь
Начальнику 10 отделения КГБ при СМ Татарской АССР
гор[од] Казань

В отдел УКГБ при СМ УССР по Крымской области в г[ороде] Ялте и в управление КГБ по Крымской области обратилась гр[аждан]ка Мухамедова Э. Д. с заявлением о розыске документов и рукописей, изъятых у Ибрагимова Галимджана Гирфановича, 1887 года рождения, при аресте его в 1937 году в г[ороде] Ялте.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 237 кәг.). Адресат штемпеленнән күренгәнчә, Казанда шул елның 24 июнендә кабул ителгән (керү № 8799). Өстә уртада шундый язу бар: «т. Хуснутдинову. Прошу подготовить *(подпись неразборчива)*. 24/VI-68 г.». Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

По оперучётам проходит Ибрагимов Г. Г., который 29 августа 1937 года по заданию НКВД Татарской АССР арестован Ялтинским отделом НКВД Крыма и 5 октября 1937 года этапирован в распоряжение НКВД Татарской АССР в г[ород] Казань.

10 июня 1968 года Мухамедовой Э. Д. дан ответ о том, что документов и рукописей Ибрагимова Г. Г. в отделе УКГБ в г[ороде] Ялте Управления КГБ по Крымской области не имеется и ей рекомендовано по этому вопросу обратиться в КГБ при СМ Татарской АССР.

Изложенное сообщаем для сведения.

Приложение: заявление М-5 на 1 листе несекретно – второму адресату.

Зам[еститель] начальника отдела УКГБ при СМ
УССР по Крымской области в г[ороде] Ялте
майор *подпись* (Петухов)

Сообщение начальника подразделения КГБ при СМ Татарской АССР ответственному секретарю правления Союза писателей Узбекистана[1]

26 июня 1968 г.

не-2 Вх[одящий] № 8799 Копия
Экз[емпляр] № 2

Ответственному секретарю Правления Союза писателей Узбекистана
товарищу Уразаеву
гор[од] Ташкент, ул[ица] Братская, 29.

На Ваш № 218 от 21 мая 1968 года.

В мае 1962 года жене татарского писателя Ибрагимова Галимзяна Гирфановича – Фатхуллиной Хадиче Мухамедовне (копия актовой записи о браке № 153 от 7 июня 1935 года ЗАГС города Ялты) Казгорфинотделом возвращен остаток вклада по двум сберкнижкам, изъятым при его аресте в 1937 году.

Гражданке Мухамедовой Э. Д., проживающей в гор[оде] Самарканде-23, ул[ица] Карла Маркса, дом 43, нами письмом от 28 августа 1965 года было сообщено, что при аресте Ибрагимова Галимзяна Гирфановича в 1937 году его рукописи и книги не изымались.

Начальник подразделения КГБ
при СМ Татарской АССР
(Пляченко)

Верно: *подпись Хуснутдинова*
26.VI-68 г[ода].
Имеется отметка об отправлении сообщения адресату:
26/VI.

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 239 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1976
Справка о передаче 48 листов рукописей Г. Ибрагимова в Татарский Обком КПСС[1]

27 февраля 1976 г.

Справка

В журнале № 1 регистрации исходящих документов секретариата КГБ при СМ ТАССР за 1962 год, инвентарный № 33, принятого для хранения в архиве КГБ при СМ ТАССР в фонд 1 по описи № 2, порядковый № 4 по описи за 1962 год, значится, что 6 декабря 1962 года за исходящим порядковым № 155 в адрес секретаря Татарского Обкома КПСС товарища Тутаева[2] были направлены рукописи татарского писателя Г. Ибрагимова на 48 листах.

Препроводительный документ был исполнен тов[арищем] Садртдиновым, копию которого он получил по этому журналу 8 декабря 1962 года и приобщил в литерное дело № 118.

Данная справка составлена 27 февраля 1976 года по указанию Председателя Комитета Госбезопасности при СМ Татарской АССР генерал-майора товарища Бичурина А. Х.

Инспектор 10 отделения КГБ при
СМ ТАССР *подпись* (Хуснутдинов)
27 февраля 1976 г[ода].

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 240 кәг.). Беренче мәртәбә факсимилесе «Галимджан Ибрагимов: документы и факты: Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012, с. 80). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Тутаев* – Мөнәвәр Закир улы Тутаев (1924–1994), 1960–1966 елларда ТАССР КПСС өлкә комитетында идеология буенча секретарь.

Выписка
из акта об уничтожении документов (рег[истрационный] № 2169/и от 18.05.1964)[1]

27 января 1976 г[ода]

1. Вх[одящий] № 9785 от 4.XII. 1962 г[ода].

Служебная записка из ОТО КГБ о препровождении записей (рукописей) Г. Ибрагимова.

Кол[ичест]во экз[емпляров] 1

№ экз[емпляра] 1

Всего листов 1

2. Исх[одящий] № 3/2–155 от 6.XII. 1962 г[ода].

Копия препроводительной записки в адрес секретаря Тат[арского] Обкома КПСС т[оварища] Тутаева о направлении ему некоторых рукописей писателя Г. Ибрагимова.

Кол[ичест]во экз[емпляров] 1

№ экз[емпляра] 2

Всего листов 1

Перечисленные в акте документы перед уничтожением с записями в акте и данными учета сверены и полностью уничтожены путем сожжения 30 июня 1964 года.

Члены комиссии:

подпись (Чечельницкий)

подпись (Мифтахудинов)

подпись (Садртдинов)

Выписка верна:

Ст[арший] о[перативный] у[полномоченный] 2 отд[еления] 5 отдела ст[арший] л[ейтена]нт *подпись* (Нафиков)

27. 02. 1976 г[ода].

Указанный акт находится в литерном деле № 11/1365, стр. 26–28. *(подпись неразборчива)*

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2 тасв., 2–4957 эш, 241 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1980
Отношение начальника подразделения КГБ Татарской АССР заведующему партийным архивом Татарского Обкома КПСС[1]

10 октября 1980 г.
Секретно

25 октября 80. Вх[одящий] 01801
8/4–02–4957 на № 329т от 1 октября 80.
№ 330т

Заведующему партийным архивом Татарского Обкома КПСС
тов[арищу] Касимову Г.
г[ород] Казань

Ибрагимов Галимджан Гирфанович, 1887 года рождения, уроженец д[еревни] Султан, Баш[кирской] АССР, был арестован 29 августа 1937 года и обвинялся по ст. ст. 50–10 ч. I и 58–11 УК РСФСР.

Находясь в предварительном заключении, Ибрагимов Г. Г. 21 января 1938 года умер. Дело на него судом не рассматривалось и было прекращено в связи со смертью.

В 1955 году КГБ ТАССР проводилась дополнительная проверка по делу Ибрагимова, в ходе которой его преступлении антисоветская деятельность не подтвердилась. Дело на Ибрагимова Г. Г. 24 сентября 1955 года прекращено за отсутствием в его действиях состава преступления.

Начальник подразделения
КГБ Тат[арской] АССР (Шагимуратов)
Верно: *(подпись неразборчива)*
10. 10. 80.

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (8233 ф., 2–4957 эш, 2 т., 3 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВНЫҢ ШӘХСИ ТОРМЫШЫНА КАРАГАН ДОКУМЕНТЛАР

1921
Рекомендация Г. Ибрагимова на Ахмеда Жиганшина[1]

15 апреля 1917 г.

Рекомендация

Тов[арища] Ахмед[а] Жиганшина знаю лично с 1914 года как преданного работника к пролетарским организациям и с 1917 года как определенного открытого революционера. Начиная с 1919 года знаю его в совместной работе среди полиграфической рабочей массе, где тов[арищ] Ахмедшин является одним из лучших партийных работников.

Тов[арищ] Ахмедшин безусловно достоин быть членом РКП(б).

1917 г[ода] 15 апреля № 652005.

Г. Ибрагимов

Рекомендация Т. М. Гайнуллина на Г. Ибрагимова[2]

1917 г.

Рекомендация

Тов[арища] Галимджана Ибрагимова знаю как старого революционного писателя, как честного партийного работника, потому считаю его безусловно достойным членом РКП(большевиков).

1917 г[ода] 655071.

Подпись Гайнуллина

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 41 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 49 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Рекомендация Бурхана Мансурова на Г. Ибрагимова[1]

27 ноября 1921 г.

Рекомендация

Товарища Галимжана Ибрагимова знаю как старого революционного писателя, как честного партийного работника и потому считаю безусловно достойным быть членом РКП(б). Знаю с февраля 1918 года лично, до этого на печате.

Член с 1908 года, член[ский билет] № 652999.

27 ноября [19] 21 г[ода].

Подпись Б. Мансурова

Рекомендация Саттара Еникеева на Г. Ибрагимова[2]

Рекомендация

Рекомендую тов[арища] Ибрагимова Алимжана знающий его по печати с 1915 г[ода] и лично с 1919 г[ода] как старого революционера работающий по окреплению пролетарской революции и как достойным состоять в рядах пролетарской партии.

Член партии с 1917 г[ода]. Член[ский] билет № 34016 Аст[-раханской] организации. Член ячейки № 12 в г[ороде] Казани Заб[улачно]-Плет[еневского] райкома.

Подпись С. Еникеева

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 48 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Борһан Хөснетдин улы Мансуров (1889–1942) – журналист, Татарстан Үзәк Башкарма Комитетының беренче рәисе.

[2] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 46 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Саттар Мөхәммәтҗан улы Еникеев (1885–1939) – сәясәт эшлеклесе. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Рекомендация на Г. Ибрагимова[1]

Рекомендация

Тов[арища] Ибрагимова лично знаю с 1918 года как революционного литератора первого разряда в татарском мире. Тов[арищ] Ибрагимов участвует во многих органах печати, достаточно доказал свою убежденность в коммунистическом патриотизме, доказательствами чего служат его статьи.

Рекомендовать его как достойным членом РКП.

Член РКП с 1912 г[ода] и партийный билет 649658.

Подпись неразборчива

Подтверждение Г. Ибрагимова биографию Кояш Валитовой[2]

Ваше изложение подтверждаю.

Член РКП(б) с 1917 г[ода] № 6520005 Г. Ибрагимов.

Список членов и кандидатов ячейки № 12 Забулачно-Плетеневского района РКП(б) в заседании от 27/IX-21-го года[3]

Присутствовали:

...8. Ибрагимов Галимзян.

Всего 25 человек.

Секретарь ячейки № 12 Г. Кудояров *(подпись разборчива)*

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 47 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 73 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Кояш Гыйльфан кызы Вәлитова (1898–1985) – педагог.

[3] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 7 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Протокол № 1
заседания бюро ячейки № 12 Забулачно-Плетеневского райкома РКП(б)[1]

Присутствовали: С. Атнагулов, Г. Кудояров, Г. Валиев.
Председатель: С. Атнагулов.
Секретарь: Г. Кудояров.
Порядок дня: Очистка партии.
Слушали: Порядок характеристики членов ячейки.
...6. Ибрагимов Г.
Постановили: По списку членов ячейки высказывать мнение бюро ячейки о каждом члене в отдельности.
...6. К работе относится великолепно.

Председатель: С. Атнагулов *(подпись разборчива)*
Секретарь: Г. Кудояров *(подпись разборчива)*

Протокол
общего собрания беспартийных рабочих 6-й Государственной типографии, состоящегося 27-го сентября 1921 года по очистке членов РКП(б)[2]

Председатель тов[арищ] Т. Гайнуллин.
Секретарь
Поставлены на обсуждение следующие кандидатуры:
...6. Ибрагимов Галимзян. Отвода нет.

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 3 кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 5 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Протокол № 5
общего собрания членов ячейки № 12 Забулачно-Плетеневского райкома РКП(б) от 27 сентября 1921 года[1]

На собрании присутствовали: представители Забулачно-Плетеневского райкома РКП(б) т.т. Капченко и Т. Гайнуллин (список членов, явившихся на собрание, неявившихся, а также список членов, находящихся в командировке, к настоящему протоколу прилагается).

Председатель: Капченко.

Секретарь: Г. Кудояров.

Порядок дня: Очистка партии.

Слушали: ...6. Ибрагимов Г. В революционном движении участвовал в 1905 г[ода]. В Киеве состоял в партии левых эсеров. В Киеве подготовлял совещание социалистического студенчества, за что попал в тюрьму. В начале революции 1917 г[ода] издал газету «Ирк» (Свобода). Был выбран членом Учредительного собрания, но зал его бросил с большевиками вместе. После убийства Мирбаха вышел из партии в 1918 г[оду]. В 1919 г[оду] во время цартсвования Колчака в Сибири был в подполье в Сибири. Журналист.

Постановили: Отвода нет.

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 51 эш, 4, 4 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1925
Отчет Г. Ибрагимова в секретариат ОК РКП(б) о встрече с муфтием Духовного управления Ризаэтдином Фахретдиновым[1]

27 февраля 1925 г.

Секретно

В секретариат ОК РКП(б) тов[арищу] Морозову[2], копия това[арищу] Сагидуллину[3].

По разрешению данному постановлением закрытого заседания секретариата ОК РКП(б) от 20 февраля 1925 года я имел две беседы с муфтием Ризаэтдин бин Фахретдин.

Первая беседа произошла на официальном приеме правительства с Совнаркоме в кабинете у тов[арища] Габидуллина[4] в понедельник 23 февраля. На приеме присутствовали: Габидуллин, от ТЦИК тов[арищ] Султанов[5], от Наркомпроса я – Ибрагимов и тов[арищ] Саттар Еникеев, который случайно находился в кабинете у тов[арища] Габидуллина.

Вторая беседа была у меня на квартире – Второй Дом Советов, ком[ната] № 33[6] – во вторник 24 февраля. Участвовали

---

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 6 тасв., 6367 эш, 24, 25, 25 (икенче ягы) кәг.). Ф. Ибраһимова тарафыннан татар теленә тәрҗемә ителеп, «Язучы биографиясен яңа чыганаклар» җыентыгында (Казан, 1989, б. 50–53), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 114–118), оригиналда «Галимджан Ибрагимов: документы и факты: Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казан, 2012, б. 13–15). Текст төп нөсхәдән алынды.

[2] *Морозов* – Иван Титович Морозов (1889–1957), 1924–1925 елларда РКП(б)-ның Татарстан Өлкә комитеты беренче секретаре.

[3] *Сагидуллин* – сүз ул вакытта РКП(б)ның Татарстан Өлкә комитетында агитация һәм пропаганда бүлеге мөдире булып эшләгән Мингәрәй Сәгыйдуллин хакында бара.

[4] *Габидуллин* – сүз 1924–1927 елларда Татарстан Җөмһүрияте Халык комиссарлары Советы рәисе булган Хаҗи Габидуллин хакында бара.

[5] *Султанов* – Шәехгаттар Зариф улы Солтанов (1890–?), 1925–1926 елларда Татарстан Үзәк Башкарма Комитеты рәисе урынбасары.

[6] *Второй Дом Советов, ком[ната] № 33* – хәзерге Кремль урамы, 21 нче йорт. Г. Ибраһимов анда 1922–1925 елларда яши.

представители старой интеллигенции: Адый Максудов[1], Мухитдин Курбангалиев – член ТЦИКа, Загид Норкин – ученый секретарь акадцентра, из коммунистов присутствовали тов[арищ] Парсин[2], редактор газеты «Кзыл Татарстан». Муфтия сопровождал старый журналист Бурган Шараф[3].

На первый прием муфтий приехал со своим кады[4]. Тогда муфтий выглядел разбитым, уставшим, глубоким стариком и потому он только начинал тему и передавал потом кадыю, который до конца излагал просьбу.

Основные моменты их просьбы следующие:

1 – Ввести изменения в инструкцию Наркомпроса о религиозных школах[5], при чем в пункте, где указана, какие дети могут обучаться религии переменить текст так: «Дети, достигшие 14 летнего возраста или окончившие 1-ую ступень Советской школы, могут обучаться религии». Между тем, в нашей инструкции указано, что дети, достигшие 14 летнего возраста и окончившие 1-ую ступень Советской школы, могут быть обучаемы религии.

2 – В нашей инструкции говорится, что обучать детей религии могут только муллы. Это пункт они просили изменить так. Чтобы обучать могли не только муллы, но и всякий, который в состоянии это сделать по своим познаниям и убеждениям.

3 – Уменьшить налог, налагаемый на мулл, сравнительно с теми налогами, которые платят русские попы. Мотивировали это они тем, что русские попы гораздо богаче, чем татарские муллы.

4 – Чтобы можно было страховать мечети на меньшие суммы, чем это есть в настоящее время.

---

[1] *Адый Максудов* – сүз Әхмәтһади Максуди хакында бара.

[2] *Парсин* – Мөхәммәт Зариф улы Парсин (1899–1963), журналист, публицист, әдәбият һәм театр тәнкыйтьчесе.

[3] *Бурган Шараф* – Борһан Шәрәфетдин улы Шәрәф (1883–1942), журналист, әдәбият тәнкыйтьчесе, укытучы. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[4] *На первый прием муфтий приехал со своим кады* – сүз Уфадагы Эчке Россия һәм Сибирия мөселманнарының үзәк диния нәзарәте казые Кәшшаф Кыяметдин улы Тәрҗемани (1877–1943) хакында бара.

[5] *Ввести изменения в инструкцию Наркомпроса о религиозных школах* – Бөтенрусия Үзәк Башкарма Комитетының 1924 елгы 9 июнь карары белән совет мәктәпләрендә дин укыту тыела. Ләкин төрки халыкларның тормыш үзенчәлекләрен исәпкә алып, 14 яшькә җиткән һәм беренче баскыч эш мәктәпләрен тәмамлаган, үзләре теләгән балаларга мәчетләрдә дин укыту рөхсәт ителә.

5 – Просили разрешения открыть курсы по подготовке мулл.

6 – О приеме в Советские школы детей мулл.

7 – О неприкосновенности религиозных книг, чтоб старые религиозные книги не конфисковались.

Они указывали на некоторые губернии и восточные республики и говорили, что Татреспублика относится к вопросу о религии гораздо строже, чем даже эти губернии, не говоря уже о восточных республиках.

Мы дали им разъяснение об особых условиях Татреспублики перед теми губерниями и республиками, на которые они указывали. Тов[арищ] Габидуллин дал некоторые обещания, что ТР создаст комиссию для рассмотрения этого вопроса.

Во время беседы у меня на квартире вопросы были поставлены более открыто. Эта беседа служила как бы непосредственным продолжением 1-го официального приема в Совнаркоме.

Основные моменты этой беседы следующие:

а) Вопрос о халифате[1]. Он занял слишком час времени. Муфтий выразил такую мысль, что халифат для мусульман всего земного шара нужен, необходим, что этот вопрос должен так или иначе разрешиться, что Англия принимает в этом вопросе горячее участие и хочет использовать его и что, если Советская Россия не вмешается в этот вопрос, то Англия во всяком случае будет провоцировать эту идею.

Адый Максудов, Норкин и Курбангалиев возражали против этого, говоря, что вопрос о халифате интересует только верхушек духовенства, что для массы он реального значения не имеет и ее не так интересует, что вопрос о халифате поднимается кучкой реакционеров и используется в империалистических целях. Максудов как пример указал на индийское общество халифата[2].

---

[1] *Вопрос о халифате* – Ататөрек (Atatürk) Мостафа Кәмал (1881–1938) җитәкчелегендә Төркиядә республика урнаштырылганнан соң, үзәге төрек солтанлыгында булган хәлифәлек 1924 елның 3 мартында таркала. Ләкин аны торгызу хәрәкәтләре дәвам итә.

[2] *...индийское общество халифата* – XVIII йөздән бирле Һиндстанда хакимлек иткән Англия, хәлифәлекне андагы мөселманнар яши торган территориядә торгызып, үз колониаль максатларында файдаланырга тели. Хәлифәлек торгызу буенча Конгрессны Каһирәдә үткәрү турында Һиндстан мөселманнары инициативасына карата Р. Фәхретдинов имзалаган телеграмманы кара: // Изв. ЦИК СССР и ВЦИК.– 1926.– 18 марта.

б) Старик очевидно был доволен отпразднованием юбилея Каюма Насыри[1] и подчеркивал значение этого момента и рассказал как он и сам не мог в свое время оценить его. Привел к этому примеры.

в) О Татреспублике свое мнение муфтий выразил приблизительно следующими словами:

«Мы старые работники татарской культуры некогда мечтали о многом, но наши мечтания все же не могли дерзнуть того, чтобы представить татар организованными в самостоятельной, автономной республике».

Хотел ли он этим подчеркнуть достижения революции или это было с его стороны лицемерием восточного «дипломата».

г) Потом беседа перешла на научно-исторические темы. Говорили о недавно найденном ярлыке[2], о чистопольском кладе[3], о труде Файзханова[4], собравшего древние ярлыки Крымских ханов

---

[1] *...юбилей Каюма Насыри* – олуг мәгърифәтче Каюм Насыйриның (1825–1902) тууына 100 ел тулу уңае белән 1925 елның 15 февралендә Дәүләт татар театрында зур гыйльми җыелыш уздырыла. Анда Татарстан исеменнән Шәһит Әхмәдиев сөйләгәннән соң гыйльми җыелышны ясаучы комиссиягә Татарстан хөкүмәте тарафыннан җибәрелгән хатны укый. Соңра К. Насыйриның тарихи урыны хакында Г. Ибраһимов, галимнең тормышы хакында М. Парсин, гыйльми хезмәтләре хакында Г. Рәхим, татар теленә хезмәте хакында М. Корбангалиев докладлар укый.

[2] *...о недавно найденном ярлыке* – сүз Казан ханы Сәхибгәрәйнең тарханлык ярлыгы, Казан ханлыгы чоры язма истәлеге хакында бара. 1523 елның 1 гыйнварында (13 сәфәр 919 һиҗри) языла, аксөяк Шәех Әхмәт белән аның туганнарына бирелә. Археограф Сәет (Сәетгаттар) Вахиди (1887–1938) 1912 елда Казан губернасы Мамадыш өязе Мамалай авылы кешесе Рәхмәтулла Әхмәровтан табып ала. 1920 елда Академүзәк каршындагы музейга тапшыра. Хәзерге вакытта ярлык Татарстан Республикасы Милли музеенда саклана.

[3] *...о чистопольском кладе* – Җүкәтау хәзинәсе, 14–15 йөзләргә караган болгар зәркәнчелек әйберләре табылдыгы. 1924 елда ТАССРның Чистай районы Данауровка авылы янында табыла. 1957 елда табылдыкларның күбесе юкка чыга, беләзекләрнең берсе хәзерге вакытта Санкт-Петербургта Дәүләт эрмитажында саклана.

[4] *...о труде Файзханова* – Шәрыкне өйрәнүче Хөсәен Фәезханов (1828–1866) Мәскәү Үзәк дәүләт архивыннан Кырым ханнарының Русия, Польша һәм башка илләр белән бәйләнеше хакында документлар күчереп ала. Аларны фәнни эшкәртеп, шәркыятьче, нумизмат, археолог В. В. Вельяминов-Зернов (1830–1904) белән берлектә «Материалы для истории Крымского ханства, извлеченные по распоряжению имп. Академией наук из Московского главного архива Министерства иностранных дел. Издал В. В. Вельяминов-Зернов.– СПб, 1864.– 950 с.» исемле китап бастырып чыгаралар.

и издавшего их в шести-десятых годах. И о других этнографических, археологических и исторических вопросах.

д) В конце беседы он выразил мне как председателю Академцентра просьбу об издании историко-библиографического труда по материалам, которые должны в настоящее время находиться в архивах старых учреждений и типографий и по всей вероятности сохранились. По его мнению, через Госорганы ТР их можно легко использовать.

Старик во время второй беседы чувствовал себя непринужденно и казался бодрым и свежим в противоположность впечатлению во время первой беседы и даже рассказал два-три анекдота восточного характера.

Во время беседы на научные темы муфтий проговорился, что имеет связь – т[о] е[сть] обменивается книгами с известным контр-басмач[ом], историком Заки Валидовым, который находится сейчас в Берлине.

Я сделал ему кое-какие подарки: Книгу о Крымских ярлыках[1] изд[ания] 60 годов с моей надписью (оказывается он эту книгу знал и даже пользовался материалом этой книги, только не из первоисточника, так как не мог найти его. Подарком этим он был обрадован как ребенок) и свои новые труды по орфографии, языку и литературе.

Я позабыл совершенно подарить ему книгу «Черные вехи»[2] (моя) критику заграничной, белой татарской литературы, где я резко нападал на этих эмигрантов литераторов татар, которые сейчас работают в Берлине и Константинополе и издают свои контрреволюционные книги и статьи против нас. Он сам попросил эту книгу[3].

Было очевидно, что книга эта его особенно интересовала и затрагивала по понятным причинам.

Беседа продолжалась более чем три часа. Ушел он в 11 ч[асов] вечера.

---

[1] *Я сделал ему кое-какие подарки: Книгу о Крымских ярлыках* – сүз алда әйтелгән Х. Фәезханов белән В. В. Вельяминов-Зернов бастырып чыгарган китап хакында бара.

[2] *«Черные вехи»* – Ибраһимов Г. Кара маяклар яки ак әдәбиятлар / Г. Ибраһимов.– Мәскәү: «Нәшрият» кооперативы, 1924.– 70 б.

[3] Бу җөмлә кулдан язылган. – *Р.И.*

Во время беседы постоянно подчеркивалось, что мы видим в нем не только муфтия, но и старого, заслуженного историка, и это как будто его радовало.

Резюме: Из этих двух бесед я вынес следующее: Мусульманское духовенство слишком жадно, оно не удовлетворяется теми привилегиями, которые им делает Советская власть перед русским духовенством. Хотят в сущности стать хозяевами идеологического фронта и обеспечить свое господство над умами мусульманско-татарской массы. Это определенно. Хотя они не говорят об этом открыто, но это чувствуется по всему.

И потому мое мнение: Необходимо серьезно заняться этим вопросом и не показывать большие слабости по отношению к их домогательствам.

Подпись Г. Ибрагимов
1925 г[од] 27/II.

О товарище Ахмадееве[1]

8 декабря 1925 г.

I – Товарища Ахмадеева я знаю с 1901-х годов. Тогда он приехал босым мальчиком, без копейки в кармане, со своим одним старшим товарищем в Оренбург, в мусульманское медресе старого типа.

Потом я узнал, что он, оказывается, убежал из дома, потому что бедная семья не хотела и не могла отдать сына на учение.

Мальчик Шагид, должно быть слышал откуда-то, что в Оренбурге есть медресе «Хусаиния», где шакирды живут и учатся на всем готовом, совершенно бесплатно на средства знаменитого Ахмед бая, но когда он приехал и выдержал все нужные экзамены для поступления в данное медресе – его хотели было принять, но старший товарищ его не был принят. Из-за товарищеской солидарности Шагид тоже не захотел поступить и после этого они оба пришли в наше медресе. Они оба были сташно бедны, но рвались к учению. С тех пор он учился в ужасно бедных условиях. Например, в Оренбурге, будучи учеником, он служил у богатых шакирдов – готовил и ставил самовары, за что ежемесячно получал от них 30 коп[еек].

А когда он немного вырос, до 1910-го года, зарабатывал себе средства только тем, что летом на 3–4 месяца уходил на поиски какого-нибудь заработка.

II – Товарищ Ахмадеев с 1905-го года участвовал активно в так называемых «ислахчелук» шакирдовского движения и боролся против старо-методических, схоластических медресе, за что был изгнан из Оренбургского медресе и поступил в новое Уфимское медресе, откуда был тоже изгнан за выступления в шакирдовских сходках против мулл и богачей.

С тех пор он начинает работать по общественно-журналистической жизни татар.

---

[1] Төп нөсхә (икенче кеше тарафыннан кулдан язылган, Г. Ибраһимов имзалаган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (292 ф., 1 тасв., 1353 эш, 6, 7, 7 (икенче ягы) кәг.). А. Шамов тарафыннан татар теленә тәрҗемә ителеп, «Казан утлары» журналының 1987 елгы 3 нче санында (б. 70–71), аннан соң Г. Ибраһимов «Әсәрләр»енең 9 нчы томында (Казан, 2000, б. 124–126) урнаштырыла. Текст төп нөсхәдән алынды һәм беренче мәртәбә оригиналда бастырыла.

В нашей работе он шел все время в оппозиции к тогдашнему буржуазно-националистическому течению, торжествовавшему во время реакции среди татар.

III – С февральской революции он открыто выступает на борьбу против татарской буржуазии, организует социалистическую газету «Аваз»[1], руководит революционной организацией бюро приказчиков и работает вместе с товарищем Вахитовым в качестве одного из руководителей Мусульманского Социалистического Комитета под лозунгами «Долой войну» и «Вся власть Советам».

IV – Во время Октября активно работает в рядах Советов и Казанского революционного штаба в борьбе против временного правительства.

Когда мы в Ленинграде с января месяца 1918-го года организовали с тов[арищем] М. Н. Вахитовым при Совнацмене Центральный Мусульманский Комиссариат, на местах тоже начали организовываться эти комиссариаты.

В Казани в первых рядах организаторов этого комиссариата был товарищ Ахмадеев. Еще до этого был один момент, характеризующий его деятельность: в ноябре 1917-го года в Уфе собрался так называемый тюрко-татарский национальный парламент (Милләт мәҗлесе).

Мы, левое крыло этого «парламента», на первых же заседаниях постановили внести предложение на общее заседание послать приветственную телеграмму в Ленинград в Совет Народных Комиссаров во главе с товарищем В. И. Лениным.

Это наше предложение внесено и мотивировано было в «парламенте» товарищем Ахмадеевым, чем он вызвал в рядах буржуазных делегатов ужас и смятение (наше предложение тогда получило только 17 голосов и было провалено).

V – С тех пор, во всех трудных моментах борьбы Ахмадеев был в первых рядах и заслужил большое доверие как среди масс, так и среди руководителей революционного движения. Он еще будучи максималистом[2] в 1917–[19]18-х годах повсюду со стороны товарищей большевиков выдвигался на самые общественные

---

[1] *«Аваз»* – 1917 елның 8 апреленнән 1918 елның башына кадәр Ш. Әхмәдиев бастырган приказчиклар оешмасы газетасы.

[2] *...максималисты* – максималистлар – 1904 елда эсерлар фиркасе эчендә барлыкка килгән анархистларга якын төркем. Алар революциядә төп көч итеп крестьяннарны күргән.

посты, напр[имер], в 1918 г[оду] в сентябре месяце тов[арищ] Песковский[1] (зам[еститель] Сталина) командировал после ухода чехов из Казани Ахмадеева в Татарстан в числе членов комиссии, посланной для восстановления советских учреждений в Казани и борьбы против контрреволюции.

В начале 1919-го года он назначается на ответственный политический пост в поезде, едущем в Среднюю Азию «Красный Восток». Раньше этого, еще будучи максималистом, он назначается Казанским губкомом РКП(б) редактором татарской газеты «Красная Армия»[2], что доказывает безусловное доверие со стороны партийной организации.

Вообще он еще до своего формального вступления в ряды РКП(б), с первых же дней революции, повсюду, во всех вопросах и в деталях даже, шел постоянно, неизменно вместе с товарищами большевиками.

Я знаю его во всех работах очень близко, не помню ни одного случая, где бы он разошелся с товарищами большевиками и потому как друзья, так и враги смотрели на него как на большевика.

Его дальнейшая биография протекла на глазах у всех и потому считаю лишним останавливаться на этих последующих моментах.

Тов[арищ] Ахмадеев всегда жил с интересами только общественной работы, всегда искренне отдал себя целиком своей работе.

Он безусловно один из самых выдержанных и до конца революционных, идущих без всяких уклонов по линии своей партии большевиков татар.

Так я знаю товарища Ахмадеева Шагида.

Г. Ибрагимов № 343327
Стаж 15/IV – 1917 г[ода].
Казанская организация.
1925 г[од] 8/XII.

---

[1] *Песковский* – сүз Станислав Пестковский хакында бара.

[2] *«Красная армия»* – сүз «Кызыл армия» газетасы хакында бара.

1927
Заключения Обкомсоцстраха Татарской ССРеспублики по возбужденным ходатайствам профсоюзов о присуждении звания «Героя Труда»[1]

Фамилия, имя и отч[ест]во представляемого и его профессия

3. *Ибрагимов Галимджан (член Академии госуд[арственных] худож[ественных] наук). Писатель. Член ВКП(б) с 1917 г[ода].*

Каким Союзом представляется

Союз РАБПРОС

Особые заслуги, дающие право на присужд[ение] звания «Героя Труда» и стаж

Автор многих литературных трудов: худож[ественно]-литер[ные] произведения; труды и исследования по филологическим дисциплинам, материалы и исследования по общ[ему] и революционному движению. Много произведений на татарском языке. Его произвед[ения] считаются образцом татарской классичес[кой] литературы. Стажа не имеет. Имеет от роду 40 лет. Литературная работа – 20 лет.

Заключение

Примечание

В виде исключения, принимая во внимание условия национ[альной] республики и важность его работы для нее, необходимо представить [на] звание «Героя Труда».

Председатель (М. Щербаков)

Зав[едующий] Операц[ионным] отд[елом] (И. Резванов)

Верно:

Секретарь *подпись* (М. Фридман)

---

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (Р-100 ф., 1 тасв., 1134 эш, 156, 156 (икенче ягы) кәг.). Документның «Заключение» дигән графасына кулдан «Присвоено» дип язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

Удостоверение-отзыв

На предмет представления в Татарский Совет Профессональных Союзов (К материалам о присвоении Г. Ибрагимову звания «Героя Труда»[1].

В течение двадцатилетней своей литературно-художественной и научно-общественной работы Галимджан Ибрагимов оказал громадные услуги культурно-социальному развитию татарских трудящихся масс. Его творческая работа за указанный период времени протекала главным образом в следующих направлениях:

I. В области татарской художественной литературы Галимджан Ибрагимов дал очень много хороших художественных произведений из жизни трудящихся масс татар, особенно татарского крестьянства, а также революционеров татар и этим обогатил тат[арскую] художественную литературу классическими произведениями. Вел научную работу по изучению татарской художественной литературы и тат[арской] печати вообще. В этой области им написаны ряд статей и выпущены несколько трудов научно-критического характера.

II. Галимджан Ибрагимов работал также в областях изучения татарского языка, создания на татарском языке теории литературы и научные разработки грамматики татарского языка по этим вопросам выпустил ряд ценных научных трудов.

III. Галимджан Ибрагимов оказывая громадные заслуги развитию как самой татарской художественной литературы, а также научному изучению и марксистскому обоснованию ее истории, вел также научно-исследовательскую работу в области изучения классовой борьбы и революционного движения среди татар (Его работа «Татары в революции 1905 г[ода] и другие годы».

IV. Галимджан Ибрагимов будучи крупным деятелем татарской художественной литературы и науки одновременно является и активным общественным работником. С первых дней

[1] Төп нөсхә (машинкада язылган, датасы күрсәтелмәгән) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 6 тасв., 6367 эш, 32, 32 (икенче ягы) кәг.). Елы, ае күрсәтелмәгән. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

организации Советской власти он работал в различных Советских органах. Вообще в пореволюционный период времени его деятельность протекает в Советско-общественном и культурном направлениях, в этих областях он вел как организационную так и научную работу. В последние годы (до своей болезни) он работал на должности председателя Академического Центра Наркомпроса АТССР.

Народный комиссариат Просвещения АТССР, принимая во внимание изложенные вкратце выше заслуги Галимджана Ибрагимова, считает вполне достойным присвоить ему звание «Героя Труда».

Нарком Просвещения ТР *подпись другого человека* (Н. Мухитдинов)

Председатель Академического Центра *подпись* (М. Тагиров)

Ученый секретарь *подпись отсутствует* (М. Назиуллин)

Медицинская карта Г. Ибрагимова[1]

27 марта – 27 апреля 1927 г.
№ 193

Факультетская терапевтическая клиника
Казанского университета

Поступил 1927. 21. III. **Diarium**[2] Выбыл 1927. 21.IV

Фамилия, имя и отчество – Ибрагимов Галимзян.

Возраст – 40 л[ет]. Семейное положение – Жен[ат]. Национальность – Мусульманин. Образование – Среднее.

Место жительство – Комлево ул., № д. 33, кв. 6.

Диагноз: Tuberculosis III

Ординатор Голиков *(подпись разборчива)*

1) Анамнез и субъективные жалобы: Б[оль]ной поступил в клинику в тяжелом состоянии, после бывшего легочного кровотечения, установленного врачами. Ввиду тяжелого состояния больного сведения о нем даны его женой.

В настоящее время больной очень слаб, у него высокая температура, кашель с выделением кровяных сгустков темно-красного цвета. Заболел 17го марта с/г среди относительного здоровья, во время пребывания на деловом собрании. Во время разговора больного со своим соседом у него открылось обильное кровотечение, при чем выделилось почти полная... крови. Кровь алая, пенистая. Б[оль]ной быстро был доставлен в домашнюю обстановку. 19го марта, вечером, коровотечение возобновилось. Количество вылившейся крови равняется 1/2 стакану. На следующий день, 20 марта, снова имело место кровотечение с выделением 1/2–2 стаканов крови. t^0 вечером 18 марта поднималась до $39{,}5^0$, вечером 19/III достигала $40{,}1^0$ и в последние дни пребывания дома ниже 39^0 не опускалась.

[1] Төп нөсхә дәүләт фәнни бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе» «Г. Ибраһимов исемендәге тел, әдәбият һәм сәнгать институты» аерымланган берәмлегенең Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә саклана (65 ф., 2 тасв., 17 эш). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла. Документ турында тулырак кара: Исламов Р. Әдипнең медицина картасы табылды / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2011.– 25 февр. *Шул ук.* // Кызыл таң.– 2011.– 10 март.

[2] *Diarium* – латинчадан: көндәлек.

Б[оль]ной очень ослабел, совершенно потерял аппетит. Отмечались в течение заболевания – запоры. В последние дни сильная слабость, бессонница, небольшой кашель с выделением каждый раз сгустков крови, потеря аппетита, безучастное общее состояние.

За две недели перед началом настоящего заболевания б[оль]ного был грипп, сопровождавшийся кашлем с выделением окрашенной кровью мокроты.

О перенесенных в детстве, а равно и в более зрелом возрасте заболеваниях подробных сведений жена дать не может.

Б[оль]ной давно болеет «грудью» – давно врачи у б[ольно]го находят туберкулез. В 1921 г[оду] б[ольн]ой был по поводу своего туберкулеза на кумысе, откуда вернулся с значительным улучшением общего состояния. В 1924 г[оду] б[ольн]ой лечился возле Сухума, по возвращении оттуда однако наступило вновь ухудшение – б[ольн]ой заболел плевритом.

В 1926 г[оду] – с сентября м[ся]ца порой появилось кровохарканье. С 1914 г[ода] б[ольн]ой болеет малярией. Давно также страдает геморроем и запорами с значительными болями в животе.

По профессии б[ольн]ой писатель и общественный деятель. Литературной деятельностью занимается в течение 20 лет. Раньше порой жил в очень плохих жилищных условиях. Питание – не регулярное. В настоящее время жилищные условия и питание удовлетворительные.

Status praesens[1]

2) Кожа, слизистая оболочка, подкожная клетчатка, железы, мышцы, кости и суставы: Б[оль]ной среднего роста, астеничного телосожения, кожные покровы несколько бледноваты, на лице – несколько цианозы. Слизистые – нормально окрашены. Губы – синюшны. Язык – несколько облеплен беловатым налетом. Выражение лица – безучастное. Кожные покровы тела – сухие, шероховаты шелушатся сильными чешуйками. Подкожная клетчатка слабо развита. Лимфатические железы незначительно увеличены, мягкие. Щитовидная железа не увеличена.

3) Органы дыхания и исследование мокроты: Грудная клетка слегка уплощенной формы. Межреберные промежутки несколько шире нормы. При дыхании обе половины грудной клетки расширяются равномерно. Дыхание равномерно, 20–1[1]. При

[1] *Status praesens* – хәзерге вакыттагы хәле.

перкуссии – звук над правой верхушкой. Значительно приглушен. Высота... Звук относительно левой стороны – укорочен. С 4го ребра более значительное притупление перкуторного звука.

4) Органы дыхания и исследование: Верхушечный толчок сердца не определяется. Гр[ани]цы сердца: вверху – верхний пред[ел] 4 р., справа на 1/2 п.л. за l. sternalus sinistra[1], слева – на 1 п.п. снаружи от l. mamilcalis sin – тоны сердца несколько глуховаты. Перефирические артерии заметно не сужены. Р[итм] – удовлетворит[ельно] наполнен...

Исследование крови: Hb[2] = 86%
E = 4960000
Fi = 0,87
Z = 6400

5) Органы пищеварения (пищевод, желудок, кишечник, печень и поджелудочная железа): Живот правильной формы, не вздут. При пальпации – не болезненный. Нижняя гр[ани]ца желудка на 2 пп. Выше пупка...

6) Селезенка: N[3]

7) Мочеполовые органы и исследование мочи: Моча светло-желчного цв[ета]... уд[ельный] в[ес] 1016.

Белок – следы
Сахар –
Уробилин +
Уробилинген –
Индиках.–
Желчн[ые]камни –
В осадке клетки мочевыводящих путей и лейкоциты.

8) Обмен веществ и внутренняя секреция: N

9) Нервная система: Б[оль]ной слаб, раздражителен, находится как бы в состоянии депрессии.

10) Эпикриз[4]: Б[оль]ной выписался из кл[ини]ки 26 апреля 1927 г[ода] с значительным улучшением. В сопровождении врача б[оль]ной уехал в Ялту, где предполагает провести весенние месяцы. Выписан:... в случае легочного кровотечения...

Орд[инатор] Голиков.

---

[1] *l. sternalus sinistra* – сулъяк оча сөяге.

[2] *Hb* – гемоглобин.

[3] *N* – нормада.

[4] *Эпикриз* – карар.

1928
Г. Ибраһимовның 20 еллык юбилее уңае белән Казанда уздырылган тантаналы утырышның беркетмәсе[1]

10 март 1928 ел

Галимҗан иптәш Ибраһимовның 20 еллык юбилее уңгае белән ясалган тантаналы утырышның протоколы.

10 март 1928 ел

Опера театры залы партия, совет, профсоюз, җәмәгать оешмалары вәкилләре һәм укымышлылар, укучылар белән тулган.

Тантаналы утырышны Татарстан Мәгариф комиссары иптәш Исхак Рәхмәтуллин ача, түбәндәге кереш сүзне сөйли: «Иптәшләр, без бүген Галимҗан аганы, әдәби-иҗат, гыйльми һәм иҗтимагый хезмәтләренең 20 еллыгын бәйрәм итәргә җыелдык. Татар әдәбияты, мәдәнияте юлында Галимҗан ага шулкадәр зур һәм җимешле хезмәтләр күрсәтте ки, ул хезмәтләр чынлап та бәйрәм ителергә тиеш. Моннан 20 ел элек татарның мәдәни ярлы заманы иде, 20 ел эчендә мәдәни үсеш юлында зур уңышлар казанылган икән, бу эштә Галимҗан ага зур хезмәт каһарманы булып тора». Моннан соң иптәш Рәхмәтуллин президиум сайларга тәкъдим итә. Җыелыш президиумына Исмаев, Баһаветдинов[2], Эглит[3], Әхмәт Әхметов, Гали Галиев, Боярский, Исхак Рәхмәтуллин, Галимҗан Нигъмәти, М. Таһиров[4], Фатыйх Сәйфи[5], Г. Сәгъди[6], Мөхетдин Корбангалиев, профессор Миславский[7], профессор Фирсов, профессор Лурия, Шәриф Камал,

[1] Төп нөсхә (машинкада гарәп хәрефләрендә) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 6 тасв., 6367 эш, 30, 31, 31 (икенче ягы) кәг.). Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

[2] *Баһаветдинов* – Гыймаз Баһаветдин улы Баһаветдинов (1897–1938), сәясәт эшлеклесе. 1928–1930 елларда ТАССР Халык комиссарлары Советы рәисе урынбасары, эчке эшләр халык комиссары. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[3] *Эглит* – Мартин Адамович Эглит (1886–?), ул вакытта Татарстан Халык комиссарлары Советы рәисе урынбасары.

[4] *М. Таһиров* – сүз Мөхәммәт Таһиров хакында бара.

[5] *Фатыйх Сәйфи* – сүз Фатыйх Сәйфи-Казанлы (Мөхәммәтфатыйх Камалетдин улы Сәйфуллин) хакында бара.

[6] *Г. Сәгъди* – сүз Габдрахман Сәгъди хакында бара.

[7] *Миславский* – Николай Александрович Миславский (1854–1928), физиолог, медицина фәннәре докторы (1885), СССР ФАнең мөхбир әгъзасы (1927), РСФСР-

Линсцер[1], Гомәр Галиев, Г. Рәфыйков[2], Халикъ Садри[3], Вакыйф Зыя иптәшләр сайланалар.

Утырыш түбәндәге көн тәртибен кабул итә:

1 – Иптәш Ибраһимовның 20 еллык әдәби-гыйльми, иҗтимагый хезмәтләре турында докладлар.

2 – Төрле котлаулар.

Докладларны татар телендә Нигъмәти, урыс телендә Линсцер иптәшләр ясыйлар. Иптәш Нигъмәти иң башта Ибраһимов иптәшнең нинди мохиттә, нинди икътисади шартлар эчендә эшкә башлавына туктала: «Ибраһимов иптәшнең әдәби хезмәте 2 гә: революциягә кадәр һәм революциядән соңгы чорларга бүленә», – ди һәм, боларга тәфсилле анализ ясап, әдәби әсәрләренең идеология, мөндәриҗә һәм форма якларына, типларына туктала. Ибраһимов иптәшнең революция көрәшләренә катнашуын (шәкертләр хәрәкәте, Киевтәге татар студентлары вакыйгасы), революциядән соң коммунист һәм марксист әдип булып әверелүе турында әйтеп уза.

«Ибраһимов иптәш үзе таныш булмаган һәм үзе хис итмәгән тормыш турында язмады. Язган әйберләрен каты тәнкыйть аша үткәрде. Типларын бик нык җентекләде, әсәрләренең зур күпчелеге авыл, күпчелеге яшьләр тормышыннан алынды.

Ләкин Ибраһимовның хезмәте әдәби иҗат белән генә чикләнми, ул зур әдип булу өстенә чын әдәбият теориячесе, педагог, тарихчы, методист, теория белемен, практиканы бергә бәйләүче гыйльми эшчедер.

Иптәш Ибраһимов кызыл чәчәкләр чәчәргә тырышты һәм чәчте. Ул чәчәкләр яхшы йогынты ясады, яхшы җирлектә калып, безгә кирәкле рәвештә өлгерделәр. Яшьләр иптәш Ибраһимовтан үрнәк алдылар. Без аның хезмәтләрен чын күңелебездән тәкъдир итәбез. Тәмам савыгып, хезмәтләрен дәвам иттерүен телибез», – дип тәмам итә.

Котлаулар.

Линсцер иптәш Ибраһимов иптәшнең иҗатлары һәм иҗтимагый хезмәтләре турында русча доклад ясый. Аннан соң котлаулар башлана. Беренче сүз партиянең Татарстан Өлкә комитеты

ның атказанган фән эшлеклесе (1926).

[1] *Линсцер* – Герман Фёдорович Линсцер (1974–1946), әдәбият галиме.

[2] *Г. Рәфыйков* – Габдрахман Вәли улы Рәфыйков (1873–1954), педагог, мәгърифәтче, Хезмәт Батыры (1924).

[3] *Халикъ Садри* – Габделхаликъ Гариф улы Садретдинов (1890–1955), язучы.

агитпроп бүлеге мөдире Әхәт иптәш Әхмитовка бирелә. Ул әйтә: «Иптәш Ибраһимовның хезмәтләре бик күп тармакларга бүленә. Иптәш Ибраһимов революция вакытында совет, җәмәгать эшләрендә дә нык танылды. Ул революциядә вакыйгаларны дөрес аңлады, ерактан күрә белде, туры бәя бирде. Бу интеллигент булган кеше өчен зур эш. Иптәш Ибраһимовның хезмәтләренә бәя биргәндә бу моментка игътибар итәргә кирәк. Без иптәш Ибраһимовның эшләренә сәяси яктан карыйбыз. Безнең кайбер җәмәгать эш[че]ләребез, коммунистларыбыз, матбугатта эшләргә, язарга вакыт юк, диләр. Ләкин иптәш Ибраһимов алай түгел. Безгә иптәш Ибраһимовның күп якларыннан үрнәк алырга кирәк. Без хәзер бөтен күләме белән культура революциясе, культура төзелеше мәсьәләләрен алга куйдык. Мондый моментта иптәш Ибраһимов һәм аның эше бигрәк тә кыйммәтле», – ди.

Моннан соң Татарстан Үзәк Башкармасы секретаре иптәш Баһаветдинов Татарстан хөкүмәте исеменнән адрес укый һәм иптәш Ибраһимовны котлый.

Иптәш Таһиров Татарстан Халык комиссарлары Советы рәисе иптәш Исмаевның эшләр белән мәшгуль булу сәбәпле, тантаналы утырышка килә алмавын белдерә һәм иптәш Исмаевның хатын укый. Шулай ук Татарстан Мәгариф халык комиссариатының адресын укып үтә.

Юбилейгә катнашу өчен Уфадан махсус килгән Башкортстан хөкүмәте әгъзасы һәм «Башкортстан» газеты редакторы иптәш Кәлимуллин (Төхвәт Янәби[1]): «Мин Башкортстандагы төрле оешмалар тарафыннан җибәрелгән адресларны укып, сезнең вакытыгызны алмыйм. Иптәш Ибраһимовның Башкортстан белән багланышы зур. Ул татарга да, башкортка да, туры татарга да эшләде. Башкортлар Галимҗан иптәшне бик нык таныйлар, ихтирам итәләр. Мин аны Башкортстан исеменнән котлап, авыруына кайгы белдерәм, тизрәк эшенә башлавын телим, башкортлар сәламен күндерәм», – ди.

Казан шәһәр Советы әгъзасы Фәрит иптәш Хәсәнов шәһәр Советының иптәш Ибраһимовка түләүсез фатир бирергә, су, электр кебек нәрсәләргә акча алмаска карар чыгарганлыгын белдерә һәм Татар мәдәнияте йорты исеменнән адрес укый.

---

[1] *Кәлимуллин (Төхвәт Янәби)* – Төхвәт Янәби (чын исеме: Төхвәтулла Кәлимулла улы Кәлимуллин) (1894–1938) – башкорт язучысы, 1927–1930, 1932–1937 елларда «Башкортстан» газетасының җаваплы мөхәррире була.

Татарстан профсоюзлар советы рәисе иптәш Боярский, юбилярны котлап: «Бу юбилей Татарстан юбилее генә түгел, бәлки, СССРдагы барлык хезмәт халыкларының юбилее. Без Ибраһимов иптәш коммунист булганлыгы өчен түгел, бәлки, профессор Коган әйткәнчә, азатлык һәм матурлык шагыйре, зур әдип булганлыгы өчен бәйрәм итәбез», – ди.

Комсомолның Татарстан Өлкә комитеты матбугат бүлеге мөдире иптәш Мөбарәкшин: «Иптәш Ибраһимов яшьләргә зур материал бирде. Яшьләр аның әсәрләрен күп укыйлар. Без зур остазыбыздан үрнәк алабыз һәм алырга тиешбез», – ди.

Болардан соң Мәгариф эшчеләре союзының Татарстан бүлеге тарафыннан иптәш Ибраһимовны Хезмәт Каһарманы итү турында карар чыгарганлыгы игълан ителә. Фән эшчеләре секциясе исеменнән иптәш Векслин[1] котлый. Профессор Миславский Казан дәүләт университеты исеменнән адрес укый. Линсцер иптәш Көнчыгыш педагогия институты исеменнән котлап, Шәрык педагогия институты янындагы татар әдәбияты кабинетының Ибраһимов иптәш исеменә аталганлыгын белдерә. Профессор Лурия Ленин исемендәге дәүләт институты исеменнән, СССРның атказанган артисты Литвинов Көнчыгыш музыка техникумы исеменнән котлый. Мөхетдин Корбангалиев Татар педагогия җәмгыяте исеменнән чыгып адрес укып һәм Ибраһимов иптәшнең Педагогия җәмгыятенә фәхри әгъза булып сайланганлыгын белдерә. Зыя Насыйри татар рабфагы исеменнән, Мирза Зәетов театр-сәнгать техникумы исеменнән, Халикъ Садри Татар коммунистлар университеты исеменнән, Камал II[2] Дәүләт татар академия театры артистлары исеменнән котлыйлар. Адреслар укыйлар, байтак адресларны вакыт тарлыктан укырга мөмкин булмый.

Соңыннан Татарстан кантоннарыннан, Ташкент, Нәманган, Әстерхан, Күкчәтау, Саратов, Кызыл Урда, Оренбург, Чиләбе шәһәрләреннән, Донбас татар шахтерларыннан, Махачкаладан, Кырым Наркомпросыннан, «Төрекмәнстан» газетыннан, Нәфис сәнгать фәннәре академиясеннән, Мәскәүнең 2 нче дәүләт

---

[1] *Векслин* – Носон-Бер Залманович Векслин (1897–1942), географ-икътисадчы. 1926–1929 елларда ТАССРның Мәгариф халык комиссары урынбасары. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

[2] *Камал II* – Габдерахман Галиәкбәр улы Камал II (1869–1948), актер, режиссер.

университетыннан, академик Бартольд[1] һәм Ольденбургләрдан[2], Германия тюркологларыннан, Германиядәге Кёльн университетыннан, Төркиядән, Ленинградтагы Шәрык институтыннан, Әрмәнстан Наркомпросыннан, «Азат» һәм «Эшче» редакцияләреннән, Себер мәгариф эшчеләреннән, Мәскәү һәм Уфа язучыларыннан, Уфа мәгариф эшчеләреннән, Пензадан, төрле редакцияләрдән, язучылардан, профессор Коганнан, профессор Бороздиннан, тагы башка җирләрдән телеграммалар, адреслар килгәнлеге белдерелә. Вакыт тарлык сәбәпле, боларның бераз гына укыла.

Тантаналы утырыш рәисе иптәш Рәхмәтуллин соңгы сүз сөйли: «Киң хезмәт массасы, укымышлылар, мәдәният дөньясы Галимҗан аганың юбилеен үткәрү эшенә баштан ук иң яхшы караш, җылы күңеллелек күрсәткән иде, – ди. – Бу кичке тантаналы утырыш моны тагын да ачыграк рәвештә күрсәтте. Галимҗан аганың 20 еллык әдәби, мәдәни хезмәтен без иң бөек рәвештә тәкъдир итәбез. Бу бәйрәм – бер кешенең, Галимҗан аганың, бәйрәме булудан бигрәк безнең бәйрәмебез». 20 еллык хезмәтне тәкъдир итеп Художество фәннәре академиясе Галимҗан аганы үзенең әгъзасы итеп сайлады. Мәгариф эшчеләре союзы аның Хезмәт Каһарманы итеп танылуын сорый. Көнчыгыш пед[агогия] институты, Татар педагогия җәмгыяте Галимҗан аганың исемен мәңгеләштерү юлында чаралар күрәләр. Татарстан Мәгариф комиссариаты Көнчыгыш пед[агогия] институты да Галимҗан ага исеменә бер стипендия төзергә карар бирде. Татарстан нәшрияты Галимҗан аганың әсәрләрен (элеккеләрен һәм яңаларын) бастыру юлында чаралар күрә. Шулай итеп, иптәш Ибраһимовның исемен мәңгеләштерү һәм аның эшләрен киң хезмәт ияләре арасында, мәдәни дөньясында уртаклашу өчен чаралар күрелә. Кызганычка каршы, авыру сәбәпле, Галимҗан ага безнең арабызда юк. Хөкүмәт аның терелүенә бөтен чараларны күрә. Татарстан хөкүмәте хисабына терелүгә кадәр аңа Кырым курортында урын бирелде. Үзәк хөкүмәт айлык 180 сум пенсия билгеләде. Сез монда шәһәр Советы вәкиленең игъланын ишеттегез. Шәһәр Советы Галимҗан агага бер квартир һәм буш рәвештә коммуна йомышлары бирә. Галимҗан ага терелеп кайтсын, эшли алсын иде».

[1] *Бартольд* – Василий Владимирович Бартольд (1869–1930), шәркыятьче.

[2] *Ольденбург* – Сергей Фёдорович Ольденбург (1863–1934), шәркыятьче, рус индология мәктәбенә нигез салучыларның берсе.

Тантаналы утырыш исеменнән Кырымга – иптәш Ибраһимовка җибәрелә торган телеграм укылып раслана. Шуның белән утырыш ябыла. Рәсми бүлектән соң Дәүләт татар академия театры иптәш Ибраһимов әсәре булган «Яңа кешеләр»нең беренче пәрдәсен уйныйлар. Аннары атаклы көчләрнең катнашы белән зур күләмдә концерт бирелә.

Тантаналы утырышта сөйләнгән сүзләр һәм концерт бүлекләре Казан радиостанциясе аркылы бирелеп барды.

Тантаналы утырыш рәисе: *(имза юк)* (Рәхмәтуллин)
Секретарь: *(имза юк)* (Г. Галиев)

Краткий отчет о деятельности Дома татарской культуры с момента организации по 1-е мая 1928 года[1]

Издательский план ДТК на 1927/28 г[од].

Примечание: Кроме указанной выше литературы, будут изданы вне плана... 2) сборник «Галимджан Ибрагимов», приуроченный к юбилею Ибрагимова.

I. Центральная Книжная палата.

Опубликованием через газеты ТР собраны все произведения Г. Ибрагимова – будет организована выставка таковых ко дню юбилея.

II. Научное общество Татароведение.

С 1-го июля 1927 года по 1-е марта 1928 г[ода].

...В настоящее время сдан в печать и скоро будет выпущен в свет № 8 «Вестник»а размером в 15 листов, посвященной 20-тилетнему юбилею Г. Ибрагимова.

III. Татарское педагогическое общество.

...Организована Комиссия по проведению юбилея т[оварища] Ибрагимова; составлена инструкция о проведении юбилея в школах.

VI. Кружок молодых писателей.

...С целью выполнения этой задачи, за отчетный период было проведено ряд докладов и лекций. Причем, некоторые из них, например нижеуказанные, прошли с особенным успехом:

1) Революционные мотивы Г. Ибрагимова.

Зав[едующий] Домом татарской культуры (Хасанов)

Секретарь (Дистанов)

---

[1] Күчермә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (Р-439 ф., 1 тасв., 29 эш, 6, 7, 8, 11, 12 кәг.) Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1935
В ТатЦИК, юбилейной комиссии[1]

20 июня 1935 г[ода]

№ 45.

При сем препровождаются характеристики т[оварищей] Г. Ибрагимова, Ш. Камала, К. Тинчурина, К. Наджми, Г. Галеева, Т. Нигмати, Тулумбайского, И. Газеева и Х. Туфана, рекомендуемых ССП ТР для премирования, в связи с 15-тилетием Татреспублики.

Ответственный секретарь
Правления ССП ТР *подпись* / Х. Ярмухаметов /

[1] Төп нөсхә дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (Р-732 ф., 7 тасв., 19 эш, 541 кәг.). Татарстан Совет язучылары берлегенең рәсми кәгазенә язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

1936
Из выступления А. Лепы 27 октября 1936 года[1]

...Теперь о Г. Ибрагимове. Не знаю, как его состояние, можно ли его привезти сюда, можно было бы устроить вечер, немного почествовать человека, ведь он лучший литератор. Есть лучшее его с точки зрения художественности (с места: «Лучше его нет»), тогда давайте приблизим человека, а то все-таки он у вас на отшибе.

Когда М. Горький делал отдельные ошибки, его критиковали, но большая помощь была и со стороны Горького, почему бы с этой точки зрения не воспользоваться Г. Ибрагимовым, почему бы к Ибрагимову не послать некоторых молодых писателей, почему бы с ним не поговорить о том, чтобы эти молодые писатели у него работали, как работали у Горького. Г. Ибрагимов заработал за этот год немало денег, как будто бы 28 тысяч, но это не очень большая сумма. Если бы молодые писатели около одного-двух-трех месяцев поработали с ним, могли бы многому положительному научиться, и на это надо ассигновать определенную сумму денег. Подумайте об этом, а то вы в своей работе зачастую склочничаете вместо такой положительной работы. Г. Ибрагимов. Несомненно, является авторитетом, Г. Ибрагимова знал Горький и уважал его, и пусть молодые писатели поучатся у него.

---

[1] Б. Ф. Солтанбәковның «Татарстан. XX век. Личности / Книга для учителей.– Казань: Татар. респ. изд-во «Хэтер» (ТаРИХ), 2003.» дигән китабында бастырылган (б. 185). Текст шуннан алынды.

Лепа Альфред Карлович (1896–1938) – партия эшлеклесе. 1933–1937 елларда ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты 1 нче секретаре. Шәхес культы чоры корбаннарының берсе; үлгәннән соң акланган.

Галимҗан Ибраһимовның иң соңгы кулъязмасы[1]

...түгел, бәлки, нык тирәнәйтте дә. Беренче әсәр «Зәки шәкерт...»тә яңа фикер иске реакциягә көрәшсә, «Татар хатыны ниләр күрми?»дә хатын коллыкка каршы көрәшә, бара торгач, бу инде иҗтимагый каршылык, иҗтимагый көрәшләргә әйләнә. Миңа бу турыда Киев хәрәкәте, Киев зинданы байтак тәэсир кыйлды. Аннан соңгы «Көтүчеләр», «Мәрхүмнең дәфтәре», 1914 нче елда язылып тәмам булган һәм үзгәртми басылган «Безнең көннәр» менә шуңа мисал булыр.

Революциягәчә мин ул заманның хәрәкәтенә оппозициядә бардым. Февраль дәвере буржуага каршы тел, каләм көрәше белән үтте, анда яза алмадым. 1918 нче елның башыннан Петербургта (Ленинградта) комиссариаттан башлап тагын Октябрь һәм Совет өчен көрәш белән үтеп, әдәбиятка форсат тимәде.

Бөтен үткән хәятым, яшьтән каты эшләп, бөтен 10–15 ел уку һәм яшь язучы заманнары ачлык-ялангач һәм көрәш белән үткәрүләр мине мәҗбүри рәвештә коммунист активист булуга хәзерләп китерделәр. Минем марксист әдип булуым, пролетариат байрагы астында эшләүне үземә тормышның, гомеремнең төп максуды итеп куеп, шул юлны алуым – бөтен үткән хәятымның тарихи мәҗбүри нәтиҗәләредер.

Әгәр гомер булып та, бу үткән хәятны бер киң рәвештә яза алсам иде, хәзерге яшьләр өчен үткән безнең буынның нинди кыен, тәшкил...

---

[1] Төп нөсхә (кулдан язылган) дәүләт бюджет учреждениесе «Татарстан Республикасы Дәүләт архивы»нда саклана (15 ф., 6 тасв., 6367 эш, 27 кәг.). Ниндидер язмасының сакланып калган бер өлеше. Кәгазьнең өске ягында машинкада «Галимҗан Ибраһимовның иң соңгы кулъязмасы» дип язылган. Текст шуннан алынды һәм беренче мәртәбә бастырыла.

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВНЫҢ ИСЕМЕН МӘҢГЕЛӘШТЕРҮ ДОКУМЕНТЛАРЫ

1961
[Уфада урамга Галимҗан Ибраһимов исемен бирү турында][1]

1961 ел

Уфа шәһәр советы башкарма комитеты «Уральский проспект» урамына күренекле татар язучысы, җәмәгать эшлеклесе, күп еллар Уфа шәһәрендә эшләгән Галимҗан Ибраһимов исемен бирде.

[1] «Совет әдәбияты» журналының 1961 елгы 2 нче санында бастырылган (б. 158). Текст шуннан алынды.

Башка чыганакта исә әдипнең тууына 80 ел тулу уңае белән 1967 елда Уфада Ибраһимов бульвары барлыкка килүе әйтелә: Узиков Ю., Наймушин П. Как зовут тебя, улица? / Ю. Узиков, П. Наймушин.– Уфа: Башкир. кн. изд-во, 1977.– С. 79.

1967
Чакыру[1]

1967 ел

Хөрмәтле иптәш А. Шамов!

Казан шәһәренең Ленин районы Галимҗан Ибраһимов исемендәге 89 нчы урта мәктәбе Сезне татар әдәбияты классигы, галим һәм революционер Галимҗан Ибраһимовка музей һәм һәйкәл ачылу көненә чакыра.

Музей һәм һәйкәл 6 март көнне 15 сәгатьтә ачыла.

Адрес: Восстание урамы, йорт № 104.

Дирекция

Уважаемый товарищ А. Шамов!

Средняя школа № 89 имени Галимджана Ибрагимова Ленинского р[айо]на города Казани приглашает Вас на открытие музея и памятника классику татарской литературы, ученому и революционеру Галимджану Ибрагимову.

Музей и памятник открывается 6 марта в 15 часов.

Адрес: ул[ица] Восстания, дом № 104.

Дирекция

---

[1] Төп нөсхә Казан шәһәре Мәскәү районының «Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» муниципаль бюджет белем бирү учреждениесенең Г. Ибраһимов әдәби музеенда саклана. Текст шуннан алынды.

Казан шәһәре Мәскәү районының «Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» муниципаль бюджет белем бирү учреждениесендә Галимҗан Ибраһимовның музее 1996 елның 10 ноябрендә әдипнең тууына 110 ел тулу уңае белән ачыла (Гимназия директорының Приказы № 67а).

Җәмгыятькә файдалы зур эзләнү-тикшеренү эшләре алып барган, кызыклы экспозицияләр (күргәзмә әсбаплар) булдырган һәм укучыларны тәрбияләүдәге уңышлары өчен гимназиянең Г. Ибраһимов исемендәге әдәби музеена 1999 елда мәктәп музее исеме бирелә (206 санлы Таныклык).

Г. Ибраһимов исеме бирелде[1]

7 апрель 1987 ел

ТАССР Министрлар Советы, күренекле җәмәгать һәм дәүләт эшлеклесе, галим-марксист, татар совет әдәбияты классигы язучы Галимҗан Ибраһимов истәлеген мәңгеләштерү максатыннан, Актаныш районының «Кызыл көч» колхозы членнарының гомуми җыелышы, КПССның Актаныш райкомы бюросы һәм район Советы башкарма комитеты тәкъдимен исәпкә алып, «Кызыл көч» колхозының исемен «Галимҗан Ибраһимов исемендәге» дип үзгәртү турында карар кабул итте.

1991

Решение

Исполкома Московского районного Совета народных депутатов[2]

г[ород] Казань № 701 от 26 августа 1991 г[ода]

Об открытии татарской гимназии

Рассмотрев предложение Московского районного отдела народного образования по сети учреждений народного образования на 1991 год

Исполком Московского районного Совета народных депутатов

решил:

1. Открыть с 1 сентября 1991 года татарскую гимназию

2. Для размещения гимназии выделить часть помещения,

занимаемого ВССОШ № 13 по адресу: ул[ица] Восстания, дом № 48

3. Порядковый номер гимназии не присваивать, впредь называть

«Татарская гимназия имени Галимзяна Ибрагимова».

Председатель исполкома *подпись* Л. Н. Мурысин

(Гербовая печать)

Управляющий делами *подпись* Л. П. Фролова

[1] «Социалистик Татарстан» газетасының 1987 елгы 7 апрель санында бастырылган. Текст шуннан алынды.

[2] Төп нөсхә Казан шәһәре Мәскәү районының «Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» муниципаль бюджет белем бирү учреждениесендә саклана. Фотокүчермәсе беренче мәртәбә «Галимджан Ибрагимов: документы и факты: Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китапта бастырылган (Казань, 2012). Текст төп нөсхәдән алынды.

1996
Приказ № 67а
по гимназии имени Г. Ибрагимова от 10.11.96 г.[1]

п. 1. К 110-летию со дня рождения открыть музей Галимжана Ибрагимова.

п. 2. Руководителем музея назначить Мубаракшину Насиму Носратовну.

Директор гимназии *(подпись и гербовая печать)* А. М. Давлетшина.

1999
ТАНЫКЛЫК[2]
№ 206

МӘКТӘП МУЗЕЕ ИСЕМЕН БИРҮ ТУРЫНДА

Казан шәһәре Г. Ибраһимов исемендәге гимназия әдәби музеена

Җәмгыятькә файдалы зур эзләнү-тикшерү эшләре алып барган, кызыклы экспозицияләр (күргәзмә әсбаплар) булдырган һәм укучыларны тәрбияләүдәге уңышлары өчен тапшырыла.

(Түгәрәк мөһер, имза)

31 март 1999

СВИДЕТЕЛЬСТВО
№ 206

О ПРИСВОЕНИИ ЗВАНИЯ ШКОЛЬНЫЙ МУЗЕЙ

Литературному музею гимназии им. Г. Ибрагимова г. Казани

За большую поисково-исследовательскую работу, создание интересной экспозиции и успехи в воспитании учащихся.

(Гербовая печать, подпись)

31 марта 1999

---

[1] Төп нөсхә Казан шәһәре Мәскәү районының «Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» муниципаль бюджет белем бирү учреждениесендә саклана. Текст шуннан алынды.

[2] Төп нөсхәсе Казан шәһәре Мәскәү районының «Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» муниципаль бюджет белем бирү учреждениесендә саклана. Текст шуннан алынды.

2007
Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка истәлек тактасы кую хакында Ялта шәһәре хакимиятенең карары[1]

25 октябрь 2007 ел

Ялта шәһәре хакимияте Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка истәлек тактасы кую хакында 2007 елның 25 октябрендә 2119 санлы карар кабул итә.

2008
Ялта шәһәрендә Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка истәлек тактасы куела[2]

21 апрель 2008 ел

Ялта шәһәре хакимияте тарафыннан 2007 елның 25 октябрендә кабул ителгән 2119 санлы карар нигезендә Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка 2008 елның 21 апрелендә истәлек тактасы куела.

---

[1] Османов Д. И. Галимҗан Ибраһимов һәм Кырым / Д. И. Османов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Б. 243.

[2] «Дуслык=Дружба» (Киев) журналының 2008 елгы 6 (71) санында бастырылган (б. 21). Текст шуннан алынды.

Галимҗан Ибраһимовның тормышы һәм эшчәнлеге хроникасы[1]

1887

10 март (искечә 26 февраль). Уфа губернасы Стәрлетамак өязе Өршәкмин волосте (хәзерге Башкортстан Республикасы Авыргазы районы) Солтанморат авылында указлы Гыйрфан мулла Нурмөхәммәт улы (1847–1913) белән Бибхәсәнә абыстай Заһит кызы (1862–1921) Ибраһимовлар гаиләсендә туган.

1898

Көз ае. Гыйрфан мулла олы улы Шакирҗан белән Галимҗанны Оренбургка «Хөсәения» мәдрәсәсенә укырга алып бара. Галимҗан анда кабул ителмәгәч, «Вәлия» мәдрәсәсенә урнаштырыла. Соңгысы Оренбургта 1802 елдан эшләп килә торган 1 нче мәчет (хәзерге Левашев урамы, 12 йорт) каршындагы кадими уку йорты. Башта мәдрәсә чыгышы белән Стәрлетамак ягыннан булган Шакир хәзрәт (?–?) карамагында булып, аның вафатыннан соң 1908 елдан мәчеттә имам-хатыйб булган Вәли (Мөхәммәтвәли) Габделгани улы Хөсәенов (1867–1933) исеме белән атала башлый.

1906

Вәли мулла мәдрәсәсен ташлап чыга һәм туган авылына кайта.

Көз аенда Уфадагы «Галия» мәдрәсәсенә укырга керә.

1907

10, 17 октябрь, 5, 12, 19, 12, 19, 3 декабрь. Казанда «Әлислах» газетасында «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» дигән беренче хикәясенең бер өлеше басылып чыга.

17 декабрь. «Әлислах» газетасында «Әлислах мөхбире» имзасы белән «Уфа мәдрәсәләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

1908

14, 21 гыйнвар, 9 февраль, 2 март, 3, 28 апрель, 19 май, 10, 17, 24 июнь, 2 июль. «Әлислах» газетасында «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» дигән беренче хикәясенең дәвамы бастырыла.

10 июнь. «Әлислах» газетасында «Шәкертләр аһ-зары» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 август. «Әлислах» газетасында «Мөхбиреңез» имзасы белән «Уфа йоклый» дигән мәкаләсе бастырыла.

8, 15, 23 сентябрь. «Әлислах» газетасында «Шәкертләр һәм уку» дигән мәкаләсе бустырыла.

Үзе язганча, «…Беренчедән, мәдрәсәнең программасына һәм укыту системасын тәнкыйть иткән өчен, икенчедән, мәдрәсә идарәсенә каршы еш чыгышлар ясаган өчен һәм, өченчедән, бу мәдрәсәдә укыган чакта «Коръән алладанмы, түгелме?» исемле китап язган өчен» «Галия» мәдрәсәсеннән куыла.

---

[1] Филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов тарафыннан төзелде.

1909

«Әлислах» газетасының 57 нче санында «Гыйрфанзадә» имзасы белән «Яңа ел хатирәсе», 26 февраль санында «Уфа, мәдрәсәи «Галиядә» тентү», 64 нче санында «Дустыма» дигән мәкаләләре бастырыла.

Ел ахырында Казанга килә.

Казанда «Үрнәк» матбагасында «Гыйшык корбаннары. Милли хикәя» әсәре «Гыйрфанзадә» имзасы белән нәшер ителә (ел күрсәтелмәгән).

Казанда «Гасыр» нәшриятында «Яшьләр хәятыннан бер ләүхә» (32 б.) дигән хикәясе, Оренбургта «Вакыт» нәшриятында «Борынгы ислам мәдәнияте» (139 б.) дигән хезмәте нәшер ителә.

1910

12 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Татар матбугаты» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Фикердә инкыйлаб» дигән мәкаләсе бастырыла.

26 февраль, 4 март. «Йолдыз» газетасында «Рәссамлык» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 март. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Галлей киткәннән соң» дигән мәкаләсе бастырыла.

30 март. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Татар теле вә татарча язу хакында бер-ике сүз» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 апрель. «Йолдыз» газетасында «Әдәбият мәсьәләләре. I. Тәгъриф» дигән мәкаләсе бастырыла.

10 апрель. «Йолдыз» газетасында «Г-җан» имзасы белән «Тәрҗемә һәм аның шартлары»; «Габди» имзасы белән «Татар яшьләре» дигән мәкаләләре бастырыла.

15 апрель. «Йолдыз» газетасында «Тәрҗемә һәм аның шартлары» дигән мәкаләсе бастырыла.

19 апрель. «Йолдыз» газетасында «Татар яшьләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 май. «Йолдыз» газетасында «Галлей киткәннән соң» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 май. «Йолдыз» газетасында «Госманлы музәсе»нең мөдире мәрхүм Хәмди бәк җәнапләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

Май ае. «Яз башы» хикәясен яза.

1 июнь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Рус мөхәррирләреннән мәшһүр интикадчы В.Г. Белинский җәнабләре хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

3, 8 июнь. «Йолдыз» газетасында «Әдәбият мәсьәләләре. II. Халык мөсәннафәте» дигән мәкаләсе бастырыла.

17, 20 июль. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Нәүмид» дигән мәкаләсе бастырыла.

16, 30 сентябрь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Әстерханнан» дигән мәкаләсе бастырыла.

3 октябрь. «Йолдыз» газетасында «Гъ» имзасы белән «Әстерханнан» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 октябрь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Нугай туе» дигән мәкаләсе бастырыла.

Октябрь. Казанда Шәһит Әхмәдиев (1888–1930) белән бергә төшкән автографлы фотокарточкасын әнисенә бүләк итә.

18 ноябрь. «Йолдыз» газетасында «Тупый» имзалы авторның «Яңа әсәрләр. «Татар хатыны ниләр күрми» дигән бәяләмәсе бастырыла.

21 декабрь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Мөтәнәбби йә мөтәмәһди» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 декабрь. «Идел» газетасында «Габди» имзасы белән «Мөтәнәбби йә мөтәмәһди» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Аң» журналының 18 нче санында (б. 2–3) «Әрәм юбилей (Хәсәнгата казыйның[1] мәктүбен укыгач)» дигән мәкаләсе бастырыла.

Эстәрлетамакта «Каләм» ширкәте тарафыннан «Нур» матбагасында «Татар хатыны ниләр күрми?» дигән романы, Казанда «Мәгариф» көтепханәсе тарафыннан «Яз башы (Бер шәкерттән хикаять)» дигән хикәясе бастырыла.

1911

4 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Яңа әсәр» («Мәктәптә милли әдәбият дәресләре». Г. Тукаев тәртибе) дигән мәкаләсе бастырыла.

23 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Йә габид» имзасы белән «Яңа талантлы шагыйрь» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 февраль. «Йолдыз» газетасында «Әдәбият мәсьәләләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

13 февраль. «Йолдыз» газетасында «Г-җан Ибраһим» имзасы белән «Интикать асәр» («Төрки сарыфы») дигән мәкаләсе бастырыла.

14 февраль. «Йолдыз» газетасында «Әдәбият мәсьәләләре. IV. Шигырь» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 апрель. Халык шагыйре Габдулла Тукайның (1886–1913) «Күңел җимешләре» җыентыгына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Яңа әсәрләр (1)» («Күңел җимешләре») дигән бәяләмәсе бастырыла.

9, 11 апрель. «Йолдыз» газетасында «Мәдрәсә чуалулары» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 апрель. Тел галиме, журналист Гыймад Нугайбәкнең (1881–1943) «Башлангыч» исемле китабына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Яңа әсәрләр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

24 апрель. Хокук белгече, филолог Шәехгаттар Иманаевның (1875–1939) «Татар теленең нәхүе вә сарыфы» китабына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Яңа китап» дигән бәяләмәсе бастырыла.

---

[1] *Хәсәнгата казый…*– Хәсәнгата Габәши (1863–1936), дин һәм җәмәгать эшлеклесе, тарихчы педагог. 1905–1915 елларда Оренбург Мөселманнар Диния нәзарәтендә икенче мәртәбә казый булып тора.

21 июнь. Г. Тукайның «Мияубикә» китабына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Мияубикә». Нәзымы Тукаев. Нашире «Сабах» дигән бәяләмәсе бастырыла.

14 август. «Вакыт» газетасында «Габди» имзасы белән «Учительская школа» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 сентябрь. «Вакыт» газетасында «Габди» имзасы белән «Сәүдәгәрләр арасында үзгәреш» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 октябрь. «Вакыт» газетасында «Габди» имзасы белән «Казан китапчылары» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 октябрь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Авылда мәгыйшәт» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 ноябрь. Язучы Фатыйх Әмирханның (1886–1926) «Хәят» повестена «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Хәят» дигән бәяләмәсе бастырыла.

8 ноябрь. «Вакыт» газетасында «Габди» имзасы белән «Тентү вә хибесләр нәтиҗәсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

15 ноябрь. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Яңа әсәрләр» мөнәсәбәте илә бер мөлахазә», «Шура» журналында «Г-җан Ибраһимов» имзасы белән «Әдәбият агымы» дигән мәкаләләре бастырыла.

18 ноябрь. Язучы, нашир, җәмәгать эшлеклесе Фатыйх Кәриминең (1870–1937) «Тарих гомуми» китабына «Йолдыз» газетасында «Яңа әсәр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

4 декабрь. «Йолдыз» газетасында «Казан китапчыларының рәддиясе» дигән мәкаләсе бастырыла.

15 декабрь. Педагог, журналист Шиһабетдин Әхмәров (1882–1966) һәм аның фикердәшләренә карата «Йолдыз» газетасында дәгъвәте бастырыла.

25 декабрь. «Йолдыз» газетасында «Тәхсыйс» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Шура» журналының 6, 7 нче саннарында «Диңгездә» хикәясе (б. 171–175), (б. 205–207); 8 нче санында «Без татармыз» мәкаләсе (б. 236–238); 12, 13, 14 нче саннарында «Йөз ел элек» хикәясе (б. 379–386), (б. 411–413), (б. 440–443); 22 нче санында «Әдәбият агымы» мәкаләсе (б. 680–682), 23, 24 нче саннарында «Уты сүнгән җәһәннәм (Бер мулладан хикәят)» хикәясе (б. 734–736), (б. 765–768) бастырыла.

Казанда «Гасыр» нәшриятында «Татар нәхүе» (74 б.), «Татар сарыфы» (82 б.), «Яшьләр хәятыннан бер ләүхә» (32 б.), Оренбургта «Вакыт» нәшриятында «Диңгездә», «Йөз ел элек» (35 б.) дигән китаплары нәшер ителә.

1912

12 гыйнвар. Журналист, драматург, театр тәнкыйтьчесе Кәбир Бәкернең (1885–1944) «Җанлы курчаклар» пьесасына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Яңа китап мөнәсәбәтилә» дигән бәяләмәсе бастырыла.

15, 22 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Әдәбият (Еллык хисап урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

17, 21, 24 февраль. «Идел» газетасында «Татар шагыйрьләре» дигән хезмәтенең шагыйрь Сәгыйть Рәмиевкә (1880–1926) багышланган өлеше бастырыла.

28 февраль. Тел галиме Гыйбадулла Алпаровка (1888–1936) «Сөю-сәгадәт (Карт шагыйрьнең тәэсораты)» дигән китабын автограф белән бүләк итә.

4 март. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Китап игъланнары» дигән бәяләмәсе бастырыла.

13 март. Ф. Әмирханның «Урталыкта» романына «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Зур романнар» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Шура» журналының 5, 8, 9 нчы саннарында «Карт ялчы» исемле хикәясе (б. 156–158), (б. 251–253), (б. 285–287), 9 нчы санында «Без кем?» бәхәсе» (б. 267–268), «Тәшәккер йөзеннән» (б. 266–268), 10 нчы санында «Ихтилаф вә риваять бәласе» (б. 305–307) дигән мәкаләләре дөнья күрә.

8, 12, 17 апрель. «Йолдыз» газетасында «Милли тарих» дигән мәкаләсе бастырыла.

17 апрель. «Идел» газетасында «Татар шагыйрьләре» дигән хезмәтенең беренче бүлегенең С. Рәмиевкә багышланган баш өлеше бастырыла.

10 май. «Йолдыз» газетасында «Габди» имзасы белән «Матбугат әңгәмәләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 май. «Йолдыз» газетасында «Асар матбуг хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

Көз көне Киевкә килеп урнаша.

13 декабрь. Киевтән Казанга Хәнәфи Кайбышевка (1890–?) хат яза.

28 декабрь. Казаннан Х. Кайбышев хат яза.

Декабрь. Язучы, тәрҗемәче, нашир Әхмәдгәрәй Хәсәнигә (1883–1933) автографлы фотокарточкасын бүләк итә.

Казанда «Гасыр» нәшриятында «Карак мулла», «Сөю – сәгадәт. Карт шагыйрьнең тәэсораты», «Өмид» матбагасында «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» хикәяләре, «Яшь йөрәкләр» романы, Оренбургта «Вакыт» нәшриятында «Карт ялчы», «Уты сүнгән җәһәннәм», Әхмәд әл-Исхакый наширлегендә Казанда «Яз башы. Бер шәкерттән хикаять» хикәяләре, Уфада «Мәзлумә хатын яхуд күргән җәфаларым» дигән әсәре нәшер ителә.

1913

1 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Матбугат агымы (Еллык хисап урынында)», «Мәктәп» журналының 1 нче санында (б. 25–28) «Мәктәптә әдәбият» дигән мәкаләсе бастырыла.

3 гыйнвар. Киевтән Казанга Х. Кайбышевка хат яза.

10, 13, 15, 17, 20, 22, 24 гыйнвар. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

24 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Авыргазый» имзалы авторның «Яшь йөрәкләр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

25 гыйнвар. «Аң» журналының 3 нче санында (б. 49) «Бәйрәм мөбарәк булсын!» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 гыйнвар. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

27 гыйнвар. Казаннан Х. Кайбышев хат яза.

29, 31 гыйнвар. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

3, 5, 7, 10, 12, 14 февраль. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

21 февраль. «Идел» газетасында Хөснинең [Хөснетдин Кәримнең, 1887–1965], «Вакыт» газетасында Җәләйнең [Җәмал Вәлидинең, 1887–1932] «Яшь йөрәкләр» дигән бәяләмәләре бастырыла.

3, 5, 17 март. «Йолдыз» газетасында «Рус, төрек вә татар тарихыннан (Романовлар ханаданының 300 еллык шәүкәте мөнәсәбәте белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

17 март. «Йолдыз» газетасында «Рус, төрек вә татар тарихыннан» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 март. Әтисе Гыйрфан Ибраһимов вафат була, 28 мартта җирләнә.

28 март. Киевтә мөселман студентларының съездын әзерләү комиссиясе утырышында ул төзегән резолюция карала.

Март. Яшь вакытта алдырган фотокарточкасын автограф белән Киевтән агасы Шакирҗанга (1880–1962) җибәрә.

«Хокук вә хәят» журналының 3 нче санында (б. 45–54) Фатыйх Сәйфинең [Фатих Сәйфи-Казанлының, 1888–1937] «Яшь йөрәкләр» (Роман. Мөхәррире – Галимҗан Ибраһимов)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

6 апрель. «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәттә булган Төхфәтулла Мамлиев (1887–?) Киевтә мөселман студентлары түгәрәге җитәкчелегендә Г. Ибраһимов та барлыгын Казан губерна жандарм идарәсенә хәбәр итә.

8 апрель. Киевтәге мөселман студентлары интернационал социалистик оешмасы җитәкчелегендә Г. Ибраһимов та барлыгы хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев сак бүлегенә хәбәр итә.

9 апрель. «Йолдыз» газетасында «Мәдрәсә чуалулары» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 апрель. Әтисе вафаты уңае белән «Вакыт» газетасында некролог бастырыла.

17 апрель. Казаннан Хәлиулла Еникеев (1891–1946) аңа хат яза.

17 апрель. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы боерыгы буенча Киев Бульвар полиция участогының надзирателе Крумин Г. Ибраһимов яшәгән фатирда (Степановская, 18) төнге сәгать 12^{30} да тентү үткәрә һәм бу хакта беркетмә төзи.

17 апрель. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы полковник боерыгы буенча Г. Ибраһимовның тентелүе хакында белешмә төзелә.

18 апрель. Г. Ибраһимовның кулга алынуы хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы карар чыгара.

18 апрель. Аерым жандармнар корпусы тарафыннан Г. Ибраһимовтан сорау алына.

18 апрель. Г. Ибраһимовның кулга алынуы хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев губернаторына хәбәр итә.

19 апрель. Г. Ибраһимов кулга алыну карары белән таныштырыла һәм Киев төрмәсенә ябыла. Бу хакта надзиратель Крумин Киев губерна жандарм идарәсенә хәбәр итә.

21 апрель. «Йолдыз» газетасында Уйгурның [Габделбари Батталның, 1880–1969] «Яшь йөрәкләр» (Роман)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

24 апрель. Киев төрмәсеннән Казанга Шәһит Әхмәдиев белән Заһит Нуркинга (1898–1966) рус телендә хат яза.

25 апрель. Г. Ибраһимовны сак астында тоту срогын озайтуны сорап Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев губернаторына мөрәҗәгать итә.

27 апрель. Аерым жандармнар корпусы тарафыннан сорау алу вакытында Казан университетының медицина факультеты студенты Х. Кайбышев 1912 елның көзендә Казанга килгән Киев университеты студенты Х. Еникеев уртак иптәшләр арасында Г. Ибраһимов та барлыгын әйтүен белдерә.

28 апрель. «Теоретик» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәттә булган Х. Кайбышев 1912 елның көзендә Казанга килгән Киев университеты студенты Х. Еникеев уртак иптәшләр арасында Г. Ибраһимов та барлыгын әйтүен Казан губерна жандарм идарәсенә хәбәр итә.

29 апрель. Киев округ мәхкәмәсе прокуроры Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына Г. Ибраһимовны сак астында тоту срогы озайтылуы хакында хәбәр итүен сорый.

29 апрель. Сак астында тоту срогы кулга алынган көннән башлап бер айга Киев губернаторы тарафыннан озайтыла һәм бу хакта Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр ителә.

30 апрель. Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев төрмәсе башлыгына Г. Ибраһимов кулга алынган көннән алып сак астында тоту срогы бер айга озайтылу хакында үзенә язмача белдерергә боера.

30 апрель. Сак астында тоту срогы бер айга озайтылу хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев округ мәхкәмәсе прокурорына хәбәр итә.

30 апрель. Киевтә кулга алынуы хакында Казан мөселман студентларының хәбәрдар булуы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәттә булган Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсенә белдерә.

1 май. Киевтәге мөселман студентлары түгәрәгендә Г. Ибраһимов та барлыгы хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаментына хәбәр итә.

3 май. Киевтә кулга алынуы хакында Казан мөселман студентларының хәбәрдар булуы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәттә булган Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсенә белдерә.

3 май. Х. Кайбышевны тентү вакытында алынган Г. Ибраһимовның бер хатын Казанда Аерым жандармнар корпусы Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына юллый.

3 май. Х. Кайбышевны тентү вакытында алынган Г. Ибраһимовның бер хатның Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына җибәрелүе хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаментына хәбәр итә.

15 май. Киев округ мәхкәмәсе прокуроры Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына Г. Ибраһимовны сак астында тоту срогы тагын озайтылуы хакында өстәмә хәбәр итүен сорый.

16 май. Х. Кайбышевтан Аерым жандармнар корпусы тарафыннан сорау алу вакытында Г. Ибраһимовтан хат почта буенча килмичә, ә кемдер бер кеше тапшыруы һәм ул конверт тышына «Кабул итүдән баш тартам» дип язып куюын белдерә.

25, 26, 27, 28, 29, 30 май, 1 июнь. «Татар шагыйрьләре» китабы нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

1–3, 5–10, 13–26 июнь. Кулга алганда тентү вакытында алынып, 4 төенчеккә тупланып, Киев губерна жандарм идарәсе тарафыннан Казан губерна жандарм идарәсенә җибәрелгән әйберләренең Казанда Аерым жандармнар корпусы һәм 15 нче Татар Улан полкы штабс-ротмистры, тәрҗемәче Александр фон-Трентовиус (1881–?) тарафыннан тасвирламасы төзелә.

2, 6, 7, 8, 9, 12, 13 июнь. «Татар шагыйрьләре» китабы нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

13 июнь. Җинаять эше табылмау сәбәпле, сак астыннан азат ителеп Киев төрмәсеннән чыгарыла һәм бу хакта Киев төрмәсе башлыгы вазыйфасын башкаручы Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

13 июнь. Туган авылы Солтанморатка кайтып китәчәге хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына язмача белдерә.

14 июнь. «Татар шагыйрьләре» китабы нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

14 июнь. Тентү вакытында алынган газета-журналларны, брошюраларны, китапларны сәяси яктан тикшерү өчен Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан Вакытлы матбугат комитетына бирә.

14 июнь. Тентү вакытында алынган һәм кайтарып бирелергә тиешле даими паспортын, 14 исемдә әйберләрен Киев губерна жандарм идарәсеннән имза куеп ала.

15 июнь. Тентү вакытында алынган «Казакъ кызы» һәм «Яшь куәтләр» дигән әсәрләрен сәяси яктан тикшерү өчен Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан Вакытлы матбугат комитетына бирә.

15, 16, 17, 19, 20, 21, 22 июнь. «Татар шагыйрьләре» китабы нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

18 июнь. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Г. Ибраһимовның җинаятен күрсәтә торган материалларның Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына җибәрелүе хакында 3 майдагы донесениесенә өстәмә рәвешендә Полиция департаментына хәбәр итә.

22 июнь. Җинаять эше табылмау сәбәпле, алга таба сак астында тотуны туктату хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаментына хәбәр итә.

21 июнь. «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәттә булган Т. Мамлиев тиздән татар телендә газета чыгарыла башланачагы һәм аның мөхәррире Г. Ибраһимов булачагы хакында Казан губерна жандарм идарәсенә хәбәр итә.

23 июнь. Киевтән Казанга кайтуы хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

25 июнь. «Йолдыз» газетасында «Мең дә беренче кичәгә каршы… («Йолдызның» әлфия көне мөнәсәбәте белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

Июнь. «Карак мулла» әсәре нәшер ителү хакында «Православный собеседник» журналының июнь санына кушымта булган «Инородческое обозрение»нең 3 нче китабында А. Емельяновның «Мухаммеданская неповременная печать на татарском языке в Приволжском и Оренбургском крае за 1912-й год» дигән мәкаләсендә бастырыла.

Июнь. «Мәзлумә хатын яхуд күргән җәфаларым» әсәре нәшер ителү хакында «Православный собеседник» журналының июнь санына кушымта булган «Инородческое обозрение»нең 3 нче китабында А. Емельяновның «Мухаммеданская неповременная печать на татарском языке в Приволжском и Оренбургском крае за 1912-й год» дигән мәкаләсендә бастырыла.

1 июль. Тентү вакытында алынган газета-журналларга, брошюраларга, китапларга арест салынмаганлыгы хакында Казан губернасында типографияләр, литографияләр һәм китап белән сәүдә итү җитәкчесе Розенштейн Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

2 июль. Казан Вакытлы матбугат комитеты башлыгы «Казакъ кызы» һәм «Яшь куәтләр» әсәрләре сәяси яктан куркынычлы түгеллеге хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

4 июль. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы «Казакъ кызы» һәм «Яшь куәтләр» әсәрләрен кире Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына җибәрә.

5 июль. Казан Вакытлы матбугат комитеты башлыгы Михаил Пинегин (1863–1935) сәяси яктан тикшерү өчен 14 июньдә алынган газета-журналларны, брошюраларның Комитет әгъзасы Пантелеймон Жузе (1870–1942) тарафыннан тикшерелеп, сәяси яктан куркынычсыз дип табылулары, ә китапларның Николай Катановка (1862–1922) тапшыры-

лып, әлегә бәяләмәнең юклыгы хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

8 июль. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы вазифасын вакытлыча башкаручы Г. Ибраһимовны тентү вакытында алынып, Казан губерна жандарм идарәсенә юлланган газета-журналларның, брошюраларның һәм китапларның кире җибәрелүе хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

19 июль. 17 апрельдә сак астына алынган Г. Ибраһимов хакында Полиция департаментына белешмә җибәрелә.

20 июль. Н. Катановтан бәяләмә алынуы һәм Габделмәҗит Гафуриның (1880–1934) «Милли шигырьләр», Мөхәммәтгаяз Исхакыйның (1878–1954) «Зиндан» китапларыннан башкалары сәяси яктан куркынычсыз булулары хакында Казан Вакытлы матбугат комитеты башлыгы М. Пинегин Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

17 август. Туган якларында яшәве һәм Ш. Әхмәдиев белән «Шимбә» исемле газета чыгарырга ниятләве хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

23 август. Ш. Әхмәдиев белән Г. Ибраһимов «Аваз» исемле атналык журнал чыгарырга җыенулары хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

26 август. Туган авылы Солтанморатта яшәве хакында Стәрлетамак өяз ротмистры Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

29 август. Г. Ибраһимов белән очрашырга Ш. Әхмәдиев Уфага китүе хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

4 сентябрь. «Ак юл» журналының 10 нчы санында «Г. И.» имзасы белән «Җиләк вакытында» дигән әсәре бастырыла башлый.

8 сентябрь. Солтанморат авылыннан Казанга Ә. Хәсәнигә хат яза.

16 сентябрь. «Ак юл» журналының 11 нчы санында «Г. И.» имзасы белән «Җиләк вакытында» дигән әсәренең ахыры бастырыла.

19 сентябрь. Солтанмораттан Казанга килүе хакында «Йолдыз» газетасында белдерү бастырыла.

19 сентябрь. Казанга килүе һәм «Апанаев номерлары»нда тукталуы; кышын Казанда татар газеталарында, шул исәптән Ш. Әхмәдиевнең «Аваз» журналында эшләргә ниятләве, әгәр дә урнаша алмаса, С. Петербургка китеп, Г. Исхакый белән Муса Бигиев (1873 яки 1875–1949) чыгарачак «Ил» газетасында эшләргә җыенуы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

Сентябрь. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Православный собеседник» журналының сентябрь санына кушымта булган «Инородческое обозрение»нең 4 нче китабында «Критика и библиография» дигән бүлекчәдә бастырыла (б. 229).

17 октябрь. «Аң» журналына сәркятип булып урнашуы хакында «Теоретик» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Х. Кайбышев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

20 октябрь. «Аң» журналына сәркятип булып урнашуы хакында басманың 20 нче санында хәбәр бастырыла. «Аң» журналының 20 нче санында имзасыз «Мәрхүм шагыйрь» дигән мәкаләсе бастырыла.

26 октябрь. Казаннан Әстерханга Х. Кәримгә хат яза.

27 октябрь. «Аң» журналының 21 нче санында язылышучыларны, язучыларны, басманы алдыручыларны һәм барлык укучыларны Корбан бәйрәме белән котлавы, «Асар» хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Шура» журналының 10 нчы санында (б. 312–313) Г. Зәбировның «Яшь йөрәкләр» китабы мөнәсәбәте илә (Истанбулдан)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Аң» журналының 11 нче санында (б. 189–194) Г. Газизнең [Газиз (Габделгазиз) Салих улы Гобәйдуллинның, 1887–1937] «Яшь әдәбиятыбызда «Яшь йөрәкләр» (Тәнкыйь)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

4 ноябрь. Студент Фатыйх Мөхәммәдъяровта (1883–1950) кунакта булуы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

17 ноябрь. «Аң» журналының 22 нче санында (б. 380–387) «Көтүче карт (Басылмаган романнан бер фасыл)» дигән әсәре бастырыла.

26 ноябрь. «Аң» журналында сәркятип булып урнашуы һәм «Яңа елга ни телисез?», «Милләтне ничек аңлыйсыз?» дигән ике анкета урнаштыруы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

2 декабрь. «Аң» журналының 23 нче санында (б. 319–416) «Баттал әфәнденең нәзарият әдәбиясе» дигән бәяләмәсе бастырыла.

10 декабрь. «Сабах», «Мәгариф» һәм «Гасыр» көтепханәләренең складлары белән кызыксынуы хакында «Житель» кушаматы белән жандармериядә яшерен хезмәт итүче Т. Мамлиев Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

11 декабрь. 13 октябрьдә Казанга китүе хакында Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгы үзенең 6 сентябрьдә язган хатына өстәмә итеп Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

18 декабрь. «Аң» журналының 24 нче санында (б. 439–442) «Фәнни истиляхлар (Г. Батталның нәзарият әдәбиясе мөнәсәбәте белән)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

26 декабрь. «Матбугат вә әдәбиятымыз барышы (Еллык хисап урынында)» дигән мәкалә яза.

31 декабрь. «Йолдыз» газетасында журналист Хәлим Искәндәровның (1888–1958) «Галимҗан Ибраһимов вә аның әсәрләре» дигән бәяләмәсе басыла [«Татар хатыны ниләр күрми» турында].

Декабрь. Ак эшләпә һәм плащ-накидка киеп төшкән фотосын почта карточкасы итеп ясалган) Ш. Әхмәдиевкә автограф белән бүләк итә (Татарстан Республикасының Милли музеенда саклана: 122214–20).

Казанда «Гасыр» нәшриятында «Татар сарыфы» (икенче кәррә басылуы) (78 б.) дигән уку әсбабы, Оренбургта «Вакыт» нәшриятында «Татар шагыйрьләре. Беренче бүлем. Сәгыйть Рәмиев, Дәрдемәнд, Габдулла Тукай» (103 б.) дигән хезмәте нәшер ителә.

«Аң» журналының 20 нче санында (б. 350) шагыйрь Ибраһим Башмаков (1893–1913) хакында «Мәрхүм шагыйрь» дигән мәкаләсе бастырыла.

1914

5 гыйнвар. «Аң» журналының 1 нче санында (б. 12–17) «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Матбугат вә әдәбиятымыз барышы (Еллык хисап урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

10 гыйнвар. «Аң» журналының 24 нче санында (б. 428–430) «Мәрхүмнең дәфтәреннән» дигән әсәре бастырыла.

25 гыйнвар. «Аң» журналының 3 нче санында (б. 49) «Бәйрәм мөбарәк булсын!» дигән мәкаләсе бастырыла.

29 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында Х. Искәндәровның «Галимҗан Ибраһимов вә аның әсәрләре» дигән бәяләмәсе бастырыла [«Татар хатыны ниләр күрми» турында].

13 февраль. Тиз йөрешле поездда Киевкә китүе хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Киев, Кутаиси губерна һәм Одесса шәһәр жандарм идарәләре башлыкларына хәбәр итә.

15 февраль. Киевкә килеп җитә. Жилянская урамындагы «Мәскәү» номерларына (130 санлы йорт) урнаша.

16 февраль. Львовская урамындагы 55 санлы йорттан бүлмә алып, шунда күчә.

22 февраль. «Борынгы ислам мәдәнияте» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

24 февраль. 15 февральдә Киевкә килеп җитүе, аның башта Жилянская урамындагы «Мәскәү» номерларына (130 санлы йорт), 16 февральдә Львовская урамындагы 55 санлы йорттан бүлмә алып, шунда күчүе хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

25 февраль. Украин халкының күренекле шагыйре Тарас Шевченконың (1814–1861) тууына 100 ел тулу уңаеннан «Йолдыз» газетасында «Каһарман шагыйрь (Олугъ малорус шагыйре Тарас Шевченко)» дигән мәкалә бастыра.

28 февраль. «Борынгы ислам мәдәнияте» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

2 март. «Аң» журналының 6 нчы санында (б. 117–122) «Тәрбиядә хөррият вә шәхсыять нигезләре (Җәдид аталган бер мәктәпне күреп чыгудан алган тәэсир белән язылды)» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 март. «Татар шагыйрьләре» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

11 март. Сухум шәһәренә сәфәре хакында «Йолдыз» газетасында хәбәр бастырыла.

11 март. Киевтән Одессага китә.

12–13 март. Одессада була.

13 март. Көндезге сәгать 12 дә «Германия» кунакханәсеннән чыгып, «Цесаревич Георгий» пароходында сәгать 3 тә Кырым-Кавказ линиясе буенча китә.

14 март. Киевтән Одессага китүе хакында Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

14 март. «Цесаревич Георгий» пароходында Севастопольгә килеп җитә. Аннан шул ук көнне Ялтага китә.

14 март. «Борынгы ислам мәдәнияте» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

17 март. «Цесаревич Георгий» пароходы белән Сухумга килеп җитә һәм Михайловская Набережная урамында урнашкан «Венеция» кунакханәсенә туктала. Анда «Безнең көннәр» романын язып тәмамлый.

22 март. Севастополь, Ялта шәһәрләренә килә, аннары Феодосия һәм Керчькә китә.

25 март. Полиция департаменты Киев, Кутаиси губерна һәм Одесса шәһәр жандарм идарәсе башлыкларыннан күзәтү нәтиҗәләре хакында мәгълүмат бирүләрен сорый.

26 март. 13 мартта Одессадан китүе хакында Одесса шәһәр жандарм идарәсе башлыгы Киев, Казан губерна, Севастополь жандарм идарәсе башлыкларына, Полиция департаменты директорына хәбәр итә.

28 март. 22 мартта Севастополь, Ялта шәһәрләренә килүе, аннары Феодосия һәм Керчькә китүе хакында Одесса шәһәр жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаменты директорына, Киев, Казан губерна жандарм идарәсе башлыкларына хәбәр итә.

31 март. 14 мартта «Цесаревич Георгий» пароходында Севастопольгә килеп җитүе һәм шул ук көнне аннан Ялтага китүе хакында Севастополь жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаменты директорына хәбәр итә.

2 апрель. «Цесаревич Георгий» пароходы белән Сухумга килеп җитүе һәм Михайловская Набережная урамында урнашкан «Венеция» кунакханәсенә тукталуы, анда дүрт айга якын торырга ниятләве һәм фатир хаклары белән кызыксынуы хакында Кутаиси губерна жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаментына хәбәр итә.

2 апрель. Киев губерна жандарм идарәсе башлыгы күзәтү нәтиҗәләрен Полиция департаментына хәбәр итә.

2 апрель. «Йолдыз» газетасында Г. Тукайга багышланган «Талант трагедиясе» дигән мәкаләсе бастырыла.

9, 22 апрель. «Йолдыз» газетасында «Г. И.» имзасы белән «Әхмәт Мидхәт әфәнде» (Ризаэтдин бине Фәхретдин әсәре)» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 апрель. Сухумнан Әстерханга Х. Кәримгә хат яза.

18 апрель. «Борынгы ислам мәдәнияте» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

22 апрель. «Татар шагыйрьләре» дигән хезмәте нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

8 май. Сухум шәһәрендәге 2 нче Подгорный урамында Сигаев йортында яшәүче Г. Ибраһимов артыннан 17 апрельдән 1 майга кадәр куелган тышкы күзәтү нәтиҗәсендә хилаф эш күренмәве хакында Кутаиси губерна жандарм идарәсе башлыгы Полиция департаментына хәбәр итә.

13 май. Сухумнан Әстерханга Х. Кәримгә хат яза.

12 июнь. Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы күзәтүләр нәтиҗәсен Полиция департаментына хәбәр итә.

16 июль. Сухумнан Одессага китә.

11 июль. «Тормыш» газетасында «Габди» имзасы белән «Мөгаллим вә мөгаллимәләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

21 июль. 16 июльдә Сухумнан Одессага китүе хакында Кутаиси губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

23 июль. Казанга кайта.

5 август. «Диңгездә» дигән әсәре нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

6 август. Туган ягына (Стәрлетамак өязенә) кайтып китүе хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

26 август. Стәрлетамак өяз ротмистры Стәрлетамак өяз исправнигыннан туган ягына кайту-кайтмавын тикшерүен һәм хәбәр итүен сорый.

Август. Автографлы фотокарточкасын туганы Мохтар Ибраһимовка (1885–1969) Дәүләкәндә бүләк итә.

2 сентябрь. Г. Баттал белән берлектә төзелгән «Яңа әдәбият» дигән дәреслек нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

10 сентябрь. Туган ягына кайтып җитүе һәм яшертен күзәтүне 1 стан приставына йөкләнүе хакында Стәрлетамак өяз исправнигы Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

18 сентябрь. Солтанморатта яшәве һәм аның артыннан күзәтү оештырылуы хакында Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

23 сентябрь. Г. Баттал белән берлектә төзелгән «Яңа әдәбият» дигән дәреслек нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

2 октябрь. Туган авылыннан Казанга китә.

9 октябрь. 2 октябрьдә туган авылыннан Казанга китүе хакында Стәрлетамак өяз исправнигы Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

2 октябрь. Даими яшәү өчен Казанга күченеп килә.

15 октябрь. 2 октябрьдә Казанга китүе хакында Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

5, 6, 9, 10, 11, 12, 13 ноябрь. Г. Баттал белән берлектә төзелгән «Яңа әдәбият» дигән дәреслек нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

10 декабрь. «Йөз ел элек» дигән хикәясе нәшер ителү хакында «Вакыт» газетасында хәбәр бастырыла.

28 декабрь. «Йолдыз» газетасында «Яңа әдәбият» мөрәттибләреннән Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Яңа әдәбият» хакында тәнкыйтьләр мөнәсәбәте илә» дигән мәкаләсе бастырыла.

Казанда «Гасыр» нәшриятында «Татар имлясы» (28 б.), «Татар нәхүе» (74 б.) (икенче басмасы), «Яңа әдәбият» (Г. Баттал белән берлектә) дигән дәреслекләре нәшер ителә.

1915

8, 14 гыйнвар. «Йолдыз» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Хәят вә әдәбият (Еллык тәэсорат)» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 гыйнвар. Илаһият галиме, тарихчы, мәгърифәтче Шиһабетдин Мәрҗани (1818–1889) истәлегенә үткәрелгән мәҗлестә катнаша.

25 гыйнвар. Ф. Сәйфи-Казанлының «Ямьсез тормыш» пьесасы сәхнәгә куелу уңаеннан «Йолдыз» газетасында «Г-җан» имзасы белән «Шәрекъ клубы»нда татарча театр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Аң» журналының 1 нче санында (б. 39–47) Ш. Мәрҗанигә багышланган «Бөек остазның кайбер тәэлифләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 гыйнвар. «Аң» журналының 2 нче санында (б. 39–47) Ш. Мәрҗанигә багышланган «Бөек остазымызның тарихи бер тәнкыйте» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 февраль. «Йолдыз» газетасында «Яңа әсәрләр, яңа имзалар вә яшь куәтләр (Еллык тәэсоратым)» дигән мәкаләсе бастырыла башлый.

10 февраль. Абзыйсы Шакирҗанны сугышка озату өчен Казаннан Уфага китә.

17 февраль. Туганын сугышка озату өчен 10 февральдә Казаннан Уфага китүе хакында Казан губерна жандарм идарәсе башлыгы Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

19 февраль. Уфада тукталган Большая Успенская урамы, 50 санлы йорттан Стәрлетамакка китә.

26 февраль. 19 февральгә кадәр Уфада яшәве һәм Стәрлетамак өязенә китүе хакында Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгы генерал-майор Устинов Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

26, 27 февраль. «Тормыш» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Мөгаллимә»нең Уфада уйналуы мөнәсәбәте белән» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 февраль. 19 февральдә Уфада тукталган Большая Успенская урамы, 50 санлы йорттан Стәрлетамакка китүе хакында Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгы Казан губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

6 март. Туган авылы Солтанмораттан Казанга Ә. Хәсәнигә хат яза.

20 март. «Кояш» газетасында «Аң» альбомы» дигән бәяләмә бастырыла.

29 апрель. «Йолдыз» газетасында «Яңа әсәрләр, яңа имзалар вә яшь куәтләр (Еллык тәэсоратым)» дигән мәкаләсенең ахыры бастырыла.

«Шура» журналының 6 нчы санында (б. 174–175) Әхмәт Зәкинең [Әхмәтзәки Вәлидинең, 1890–1970] «Шәрекъка гаид әсәрләр» дигән мәкаләсендә «Яшь йөрәкләр» романына да бәяләмә бирелә.

26 июль, 9 август. Мәктәп китаплары хакында Уфада киңәш мәҗлесендә сөйләгән чыгышы «Тормыш» газетасында бастырыла.

30 июль. «Тормыш» газетасында «Журналларыбыз» дигән мәкаләсе бастырыла башлый.

9, 11, 12 август. «Тормыш» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Журналларымыз» дигән мәкаләсе бастырылып тәмамлана.

23 август. Уфада Гаяз Исхаков, Галимҗан Ибраһимов, Гомәр Терегулов (1883–1938) һәм Сәгыйть Рәмиев яшертен мөселман революцион партия төзергә җыенулары хакында «Житель» Казан губерна жандарм идарәсенә белдерә. Бу хакта Уфа губерна жандарм идарәсенә хәбәр ителә.

Сентябрь. Г. Баттал белән берлектә төзелгән «Яңа әдәбият» дигән дәреслек нәшер ителү хакында «Православный собеседник» журналының кушымта булган «Инородческое обозрение»нең 12 нче китабында А. Емельяновның «Краткий обзор татарско-мухаммеданской неповременной печати за 1914-й г.» дигән мәкаләсендә мәгълүмат китерелә (б. 1017).

30 сентябрь. «Йолдыз» газетасында «Гани бай вәкыфы мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

16, 20 октябрь. «Йолдыз» газетасында «Галимҗан Ибраһимов», «Г. И.» имзалары белән Г. Тукай хакында «Актык сәлам» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 ноябрь. «Тормыш» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Хәзерләнә башларга вакыт җитмәдеме?» дигән мәкаләсе бастырыла.

15 декабрь. «Аң» журналының 21–22 нче кушма санында (б. 378–390) «Татар сарыфлары (Фатыйх Сәйфи, Җәмалетдин Вәлиди һәм Г. Сәгъди әфәнделәрнең яңа чыккан сарыф вә нәхү китаплары мөнәсәбәте белән)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

16 декабрь. Уфадан Казанга Ә. Хәсәнигә хат яза.

26 декабрь. Ноябрь аенда туган авылы Солтанмораттан Уфага китүе, аның анда «ниндидер мөселман училищесендә укытучы булып торуы» хакында Уфа губерна жандарм идарәсенең Стәрлетамак пунктындагы өстәмә штаты унтер-офицеры Уфа губерна жандарм идарәсе башлыгына хәбәр итә.

«Аң» журналы нәшерендә чыккан «Альманах»та «Табигать балалары» хикәясе дөнья күрә (б. 1–28); «Гасыр» нәшриятында «Татар сарыфы» (62 б.), «Татар нәхүе» (төзәтелгән өченче басмасы) (74 б.) дәреслекләре; ул төзегән «Альбом (Санаигы нәфисә мәҗмугасы)» (30 б.) «Аң» нәшерендә чыга. Анда «Альбом мөнәсәбәте белән бер-ике сүз» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 12–30). Андагы күмәк фотода ак эшләпә, плащ-накидка киеп төшкән аның да сурәте бар (б. 32): (уңнан сулга) Гаяз

Исхакый, Сәгыйть Рәмиев, Шәриф Манатов (1887–1936), Галимҗан Ибраһимов. Рәсемнең 1913 елның җәй аенда алдырылуы язылган.

«Аң» журналының 15–16 нчы санында (б. 284–286) «Уфада дәрес китаплары хакындагы киңәш мәҗлесенең карарлары»; 14 нче санында (б. 253–256) «Хезмәт һәм әдәби җинаять. Тәнкыйть (Юрист Шакир Мөхәммәдъяровның «Суд законнары»)»; 18–19 нчы санында (б. 327–336) «Татар имлясында яңа агымнар (Уфада мәктәп китаплары хакында ясалган киңәш мәҗлесендә укылган мәгърүзәнең холасасы)»; 20 нче санында (б. 378–390) «Мәдрәсәи Галия вакыйгасы» хакында берничә сүз (Муса әфәнденең «Вакыт»та басылган мәкаләсен укыгач язылды)» дигән мәкаләләре бастырыла.

1916

21 февраль. «Яшь йөрәкләр» романы нәшер ителү хакында «Тәрҗеман» газетасында белдерү бастырыла.

22 март. Дүрт хезмәтен бастыру өчен «Кәгазе бар наширләр дикъкатенә» дигән мөрәҗәгате «Тормыш» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән бастырыла.

31 март. «Аң» журналының 5 нче санында (б. 87–90) «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Телләре башка булса да күңелләре бер (Матбугатта казакъ яшьләре тарафыннан кузгатылган тел мәсьәләсе мөнәсәбәте белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 апрель. «Тормыш» газетасында «Ихтирам белән Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Идарәгә мәктүб» дигән хаты бастырыла.

28 октябрь. «Тормыш» газетасында «Ихтирам белән Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Әдәбият дустларыннан бер үтенеч» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

1 ноябрь. «Аң» журналының 18; 19–20 нче саннарында «Габдрахман Салихов» дигән хикәясе бастырыла (б. 287–291; 300–303).

6 ноябрь. «Галия» мәдрәсәсендә укытучы булып эшләве хакында «Тормыш» газетасында хәбәр бастырыла.

16 декабрь. Уфадан Казанга Ә. Хәсәнигә хат яза.

16 декабрь. Уфада «Галия» мәдрәсәсенең унъеллык юбилей кичәсендә төп доклад укый.

20 декабрь. Уфада алдырган фотокарточкасын автограф белән туганы Мотаһар Ибраһимовка (1893–1975) бүләк итеп җибәрә.

22 декабрь. Казаннан килгән Ш. Әхмәров белән сөйләшеп, әсәрләрен көзгә бастырып чыгару шарты белән, «Сабах» көтепханәсенә бирүе хакында «Тормыш» газетасы идарәсенә хат яза.

24 декабрь. Уфа земствосының тәгълим вә тәрбия курсларында һәм кызлар мәдрәсәсендә укытуын ташлавы хакында «Тормыш» газетасы идарәсенә хат яза.

26 декабрь. Уфадан «Галия» мәдрәсәсенең унъеллык юилей кичәсендә Зыяэтдин Камалига (1873–1942) тәбрикнамә һәм Коръән бүләк иткәндә ул да автографын куя.

Казанда «Сабах» ширкәте тарафыннан «Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә)» (90 б.), «Әдәбият дәресләре» (148 б.), «Татар нәхүе» (4 нче басмасы) (74 б.) уку-укыту әсбаплары; «Милләт» матбагасында «Габдрахман Салихов» (32 б.) хикәясе нәшер ителә.

1917

10 февраль. Госмановларның кызлар мәдрәсәсендә укытмаячагы һәм «Галия» мәдрәсәсеннән вакытлы ял алуы хакында «Тормыш» газетасында хәбәр бастырыла.

9 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату бюросы»на әгъза итеп сайлана.

11 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату бюросы»ның тәхрир (беркетмә) комиссиясенә сайлана.

12 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату бюросы» «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» итеп үзгәртелә һәм Г. Ибраһимов аның идарәсенә әгъза итеп сайлана.

17 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

20 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша. Халыкны хәзерге хәл белән таныштыру өчен авылларга таныштыручылар җибәрергә кирәк дигән тәкъдиме кабул ителә.

21 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында лекторларга бирелгән вәкаләтнамәнең Г. Ибраһимов тәкъдим үрнәге кабул ителә.

22, 23, 24 март. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

29 март. Уфада 1 нче апрельдән чыга башлаячак «Ирек» газетасына абунә дәфтәре ачылу хакында «Тормыш» газетасында белдерү бастырыла.

30 март. «Галия» мәдрәсәсе укытучысы Ф. Сәйфи-Казанлы белән берлектә Уфада «Сарай» номерлары бинасында (хәзерге Пушкин урамы, 92) сул социалист революционер интернационалистларның (эсерларның) «Ирек» исемле газетасын чыгара башлый.

30 март. «Ирек» газетасында «Куәт – халыкта» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 март. Уфада «Ирек» газетасы чыга башлавы хакында «Вакыт» газетасында белдерү бастырыла.

2 апрель. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

2 апрель. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты»ның гадәттән тыш икенче җыенында рәислек итә. Мәскәүдә булачак Гомумрусия мөселманнары съездына комитет исеменнән вәкил булып сайлана.

3, 5, 7 апрель. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

«Ирек» газетасында «Халык – падишаһ» дигән мәкаләсе бастырыла.

9, 13 апрель. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

15 апрель. Сул социалист-революционерлар (эсерлар) фиркасенә әгъза булып керә.

19, 20, 22 апрель. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

22 апрель. «Ирек» газетасында «Сәгыйть Рәмиев мәсьәләсе», Ф. Сәйфи-Казанлы белән берлектә «Ирек» идарәсе тарафыннан» дигән мәкаләләре бастырыла.

1–11 май. Мәскәүдә үткәрелгән Бөтенрусия мөселманнарының I съездында Уфадан вәкил буларак катнаша һәм чыгышлар ясый.

6 май. «Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнары җыелышы (Җыелыш алды көннәре)» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 май. «Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнары җыелышы» дигән мәкаләсе бастырыла.

19, 24, 25 май. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

25 май. «Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнары җыелышы. Эшчеләр мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

26, 28 май. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

«Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнары җыелышы. Хатынкыз мәсьәләсе», «Безнең юл», Ф. Сәйфи-Казанлы белән берлектә язылган «Халык үзе хөкем итсен» дигән мәкаләләре бастырыла.

1 июнь. «Ирек» газетасында «Имля мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 июнь. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында рәислек итә.

4 июнь. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша һәм вилаять игенчеләр (крәстияннәр) съездына вәкил булып сайлана.

«Ирек» газетасында «Социалист революционерлар ни телиләр?» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 июнь. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында рәислек итә.

16 июнь. «Ирек» газетасында «Безгә нинди курслар кирәк?» дигән мәкаләсе бастырыла.

18, 21 июнь. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында катнаша.

«Ирек» газетасында «Гъ. И.» имзасы белән «Көрәш башланды» дигән мәкаләсе бастырыла.

23, 27 июнь. Уфада «Мөселманнар арасында гражданлык идеясе тарату комитеты» җыенында рәислек итә.

5 июль. «Ирек» газетасында «Халыкны саташтырмаңыз» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 июль. «Ирек» газетасында «Революция вакытындагы беренче бәйрәм көненә багышлыйм» дигән мәкаләсе бастырыла.

21 июль – 2 август. Казанда үткәрелгән Бөтенрусия мөселманнарының 2 съездында Уфадан вәкил буларак катнаша.

25 июль. «Аваз» газетасында «Милли-мәдәни мохтарият һәм социалист-революционерлар» дигән мәкаләсе бастырыла.

26 июль. Казан мөселман социалистлары тарафыннан 1917 елның 15 июнендә «Кызыл байрак» газетасы нәшер ителә башлауны котлап, «Ирек» газетасында «Өченче социалистик газета» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 июль. «Кояш» газетасының 1917 елгы 25 июль санында Г. Ибраһимовның татар социалистлары исеменнән Бөтенрусия мөселманнарының икенче съездын котлавы әйтелә.

30 июль. «Ирек» газетасында «Социал-демократлар һәм йир мәсьәләсе», «Аваз» газетасында «Икенче съезддагы тәэсоратым» дигән мәкаләләре бастырыла.

2 август. Х. Әхтәмовның «Вакыт» газетасында бастырылган «Русия мөселманнарының гомуми съезды» исемле мәкаләсендә Г. Ибраһимовның Бөтенрусия мөселманнарының икенче съездында революционный комиссиягә әгъза итеп сайлануы хакында әйтелә.

6 август. Русия мөселманнарының икенче съездында сөйләгән чыгышы «Вакыт» газетасында бастырыла.

7 август. Казаннан «Ирек» газетасына телеграмма җибәрә; «Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнарының икенче җыелышыннан кайткач» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 август. Бөтенрусия мөселманнарының икенче съездында вәкил булып катнашуы хакында «Корылтай» газетасында белдерү бастырыла.

Август. Укытучы Вәсфи Гыйльмияров (1893–1978) блокнотына автограф яза.

11 август. «Ирек» газетасында «Бөтенрусия мөселманнарының икенче җыелышы» дигән мәкаләсе бастырыла. Газетаның шул ук санындагы «Татар социалист-революционерлар оешмасының Вакытлы мәркәз комитеты төзелде» дигән мәкаләдә комитетка сайланган җиде кешенең беренчесе итеп Г. Ибраһимов күрсәтелә.

18 август. «Безнең көннәр» романы нәшер ителәчәге хакында «Ирек» газетасында белдерү бастырыла.

18 август. «Ирек» газетасында «Ялгыш аңламаңыз» дигән мәкаләсе бастырыла.

Уфада мөселман «Ханымнар җәмгыяте» мөгаллимәләр өчен ачкан җәйге курсларда укыта.

3 сентябрь. «Ирек» газетасында «Пычракларыгызны үзегезгә кайтарабыз» дигән мәкаләсе бастырыла.

4 сентябрь. «Ирек» газетасында «Башкортстан мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

Сентябрь. «Ирек» белән революцион мөселман студентлары оешмасы органы «Солдат теләге» газеталары берләштерелеп «Безнең юл» исеме белән чыга башлаган газетаның мөхәррире була.

21 сентябрь. Уфа вилаять халкы шурасының мөселман әгъзалары һәм татар социалист-революционерлар оешмасы тарафыннан төзелгән «Авыл халкы спискәсе»нең Учредительный собраниегә сайлау эшләрен башлау комиссиясендә катнаша һәм әгъза итеп кертелә.

«Безнең юл» газетасында «Без ник берләштек?» дигән мәкаләсе бастырыла.

23, 24, 29, 30 сентябрь. Уфа вилаять халкы шурасының мөселман әгъзалары һәм татар социалист-революционерлар оешмасы тарафыннан төзелгән «Авыл халкы спискәсе»нең Учредительный собраниегә сайлау эшләрен башлау комиссиясендә катнаша.

2, 7, 8, 9 октябрь. Уфа вилаять халкы шурасының мөселман әгъзалары һәм татар социалист-революционерлар оешмасы тарафыннан төзелгән «Авыл халкы спискәсе»нең Учредительный собраниегә сайлау эшләрен башлау комиссиясендә катнаша.

9 октябрь. Уфада большевиклар үткәргән демонстрациядә чыгыш ясый.

19 октябрь. Уфа вилаять халкы шурасының мөселман әгъзалары һәм татар социалист-революционерлар оешмасы тарафыннан төзелгән «Авыл халкы спискәсе»нең Учредительный собраниегә сайлау эшләрен башлау комиссиясендә катнаша.

«Безнең юл» газетасында «Галимҗан Ибраһимов мәктүбе (Мәсләкме, дипломмы?)» дигән хаты бастырыла.

22 октябрь. «Безнең юл» газетасына хат яза.

30 октябрь. Уфада вилаять мәҗлесендә катнаша һәм Милли мәҗлескә әгъза булып сайлана.

8 ноябрь. Уфа вилаять халкы шурасының мөселман әгъзалары һәм татар социалист-революционерлар оешмасы тарафыннан төзелгән «Авыл халкы спискәсе»нең Учредительный собраниегә сайлау эшләрен башлау комиссиясендә катнаша.

«Безнең юл» газетасында «Федерация, җиргә социализация» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 ноябрь. Уфа мөселман социалистларыннан Учредительный собраниегә вәкил булып сайлануы хакында «Йолдыз» газетасында мәгълүмат бастырыла.

19 ноябрь. «Безнең юл» газетасында «Эшче халык» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Мохтарият» журналының 4 нче санында Эчке Русия һәм Сибирия мөселманнарының беренче Милләт Мәҗлесенә әгъза булып килүе хакында белдерү бастырыла (б. 14–15).

20 ноябрь. Уфада уздырылган «Милли мәҗлес» җыелышында катнаша.

26 ноябрь. «Мохтарият» журналының 1917 елгы 4 нче санында (б. 1–15) Г. Ибраһимовның Эчке Русия һәм Сибирия мөселманнарының беренче Милләт Мәҗлесендә яңа канун ляихәләре комиссиясенә сайлануы хакында мәгълүмат китерелә.

27 декабрь. «Безнең тавыш» газетасында «Мөхбир» имзалы авторның «Милләт Мәҗлесе хәбәрләре» дигән мәкаләсендә Г. Ибраһимовның Милләт Мәҗлесеннән башкортлар съездына китүе хакында мәгълүмат китерелә.

Казанда «Сабах» көтепханәсе тарафыннан «Татар нәхүе» (5 нче басмасы) (84 б.), «Татар сарыфы» (4 нче басмасы) (52 б.) дигән дәреслекләре нәшер ителә.

«Тугры, гомуми, тигез, яшерен һәм мөтәнасыйп сайлауга нигезләнгән Учредительный собрание» дигән китапта (Казан, 1917, б. 29) Татар әдәбияты хадимнәренең Үзәк союзының председателе буларак имза куйган.

1918

5 гыйнвар. Петроградта Учредительное собрание ачылышында катнаша.

6 гыйнвар. Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитеты декреты белән Учредительное собрание таратыла.

10 гыйнвар. Эшче, солдат һәм крестьян депутатлары Советларының III Бөтенроссия съездында Уфа губернасыннан делегат булып катнаша (билет № 846), «Россия халыкларының хокуклар декларациясе»н кабул итүдә тавыш бирә.

14 гыйнвар. «Шура» газетасы аның большевикларга кушылып, Учредительное собраниене ташлап чыгып китүе хакында яза.

15 гыйнвар. Советларның Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитетына 18 апрельгә кадәр әгъза булып сайлана (билет № 118).

17 гыйнвар. Совет хөкүмәтенең В. И. Ленин имзалаган декрет белән Халык комиссарлары Советы янында Үзәк мөселман комиссариаты төзелә. Комиссариатның рәисе итеп Мулланур Вахитов (1885–1918), ә аның урынбасарлары итеп Г. Ибраһимов һәм Ш. Манатов билгеләнә. Г. Ибраһимов шулай ук комиссариатның коллегия әгъзасы һәм төрле вакытта төрле бүлекләрнең мөдире дә була.

18 гыйнвар. Үзәк мөселман комиссариатының басма органы булган «Чулпан» газетасы оештырыла һәм аның фактик мөхәррире була.

«Чулпан» газетасында «Мәрхүм Учредительное собрание» дигән мәкаләсе бастырыла.

20 гыйнвар. Смольнига 1 мартка кадәр кереп йөрү өчен 231 санлы рөхсәт кәгазе бирелә.

24 гыйнвар. «Чулпан» газетасында «Федерация, тупраклы мохтарият һәм шуралар хөкүмәте» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 гыйнвар. «Чулпан» газетасында «Идел-Урал җөмһүрияте», «Татар матбугаты» дигән мәкаләләре бастырыла.

30 гыйнвар. «Кызыл Армия» газетасында «Галимҗан Ибраһимов» имзасы белән «Габдулла Кариев иптәш рухына» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 гыйнвар. «Чулпан» газетасында «Бөек бәйрәм! Җиргә социализация канун булып кабул кылынды!», «Монахлар ни өчен кузгалды?» дигән мәкаләләре бастырыла.

1 февраль. Казан һәм Уфа белән телеграф аркылы сөйләшү өчен рөхсәт бирелә.

19 февраль. «Сугыш сафы» газетасында «Илгә кайтачак гаскәри иптәшләргә» дигән мәкаләсе бастырыла.

20 февраль. «Чулпан» газетасында «Бөек өмидләр алдында» дигән мәкаләсе бастырыла.

23 февраль. «Чулпан» газетасында «Авыр трагедия», «Җиңеләләр! Идел-Урал җөмһүриятендә хакимият мәсьәләсе», «Тупраклы мохтарият хакында (Казан белән тугыры чыбык аркылы сөйләшү)» дигән мәкаләләре бастырыла.

28 февраль. Сул социалист революционерлар (эсерлар) фиркасе белән арасын фактик яктан өзә.

28 февраль. «Чулпан» газетасында «Чулпан» һәм комиссариат» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 март. «Чулпан» газетасында «Шатлык түгел, мәҗбүрият» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 март. Эчке Россия мөселманнары комиссариатының Баш коллегиясе утырышы эшендә катнаша.

8 март. «Чулпан» газетасында «Караңгылык эчендә» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 март. Хөкүмәт бинасына 1 июньгә кадәр керү өчен 141 санлы рөхсәт кәгазе бирелә.

22 март. Русия Шуралар федерациясенең Татар-Башкорт Шуралар җөмһүрияте нигезләмәсен имзалауда катнаша.

30 март. «Чулпан» газетасында «Бөек бәйрәм! Милли вә икътисади азатлык юлында Татар вә Башкорт җөмһүрияте!», «Сул социалист-революционерларның хөкүмәттән чыгуы мөнәсәбәте белән бер изах» дигән мәкаләләре бастырыла.

13 апрель. Татар-башкорт республикасы съездын чакыру буенча Комиссариатның беренче утырышында катнаша.

18 апрель. Г. Батталның «Алтай» газетасында бастырылган «Милләт мәҗлесе» дигән мәкаләсендә Учредительное собрание таратылу белән, аның татар әгъзаларыннан М. Вахитов, Г. Ибраһимов вә Ш. Манатов, сул социалистлар белән чыгып китүләре һәм шул вакытта Петербургта дәвам

иткән 3 нче Советлар съездына барып кушылулары, бераздан Эчке Русия мөселманнары комиссариаты төзүләре турында әйтелә.

28 апрель. Уфада татар, башкорт эшчеләренең җыелышында катнаша һәм чыгыш ясый.

30 апрель. «Чулпан» газетасында «Комиссариатның эшләячәк эшләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 май. «Көрәш» газетасында «Бөек бәйрәм (1)» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 май. Уфада эшчеләр клубында татар, башкорт эшчеләре җыелышында доклад белән чыгыш ясый.

6 май. «Правда» газетасында «Совещание по созыву Учредительного съезда Татаро-Башкирской республики в г. Москве. Доклад тов. Ибрагимова» дигән мәкалә бастырыла.

10 май. Казанда Бөтенрусия мөселман укытучыларының 3 нче корылтаенда риясәткә әгъза итеп сайлана.

16 май. Мәскәүдә Милләтләр комиссариаты һәм Татар-башкорт комиссариаты үткәргән киңәшмәдә катнаша һәм чыгыш ясый.

23–31 май. Казанда Бөтенрусия мөселман укытучыларының III съезды эшендә катнаша. 1 нче утырышта Мәркәз мөселман комиссариаты исеменнән корылтайны котлап чыгыш ясый. 2 нче утырышта хәзерге хәлләр хакында доклад укый. 5 нче һәм 9 нчы утырышларын ача, ягъни рәислек итә. Съездан соң Уфага китә.

Съездда ясаган чыгышы «Укытучы» журналының 5–6 кушма санында (б. 155–164) бастырыла.

28 май. «Чулпан» газетасында «Татар-башкорт шуралар җөмһүриятенең Учредительный корылтаен җыю хакындагы киңәш мәҗлесе. Галимҗан Ибраһимов доклады» дигән мәкалә бастырыла.

30 май. «Эш» газетасында Бөтенрусия мөселман укытучыларының өченче съездында ясаган чыгышы бастырыла.

9 июнь. Уфа милли эшләр комиссары Владимир Егошин (?–?) Г. Ибраһимовны Уфага ашыгыч рәвештә чакырып телеграмма җибәрә. Аны алгач, Г. Ибраһимов һәм Казан милли эшләр комиссары Сахибгәрәй Сәетгалиев (1894–1939) Уфага китәләр.

24 июнь. «Чулпан» газетасында «Гъ.» имзасы белән «Халык корбаннары» дигән мәкаләсе бастырыла.

4 июль. «Эш» газетасында «Үзәк мөселман комиссариаты коллегиясенең киңәшмәсе турында» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 июль. Советларның V Бөтенроссия съезды мөселман делегатлары киңәшмәсендә яңадан Комиссариатның рәис урынбасары һәм коллегия әгъзасы итеп сайлана.

24 июль. Мәскәүдә төрек социалист-коммунистларның конференциясендә чыгыш ясый.

24 июль. Мәркәз мөселман комиссариаты вәкиле буларак, Мәскәүдә Милли идарә фондларыннан акчаларны Мәркәз мөселман комиссариатына күчерү мәсьәләсен карауда катнаша.

26 июль. «Чулпан» газетасында «Бөек өмидләр юлында» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 август. Казаннан «Ирек» газетасына телеграмма җибәрә. Анда: «Русия мөселманнарының 2 нче җыелышының карарлары бөтенләй байлар файдасын күзәтә, 1 нче съездда кабул кылынган җир, хатын-кызларның хокукы һәм федерация хакындагы карарларын бозды, авыл кешеләре разый түгелләр…» – дип белдерә.

7 август. Вакытлыча Үзәк мөселман комиссариаты рәисе вәкаләтләре бирелә.

15 август. Үзәк мөселман комиссариаты рәисе урынбасары буларак, Ш. Әхмәдиевкә бирелгән Үзәк мөселман комиссариатының Үзәк коллегия әгъзасы таныклыгын имзалый.

19 август. Үзәк мөселман комиссариаты рәисе урынбасары буларак, Ш. Әхмәдиевкә бирелгән Үзәк мөселман комиссариаты мәгариф бүлеге мөдире урынбасары таныклыгын имзалый.

20 август. Әстерхан Мөселман комиссариаты рәисе Касыйм Шаһиҗан Туйбактин (1887–1918) үтерелү уңаеннан Мәскәүдән Әстерхан Мөселман хәрби комиссариатына телеграмма җибәрә.

24 август. «Чулпан» газетасында «Мәркәз комиссариатының мәрхүм Милли идарә эшләре хакындагы хисабы мөнәсәбәте илә бер-ике сүз» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 сентябрь. 1918 елның 30 августында Михельсон заводында Ленинга һәм Петроградта М. С. Урицкийга (1873–1918) булган һөҗүмнәр уңае белән Ленинга хат яза.

17 сентябрь. Мәскәүдә хастаханәгә ята.

6 октябрь. Мәскәүдә хастаханәдән чыга.

Октябрь урталары. Казанга кайта. «Чулпан» газетасы да Казанга күчерелә һәм 12 мартта Казан Мөселман комиссариаты тарафыннан чыгарылган көндәлек сәяси, әдәби, иҗтимагый «Эш» газетасы белән берләштерелә.

17 октябрь. Үзәк мөселман комиссариатында эшләве тәгәлләнә.

7 ноябрь. «Эш» газетасында «Мәркәздә һәм урыннарда мөселман комиссариатлары» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 ноябрь. Ул оештырган «Мәгариф» журналының 1 нче саны чыга.

Казанда «Сабах» ширкәте тарафыннан «Татар сарыфы. Бөтенләй яңадан эшләнгән бишенче басмасы» (84 б.), «Әдәбият кануннары. Икенче басма» (120 б.), «Татар нәхүе», «Тел сабаклары. Беренче китап» (36 б.), «Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә)» (76 б.), «Яңа әдәбият. Беренче китап. Мәктәпләр өчен. Бөтенләй яңадан эшләнгән өченче басмасы» (144 б.) дәреслекләре нәшер ителә.

Журналист, партия һәм җәмәгать эшлеклесе Газыйм Касыймов (1891–1938) тарафыннан төзелеп Мәскәүдә нәшер ителгән «Милли идарәдә татар кадетлары ни эшләгәннәр? (Хисап урынында)» дигән китапта «Бер-ике сүз» исемле кереш мәкаләсе бастырыла (б. 3–18).

1919

Гыйнвар. Татар теленең хәрефе һәм орфографиясе буенча 1 нче Бөтенрусия конференциясендә катнаша.

6 февраль. Шәрык поездына лектор итеп билгеләнү турында телеграмма ала.

19 февраль. 18 февральдә Кече Башкортстан хөкүмәте белән Шуралар хакимияте арасында килешү булганлыгы турында М. Солтангалиев Уфадан Г. Ибраһимовка телеграмма белән белдерә.

21 февраль. М. Солтангалиев Кече Башкортстан мәсьәләсе турында Уфадан Г. Ибраһимовка телеграмма җибәрә. Г. Ибраһимов башта Мәскәүгә, аннан Уфага китә.

10, 11, 12 март. «Эш» газетасында «Иҗтимагый революция вә татар зыялылары» дигән мәкаләсе бастырыла.

14 апрель. Казаннан Мәскәүгә Милләтләр эшләре буенча халык комиссариатына, Үзәк Татар-Башкорт комиссариатына, Үзәк Бюрога телеграмма җибәрә.

7 сентябрь. «Кызыл яу» газетасында «Дошманнар арасында дүрт ай» дигән мәкаләсе бастырыла.

14 сентябрь. «Кызыл Армия» газетасында «Галимҗан Ибраһимов хатирәләре дигән мәкалә бастырыла.

15 сентябрь. «Эш» газетасында «Тыңлаучы» имзасы белән «Дошманнар арасында дүрт ай (хисап докладымның фиһристы)» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 сентябрь. «Кызыл Армия» газетасында «Галимҗан иптәш Ибраһимов хатирәләре (Дошманнар арасында дүрт ай)» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 ноябрь. «Кызыл Армия» газетасында «Еллык хисап урынында» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 декабрь. «Кызыл Армия» газетасында «Бөек тарихи мәсьүлият алдында» дигән мәкаләсе бастырыла.

26, 28 декабрь. «Кызыл Армия» газетасында «Шәрык пролетариаты вәкилләре арасында» дигән мәкаләсе бастырыла.

Октябрь аенда туган авылына кайтып китә.

Ул төзегән «Шәрыкнең бөек революционеры Мулланур Вахитов» (100 б.) дигән хезмәте, аның мөхәррирлегендә «Бөек Октябрь революциясе» дигән мәҗмуга; «Сабах» ширкәте тарафыннан «Татар нәхүе. Бишенче басмасы» (52 б.), «Яңа әдәбият. Икенче китап. Урта мәктәпләр, курслар, семинарияләр һәм мәдрәсәләр өчен. Бөтенләй яңадан эшләнгән өченче басмасы», «Әдәбият кануннары. Өченче басма» (127 б.), «Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә)» (78 б.) дәреслекләре, «Тел сабаклары. Икенче басма (Гамәли имля, иншага, сарыф, нәхүгә хәзерлек)» (47 б.) дәреслекләре; «Мәгариф» нәшриятында «Яз башы» (12 б.) хикәясе нәшер ителә.

«Шәрыкнең бөек ревлюционеры Мулланур Вахитов» мәҗмугасында «Мулланур Вахитов иптәшнең кыскача тәрҗемәи хәле» (б. 3–11), «Шә-

рыкнең бөек революционеры Мулланур Вахитов» (б. 15–38), «Мулланур иптәшнең кадерле мираслары» (б. 90), «Иҗтимагый революция мәҗмугалары» (б. 92–94) исемле мәкаләләре бастырыла.

1920

Гыйнвар. «Сабанчы» журналының 1 нче санында «Авылда яңа эшләр, яңа кешеләр» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 6–8).

«Кызыл Шәрык» журналының 1, 2, 3–4 (кушма) нче саннарында «Сарайларга – сугыш, фәкыйрә өйләргә – туганлык!» (б. 4–13; 55–67; 116–123); «Шәрыкнең бөек революционеры Мулланур иптәш Вахитов» (б. 44–46) дигән мәкаләләре бастырыла.

7 гыйнвар. «Эшче» газетасында «Яңа мәдәният төзү юлында гыйльми-әдәби коллективлар» дигән мәкаләсе бастырыла.

30 гыйнвар. «Кызыл Армия» газетасында «Габдулла Кариев иптәш рухына» дигән мәкаләсе бастырыла.

10 февраль. «Эш» газетасында «Печән базары» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 февраль. «Эшче» газетасында «Яңа савытта иске эчемлекләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

18 март. «Кызыл Армия» газетасында «Париж пролетариатының диктатурасы» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 апрель. «Кызыл Армия» газетасында «Пролетариат диктатурасы һәм Ленин», «Эшче» газетасында «Ленинның әдәби хезмәтләре» дигән мәкаләләре бастырыла.

25 апрель. «Биш ел эчендә. 1925. 25. VI. 1920» җыентыгында «Бу биш ел татар мәдәниятенә нәрсә бирде?» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 107–140).

«Кызыл Шәрык» журналының 3–4 кушма санында (б. 142–145) Ф. Сәйфи-Казанлының «Безнең көннәр» романы» дигән бәяләмәсе бастырыла.

1 май. «Кызыл Армия» газетасында «Җиңел хатирәләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

20 май. «Эшче» газетасында Сәлах Атнагуловның (1893–1938) «Безнең көннәр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

7 июль. Губерна комитеты Бюросы Мәскәүдә милләтләр советына вәкил итеп раслый.

«Кызыл Шәрык» журналының 7–8 кушма санында «Мәсьәлә чишелде (Хәреф-имля хакындагы карарлар һәм декрет)» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 241–244).

26 сентябрь. Казанда Татарстан республикасы советларының 1 нче учредительный съездында катнаша. Татарстан Үзәк Башкарма Комитетына әгъза итеп сайлана.

13 октябрь. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Кара куллар» дигән мәкаләсе бастырыла.

18 октябрь. «Эшче» газетасында «Кызыл штык һәм кызыл каләм» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 октябрь. «Эшче» газетасында «Татар әдәбиятына кергән яңа сүзләр хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

29 октябрь. «Эшче» газетасында «Кызыл каләмгә юл ачылсын (Сәетгалиев, Фәтхи Бурнаш һәм Шәфигуллин иптәшләрнең мәкаләләре мөнәсәбәте белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 октябрь. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Кара куллар» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 ноябрь. «Эшче» газетасында «Дүртенче елга кергәндә (Әдәбият, матбугат хисабы урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 ноябрь. «Кызыл Армия» газетасында Ш. Байчураның [Шәриф Байчураның, 1892–1971] «Яңа кешеләр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

14 ноябрь. «Татарстан хәбәрләре» газетасында Ф. Сәйфи-Казанлының «Яңа кешеләр» драмасы» дигән бәяләмәсе бастырыла.

22 ноябрь. Бөтенроссия Шәрык журналистлары һәм матбугат хадимнәренең киңәш мәҗлесендә ясаган «Пролетариат әдәбияты һәм матбугаты» дигән доклады «Татарстан хәбәрләре» газетасында бастырыла.

3 декабрь. РКП(б)га әгъза итеп кабул ителүе хакында «Эшче» газетасында «Эшче-крестьян иптәшләргә белдерү» дигән белдерүе бастырыла.

4 декабрь. «Яңа кешеләр» драмасы өчен Гыйльми үзәкнең сәнгать бүлеге, бер ел авторлык гонорары түләмәү шарты белән, 150000 сум күләмендә премия бирү хакында карар кабул итә.

7 декабрь. РКП(б)га әгъза итеп кабул ителүе хакында «Кызыл Армия» газетасында «Эшче-крестьян иптәшләргә белдерү» дигән белдерүе бастырыла.

23 декабрь. РКП(б)ның Казан шәһәре Болак арты-Пләтән районы комитеты утырышында Г. Ибраһимов партия әгъзасы итеп раслана һәм аның партия стажы 1917 елдан билгеләнә.

29 декабрь. «Эшче» газетасында «Истилахлар һәйәтеннән» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Кызыл Шәрык» журналының 5–6 нчы кушма санында «Шәрык халыклары съезды» дигән мәкаләсе бастырыла.

Казанда «Өмид» матбагасында «Безнең көннәр» романының беренче варианты; «Корылтай» нәшриятында «Табигать балалары» хикәясенең икенче басмасы; «Караңгы төннәрдә» дигән җыентыкта «Мәрхүмнең дәфтәреннән» (б. 2–6), «Уты сүнгән җәһәннәм» (б. 7–17), «Габдрахман Салихов» (б. 19–32), «Көтүчеләр» (б. 4–23), «Карт ялчы» (б. 24–57), «Диңгездә» (б. 58–79) хикәяләре; «Табигать балалары» хикәясенең икенче басмасы; «Яңа кешеләр» драмасы; «Яңа әдәбият» дәреслеге беренче кисәгенең дүртенче басмасы нәшер ителә.

1921

Гыйнвар. Ел башында М. Гафуриның Казанда аерым китап булып нәшер ителгән «Эшче» поэмасына «Берничә сүз» дигән кереш мәкаләсе бастырыла (б. 2–8).

7 гыйнвар. «Эшче» газетасында «Яңа мәдәният төзү юлында гыйльми, әдәби коллективлар» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 гыйнвар. «Эшче» газетасында «Коммунизм әлифбасы» дигән бәяләмәсе бастырыла.

14 февраль. «Яңа кешеләр» драмасына карата тәнкыйтькә «Эшче» газетасында «Кара интригаларга юл бирелмәсен!» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 февраль. «Эшче» газетасында «Яңа савытта иске эчемлекләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 март. «Эшче» газетасында «РКПның өлкә конференциясе» дигән хисап мәкаләсе бастырыла.

21 март. Ф. Әмирханга хат яза.

21 апрель. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Иҗтимагый икътисад гыйлемендә беренче тәҗрибәләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 апрель. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Иҗтимагый икътисад» гыйлемендә беренче тәҗрибәләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 май. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Бөек тарихи юл буенча» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 май. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Яңа әсәрләр (1)» дигән мәкаләсе бастырыла.

13 июнь. РКП(б) Үзәк Комитеты янындагы Төрки халыклары үзәк бюросының матбугат бүлеге редакцион коллегиясе җитәкчесе итеп билгеләнә.

21 июнь. РКП(б) Үзәк Комитеты төрки халыклар арасында агитация һәм пропаганда Үзәк Бюросының нәшрият бүлеге РКП(б) Өлкә конференциясендә киңәшләшү тавышына хокук белән катнаштыруны сорап мандат комиссиясенә мөрәҗәгать итә.

25–28 июнь. Эшче, крестьян һәм кызылармияче Советлары делегатларының 2 нче Бөтенроссия съездында катнаша.

29 июнь. Татарстан АССРы төзелүгә бер ел тулу уңаеннан «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Икенче елга кергәндә» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 июль. 16 нчы Казан мөселман пехота курсларында сәяси белем укытучысы итеп билгеләнә.

5 сентябрь. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Кавказ курортлары» дигән мәкаләсе бастырыла.

26 сентябрь. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Мең дә бер мәртәбә!» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 сентябрь. 6 нчы Дәүләт типографиясенең партиясез эшчеләре җыелышында РКП(б) әгъзалары арасында чистарту мәсьәләсе тикшерелеп, Г. Ибраһимов кандидатурасы уңай бәяләнә.

РКП(б) әгъзалары арасында чистарту кампаниясе вакытында полиграфия эшчесе, РКП(б) әгъзасы Әхмәт Җиһаншинга (?–?) уңай тәкъдимнамә, РКП(б) әгъзасы Кояш Вәлитованың (1898–1985) автобиографиясенә раслау яза.

РКП(б) әгъзалары Т.М. Гайнуллин, Борһан Мансуров (1882–1942), Саттар Еникеев (1885–1939), имзасы аңлашылмаган тагын бер кеше Г. Ибраһимовка уңай тәкъдимнамә яза.

27 сентябрь. РКП(б)ның Казан шәһәре Болак арты-Плэтән районы комитеты утырышында партия әгъзалары арасында чистарту мәсьәләсе тикшерелеп, Г. Ибраһимов партия әгъзасы итеп калдырыла.

26 октябрь. Төркиядәге сәяси вазгыять хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Мең дә беренче мәртәбә!» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 ноябрь. Октябрь түнтәрелешенең дүрт еллыгы уңае белән «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Бишенче елга кергәндә мәдәни-икътисади мәсьәләләр» дигән мәкаләсе бастырыла.

4 декабрь. Журналист буларак анкета тутыра.

«Кызыл Шәрык» журналының 7–8 кушма санында «Мәсьәлә чишелде» дигән мәкаләсе бастырыла.

Казанда «Сабах» ширкәте тарафыннан «Татар сарыфы. Бөтенләй яңадан эшләнгән 5 нче басма» (84 б.) дәреслеге; «Күчмә уку китаплары. Беренче төп.– беренче китап»та «Авыл мәктәбендә» (б. 3–7), «Иске мәдрәсәдә беренче көннәр» (б. 12–16) әсәрләре; Татар социал шуралар җөмһүриятенең дәүләт нәшриятында «Яз башы» (16 б.); «Мәгариф» ширкәте тарафыннан «Көтүче карт» (27 б.) хикәяләре; «Өмид» матбагасында «Яңа кешеләр. Драма, 3 пәрдәдә (Вакыйга 1918–19 нчы елларда Идел-Урал тупрагында)» китабы нәшер ителә.

1922

«Наука и просвещение» журналының 1 нче санында (б. 19–21) Павел Фалевның (1888–1922) «Татарский революционный роман» дигән бәяләмәсе бастырыла [«Безнең көннәр» романы турында].

«Шәрык яшьләре» журналының 1 нче санында «Безнең вазифалар» дигән Мөхәммәт Парсинның (1899–1963) шул исемдәге әсәренә бәяләмәсе бастырыла.

«Безнең юл» журналының 1 нче санында (б. 79–84) «Төрле кавемнәрнең матбугаты – әдәбият тирәсендә» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Кызыл Шәрык» журналының 2 нче санында (б. 23–25) «Безнең заманның Әбуҗәһелләре, Ишмиләре, Пуришкевичлары (Яшьләргә ачык хат урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 гыйнвар. РКП(б) әгъзаларының Бөтенроссия исәп алу анкетасын тутыра.

17 гыйнвар. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Яңа әсәрләр (1)» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 гыйнвар. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Зур Башкортстан мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 гыйнвар. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Татар сәхнәсе («Янгура» уйналуы мөнәсәбәте белән») дигән мәкаләсе бастырыла.

Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

1 февраль. РКП(б) Өлкә комитеты секретариаты утырышында татар телендә сәяси-икътисади әдәбият кытлыгы һәм бу мәсьәләне хәл итү юнәлешендә конкрет тәкъдимнәре тыңлана.

2, 3 февраль. Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

3 февраль. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Габди» имзасы белән «Моны пролетариат кына эшли алачак» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 февраль. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Татар әдәбияты (Хисап урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

10 февраль. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Әдипләр, шагыйрьләр, наширләр, басмаханәчеләр дикъкатенә» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

12 февраль. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Әдипләр, шагыйрьләр, наширләр, басмаханәчеләр дикъкатенә» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

12 февраль. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк коллегиясе әгъзасы таныклыгы бирелә.

14, 15 февраль. Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

17, 20 февраль. «Безнең көннәр» романы һәм «Яңа кешеләр» драмасының сатылуы хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

23 февраль. «Кызыл Армия» газетасында «Пролетариат кылычы (Эшче-крестьян Кызыл ордасының дүрт еллык бәйрәме)» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 март. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Тарихи кыңгыравык өзелде (Рәшит бабай үлде)» дигән мәкаләсе бастырыла. Ул «Мөхбир» имзасы белән берәүнең Ташкентта чыга торган «Кызыл байрак» исемле газетадагы Рәшит казый Ибраһимов хакында ялгыш мәгълүматтан алып, «Татарстан хәбәрләре» газетасының 24 февраль санында бастырган «Рәшит казый белән шагыйрь Вәкыйф Җәлал үлгәннәр»[1] дигән мәкаләгә нигезләнгән.

«Безнең юл» журналының 3 нче санында «Татар-башкорт пролетариаты хакында материал җыю мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

---

[1] *Рәшит казый белән шагыйрь Вәкыйф Җәлал үлгәннәр* – Рәшит (Габдерәшит) Гомәр улы Ибраһимов (1857–1944) – дин һәм җәмәгать эшлеклесе, публицист. Япониядә вафат була.

Вакыйф Җәлал (1886–1922) – шагыйрь. Мәкаләдә аның Ташкентта вокзалда вафат булганлыгы хакында әйтелә.

7 март. Җ. Вәлидинең «Татарстан хәбәрләре»нең 5 март санында чыккан «Әдәби мөсәхабә» исемле мәкаләсенә карата «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Аңларга тырышыгыз!!» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 март. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Татар хатынының үсүе» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 март. Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының беренче китабы нәшер ителүе хакында «Татарстан хәбәрләре» газетасында белдерү бастырыла.

20 март. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Татарның соңгы тарихында өч дәвер (Эпоха) («Аңлау юллары»)» дигән мәкаләсе бастырыла.

21 март. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Бөек өмидләр алдында (Яшь талантлар)» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 март. Милләтләр эшләре буенча комиссариат янындагы Бөтенроссия Көнчыгышны өйрәнү ассоциациясе әгъзасы итеп сайлана.

3 апрель. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Янгура» мөхәрриренең изахы» дигән мәкаләсе бастырыла.

4 апрель. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында сәяси уку әсбаплары төзү хакында доклад укый.

28 апрель. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Өч җавап («Ярдәм» – «Хисап» – Әдәби мизан)» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 май. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Революция тарихына материаллар (Кыска бер фиһрист)» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 май. Журналист буларак анкета тутыра.

16 май. «Татарстан» газетасына беркетелә.

19 май. «Татарстан хәбәрләре» газетасында «Каюм Насыйриның вафатына егерме ел тула» дигән мәкаләсе бастырыла.

Май ае. РКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты тарафыннан «Татарстан» газетасына беркетелә.

Май. «Безнең юл» журналының 1, 2 нче саннарында «Иҗтимагыйәдәби хәрәкәтләр тарихын тикшерүдә марксизм ысулы» (б. 28–41), (б. 40–46); 4 нче санында «Татар-башкорт пролетариаты хакында материал җыю мәсьәләсе (Атнагулов-Гомәров моназаралары мөнәсәбәте белән)» (б. 42–45) дигән мәкаләләре бастырыла.

31 май. РКП(б)ның Болак арты-Пләтән район комитеты тарафыннан аңа партия билеты (№ 348327) тапшырыла.

13 июнь. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша; Каюм Насыйриның (1825–1902) вафатына 20 ел тулуны билгеләп үтү кирәклеге хакында доклад укый.

18 июнь. «Кызыл чәчәкләр» хикәясе нәшер ителгәне хакында «Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

20 июнь. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша.

20 июнь. Әдәби «Ярдәм» мәҗмугасының икенче кисәге нәшер ителгәне хакында «Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

27 июнь. «Татарстан» газетасында «Татар җөмһүриятенең икенче елында әдәбиятыбызның язмышы (Хисап урынында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 июнь. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша; Г. Гобәйдуллин һәм Гали Рәхимнең (1892–1943)»Татар әдәбияты тарихы»на язган бәяләмәсе тыңлана.

21 июль. «Татарстан» газетасында «Революция һәм әдәбият тарихларын эшләү юллары» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 август. Казаннан Уфага журналист, партия һәм җәмәгать эшлеклесе Газыйм Касыймовка (1891–1941) һәм язучы, җәмәгать эшлеклесе Давыт Юлтыйга (1893–1938) хат яза.

15 август. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша; «Әдәбият кануннары» дигән китабын кабат бастыру мәсьәләсе карала.

23 август. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша; дәреслекләр хакында доклады тыңлана.

5 сентябрь. Гыйльми үзәк янындагы Татар редакциясе комиссиясе утырышында катнаша; әдәбиятчы Габдрахман Сәгъдинең (1889–1956) «Татар әдәбияты» дигән китабына бәяләмә әзерләү тапшырыла.

13 сентябрь. Партиянең Татарстан өлкә комитеты карары нигезендә Татар коммунистик университетына (ТКУ) эшкә чакыру хакында карар чыгара.

22 ноябрь. Качалов исемендәге Зур драма театрында «Яңа кешеләр» пьесасының премьерасы куела.

Аның җитәкчелегендә төзелгән «Әдәби ярдәм мәҗмугасы»ның 1 һәм 2 нче китаплары нәшер ителә. 1 нче китапта «Ярдәм юлында» (б. 2), «Вакытсыз һәлак булды» (б. 4–11), «Бабичның зәмине һәм әсәрләре» (б. 12) дигән мәкаләләре, «Без түбәннән күтәрелдек» (б. 122–130) исемле әсәре; 2 нче китапта драматург Фәтхи Бурнаш (1898–1942) белән берлектә язылган «Ярдәм юлында…» (б. 2), «Ярдәм» мәҗмугалары идарәсеннән» (арткы тышлыкта) дигән мәкаләсе, «Алмачуар (Бер мәхәббәтнең тарихы)» исемле хикәясе бастырыла (б. 4–40).

Татар социал шуралар җөмһүрияте нәшриятында «Алмачуар» (43 б.), «Кызыл чәчәкләр» хикәясе (Без түбәннән күтәрелдек)» (148 б.), «Көтүчеләр» (23 б.), «Диңгездә» (20 б.), «Ялчы карт» (27 б.) хикәяләре; «Бөек Октябрь революциясе һәм пролетариат диктатурасы» (147 б.), «Татар студентлары хәрәкәте тарихыннан кечкенә бер хатирә» (42 б.) хезмәтләре нәшер ителә.

Аның редакциясендә «Шәехзадә Бабич. Шигырь мәҗмугасы. Беренче китап» (163 б.) дигән китап нәшер ителә һәм анда «Вакытсыз һәлак булды» исемле мәкаләсе урнаштырыла (б. 5–24).

«Каюм Насыйри мәҗмугасы»нда «Каюм Насыйриларның тарихи урыннары» (б. V–XIV), «Яңа әдәби татар теленең беренче баскычларында» (б. 150–160) дигән мәкаләләре бастырыла.

Драматург Мирхәйдәр Фәйзинең (1891–1928) «Галиябану» драмасына сүз башы итеп «Галиябану» хакында бер-ике сүз» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 3–5).

«Беренче баскыч эш мәктәпләренең өченче уку еллары өчен гамәли тел сабаклары (икенче китап). Сарыф-нәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар» дигән дәреслекне төзүдә катнаша.

1923

6 февраль. «Татарстан» газетасында Г. Газиз һәм Г. Рәхимнең «Татар әдәбияты тарихы» исемле китабы хакында «Татар әдәбияты тарихына материаллар» дигән мәкаләсе бастырыла.

13 февраль. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында шагыйрь Һади Такташның (1901–1931) шигырьләр җыентыгына бәяләмәсе тыңлана.

«Мәгариф» журналының 2 (12) нче санында «Латин хәрефләре алыргамы? Гарәп хәрефләрен ислах итәргәме?» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 4–19).

«Мәгариф» журналының 2 (12) нче санында «Россия коммунист большевиклар партиясенең 25 еллык бәйрәме» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 43–50).

6 март. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында шагыйрь Миргазиз Укмасиның (1884–1948) Гыйльми үзәккә тапшырган кульъязмаларына бәяләмәсе тыңлана.

«Безнең байрак» газетасында «Партиянең 25 еллык бәйрәме белән» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 март. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында дингә каршы пропаганда максатында алты брошюра бастыру мәсьәләсе хакында доклады тыңлана.

Март, апрель. «Мәгариф» журналының 3–4 (13–14) нче кушма санында «Татар әдәбиятын өйрәнү юлында (Әдәбиятыбызны укыту рәвешләре хакында кайбер төшенчәләр)» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 35–44).

14 март. «Безнең байрак» газетасында «Яшь татар пролетариаты һәм большевизм» дигән мәкаләсе бастырыла.

3 апрель. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында РКП(б) тарихын әзерләп нәшер итү мәсьәләсе хакында чыгышы тыңлана.

4 апрель. Җ. Вәлидинең «Очерк истории образованности и литературы татар (До революции 1917 г.). М.– Пг., 1923» китабы нәшер ителү уңаеннан «Безнең байрак» газетасында «Татар әдәбияты хакында тагы бер әсәр» дигән мәкаләсе бастырыла.

17 апрель. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакциясе коллегиясе утырышында күптән түгел нәшер ителгән «Известия общества археологии, истории и этнографии» җы-

ентыгы советка һәм революциягә каршы характерда булу сәбәпле, аны таратуны тоткарлап торырга тәкъдим итә.

24 апрель. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакциясе коллегиясе утырышында язучы һәм шагыйрь Кави Нәҗминең (1901–1957) шигырьләр җыентыгына бәяләмәсе тыңлана.

4 май. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Г. Гобәйдуллин һәм Г. Рәхимнең «Татар әдәбияты тарихы» (1 том, 2 кисәк), язучы Нәҗип Думавиның (1883–1933) «Иблис»[1] дигән китапларына бәяләмәсе тыңлана.

8 май. «Безнең байрак» газетасында «Әдәби тел мәсьәләсе яңадан күтәрелә. Татар-башкорт телләре хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 май. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Ф. Сәйфи-Казанлының «Татар дине»[2] дигән китабына бәяләмәсе тыңлана.

16 май. Казаннан Уфага М. Гафурига шагыйрьнең иҗади хезмәтенең 20 еллык бәйрәме якынлашуы уңае белән хат яза.

30 май. «Безнең байрак» газетасында «Татар-башкорт коммунист оешмаларының биш еллыгы» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Яңа юл» журналының 4 нче санында «Ислам тирәсендә» дигән мәкаләсе бастырыла.

3 июнь. М. Гафурига халык шагыйре исеме бирелү уңае белән «Башкортстан» газетасында «Мәҗит ага!» дигән котлавы бастырыла.

12 июнь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында драматург Кәрим Тинчуринның (1887–1938) «Зар»[3] дигән пьесасына бәяләмәсе тыңлана.

23 июль. «Татарстан» газетасында журналист Хәнәф Наумның (?–?) «Татар әдәбиятында зәһәрле микроб» исемле мәкаләсенә карата шул ук газетада «Аңларга тырышыгыз, туганнар! (җавап түгел, тәҗрибәле сабак)» дигән мәкаләсе бастырыла.

23, 28 август. «Эшче» газетасының чыга башлавына бер ел тулу уңаеннан «Эшче» газетасында «Пролетариат сүзе» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 август. «Безнең байрак» газетасында «Беренче Бөтенрусия күргәзмәсе хакында» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 сентябрь. «Татарстан» газетасында «Әдип Г. Камалның хәле авыр» дигән мәкаләсе бастырыла.

---

[1] Н. Думавиның андый исемдә китабы бастырылмаган.

[2] Сәйфи-Казанлы Ф. Татар дине (Татарның иске, яңа диннәре, боларның сыйнфый-икътисади хәлләргә мөнәсәбәте хакында халык өчен язылган) (Төзәтелгән икенче басма) / Ф. Сәйфи-Казанлы. – Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшре, 1924. – 50 б.

[3] Тинчурин К. Зар. Бәни адәм фаҗигасе. Алты пәрдәдә / К. Тинчурин. – Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комитеты нәшре, 1924. – 144 б.

5 сентябрь. «Татарстан» газетасында «Мәсьәләне өзәргә вакыт! (Татар һәм башкорт телләре хакында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 сентябрь. «Татарстан» газетасында «Кәфене муенында, бер-ике көннән җеназасы күтәреләчәк» диләр иде! (Өзек хатирәләр)» дигән мәкаләсе бастырыла.

22 сентябрь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында шагыйрь Төхфәтулла Ченәкәйнең (1893–1959) шигырьләр җыентыгына бәяләмәсе тыңлана.

27 сентябрь. «Татарстан» газетасында «Пролетариат сүзе» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 октябрь. «Татарстан» газетасында «Әдип Г. Камалның хәле авыр» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 октябрь. «Безнең байрак» газетасында «Ислам тирәсендә» (Татар комуниверситетында диндә көрәш кабинеты ачылу мөнәсәбәте белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 октябрь. «Татарстан» газетасында «Татар эшчеләрен ник оныталар?!» дигән мәкаләсе бастырыла.

15 октябрь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында «Адәмнәр»[1] әсәре басмага тәкъдим ителә.

22 октябрь. Казанда татар эшче факультеты ачылуга карата «Татарстан» газетасында «Пролетариатның яңа гыйльми йортлары арта» исемле мәкаләсе бастырыла.

Октябрь, ноябрь, декабрь. «Яшь эшче» журналының 10, 11, 12 нче саннарында «Идеология фронтының ышанычлы көрәшчеләреннән беренә («Яшь эшче» журналының 1 еллыгы уңае белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 декабрь. Казан шәһәр Советына әгъза итеп сайлана.

15 декабрь. 4 нче Бөтентатар Советлары съездында тавыш бирү хокукы белән катнашу өчен мандат бирелә.

10 декабрь. 4 нче Бөтентатар Советлары съездында тавыш бирү хокукы белән катнаша.

23 декабрь. «Эшче» газетасында «Идеология фронтының ышанычлы көрәшчеләреннән беренә («Яшь эшче» журналының 1 еллыгы уңае белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 декабрь. 4 нче Бөтентатар Советлары съездында Татарстан Үзәк Башкарма Комитетына әгъза итеп сайлана.

Казанда «Адәмнәр», «Күчмә уку китаплары» сериясеннән икенче төпләмгә 16 нчы китап итеп «Алмачуар» хикәяләре нәшер ителә; «Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү» дигән дәреслекне төзүдә катнаша.

---

[1] Ибраһимов Г. Адәмнәр: Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1923.– 50 б.

«Г. Тукайның үлүенә 10 ел тулуга багышлана. 1913–1923» дигән китапта «Татар әдәбиятын тикшерү юлында (Әдәбиятыбызны укыту рәвешләре хакында кайбер төшенчәләр)» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 35–44).

1924

1, 10 гыйнвар. «Татарстан» газетасында «Татар әдәбияты (2) (Еллык хисап урынында)» исемле мәкаләсе бастырыла.

9 гыйнвар. «Татарстан» газетасында язучы Гомәр Толымбайскийның (1900–1938) «Адәмнәр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

10, 13, 15, 16 гыйнвар. «Адәмнәр» хикәясе нәшер ителүе хакында «Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

24 гыйнвар. «Татарстан» газетасында «Ленин вафат булды» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 гыйнвар. «Татарстан» газетасында «Ленинны аңлау, өйрәнү юлында» дигән мәкаләсе бастырыла («Ленин вафат булды» дигән мәкаләсенең ахыры).

«Безнең юл» журналының 3 нче санында Шамил Госмановның (1898–1937) «Адәмнәр» дигән бәяләмәсе бастырыла.

7 март. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында педагог Габделхәй Динмөхәммәтов (1892–1922) белән берлектә тәрҗемә ителгән С. Трапезниковның «Мәктәп яны җир участокларын ничек файдаланырга» дигән китабын кабат бастыру мәсьәләсе карала.

Март-апрель. «Октябрь яшьләре» журналының 3–4 нче саннарында «1905 нче ел революциясендә татар яшьләре турында материаллар җыю» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Мәгариф» журналының 3–4 нче кушма санында «Имля-хәреф мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

1 май. «Кызыл Татарстан» газетасында «Беренче Май уйлары» дигән мәкаләсе бастырыла.

5, 9 май. «Кызыл Татарстан» газетасында «Русиядә пролетариат матбугаты тарихыннан» дигән мәкаләсе бастырыла.

13 май. РКП(б)ның Татарстан IX өлкә конференциясенә тавыш бирү хокукы белән делегат итеп сайлана (мандат № 75).

2 июнь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Бондюг пролетариаты арасында» дигән мәкаләсе бастырыла.

19 июнь. Сезон өчен дачага тулаем акча түләнгәнлеге һәм анда Һ. Такташ яшәячәге хакында Тарасова фамилияле кешегә хат яза.

25 июнь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татарстан җөмһүриятенең дүрт ел эчендә партия оешмасы» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 июнь. Өммегөлсем Давыт кызы Мөхәммәдовага (1903–1988) өйләнә.

9 сентябрь. Казанныңаклардан азат ителүенә 6 ел тулу уңаеннан «Кызыл Татарстан» газетасында «Бу әдәби тикшерүне Казан алынган көнгә багышлыйм» дигән мәкаләсе бастырыла.

14 сентябрь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татар телен җиңеләйтү мәсьәләсен чишәргә кирәк» дигән мәкаләсе бастырыла.

28 сентябрь. I Интернационал хакында «Кызыл Татарстан» газетасында «Пролетариатның беренче штабы» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 октябрь. Башглавлит коллегиясе утырышында Уфа үзәк һәм кантон үзәк китапханәләрендә һәм кантон үзәк китапханәләрендә китапларының һәрберсеннән 3 нөсхә генә калдырырга һәм аларны Үзәк һәм кантон партия комитетлары яки сәяси агарту учреждениеләр тәкъдиме белән генә тикшеренүчеләргә бирү хакында карар кабул итә.

4 октябрь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында шагыйрь Кәрим Әмиринең (1893–1962) «Пролетар җырлар» китабына[1] бәяләмәсе тыңлана.

7 ноябрь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Октябрь һәм Ленин» дигән мәкаләсе бастырыла.

26 ноябрь. Диния нәзарәте тарафыннан «Ислам мәҗәлләсе» исемле журнал чыгарыла башлавы уңаеннан «Кызыл Татарстан» газетасында «Иннә әддин гаин вә илла эддине ислам» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 декабрь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Юк-бар провокацияне ташларга вакыт» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 декабрь. Совет партия-дәүләт эшлеклесе Шәһит Ходайбирдин (1896–1924) вафаты уңае белән «Кызыл Татарстан» газетасында «Шәһит иптәш Ходайбирдин» дигән мәкаләсе бастырыла.

Мәскәүдә «Казакъ кызы» (135 б.) романы; «Кара маяклар яки ак әдәбиятлар» (70 б.), «Пролетариат әдәбияты турында» (74 б.); Казанда «Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре (1923–1911)» (143 б.) хезмәтләре аерым китап булып нәшер ителә.

«Октябрь яшьләре» журналының 3–4 нче кушма санында «1905 нче ел революциясендә татар яшьләре турында материаллар җыю» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 32–33).

«Яшь эшче» журналының 17 нче санында «Пролетариат әдәбияты» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 48–52).

Гыйльми үзәктә Ленин хезмәтләрен татар теленә тәрҗемә итү буенча төзелгән комиссиягә рәис итеп билгеләнә.

Татар театрлары өчен репертуар мәсьәләсе буенча төзелгән комиссия әгъзасы була.

«Артист Г. Кариев» дигән җыентыкта «Габдулла Кариев иптәш рухына» (б. 19–20); «Владимир Ильич хатирәсе» дигән китапта «Ленин һәм крестьяннар» (б. 85–96) дигән мәкаләләре урнаштырыла.

«Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү. Гыйльми мәркәз хозурындагы тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Икенче басма» (110 б.), «Беренче баскыч эш мәктәпләренең өченче уку

---

[1] Ул «Пролетариат моңнары» исеме белән 1926 елда нәшер ителә: Әмири К. Пролетариат моңнары / К. Әмири.– М.: «Нәшрият» кооперативы матбагасы, 1926.– 20 б.

еллары өчен гамәли тел сабаклары (икенче китап). Сарыф-нәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар. Тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Икенче басма» (95 б.), «Беренче баскыч мәктәпләрнең беренче һәм икенче уку еллары өчен гамәли тел сабаклары (1 нче китап). Дөрест язу кагыйдәләре, сарыф-нәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар (төзәтелгән, арттырылган икенче басма)» (74 б.) дигән дәреслекләрне төзүдә катнаша; аның редакциясендә «Троцкийның ленинизмга каршы көрәше» (152 б.) дигән мәкаләләр җыентыгы нәшер ителә. Анда «Җыючыдан» дигән кереш мәкаләсе бастырыла (б. 4–5).

1925

1 гыйнвар. РКП(б)ның Татарстан X өлкә конференциясенә тавыш бирү хокукы белән делегат итеп сайлана.

Гыйнвар. «Безнең юл» журналының 1 нче санында «1905 нче ел революциясе эчендә татарларның хәрәкәтләрен өйрәнү өчен материаллар җыю турында» (б. 30–34), «Китаплар арасында» (б. 46–50) дигән мәкаләләре бастырыла.

5 гыйнвар. ТССР эшче, крестьян һәм кызылармияче Советларының 5 нче съездына депутат итеп сайлана.

6 гыйнвар. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакция коллегиясе утырышында шагыйрь Һади Такташның (1901–1931) «Давылдан соң»[1] дигән шигырьләр җыентыгына бәяләмәсе тыңлана.

«Кызыл Татарстан» газетасында «Партиянең X өлкә конференциясендә өч момент» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 гыйнвар. Татарстан хөкүмәте карары белән Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе әгъзасы итеп билгеләнә.

11 гыйнвар. Татарстан Советларының V съезды уңаеннан «Кызыл Татарстан» газетасында «V съезд нәрсә әйтеп таралды?» дигән мәкаләсе бастырыла.

14 гыйнвар. ТССР эшче, крестьян һәм кызылармияче Советларының 5 нче съездында Татарстан Үзәк башкарма Комитетына әгъза итеп сайлана.

22 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Пугачев явы (1925. 23. I. 1775)» дигән мәкаләсе бастырыла.

30 гыйнвар. Татарстан хөкүмәте карары белән Мәгариф халык комиссариаты каршындагы Гыйльми үзәк рәисе итеп билгеләнә.

«Вестник научного общества Татароведения» журналының 1–2 кушма санында (б. 65–67) Г. Гобәйдуллинның «Новые произведения Галимджана Ибрагимова. Роман «Наши дни», первый том трилогии.– Казань: Издание Товарищество «Сабах», 1920.– 454 с.; рассказ «Люди».– Изда-

---

[1] Taqtaş H. Davьldan soŋ / H. Taqtaş.– Qazan: Tatar. matbugat nəşr. komb. basmasь, 1925.– 80 b.

ние комбината Издательства и Печати ТССР, Казань.– 54 с.; роман «Дочь степи».– Центр. Изд-во народов Востока СССР, Москва.– 135 с.» дигән бәяләмәсе бастырыла.

4 февраль. Гыйльми үзәк коллегиясе – Татарстан Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе җыелышында Гыйльми үзәк янындагы татар һәм рус коллегияләренең рәисе итеп билгеләнә.

5 февраль. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында нәшриятның 1924/25 елга эш планына кайбер төзәтмәләр тәкъдим итә. «Кызыл Татарстан» газетасында әдәбият тәнкыйтьчесе Хәйретдин Вәлинең (1893–1969) «Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре» дигән бәяләмәсе бастырыла.

10 февраль. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Селькредитпромсоюз музеен сатып алу кирәклеге хакында Татарстан Үзәк Башкарма Комитетына Гыйльми үзәк тәкъдиме хакында хәбәр итә.

15 февраль. Дәүләт татар театрында К. Насыйриның тууына йөз ел тулу уңае белән Гыйльми үзәк тарафыннан ясалган җыелышта «Каюм Насыйриның тарихи урыны» дигән темага доклад укый.

15 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында «Каюм бабаның йөз еллыгы» дигән мәкаләсе бастырыла.

19 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татар интеллигенциясе турында берничә сүз» дигән мәкаләсе бастырыла.

24 февраль. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе утырышында катнаша.

25 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында «Нәриман иптәшнең 30 еллык хезмәт бәйрәме» дигән мәкаләсе бастырыла.

27 февраль. РКП(б)ның Татарстан Өлкә комитетының беренче секретаре Иван Морозовка (1889–1957) һәм РКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты агитация һәм пропаганда бүлеге мөдире Миңлегәрәй Сәгыйдуллинга (1900–1937) Уфа Диния нәзарәте мөфтие Ризаэтдин Фәхретдинов (1859–1936) белән сөйләшү нәтиҗәләрен язып бирә.

Февраль. «Безнең юл» журналының 2 нче санында «Татарстан җөмһүриятенең X нчы конференциясе белән V съезды нәрсә бирделәр» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 76–79).

1 март. «Красная Татария» газетасында «Дедушка Каюм» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 март. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе утырышында катнаша; Татарны өйрәнү җәмгыяте секретарена тиешле хезмәт хакы түләүне оештыруны хәл итә.

Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Җүкәтау шәһәрчеге урынында табылган борынгы әйберләрне Татарстан финанс комиссариатыннан Татарстан Үзәк музеена тапшырылуы хакында хәбәре тыңлана.

8 март. «Кызыл Татарстан» газетасында З. Нуркин белән берлектәге «Әдипләргә, шагыйрьләргә мөрәҗәгать (Татар әдәбияты көтепханәсе турында кайбер материал кирәк)» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

13 март. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе утырышында катнаша; Гыйльми үзәкнең 1924 елның 1 мартыннан 1925 елның 1 мартына кадәрге эшчәнлеге хакында доклад укый.

16 март. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакция коллегиясе утырышында фикер алышуларда катнаша.

25 март. «Кызыл Татарстан» газетасында «Пролетариат каләмнәренә бездән сәлам!» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 март. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе утырышында катнаша; Гыйльми үзәкнең эш планы һәм мәсрафларын 1925/1926 уку елы Дәүләт бюджетына кертергә кирәклеге хакында доклад укый; тиешле хезмәт хакы түләү шарты белән педагог, тел галиме Мөхетдин Корбангалиевне (1873–1941) Гыйльми үзәккә татар теле буенча методист штатына урнаштыру мәсьәләсен хәл итә.

26 март. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында карт татар большевигы Сибгатулла Гафуровның (1888–1937) мемуарлары хакында хәбәре, ТАССРны төзүдә Ленинның роле турында истәлекләр туплап, рус һәм татар телләрендә бастырырга тәкъдиме тыңлана.

27 март. Эшче хәбәрчеләрнең 2 еллык бәйрәме җыелышында сөйләгән чыгышы «Кызыл Татарстан» газетасында «Мәгариф комиссариаты һәм татар журналистлары исеменнән Галимҗан иптәш Ибраһимов котлый» дигән мәкалә бастырыла.

Март. «Мәгариф» журналының 3 нче санында «Татарлар арасында халык мәгарифе системасы мәсьәләсе» дигән мәкаләсе (б. 73–74), З. Нуркин белән берлектәге «Әдипләргә, шагыйрьләргә мөрәҗәгать (Татар әдәбияты көтепханәсе турында кайбер материал кирәк)» (б. 120–121) дигән мөрәҗәгате бастырыла.

«Мәгариф» журналының 3 нче санында (б. 112–113) язучы, әдәбият галиме Г. Рәхимнең [Гали Рәхимнең; 1892–1943] «Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Безнең юл» журналының 3 нче санында «Татар феодализм заманын өйрәнүгә материаллар (ярлык, хәзинә, Ибне Фазлан әсәре)» дигән мәкаләсе (б. 115–116), «Марксист язучыларыбызга! (Тарихи материализм буенча китаплар кирәк)» (б. 121–123), З. Нуркин белән берлектәге «Әдипләргә, шагыйрьләргә мөрәҗәгать (Татар әдәбияты көтепханәсе турында кайбер материал кирәк)» (б. 143) дигән мөрәҗәгатьләре бастырыла.

4 апрель. «Кызыл Татарстан» газетасында «Марксист язучыларыбызга!» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

9 апрель. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Ф. Сәйфи-Казанлының «Авыл хатлары»н эшче-крестьян китапханәсенең планына кер-

тергә тәкъдим итә; ТАССР төзелүнең 5 еллыгы уңае белән җыентык төзү йөкләнә.

18 апрель. РКП(б) әгъзаларының Бөтенрусия исәп алу анкетасын тутыра.

18 апрель. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты коллегиясе утырышында катнаша; Татарны өйрәнү фәнни җәмгыятенең рус телендә ике айлык Бюллетенен чыгару мәсьәләсен хәл итә.

«Безнең юл» журналының 4 нче санында «Нәриман ага вафат» (б. 146), «Нәриман Нәриманов (Кыскача биографиясе)» (б. 147–148) дигән мәкаләләре, «Марксист язучыларыбызга (Тарихи материализм буенча китаплар кирәк)» дигән мөрәҗәгате бастырыла.

4 май. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты президиумы утырышында катнаша; Үзәк курсларга Арча кантоныннан һәм Петропавловск шәһәреннән мәгариф хезмәткәрләрен укырга китертү мәсьәләсен күтәрә.

5 май. «Кызыл Татарстан» газетасында «Кызыл каләм бәйрәменә» дигән мәкаләсе бастырыла.

7 май. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакция коллегиясе утырышында «Ялгыз» һәм «Үксез» пьесаларына Кәрим Тинчурин белән берлектәге бәяләмә тыңлана.

12 май. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты президиумы утырышында катнаша; Гыйльми үзәк каршында туган төбәкне өйрәнү өчен аппараты белән Татар Бюросы оештыру мәсьәләсен күтәрә.

14 май. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакция коллегиясе утырышында Татар китапханәсен тулыландырырга тәкъдим итә.

16 май. Казаннан Уфага М. Гафурига үз кулы белән биографиясен язып җибәрүен үтенеп хат яза.

21 май. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакция коллегиясе утырышында татар мәдәнияте инвалидларын кайгырту хакында тәкъдим белән чыга.

Май ае. Гыйльми үзәк каршында оештырылган туган төбәкне өйрәнү Бюросын җитәкли (1928 елның җәендә Бюро Татарстанны өйрәнү җәмгыятенә үзгәртелә, 1930 елда аның функцияләре яңа ачылган Татар икътисади фәнни-тикшеренү институтына тапшырыла).

«Безнең юл» журналының 5 нче санында «Гамәли һәм нәзари әдәбият дәресләре. Үзбәкстан җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты басмасы. Г. Сәгъди әсәре. 200 б.)» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 210).

18 июнь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Г. Сәгъдинең «Кешелек дөньясында тел, әдәбият һәм язмачылык һәм аларның тарихи үсеше» хезмәтенә бәяләмәсе тыңлана.

25 июнь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Мәдәни хезмәтләрдә бишьеллык тәҗрибә» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Мәгариф» журналының 6–7 нче кушма санында «Бу биш ел татар мәдәниятенә нәрсә бирде» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 3–26).

3 июль. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Г. Алпаровның «Шәкли нигездә татар грамматикасы» хезмәтенә бәяләмәсе тыңлана.

Көз көне СССР Фәннәр академиясенең 200 еллык юбилее уңае белән Мәскәүдә һәм Ленинградта үткәрелгән юбилей җыелышларында катнаша.

1 сентябрь. М. Гафуриның шигырьләр җыентыгын бастыру мәсьәләсе хакында Татарстан нәшрият комбинатына хат яза.

15 сентябрь. Муромнан Мәскәүгә профессор И. Н. Бороздинга хат яза.

23 сентябрь. «Кызыл Татарстан» газетасында, «Мәгариф» журналының 9 нчы санында (б. 78–83) «Академия бәйрәменнән кайткач» дигән мәкаләсе бастырыла.

2 октябрь. Казаннан Мәскәүгә академик В. В. Бартольдка (1869–1930) хат яза.

Сентябрь-октябрь. «Безнең юл» журналының 9–10 нчы кушма санында «1905 нче ел революциясе турында» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 6–9).

21 октябрь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татарстан җөмһүриятенең нәшрият планы турында» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 декабрь. Тел галиме М. Корбангалиевнең юбилее уңаеннан «Кызыл Татарстан» газетасында «Мәдәни хезмәт юлында 30 ел» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 декабрь. РКП(б)ның Татарстан Өлкә комитетына Ш. Әхмәдиев хакында уңай характеристика яза.

20 декабрь. «Кызыл Татарстан» газетасында «1905 ел революциясендә татар пролетариатының эшләү методлары» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Карт ялчы» (24 б.) хикәясенең өченче басмасы, «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре. Беренче бүлек (1905)» (235 б.), «Татары в революции 1905 года» (259 с.) дигән хезмәтләре нәшер ителә.

Профессор Н. И. Воробьёв (1894–1967) белән берлектә «Материалы по изучению Татарстана (Сборник статей). Вып. II» дигән җыентык төзеп бастыралар (275 с.).

«Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү. Гыйльми мәркәз хозурындагы тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Өченче басма» (99 б.) дигән дәреслекне төзүдә катнаша.

«Биш ел эчендә» дигән китапта «Бу биш ел татар мәдәниятенә нәрсә бирде?» (б. 107–140), «Татарстан Җөмһүрияте төзелү тарихына материаллар» (б. 229–240), «Кызыл юл. Дүртенче китап»та «Бөек тарихи көн» (б. 129–132), «Ленин үлде. Олуг матәм» (б. 199–209), К. Нәҗми төзегән «Кызыл Армия сафында татар-башкортлар. Тарихи, әдәби рәсемле альбом»да «Пролетариат кылычы (Эшче-крестьян Кызыл Ордасының дүрт еллык бәйрәме)» (б. 14–15), «Дошманнар арасында дүрт ай (Хисап докладымның кыскасы)» (б. 88–93), «Утыз еллык хезмәт. 1895–1925

(Мөхетдин абзый Корбангалиевнең мәдәни-иҗтимагый хезмәтенә утыз ел тулу уңае белән)»дә «Мәдәни хезмәт юлында утыз ел (1895–1925)» (б. 4–7), «За 5 лет. К V годовщине провозглашения Татарской Советской Социалистической Республики»да «Материалы по истории организации Татреспублики» (с. 202–208) дигән мәкаләләре бастырыла.

1926

9 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татар эшче большевигының истәлекләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

12 гыйнвар. Язучы, публицист Гафур Коләхмәтовның (1881–1918) пьесалары басылып чыгу уңаеннан «Кызыл Татарстан» газетасында «Беренче марксистик әдипнең мәҗмугасы» исемле мәкаләсе бастырыла.

18 гыйнвар. Казаннан Мәскәүгә профессор И. Н. Бороздинга хат яза.

«Безнең юл» журналының 1–2 нче кушма санында Беренче тюркология съезды» (б. 1–2), 3 нче санында «Беренче тюркология съезды нәрсә бирде?» (б. 1–3), 5–6 кушма санында (б. 1–3) дигән мәкаләләре бастырыла.

23 гыйнвар. Гыйльми үзәк хезмәткәрләренә билет җибәрүләрен үтенеп театр юбилеен уздыру комиссиясенә хат яза.

25 гыйнвар. Дәүләт сәнгать фәннәре академиясенең хакыйкый әгъзасы итеп сайлануы хакында үзенә һәм ТАССР Мәгариф халык комиссариатына хәбәр итә.

28 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында З. Нуркин белән берлектә «Тел һәм атамалар турысында инструкция (Бу инструкция Гыйльми үзәк президиумының 1925 нче ел 6 нчы ноябрьдә булган утырышында кабул ителде)» дигән мәкаләсе бастырыла.

15 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында «Каюм бабаның йөз еллыгы» исемле мәкаләсе бастырыла.

27 февраль – 6 март. Бакуда үткәрелгән I Тюркология съездында катнаша.

1 март. Бакуда үткәрелгән I Тюркология съездында «Төрки телләрнең имлясы» дигән доклад укый.

3 март. I Тюркология съездында ясаган «Төрек телләренең имлясы» дигән чыгышы «Кызыл Татарстан» газетасында «Галимҗан Ибраһимов доклады» исеме белән бастырыла.

20, 21, 24 март. «Кызыл Татарстан» газетасында «Тюркология съездында тикшерелеп үтелгән мәсьәләләр. I. Реформамы, революцияме?; II. Төрек халыклары арасында әдәби-мәдәни федерация нигезләре; III. Гомуми нәтиҗәләр, алдагы бурычлар» дигән мәкаләләре бастырыла.

26 март. Гәжур мөдире Сәлах Атнагуловка (1893–1937) Һ. Такташны Гыйльми үзәккә ике ай ярымга командировкага җибәреп торуны сорап хат яза.

28 март. «Кызыл Татарстан» газетасында язучы Шәриф Камалның (1884–1942) «Гарәп хәрефеме, латин хәрефеме? «100%» дигән мәкаләсе бастырыла.

31 март. «Кызыл Татарстан» газетасында «Гарәп хәрефләре һәм аларны реформалау мәсьәләсе» дигән мәкаләсе бастырыла.

6 апрель. Башкортстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәккә терминология буенча материаллар җибәрүне сорап хат яза.

8 апрель. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты янындагы Гыйльми үзәк Татар редакцион коллегиясе утырышында Бакуда үткәрелгән I Тюркология съезды карарларын гамәлгә ашыру хакында доклады тыңлана.

9 апрель. ТАССР Мәгариф халык комиссариаты президиумы утырышында катнаша; Бакуда үткәрелгән I Тюркология съезды карарларын гамәлгә ашыру буенча эшләр хакында доклад укый.

18 апрель. «Урал» газетасы хакында «Кызыл Татарстан» газетасында «Беренче большевик татар гәзитен тергезергә кирәк», К. Нәҗминең «Кызыл Татарстан» газетасының 11 апрель санындагы «Үпкәләштән булмасын, чыннан әйтик» мәкаләсенә карата «Татарстан» газетасында «Кави Нәҗми иптәш мәкаләсе турында (Редакциягә хат)» дигән мәкаләләре бастырыла.

22 апрель. «Кызыл Татарстан» газетасында «Яңа батырлар, муллалар, миссионерлар, диннәр, техникалар» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 май. «Кызыл Татарстан» газетасында «Правда», 1912–5/V-1926» дигән мәкаләсе бастырыла.

Казаннан Мәскәүгә профессор И. Н. Бороздинга хат яза.

30 май. Яңалифкә күчү мәсьәләсе хакында «Кызыл Татарстан» газетасында «Банкротлар (Метод мәсьәләсе. Ахыргы сүз)» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 август. Гыйльми үзәк йөкләмәсе белән эшче-крестьян районнарында командировкасы хакында хисап бирүне сорап Һ. Такташка хат яза.

26 август. «Кызыл Татарстан» газетасында «Казанда татар мәдәнияте йорты ачарга кирәк!» дигән мәкаләсе бастырыла.

8 сентябрь. «Татардан гыйльми, мәдәни көчләр җитештерү мәсьәләсе (Партиянең Татарстан Өлкә комитетында кабул кылынган соңгы карарлар уңае белән)» дигән мәкаләсе бастырыла.

10 сентябрь. Башкортстанда «Безнең юл» журналын тарату мәсьәләсен хәл итүне сорап Башкортстан Мәгариф халык комиссариатының баш сәяси агарту оешмасына хат яза.

10 сентябрь. Башкортстанда «Безнең юл» журналын тарату мәсьәләсен хәл итүне сорап Башкортстан Мәгариф халык комиссариаты хезмәткәре Габдулла Гыйсмәтигә (1883–1938) хат яза.

5 ноябрь. Аның катнашлыгында Гыйльми үзәк президиумы тел һәм атамалар хакында инструкция кабул итә.

5 ноябрь. Уллары Рөстәм туа.

Ноябрь. Аның катнашлыгында Гыйльми үзәк татар әлифбасы хакында карар һәм Татарстан нәшриятының 1925/26 елга эш планын кабул итә.

Рәссам П. П. Беньков (1872–1949) тарафыннан портреты язылa.

«Безнең юл» журналының 5–6 нчы кушма санында «Тел, әдәбият мәсьәләләренең кирәкле бер тармагы (Татар халык әдәбияты турында)» дигән мәкаләсе бастырыла.

«Каюм Насыйриның моңарчы басылмаган әсәрләре» дигән җыентыкта «Башлангыч (2)» (б. 3–5), «Каюм бабаның йөз еллыгы» (б. 113–119); М. Парсин, Мохтар Мутин (1885–1941), Зәки Баязидский (1889–1959) төзегән «Татар театры. 1906–1926» дигән җыентыкта «20 еллык көрәш бәйрәме» (б. 5–7), «Татар театрының 20 еллыгы турында Галимҗан Ибраһимов иптәш доклады» (б. 249–250); Г. Рәхим тарафыннан төзелгән «Беренче тюркология корылтае һәм аның тикшергән мәсьәләләре» дигән китапта «Революцияме, реформамы?» (б. 43–49), «Төрек халыклары арасында әдәби-мәдәни федерация нигезләре» (б. 49–54), «Гомуми нәтиҗәләр, алдагы бурычлар» (б. 54–61), «Гарәп хәрефләре» (б. 61–69), «Муллалар, миссионерлар, диннәр, техникалар» (б. 69–80), «Банкротлар» (б. 81–93) дигән кереш сүз һәм мәкаләләре бастырыла.

Гыйльми үзәктә тел комиссиясе составына кертелә; К. Насыйри мәҗмугасын төзү эше йөкләнә.

Сухумда Гульрипш шифаханәсендә дәвалана.

1927

8 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында Зыя Насыйров (?–?) белән берлектә «Беренче татар большевик газеты «Урал»ның 20 еллык бәйрәме турында. 1907–17/I-1927. Тезислар» дигән мәкаләсе бастырыла.

14 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Урал» бәйрәменнән гыйльми яктан файдалану» дигән мәкаләсе бастырыла.

16 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Урал» һәм заманы» дигән мәкаләсе бастырыла.

19 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Урал»ның 20 еллык бәйрәме. Иптәш Галимҗан Ибраһимов сүзе» дигән мәкалә бастырыла.

26 гыйнвар. Бөтенсоюз мәгариф хезмәткәрләренең Татарстан Өлкә бүлеге тарафыннан аның төп категория буенча фәнни хезмәткәрләр секциясендә торуы хакында белешмә бирелә.

30 гыйнвар. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татар әдәбияты җәмгыяте» дигән мәкаләсе бастырыла.

9 февраль. ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты матбугат бүлеге коллегиясе утырышында татар язучыларының ассоциациясен төзү кирәклеге хакында чыгыш ясый. Бу мәсьәлә буенча комиссия оештыру аңа йөкләнә.

12 февраль. «Красная Татария» газетасында «Ассоциация татарских литераторов.– Галимджан Ибрагимов» дигән мәкалә бастырыла.

16 февраль. «Красная Татария» газетасында «К 20-летию первой татарской большевистской газеты «Урал» (1907–1926)» дигән мәкаләсе бастырыла.

24 февраль. Казанда яз көне үткәреләчәк татар теле һәм әдәбияты укытучыларының киңәшмәсенә вәкилләр җибәрүне сорап Башкортстан Гыйльми үзәгенә язылган хатка ул да имза куя.

17 март. Татарстан Советларының VII съездында катнаша, шунда хәле кинәт начарлана һәм Университет клиникасына салалар.

«Яңа авыл» газетасында Г. Касыймовның «Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак? (Г. Ибраһимов, 27 ел, 19 февраль, Казан)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

18 март. Профессорлар М. Н. Чебоксаров (1878–1932), Р. А. Лурия (1874–1944), Ә. Б. Терегулов (1885–1966), доктор С. Б. Еналиевлардан (1894–1938) гыйбарәт беренче консилиум була.

22, 24, 25, 26, 27 март. Сәламәтлеге торышы хакында «Кызыл Татарстан» газетасында хәбәр бастырыла.

2 апрель. РСФСР Мәгариф халык комиссариаты аны чит илгә 3 айга командировкага җибәрү хакында карар чыгара.

5 апрель. Профессор М. Н. Чебоксаров аның сәламәтлеге торышы хакында нәтиҗә чыгара.

27 апрель. Севастопольгә килеп җитәләр. Аннан китеп, кич белән Ялтага килеп, «Ялта» мосафирханәсендә тукталалар.

29 яки 30 апрель. Ялтада Халтурин урамындагы 5 санлы йортта икенче каттагы верандалы ике бүлмәгә күченәләр.

19 май. РСФСР Мәгариф халык комиссариаты аны 3 айга Төркиягә командировкага җибәрү хакында карар чыгара.

Август. Журналист Бәкер Гомәров (Бекир Умеров), мәктәп директоры Мәмут Баясанов хәл белергә килә.

17 сентябрь. Татарстан Мәгариф халык комиссариаты аның 1925 елның 7 гыйнварыннан 1927 елның 17 мартына кадәр Мәгариф халык комиссариатында Коллегия әгъзасы һәм Академик үзәк рәисе булганлыгы, озак вакытка курортка дәваланырга китүе сәбәпле, эшеннән азат ителүе хакында таныклык бирә.

17 сентябрь. Татар коммунистик университеты аның бу уку йортында ачылган вакыттан башлап 1925 елга кадәр татар әдәбияты һәм ВКП(б) тарихы укытуы хакында таныклык бирә.

18 сентябрь. Персональ пенсия билгеләү һәм аны ай саен бирү, 1 апрельдән күләмен 120 сумга җиткерү хакындагы ТАССР Үзәк Башкарма Комитетының РСФСР Халык комиссарлары Советы янындагы Социаль-тәэминат комиссариатының персональ пенсия билгеләү комиссиясенә җибәрелә.

10/23 сентябрь. Татарстан Үзәк Комитеты, Татарстан Халык Советлары комиссариаты рәисләре, Татарстан Халык Советлары комиссариаты җаваплы секретаре имзалаган характеристикасы Бөтенроссия Үзәк башкарма Комитетына, РСФСР Халык комиссарлары Советына, Татарстан вәкиллегенә җибәрелә.

12 октябарь. ТАССР Үзәк Башкарма Комитеты персональ пенсия билгеләү тәкъдимен Бөтенсоюз Үзәк Башкарма Комитеты РСФСР Халык комиссарлары Советы янындагы Социаль-тәэминат комиссариатының персональ пенсия билгеләү комиссиясенә җибәрә.

7 ноябрь. «Кызылармеец» газетасының Октябрь 10 еллыгы номерына өстәп чыгарылган «Октябрь» әдәби җыентыгында «Бәрелешүдән соң» дигән әсәре бастырыла (б. 3).

22 ноябрь. 20 еллык хезмәт бәйрәмен үткәрү мәсьәләсе кузгалу уңае белән Гыйльми үзәк җитәкчесе Мөхәммәт Таһировка (1895–1929) Ялтадан хат яза.

28 декабрь. «Татар педагогия җәмгыяте» үзенең утырышында аны мактаулы әгъза итеп кабул итү һәм җәмгыять янында оештырыла торган тел-әдәбият кабинетына аның исемен бирергә дигән карар чыгара.

Нәшер ителгән китапларының исемлеге «Безнең юл» журналының 12 нче санында бастырыла.

«Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре (1924–1911)» (144 б.), «Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?» (40 б), «Урал» һәм «уралчылар» («Урал» гәзитәсенең 20 еллык бәйрәмен үткәрү комиссиясе карамагында басыла)» (44 б.) хезмәтләре нәшер ителә.

1928

4 гыйнвар. Ялта медицина экспертизасы бюросы аның сәламәтлеге хакында нәтиҗә чыгара.

4 гыйнвар. Гаилә составы хакында Ялта шәһәре 375 санлы торак-кооператив ширкәтеннән акт алына; инвалидлыгын билгеләү өчен акт төзелә.

4 гыйнвар. «Безнең юл» журналының 1 нче, «Мәгариф» журналының 2 нче саннарында коллектив тарафыннан төзелгән «Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык)» дигән мәҗмуга нәшер ителүе хакында белдерү бастырыла.

13 гыйнвар. Дәүләт нәфис сәнгать фәннәре академиясенең хакыйкый әгъзасы итеп сайлана.

16 гыйнвар. Татарстан Халык комиссариаты секретариаты Мәскәүдәге республика вәкиллегеннән җибәрелгән документлар нигезендә персональ пенсия билгеләү мәсьәләсен тизләтүне сорый.

18 гыйнвар. Үзенең хәлен аңлатып М. Гафурига Ялтадан хат яза.

21 гыйнвар. 1 февральдән 180 сум күләмендә персональ пенсия билгеләү тәкъдимен РСФСР Халык комиссарлары Советы янындагы Социаль-тәэминат комиссариатының персональ пенсия билгеләү комиссиясе утырышында җиткерү хакында ТАССРның Мәскәүдәге вәкиле ТАССР Үзәк Башкарма Комитетына хәбәр итә.

22 гыйнвар. «Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык)» дигән мәҗмуга нәшер ителәчәге хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

29 гыйнвар. Дәүләт сәнгать фәннәре академиясенең хакыйкый әгъзасы булып сайлануы хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

10, 15 февраль. «Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык)» дигән мәҗмуга нәшер ителгәне хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

20 февраль. Дәүләт сәнгать фәннәре академиясенең хакыйкый әгъзасы итеп сайлануы уңае белән әлеге оешмага рәхмәт белдереп һәм үзенең хәлен аңлатып хат яза.

25 февраль. XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәме уңаеннан Мәскәүдә Коммунистик академия бинасында тантаналы кичә үткәрелә.

26 февраль. XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәме уңаеннан Мәскәү татар эшчеләр клубында җыелыш була.

«Азат хатын» журналының 2 нче санында «Татар хатынының тарихи үсүе» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 6–7).

26 февраль. Үзенең матди хәлен аңлатып М. Таһировка Ялтадан хат яза.

2 март. XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәме уңаеннан 25 февральдә Мәскәүдә Коммунистик академия бинасында һәм татар эшчеләр клубында җыелышлар булуы хакында «Коммунист» газетасында белдерү бастырыла.

9 март. «Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре» дигән китабы нәшер ителү хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

10 март. Иҗат эшчәнлегенә 20 ел тулу уңаеннан Казанда Татар дәүләт театрында тантаналы зур кичә уздырыла.

Ташкентта Ташокруг партия комитеты янындагы татар-башкорт комсекциясе тарафыннан 20 еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәме үткәрелә. «Матбугат» сәнәгать кооперация типографиясендә яшь вакытында ак эшләпә, плащ-накидка киеп төшкән фотосы открыткада 1500 тираж белән күбәйтелә.

Казанда әдәбият тарихчысы, тәнкыйтьче П. С. Коган (1872–1932), шәркыятьче-тюрколог А. Н. Самойлович (1880–1938), тарихчы Н. Н. Фирсов (1864–1934), И. Н. Бороздин һәм Г. Сәгъди мәкаләләре тупланган «Галимджан Ибрагимов: Статьи» (50 с.); Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан (1899–1937), Галимҗан Нигъмәти (1897–1941) редакциясендә «Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык)» (196 б.); Ташкентта Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовлар редакциясендә «Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга)» (36 б.) дигән җыентыклар нәшер ителә.

«Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык)» дигән мәҗмуга, зурайтылган рәсеме, «Безнең көннәр» романы, «Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак», «Пролетариат әдәбияты мәсьәләләре», «Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре» исемле хезмәтләре, «Карт ялчы»,

«Алмачуар», «Диңгездә» хикәяләренә заказлар кабул ителүе хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

16 март. Уфада Башкорт дәүләт театры «Яңа кешеләр» пьесасын сәхнәгә куя.

20 еллык хезмәт бәйрәме Уфада Хезмәт сараенда уздырыла.

17 март. 20 еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәме белән котлаулары өчен «Башҡортостан» газетасы редакциясенә язган хаты бастырыла.

30 март. ТАССР профсозлар Советы аңа Хезмәт Батыры дигән исем бирү тәкъдиме белән чыга.

8 апрель. 20 еллык юбилее уңае белән Татар мәдәнияте йортында тәбрикләр күргәзмәсе хакында «Татарстан» газетасында хәбәр бастырыла.

17 апрель. 20 еллык юбилеен үткәрү уңае белән һәм хәлен белешергә Гыйльми үзәк рәисе Хәмзә Таһировны (1895–1929) җибәргәннәре өчен Татарстан Мәгариф халык комиссариатына Ялтадан хат яза һәм ул «Безнең юл» журналының 5 нче санында бастырыла (б. 29).

13 май. Гыйльми үзәк рәисе Х. Таһировның Ялтада аның янында булып кайтуы хакында «Кызыл Татарстан» газетасында «Кырым истәлекләре» дигән мәкаләсе бастырыла.

Х. Таһировның Ялтада аның янында булып кайтуы хакында «Безнең юл» журналының 5 нче санында хәбәр бастырыла (б. 29).

«Безнең юл» журналының 5 нче санында «Яңалиф турында Галимҗан Ибраһимов» дигән мәкалә бастырыла (б. 30).

13 август. Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитеты Президиумы Хезмәт Батыры исеме бирергә карар кабул итә.

16 август. Хезмәт Батыры исеме бирелүе хакында «Красная Татария» газетасында белдерү бастырыла.

4 ноябрь. Инвалидлык билгеләнә.

20 декабрь. Ялта хирургия хастаханәсе аның сәламәтлеге хакында белешмә бирә.

Көнчыгышны өйрәнү буенча Бөтенроссия гыйльми ассоциациясенең әгъза-учредителе була.

«Тирән тамырлар (Тугры сүз)» романы аерым китап булып нәшер ителә (китапта: хикәя).

«Советская страна. Литературно-художественный и публицистический альманах народов СССР»да «Табигать балалары» хикәясе Солтангалиев тәрҗемәсендә рус телендә «Табиат балалары» исеме белән бастырыла (с. 29–37).

1929

«Белем» журналының 2 нче санында (б. 87–98) Касыйм Гыйрфановның «Тирән тамырлар» (Г. Ибраһимовның яңа әсәре)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Сәсән» журналының 5–6 нчы кушма санында Ш. Бабич турында «Ваҡытһыҙ һәләк булды» дигән мәкаләсе бастырыла.

17 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында К. Казыйның «Тирән тамырлар» (Гомәр Галиев докладына уңае белән)» дигән бәяләмәсе бастырыла.

24 февраль. «Кызыл Татарстан» газетасында А. Федотовның «Тирән тамырлар» дигән бәяләмәсе бастырыла.

23 март. «Азат Себер» газетасында С. И. имзалы авторның «Тирән тамырлар» дигән бәяләмәсе бастырыла.

2 сентябрь. Дәвалану өчен түләүне дәвам иттерү өчен ТССР Мәгариф халык комиссариатына ТССР хөкүмәтенә мөрәҗәгать белән чыгуларын сорап гариза яза.

Сентябрь. Хәлен белергә әдәбият һәм сәнгать әһелләре Демьян Фәтхи (Касыйм Фәтхетдин улы Фәтхетдинов, 1906–1943), Мирсәй (Мирсәяф) Мәсәлим улы Әмир (Әмиров, 1907–1980), Һади (Мөхәммәтһади) Хәйрулла улы Такташ (Такташев, 1901–1931), Газиз (Габделгазиз) Сәлах улы Иделле (Усманов, 1905–1985), Кави (Габделкави) Һибәт улы Нәҗми (Нәҗметдинов, 1901–1957), Кәрим Гали улы Тинчурин (1887–1938), Галимҗан Әмирҗан улы Нигъмәти (Нигъмәтуллин, 1897–1941), Мәҗит (Габделмәҗит) Нургани улы Гафури (Гафуров, 1880–1934), Сәрвәр Сабир кызы Әдһәмова (1901–1979), Шәриф Камалетдин улы Камал (Байгильдиев, 1884–1942), Гомәр Билал улы Галиев (1900–1954), Гадел (Гаделша) Нурмөхәммәт улы Кутуй (Кутуев, 1903–1945), Закир Халит улы Гали (Галиев, 1902–1941), Лазарь Рубинштейн, Салих Җәмалетдин улы Сәйдәшев (1900–1954), Исмәгыйль Габдулла улы Рәмиев (1895–1969), Мөхәммәт Вәли улы Гали (Галиев, 1893–1952), Сәйфи (Сәйфетдин) Фәттах улы Кудаш (Кудашев, 1894–1993), Шакир Әбделгани улы Шамильский (Вахитов, 1892–1945), Гариф Мортаза улы Гомәр (Гомәров, 1891–1974) килә, күмәк фотога төшәләр.

Казанда «Яңалиф» басмасында «Галимҗан Ибраһимов әсәрләре»нең 2 нче томы нәшер ителә (474 б.).

Әдәбият һәм театр тәнкыйтьчесе, журналист М. Парсин тарафыннан төзелеп нәшер ителгән «Быргы тавышлары. Авыл хуҗалыгы-урман эшчеләре өчен хикәя һәм шигырьләр җыентыгы» дигән китапта «Карт ялчы» хикәясеннән өземтәләр бастырыла (б. 5–12).

«Безнең юл» журналының 11 нче санында язучы, әдәбият галиме Г. Толымбайскийның [Гомәр Толымбай (Толымбайскийның); 1900–1938] «Искермәгән бер уңлык турында» дигән бәяләмәсе бастырыла.

«Яңалиф» журналының 12 нче санында (б. 14–16) Салах Җамалиевның «Тирән тамырлар». Г. Ибраһимов әсәре» дигән бәяләмәсе бастырыла.

1930

25 апрель. Педагог Шәһәретдин Шәрәфнең (1879–1938) «Коммуна» газетасында бастырылган «Җил тимәгән әдәбият утравында» дигән мәкаләсендә Г. Ибраһимов та тәнкыйтьләнә.

«Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?» (Казан, 1927) дигән китабына һәм яңалифкә булган мөнәсәбәтенә карашларга аңлатма хаты «Безнең юл» журналының 3–4 нче кушма санында бастырыла (б. 53).

27 май. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат һәм «Ун ел эчендә татар матур әдәбияты (1920–1930)» альманахы өчен «Ерактан сәлам» дигән мәкалә яза һәм ул бастырыла (б. 97–104).

9 июнь. Казанга К. Нәҗмигә һәм Сәрвәр Әдһәмовага (1901–1979) риванол сорап Ялтадан хат яза.

27 июнь. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татарстан җөмһүрияте нинди каршылыклар эчендә туды һәм беренче ун елда нинди каршылыкларга очрады? (Тарихи сызык)» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 июль. Казанга К. Нәҗмигә һәм С. Әдһәмовага Ялтадан хат яза.

23 июль. Татарстанның 10 еллык юбилее уңае белән Казанга Үзәк Башкарма Комитеты рәисе Харис Моратхуҗинга (1895–1955) Ялтадан тәбрик хаты яза.

27 июль. «Кызыл Татарстан» газетасында «Татар җөмһүрияте нинди каршылыклар эчендә туды һәм беренче 10 елда нинди каршылыкларга очрады» дигән мәкаләсе бастырыла.

5 ноябрь. «Коммуна» газетасында «Бөек Октябрьнең беренче елларында» дигән мәкаләсе бастырыла.

13 август. «Ун ел эчендә татар матур әдәбияты (1920–1930)» альманахын алуын хәбәр итеп һәм кунакка чакырып К. Нәҗмигә хат яза.

21 декабрь. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

Казанда «Яңалиф» басмасында «Галимҗан Ибраһимов әсәрләре»нең 6 нчы томы нәшер ителә (116 б.).

«Альманах художественной литературы тюркских народов СССР»-да «Казакъ кызы» романының зур булмаган бер өлеше Гайшә Шәрипова (1901–1969) тәрҗемәсендә «Утро в степи» исеме белән бастырыла (с. 16–18).

«Табигать балалары» хикәясе үзбәк теленә тәрҗемә итеп бастырыла («Təbiət balalarь»).

1931

23 гыйнвар. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

«Атака» журналының 1 нче санында «Г. Коләхмәтов большевиклар белән эшләде» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 13).

17 февраль. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

21 март. Улы Рөстәм йөрәк параличыннан вафат була.

22 март. «Кызыл Татарстан» газетасында «Революция тарихына материаллар җыю һәм тикшерү турында» дигән мәкаләсе бастырыла.

23 март. Мәрхүм улы Рөстәм Ялтада дәфен кылына.

4 май. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

4 май. Кайгыларын уртаклашканнары өчен Казанга С. Әдһәмовага Ялтадан хат яза һәм Рөстәмнең дәфен кылыначак көнне алдырылган фотосын җибәрә.

5 апрель. Үзләренең хәлен аңлатып Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

5 ноябрь. Сухумига дәваланырга килгән М. Гафурига Ялтадан хат яза.

Казанда «Яңалиф» басмасында «Галимҗан Ибраһимов әсәрләре»нең 5 нче томы нәшер ителә (198 б.).

«Табигать балалары» һәм «Карт ялчы» хикәяләре П. Радимов редакциясендә, П. Коганның сүзбашы белән нәшер ителгән «Сборник татарской литературы (Дореволюционный)» дигән җыентыкта «Дети природы» (с. 78–92), «Старый батрак» (с. 92–107) исеме белән бастырыла.

«Атака» журналының 3 нче санында «Әдәби програм турында» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 65–68).

«Яңалиф» журналының 5/6 нчы кушма санында язучы Гафур Коләхмәтовка (1881–1918) багышланган «Әдәби тарихыбызның кадерле битләре болай таптатылмасын иде» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 96–103).

1932

1 февраль. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

4 февраль. Мәскәүгә Гайшә Шәриповага (1901–1969) Ялтадан хат яза.

19 февраль. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

М. Гафуриның җыентыгы басылып чыгу уңаеннан «Совет әдәбияты» журналының 2–3 нче кушма санында «Карт шагыйрьнең яхшы сайланмасы» дигән мәкаләсе бастырыла.

21 апрель. Якуб Мусаннифка Ялтадан хат яза һәм ул «Большевик ёлы» журналының 6–7 нче кушма санында бастырыла (б. 41).

31 июль. Казанга К. Нәҗми һәм С. Әдһәмовага Ялтадан хат яза.

19 август. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

24–31 август. Туганнан туган кардәше Габделхак Газизҗан улы Ибраһимов (1905–1960) (Газизҗан белән Гыйрфан бертуганнар) Ялтада аның янында була.

Икенче хатыны Ө. Мөхәммәдова ташлап китә.

5 октябрь. Ташкентка туганы Мохтар Ибраһимовка Ялтадан хат яза.

6 октябрь. Татарстан колхозчы ударникларның 2 нче съездында ясаган чыгышы «Кызыл Татарстан» газетасында «Татарстанның йөзе үзгәрде. Галимҗан Ибраһимов рече» исеме белән бастырыла.

11 октябрь. Ялтада Тубинститутта дәваланучы М. Гафурига хат яза.

22 октябрь. Башкортстан педагогия институтының тел-әдәбият бүлеге 3 нче курс студентлары Афзал Кудашевка (1912–1981), Зәйнәп Зөбәировага (1905–1980), Зәкиҗан Локмановка (1912–1959) үзләрен кызыксындырган сорауларына Ялтадан җавап хаты яза һәм ул «Әдәбият мәсьәләләре» исеме белән «Коммуна» газетасында бастырыла.

5 ноябрь. «Коммуна» газетасында «Бөек Октябрьнең беренче елларында (Үтелгән бер баскыч турында материал җыю эше)» дигән мәкаләсе бастырыла.

11 ноябрь. Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитеты Президиумының карары белән Хезмәт Батыры дигән исем бирелә.

25 ноябрь. Уфага Мөхәммәт Бикбулатовка (1899–1961) Ялтадан хат яза.

11 декабрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

19 декабрь. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

26 декабрь. Уфага М. Бикбулатовка Ялтадан хат яза.

28 декабрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

«Кызыл чәчәкләр» повесте М. Роикъ тәрҗемәсендә үзбәк телендә нәшер ителә («Qьzьl cecəklər hikəjəse (Biz pastadan kutarildik)», 106 b.).

1933

4 февраль. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

10 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

21 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

29 февраль. Ташкентка туганы М. Ибраһимовка Ялтадан хат яза.

М. Гафуриның «Сайланма әсәрләр»е (Казан, 1932) нәшер ителү уңае белән «Яңалиф» журналының 2–3 нче кушма санында «Карт шагыйрьнең яхшы сайланмасы» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 116–117).

3 апрель. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

7 апрель. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

5 апрель. «Литературная газета»да «Тирән тамырлар» романыннан өзек «Черное и красное» дигән исем белән бастырыла.

14 апрель. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

15 апрель. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

10 май. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

29 сентябрь. Ударник колхозчыларының икенче Бөтентатарстан съездына кайтышлый Мәскәүдә туктала, язучылар белән очраша. Кич белән поездда Казанга китә.

30 сентябрь. Ударник колхозчыларының икенче Бөтентатарстан съездына кайтышлый 29 сентябрьдә Мәскәүдә тукталуы, язучылар белән очрашуы һәм кич белән поездда Казанга китүе хакында «Коммунист» газетасында белдерү бастырыла.

31 сентябрь. Ударник колхозчыларының икенче Бөтентатарстан съездында катнаша.

1 октябрь. Кичке утырышта чыгыш ясый.

2 октябрь. Ударник колхозчыларының икенче Бөтентатарстан съездына кайтышлый 29 сентябрьдә Мәскәүдән Казанга китүе хакында «Коммунист» газетасында белдерү бастырыла.

3 октябрь. Ударник колхозчыларының икенче Бөтентатарстан съездына кайтышлый 29 сентябрьдә Мәскәүдә тукталуы, «Коммунист» газетасы редакциясендә язучылар һәм журналистлар белән очрашуы редакциясендә язучылар һәм журналистлар белән очрашуы хакында «Коммунист» газетасында белдерү бастырыла.

22 октябрь. «Коммуна» газетасында «Кайбер әдәби мәсьәләләр (Башкыртстан педагогия институты 3 нче курсы тел-әдәбият бүлеге студентлары исеменнән Локманов, Зөбәерова һәм Әфзал Кудашовлар тарафыннан язылган хатка җавап)» дигән мәкаләсе бастырыла.

25 октябрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

8 ноябрь. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

4 декабрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

17 декабрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

Казанда Татгосиздатта «Сайланма әсәрләре»нең беренче китабы нәшер ителә (274 б.).

«Тирән тамырлар» романы М. Роикъ тәрҗемәсендә үзбәк телендә нәшер ителә («Teran tomirlar», 204 b.).

1934

1 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

28 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

8 апрель. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

27 апрель. «Кызыл Татарстан» газетасында Татарстан Совет язучылары Союзын оештыру комитетына телеграммасы бастырыла.

«Совет әдәбияты» журналының 5 нче санында «Безнең көннәр» романы турында язучыдан (Сүз ахыры урынында)» дигән мәкалә бастырыла.

24 май. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

25 май. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан Хәдичә Әпсәләмова (1893–1967) хат яза.

15 июнь. Татарстан Совет язучылары союзының оештыру комитеты президиумы карары нигезендә СССР совет язучылары берлегенә кабул ителүе хакында «Кызыл Татарстан» газетасында белдерү бастырыла.

24 июнь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

24 август. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

12 сентябрь. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

12 сентябрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

7 октябрь. Уфага М. Гафурига Ялтадан хат яза.

4 декабрь. ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты бюросы утырышында аның дәвалану һәм көнкүреш-матди мәсьәләләре тикшерелеп, Бөтенсоюз Үзәк Башкарма Комитетына персональ пенсиясен арттыруны, дәвалау өчен Татарстаннан бирелә торган айлык акчаны 500 сумга күтәрүне сорау хакында карар кабул ителә.

Ялта Хирургия хастаханәсендә плевритка операция ясала.

Казанда Татгосиздатта «Сайланма әсәрләре»нең 2 нче (275 б.), 3 һәм 4 нче (б. 488), 5 нче (б. 303) китаплары, «Безнең көннәр» романының икенче варианты нәшер ителә.

«Казакъ кызы» романы Г. Шәрипова тәрҗемәсендә Мәскәүдә Нәфис әдәбият дәүләт нәшриятында «Дочь степи» (130 с.) исеме белән нәшер ителә.

1935

1 гыйнвар. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

Ялта Хирургия хастаханәсендә ике кабыргасы кисеп алына.

15 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

19 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

15 март. Х. Канзафаров «Галимҗан ага белән сөйләшү» дигән мәкалә яза.

1 апрель. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

15 апрель. Х. Канзафаровның «Галимҗан ага белән сөйләшү» дигән мәкаләсе «Коммуна» газетасында бастырыла.

16 май. Казанга К. Нәҗмигә Ялтадан хат яза.

7 июнь. Ялта шәһәре гражданлык актларын теркәү бүлегендә Хәдичә Мөхәммәтдин кызы Фәтхуллина белән рәсми язылышалар (№ 153).

13 июнь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан Х. Әпсәләмова хат яза.

20 июнь. ТАССР төзелүенә 15 ел тулу уңае белән Татарстан Язучылар берлеге Татарстан Үзәк Башкарма Комитетына һәм юбилей комиссиясенә бүләкләү өчен тәкъдим иткән исемлектә Г. Г. Ибраһимов та бар.

«Тирән тамырлар» романыннан өзек Уфада чыккан «Октябрь» журналының 7–8 нче кушма санында башкорт телендә «Һәнәк фетнәһе» исеме белән бастырыла (б. 37–44).

21 июнь. Аңа характеристика языла.

15 август. ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты бюросы утырышында аның хәлен белешү өчен Кави Нәҗмигә Ялтага бару бурычы, бер мәртәбә 3000 сум акча күчерергә Халык комиссарлары Советына, әсәрләрен бастыруны әзерләргә Татгосиздат җитәкчесе Сәгыйть Юнысов (1901–1967) белән К. Нәҗмигә йөкләнә.

9 сентябрь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан Х. Әпсәләмова хат яза.

16 декабрь. А. С. Пушкинның вафатына (1799–1837) 100 ел тулу уңаеннан мәдәни чаралар үткәрү өчен Бөтенсоюз Башкарма Комитеты карары нигезендә төзелгән Комитетка әгъза итеп кертелә (исемлектә № 45).

17 декабрь. А. С. Пушкинның вафатына 100 ел тулу уңаеннан мәдәни чаралар үткәрү өчен Бөтенсоюз Башкарма Комитеты карары нигезендә төзелгән Комитетка әгъза итеп кертелүе хакында «Правда» газетасында хәбәр бастырыла.

20 декабрь. Икенче хатыны Х. Фәтхуллина белән фотога төшәләр (оригиналы Татарстан Республикасының Милли музеенда саклана: 118840–2).

«Совет әдәбияты» журналының 12 нче санында Татарстан Язучылар союзы әгъзаларына Ялтадан хаты бастырыла (б. 69).

«Татар хатыны ниләр күрми» романы Г. Шәрипова тәрҗемәсендә Мәскәүдә Нәфис әдәбият дәүләт нәшриятында «Татарка» (174 с.) исеме белән нәшер ителә.

«Казакъ кызы» романы рус телендә («Дочь степи») һәм «Тирән тамырлар» романы таҗик телендә («Решанойи чукуррафта») китап булып нәшер ителүләре хакында «Совет әдәбияты» журналының 4–5 нче кушма санында белдерү бастырыла (б. 123).

1936

14 гыйнвар. «Пионер каләме» журналы редакциясенә Ялтадан хат яза һәм ул басманың 2 нче санында бастырыла (б. 33).

16 февраль. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

7 март. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

20 март. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

13 апрель. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

13 апрель. Мәскәүгә «Альманах творчество народов СССР» редакциясенә Ялтадан хат яза.

10 май. Казанга К. Тинчуринга 20 еллык хезмәт бәйрәме белән тәбрикләп Ялтадан хат яза.

30 июнь. Мәскәүгә Г. Шәриповага Ялтадан хат яза.

16 август. Персональ пенсиясен 600 сумга җиткерү тәкъдиме белән ТАССР Үзәк Башкарма Комитеты президиумы Советларның Бөтенсоюз Үзәк Башкарма Комитеты президиумына мөрәҗәгать итәргә карар чыгара.

11 октябрь. Персональ пенсиясен аена 500 сумга җиткерү хакында Советларның Бөтенсоюз Үзәк Башкарма Комитеты президиумы карар кабул итә.

16 октябрь. Персональ пенсиясен аена 500 сумга җиткерү хакында Советларның Бөтенсоюз Үзәк Башкарма Комитеты президиумының карары Татарстан Совет язучылары союзына хәбәр ителә.

26 октябрь. ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты беренче секретаре Альфред Лепа (1896–1938) ВКП(б)ның Татарстан Өлкә комитеты бюросында Татарстан Язучылар союзындагы хәлне тикшерү вакытында ясаган чыгышында Г. Ибраһимовка югары бәяләмә бирә.

20 ноябрь. Казанга Татарстан Язучылар союзына Ялтадан хат яза.

Казанда Татгосиздатта «Сайланма әсәрләре»нең 2 нче (532 б.), 3 нче (301 б.) томнары нәшер ителә.

«Тирән тамырлар» романыннан өзек Уфада Башгосиздат нәшриятында башкорт телендә «Суд» исеме белән нәшер ителә (36 б.).

1937

8 гыйнвар. Казанга Татарстан Язучылар союзы альманахы редакциясенә Ялтадан хат яза.

14 февраль. Сәясәт эшлеклесе, публицист, шәхес культы чоры корбаннарының берсе (үлгәннән соң акланган) М. Сәгыйдуллин сорау алу вакытында аның хакында объектив фикерләр әйтә.

4 март. ВКП(б) ның Татарстан Өлкә комитеты партия архивы җитәкчесе ВКП(б) Үзәк комитеты каршындагы Татарстан буенча партия контроле комитеты вәкаләтлесе янындагы партия коллегиясенә аның хакында архив белешмәсе бирә.

4 март. ВКП(б) ның Татарстан Өлкә комитеты партия архивы җитәкчесе ВКП(б) Үзәк комитеты каршындагы Татарстан буенча партия контроле комитеты вәкаләтлесе янындагы партия коллегиясенә аның 1921 елда партия чистартуларында булуы хакында архив белешмәсе бирә.

20 март. Язучы, әдәбият тәнкыйтьчесе, җәмәгать эшлеклесе Гомәр Галиев (1900–1954) сорау алу вакытында аның хакында тискәре фикерләр әйтә.

25 август. ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты тарафыннан ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе 4 бүлегенең 3 бүлекчәсе башлыгы аны кулга алу хакында карар чыгара.

25 август. Тентү үткәрү һәм аны кулга алу өчен ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты тарафыннан ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе хезмәткәре Сөнгатулла Корбановка (1907–?) ордер бирелә (№ 822).

29 август. Тентү үткәрергә һәм кулга алырга Кырым буенча Эчке эшләр халык комиссариаты идарәсе һәм дәүләт иминлеге Ялта шәһәр бүлеге тарафыннан ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе хезмәткәре С. Корбановка ордер бирелә (№ 197).

29 август. ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе хезмәткәре С. Корбанов аны кулга алу һәм махсус конвой белән Казанга озатканчы Симферополь шәһәрендәге 2 нче категорияле төрмәгә ябып тору хакында карар чыгара.

29 август. Тентү үткәрелә һәм 1920 елда татар партия оешмасында «суллар» дип аталган контрреволюцион милләтче төркемгә кергәне, ә 1925 елда шул төркемнең аерым бер өлеше белән контрреволюцион троцкичы-милләтчел оешмага кергәне һәм анда соңгы вакытка кадәр җитәкчеләрнең берсе булып мәдәни-идеологик фронтта контрреволюцион эш алып баруда гаепләнеп кулга алына һәм Эчке эшләр халык комиссариатының Ялта шәһәре бүлегенә тапшырыла.

30 август. Сәламәтлеге хакында Ялта үзәк хастаханәсе табиплары комиссиясе тарафыннан справка төзелә.

[Дата әлегә билгеле түгел]. Этап белән Казанга кайтарылганчы Симферопольдәге 2 нче категорияле төрмәгә озатыла.

2 сентябрь. 1266744 санлы партбилеты ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе хезмәткәре С. Корбанов тарафыннан ВКП(б)ның Ялта район комитетына секретаре Меджитовка тапшырыла.

3 сентябрь. Партиядән чыгару хакында ВКП(б)ның Ялта район комитеты бюросы карар чыгара.

4 сентябрь. Тентү вакытында алынган «Браунинг»ны 5 патроны белән ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе хезмәткәре С. Корбанов Эчке эшләр халык комиссариатының Ялта шәһәре бүлегенә тапшыра.

4, 5, 7, 8 октябрь. Татарстан язучыларының гомуми җыелышы була һәм анда Г. Ибраһимов та «фаш» ителә. Җыелыш карарының 7 нче маддәсендә «Үзенең әдәби, тарихи әсәрләрендә аңлы рәвештә эсерлык идеологиясен үткәрүче, көндәлек әдәби практикада халык дошманнары белән үсеп тоташкан эсер, милләтче, ялган классик Г. Ибраһимовның зарарлы әсәрләрен газета-журнал битләрендә киң укучылар алдында фаш итүне дәвам итәргә. Г. Ибраһимовка халык дошманы Л. Гыйльми тарафыннан билгеле политик максат белән оештырылган хатка кул куючыларның бу мәсьәлә буенча эшләрен тикшереп ачыкландырырга һәм тиешле чара күрергә» диелә.

5 октябрь. Этап белән Казанга кайтарыла һәм 1 нче санлы төрмәгә ябыла.

21 октябрь. Тикшерү мәнфәгатьләрендә Казанның 1 нче санлы төрмәсенең эчке изоляторына күчерү хакында карар кабул ителә.

Октябрь. «Совет әдәбияты» журналының 1937 елгы 10 нчы санында әдәбият белгече Гали Халитның (Гали Мөхәммәтгалиевич Халитов, 1915–1992) «Совет матур әдәбияты фронтында көрәш һәм уңышларның 20 елы» дигән мәкаләсе бастырыла (б. 70–87). Анда Г. Ибраһимовны «фаш» итүгә юнәлтелгән өлешләр дә бар.

10 ноябрь. Тентү вакытында алынган паспорты (КВ № 048543), галимнәргә булышлык итү Комиссиясе таныклыгы, Язучылар союзы әгъзасы билеты (№ 1683), Хезмәт Батыры грамотасы ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсенә сакланмага тапшыру турында ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсенең карары кабул ителә.

10 ноябрь. Тентү вакытында алынган ике саклык кенәгәсен алу һәм аларны ТАССР Эчке эшләр халык комиссариатының финанс бүлегенә тапшыру турында ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсенең карары кабул ителә.

16 ноябрь. Тентү вакытында алынган ике саклык кенәгәсе ТАССР Эчке эшләр халык комиссариатының финанс бүлегенә тапшырыла.

8 декабрь. Аның белән аралашкан кешеләр хакында Дәүләт иминлеге хезмәткәре З. Әминов ВКП(б)ның ТАССР Өлкә комитеты беренче секретаре Александр Алемасовка (1902–1972) хат яза.

9 декабрь. 1 нче санлы төрмәдән ОМЗга күчерү хакында Дәүләт иминлеге идарәсе карар кабул итә.

31 декабрь. ГИДУВ доценты Захаров аның сәламәтлеген тикшергәннән соң, ышанычсыз дип таба.

1938

4 гыйнвар. Партия сафларыннан чыгару хакында ВКП(б)ның Ялта район комитеты карар кабул итә.

21 гыйнвар. Казан шәһәренең 1 нче санлы төрмә лазаретында вафат була. Бу хакта ОМЗ табибы Маврина, лекпом Байкеев һәм өлкән надзиратель Петров тарафыннан акт төзелә (№ 3) һәм үлем сәбәбе үпкә һәм плеврит туберкулезы дип күрсәтелә.

24 гыйнвар. Вафаты хакында төрмә башлыгына хәбәр ителә (22, 23 гыйнвар ял көннәре булу сәбәпле).

27 гыйнвар. Казанның Архангел зиратында гомуми тәртиптә җирләнелә.

29 гыйнвар. Җирләнүе хакында белешмә языла.

17 апрель. ВКП(б)ның ТАССР Өлкә комитеты бюросының утырышы Татар АССРы Главлитының авторлары халык дошманы булган китапларны, брошюраларны китап сәүдәсе челтәреннән һәм җәмәгать файдалана торган китапханәләрдән алдыру хакындагы 1 нче санлы приказы белән килешергә дигән карар чыгара. Исемлектә Г. Ибраһимов 13 нче сан белән теркәлгән.

17 июнь. ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсе, Г. Ибраһимов үлү сәбәпле, аңа карата тикшерү эшләрен туктату хакында карар кабул итә.

1939

4 апрель. Г. Ибраһимов эше 1 нче махсус бүлеккә тапшырыла.

26 апрель. ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты дәүләт иминлеге идарәсенең эчке төрмәсе башлыгы Г. Ибраһимовның 1937 елның август, сентябрь, октябрь, ноябрь һәм декабрь айларында анда булмавы һәм ул Казанның башка төрмәләреннән комиссариатка сорау алырга китерелмәве хакында белешмә яза.

31 август. Сәясәт эшлеклесе Микъдәт Борындыков (1896–1965) ТАССР Эчке эшләр халык комиссарына язган гаризасында Г. Ибраһимовның латин алфавитына күчүгә нык каршы булуын белдерә.

1944

Апрель. Элекке язучы Г.Г. Ибраһимовның тормышы һәм эшчәнлеге хакында дәүләт иминлеге хезмәткәре майор Юнысов белешмә яза.

1954

Декабрь. Тел, әдәбият һәм тарих институтында язучылар катнашлыгында шәхес культы чоры корбаннары булган язучыларга, шул исәптән Г. Ибраһимовка багышлы вакыйгаларны ачыкларга кирәклеге хакында җыелыш үткәрелә. Тиздән җитәкчесе партия Өлкә комитетының өченче секретаре Салих Батыев (1911–1985) булган комиссия төзелә. Анда Язучылар берлеге идарәсе рәисе Гомәр Бәширов (1901–1999) та кертелә.

1955

30 март. Язучы Әмирхан Еники (1909–2000) Советлар Союзы коммунистлар партиясе Үзәк комитетына (күчермәсе: КПССның Татарстан Өлкә комитетына) Г. Ибраһимовның эшен яңадан карап, аның шәхси тормышына да һәм иҗади мирасына да ачыклык кертүне үтенеп мөрәҗәгать итә.

24 май. Татарстан АССРы прокуратурасы Г.Г. Ибраһимов эшен карауны ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына тапшыру хакында карар кабул итә.

30 май. Татарстан АССРы прокуратурасы Г.Г. Ибраһимов эшен карауны яңадан башлау хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә хат юллый.

7 май. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты Г. Ибраһимовның әсәрләрен өйрәнү һәм аның иҗат юлын ачыклау өчен эксперт комиссиясе төзү хакында карар кабул итә.

5 июнь. Мәскәү өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсенең тикшерү бүлеге башлыгы һәм аның урынбасары Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны сорап СССР Эчке эшләр министрлыгының Октябрь революциясе һәм социалистик төзелеш үзәк дәүләт архивы идарәсе башлыгына хат юллыйлар.

6 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгы урынбасары Г. Ибраһимовның

эсерлар партиясенә мөнәсәбәте, Октябрь революциясенә кадәр һәм аннан соңгы эшчәнлеге хакында мәгълүматны бирүне сорап Башкорт АССРы Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгына хат юллый.

6 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгы урынбасары Г. Г. Ибраһимов хакында архив документлары бирүне сорап СССР Министрлар Советы янындагы Мәскәү өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе башлыгына хат юллый.

6 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгы урынбасары Г. Ибраһимовның электә эсерлар партиясе белән бәйле һәм аның татар партия оешмасында төркемнәрендә катнашуы хакында булган мәгълүматны бирүне сорап УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгына хат юллый.

11 июнь. УССРның Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгы Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны бирүне сорап Кырым өлкәсе буенча Эчке эшләр министрлыгы идарәсенең 1 нче махсус бүлегенә хат юллый.

13 июнь. УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгы Г. Ибраһимовның эсерлар партиясе белән бәйле һәм татар партия оешмасында төркемнәрдә катнашуы хакында булган мәгълүматны бирүне сорап Украина коммунистлар партиясенең Кырым Өлкә комитеты партия архивы мөдиренә хат юллый.

15 июнь. КПССның Татарстан Өлкә комитеты янындагы Партия тарихы институты архивы сектор мөдире Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә хәбәр итә.

20 июнь. Мәскәү өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгына Г. Ибраһимовка кагылышлы мәсьәләләр белән СССРдагы башка архивларга мөрәҗәгать итәргә тәкъдим итә.

20 июнь. Уфа шәһәренең Үзәк дәүләт архивы башлыгы БАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлегенә Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны хәбәр итә.

22 июнь. ТАССР Үзәк дәүләт архивы башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгына Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны хәбәр итә.

23 июнь. СССР Үзәк дәүләт тарих архивы башлыгы Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны әзерли.

23 июнь. Октябрь революциясе һәм социалистик төзелеш үзәк дәүләт архивы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә Г. Ибраһимов хакында булган белешмәне хәбәр итә.

23 июнь. Октябрь революциясе һәм социалистик төзелеш үзәк дәүләт архивы Г. Ибраһимов хакында белешмә әзерли.

25 июнь. СССР Эчке эшләр министрлыгының Баш архив идарәсе ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә Г. Ибраһимов хакында булган белешмәне җибәрүне хәбәр итә.

27 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты Г. Ибраһимовның әсәрләрен өйрәнү һәм аның иҗат юлын ачыклау өчен төзелгән эксперт комиссиясенә өстәмә белгечләр кертү хакында карар кабул итә.

28 июнь. УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгы урынбасары ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты тикшерү бүлеге башлыгына Украина коммунистлар партиясе Кырым Өлкә комитеты партия архивы белән хәбәрләшүен җиткерә.

28 июнь. БАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының тикшерү бүлеге башлыгы Үзәк архивта Г. Г. Ибраһимов хакында нинди дә булса башка мәгълүмат юклыгын хәбәр итә.

6 июль. Харьков шәһәрендәге Октябрь революциясе һәм социалистик төзелеш Үзәк дәүләт архивы директоры УССР Министрлар Советы янындагы Киев өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгына Г. Г. Ибраһимов хакында мәгълүмат юклыгын хәбәр итә.

7 июль. Киев Өлкә дәүләт архивы директоры УССР Министрлар Советы янындагы Киев өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсе тикшерү бүлеге башлыгына Г. Г. Ибраһимов хакында мәгълүмат юклыгын хәбәр итә.

16 сентябрь. КПССның Татарстан Өлкә комитеты янындагы Партия тарихы институты архивы сектор мөдире ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә Г. Ибраһимов хакында булган мәгълүматны хәбәр итә.

20 сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзасы СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы өлкән фәнни хезмәткәре, филология фәннәре кандидаты Г. Халит Г. Ибраһимов әсәрләренә бәяләмә яза.

22 сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзасы СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы өлкән фәнни хезмәткәре, тарих фәннәре кандидаты Хәйри Гыймадетдинов (1912–1961) Г. Ибраһимов әсәрләренә бәяләмә яза.

Сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзасы Казан дәүләт университеты укытучысы, филология фәннәре кандидаты Ибраһим Нуруллин (1923–1995) Г. Ибраһимов әсәрләренә бәяләмә яза.

24 сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзалары Г. Халит, Х. Гыймадетдинов, И. Нуруллин бәяләмәләрен берләштереп язалар.

24 сентябрь. Гамәлләрендә җинаять эше булмау сәбәпле, ТАССР Министрлар кабинеты каршындагы Дәүләт иминлеге комитеты карары нигезендә аңа карата тикшерү эшләре туктатыла.

Сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзасы Казан дәүләт педагогия институты доценты, филология фәннәре кандидаты И. Рахлин Г. Ибраһимов әсәрләренә бәяләмә яза.

26 сентябрь. Эксперт комиссиясе әгъзасы Казан дәүләт университеты доценты, филология фәннәре кандидаты Иван Пехтелев (1906–1969) Г. Ибраһимов әсәрләренә бәяләмә яза.

29 октябрь. Аклануы хакында СССР Прокуратурасы язучы Ә. Еникигә хат юллый.

Казанда Татарстан китап нәшриятында өч томлы «Сайланма әсәрләр»енең 2 нче (595 б.), 3 нче (611 б.) томнары нәшер ителә.

1956

8 июнь. Энесе Хәким (Габделхәким) Ибраһимов (1896–1957) ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына Г. Г. Ибраһимовның үлү хакындагы таныклыгын бирүне сорап мөрәҗәгать итә.

11 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисе урынбасары ТАССР эчке эшләр министры урынбасарына Г. Г. Ибраһимовның үлү фактын теркәргә һәм үлү хакындагы таныклыгын туганы Х. Г. Ибраһимовка яки соңгысының туганы С. С. Янышевка бирүне сорап хат юллый.

1957

14 гыйнвар. Х. Фәтхуллина СССР Министрлар Советы рәисе Николай Булганинга (1895–1975) Кырымнан фатир бирүләрен сорап мөрәҗәгать итә.

1 февраль. Кырым Өлкә партия архивы мөдире КПССның Татарстан Өлкә комитеты партия комиссиясе рәисе Федотовка ВКП(б)ның Ялта район комитеты 1937 елның 3 сентябрендә Г. Г. Ибраһимовны партия сафларыннан чыгару карары хакында архив белешмәсе җибәрә.

14 февраль. КПССның Татарстан Өлкә комитеты бюросы утырышы Г. Г. Ибраһимовны партиядә реабилитацияләү (үлгәннән соң) хакында карар кабул итә.

10 март. Х. Фәтхуллина ирен кулга алганда конфискацияләнгән ике саклык кенәгәсен кире кайтарып бирүне сорап ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына мөрәҗәгать итә.

11 март. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының исәп-архив бүлеге башлыгы Г. Г. Ибраһимовны кулга алганда конфискацияләнгән ике саклык кенәгәсе кайчан, кая һәм ни рәвешле дәүләткә тапшырылганлыгы хакында хәбәр итүне сорап ТАССР Эчке эшләр министрлыгының финанс бүлеге башлыгына хат юллый.

12 март. Тууына 70 ел тулу уңаеннан Казан дәүләт университеты һәм СССР Фәннәр академиясе Казан филиалының Тел, әдәбият һәм тарих институты белән берлектә университетның актлар залында тантаналы кичә уздыра.

28 март. Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитетының исәп-архив бүлеге башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт

иминлеге комитетының исәп-архив бүлеге башлыгына Х. Фәтхуллинаның хатын җибәрә.

11 май. ТАССР Эчке эшләр министрлыгының финанс бүлеге башлыгы һәм казначее Г. Ибраһимовның саклык кенәгәләре 1937 елның 16 ноябрендә ТАССР Эчке эшләр халык комиссариаты Дәүләт иминлеге комитетының финанс бүлеге тарафыннан кабул итеп алынганлыгы хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының исәп-архив бүлеге башлыгына хәбәр итә.

20 май. Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы ТАССР дәүләт хезмәт саклау кассалары һәм дәүләт кредиты җитәкчеләренә Г. Ибраһимовка кагылышлы документлар булу-булмавын хәбәр итүләрен сорап мөрәҗәгать итә.

20 май. Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Кырым өлкәсе Ялта шәһәре дәүләт хезмәт саклау кассалары һәм дәүләт кредиты җитәкчеләренә Г. Ибраһимовка кагылышлы документлар булу-булмавын хәбәр итүләрен сорап мөрәҗәгать итә.

29 май. Кырым өлкәсе Ялта шәһәре 4549 санлы Үзәк дәүләт хезмәт саклык кассасы мөдире, Бөек Ватан сугышы вакытында шәһәр оккупациядә булу сәбәпле, касса документларының сакланмавы хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына хәбәр итә.

6 июнь. ТАССР дәүләт хезмәт саклау кассалары һәм дәүләт кредиты идарәсе башлыгы урынбасары Казан шәһәре кассаларында Г. Г. Ибраһимовка кагылышлы документлар булмавы хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгына хәбәр итә.

25 июнь. Х. Фәтхуллина ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисе исеменә юллаган элекке хатына өстәмә мәгълүмат яза.

26 июнь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының исәп-архив бүлеге оператив уполномоченные ярдәмчесе, дәгъва вакыты чыгу сәбәпле, Х. М. Фәтхуллина-Ибраһимовага ике саклык кенәгәсен кайтарып бирүне кире кагу хакында карар чыгара.

5 ноябрь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлеге оператив уполномоченные ярдәмчесе Г. Г. Ибраһимов хакында белешмә яза.

Казанда Татарстан китап нәшриятында өч томлы «Сайланма әсәрләр»енең 1 нче томы нәшер ителә (527 б.).

«Казакъ кызы» һәм «Тирән тамырлар» Г. Шәрипова тәрҗемәсендә Мәскәүдә «Советский писатель» нәшриятында «Дочь степи. Глубокие корни» исеме белән бер китап итеп нәшер ителә (323 с.).

Г. Шәрипова тәрҗемәсендә һәм Г. Халитнең «Галимджан Ибрагимов (Очерк жизни и творчества)» дигән кереш мәкаләсе белән Казанда Татарстан китап нәшриятында «Казакъ кызы», «Татар хатыны ниләр күрми», «Тирән тамырлар» романнары тупланган рус телендә «Избранное» бастырыла (456 с.).

«Карт ялчы», «Көтүчеләр», «Табигать балалары», «Мәдрәсә яшьләре» («Безнең көннәр» романыннан өзек), «Алмачуар» әсәрләре тупланмасы Казанда Татарстан китап нәшриятында «Алмачуар: Хикәяләр» исеме белән нәшер ителә.

«Карт ялчы» хикәясе язучы Газиз Иделле (1905–1985) тарафыннан әзерләнеп, Мәскәүдә «Советский писатель» нәшриятында нәшер ителгән «Татарские рассказы» дигән китапта «Старый батрак» исеме белән бастырыла (с. 11–30).

1958

1 август. СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Тел, әдәбият һәм тарих институты директоры Хәсән Хәйруллин (1910–1994) реабилитацияләнгән татар язучылары һәм галим филологларының архив материалларын һәм кульязмаларын эзләүдә ярдәм итүен үтенеп ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә мөрәҗәгать итә.

8 сентябрь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Дәүләт иминлеге комитеты архивында Г. Ибраһимовның кульязмалары юклыгы хакында СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Тел, әдәбият һәм тарих институты директоры Х. Хәйруллинга хәбәр итә.

Казанда Татарстан китап нәшриятында «Кызыл чәчәкләр (Без түбәннән күтәрелдек)» дигән хикәясе нәшер ителә.

1959

Әдәбият галиме Мансур Хәсәновның (1930–2010) «Яшь йөрәкләр» романы» дигән китабы нәшер ителә.

1960

Г. Камал исем. Татар дәүләт Академия театрында «Татар хатыны ниләр күрми» әсәре сәхнәләштерелә.

Казанда «Әдәбият мәсьәләләре» (243 б.) дигән китабы нәшер ителә.

«Казакъ кызы» романы Җакан Сыздыков тәрҗемәсендә казакъ телендә нәшер ителә («Қазақ қызы»).

1961

Февраль. Әдәбиятчы М. Х. Хәсәнов тарафыннан «Галимҗан Ибраһимов иҗаты: (Октябрьгә кадәрге чор)» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Уфа шәһәр Советы башкарма комитеты карары нигезендә «Уральский проспект» урамына күренекле татар язучысы, җәмәгать эшлеклесе, күп еллар Уфа шәһәрендә эшләгән Галимҗан Ибраһимов исеме бирелә. Әдипнең тууына 80 ел тулу уңае белән 1967 елда ул Ибраһимов бульвары дип үзгәртелә.

«Тирән тамырлар» романы Абдулла Уразаев тәрҗемәсендә үзбәк телендә нәшер ителә («Теран томирлар (Ҳақ гап)», 275 б.).

«Татар хатыны ниләр күрми» романыннан өзек «Җиләк җыйганда» исеме белән Казанда Татар китап нәшриятында нәшер ителә.

«Көтүчеләр» («Пастухи»), «Карт ялчы» («Старый батрак»), «Алмачуар» («Чубарый. История одной любви») хикәяләре Г. Кәримова тәрҗемә-

сендә Мәскәүдә «Детгиз» нәшриятында «Чубарый» исеме белән аерым китап итеп нәшер ителә (112 с.).

1962

14 март. Тууына 75 ел тулу уңаеннан Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театрында тантаналы җыелыш була.

15 март. Тууына 75 ел тулу уңаеннан Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театрында тантаналы җыелыш булуы хакында «Социалистик Татарстан» газетасында хәбәр ителә.

11 апрель. Иренең кулъязмаларын эзләүдә ярдәм итүен сорап, Х. Фәтхуллина ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты рәисенә мөрәҗәгать итә.

23 апрель. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Г. Ибраһимовка кагылышлы документлар хакында мәгълүмат бирүне сорап Кырым өлкәсе Ялта шәһәре 4549 санлы дәүләт хезмәт саклык кассасы мөдиренә хат юллый.

7 май. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Г. Ибраһимовка кагылышлы документлар хакында мәгълүмат бирүне тизләтүне сорап Кырым өлкәсе Ялта шәһәре 4549 санлы дәүләт хезмәт саклык кассасы мөдиренә хат юллый.

21 май. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек инспекторы Х. М. Фәтхуллина дәгъвасы буенча Г. Ибраһимов кулга алынганда конфискацияләнгән ике саклык кенәгәсендәге акчаларны аның варисларына кайтарып бирү мәсьәләсен хәл итүне карау өчен тикшерү материалларын ТАССР Финанс министрлыгы комиссиясенә тапшырырга кирәклеге хакында нәтиҗә чыгара.

31 май. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Х. М. Фәтхуллина дәгъвасы буенча ТАССР финанс министры урынбасарына хат юллый.

7 август. ТАССР финанс министры урынбасары һәм дәүләт керем бүлеге башлыгы Казан шәһәре финанс бүлеге башлыгына (күчермәсе ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына) Г. Г. Ибраһимовның саклык кенәгәләрендәге акчаны 1947, 1961 еллардагы акча реформасын истә тотып, варисларына бирергә тәкъдим итә.

15 август. Ялта шәһәре ЗАГС бюросы җитәкчесе Г. Г. Ибраһимов белән Х. М. Фәтхуллинаның рәсми язылышу актының күчермәсен җибәрү хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгына хәбәр итә.

6 декабрь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты архивында Г. Ибраһимовның 48 бит күләмендә сакланган кулъязмасы 1962 елның 6 декабрендә КПССның Татарстан Өлкә комитетының беренче секретаре Мөнәвәр Тутаевка (1924–1994) тапшырыла.

«Безнең көннәр» романыннан өзек Р. Фәизова тәрҗемәсендә «Море людское» исеме белән «Советская Татария» газетасында бастырыла.

Тууына 75 ел тулу уңаеннан Ленинградта М. Е. Салтыков-Щедрин исемендәге дәүләт китапханәсенең СССР халыклары әдәбияты бүлегендә

бу датага багышлап күргәзмә оештырыла. Анда язучының әзәрбәйҗан, башкорт, үзбәк, казах һәм башка халыклар телләренә тәрҗемә ителгән әсәрләре куела.

«Яз башы», «Диңгездә», «Йөз ел элек», «Карак мулла», «Уты сүнгән җәһәннәм», «Сөю-сәгадәт (Карт шагыйрьнең тәэсораты)», «Карт ялчы», «Көтүчеләр», «Табигать балалары», «Мәрхүмнең дәфтәреннән», «Габдрахман Салихов» хикәяләре тупланып, Уфада башкорт телендә «Хикәйәләр» җыентыгы нәшер ителә (168 б.).

«Безнең көннәр» романы Р. Фәизова тәрҗемәсендә Казанда Татарстан китап нәшриятында «Наши дни» исеме белән нәшер ителә (339 с.).

«Татар хатыныниләр күрми» романыннан өзек «Азат хатын» журналының 3 нче санында бастырыла (б. 20–21).

«Татар хатыны ниләр күрми» романыннан өзек «Фәгыйлә» исеме белән «Ялкын» журналының 3 нче санында бастырыла (б. 27–30).

1963

Педагог Г.М. Әдһәмова (1927–2016) тарафыннан «Галимҗан Ибраһимов иҗатында хатын-кыз азатлыгы проблемасы» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Сынчы Бакый Урманче (1897–1990) тарафыннан бюсты ясала.

1964

М. Хәсәновның «Галимҗан Ибраһимов: Тормышы һәм иҗат юлы» дигән китабы нәшер ителә.

Ш. Әхтәмовның «Мәктәптә Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү: әдәбият укытучылары өчен кулланма» дигән китабы нәшер ителә.

«Казакъ кызы» романы А. Уразаев тәрҗемәсендә үзбәк телендә нәшер ителә («Қозоқ қизи», 207 б.).

«Тирән тамырлар» романы Р. Фәизова тәрҗемәсендә «Глубокие корни» исеме белән Мәскәүдә «Художественная литература» нәшриятында нәшер ителә (227 с.).

1965

27 гыйнвар. Архивларында Г.Г. Ибраһимовның кулъязмалары булу-булмавын тикшерүне сорап ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитетына хат юллый.

20 февраль. Архивларында Г.Г. Ибраһимовның кулъязмалары булу-булмавын тикшерүне сорап ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты исәп-архив бүлеге башлыгы СССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты исәп-архив бүлеге башлыгына хат юллый.

29 март. Архивларында Г.Г. Ибраһимовның кулъязмалары юклыгы хакында СССР Үзәк дәүләт әдәбият һәм сәнгать архивы башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгына хәбәр итә.

9 апрель. Г. Г. Ибраһимовның кульязмалары булу-булмавын тикшерүне сорап ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты исәп-архив бүлеге башлыгы Баш архив идарәсенә хат юллый.

13 август. Ире Г. Г. Ибраһимов кулга алынган вакытта конфискацияләнгән документларны, кульязмаларны һәм китапларны кире кайтарып бирүне сорап Э.-Г. Д. Мөхәммәдова СССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетына мөрәҗәгать итә.

21 август. Э.-Г. Д. Мөхәммәдова ире Г. Г. Ибраһимов кулга алынган вакытта конфискацияләнгән документларны, кульязмаларны һәм китапларны кире кайтарып бирүне сорап язган мөрәҗәгатен карауны сорап СССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының 1 нче бүлеге башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты исәп-архив бүлеге башлыгына хат юллый.

28 август. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы аларда Г. Г. Ибраһимовның кульязмалары һәм китаплары юклыгы хакында Э.-Г. Д. Мөхәммәдовага хәбәр итә.

8 октябрь. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы Г. Г. Ибраһимов кулга алынганда конфискацияләнгән документлы бер папканың вакытлар үтү белән юкка чыгуы хакында Э.-Г. Д. Мөхәммәдовага хәбәр итә.

12 октябрь. Файдалану өчен кирәге булмау сәбәпле Г. Г. Ибраһимовның архив җинаять эшен кире кайтару хакында СССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының 1 нче бүлеге башлыгы ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты исәп-архив бүлеге башлыгына хат юллый.

1966

14 декабрь. «Безнең көннәр» романыннан өзек «Комсомолец Татарии» газетасында «Наши дни» исеме белән бастырыла.

Казанда язучы А. Шамов тарафыннан төзелгән «Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр», М. Хәсәновның «Галимджан Ибрагимов: Краткий очерк жизни и творчества» дигән китаплар нәшер ителә.

«Безнең көннәр» романы Р. Фәизова тәрҗемәсендә Мәскәүдә «Советский писатель» нәшриятында «Наши дни» исеме белән нәшер ителә (411 с.).

Казанда нәшер ителгән «Безнең Ильич» дигән китапта «Пролетариат диктатурасы һәм Ленин» (б. 84–90) исемле мәкаләсе бастырыла.

1967

Г. Ибраһимовның тууына 80 ел тулу уңаеннан Солтанморат урта мәктәбендә аның музее ачыла. Аның төп оештыручылары мәктәптә татар теле һәм әдәбияты укытучысы Хәйруллина Нәҗибә Хәбибулла кызы һәм мәктәп рәссамы Галиәсгаров Галимҗан Сабирҗан улы була.

Гыйнвар-февраль. Әдәбият галиме О. Х. Кадыйров тарафыннан «Романтизм Галимджана Ибрагимова (Творчество и эстетика)» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

18 гыйнвар. «Алмачуар» хикәясеннән өзек «Яшь ленинчы» газетасында бастырыла.

6 март. Казан шәһәренең Ленин районы Галимҗан Ибраһимов исемендәге 89 нчы урта мәктәбендә әдипнең музее һәм һәйкәле ачыла.

10 март. «Казакъ кызы» романыннан өзек Г. Шәрипова тәрҗемәсендә «Казахстанская правда» газетасында «Похищение» исеме белән бастырыла.

16 март. Тууына 80 ел тулу уңаеннан Оренбургта Офицерлар йортында юбилей кичәсе уздырыла.

СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Тел, әдәбият һәм тарих институтына Г. Ибраһимов исеме бирелә.

Әдәбият галиме Ү. И. Гыймадиев (1920–1987) тарафыннан «Г. Ибраһимовның Бөек Октябрь революциясе һәм гражданнар сугышы чорындагы публицистик эшчәнлеге» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Татарстан мәктәпләре арасында әдип исеменә лаек булу өчен конкурс игълан ителә һәм Казанның 89 нчы мәктәбе җиңүче дип табыла.

Уфада Ү. И. Гыймадиевның башкорт телендә «Ғалимьян Ибраһимов – журналист» дигән китабы нәшер ителә.

Казанда Татарстан китап нәшриятында «Алмачуар» хикәясе нәшер ителә.

Казанда нәшер ителгән «Габдулла Кариев турында истәлекләр» дигән китапта «Габдулла Кариев иптәш рухына» (б. 17–18) исемле мәкаләсе бастырыла.

1968

6 март. Казан шәһәренең Ленин районы Галимҗан Ибраһимов исемендәге 89 нчы урта мәктәбендә (Восстание урамы, 104) әдипкә музей һәм һәйкәл ачыла (скульпторы Виктор Рогожин).

15 март. Тууына 90 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм тарих институтында фәнни конференция уздырыла.

21 май. Г. Г. Ибраһимов кулга алынган вакытта конфискацияләнгән кулъязмаларны һәм китапларны эзләүдә язучы Э. Д. Мөхәммәдовага ярдәм итүне сорап Үзбәкстан Язучылар союзы идарәсенең җаваплы секретаре А. Уразаев Ялта шәһәре Дәүләт иминлеге комитетына мөрәҗәгать итә.

20 июнь. Үзләрендә Г. Г. Ибраһимовның кулъязмалары һәм китаплары юклыгы хакында УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсенең бүлек башлыгы урынбасары УССР Министрлар Советы янындагы Кырым өлкәсе буенча Дәүләт иминлеге комитеты идарәсенең 10 нчы бүлекчәсе башлыгына һәм ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының 10 нчы бүлекчә башлыгына хат юллый һәм бу хакта 1968 елның 10 июнендә Э. Д. Мөхәммәдовага хәбәр ителүен белдерә.

26 июнь. Г.Г. Ибраһимов кулга алынганда аның кулъязмалары һәм китаплары конфискацияләнмәве хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитетының бүлек башлыгы Үзбәкстан Язучылар союзы идарәсенең җаваплы секретаре Абдулла Уразаевка хат юллый һәм бу хакта 1965 елның 28 августында Э.Д. Мөхәммәдовага хәбәр ителүен белдерә.

Казанда нәшер ителгән «Шиһабетдин Мәрҗани: Мәкаләләр җыентыгы» дигән китапта «Бөек остазымызның кайбер тәэлифләре (Юбилей мөнәсәбәте илә тәнкыйть)» (б. 48–61) исемле мәкаләсе бастырыла.

1969

М. Хәсәновның «Галимджан Ибрагимов» дигән китабы нәшер ителә.

Г. Камал исем. Татар дәүләт академия театрында «Тирән тамырлар» әсәре сәхнәләштерелә.

Казанда Татарстан китап нәшриятында «Карт ялчы» хикәясе нәшер ителә.

1970

Июль. Татарстан Культура министрлыгы һәм Татарстан Язучылар союзы идарәсе тәкъдиме белән Г. Ибраһимов каберенә һәйкәл куела (скульпторы – Ю.Л. Рычков).

«Оҗмах сезгә, дөнья безгә» дигән китапта «Карак мулла» хикәясе бастырыла (б. 208–222).

1971

Февраль. М.Ш. Маннурова тарафыннан «Татар тарихи-революцион романында интернациональ идеяләр һәм образлар (Г. Ибраһимов, К. Нәҗми, И. Гази романнарында рус революционеры сурәтләнеше) дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

М.Х. Хәсәнов тарафыннан «Эволюция творчества Г. Ибрагимова в послеоктябрьский период» дигән темага докторлык диссертациясе яклана.

«Көтүчеләр» («Пастухи»), «Карт ялчы» («Старый батрак»), «Алмачуар» («Чубарый. История одной любви») хикәяләре Г. Кәримова тәрҗемәсендә Мәскәүдә «Детская литература» нәшриятында «Чубарый» исеме белән аерым китап булып нәшер ителә (111 с.).

Уфада С.Ш. Поварисовның (1924–2016) «Язык и стиль прозы Г. Ибрагимова» дигән махсус курс программасы нәшер ителә.

Рәссам Лотфулла Фәттахов (1918–1981) тарафыннан портреты языла.

1973

«Тирән тамырлар» романы Р. Фәизова тәрҗемәсендә «Глубокие корни» исеме белән Казанда Татарстан китап нәшриятында нәшер ителә (224 с.).

1974

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 1 нче томы нәшер ителә (510 б.).

Сигез томлы «Әсәрләр»енең 1 нче томы нәшер ителә.

Уфада С. Поварисовның «Г. Ибраһимов стиленең үзенчәлекләре һәм аларны мәктәптә өйрәнү: (Методик кулланма)» дигән китабы нәшер ителә.

1975

Ф. М. Газизова тарафыннан «Галимҗан Ибраһимов прозасының теле һәм стиле» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Г. Мөхәммәдованың «Яшьлек көннәре» дигән повесте нәшер ителә.

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 2 нче (478 б.), 3 нче (454 б.), 5 нче (616 б.) томнары нәшер ителә.

1976

27 февраль. ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты архивында Г. Ибраһимовның 48 бит күләмендә сакланган кулъязмасы 1962 елның 6 декабрендә КПССның Татарстан Өлкә комитетының беренче секретаре Мөнәвәр Тутаевка (1924–1994) тапшырылуы хакында белешмә языла.

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 4 нче томы нәшер ителә (459 б.).

Р. Фәизова тәрҗемәсендә һәм Р. Мостафинның «Многогранный талант» дигән кереш мәкаләсе белән Мәскәүдә «Художественная литература» нәшриятында «Казакъ кызы», «Тирән тамырлар» романнары, «Карт ялчы», «Габдрахман Салихов» хикәяләре тупланган рус телендә «Избранное» бастырыла (395 с.).

Казанда нәшер ителгән «Габдулла Кариев: Мәкаләләр, истәлекләр, документлар» дигән китапта «Габдулла Кариев иптәш рухына» (б. 44–45) исемле мәкаләсе бастырыла.

1977

15 март. Тууына 90 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институтында фәнни конференция уздырыла.

Тууына 90 ел тулу уңаеннан Уфа шәһәрендәге 65 нче гимназия-мәктәбендә бәйрәм чаралары үткәрелә.

16 март. Тууына 90 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институтында фәнни конференция уздырылуы хакында «Социалистик Татарстан» газетасында хәбәр бастырыла.

«Карт ялчы» хикәясеннән өзек «Комсомолец Татарии» газетасында «Старый батрак» исеме белән бастырыла.

9 декабрь. Тууына 90 ел тулу уңаеннан Мәскәүдә, Язучылар Үзәк йортында тантаналы кичә үткәрелә.

М. Хәсәновның «Галимджан Ибрагимов» дигән монографиясе нәшер ителә.

Мәскәүдә М. Х. Хәсәновның «Писатель, ученый, революционер: Страницы жизни и творчества Галимджана Ибрагимова» дигән китабы нәшер ителә.

Рәссам Мансур Рәхимов тарафыннан портреты язылa.

Ш. Ә. Әхтәмовның «Галимҗан Ибраһимов мәктәптә: Әдәбият укытучылары өчен кулланма. Тулыландырылган икенче басма» дигән китабы нәшер ителә.

«Безнең көннәр» романыннан өзек «Наши дни» исеме белән Казанда Татарстан китап нәшриятында нәшер ителгән «Казань в художественной литературе» дигән китапта бастырыла (с. 199–207).

1978

Г. Камал исем. Татар дәүләт академия театрында «Татар хатыны ниләр күрми» әсәре сәхнәләштерелә.

Уфада С. Ш. Поварисовның «Система образных средств в художественной прозе Г. Ибрагимова: Лексика» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

Сигез томлы «Әсәрләр»енең 5 нче томы нәшер ителә.

1979

Уфада Ф. Г. Габсәламова, Ү. И. Гыймадиев тарафыннан төзелгән «Галимджан Ибрагимов: Библиографический указатель (1907–1977)» дигән китап нәшер ителә.

Уфада С. Ш. Поварисовның «Язык и стиль прозы Г. Ибрагимова» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

1980

10 октябрь. Гамәлләрендә җинаять эше булмау сәбәпле, Г. Ибраһимовка карата кузгатылган эшнең 1955 елның 24 сентябрендә туктатылуы хакында ТАССР Министрлар Советы янындагы Дәүләт иминлеге комитеты бүлек башлыгы КПССның Татарстан Өлкә комитеты партия архивы башлыгы Г. Касыймовка белешмә бирә.

М. Х. Хәсәнов (рәис), М. К. Мөхәррәмов, Н. Г. Гыйззәтуллин, Н. Г. Юзиев редакциясендә «Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова» дигән җыентык нәшер ителә.

Уфада С. Ш. Поварисовның «Система образных средств в художественной прозе Г. Ибрагимова: Фразеология» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

1982

Уфада Ү. Гыймадиевның башкорт телендә «Талант һәм хеҙмәт. Ғалимьян Ибраһимов ижады тураһында әҙәби-публицистик мәҡәләләр» дигән китабы нәшер ителә.

1983

Р. М. Мөхәммәтшин тарафыннан «От революционного демократизма к марксизму-ленинизму (эволюция философских и общественно-политических взглядов Г. Ибрагимова)» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

1984

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 7 нче томы нәшер ителә (539 б.).

1986

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 6 нчы томы нәшер ителә (605 б.).

1987

11 март. Тууына 100 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институты, Татарстан Язучылар союзы белән берлектә фәнни конференция уздыра.

Тууына 100 ел тулу уңаеннан В. И. Ульянов-Ленин исемендәге Казан дәүләт университетында студентларның Бөтенсоюз фәнни конференциясе була.

Тууына 100 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм тарих институтында музей-бүлмәсе ачыла.

Тууына 100 ел тулу уңаеннан Казанның 73 нче мәктәбендә кичә уздырылуы хакында «Яшь ленинчы» газетасында хәбәр бастырыла.

12 март. Тууына 100 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм тарих институтына Татарстан Язучылар берлеге белән берлектә фәнни конференция уздырыла.

Тууына 100 ел тулу уңаеннан Казан дәүләт университетында студентларның Бөтенсоюз фәнни конференциясе уздырыла.

Тууына 100 ел тулу уңаеннан М. Җәлил исемендәге Татар дәүләт опера һәм балет театрында тантаналы җыелыш була.

13 март. Тууына 100 ел тулуны үткәрү буенча СССР Язучылар союзы идарәсе Бөтенсоюз юбилей комиссиясе төзү хакында «Социалистик Татарстан» газетасында хәбәр бастырыла.

18 март. Тууына 100 ел тулу уңаеннан Октябрьнең 40 еллыгы исем. Башкорт дәүләт университеты ректораты, парткомы тантаналы кичә уздыра.

М. Җәлил исем. Татар дәүләт опера һәм балет театрында тантаналы җыелыш була.

13 март. Тууына 100 ел тулу уңаеннан СССР Язучылар берлеге идарәсе Бөтенсоюз юбилей комиссиясе төзүе хакында «Социалистик Татарстан» газетасында хәбәр бастырыла.

22 март. Тууына 100 ел тулу уңаеннан Оренбургта «Строитель» Мәдәният сараенда тантаналы кичә уздырыла.

3 апрель. Тууына 100 ел тулу уңаеннан Мәскәүдә язучыларның Үзәк йортында тантаналы кичә уздырыла.

4 апрель. Тууына 100 ел тулу уңаеннан 3 апрельдә Мәскәүдә язучыларның Үзәк йортында тантаналы кичә уздырылуы хакында «Вечерняя Казань» газетасында хәбәр бастырыла.

7 апрель. Тууына 100 ел тулу уңаеннан истәлеген мәңгеләштерү максатыннан ТАССР Министрлар Советы, Актаныш районының «Кызыл көч» колхозы членнарының гомуми җыелышы, КПССның Актаныш райкомы бюросы һәм район Советы башкарма комитеты тәкъдимен исәпкә алып, «Кызыл көч» колхозының исемен «Галимҗан Ибраһимов исемендәге» дип үзгәртү турында карар кабул итә.

6 июнь. Тууына 100 ел тулу уңаеннан Солтанморат авылында язучының әдәби музее ачыла һәм һәйкәле (скульптор – З. Басыйров (1927–2000) куела.

Казанда Татарстан китап нәшриятында сигез томлы «Сайланма әсәрләр»енең 8 нче томы нәшер ителә (431 б.).

Уфада «Тирән тамырлар» романы һәм хикәяләре башкорт теленә тәрҗемә итеп бастырыла («Тәрән тамырҙар: Роман, хикәйәләр»).

Уфада Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин редакциясендә «Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багышланган фәнни конференция тезислары» дигән җыентык нәшер ителә.

Г. Мөхәммәдованың «Олы юл» дигән документаль повесте нәшер ителә.

Уфада С. Ш. Поварисовның «Поэтика художественной прозы Г. Ибрагимова: (Учебное пособие для студентов-филологов)» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

1990

Бакуда С. Ш. Поварисовның «Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка» дигән монографиясе нәшер ителә.

Бакуда С. Ш. Поварисов тарафыннан «Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка» дигән темага докторлык диссертациясе яклана.

1991

Казан шәһәре Мәскәү районы халык депутатлары Советының 26 нчы август 701 нче санлы карары нигезендә Восстания урамындагы 48 йортта урнашкан 13 нче санлы урта мәктәп бинасының бер өлеше 1 сентябрьдә ачылачак татар гимназиясенә тапшырыла һәм, аңа санау номеры бирелмичә, алга таба «Галимҗан Ибраһимов исемендәге татар гимназиясе» дип атала.

1992

24 ноябрь. А. Х. Садекова тарафыннан «Фольклор в эстетике Галимджана Ибрагимова» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Уфада С. Ш. Поварисовның «Г. Ибрагимов и татарский литературный язык» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

1993

Апрель башлары. Башкортстан АССРның Авыргазы районы Солтанморат авылында 1987 елның 6 июнендә ачылган әдәби музее янгын казасына дучар була.

Уфа шәһәрендә Ибраһимов исемендге бульварда урнашкан 25 санлы йортның диварына истәлек тактасы куела.

1994

Казанда Г. Мөхәммәдованың «Олы юл» дигән документаль повестьте нәшер ителә.

1995

Казанда А. Х. Садекованың «Фольклор в эстетике Галимджана Ибрагимова» дигән монографиясе нәшер ителә.

1996

Әдәбиятны, сәнгатьне һәм халык иҗатын үстерү, пропагандалау максатында Авыргазы районы хакимияте тарафыннан Галимҗан Ибраһимов исемендәге премия булдырыла.

28 ноябрь. Тууына 110 ел тулу уңаеннан Казанда Г. Ибраһимов исемендәге татар гимназиясендә әдипнең музее ачыла.

1997

Тууына 110 ел тулу уңаеннан Солтанморат авылында Г. Ибраһимовның яңа йорт-музее ачыла.

28 март. Тууына 110 ел тулу уңаеннан Башкорт дәүләт педагогия институтында фәнни конференция уздырыла.

19 март. Тууына 110 ел тулу уңаеннан 17 мартта Башкорт дәүләт педагогия институтында республика фәнни конференция уздырылуы хакында «Башҡортостан» газетасында хәбәр бастырыла.

24 март. Тууына 110 ел тулу уңаеннан Татарстан Фәннәр академиясе, Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институты фәнни конференция уздыра.

Тууына 110 ел тулу уңаеннан Татарстан Мәдәният министрлыгы, Татарстан Язучылар берлеге Г. Камал исем. Татар дәүләт академия театрында тантаналы кичә уздыра.

31 март. Җәмгыятькә файдалы зур эзләнү-тикшерү эшләре алып барган, кызыклы экспозицияләр (күргәзмә әсбаплар) булдырган һәм укучыларны тәрбияләүдәге уңышлары өчен Казан шәһәре Г. Ибраһимов исемендәге гимназия әдәби музеена Мәктәп музее исеме бирелә.

Казанда С. Ш. Поварисовның аңа багышланган трилогиясенең «Пәйгамбәр таңы», «Күкнең җиденче катында» дигән беренче һәм икенче томнары нәшер ителә.

Кырымның җөмһүрият мәдәният фонды янында оешкан милли җәмгыятьләр ассоциациясе Галимҗан Ибраһимов исемендәге премия булдыра.

2000

Тууына 100 ел тулу уңаеннан СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм тарих институтында 1987 елның 11 мартында ачылган музей-бүлмәсе юкка чыгарыла.

Уфада С. Г. Сафуановның (1931–2009) «Галимҗан Ибраһимов һәм Башкортстан: «Әдәбияттан туган як белән бәйләп өйрәнү» фәне буенча кулланма» дигән китабы нәшер ителә.

Ялта шәһәрендәге «Равенство» (рәисе С. Невретдинов) милли азчылыклар шурасы, «Акчура» (рәисләре Р. Акчурин, Рәисә Алексеева) татар үзәге Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка истәлек тактасы урнаштыру турында шәһәр җитәкчелегенә мөрәҗәгать итә.

2001

Г.С. Хәйруллина тарафыннан «Переводы произведений Галимджана Ибрагимова на русский язык: поэтика и стиль» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

«Әсәрләр»енең 9 нчы томы нәшер ителүе хакында «Казан утлары» журналының 5 нче санында хәбәр бастырыла.

Казанда С.Ш. Поварисовның аңа багышланган трилогиясенең «Оҗмахка бер адым» дигән өченче томы нәшер ителә.

2002

Казанда Р. Ф. Исламов тарафыннан төзелгән «Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багышланган фәнни конференция материаллары» нәшер ителә.

Уфада әдәбият галиме С.Г. Сафуановның «Галимҗан Ибраһимов һәм Башкортстан» дигән китабы нәшер ителә.

2003

Уфада С.Ш. Поварисовның «Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка: Учебное пособие» дигән уку әсбабы нәшер ителә.

2004

2 июль. З.Г. Сәлахова тарафыннан «Галимҗан Ибраһимов иҗатында натурализм» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Л.З. Хәкимова тарафыннан «Формирование и эволюция общественно-политических и исторических взглядов Галимджана Ибрагимова» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

Казан Татар дәүләт яшь тамашачылар театрында Фәнәвил Галиев (1960–2012) тарафыннан Г. Ибраһимовның «Алмачуар» әсәре сәхнәләштерелә.

Уфада С.Ш. Поварисовның «Г. Ибраһимов поэтикасында фразеология» дигән китабы нәшер ителә.

2005

21 ноябрь. Б.Э. Хәкимов тарафыннан «Галимҗан Ибраһимовның татар тел белеме өлкәсендәге эшчәнлеге» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

2007

Казанда «Галимҗан Ибраһимов. Хикәяләр, повесть, роман», «Галимҗан Ибраһимов: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр» дигән китаплар нәшер ителә.

5 март. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Яр Чаллы педагогия институтында «Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман» дигән фәнни-гамәли конференция уздырыла.

16 март. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Татарстан Фәннәр академиясе Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институтында «Түгәрәк өстәл» уздырылуы хакында «Мәдәни җомга» газетасында хәбәр бастырыла.

23 апрель. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Казанда «Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр» дигән халыкара фәнни-гамәли конференция уздырыла һәм Ф. Х. Миңнуллина төзегән шул исемдә җыентык нәшер ителә.

16–17 март. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Стәрлетамак дәүләт педагогия академиясендә «Галимҗан Ибраһимов һәм татар дөньясы» дигән Бөтенроссия фәнни-гамәли конференция уздырыла.

22 март. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Стәрлетамак шәһәрендә уздырылган фәнни-мәдәни чаралар хакында «Кызыл таң» газетасында хәбәр бастырыла.

23 апрель. Тууына 120 ел тулу уңаеннан Казанда «Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр» дигән халыкара фәнни-гамәли конференция уздырыла.

Тууына 120 ел тулу уңаеннан Татарстан Мәдәният министрлыгы, Татарстан Язучылар берлеге, Галиәсгар Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры «Тирән тамырлар» дигән әдәби-музыкаль кичә уздыра (Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры бинасында).

Казанда Рөстәм Акъегет төзегән «Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр» дигән китап нәшер ителә.

25 октябрь. Ялта шәһәре хакимияте Халтурин урамында Г. Ибраһимов яшәгән йортка истәлек тактасы кую хакында 2119 санлы Карар кабул итә.

Казанда Л. З. Хәкимованың «Общественно-политические и исторические взгляды Галимджана Ибрагимова» дигән китабы нәшер ителә.

Казанда В. Ю. Батырханова-Габидуллина, Р. Ф. Нәбиуллина төзегән «Галимджан Ибрагимов: В помощь учителю» дигән кулланма нәшер ителә.

2008

21 апрель. Ялта шәһәрендә ул яшәгән Халтурин урамындагы 5 санлы йорт диварына истәлек тактасы куела.

2009

Октябрь. Уфада С. Ш. Поварисовның «Галимджан Ибрагимов и татарский литературный язык: Учебное пособие» дигән китабы нәшер ителә.

Р. Ә. Минһаҗева тарафыннан «Галимҗан Ибраһимов иҗатында рус-сочыл традицияләр» дигән темага кандидатлык диссертациясе яклана.

2010

20 гыйнвар. Уфа шәһәрендә Галимҗан Ибраһимов исемендәге бульварда урнашкан 25 санлы йорт диварына истәлек тактасы куела (рәссамы Х. М. Хәбибрахманов).

2012

16 март. Тууына 125 ел тулу уңаеннан Стәрлетамак шәһәрендәге Муниципаль автоном гомуми белем бирү учреждениесе «Гимназия № 5»тә Республика фәнни-гамәли конференциясе уздырыла һәм аның «Ибрагимовские чтения» дигән җыентыгы нәшер ителә.

16–17 март. Тууына 125 ел тулу уңаеннан Стәрлетамакта һәм Солтанморатта «Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы» дигән халыкара катнашлык белән Бөтенроссия фәнни-гамәли конференциянең беренче этабы уздырыла.

Март. Уфада С. Ш. Поварисовның «Галимджан Ибрагимов – величайший мастер художественного слова» дигән китабы нәшер ителә.

17 апрель. Тууына 125 ел тулу уңаеннан Казанда «Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья» дигән халыкара фәнни-гамәли конференция уздырыла һәм Л. Бәдертдинова, Ф. Миңнуллина төзегән шул исемдә җыентык нәшер ителә.

Казанда Т. Шакирова төзегән «Галимҗан Ибраһимов: тәрҗемәи хәле, истәлекләр, әсәрләр, анализ үрнәкләре, дәрес эшкәртмәләре, сценарийлар» дигән китап нәшер ителә.

Казанда «Галимҗан Ибраһимовның иҗат дөньясында = В мире творчества Галимджана Ибрагимова» дигән китап нәшер ителә.

24–26 май. Тууына 125 ел тулу уңаеннан, Чуаш Республикасы халык шагыйре Петр Хузангайның (1907–1970) тууына 105 ел тулу уңаеннан, Зәйнәб Биишева исем. Стәрлетамак дәүләт педагогия академиясе татар һәм чуваш кафедрасының 15 еллыгы уңаеннан халыкара катнашлыкта Бөтенроссия фәнни-гамәли конференция уздырыла һәм аның «Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы» дигән җыентыгы нәшер ителә.

М. Х. Ибраһимов төзегән «Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых» дигән китап Казанда нәшер ителә.

2013

Стәрлетамак шәһәрендәге Муниципаль автоном гомуми белем бирү учреждениесе «Гимназия № 5»тә Республика фәнни-гамәли конференциясе уздырыла һәм аның «Ибрагимовские чтения» дигән җыентыгы нәшер ителә.

2016

Стәрлетамак шәһәрендәге Муниципаль автоном гомуми белем бирү учреждениесе «Гимназия № 5»тә Республика фәнни-гамәли конференциясе уздырыла һәм аның «Ибрагимовские чтения» дигән җыентыгы нәшер ителә.

Әнкарада (Төркия) Ч. Зарипова-Четинның төрек телендә «Alimcan Ibrahimov'un eserlerinde Tatar, Başkurt ve Kazak türklerinin kültürel değerleri», 369 s.) («Галимҗан Ибраһимовның әсәрләрендә татар, башкорт һәм казакъ мәдәни кыйммәтләре») дигән китабы нәшер ителә.

2017

25 апрель. Тууына 130 ел тулу уңаеннан Казанда «Мәдәниятләр төрлелеге контекстында Галимҗан Ибраһимов мирасы» дигән Халыкара конференция уздырыла һәм Ф. Х. Миңнуллина, А. Ф. Ганиева төзегән шул исемдәге җыентык нәшер ителә.

Казанда Д. И. Әхмәтованың «Галимджан Ибрагимов в фотографиях» дигән китабы нәшер ителә.

Казанда Э. Галимҗанова, Ф. Фәйзуллина, Г. Хөснетдинова төзегән «Галимджан Ибрагимов: «Я жизнь искал, смысла в жизни искал…» дигән җыентык нәшер ителә.

Казанда Л. Гарипова, Г. Ханнанова, Л. Дәүләтшина төзегән «Рухи мирас: эзләнүләр һәм табышлар = Духовное наследие: поиски и открытия» дигән җыентык нәшер ителә.

2018

Унбиш томлы академик «Әсәрләр»енең 1, 2, 3, 4, 5 нче томнары нәшер ителә.

2019

Унбиш томлы академик «Әсәрләр»енең 6, 7, 8, 9, 10 нчы томнары нәшер ителә.

Г. Ибраһимов яшәгән фатирларның, кунакханәләрнең һәм ул булган йортларның, төрмәләрнең исемлеге[1]

Солтанморат – Уфа губернасы Стәрлетамак өязе Өршәкмин волосте (хәзерге Башкортстан Республикасы Авыргазы районы) – 1887 елның 10 мартында шунда туган. 1921–1922 елларга кадәр еш кайтып йөргән.

Казан – Суконная урамы (йорты мәгълүм түгел) – 1909 елда Казанга килгәч яши.

Казан – Әрмән (хәзерге Спартак, 5) урамы – 1909–1912 елларда югары уку йортына керергә әзерләнгән вакытларда яши.

Киев – Годоляна, 4, Степановская, 18 (7 нче квартира) – 1912 елның ахыры, 1913 елның 17 апреленә кадәр яши.

Киев – шәһәр Бульвар полиция участогы – 1913 елның 17 апрелендә кулга алынганнан соң 18 апрельгә кадәр тотыла.

Киев – Киев төрмәсе – 1913 елның 19 апреленнән 13 июленә кадәр сак астында тотыла.

Казан – хәзерге Киров урамы, 60 нчы йорт (элекке «Апанаевлар номеры») – 1913 ел, октябрь, 1914 ел, февраль. Туган авылы Солтанмораттан Казанга килгәч туктала.

Казан – хәзерге Щапов урамы, 4 нче йорт, 3 нче квартира – 1913–1914 елларда «Аң» журналында сәркятип булып эшләгән вакытында яши.

Киев – Жилянская, 130, кв. 9, «Москва» номеры – 1914 елда Сухумга барышлый 15 февральдә тукталган.

Киев – Львов урамы, 55 нче йорт – 1914 елның 16 февралендә «Москва» номерыннан күчеп яши.

Одесса – «Германия» номеры – 1914 елның мартында Сухумга барышлый туктала.

Сухуми – Михайловская Набережная урамы, «Венеция» номеры – 1914 елның 17 мартында Сухумга килгәч тукталган урыны. Аннан соң 2-я Подгорная урамы, Сигаев йортына аерым бүлмәгә күченә.

Уфа – Большая Успенская (хәзерге Коммунистическая, 50) урамы – «Галия» мәдрәсәсендә укытучы булып эшләгәндә 1915 елның февраленә кадәр яши.

Уфа – хәзерге Электрический переулок, 7 нче йорт – 1916 елда «Галия» мәдрәсәсендә укытучы булып эшләгәндә яши.

Уфа – Мало-Казанская (хәзерге Свердлов, 86) урамы – «Галия» мәдрәсәсендә укытучы булып эшләгәндә яши.

Уфа – Казарменная урамы, 58 нче йорт – 1917 ел, Учредительное собраниегә сайлаулар вакытында яши.

Уфа – Пушкин урамы, 92 нче йорт – ул мөхәррирлек иткән «Ирек» газетасы редакциясе урнашкан «Сарай» номерлары бинасы.

Мәскәү – «Националь» кунакханәсе, 314 нче бүлмә; Набережная Кремлевская урамы, Салодовников йорты, 9–1918 ел, Үзәк мөселман комиссариатында эшләгәндә яши.

---

[1] Филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов тарафыннан төзелде.

Уфа – Большая Успенская (хәзерге Коммунистическая, 50) урамы – 1918 ел, Мәскәүдән Уфага кайткан вакытларында яшәгән.

Казан – Большая Мещанская һәм Евангелистов урамнары почмагы (хәзерге Нариман һәм Татарстан урамнары кисешкән чат, 41) – 1919 ел, Үзәк мөселман комиссариатының нәшрият бүлеге мөдире булып эшләгәндә яши.

Белорет һәм Югары Урал арасындагы Тамьян-Катай кантоны – Корташ җәйләве – 1920 елда Мохтар Мутин (1885–1941) белән кымызда була.

Казан – «Бристоль» һәм «Гранд отель» (хәзерге К. Нәҗми урамы, 10 нчы йорт) номерлары – 1920, журналист булып эшләгәндә яши.

Казан – Четырех Евангелистов (хәзерге К. Насыйри, 10) урамы (Ш. Мәрҗани йортының икенче катындагы ике бүлмә) – 1922 елларда Татар коммунистлар университетында лектор булып эшләгәндә яши.

Казан – Чернышевский (Советларның Икенче йорты, 21 нче йорт, 33 нче бүлмә) (хәзерге Кремль урамы) – 1922–1925 елларда Татар коммунистлар университетында лектор булып эшләгәндә яши.

Казан – Ново-Комиссаровская (хәзерге Мөштәри, 33) урамы – 1925–1927 елларда Гыйльми үзәк рәисе булып эшләгәндә яши.

Казан – Университет клиникасы – 1927 елның 21 мартыннан 21 апреленә кадәр дәвалана.

Ялта – Аутская урамы, «Ялта» кунакханәсе – 1927 елның 27 апрелендә дәваланырга китерелгәч 2–3 көн яши.

Ялта – Халтурин урамы, 5 нче йорт – 1927–1936 елларда яши.

Ялта – Боткин урамы, 23 нче йорт – 1936–1937 елларда яши. Шунда «халык дошманы» сыйфатында 29 августта кулга алына һәм Эчке эшләр халык комиссариатының Ялта шәһәре бүлекчәсенә тапшырыла.

Симферополь – этап белән Казанга кайтарылганчы 2 нче категорияле төрмәдә тотыла.

Казан –1 нче санлы төрмә (Пләтән төрмәсе), изолятор – этап белән 5 октябрьдә кайтарылып, 1938 елның 21 гыйнварында вафат булган урыны.

Казан – Архангел зираты – 1938 елның 27 гыйнварында җирләнә, кабере әлегә төгәл билгеле түгел.

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВНЫҢ ТУЛЫЛАНДЫРЫЛГАН ЯҢА БИБЛИОГРАФИЯСЕ

Г. Ибраһимовның библиографиясен төзү юнәлешендә эш тәҗрибәләре әдип үзе исән вакытта ук башлана. «Безнең юл» журналының 12 нче санында «Галимҗан Ибраһимовның зуррак әсәрләре» дигән исем астында «1918 нче елга чаклы язган әдәби әсәрләре», «1918 нче елдан соңгы әдәби әсәрләре», «1918 нче елга чаклы тел, әдәбият турындагы әсәрләре», «1918 нче елдан соң язылган тел, әдәбият турындагы әсәрләре», «Татарлар арасында иҗтимагый һәм революция хәрәкәтләре турындагы әсәрләр (21 нче елдан соң язылганнар)» дигән бүленеш белән әдип әсәрләренең зур булмаган исемлеге урнаштырылган[1]. Редакция «Болар Г. Мөхәммәдова иптәш тарафыннан русча төзелгән библиографиядән тәрҗемә итеп алындылар» дигән искәрмә дә урнаштырган.

Әдипнең 20 еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт бәйрәменә багышлап 1928 елда Ташкентта чыгарылган мәҗмугада Хәйрулла Габидов аның кыскача гына библиографиясен төзеп урнаштырган[2].

ТАССР төзелүгә ун ел тулу уңаеннан Кави Нәҗми, Галимҗан Нигъмәти һәм Гомәр Гали тарафыннан төзелеп нәшер ителгән «Ун ел эчендә татар матур әдәбияты (1920–1930)» дигән альманахта язучының басылып чыккан берникадәр әсәрләре исемлеге китерелә[3].

Библиограф Асия Гыйниятуллина (1919–?) тарафыннан төзелеп, 1958 елда татар телендә нәшер ителгән «Татар совет язучылар: Био-библиографик белешмә»дә[4], 1964 елда рус телендә дөнья күргән «Писатели советского Татарстана: Биобиблиографический справочник»та[5] язучының зур булмаган библиографиясе бирелгән.

М. Хәсәновның «Галимҗан Ибраһимов: Тормыш һәм иҗат юлы» дигән хезмәтендә әдип әсәрләренең библиографиясен шулай бүлеп урнаштырган: I. Әдәби әсәрләр; II. Аерым китап булып чыккан һәм төрле җыентыкларга кергән әдәби һәм фәнни хезмәтләре; III. Вакытлы матбугатта басылган мәкаләләре; IV. Г. Ибраһимов иҗаты турында тәнкыйть әдәбияты[6]. Һәр бүлек эчендә чыганаклар татар, рус һәм башка телләргә бүленгән. Дөрес, башка телләр дигәндә, алар тиешле таләпләргә нигезләнеп бирелмәгән.

---

[1] Галимҗан Ибраһимовның зуррак әсәрләре // Безнең юл.– 1927.– № 12.– Б. 34–35.

[2] Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 35.

[3] Un jьl ecndə tatar matur ədəbiatь (1920–1930) / Təzycelərе: Qəvi Nəçmi, Ƣ. Niƣməti, Ƣəmər Ƣəli.– Qazan: Tatizdat. 1930.– B. 454, 468–469.

[4] Гыйниятуллина А. Татар совет язучылары: Био-библиографик белешмә / А. Гыйниятуллина.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 219–222.

[5] Гиниятуллина А. Писатели советского Татарстана: Биобиблиографический справочник / А. Гиниятуллина.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1970.– Б. 200–201.

[6] Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов: Тормыш һәм иҗат юлы / М. Хәсәнов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1964.– Б. 302–331.

Галимнең «Галимджан Ибрагимов» дип аталган рус телендәге икенче хезмәтендә исә язучының библиографиясе бик кыска гына һәм рус телендәге чыганаклар гына урнаштырылган[1].

Рәис Даутов (1928–2007) һәм Нәзәһәт Нуруллина тарафыннан төзелгән «Совет Татарстаны язучылары: Биобиблиографик белешмә»дә[2], төзүчеләре Р. Даутов һәм Равил Рахмани булган ике томлы «Әдипләребез: биобиблиографик белешмәлек»нең беренче[3] томында язучының берникадәр библиографиясе бирелгән.

Г. Ибраһимовның чагыштырмача тулырак библиографик күрсәткече Ф. Габсәләмова һәм Үзбәк Гыймадиев (1920–1987) тарафыннан төзелеп, моннан нәкъ 40 ел (!) элек нәшер ителгән иде[4].

Ул вакыттан соң Г. Ибраһимовка багышланган байтак хезмәтләр, мәкаләләр дөнья күрде, диссертацияләр якланды. Хезмәтләре чит илләрдә дә нәшер ителгән икән. Мәсәлән, мөһаҗәраттәге милләттәшләребез 1930 елда Кореядагы Кижу шәһәрендә аның «Татар нәхүе» һәм «Татар сарыфы» дигән дәреслекләрен Токиодагы ислам матбагасында бастырганнар[5].

Шуларның барысын да истә тотып, әдипнең яңа библиографик күрсәткечен әзерләү зарурияте барлыкка килде.

Библиографик күрсәткечнең төзелеше шулай: I. Әсәрләре. II. Аның тарафыннан туплап чыгарылган китаплар. III. Тормышы һәм иҗаты хакында: а) диссертацияләр; б) монографияләр, фәнни җыентыклар һәм әдәби әсәрләр; в) мәкаләләр. Һәр бүлектәге материаллар (диссертацияләрдән башка) нинди телләрдә бастырылуларына карап, гамәлдәге татар алфавиты нигезендә аерымлап урнаштырылды. Әсәрләргә, хезмәтләргә карата бастырылган бәяләмәләр күрсәтелеп барылды.

Биредә *татар, башкорт, дагыстан халыклары, казакъ, калмык, кыргыз, мордва, рус, төрек, удмурт, украин, үзбәк, чиркәс, чуваш, якут* телләрендә чыганаклар тупланды.

Бу библиографик күрсәткеч абсолют тулылыкка дәгъва итми. Бу юнәлештә эш киләчәктә дә бәрәкәтле дәвам иттерелер дип ышанасы килә.

Рәмил Исламов,
филология фәннәре докторы

[1] Хасанов М. Галимджан Ибрагимов / М. Хасанов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1969.– С. 430–431.

[2] Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: Биобиблиографик белешмә / Р. Н. Даутов, Н. Б. Нуруллина.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1986.– Б. 197–200.

[3] Әдипләребез: биобиблиографик белешмәлек: 2 томда / Төзүчеләре Рәис Даутов, Равил Рахмани.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2009.– 1 т.– Б. 575–578.

[4] Галимджан Ибрагимов: Библиографический указатель (1907–1977) / Составители: Ф. Г. Габсалямова, У. И. Гимадиев.– Уфа, 1979.– 249 с.

[5] Ибраһим Г. Татар нәхүе. Бастырып таратучысы: Кореяда Кижу мөселман дини вә милли идарәсе. Басылган урыны: Токиода матбагаи исламия.– 1930 нчы ел.– 77 б.; Ибраһим Г. Татар сарыфы. Бастырып таратучысы: Кореяда Кижу мөселман дини вә милли идарәсе. Басылган урыны: Токиода матбагаи исламия.– 1930 нчы ел.– 80 б.

I

ӘСӘРЛӘРЕ

Татар телендә

Гыйшык корбаннары. Милли хикәя. Мөхәррире: Гыйрфанзадә.– Казань: Электро-тип. «Урнэк» [е.к.].– 45 б.

Ибраһимов Г. Борынгы Ислам мәдәнияте. Уфа / Г. Ибраһимов.– Оренбург: «Кәримов, Хөсәенов вә шөрякәсе»нең паровой матбагасы, 1909.– 139 б.

Г. И. Татар хатыны ниләр күрми. 1 нче җөзэ. Ирләр сурәтендә йөргән хатын. Эстәрлетамак өязендә булган вакыйга. Ширкәте «Каләм» мәсарыфы илән басылды / Г. И.– Эстәрлетамак: Тип. т-ва «Нур», 1910.– 141 б.

Рец.: Тупый. Яңа әсәрләр. «Татар хатыны ниләр күрми» / Тупый // Йолдыз.– 1910.– 18 нояб.

Ибраһимов Г. Яз башы. Нашире: «Мәгариф» көтебханәсе / Г. Ибраһимов.– Изд-е т-ва «Маариф», 1910.– 16 б.

Ибраһимов Г. Татар нәхүе. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1911.– 74 б.

Рец.: Вәлиди Җ. «Татар сарыфы вә нәхүе» / Җ. Вәлиди // Шура.– 1911.– № 22.– Б. 695–696; Хәерби. «Татар сарыфы вә нәхүе» / Хәерби // Йолдыз.– 1011.– 1 нояб.

Ибраһимов Г. Татар сарыфы. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1911.– 82 б.

Рец.: Вәлиди Җ. «Татар сарыфы вә нәхүе» / Җ. Вәлиди // Шура.– 1911.– № 22.– Б. 695–696; Сәгъди Г. Татар сарыфы / Г. Сәгъди // Шура.– 1912.– № 3.– Б. 89–92; Хәерби. «Татар сарыфы вә нәхүе» / Хәерби // Йолдыз.– 1011.– 1 нояб.

Ибраһимов Г. Диңгездә. «Шура»га дәреҗ ителгәннән соң аерым рисалә шәкелендә басылды / Г. Ибраһимов.– Оренбургта «Вакыт» матбагасы, 1911.– 25 б.

Ибраһимов Г. Йөз ел элек. «Шура»га дәреҗ ителгәннән соң аерым рисалә шәкелендә басылды / Г. Ибраһимов.– Оренбургта «Вакыт» матбагасы, 1911.– 35 б.

Яшьләр хәятыннан бер ләүхә. Мөхәррире: Галимҗан Ибраһимов. Беренче басылуы.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1911.– 32 б.

Рец.: Вәлиди Җ. Әдәби мөсәхабәләр. «Яшьләр хәятеннән бер ләүхә» / Җ. Вәлиди // Вакыт.– 1914.– 26 гыйнв.; Гасрый Н. «Яшьләр хәятеннән бер ләүхә». Галимҗан Ибраһимов әсәре / Н. Гасрый // Ил.– 1914.– 2 гыйнв.; З. Н. Кем җинаяте (Галимҗан Ибраһимовның «Яшьләр хәятеннән бер ләүхә»се мөнәсәбәте белән / З. Н. // Аң.– 1914.– № 4.– Б. 86–87; С. Р. Яңа әсәр [Яшьләр хәятеннән бер ләүхә] / С. Р. // Идел.– 1910.– 10 дек.

Ибраһимов Г. Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы. Табгы вә нәшере Әхмәджан Исхакый «Шәрык» көтебханәсе / Г. Ибраһимов.– Казань: Электро-тип. «Умид», 1912.– 50 б.

Карак мулла: Хикәя. Мөхәррире: Галимҗан Ибраһимов. Беренче басылуы.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1912.– 30 б.

Рец.: Емельянов А. И. Мухаммеданская неповременная печать на татарском языке в Приволжском и Оренбургском крае за 1912-й год / А. И. Емельянов // Инородческое обозрение, приложение к журналу «Православный собеседник» за июнь 1913 года.– Казань: Центр. тип., 1913.– Кн. 3-я.– С. 229; «Карак мулла». Г. Ибраһимов әсәре // Сибирия.– 1912.– 3 июнь.

Ибраһимов Г. Сөю-сәгадәт: Хикәя. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1912.– 24 б.

Рец.: «Сөю-сәгадәт». Г. Ибраһимов әсәре, «Гасыр» нәшере / «Татар» // Сибирия.– 1912.– 17 июнь; Яңа әсәрләр: «Сөю-сәгадәт» // Ялт-йолт.– 1912.– № 35.– Б. 10–11.

Ибраһимов Г. Яз башы. Нашире: Әхмәд әл-Исхакый / Г. Ибраһимов.– Казань: Электро-тип. «Умид», 1912.– 20 б.

Рец.: Яңа әсәрләр: «Яз башы». Мөхәррире – Галимҗан Ибраһимов // Ялт-йолт.– 1912.– 15 апр.

Ибраһимов Г. Яшь йөрәкләр. Нашире: Әхмәд әл-Исхакый «Шәрык» көтепханәсе / Г. Ибраһимов.– Казань: Электро-тип. «Умид», 1912.– 416 б.

Рец.: Авыргазый. Яңа әсәрләр. «Яшь йөрәкләр» / Авыргазый // Йолдыз.– 1913.– 24 гыйнв.; Вәлиди Ә. Шәрекъка гаид яңа әсәрләр / Ә. Вәлиди // Шура.– 1915.– № 7.– Б. 199–200; Газиз Г. Яшь әдәбиятыбызда «Яшь йөрәкләр» / Г. Газиз // Аң.– 1913.– № 11.– Б. 189–194; Җәләй. Әдәби мосахәбәләр. «Яшь йөрәкләр» / Җәләй // Вакыт.– 1913.– 23 февр.; Зәбиров Г. «Яшь йөрәкләр» китабы мөнәсәбәте белән / Г. Зәбиров // Шура.– 1913.– № 10.– Б. 312–313; Искәндәров Х. Галимҗан Ибраһимов вә аның әсәрләре / Х. Искәндәров // Йолдыз.– 1913.– 31 дек.; Йеңи китаплар // Тәрҗеман.– 1916.– 21 февр.; Критика и библиография // Инородческое обозрение, приложение к журналу «Православный собеседник» за сентябрь 1913 года.– Казань: Центр. тип., 1913.– Кн. 4-я.– С. 229; Хөсни. «Яшь йөрәкләр» / Хөсни // Идел.– 1913.– 21 февр.; Сәйфи Ф. «Яшь йөрәкләр» / Ф. Сәйфи / Хокук вә хәят.– 1913.– № 3.– Б. 49–50; Уйгур. «Яшь йөрәкләр» / Уйгур // Йолдыз.– 1913.– 21 апр.

Мәзлумә хатын яхуд күргән җәфаларым. Нашир вә мөхәррир Г. Ибраһимов. Уфа «Шәрык» матбагасы.– Уфа: Электро-тип. т-ва «Каримов, Хусаинов и К°», 1912.– 23 б.

Рец.: Емельянов А. И. Мухаммеданская неповременная печать на татарском языке в Приволжском и Оренбургском крае за 1912-й год / А. И. Емельянов // Инородческое обозрение, приложение к журналу

«Православный собеседник» за июнь 1913 года.– Казань: Центр. тип., 1913.– Кн. 3-я.– С. 230.

Ибраһимов Г. Татар сарыфы. Икенче кәррә басылуы. Наширләре: Әхмәтгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1913.– 78 б.

Ибраһимов Г. Татар шагыйрьләре. Беренче бүлем. Сәгыйть Рәмиев, Дәрдемәнд, Габдулла Тукаев / Г. Ибраһимов.– Оренбургта «Вакыт» матбагасы, 1913.– 103 б.

Рец.: Вәлиди Җ. Шәрекъка гаид яңа әсәрләр / Җ. Вәлиди // Шура.– 1915.– № 6.– Б. 175; Җәләй. Әдәби мосахәбәләр. «Татар шагыйрьләре» / Җәләй // Йолдыз.– 1913.– 24 июль; Уйгур. Яңа әсәрләр. «Татар шагыйрьләре» / Уйгур // Йолдыз.– 1913.– 4 авг.

Ибраһимов Г. Татар имлясы. Мәктәпләр өчен дәреслек. Беренче басма. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе Казанда / Г. Ибраһимов.– Лито-тип. И. Н. Харитонова, Казань, 1914.– 28 б.

Ибраһимов Г. Татар нәхүе. Икенче басылуы. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Лито-тип. И. Н. Харитонова, Казань, 1914.– 72 б.

Ибраһимов Г. вә Баттал Г. Яңа әдәбият: Дәреслек. Беренче басма. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов вә Г. Баттал.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1914.– 240 б.

Рец.: Әхмәдиев Ш. «Яңа әдәбият» / Ш. Әхмәдиев // Йолдыз.– 1914.– 6 нояб.; Емельянов А. Краткий обзор татарско-мухаммеданской неповременной печати за 1914-й г. / А. Емельянов // Инородческое обозрение. Приложение к журналу «Православный собеседник» за июнь 1915 года.– Казань: Центр. типогр., 1914.– Кн. 12-я.– С. 1017; Рәхим Г. Яңа әсәрләр. «Яңа әдәбият» / Г. Рәхим // Ил.– 1914.– 17 дек.

Ибраһимов Г. Табигать балалары: Хикәя / Г. Ибраһимов // Альманах (Хикәя вә шигырьләр мәҗмугасы). Нашире: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан. Казанда «Мәгариф» матбагасы.– Казань: Электро-тип. «Маариф», 1915.– Б. 4–28 б.

Рец.: Емельянов А. Краткий обзор татарско-мухаммеданской неповременной печати за 1914-й г. / А. Емельянов // Инородческое обозрение, приложение к журналу «Православный собеседник» за сентябрь 1915 года.– Казань: Центр. типогр., 1915.– Кн. 12-я.– С. 1015–1017.

Ибраһимов Г. Татар сарыфы. Төзәтелгән өченче басылуы. Наширләре: Әхмәдгәрәй Хәсәни вә шөрякәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. И. Н. Харитонова, 1915.– 62 б.

Ибраһимов Г. Әдәбият дәресләре. Нашире: «Сабах» ширкәте. Казан, Уфа / Г. Ибраһимов.– Казань: Типо-лит. «Умид», 1916.– 148 б.

Ибраһимов Г. Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә). Нашире: «Сабах» ширкәте. Казан, Уфа / Г. Ибраһимов.– Казань: Типо-лит. т-ва «Умид», 1916.– 90 б.

Ибраһимов Г. Безнең көннәр: Роман / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1916.– 454 б.

Рец.: «Безнең көннәр» // Ирек.– 1917.– 6 авг.

Ибраһимов Г. Татар нәхүе. Нашире: «Сабах» көтебханәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Типо-лит. «Умид», 1917.– 48 б.

Ибраһимов Г. Татар сарыфы. Бөтенләй яңадан эшләнгән бишенче басмасы. Нашире: «Сабах» ширкәте Казанда / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1918.– 52 б.

Ибраһимов Г. Әдәбият кануннары. Икенче басма. Нашире: «Сабах» ширкәте Казанда / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1918.– 120 б.

Ибраһимов Г. Татар нәхүе. Нашире: «Сабах» ширкәте, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Типо-лит. т-ва «Умид», 1918.– 52 б.

Ибраһимов Г. Тел сабаклары. Беренче китап (Әлифба үткәч тә яздыра башлау өчен). Нашире: «Сабах» көтепханәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1918.– 36 б.

Ибраһимов Г. Тел сабаклары. Икенче китап (Гамәли имля – Иншага, сарыф, нәхүгә хәзерлек). Нашире: «Сабах» көтепханәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1918.– 47 б.

Ибраһимов Г. Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә). Нашире: «Сабах» ширкәте Казанда / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1918.– 76 б.

Ибраһимов Г. Яңа әдәбият. Беренче китап. Мәктәпләр өчен. Бөтенләй яңадан эшләнгән өченче басмасы. Нашире: «Сабах» ширкәте, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1918.– 144 б.

Ибраһимов Г. Татар нәхүе. Бишенче басмасы. Нашире: «Сабах» ширкәте, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1919.– 52 б.

Ибраһимов Г. Яңа әдәбият. Икенче китап. Урта мәктәпләр, курслар, семинарияләр һәм мәдрәсәләр өчен. Бөтенләй яңадан эшләнгән өченче басмасы. Нашире: «Сабах» ширкәте Казанда / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1919.– 221 б.

Ибраһимов Г. Безнең көннәр: Роман / Г. Ибраһимов.– Казань: Лито-тип. т-ва «Умид», 1919.– 454 б.

Рец.: Атнагулов С. «Безнең көннәр» / С. Атнагулов // Эшче.– 1920.– 24 май; Губайдуллин Г. Новые произведения Галимджана Ибрагимова / Г. Губайдуллин // Вестник Научного Общества Татароведения.– 1925.– № 1/2.– С. 65–67; Сәйфи-Казанлы Ф. Галимҗан Ибраһимовның соңгы әдәби әсәрләреннән «Безнең көннәр» романы / Ф. Сәйфи-Казанлы // Кызыл Шәрык.– 1920.– № 3–4.– Б. 142–145; Нигъмәти Г. Октябрь һәм әдәбият / Г. Нигъмәти // Кызыл Шәрык.– 1922.– № 1.– Б. 35–36; Фалев П. Татарский революционный роман / П. Фалев // Наука и просвещение.– 1922.– № 1.– Б. 19–21.

Ибраһимов Г. Әдәбият кануннары. Өченче басма / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1919.– 127 б.

Ибраһимов Г. Татар телен ничек укытырга? (Телемезнең методикасы хакында бер тәҗрибә) / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1919.– 78 б.

Ибраһимов Г. Яз башы. Нашире: «Мәгариф» көтебханәсе / Г. Ибраһимов.– Казань: Изд-ие т-ва «Маариф», 1919.– 16 б.

Ибраһимов Г. Тел сабаклары. Икенче басма (Гамәли имля, иншага, сарыф, нәхүгә хәзерлек). Нашире: «Сабах» көтебханәсе, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1919.– 47 б.

Ибраһимов Г. Мәрхүмнең дәфтәреннән // Караңгы төннәрдә / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1920.– Б. 2–6.

Ибраһимов Г. Уты сүнгән җәһәннәм // Караңгы төннәрдә / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1920.– Б. 7–17.

Ибраһимов Г. Габдрахман Салихов // Караңгы төннәрдә / Г. Ибраһимов.– Казань: 6-я Гос. тип., 1920.– Б. 19–32.

Ибраһимов Г. Табигать балалары: Хикәя. Икенче басма. «Корылтай» нәшере Казанда / Г. Ибраһимов.– Казань: Электро-тип. «Миллят», 1920.– 24 б.

Ибраһимов Г. Көтүчеләр // Картлык көннәрендә.– Казань: Электро-тип. «Миллят», 1920.– Б. 4–23.

Ибраһимов Г. Карт ялчы // Картлык көннәрендә.– Казань: Электро-тип. «Миллят», 1920.– Б. 24–57.

Ибраһимов Г. Диңгездә // Картлык көннәрендә.– Казань: Электро-тип. «Миллят», 1920.– Б. 58–79.

Ибраһимов Г. Яңа әдәбият. Беренче җөзэ. Дүртенче басмасы. Нашире: «Сабах» ширкәте, Казан / Г. Ибраһимов.– Казань: Тип. «Умид», 1920.– 144 б.

Ибраһимов Г. Яңа кешеләр: Драма өч пәрдәдә (Вакыйга 1918–1919 нчы елларда Идел-Урал тупрагында) / Г. Ибраһимов.– Казанда «Өмид» матбагасы, 1920.– 60 б.

Рец.: Бурнаш Ф. Сәхнә галәмендә. «Яңа кешеләр» / Ф. Бурнаш // Кызыл Армия.– 1920.– 11 нояб.; Сәйфи Ф. «Яңа кешеләр» драмасы / Ф. Сәйфи // Татарстан хәбәрләре.– 1920.– 14 нояб.; Ходаяров Г. «Яңа кешеләр» / Г. Ходаяров // Эшче.– 1920.– 16 нояб.

Ибраһимов Г. Авыл мәктәбендә / Г. Ибраһимов // Күчмә уку китаплары.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1921.– Б. 3–7.

Ибраһимов Г. Иске мәдрәсәдә беренче көннәр / Г. Ибраһимов // Күчмә уку китаплары.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1921.– Б. 12–16.

Ибраһимов Г. Яз башы / Г. Ибраһимов. Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты.– Казань: 6-я Гос. тип., 1921.– 16 б.

Ибраһимов Г. Алмачуар / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1922.– 43 б.

Ибраһимов Г. Кызыл чәчәкләр хикәясе (Без түбәннән күтәрелдек) / Г. Ибраһимов.– Казан: Социал Советлар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1922.– 148 б.

Рец.: Нигъмәти Г. Октябрь һәм әдәбият / Г. Нигъмәти // Кызыл Шәрык.– 1922.– № 1.– Б. 36.

Ибраһимов Г. Көтүчеләр / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты матбугат-нәшрияты, 1922.– 23 б.

Ибраһимов Г. Диңгездә / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар Социал Шуралар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1922.– 20 б.

Бөек Октябрь революциясе һәм пролетариат диктатурасы (Революциядә сыйнфый нигезләр – Милли тарих өчен материаллар – Бу бөек хәрәкәт эчендә татарлар, башкортлар). Мөхәррире: Галимҗан Ибраһимов. Бу хезмәт Шәрыкның вакытсыз һәлак булган бөек революционеры Мулланур иптәш Вахитов хатирәсенә багышлана. Г. И.– Казан: Мәркәз мөселман хәрби һәйәт нәшере, 1922.– 146 б.

Рец.: Атнагулов С. Матбугат дөньясында. Бөек Октябрь революциясе һәм пролетариат диктатурасы / С. Атнагулов // Татарстан.– 1922.– 25 май.

Ибраһимов Г. Татар студентлары хәрәкәте тарихыннан кечкенә бер хатирә. Татарстан өлкә комитеты коммунист яшьләр союзы нәшере / Г. Ибраһимов.– Казан: «Татарстан» матбагасы, 1922.– 42 б.

Ибраһимов Г. Адәмнәр: Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1923.– 50 б.

Рец.: Госманов Ш. «Адәмнәр» / Ш. Госманов // Безнең юл.– 1924.– № 3 (15).– Б. 149–150; Г. Н. «Адәмнәр» // Эшче.– 1924.– 2 февр.; Губайдуллин Г. Новые произведения Галимджана Ибрагимова / Г. Губайдуллин // Вестник Научного общества татароведения.– 1925.– № 1/2.– С. 65–67; Мәргән. «Адәмнәр» / Мәргән // Башҡортостан.– 1924.– 16 ғин.; Терегулов И. Отражение голода 1921–1922 гг. в татарской литературе / И. Терегулов // Кр. Татария.– 1924.– 7 июля; Толымбайский Г. «Адәмнәр» / Г. Толымбайский // Татарстан.– 1924.– 9 гыйнв.

Ибраһимов Г. Казакъ кызы / Г. Ибраһимов.– Мәскәү: С.С.С.Р. халыкларының үзәк нәшрияты, 1924.– 134 б.

Рец.: Бәшири З. Галимҗан Ибраһимовны өйрәнү һәм «Казакъ кызы» китабы / З. Бәшири // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 24–25; Галиев Г. «Казакъ кызы» / Г. Галиев // Кызыл Татарстан.– 1925.– 27 нояб.; Рәхим Г. «Казакъ кызы» / Г. Рәхим // Безнең юл.– 1925.– № 5.– Б. 209–210; Губайдуллин Г. Новые произведения Галимджана Ибрагимова / Г. Губайдуллин // Вестник Научного общества татароведения.– 1925.– № 1/2.– С. 65–67; Ильясова Б. «Казакъ кызы» / Б. Ильясова // Кызыл Татарстан.– 1925.– 9 гыйнв.; «Казакъ кызы» // Безнең юл.– 1925.– № 1.– Б. 51–52; Курмаш М. Яңа китаплар турында урыннар ни әйтәләр. «Казакъ кызы» / М. Курмаш // Эшче.–

1925.– 26 март; Яңа әсәрләр («Безнең юл» редакциясенә килгән яңа китаплар турында // Безнең юл.– 1925.– № 1.– Б. 51–52.

Ибраһимов Г. Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре (1923–1911) / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1924.– 143 б.

Рец.: Вәли Х. Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре / Х. Вәли // Кызыл Татарстан.– 1925.– 5 февр.; Рәхим Г. Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре / Г. Рәхим // Мәгариф.– 1925.– № 3.– Б. 112–113.

Ибраһимов Г. Кара маяклар яки ак әдәбиятлар / Г. Ибраһимов.– Мәскәү: «Нәшрият» кооперативы, 1924.– 70 б.

Рец.: Гали Г. «Кара маяклар» / Г. Гали // Кызыл Татарстан.– 1924.– 12 май; Галиев Г. «Ак әдәбиятлар» хакында доклад / Г. Галиев // Татарстан.– 1925.– 5 февр.; Курмаш М. «Кара маяклар яки ак әдәбиятлар» / М. Курмаш // Коммунист.– 1924.– 29 сент.; Самойлович А. Ибрагимов как татаровед / А. Самойлович // Звезда Востока.– 1924.– № 1.– С. 20.

Ибраһимов Г. Пролетариат әдәбияты турында / Г. Ибраһимов.– Мәскәү: «Нәшрият» кооперативы нәшере, 1924.– 74 б.

Рец.: Галиев Г. «Пролетариат әдәбияты турында» / Г. Галиев // Кызыл Татарстан.– 1925.– 27 февр.; «Пролетариат әдәбияты турында» // Кызыл Татарстан.– 1925.– 24 февр.; Вәли Х. «Пролетариат әдәбияты турында» / Х. Вәли // Безнең юл.– 1925.– № 4.– Б. 182–185.

Ибраһимов Г. Карт ялчы (1911). Өченче басма / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан матбугат-нәшрият комбинаты басмасы, 1925.– 24 б.

Ибраһимов Г. Татарлар арасында революция хәрәкәтләре. Беренче бүлек (1905) / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1925.– 235 б.

Рец.: Беремездән. «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре»// Безнең юл.– 1925.– № 11/12.– Б. 46; Ишби. Беренче революциядә татарлар турында беренче китап / Ишби // Сабан һәм чүкеч.– 1926.– 9 февр.; Нигъмәти Г. Татарлар арасында революция хәрәкәтләре / Г. Нигъмәти // Эшче.– 1926.– 10 март; Сәгъди Г. «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре». 1905 нче ел (Г. Ибраһимов әсәре) / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1926.– 31 гыйнв.; Səjfi-Qazanlь F. 1905 nce jьl rivolytsəisndə tatar burƶuaziasь (Ƣ. Ibrahimofnьŋ «Tatarlar arasьnda rivolytsiə xərəkətlərе» kitabь bujnca) / F. Səjfi-Qazanlь // Jaŋalif.– 1928.– № 13–14.– B. 18–20.

Ибраһимов Г. Имля, тел, әдәбият мәсьәләләре (1924–1911) / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1925.– 143 б.

Ибраһимов Г. Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак? / Г. Ибраһимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1927.– 40 б.

Рец.: Касыймов Г. Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак / Г. Касыймов // Яңа авыл.– 1927.– 17 март; «Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?» Г. Ибраһимов әсәре // Безнең юл.– 1927.– № 2.–

Б. 38–39; Толымбайский Г. Искермәгән бер уңлык турында / Г. Толымбайский // Безнең юл.– 1927.– № 11.– Б. 24–25.

Ибраhимов Г. «Урал» hәм «уралчылар» («Урал» гәзитәсенең 20 еллык бәйрәмен үткәрү комиссиясе карамагында басылды) / Г. Ибраhимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1927.– 44 б.

Рец.: Гумир. «Урал» hәм уралчылар / Гумир // Кызыл Татарстан.– 1927.– 16 гыйнв.

Ибраhимов Г. Тирән тамырлар (Тугры сүз): Хикәя / Г. Ибраhимов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшр., 1928.– 198 б.

Рец.: Çamalief S. «Tirən tamrlar» Ƣ. İbrahimьf əsəre / S. Çamalief // Jaŋlif.– 1929.– № 12.– B. 14–18; Ƣəli Ƣ. «تیرەن تامرلار» تورندا *(Ƣalimçan İbrahimьf əsəre) / Ƣ. Ƣəli // Bezneŋ jul.– 1929.– № 3–4.– B. 5–10; Гыйрфанов К. «Тирән тамырлар» / К. Гыйрфанов // Белем.– 1929.– № 2.– Б. 87–98; Д. Ю. Тәрән тамырҙар (Ғәлимйән Ибраhимов хикәйәhе) / Д. Ю. / Башҡортостан.– 1929.– 3 февр.; Федотов А. Матбугат дөньясында «Тирән тамырлар»/ А. Федотов // Кызыл Татарстан.– 1929.– 24 февр.; Толымбайский Г. Ничек итеп хикәя төзәтмәскә / Г. Толымбайский // Кызыл Татарстан.– 1930.– 23 апр.*

Ƣalimcan İbrahimьf əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1929.– tum II.– 470 b.

Ƣalimçan İbrahimof əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1931.– tum V.– 198 b.

Ƣalimçan İbrahimof əsərləre.– Qazan: Jaŋalif, 1930.– tum VI.– 116 b.

Ибраhим Г. Татар нәхүе. Бастырып таратучысы: Кореяда Кижу мөселман дини вә милли идарәсе. Басылган урыны: Токиода матбагаи исламия.– 1930 нчы ел.– 77 б.

Ибраhим Г. Татар сарыфы. Бастырып таратучысы: Кореяда Кижу мөселман дини вә милли идарәсе. Басылган урыны: Токиода матбагаи исламия.– 1930 нчы ел.– 80 б.

İbrahimof Ƣ. Qazaq qzь: Xikəjə / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatizdat, 1933.– 154 b.

İbrahimof Ƣ. Bezneŋ kønnər: Roman. Øcence basma / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1933.– İkence tom.– 532 b.

İbrahimof Ƣ. Tirən tamrlar (Tuƣrь syz). Xikəjə. Øcnce basma / Çəvaplь redaktorь: Ƣømər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Jaŋalif, 1933.– 274 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. Xikəjə. Tirən tamьrlar (Tuƣrь syz) / Çəvaplь redaktorь: Ƣømər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1933.– Brence kitap.– 274 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. Xikəjələr. Qazaq qzь. Qzьl cəcəklər / Çəvaplь redaktor Ƣømər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– Ikence kitap.– 276 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. Bezneŋ kønnər. Roman / Çəvaplь redaktor Ƣømər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– Øcence həm dyrtence kitap.– 482 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. Xikəjələr / Çəvaplь redaktor Ƣømər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– Bişence kitap.– 303 b.

Рец.: Xismətullin X. Qart ədipneŋ sajlanma əsərləre / X. Xismətullin // Sovet ədəbiatь.– 1935.– № 8.– B. 57–61.

İbrahimof Ƣ. Bezneŋ kɵnnər: Roman. İkence basma; jaŋa redaksiədə / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– 488 b.

İbrahimof Ƣ. Sənəkcelər / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– 33 b.

İbrahimof Ƣ. Qzьl cəcəklər. Xikəjə (Bez tybənnən kytəreldek) / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– 120 b.

İbrahimof Ƣ. Xikəjələr / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– 302 b.

İbrahimof Ƣ. Sənəkcelər / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1934.– 32 b.

İbrahimof Ƣ. Tirən tamьrlar (Tuƣrь syz): Roman. Dyrtence basmasь / Çəvaplь redaktor Ƣɵmər Ƣəli / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Matur ədəbiat sektorь, 1935.– 364 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. İkence tom / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1936.– 531 b.

İbrahimof Ƣ. Sajlanma əsərlər. Ɵcence tom / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1936.– 302 b.

İbrahimof Ƣ. Bezneŋ kɵnnər / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1936.– 532 b.

İbrahimof Ƣ. Qzьl cəcəklər (Bez tybənnən kytəreldek) / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1936.– 128 b.

İbrahimof Ƣ. Qazaq qzь: Xikəjə / Ƣ. İbrahimof.– Qazan: Tatgosizdat, 1936.– 300 b.

Ибраhимов Г. Сайланма әсәрләр: Өч томда / Төзүчесе Афзал Шамов. Махсус редакторы Гали Халит / Г. Ибраhимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1956.– 2 т.– 596 б.

Рец.: Гизатуллин Н. Второй том избранных произведений Г. Ибрагимова / Н. Гизатуллин // Сов. Татария.– 1957.– 27 янв.; Ишмөхәммәтов Г. Г. Ибраhимовның «Сайланма әсәрләре» / Г. Ишмөхәммәтов // Совет әдәбияты.– 1959.– № 3.– Б. 118–119; Тавлин Г., Хәким Сәлих. Галимҗан Ибраhимов әсәрләренең икенче томы / Г. Тавлин, С. Хәким // Кызыл таң.– 1957.– 5 янв.; Тарханлы Г. Галимҗан Ибраhимов. Сайланма әсәрләр. 2 том / Г. Тарханлы // Совет әдәбияты.– 1957.– № 2.– Б. 120–121; Хәсәнов М. Г. Ибраhимов әсәрләренең икенче томы / М. Хәсәнов // Совет Татарстаны.– 1957.– 18 янв.

Ибраhимов Г. Сайланма әсәрләр: Өч томда / Төзүчесе Хәмит Музагитов. Афзал Шамов редакциясендә / Г. Ибраhимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1956.– 3 т.– 612 б.

Рец.: Хәсәнов М. Галимҗан Ибраhимов әсәрләре / М. Хәсәнов // Совет Татарстаны.– 1957.– 6 июль.

Ибраhимов Г. Сайланма әсәрләр: Өч томда / Төзүчесе Гали Халит. Ә. Еники редакциясендә / Г. Ибраhимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1957.– 1 т.– 528 б.

Рец.: Ишмөхәммәтов Г. Г. Ибраһимовның «Сайланма әсәрләре» / Г. Ишмөхәммәтов // Совет әдәбияты.– 1959.– № 3.– Б. 118–119; Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләре / М. Хәсәнов // Совет Татарстаны.– 1957.– 28 фев.

Ибраһимов Г. Сайланма әсәрләр: Өч томда / Төзүчесе Х. Музагитов. Редакторы А. Шамов / Г. Ибраһимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1957.– 3 т.– 611 б.

Рец.: Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең Өченче томы / М. Хәсәнов // Кызыл таң.– 1957.– 10 февр.; Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләре / М. Хәсәнов // Совет Татарстаны.– 1957.– 28 февр; Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләре / М. Хәсәнов // Татарстан яшьләре.– 1957.– 6 июнь.

Ибраһимов Г. Алмачуар: Хикәяләр / Г. Ибраһимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1957.– 120 б.

Ибраһимов Г. Кызыл чәчәкләр (Без түбәннән күтәрелдек): Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татгосиздат, 1958.– 118 б.

Ибраһимов Г. Җиләк җыйганда («Татар хатыны ниләр күрми» повестыннан өзек) / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1961.– 12 б.

Рец.: Әдһәмова Г. «Җиләк җыйганда» / Г. Әдһәмова // Татарстан яшьләре.– 1962.– 24 февр.

Ибраһимов Г. Алмачуар: Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1967.– 48 б.

Ибраһимов Г. Карт ялчы: Хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1969.– 19 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н.Г., Хәйруллин Х. Ф. (председатель урынбасарлары), Гайнанов Р. Р. (гыйльми секретарь), Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Томны төзүче Г. К. Камалиев. Текстларны, искәрмәләр һәм аңлатмаларны хәзерләүче Р. Р. Гайнанов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1974.– 1 т.: Хикәяләр (1907–1929).– 510 б.

Рец.: Ганиева Р., Рамеев З. Первый из восьми / Р. Ганиева, З. Рамеев // Сов. Татария.– 1975.– 10 авг.; Гимадиев Ү. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең яңа басмасы / Ү. Гимадиев // Кызыл таң.– 1975.– 16 сент.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г., Хәйруллин Х. Ф. (председатель урынбасарлары), Гайнанов Р. Р. (гыйльми секретарь), Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Икенче томны төзүчеләр: Шамов А. Ш., Гобәйдуллин Х. Я. Текстларны, искәрмәләр һәм аңлатмаларны А. Ш. Шамов, Р. Р. Гайнанов әзерләде / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– 2 т.: Яшь йөрәкләр. Казакъ кызы.– 478 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г., Хәйруллин Х. Ф. (председатель урынбасарлары), Гайнанов Р. Р. (гыйльми секретарь),

Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Икенче томны төзүчеләр: Шамов А. Ш., Гобәйдуллин Х. Я. Текстларны, искәрмәләр һәм аңлатмаларны әзерләде А. Ш. Шамов, Р. Р. Гайнанов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– 3 т.: Кызыл чәчәкләр. Алмачуар. Тирән тамырлар. Яңа кешеләр.– 456 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г., Хәйруллин Х. Ф. (председатель урынбасарлары), Гайнанов Р. Р. (гыйльми секретарь), Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Дүртенче томны төзүче, искәрмә һәм аңлатмаларны язучы Шамов А. Ш. Текстларны Шамов А. Ш. һәм Гайнанов Р. Р. әзерләде / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1976.– 4 т.: Безнең көннәр.– 462 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г. (томның фәнни редакторы), Хәйруллин Х. Ф., Гайнанов Р. Р., Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Томны төзүче, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүчеләр Хәсәнов М. Х., Р. Р. Гайнанов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1978.– 5 т.: Әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1910–1933).– 616 б.

Рец.: Халит Г. Язучының әдәби-эстетик фикер хәзинәсеннән / Г. Халит // Казан утлары.– 1980.– № 1.– Б. 156–159.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г. (председатель урынбасары), Гайнанов Р. Р., Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Томны төзүче, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Р. Р. Гайнанов. Томның фәнни редакторы Гыйззәтуллин И. Г. / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1986.– 6 т.: Публицистика (1907–1932).– 605 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г., Хәйруллин Х. Ф., Гайнанов Р. Р., Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К. (томның фәнни редакторы), Шамов А. Ш. Томны төзүче, текст, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Алишев С. Х. / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1984.– 7 т.: Тарихи хезмәтләр (1911–1927).– 539 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: сигез томда / Сигез томлыкның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х. (председатель), Юзиев Н. Г., Хәйруллин Х. Ф., Гайнанов Р. Р., Гыйльманов Җ. И., Зәкиев М. З., Мәхмүтова Л. Т., Мөхәррәмов М. К., Шамов А. Ш. Том өчен материалларны туплады Лена Гайнанова. Томны төзеделәр, текстларны хәзерләделәр Фазыл Фәсиев һәм Лена Гайнанова. Томның фәнни редакторы, кереш сүз, искәрмә һәм аңлатмалар авторы Фазыл Фәсиев / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1987.– 8 т.: Төрки һәм татар теле белеме буенча хезмәтләр (1910–1930).– 431 б.

Ибраһимов Г. Яз башы: Хикәяләр / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1987.– 32 б.

Ибраһимов Г. Алмачуар: Хикәяләр / Г. Ибраһимов.– Казан, 1990.– 47 б.

Ибраһимов Г. Казакъ кызы: Роман һәм хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1992.– 191 б.

Ибраһимов Г. Алмачуар: Хикәяләр / Г. Ибраһимов.– Казан, 1993.– 47 б.

Ибраһимов Г. Адәмнәр: Хикәяләр, повесть / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1998.– 158 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр: тугыз томда / Тугызынчы томның редколлегиясе: Хәсәнов М. Х., Зәкиев М. З., Асылгәрәев Н. Ш., Хәйретдинов Р. Г., Рәмиев З. З. Җыентыкны төзүче, текст һәм аңлатмаларны әзерләүче Ибраһимова Ф. И. Фәнни редакторлар: Рәмиев З. З., Еникеев И. А. / Г. Ибраһимов.– Казан: Фикер, 2000.– 9 т.: Хатлар һәм документлар.– 464 б.

Рец.: Г. Ибраһимовның яңа томы // Казан утлары.– 2001.– № 5.– Б. 191; Сафуанов С. Бөек әдип әсәрләренең тугызынчы томы / С. Сафуанов // Кызыл таң.– 2002.– 12 март.

Ибраһимов Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләр: Ләйлә Минһаҗева – филология фәннәре кандидаты, КДПУ доценты; Рәйсә Галләмова – Казан шәһәренең 149 нчы татар-төрек лицее укытучысы / Г. Ибраһимов.– Казан: ТаРИХ, 2002.– 543 б.

Ибраһимов Г. Татар сарыфы / Төзүчеләр: Ф. С. Сафиуллина, Б. Э. Хәкимов / Г. Ибраһимов.– Казан, 2003.– 118 б.

Ибраһимов Г. Борынгы Ислам мәдәнияте / Китапны тәрҗемә итүче, төзүче-мөхәррире Әнвәр Хәйри. Китапны матбугатка әзерләүче фәнни мөхәррир, социология фәннәре кандидаты, доцент Әдип Мадияров / Г. Ибраһимов.– Казан, 2006.– 215 б.

Ибраһимов Г. Хикәяләр, повесть, роман / Төзүчесе Рөстәм Акъегет / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– 463 б.

Ибраһимов Г. Г. Милләт. Тел. Әдәбият: Сайланма хезмәтләр / Басма өчен җаваплы З. Р. Шәйхелисламов, Р. Ф. Исламов / Г. Г. Ибраһимов.– Казан: Мәгариф, 2007.– 239 б.

Ибраһимов Г. Казакъ кызы: Хикәяләр, роман / Г. Ибраһимов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – 384 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Г. Н. Зәйниева. Фәнни мөхәррире Ф. З. Яхин / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 1 т.: хикәяләр, роман.– 462 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны

әзерләүче Ә. Х. Алиева. Фәнни мөхәррире Г. А. Хөснетдинова / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 2 т.: повестьлар, роман.– 547 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүчеләр, текстларны, искәрмәләрне һәм аңлатмаларны әзерләүчеләр Гөлнара Зәйниева, Гүзәл Батыршина. Фәнни мөхәррире Г. А. Хөснетдинова / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 3 т.: хикәя, повестьлар, роман, драма.– 503 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Г. Г. Батыршина. Фәнни мөхәррире Ә. Х. Алиева / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 4 т.: роман.– 376 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Ә. Х. Алиева. Фәнни мөхәррире Ф. З. Яхин / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 5 т.: роман.– 423 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Фәнни мөхәррире Т. Ш. Гыйлаҗев / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 6 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1910–1914).– 327 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, М. И. Ибраһимов. Томны төзүчеләр: Г. М. Ханнанова, З. Г. Мөхәммәтшин. Текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Кушымта һәм исемнәр күрсәткечен әзерләүче Г. М. Ханнанова. Фәнни мөхәррирләре: М. И. Ибраһимов, Ә. М. Закирҗанов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 7 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1915–1916).– 327 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Гөлназ Хөснетдинова. Фәнни мөхәррирләр: Ф. Г. Галимуллин, М. И. Ибраһимов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 8 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1918–1933).– 431 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Кушымта һәм исемнәр күрсәткечен әзерләүче: Ә. Х. Алиева. Фәнни мөхәррирләр: И. Б. Бәширова, М. И. Ибраһимов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 9 т.: Татар тел белеменә һәм телне укыту методикасына караган хезмәтләр.– 383 б.

Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүчеләр, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүчеләр: Э. М. Галимҗанова, Ф. Г. Фәйзуллина. Фәнни мөхәррирләр: М. И. Ибраһимов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 10 т.: тел белеменә һәм телне укыту методикасына караган хезмәтләр.– 351 б.

Башкорт телендә

Ибраһимов Ғ. Хикәйәләр / Ғ. Ибраһимов.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1962.– 168 б.

Ибраһимов Ғ. Тәрән тамырҙар: Роман, хикәйәләр / Ғ. Ибраһимов.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1987.– 384 б.

Казакъ телендә

Ибраһимов Ғ. Қазақ кызы: Роман. Татаршадан аударған Жақан Сыздықов / Ғ. Ибраһимов.– Алматы: Қазақтың Мемлекеттик көркем әдебиет баспасы, 1960.– 147 б.

Рус телендә

Ибрагимов Г. Татары в революции 1905 года / Перев. с татарского Г. Мухамедовой, под ред. Г. Ф. Линсцера / Г. Ибрагимов.– Казань: Госиздат, 1926. –259 с.

Рец.: Бороздин И. Галимджан Ибрагимов. Татары в революции 1905 года / И. Бороздин // Известия ВЦИК СССР.– 1926.– 28 марта; Добрянский В. Н. Галимджан Ибрагимов. Татары в революции 1905 года / Перев. с татарского Г. Мухамедовой, под ред. Г. Ф. Линсцера. Казань, 1926 г. Госиздат ТССР, Комиссия по проведению 20-летия революции 1905 г. при ТЦИКе и Истпартотдел ОК ВКП (б) Т.Р. / В. Н. Добрянский // Новый Восток.– 1926.– № 12.– С. 301–311; Горин П. Татары в революции 1905 года / П. Горин // Правда.– 1926.– 12 сент.; «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре» // Кызыл Татарстан.– 31 гыйнв.; Фирсов Н. Н. Галимджан Ибрагимов. Татары в революции 1905 года / Н. Н. Фирсов // Вестник Научного общества Татароведения.– 1926.– № 4.– С. 95–97.

Ибрагимов Г. Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой, вступительная статья И. Бороздина / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1931.– 205 с.

Ибрагимов Г. Дочь степи: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: ГИХЛ, 1934.– 130 с.

Ибрагимов Г. Татарка: Роман / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Гос. изд-во «Художественная литература», 1935.– 174 с.

Ибрагимов Г. Избранное (Романы) / Перевод с татарского Г. Шариповой / Г. Ибрагимов.– Казань: Таткнигоиздат, 1957.– 456 с.

Ибрагимов Г. Дочь степи. Глубокие корни: Романы / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. писатель, 1957.– 322 с.

Рец.: Возвращение в строй // Дружба народов.– 1957.– № 5.– С. 214.

Ибраһимов Г. Избранное / Перевод с татарского Гайши Шариповой / Г. Ибраһимов.– Казань: Таткнигоиздат., 1957.– 456 с.

Рец.: Файзи А. Поэт красоты и свободы / А. Файзи // Лит. газета.– 1957.– 30 мая.

Ибрагимов Г. Чубарый: Рассказы / Пер.: Г. Каримова / Г. Ибрагимов.– М.: Дет. лит., 1961.– 111 с.

Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой // Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1962.– 339 с.

Рец.: Климович Л. «Наши дни» / Л. Климович // Дружба народов.– 1963.– № 8.– С. 273–275.

Ибрагимов Г. Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Худож. лит., 1964.– 226 с.

Рец.: Мусин Ф. // Октябрь.– 1964.– № 10.– С. 224.

Ибрагимов Г. Дочь степи. Глубокие корни: Романы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1966.– 368 с.

Рец.: Мусин Ф. Верность братскому долгу / Ф. Мусин // Казахстан. правда.– 1967.– 10 марта.

Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой // Г. Ибрагимов.– М.: Сов. писатель, 1966.– 411 с.

Рец.: Рыбаков И. Воскрешение революционного прошлого / И. Рыбаков // Марийская правда.– 1967.– 10 марта.

Ибрагимов Г. Чубарый: Рассказы / Пер. с татар. Г. Каримовой / Г. Ибрагимов.– М.: Дет. лит., 1971.– 111 с.

Ибрагимов Г. Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1973.– 223 с.

Ибрагимов Г. Избранное: Романы и рассказы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Худож. лит., 1976.– 395 с.

Ибрагимов Г. Молодые сердца: Роман и рассказы / Пер. с. татар. Розы Фаткуллиной / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– 240 с.

Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. писатель, 1980.– 416 с.

Ибрагимов Г. Глубокие корни: Романы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. Россия, 1982.– 320 с.

Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Современник, 1983.– 398 с.

Ибрагимов Г. Старый батрак / Пер. с татар. Г. Каримова // Повести и рассказы писателей-классиков народов дореволюционной России (XIX – начало XX в.).– М.: Дет. лит., 1984.– С. 28–43.

Ибрагимов Г. Красные цветы: Роман, повесть, рассказы / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1986.– 336 с.

Ибрагимов Г. Глубокие корни: Романы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. Россия, 1987.– 365 с.

Ибрагимов Г. Рассказы / Перевод с татарского Султана Шамси / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1987.– 159 с.

Үзбәк телендә

Ьbrahьmof A. Qьzьl cecəklər hikəjəse (Biz pastadan kutarildik) / A. Ьbahьmof.– Toşkent-Samarkand: Өznəşr, 1932.– 106 b.

Ьbrahьmof A. Teran tomirlar / A. Ьbahьmof.– Toşkent-Samarkand: Өzdəvnəşr, 1933.– 204 b.

Иброҳимов О. Теран томирлар (Ҳақ гап): Роман. Татарчадан Абдулла Ўразаев таржимаси / О. Иброҳимов.– Тошкент: ЎзССР давлат бадиий адабиёт нашриёти, 1961.– 275 б.

Иброҳимов О. Қозоқ қизи: Роман. Татарчадан Абдулла Ўразаев таржимаси / О. Иброҳимов.– Тошкент: ЎзССР давлат бадиий адабиёт нашриёти, 1964.– 207 б.

II

Аның тарафыннан яки катнашлыгында тупланып, редакцияләнеп чыгарылган китаплар

Татар телендә

Альбом (Сәнаигы нәфисә мәҗмугасы). Санаигы нәфисә сөючеләргә. «Аң» нәшере.– Казань: Тип. И. Н. Харитонова, 1915.– 32 б.

Альманах (Хикәя вә шигырьләр мәҗмугасы). «Аң» нәшере Казанда.– Казан: «Мәгариф» матбагасы, 1915.– 120 б.

Әдәби ярдәм мәҗмугасы.– Казан: Т. С. Ш. Җ. 2 нче номерлы дәүләт басмаханәсендә эшләнде, 1922.– 130 б.

Рец.: Җәлал С. «Ярдәм» мәҗмугасы / С. Җәлал // Татарстан хәб.– 1922.– 6 февр.

Әдәби ярдәм мәҗмугасы. Икенче китап. Татар җөмһүриятендәге әдипләр, шагыйрьләр һәм нашир, матбагачыларның бер коллектив уларак хезмәт-ярдәмнәре белән чыга.– Казан: «Татарстан матбагасы», 1922.– 240 б.

Рец.: Атнагулов С. «Ярдәм мәҗмугалары» / С. Атнагулов // Татарстан.– 1922.– 2 июнь.

Бабич Ш. Шигырьләр мәҗмугасы. Беренче китап. Галимҗан Ибраһимов редакциясендә. Шагыйрьнең рәсеме һәм кыскача тәрҗемәи хәл-тәнкыйте белән / Ш. Бабич.– Казан: Татарстан Социал Советлар Җөмһүриятенең дәүләт нәшрияты, 1922.– 163 б.

Беренче баскыч эш мәктәпләренең өченче уку еллары өчен гамәли тел сабаклары (икенче китап). Сарыф-нәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар. Тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде.– Казан: Татарстан социал-советлар җөмһүриятенең дәүләт нәшере, 1922.– 79 б.

Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү. Гыйльми мәркәз хозурындагы тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1923.– 96 б.

Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү. Гыйльми мәркәз хозурындагы тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Икенче басма.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1924.– 110 б.

Беренче баскыч эш мәктәпләренең өченче уку еллары өчен гамәли тел сабаклары (икенче китап). Сарыф-нәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар. Тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Икенче басма.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1924.– 95 б.

Беренче баскыч мәктәпләрнең беренче һәм икенче уку еллары өчен гамәли тел сабаклары (1 нче китап). Дөрест язу кагыйдәләре, сарыфнәхүгә хәзерлек өчен мәсьәләләр, тикшерү һәм күнегү өчен мисаллар, сөйләү һәм өслүб куәләрен арттыру өчен рәсемнәр, мәүзугълар, планнар (төзәтелгән, арттырылган икенче басма). Татарстан Халык мәгариф комиссариаты янындагы Гыйльми мәркәз тарафыннан каралып басыла.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1924.– 74 б.

Беренче баскыч мәктәпләрнең соңгы сыйныфлары өчен гамәли тел сабаклары. Өченче китап. Гамәли сарыф-нәхү. Гыйльми мәркәз хозурындагы тел-әдәбият дәреслекләре хәзерләүче һәйәт тарафыннан төзелде. Өченче басма.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1925.– 99 б.

Каюм Насыйри мәҗмугасы. Вафатына егерме ел тулу мөнәсәбәте белән чыга. Редакторы: Һәйәт.– Казан: Т. С. С. Җ. дәүләт нәшрияты, 1922.– 160 б.

Троцкийның ленинизмга каршы көрәше. Мәкаләләр җыентыгы. Галимҗан Ибраһимов редакциясендә.– Казан: Татарстан матбугат һәм нәшрият комбинаты нәшере, 1924.– 152 б.

Шәрыкнең бөек революционеры Муллануp Вахитов. Мәҗмуга Октябрь революциясенең ике еллык бәйрәменә багышлана. Галимҗан Ибраһимов карамагында. Мәркәз мөселман хәрби һәйәт нәшере.– Казань: Тип. т-ва «Умид», 1919.– 100 б.

Рец.: Әдәбият дөньясында // Кызыл Армия.– 1919.– 12 окт.; Байчура Ш.М. Бөек революционер Мулланур иптәш Вахитов мәҗмугасе хакында / Ш. Байчура // Кызыл Армия.– 1919.– 25 нояб.

Рус телендә

Материалы по изучению Татарстана (Сборник статей). Вып. II / Под редакцией Г.Г. Ибрагимова и Н.И. Воробьева. Посвящается пятилетию Татарской С.С. Республики.– Казань: Восток, 1925.– 275 с.

III
Тормышы һәм иҗаты хакында

а) диссертацияләр

Адгамова Г.М. Проблема освобождения женщины в творчестве Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Г.М. Адгамова; КГУ им. В.И. Ульянова-Ленина.– Казань, 1963.– 23 с.

Газизова Ф.М. Язык и стиль прозы Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Ф.М. Газизова; ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова КФ АН СССР.– Уфа, 1975.– 33 с.

Гимадеев У.И. Публицистическая деятельность Галимджана Ибрагимова в период Великой Октябрьской революции и гражданской войны (1917–1920 годы): Автореф. дис… канд. филол. наук / У.И. Гимадеев; БГУ им. 40-летия Октября.– Уфа, 1967.– 19 с.

Кадыров О.Х. Романтизм Галимджана Ибрагимова (Творчество и эстетика): Автореф. дис… канд. филол. наук / О.Х. Кадыров; КГУ им. В.И. Ульянова-Ленина.– Казань, 1967.– 31 с.

Маннурова М.Ш. Интернациональные идеи и образы в татарском историко-революционном романе (Изображение русского революционера в романах Г. Ибрагимова, К. Наджми, И. Гази): Автореф. дис… канд. филол. наук / М.Ш. Маннурова; ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова КФ АН СССР.– Казань, 1971.– 21 с.

Мингазова Р.А. Руссоистские традиции в творчестве Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Р.А. Мингазова; ГОУ ВПО «КГУ им. В.И. Ульянова-Ленина».– Казань, 2009–26 с.

Мухаметшин Р.М. От революционного демократизма к марксизму-ленинизму (эволюция философских и общественно-политических взглядов Г. Ибрагимова): Автореф. дис… канд. филос. наук / Р.М. Мухаметшин; ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова КФ АН СССР.– Алма-Ата, 1983.– 22 с.

Поварисов С. Ш. Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка: Автореф. дис… д-ра филол. наук / С. Ш. Поварисов; БГУ.– Баку, 1990.– 43 с.

Садекова А. Х. Фольклор в эстетике Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / А. Х. Садекова; ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова КНЦ РАН.– Казань, 1992.– 22 с.

Саляхова З. Г. Натурализм в творчестве Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / З. Г. Саляхова; ГОУ ВПО «КГУ им. В. И. Ульянова-Ленина».– Казань, 2004.– 23 с.

Хайруллина Г. С. Переводы произведений Галимджана Ибрагимова на русский язык: поэтика и стиль: Автореф. дис… канд. филол. наук / Г. С. Хайруллина; ИМЛИ им. А. М. Горького.– М., 2001.– 15 с.

Хакимов Б. Э. Деятельность Галимджана Ибрагимова в области татарского языкознания: Автореф. дис… канд. филол. наук / Б. Э. Хакимов; ГОУ ВПО «КГУ им. В. И. Ульянова-Ленина».– Казань, 2005.– 29 с.

Хакимова Л. З. Формирование и эволюция общественно-политических и исторических взглядов Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / Л. З. Хакимова; ГОУ ВПО «КГУ им. В. И. Ульянова-Ленина».– Казань, 2004.– 26 с.

Хасанов М. Х. Творчество Галимджана Ибрагимова: Автореф. дис… канд. филол. наук / М. Х. Хасанов; КГУ им. В. И. Ульянова-Ленина.– Казань, 1961.– 15 с.

Хасанов М. Х. Эволюция творчества Г. Ибрагимова в послеоктябрьский период: Автореф. дис… д-ра филол. наук / М. Х. Хасанов.– М., 1971.– 38 с.

б) монографияләр, фәнни җыентыклар һәм әдәби әсәрләр

Татар телендә

Әхтәмов Ш. Мәктәптә Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү: әдәбият укытучылары өчен кулланма / Ш. Әхтәмов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1964.– 80 б.

Әхтәмов Ш. Ә. Галимҗан Ибраһимов мәктәптә: Әдәбият укытучылары өчен кулланма. Тулыландырылган икенче басма / Ш. Ә. Әхтәмов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1977.– 104 б.

Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) / Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– 196 б.

Рец.: Кутуй Г. Беренче / Г. Кутуй // Кызыл Татарстан.– 1928.– 7 март; Ф. «Галимҗан Ибраһимов» / Ф. // Безнең юл.– 1928.– 1 сан.– Б. 32; Ф. «Галимҗан Ибраһимов» / Ф. // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б.104; Tolmbaj Ƣ. «Ƣalimçan İbrahimof» çiьntьgndagь jalgьş həm doşman qaraşlar / Ƣ. Tolmbaj // Jaŋalif.– 1930.– № 5.– B. 70–73.

Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя

Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– 36 б.

Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– 424 б.

Рец.: Әпсәләмов Г. Хәзинә / Г. Әпсәләмов // Татарстан яшьләре.– 1967.– 16 февр.; «Г. Ибраһимов турында истәлекләр» исемле китап турында // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 65; Ибраһимов Й. Яңы китап / Й. Ибраһимов // Башҡортостан пионере.– 1967.– 12 март; Ибраһимов Ф. Укыгыз, рәхмәт әйтерсез! / Ф. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1967.– 19 февр.; Сафуанов С. Бөек әдипнең тере сыны / С. Сафуанов // Кызыл таң.– 1967.– 17 февр.

Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– 272 б.

Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– 58 б.

Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– 332 б.

Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– 192 б.

Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– 265 б.

Галимҗан Ибраһимов: тәрҗемәи хәле, истәлекләр, әсәрләр, анализ үрнәкләре, дәрес эшкәртмәләре, сценарийлар / Фәнни җитәкчесе Дания Заһидуллина, филология фәннәре докторы, профессор. Проект авторы һәм төзүчесе Талия Шакирова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2012.– 199 б.

Галимҗан Ибраһимовның иҗат дөньясында = В мире творчества Галимджана Ибрагимова.– Казан, 2012.– 375 б.

Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– 544 б.

Рец.: Акмал Н. Авыр юл сайлаганын белгән... / Н. Акмал // Мәд. җомга.– 2007.– 18 май.

Мөхәммәдова Г. Яшьлек көннәре: Повесть / Г. Мөхәммәдова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– 183 б.

Мөхәммәдова Г. Олы юл: Документаль повестьлар / Г. Мөхәммәдова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1987.– 376 б.

Мөхәммәдова Г. Олы юл: Документаль повесть / Г. Мөхәммәдова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1994.– 272 б.

Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– 368 с.

Поварисов С. Г. Ибраһимов стиленең үзенчәлекләре һәм аларны мәктәптә өйрәнү: (Методик кулланма) / С. Поварисов.– Уфа, 1974.– 163 б.

Рец.: Хаков В. Файдалы кулланма / В. Хаков // Совет Татарстаны.– 1975.– 5 июнь.

Поварисов С. Пәйгамбәр таңы / С. Поварисов.– Казан: Матбугат йорты, 1999.– 286 б.

Рец.: Гәрәева Г. «Пәйгамбәр таңы»н укыгач / Г. Гәрәева // Өмет.– 1996.– 8 февр.

Поварисов С. Күкнең җиденче катында / С. Поварисов.– Казан: Матбугат йорты, 1999.– 279 б.

Поварисов С. Оҗмахка бер адым / С. Поварисов.– Казан: Матбугат йорты, 2001.– 320 б.

Рец.: Асанбаев Н. С. Поварисов романы турында / Н. Асанбаев // Кызыл таң.– 2001.– 22 февр.; Асанбаев Н., Сафин Р. Алтын сүзләрдән коелган бөек образ / Н. Асанбаев, Р. Сафин // Кызыл таң.– 2002.– 6 авг.; Асанбаев Н. Алтын сүзләрдән коелган бөек образ / Н. Асанбаев // Кызыл таң.– 2002.– 8 авг.; Әдип гомеренең өч кыйссасы // Мәд. җомга.– 2003.– 4 апр.; Әүхәҙиева Р. Һәр юлынан моң аыла / Р. Әүхәҙиева // Башкортостан.– 2002.– 12 сент.; Бәхтизин Н., Гаскәров Р. Алтын куллы, алтын телле язучы / Н. Бәхтизин, Р. Гаскәров // Кызыл таң.– 2002.– 4 сент.; Бәширова И. Галимҗан Ибраһимов турында трилогия (авторның сәнгатьле сөйләм үзенчәлеге) / И. Бәширова // Фән һәм тел.– 2007.– № 2.– Б. 15–17; Габидуллина Ф. Халык рәхмәте / Ф. Габидуллина // Кызыл таң.– 2001.– 3 июль; Галиева Ф. Сәнгать дәрәҗәсендәге хезмәт / Ф. Галиева // Кызыл таң.– 2002.– 4 сент.; Карамова В. Әҙәбиәт баһаҙиры / В. Карамова // Башкортостан.– 2002.– 14 сент.; Кәбиров В. Оҗмахка бер адым калганда... / В. Кәбиров // Кызыл таң.– 2002.– 5 март; Магазов А. Күңелләре бер дулкынга көйләнгән / А. Магазов // Кызыл таң.– 2001.– 5 сент.; Магазов А. Когда

душевные порывы сливаются с силой небес (Трилогия Суфияна Поварисова – еще один шаг в развитии литературного процесса) / А. Магазов // Респ. Башкортостан.– 2002.– 6 сент.; Нигъмәтуллин Ә. Ҡаһарман тураһында ҡаһарман ижад / Ә. Нигъмәтуллин // Башҡортостан.– 2002.– 28 авг.; Раемгужина З. Написано сердцем / З. Раемгужина // Веч. Уфа.– 2002.– 7 сент.; Сагитов Т. Высокая проба / Т. Сагитов // Респ. Башкортостан.– 2002.– 11 сент.; Тагиров Т. Литературный подвиг / Т. Тагиров // Веч. Уфа.– 2002.– 14 авг.; Сагитов Т. Высокая проба / Т. Сагитов // Респ. Татарстан.– 2003.– 22 апр.; Сәлимгәрәева Б. Ана – алиһә / Б. Сәлимгәрәева // Өмет.– 2001.– 15 февр.; Тагиров Т. Сага о пророке / Т. Тагиров // Респ. Татарстан.– 2003.– 22 апр.; Таһиров Т. Таң-хәйран калдыра / Т. Таһиров // Кызыл таң.– 2001.– 18 гыйн.; Тимерғәлина Р. Яҙыусы образы / Р. Тимерғәлина // Башҡортостан.– 2002.– 12 сент.; Хәйруллина М. Бөек шәхескә рухи һәйкәл / М. Хәйруллина // Кызыл таң.– 2002.– 11 апр.; Хәйруллина М. Бер дәүрҙе эсенә алган трилогия / М. Хәйруллина // Башҡортостан.– 2002.– 21 авг.; Поварисов С. Ш. Г. Ибраһимов поэтикасында фразеология / С. Ш. Поварисов.– Уфа: БДУ, 2004.– 174 б.

Сафуанов С. Г. Галимҗан Ибраһимов һәм Башкортстан: «Әдәбияттан туган як белән бәйләп өйрәнү» фәне буенча кулланма / С. Г. Сафуанов.– Уфа: БашГПИ, 2000.– 51 б.

Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романы / Редакторы – филология фәннәре кандидаты доцент Я. Х. Агишев / М. Хәсәнов.– Казан, 1959.– 40 б.

Хәсәнов М. Х. Галимҗан Ибраһимов: Тормыш һәм иҗат юлы / М. Х. Хәсәнов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1964.– 332 б.

Рец.: Рамазанов Г. Язучы-көрәшче турында китап / Г. Рамазанов // Кызыл таң.– 1965.– 3 февр.; Мусин Ф. Җитди хезмәт / Ф. Мусин // Соц. Татарстан.– 1965.– 14 март; Мусин Ф. Путь Галимджана Ибрагимова / Ф. Мусин // Воп. литературы.– 1965.– № 5.– С. 235–237.

Хәсәнов М. Х. Галимҗан Ибраһимов: Тормыш һәм иҗаты турында очерк / М. Х. Хәсәнов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1967. – 27 б.

Башкорт телендә

Ғимаҙиев Ү. Ғалимьян Ибраһимов – журналист / Ү. Ғимаҙиев.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1967.– 150 б.

Рец.: Гәрәй Й. Галимҗан Ибраһимов – журналист / Й. Гәрәй // Кызыл таң.– 1968.– 28 авг.; Ғосман Х. Ғалимйән Ибраһимов – журналист / Х. Ғосман // Совет Башҡортостаны.– 1968.– 16 апр.; Рамазанов Г. Книга о публицистике писателя-классика / Г. Рамазанов // Сов. Башкирия.– 1968.– 12 сент.; Хисматов Р. Галимҗан Ибраһимов – журналист / Р. Хисматов // Кызыл таң.– 1968.– 17 февр.

Ғимаҙиев Ү. Талант һәм хеҙмәт (Ғалимьян Ибраһимов ижады тураһында әҙәби-публицистик мәҡәләләр) / Ү. Ғимаҙиев.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1982.– 160 б.

Рус телендә

Ахметова Д. И. Галимджан Ибрагимов в фотографиях / Д. И. Ахметова.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– 60 с.

Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– 50 с.

Галимджан Ибрагимов: Библиографический указатель (1907–1977) / Составители: Ф. Г. Габсалямова, У. И. Гимадиев.– Уфа, 1979.– 249 с.

Рец.: Гәрәй Й. Кирәкле китап / Й. Гәрәй // Кызыл таң.– 1980.– 28 февр.; Кәримуллин Ә. Әдип иҗатын өйрәнү юлында / Ә. Кәримуллин // Соц. Татарстан.– 1980.– 20 февр.

Галимджан Ибрагимов: В помощь учителю / сост. и авт. вступ. статьи В. Ю. Батырханова-Габидуллина (м. н. с.), Р. Ф. Набиуллина (учитель высшей категории).– Уфа: РИО РУНМЦ МО РБ, 2007.– 80 с.

Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– 336 с.

Ибрагимовские чтения: сб. материалов Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 125-летию писателя, ученого, публициста, общественного деятеля Г. Г. Ибрагимова (Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, МАОУ «Гимназия № 5», 16 марта 2012 года / Отв. ред. И. С. Насипов; зам. отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– 288 с.

Ибрагимовские чтения: сб. материалов Респ. науч.-практ. конф., посвящ. писателю, ученому, публицисту, общественному деятелю Г. Г. Ибрагимову (Россия, Республика Башкортостан, МАОУ «Гимназия № 5, г. Стерлитамак», 15 марта 2013 года / Отв. ред. И. С. Мансуров; зам. отв. ред. О. Ф. Николаева.– Стерлитамак: СФ БашГУ, 2013.– 244 с.

Ибрагимовские чтения: сб. материалов Респ. науч.-практ. конф., посвящ. писателю, ученому, публицисту, общественному деятелю Г. Г. Ибрагимову (Россия, Республика Башкортостан, МАОУ «Гимназия № 5, г. Стерлитамак», 16 марта 2016 года / Отв. ред. И. С. Мансуров; зам. отв. ред. О. Ф. Николаева.– Стерлитамак: СФ БашГУ, 2016.– 256 с.

Мухамедова Э. Большая жизнь / Э. Мухамедова.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1968.– 100 с.

Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. К. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– 190 с.

Поварисов С. Ш. Система образных средств в художественной прозе Г. Ибрагимова: Лексика / С. Ш. Поварисов.– Уфа: Изд-во Башкир. гос. ун-та, 1978.– 88 с.

Поварисов С. Ш. Язык и стиль прозы Г. Ибрагимова / С. Ш. Поварисов.– Уфа: БГУ, 1979.– 35 с.

Поварисов С. Ш. Система образных средств в художественной прозе Г. Ибрагимова: Фразеология / С. Ш. Поварисов.– Уфа: Изд-во Башкир. гос. ун-та, 1980.– 86 с.

Поварисов С. Ш. Поэтика художественной прозы Г. Ибрагимова: (Учебное пособие для студентов-филологов) / С. Ш. Поварисов. – Уфа: Изд-во Башкир. гос. ун-та, 1987. – 72 с.

Рец.: Псәнчин В. Проза шигърияте турында: (С. Поварисовның «Г. Ибраһимовның художестволы проза әсәрләренең шигърилеге» исемле китабы рус телендә чыкты) / В. Псәнчин // Кызыл таң. – 1989. – 19 февр.; Салихов Р. Эстетик йогынты серләре / Р. Салихов // Соц. Татарстан. – 1988. – 10 авг.; Сәлимгәрәева Б. Тел гәүһәрләре / Б. Сәлимгәрәева // Соц. Татарстан. – 1988. – 8 нояб.

Поварисов С. Ш. Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка / С. Ш. Поварисов.– Баку, 1990.– 43 с.

Поварисов С. Ш. Г. Ибрагимов и татарский литературный язык / С. Ш. Поварисов.– Уфа: БГУ, 1992.– 36 с.

Поварисов С. Ш. Роль Г. Ибрагимова в развитии татарского литературного языка: Учебное пособие / С. Ш. Поварисов.– Уфа: РИО БашГУ, 2003.– 200 с.

Поварисов С. Ш. Галимджан Ибрагимов и татарский литературный язык: Учебное пособие / С. Ш. Поварисов.– Уфа: РИЦ БашГУ, 2009.– 400 с.

Рец.: Мазин И. Хәзинәбезне саклаучы / И. Мазин // Мәд. җомга.– 2010.– 30 апр.

Поварисов С. Ш. Галимджан Ибрагимов – величайший мастер художественного слова / С. Ш. Поварисов.– Уфа: АН РБ, Гилем, 2012.– 376 с.

Рец.: Зәйнуллин М., Саньяров Ф. Татар әдәби теленә һәйкәл койды / М. Зәйнуллин, Ф. Саньяров // Кызыл таң.– 2012.– 9 июнь.

Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. С международным участием, посвящ. 125-летию государственного и общественного деятеля, языковеда и классика татарской литературы Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– 366 с.

Садекова А. Х. Фольклор в эстетике Галимджана Ибрагимова / Научный редактор: доктор филологических наук Ф. И. Урманчеев / А. Х. Садекова.– Казань, 1995.– 103 с.

Хакимова Л. З. Общественно-политические и исторические взгляды Галимджана Ибрагимова / Научный редактор доктор исторических

наук, профессор С.М. Михайлова / Л.З. Хакимова.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2007.– 119 с.

Хасанов М. Галимджан Ибрагимов: Краткий очерк жизни и творчества / Ответ. ред.– Р.Г. Бикмухаметов / М. Хасанов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1966.– 26 с.

Хасанов М. Галимджан Ибрагимов (О жизни и творчестве писателя) / М. Хасанов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1969.– 432 с.

Рец.: Гайнуллин М., Мухарямов М. Вклад в литературоведение / М. Гайнуллин, М. Мухарямов // Сов. Татария.– 1970.– 19 марта; Гыймадиев Ү. Бөек якташ турында зур фәнни хезмәт / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1970.– 11 июнь; И. Надиров // Совет мәктәбе.– 1970.– № 12.– Б. 57–58; Нуруллин И. Строитель социалистической культуры / И. Нуруллин // Воп. литературы.– 1971.– № 3.– С. 234–236; Разумневич В. Окрыленные революцией / В. Разумневич // Октябрь.– 1971.– № 4.– С. 214–218; Рамазанов Г. Книга о писателе / Г. Рамазанов // Сов. Башкирия.– 1970.– 19 февр.; Рамазанов Г. Писатель, ученый, революционер / Г. Рамазанов // Лит. газета.– 1970.– 19 авг.; Халит Г. Көрәшче әдип портреты / Г. Халит // Казан утлары.– 1970.– № 11.– Б. 109–115; Хәйри Х. Зур фәнни хезмәт / Х. Хәйри // Соц. Татарстан.– 1970.– 6 май; Хәйри Х. Зур фәнни хезмәт / Х. Хәйри // Хәйри Х. Иҗат чишмәләре: Тәнкыйть мәкаләләре, әдәби очерклар / Х. Хәйри.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– Б. 239–245.

Хасанов М. Галимджан Ибрагимов: Монография / М. Хасанов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1977.– 432 с.

Рец.: Мостафин Р. Галимҗан Ибраһимов турында яңа хезмәт / Р. Мостафин // Казан утлары.– 1978.– № 1.– Б. 152–155; Юзиев Н. Культурабыз тарихының якты сәхифәләре / Н. Юзиев // Совет мәктәбе.– 1978.– № 11.– Б. 60–61.

Хасанов М.Х. Писатель, ученый, революционер: Страницы жизни и творчества Галимджана Ибрагимова / Х.М. Хасанов.– М.: Гл. ред. вост. лит-ры изд-ва «Наука», 1987.– 318 с.

Язык и стиль прозы Г. Ибрагимова: Программа спецкурса / Составитель доц. Поварисов С.Ш.– Уфа, 1971.– 36 с.

Төрек телендә

Zaripova-Çetin Ç. Alimcan Ibrahimov'un eserlerinde Tatar, Başkurt ve Kazak türklerinin kültürel değerleri / Ç. Zaripova-Çetin.– Ankara: Bengü Publications, 2016.– 369 s.

КАТНАШ ТЕЛЛӘРДӘ

Татар һәм рус телләрендә

Галимджан Ибрагимов: «Я жизнь искал, смысла в жизни искал…» / Составители: Э. М. Галимзянова, Ф. Г. Файзуллина, Г. А. Хуснутдинова.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– 336 с.

Рухи мирас эзләнүләр һәм табышлар = Духовное наследие: поиски и открытия / Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2917.– Вып. 3.– 336 с.

в) мәкаләләр

Татар телендә

Tulumbajski Ƣ. İskrməgən ber uŋьq turnda / Ƣ. Tulumbajski // Bezneŋ jul.– 1929.– № 11.– B. 24–25.

Ədip Ƣalimçan İbrahimof Xezmət Batьrь // Kommuna. 1933.– 18 apr.

Ƣalimçan İbrahimof Məskəydə // Kommunist.– 1933.– 30 sint.

Ƣalimçan İbrahimof blən ocьraşu kicəse // Kommunist.– 1933.– 3 okt.

Bajan N. Ƣalimçan iptəş İbrahimof Qazanda / N. Bajan // Sovet ədəbiatь.– 1933.– № 8–9.– B. 88–90.

Ƣalimçan İbrahimof əsərləre SSSR xalqlar tellərendə // Sovet ədəbiatь.– 1935.– № 4–5.– B. 123.

Kanzafarof X. Ƣalimçan aƣa İbrahimof belən səjləşy / X. Kanzafarof // Kommuna.– 1935.– 5 apr.

Niƣməti Ƣ. Ƣ. İbrahimof həm anьŋ ədəbi içat julь / Ƣ. Niƣməti // Jaŋalif.– 1932.– № 8.– B. 77–88.

Səjfi-Qazanlь F. Hictən kic jaxşь. 3 ¼. təybə / F. Səjfi-Qazanlь // Jaŋalif.– 1928.– № 13–14.– B.18–20.

Səjfi-Qazannь F. «Ural» gəzete / F. Səjfi-Qazannь // Janalif.– 1932.– № 3.– B. 60–70.

Səjfi-Qazanlь F. Oktəbr revolytsiəsenə qədər tatar burƶua ədəbiatь / F. Səjfi-Qazanlь // Sovet ədəbiatь.– 1934.– № 7.– B. 111–124. [122–123]

Sovet Jazucьlarь Sojuzьnda // Qьzьl Tatarsatan.– 1934.– 5 iyun.

Şəhərttinef Ş. Çil timəgən ədəbiət utravь / Ş. Şəhərttinef // Kommuna.– 1930.– 25 apr.

Tatarstan Sovet Jazucьlarьnьŋ şəhər kyləmendə 4, 5, 7 həm 8 nce oktəbrdə ytkərelgən ƣөmumi çiьlьşьnьŋ qərarь // Sovet ədəbiatь.– 1937.– № 10.– B. 92.

Xalit Ƣ. Sovet matur ədəbiatь frontьnda kөrəş həm uŋьşlarnьŋ 20 jьlь / Ƣ. Xalit // Sovet ədəbiatь.– 1937.– № 10.– B. 76–77.

Xronika [«Тирән тамырлар» повестеның русча тәрҗемәсе чыгачагы тур.] // Jaŋalif.– 1931.– № 4.– B. 44.

Абай. Галимҗан иптәш Ибраһимов (20 еллык хезмәте мөнәсәбәте белән) / Абай // Сабан һәм чүкеч.– 1928.– 18 гыйнв.

Абдрахманова Э. Галимҗан Ибраһимов һәм аның авылдашы шагыйрь Салават Рәхмәтулла / Э. Абдрахманова // Проблемы изучения и

преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры, Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 310–311.

Абдуллин И. Әдипнең тагын бер хаты / И. Абдуллин // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 162–163.

Абдуллин Я. Галимҗан Ибраһимов һәм татарларда иҗтимагый фикер тарихы / Я. Абдуллин // Казан утлары.– 1978.– № 9.– Б. 136–142.

Абдуллин Я. Г. Ибраһимов: фикери һәм иҗади эволюциясе // Абдуллин Я. Милләт язмышы: уйланулар / Я. Абдуллин. – Казан: Фән, 1999. – Б. 130– 147.

Абдуллин Я. Г. Галимҗан Ибраһимов: фикри һәм иҗади эзләнүләр юлында / Я. Г. Абдуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 19–28.

Абдуллин Я. Галимҗан Ибраһимов: фикри һәм иҗади эзләнүләр юлында / Я. Абдуллин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 22–30.

Абдуллина Д. М. Истәлекләрдә Г. Ибраһимов шәхесе / Д. М. Абдуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 169–170.

Абдуллина Д. М., Мөхәрләмова Г. Н. Мәктәптә Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнү юллары / Д. М. Абдуллина, Г. Н. Мөхәрләмова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 51–56.

Абдуллина Д. М. Суфиян Поварисовның иҗат хәзинәсе һәм Г. Ибраһимов мирасын өйрәнүдәге эшчәнлеге / Д. М. Абдуллина // Фәнни Татарстан.– 2017.– № 1.– Б. 91–95.

Абдуллина Р. Бәхет йолдызың сүнмәсен / Р. Абдуллина // Мәгариф.– 2003.– № 4.– Б. 26–28.

Абдуллина Ф. А. Г. Ибраһимов әсәрләрендә мәгънәдәш сүзләр / Ф. А. Абдуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин,

филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 196–200.

Абдуллина Ф.А. Поэтик фикерләү остасы / Ф.А. Абдуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 119–120.

Абилов Ш. Әдәбиятыбыз баһадиры / Ш. Абилов // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Абушаев С. Г. Ибраһимов укыган иске мәдрәсәдә / С. Абушаев // Казан утлары.– 1987.– № 2.– Б. 167–170.

Агиш С. Галимҗан ага Ибраһимов / С. Агиш // Яшь юксыл.– 1928.– 11 март.

Агиш С. «Татар хатыны ниләр күрми?» / С. Агиш // Кызыл таң.– 1958.– 29 март.

Агиш С. Бер күрдем, һич онытмам / С. Агиш // Кызыл таң.– 1962.– 11 март.

Агиш С. Бер күрдем, һич онытмам / С. Агиш // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 216–218.

Айдашев Ф. Галимҗан ага Ибраһимов белән очрашуларым һәм бәйләнешләрем турында / Ф. Айдашев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек–хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 219–224.

Акбиев С. Г. Ибраһимов һәм дагстан халыклары әдәбияты / С. Акбиев // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 61–62.

Акмал Н. Әдип эзләре буйлап / Н. Акмал // Мәд. җомга.– 2007.– 23 март.

Акмал Н. Без белмәгән Ибраһимов / Н. Акмал // Мәд. җомга.– 2007.– 12 май.

Аккүбәков Р. Галимҗан Ибраһимов һәм Башкортстан / Р. Аккүбәков // Тулпар.– 2007.– № 2.– Б. 30–31.

Акъегет Р. «Нишләдем мин, нишләттеләр мине…» / Р. Акъегет // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 3–6.

Акъегет Р. Галимҗан Ибраһимов турында күренекле әдипләр / Р. Акъегет // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 94–97.

Алешова К. Г. Ибраһимовка багышлап / К. Алешова // Соц. Татарстан.– 1962.– 29 март.

Алиев У. Рухи көч бирделәр / У. Алиев // Татарстан яшьләре.– 1977.– 12 март.

Алиев У. Сафлык хисләре / У. Алиев // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Алиева Ә. Х. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романы турында замандашлары / Ә. Х. Алиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 64–67.

Алиева Ә. Х. XX йөз башы әдәби тәнкыйтендә «Яшь йөрәкләр» / Ә. Х. Алиева // Сулеймановские чтения (девятнадцатые): Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием «Сохранение татарского языка, фольклора, традиций и обычаев в современных условиях» (Тюмень, 20 мая 2016): Тр. и материалы / под общей ред. д-ра филол. наук, проф. Х. Ч. Алишиной.– Тюмень: Печатник, 2016.– Б. 98–102.

Алеева Ә. Х. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәрендә хатын-кыз азатлыгы һәм социаль аспектлар / Ә. Х. Алеева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 59–63.

Алишев С. Революцион хәрәкәт тарихчысы / С. Алишев // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Алишев С. Тарих фәненә өлеш: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / С. Алишев // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Алмаев Г. Галимҗан Ибраһимов турында хатирәләр (Воспоминания, посвященные памяти писателя Галимджана Ибрагимова) / Г. Алмаев // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 190–198.

Алпаров Г. Галимҗан Ибраһимов үзенең 20 еллык каләм хезмәт гомерендә ничек эшләп барды / Г. Алпаров // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 23–24.

Алюк Т. Онытылмас хатирәләр / Т. Алюк // Кызыл таң.– 1962.– 13 март.

Алюк Т. Онытылмас хатирәләр / Т. Алюк // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 180–182.

Аның турында замандашлары // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Аның турында рус галимнәре // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Аның яктысы барыбызга да җитә // Кызыл таң.– 1967.– 11 март.

Арзуманлы В. М. Галимджан Ибрагимов и Азербайджан / В. М. Арзуманлы // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. ма-

териаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 21–23.

Арсланов М. Г. «Новые люди» в постановке Мухтара Мутина / М. Г. Арсланов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 67–72.

Арсланов М. Г. Галимҗан Ибраһимов һәм милли театр үсеше / М. Г. Арсланов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 26–31.

Арсланов Г. Театр юлының якты маягы / Г. Арсланов // Мәд. җомга.– 2007.– 20 апр.

Арсланов М. Г. Проза һәм сәхнә: режиссер П. Исәнбәт сәхнәләштерүендә Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми?» повесте / М. Г. Арсланов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 54–56.

Асылгәрәев Ш. Н. Г. Ибраһимов татар хәрефе һәм имлясы турында / Ш. Н. Асылгәрәев // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 231–239.

Асылгәрәев Ш. Галимҗан Ибраһимовның татар имлясы өлкәсендәге эшчәнлеге / Ш. Асылгәрәев // Фән һәм тел.– 2007.– № 2.– Б. 11–15.

Асылгәрәев Ш. Олуг юбилей уңае белән / Ш. Асылгәрәев // Фән һәм тел.– 2007.– № 2.– Б. 3.

Атнагулов С. Җиңү артыннан җиңүләргә ирешә барабыз (Иптәш Галимҗан Ибраһимовның «Яңалиф» ягына күчү уңае белән) / С. Атнагулов // Jaŋalif.– 1928.– № 9–10.– Б. 1–2.

Атнагулов С. Безнең көннәр / С. Атнагулов // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев.

Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 215–222.

Ахунов Г. Язучы, дәүләт эшлеклесе, революционер / Г. Ахунов // Соц. Татарстан.– 1977.– 26 февр.

Афзалова Н. Тамырларың киткән тирәнгә / Н. Афзалова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 2.– Б. 20.

Әгъзәмов Ф. Уртак хәзинә: Г. Ибраһимов юбилее алдыннан / Ф. Әгъзәмов // Соц. Татарстан.– 1962.– 30 март.

Әгъзәмов Ф. Куан син, ялгыз каен / Ф. Әгъзәмов // Соц. Татарстан.– 1962.– 11 март.

Әгъзамов Ф. Ил язмышы – ир язмышы / Ф. Әгъзамов // Соц. Татарстан.– 1962.– 17 март.

Әгъзамов Ф. Матбугат теоретигы һәм тарихчысы / Ф. Әгъзамов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 42–46.

Әгъзәмов Ф. Алтын хәзинә / Ф. Әгъзәмов // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Әгълиуллина В. М. «Казакъ кызы» романының лексикасына кыскача күзәтү / В. М. Әгълиуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 254–255.

Әдәбият дөньясында [Г. Ибраһимов карамагында әзерләнгән «Шәрыкнең бөек революционеры Мулланур Вахитов» дигән китапның басылып чыгачагы тур.] // Кызыл Армия.– 1919.– 12 окт.

Әдәбият, культура мәйданында 20 ел эшләгән әдипкә // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Әдип иседе белән // Казан утлары.– 1967.– № 10.– Б. 156.

Әдип истәлегенә // Казан утлары.– 1970.– № 11.– Б. 189.

Әдип истәлегенә // Казан утлары.– 2009.– № 5.– Б. 190.

Әдип. Ихтиляль һәм татар әдәбияты // Эш.– 1920.– 20 гыйнв.

Әдип турында әдипләр // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 46–47.

Әдип хөрмәтенә // Татарстан яшьләре.– 1987.– 14 март.

Әдип юбилее // Соц. Татарстан.– 1966.– 19 июль.

Әдипнең бер хаты // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Әдипнең әдәби мирасы // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 45–46.

Әдипнең бер хаты // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Әдипнең күп томлыгын чыгаруга хәзерлек // Соц. Татарстан.– 1968.– 27 февр.

Әдипнең телеграммалары, яңа хатлары // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 142–145.

Әдипнең яңа табылган хатлары // Казан утлары.– 1976.– № 12.– Б. 137–149.

Әдипнең 8 томлыгы // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 38–39.

Әдһәмова Г. Х класста Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү / Г. Әдһәмова // Совет мәктәбе.– 1961.– № 4.– Б. 37–40.

Әдһәмова Г. Урта мәктәптә Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү / Г. Әдһәмова // Совет мәктәбе.– 1961.– № 4.– Б. 37–40.

Әдһәмова Г. «Җиләк җыйганда» / Г. Әдһәмова // Татарстан яшьләре.– 1962.– 24 февр.

Әдһәмова Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында хатын-кыз азатлыгы проблемасы / Г. Әдһәмова // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 125–132.

Әдһәмова Г. Төрле телләрдә / Г. Әдһәмова // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Әдһәмова Г. Язучы иҗатында яшьләр / Г. Әдһәмова // Татарстан яшьләре.– 1962.– 14 март.

Әдһәмова Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында хатын-кыз образлары / Г. Әдһәмова // Азат хатын.– 1962.– № 3.– Б. 22.

Әдһәмова Г. Бөек әдип / Г. Әдһәмова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 1.– Б. 42–45.

Әдһәмова Г. Киң дала – чал тарихның шаһите / Г. Әдһәмова // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 103–105.

Әдһәмова Г. «Тирән тамырлар» романының сюжет-композиция үзенчәлекләре / Г. Әдһәмова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 12.– Б. 28–31.

Әдһәмова Г. М. Коммунистик әхлак тәрбияләүдә әдәбият дәресләренең урыны һәм роле / Г. М. Әдһәмова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1971.– Б. 28–67.

Әдһәмова Г. Галимҗан Ибраһимов (Әдәби-музыкаль монтаж) / Г. Әдһәмова // Совет мәктәбе.– 1987.– № 2.– Б. 44–46.

Әдһәмова С. Г. Ибраһимов иҗатында хатын-кыз азатлыгы проблемасы / С. Әдһәмова // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 125–132.

Әдһәмова С. Галимҗан абый һәм аның белән узган көннәр турында / С. Әдһәмова // Совет әдәбияты.– 1965.– № 9.– Б. 136–143.

Әдһәмова С. Таләпчән һәм киң күңелле кеше / С. Әдһәмова // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 272–285.

Әдһәмова С. Галимҗан абый һәм аның белән бергә узган көннәр // Әдһәмова С. Хикәяләр. Истәлекләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1971.– Б. 72–95.

Әдһәмова С. Таләпчән һәм киң күңелле кеше / С. Әдһәмова // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– 296–307.

Әйди Т. И, кадерле як! / Т. Әйди // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 87–93.

Әйди Т. И, кадерле як! / Т. Әйди // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– 476–486.

Әминев А. Г. V класста әдәбият / А. Г. Әминев.– Казан, 1973.– Б. 39–46.

Әминев Г. Беренче һәм соңгы очрашу / Г. Әминев // Кызыл таң.– 1967.– 12 март.

Әмир М. Гүзәл тойгылар уятучы әдип / М. Әмир // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 75–77.

Әмир М. Гүзәл тойгылар уятучы әдип / М. Әмир // Әмир М. Үзебез турында: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре, чыгышлар / М. Әмир.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1971.– Б. 106–110.

Әмир М. Гүзәл тойгылар уятучы әдип / М. Әмир // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 413–415.

Әмиров Х. Г. Ибраһимов М.В. Фрунзе янында / Х. Әмиров // Кызыл таң.– 1967.– 14 март.

Әмирхан Ф. Көндәлек дәфтәреннән / Ф. Әмирхан // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 173–175.

Әмирхан Ф. Көндәлек дәфтәреннән / Ф. Әмирхан // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 225–226.

Әмирханов Р. Матурлык аша – көрәшкә: Г. Ибраһимовның тууына 90 ел / Р. Әмирханов // Соц. Татарстан.– 1977.– 5 март.

Әпсәләмов Г. Уйланулар (Галимҗан Ибраһимовның тууына 80 ел тулу алдыннан) / Г. Әпсәләмов // Соц. Татарстан.– 1966.– 13 нояб.

Әпсәләмов Г. Ул безне югары күтәрде / Г. Әпсәләмов // Соц. Татарстан.– 1977.– 6 март.

Әсфәндиярова А.Ф. С. Поварисов иҗатында Галимҗан Ибраһимов шәхесе / А.Ф. Әсфәндиярова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 180–182.

Әхәтов Г. Язучы фразеологиясенең кайбер үзенчәлекләре / Г. Әхәтов // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 157–159.

Әхәтов Г., Поварисов С. Поэтик фикерләү остасы: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 90 ел / Г. Әхәтов, С. Поварисов // Кызыл таң.– 1977.– 12 март.

Әхәтова З.Ф. Г. Ибраһимовның татар орфографиясе һәм фонетикасы өлкәсендәге эшчәнлеге / З.Ф. Әхәтова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 137–140.

Әхәтова З.Ф. Г. Ибраһимов хикәяләренең текст буларак оешу үзенчәлекләре («Диңгездә» хикәясе мисалында) / З Ф. Әхәтова // Г. Ибраһимов

мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 154–155.

Әхмәдиев Ш. Кодрәт / Ш. Әхмәдиев // Кызыл Армия.– 1919.– 19 июнь.

Әхмәдиев Ш. Галимҗан иптәш Ибраһимов / Ш. Әхмәдиев // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 6–12.

Әхмәдиев Ш. Галимҗан Ибраһимов юбилее уңае белән / Ш. Әхмәдиев // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Әхмәдиев Ш. Галимҗан иптәш Ибраһимов / Ш. Әхмәдиев // Әхмәдиев Ш. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре М. Әхмәдиева һәм С. Сабиров. Текстны хәзерләүче һәм аңлатмалар бирүче С. Сабиров / Ш. Әхмәдиев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1959.– Б. 252–260.

Әхмәдиев Ш. Якын иптәш / Ш. Әхмәдиев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 236–241.

Әхмәдиев Ш. Якын иптәш / Ш. Әхмәдиев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 265–268.

Әхмәдиева Л. Галимҗан Ибраһимов һәм Ибраһим Салахов / Л. Әхмәдиева // Шәһри Казан.– 1997.– 25 март.

Әхмәдуллин А. Г. Ибраһимов һәм татар драматургиясе / А. Әхмәдуллин // Соц. Татарстан.– 1967.– 18 март.

Әхмәдуллин А. Г. Ибраһимов һәм татар драматургиясе / А. Әхмәдуллин // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 141–146.

Әхмәдуллин А. Сәхнәдә яңа геройларга нигез салганда / А. Әхмәдуллин // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 38–41.

Әхмәдуллин А. Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнү мәсьәләләре / А. Әхмәдуллин // Мәгариф.– 2003.– № 7.– Б. 11–12.

Әхмәров Ш. Сөйләү ансат, эшләү читен / Ш. Әхмәров // Йолдыз.– 1911.– 29 нояб.

Әхмәров Ш. Габди әфәндегә / Ш. Әхмәров // Йолдыз.– 1911.– 8 дек.

Әхмәров Ш., Урманчиев Ә. Идарәгә мәктүб. Иҗабәт һәм дәгъвәт / Ш. Әхмәров, Ә. Урманчиев // Йолдыз.– 1911.– 19 дек.

Әхмәт Р. Исеме җисеменә тиң әдип / Р. Әхмәт // Шәһри Казан.– 2007.– 24 апр.

Әхмәтҗанов И. Язучы туган авылда / И. Әхмәтҗанов // Кызыл таң.– 1957.– 10 март.

Әхмәтҗанов М. Галимҗан Ибраһимовның автографлы китабы / М. Әхмәтҗанов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 81.

Әхмәтҗанов М. И. Галимҗан Ибраһимовның нәселе кайсы авылдан чыккан? / М. И. Әхмәтҗанов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор

К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 86–90.

Әхмәтҗанов М. Ибраһимов нәселе – Күлле Кимедән / М. Әхмәтҗанов // Шәһри Казан.– 2007.– 29 май.

Әхмәтҗанов М. Галимҗан Ибраһимов үтенече / М. Әхмәтҗанов // Шәһри Казан.– 2007.– 22 июнь.

Әхмәтҗанов М. Галимҗан Ибраһимовның бер автографлы китабы / М. Әхмәтҗанов // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 287–289.

Әхмәтзәки. Шәрекъкә гаид яңа әсәрләр / Әхмәтзәки // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 209–215.

Әхмәтова Д. И. Сынлы сәнгатьтә Галимҗан Ибраһимов образы / Д. И. Әхмәтова // Фәнни Татарстан.– 2017.– № 1.– Б. 99–103.

Әхтәмов Ш. X класста Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү тәҗрибәсеннән / Ш. Әхтәмов // Совет мәктәбе.– 1958.– № 9.– Б. 20–26.

Әхтәмов Ш. VI класста Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясен өйрәнү / Ш. Әхтәмов // Совет мәктәбе.– 1960.– № 7.– Б. 40–47.

Әхтәмов Ш. Замандашы сөйли / Ш. Әхтәмов // Кызыл таң.– 1962.– 13 март.

Әхтәмов Ш. Замандашлары истәлеге / Ш. Әхтәмов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 37–38.

Әхтәмова З. Р. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повестеның идея-эстетик үзенчәлекләре / З. Р. Әхтәмова // Яшь галимнәр һәм аспирантлар эшләре җыентыгы: Тел, әдәбият һәм халык иҗаты мәсьәләләре / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җаваплы мөхәррир), Р. Ф. Исламов (фәнни мөхәррир), Р. Ф. Фәттахова, З. З. Гыйләҗев (төзүче), А. Ә. Тимерханов.– Казан, 2007.– 4 чыг.– Б. 59–61.

Әхтәмова З. Р. Г. Ибраһимовның «Кызыл чәчәкләр» повестенда психологизм / З. Р. Әхтәмова // Яшь галимнәр һәм аспирантлар эшләре җыентыгы: Тел, әдәбият һәм халык иҗаты мәсьәләләре / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җаваплы мөхәррир), Р. Ф. Исламов (фәнни мөхәррир), Р. Ф. Фәттахова, З. З. Гыйләҗев (төзүче), А. Ә. Тимерханов.– Казан, 2007.– 4 чыг.– Б. 179–182.

Әһлиуллина Ә. Милләтнең алтын баганасына мәңгелек һәйкәл / Ә. Әһлиуллина // Кызыл таң.– 2000.– 24 май.

Бадыйкшан Л. Хәтер тәрәзәсе / Л. Бадыйкшан // Шәһри Казан.– 1997.– 12 март.

Бадыйкшан Л. «Мин аңа яшьтән үк гашыйк идем…» (Галимҗан Ибраһимовның хатыны Хәдичә Фәтхуллина сөйләгәннәрдән) / Л. Бадыйкшан // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 426–430.

Баимбитов Г. Тюркология съезды мәсьәләләре тирәсендә / Г. Баимбитов // Кызыл Татарстан.– 1926.– 9 апр.

Баимова А. Х., Абдрахманова Э. Ф. Җан да, кан да тартса / А. Х. Баимова, Э. Ф. Абдрахманова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 18–20.

Байторсын улы Ә. Галимҗан Ибраһимов төрек-татар уйчысы, төрек-татар белгече, төрек-татар язучысы / Ә. Байторсын улы // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 17–18.

Байтурсынов Ә. Галимҗан Ибраһимов – төрек-татар уйчысы, төрек-татар белгече, төрек-татар язучысы / Ә. Байтурсынов // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 260–264.

Байчура Ш. Бергә узган еллар: (Истә калганнар) / Ш. Байчура // Соц. Татарстан.– 1967.– 15 март.

Байчура Ш. Бергә узган еллар / Ш. Байчура // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 239–243.

Байчура Ш. Бергә узган еллар / Ш. Байчура // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 98–100.

Бакир Г. Таләпчән иде ул / Г. Бакир // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 март.

Бариева Г. Г. Галимҗан Ибраһимов иҗаты мәктәптә / Г. Г. Бариева // Материалы Междунар. науч.-практ. конф. «Народы России и Татарстана: возрождение и развитие» (Альметьевск, 19–21 апр. 2000): в 2 ч-х.– Альметьевск: Наза, 2000.– Ч. II.– Б. 106–109.

Бариева Э. Дәрестә әдәбият белеме материаллары / Э. Бариева // Совет мәктәбе.– 1981.– № 8.– Б. 22–24.

Барлык редакция һәм нәшриятларга // Кызыл Татарстан.– 1927.– 22 дек.

Барлык редакция һәм нәшриятларга // Безнең юл.– 1927.– № 12 (алгы тышлыкның эчке ягы).

Басыйрова Г. Сөекле язучыбызга багышлап / Г. Басыйрова // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Баттал Г. Миражга алданган язучы / Г. Баттал // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 446–456.

Баттал С. Олы көрәш юлында / С. Баттал // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 19–21.

Баттал С. Галимҗан Ибраһимов янында / С. Баттал // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 422–425.

Батталов Г. Рухыбызны ныгыта иде / Г. Батталов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 460–463.

Баһаветдинова Д. Г. Ибраһимовның яңа табылган фоторәсемнәре / Д. Баһаветдинова // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 41.

Баһаутдинова Д. Истәлекләр / Д. Баһаутдинова // Азат хатын.– 1977.– № 2.– Б. 17.

Баязитова Ф. С. Г. Ибраһимов әсәрләрендә этнографизмнар / Ф. С. Баязитова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 218–225.

Баязитова Ф. С. Г. Ибраһимов әсәрләрендә халык традицияләре лексикасы / Ф. С. Баязитова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 181–187.

Баязитова Ф. С., Гайниева А. Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә аш-су традицияләре лексикасы / Ф. С. Баязитова, А. Ф. Гайниева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 204–206.

Бәдертдинова Л. Ш. XX йөз башы татар прозасында «Морза кызы» образы / Л. Ш. Бәдертдинова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара

фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 139–141.

Бәдретдинов Р.Ф. Галимҗан Ибраһимов һәм Афзал Таһиров / Р.Ф. Бәдретдинов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 172–173.

Бәдигый Х. Тукай+Ибраһимов йолдызлыгы / Х. Бәдигый // Мәд. җомга.– 2012.– 27 апр.

Бәйрәм үткәч // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 27–28.

Бәшир З. Урта Азиядә Галимҗан Ибраһимов бәйрәменә хәзерлек / З. Бәшир // Кызыл Татарстан.– 1928.– 13 гыйнв.

Бәшири З. Замандашларым белән очрашулар (Язучы истәлекләре) / З. Бәшири.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1968.– Б. 58–68, 92, 154–156, 177–192, 236–240, 283–291.

Бәшир Ф. Ачыла тарих битләре… / Ф. Бәшир // Мирас.– 1997.– № 3.– Б. 5–7.

Бәшир Ф. Ачыла тарих битләре… [Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повесте тур.] / Ф. Бәшир // Әдәби мирас.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1997.– Дүртенче кит.– Б. 128–130.

Бәшир Ф. Егерме беренче ел авазы [Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повесте тур.] // Бәшир Ф. Сөйлә, каләм!: Әдәби уйланулар, тәнкыйть мәкаләләре, рецензияләр / Ф. Бәшир. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2001. – Б. 71–76.

Бәшири З. Истә калганнар / З. Бәшири // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 26–31.

Бәширов Г. Сүнмәс иҗат / Г. Бәширов // Совет Татарстаны.– 1957.– 13 март.

Бәширов Г. Соңгы очрашу / Г. Бәширов // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Бәширов Г. Соңгы очрашу / Г. Бәширов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 321–326.

Бәширов Г. Соңгы очрашу / Г. Бәширов // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Бәширов Г. Әдәбиятыбызның аксакалы / Г. Бәширов // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 72–75.

Бәширов Г. «Тирән тамырлар» романында – сурәт-сүз / Г. Бәширов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 29–31.

Бәширов Г. Әдәбиятыбызның аксакалы // Бәширов Г. Бүген дә, иртәгә дә (Әдәби тәнкыйть, публицистика, истәлекләр).– Казан: Татар. кит. нәшр., 1974.– Б. 146–151.

Бәширов Г. Йолдыздай балкып / Г. Бәширов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 16–18.

Бәширов Г. Соңгы очрашу / Г. Бәширов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 328–332.

Бәширов Ф. Егерме беренче ел авазы / Ф. Бәширов // Казан утлары.– 1991.– № 1.– Б. 171–173.

Бәширов Ф. К. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повестында халык фаҗигасе / Ф. К. Бәширов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 95–98.

Бәширова И. «Тирән тамырлар» романында сүз-сурәт / И. Бәширова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 29–31.

Бәширова И. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясендә тел-стиль үзенчәлекләре / И. Бәширова // Совет мәктәбе.– 1971.– № 9.– Б. 30–31.

Бәширова И. Б. XIX гасыр ахыры – XX йөз башы татар әдәби теле һәм Галимҗан Ибраһимов иҗаты / И. Б. Бәширова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 193–203.

Бәширова И. Б. Г. Ибраһимов әсәрләренең телен мәктәптә укыту мәсьәләсенә карата… / И. Б. Бәширова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 121–127.

Бәширова И. Б. Суфиян Поварисовның Г. Ибраһимов турындагы трилогиясе: авторның сәнгатьле сөйләм үзенчәлеге / И. Б. Бәширова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 187–190.

Бәширова И. Б. Төрки-татар әдәби тел нәзарияте: Галимҗан Ибраһимов иҗаты / И. Б. Бәширова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 26–34.

«1905 нче ел революциясендә татарлар» // Мәгариф.– 1925.– № 10–11.– Б. 190.

1925–26 нчы ел өчен Татарстан Җөмһүриятенең нәшрияты планы // Мәгариф.– 1925.– № 9.– Б. II–XVI.

«Безнең көннәр» // Ирек.– 1917.– 18 авг.

[Белдерү. Г. Ибраһимовның «Кара маяклар яки ак әдәбиятлар» дигән китабы басылып чыгуы тур.] // Азат Себер.– 1924.– 17 июль.

[Белдерү. Г. Ибраһимовның 20 еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт юбилеенә багышланган мәҗмуганың басылып чыгуы тур.] // Кызыл Татарстан.– 1928.– 15 февр.

Белдерү [Г. Ибраһимовның 20 еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт юбилеенә багышланган тантаналы җыелыш тур.] // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

[Белдерү. Башкорт дәүләт труппасы тарафыннан Г. Ибраһимовның «Яңа кешеләр» дигән драмасын сәхнәгә куячагы тур.] // Яңа авыл.– 1928.– 14 март.

[Белдерү. Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» дигән китабы басылып чыгуы тур.] // Кызыл Татарстан.– 1928.– 27 дек.

[Белдерү. 17 мартта Башкортстан дәүләт педагогия институтында Г. Ибраһимовның тууына 110 ел тулуга багышланган республика гыйльми конференциясе тур.] // Өмет.– 1997.– 15 март.

Беренче тюркология корылтае һәм аның тикшергән мәсьәләләре // Кызыл Татарстан.– 1926.– 11 июль.

Бикбулатов Г. Күргәзмә оештырылды / Г. Бикбулатов // Кызыл таң.– 1967.– 2 март.

Бикбулатов М. Атаклы язучы турында / М. Бикбулатов // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 109–112.

Бикбулатов М. Атаклы язучы турында / М. Бикбулатов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 94–98.

Бикбулатов М. Атаклы язучы турында / М. Бикбулатов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 125–128.

Бикмөхәммәт Р. Поэзиябезнең сулмас чәчәкләре (Традицион образларны өйрәнү тәҗрибәсеннән) / Р. Бикмөхәммәт.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1960.– Б. 52–59.

Бикмурзин Ә. Уфада / Ә. Бикмурзин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 78–87.

Бикмурзин Ә. Уфада / Ә. Бикмурзин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 109–117.

Бикмурзин Ә. Ш. Манат, М. Вахитов һәм Г. Ибраһимов / Ә. Бикмурзин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 118–119.

Бикташев А. Тәнкыйть тирәсендә / А. Бикташев // Кояш.– 1915.– 13, 14 авг.

Бикташев А. Тәнкыйть тирәсендә / А. Бикташев // Казан утлары.– 1999.– № 7.– Б. 167–170.

Биктимерова Т. Хәнифәме, Мәстүрәме? / Т. Биктимерова // Казан утлары.– 1998.– № 12.– Б. 175–177.

Биктимерова Т., Миңнуллин Ф. Ялтадан хатлар / Т. Биктимерова, Ф. Миңнуллин // Мәд. җомга.– 2011.– 24 июнь.

Бороздин И. Н. Г. Ибраһимов белән очрашулар / И. Н. Бороздин // Совет әдәбияты.– 1957.– № 12.– Б. 25–27.

Бороздин И. Н. Г. Ибраһимов белән очрашулар / И. Н. Бороздин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 206–210.

Бороздин И. Г. Ибраһимов белән очрашулар / И. Бороздин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 251–254.

Бөдәйли М. Сирәк очрый торган талант / М. Бөдәйли // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 176–179.

Бөек әдип турында // Совет мәктәбе.– 1967.– № 2.– Б. 15.

Бөек әдипкә багышлап // Казан утлары.– 2007.– № 4.– Б. 190.

Бөек әдипне хөрмәтләп // Казан утлары.– 2007.– № 6.– Б. 188.

Бөек язучыга багышланган күргәзмә // Татарстан яшьләре.– 1957.– 13 март.

Бөтенрусия мөселманнарының икенче съездына катнашкан вәкилләр // Корылтай.– 1917.– 8 авг.

Булатов Ә. Г. Ибраһимов – В. И. Ленин әсәрләрен тәрҗемә итү комиссиясе председателе / Ә. Булатов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 17.

Булатова Ә. К. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә күчерелмә мәгънәле сүзләр кулланылышы («Кызыл чәчәкләр» повесте буенча) / Ә. К. Булатова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 251–252.

Булатова М. Р. Г. Ибраһимов әсәрләрендә иске язма тел һәм җирле сөйләш үзенчәлекләренә күзәтүләр / М. Р. Булатова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Меж-

дунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 80–85.

Вагыйзов С. Галимҗан Ибраһимов – башлангыч классларда / С. Вагыйзов // Мәшһүр татар галимнәре: мәкаләләр, истәлекләр / Төзүчеләр: Р.Ә. Шакирҗанов, А.И. Нарбеков, Ф.Р. Шакирҗанов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2011.– Б. 260–263.

Вафина А.М. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәрендә хатын-кыз язмышы / А.М. Вафина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 85–88.

Вахитов Ә. Галимҗан Ибраһимов һәм башкорт романы / Ә. Вахитов // Кызыл таң.– 1967.– 6 март.

Вәгыйзов С. Галимҗан Ибраһимов – башлангыч классларда / С. Вәгыйзов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 1.– Б. 21–25.

Вәзиева Җ. Галимҗан Ибраһимов / Җ. Вәзиева // Азат хатын.– 1962.– № 3.– Б. 20–21.

Вәзиева Җ. Зур язучы турында кечкенә хатирә / Җ. Вәзиева // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 231–235.

Вәзиева Җ. Революцион көрәш юлы: Галимҗан Ибраһимовның тууына 80 ел / Җ. Вәзиева // Азат хатын.– 1967.– № 1.– Б. 11–12.

Вәзиева Җ. Үлемсез кеше / Җ. Вәзиева // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 43–45.

Вәзиева Җ. Күренекле педагог / Җ. Вәзиева // Соц. Татарстан.– 1967.– 17 март.

Вәзиева Җ. Зур язучы турында кечкенә хатирә / Җ. Вәзиева // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 261–264.

Вәли Х. Галимҗан Ибраһимовның әдәби үсүе / Х. Вәли // Кызыл Татарстан.– 1927.– 16 дек.

Вәли Х. «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» (Г. Ибраһимовның беренче әсәре) 1907–1927 / Х. Вәли // Безнең юл.– 1927.– 12 сан.– Б. 35–38.

Вәли Х. Галимҗан Ибраһимовның әдәби үсүе / Х. Вәли // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 264–268.

Вәлиди Җ. Әдәби мосахәбә / Җ. Вәлиди // Татарстан хәб.– 1922.– 5 март.

Вәлиди Җ. Аңларга тырыштык, аңлый алмадык… (Г. Ибраһимовка ачык хат) / Җ. Вәлиди // Татарстан хәб.– 1922.– 10 март.

Вәлиди Җ. Җавап түгел / Җ. Вәлиди // Безнең байрак.– 1923.– 8 май.

Вәлиди Җ. Галимҗан Ибраһимовның тел мәйданындагы хезмәтләре / Җ. Вәлиди // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗ-

тимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 131–142.

Вәлиди Җ. Аңларга тырыштык, аңлый алмадык… (Г. Ибраһимовка ачык хат) / Текстны Д. Абдуллина әзерләде / Җ. Вәлиди // Шәһри Казан.– 1993.– 17 апр.

Вәлиди Җ. Әдәби мөсахәбә («Татарстан хәб.», 5 / III-1922, № 54 (431); Аңларга тырыштык, аңлый алмадык (Галимҗан иптәш Ибраһимовка җавап) («Татарстан хәб.», 10 март 1922, № 59 (436); Җавап түгел («Безнең байрак», 8 май 1923, № 16 (36) / Җ. Вәлиди // Казан утлары.– 1997.– № 10.– Б. 132–136.

Вәлиди Җ. Галимҗан Ибраһимовның тел мәйданындагы хезмәтләре / Җ. Вәлиди // Фән һәм тел.– 2007.– № 2.– Б. 4–10.

Вәлидов Җ. Шәрыктан – гарепкә / Җ. Вәлидов // Аң.– 1916.– № 2.– Б. 34–38; – № 3.– Б. 47–51; – № 4.– Б. 68–72.

Вәлиев З. Милли мәдәниятне яклап / З. Вәлиев // Казан утлары.– 1992.– № 3.– Б. 155–156.

Вәлиев М. Ф. Якты маяк / М. Ф. Вәлиев // Казан утлары.– 1977.– № 10.– Б. 163–168.

Вәлиева М. З. Г. Ибраһимов хикәяләрендә җөмлә төзелеше / М. З. Вәлиева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 225–228.

Вәлиева М. З. Г. Ибраһимов әсәрләрендә дезидератив исемнәрнең кулланылышы / М. З. Вәлиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 235–237.

Вәлитов Г. Телебез үсешендә тарихи борылыш / Г. Вәлитов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 12–14.

Вәлиуллин Г. Галимҗан Ибраһимовка багышланган кичә / Г. Вәлиуллин // Кызыл таң.– 1957.– 14 март.

Габәй. Тәнкыйтьчеләребез арасында / Габәй // Шура.– 1915.– № 1.– Б. 11–15.

Габдерәшитов Н. «Олаучы» белән очрашу / Н. Габдерәшитов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 150–153.

Габдерәшитов Н. «Олаучы» белән очрашу / Н. Габдерәшитов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 196–199.

Габбасова К. А. Г. Ибраһимов әсәрләрендә табигать концепциясе / К. А. Габбасова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 151–152.

Габидов Х. 20 еллык хезмәт туе / Х. Габидов // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 5–6.

Габидуллина Ф. Г. Ибраһимовның «Яз башы» хикәясе / Ф. Габидуллина // Мәгариф.– 2000.– № 12.– Б. 22–23.

Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимов һәм Г. Исхакый романнарында шәхес һәм җәмгыять проблемасы / Ф. И. Габидуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 143–148.

Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимов иҗатында шәхес язмышы / Ф. И. Габидуллина // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 54–58.

Габидуллина Ф. И. «Яшь йөрәкләр» романының жанр үзенчәлеге / Ф. И. Габидуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 124–128.

Габидуллина Ф. И., Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның романтик хикәяләрендә табигать һәм кеше мөнәсәбәте / Ф. И. Габидуллина, Р. Ә. Минһаҗева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 156–157.

Габидуллина Ф. И., Җундибаева А. К. Флүн Мусин хезмәтләрендә Г. Ибраһимов / Ф. И. Габидуллина, А. К. Җундибаева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 88–95.

Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романы: жанр үзенчәлекләре / Ф. И. Габидуллина // Фәнни Татарстан.– 2017 – № 1.– Б. 74–79.

Габитова Ә. Г. Ибраһимовның морфология өлкәсендәге эшчәнлеге / Ә. Габитова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 30–32.

Гади Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында типлар эволюциясе / Г. Гади // Мәгариф.– 1927.– № 2.– Б. 24–32.

Газиева З. Г. Ибраһимов әсәрләрендә персонажлар теле / З. Газиева // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 17–19.

Газиз Г. «Тарих гомуми» тәнкыйтенә бер караш / Г. Газиз // Шура.– 1912.– № 10.– Б. 170–172.

Газиз Г. Яшь әдәбиятыбызда «Яшь йөрәкләр» (Тәнкыйть) / Г. Газиз // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 201–209.

Газизова Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә пейзаж / Ф. Газизова // Совет мәктәбе.– 1972.– № 10.– Б. 29–31.

Газизова Ф. Г. Ибраһимов иҗатында хикәяләү стиленең кайбер үзенчәлекләре / Ф. Газизова // Совет мәктәбе.– 1975.– № 10.– Б. 31–32.

Газизова Ф. М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә чагыштыру, эпитет һәм метафора / Ф. М. Газизова // Татар теле һәм әдәбияты / Редакторлары: Х. Р. Курбатов, Ф. М. Мусин.– Казан, 1976.– Бишенче кит.– Б. 63–75.

Газизова Ф. М. Г. Ибраһимов әсәрләрендә сүз кулланылышы / Ф. М. Газизова // Татар теленең лексикология һәм лексикография мәсьәләләре.– Казан, 1976.– Б. 160–172.

Гайнан К. Авылларда Галимҗан ага Ибраһимовның юбилеен үткәрү турында / К. Гайнан // Кызыл Татарстан.– 1928.– 19 гыйнв.

Гайнанов Р. Галимҗан Ибраһимов «Әльислахта» / Р. Гайнанов // Казан утлары.– 1968.– № 9.– Б. 94–97.

Гайнанов Р. Олы мирасны барлаганда: Г. Ибраһимовның тууына 85 ел тулу уңае белән / Р. Гайнанов // Соц. Татарстан.– 1972.– 12 март.

Гайнетдинов А. М. Г. Ибраһимов һәм Г. Тукай мөнәсәбәтләре турында / А. М. Гайнетдинов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 166–168.

Гайнетдинов А. Бөекләр арасын ни бозган / А. Гайнетдинов // Мәд. җомга.– 2012.– 2 нояб.

Гайнетдинов А. М. Галимҗан Ибраһимовның бөек остазы / А. М. Гайнетдинов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 95–100.

Гайнетдинов М. Халыклар дуслыгы җырчысы / М. Гайнетдинов // Совет мәктәбе.– 1976.– № 12.– Б. 27–28.

Гайнетдинов М. В. Г. Ибраһимов һәм Ф. Кәрими / М. В. Гайнетдинов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 55–61.

Гайнетдинов М. Фатих Кәрими һәм Галимҗан Ибраһимов / М. Гайнетдинов // Ватаным Татарстан.– 1987.– 24 май.

Гайнетдин М. Фатих Кәрими һәм Галимҗан Ибраһимов // Гайнетдин М. Гасырлар мирасы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2004. – Б. 131–137.

Гайнетдинов Ш. Халыклар дуслыгы җырчысы (Г. Ибраһимовның 90 еллыгы алдыннан) / Ш. Гайнетдинов // Совет мәктәбе.– 1976.– № 12.– Б. 27–28.

Гайнетдинова А. Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә конверсивлар һәм аларның кулланылыш үзенчәлекләре / А. Ф. Гайнетдинова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 127–130.

Гайнетдинова А. Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә исемләшкән сүзләр һәм аларның кулланылыш үзенчәлекләре / А. Ф. Гайнетдинова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профес-

сор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 215–218.

Гайнуллина Г. Р. Ә. Еники һәм Г. Бәширов тәнкыйтендә Г. Ибраһимов шәхесенә караш / Г. Р. Гайнуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 100–103.

Гайнуллина Г. Р. Г. Ибраһимовның «Табигать балалары» хикәясендә сюжет структурасы / Г. Р. Гайнуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 159–161.

Гайсин Г. Бәхетле минутлар / Г. Гайсин // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 51–52.

Гайфуллина Ф. Ә. Г. Ибраһимовның башлангыч чор әдәби тәнкыйть эшчәнлеге / Ф. Ә. Гайфуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 136–138.

Гали Г. Г. Ибраһимов һәм бездә әдәбият белеме // Гали Г. Сайланма әсәрләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 202–211.

Гали М. Галимҗан Ибраһимов һәм бездә әдәбият белеме // Гали М. Сайланма әсәрләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 202–211.

Гали М. «Тирән тамырлар» турында // Гали М. Сайланма әсәрләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 212–225.

Галиев Г. «Ак әдәбиятлар» хакында доклад / Г. Галиев // Татарстан.– 1924.– 24 апр.

Галиев Г. Г. Тукай шигырьләре / Г. Галиев // Кызыл Татарстан.– 1926.– 29 авг.

Галиев Г. Бер мәдәни бәйрәм алдыннан (Галимҗан Ибраһимовның XX еллык хезмәт бәйрәменә) / Г. Галиев // Безнең юл.– 1927.– 11 сан.– Б. 19–20.

Галиев Г. Галимҗан Ибраһимов һәм бездә әдәбият белеме / Г. Галиев // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 121–130.

Галиев Г. Күңелдә калганнар / Г. Галиев // Яшь ленинчы.– 1977.– 12 март.

Галиева Д. Г. Ибраһимовның «Яңа кешеләр» драмасында күтәрелгән проблемалар / Д. Галиева // Татар теле һәм әдәбияты: үткәне, бүгенгесе һәм киләчәге: укучыларның III Бөтенрәсәй фәнни-гамәли конф. материаллары (Алабуга, 21 ноябрь, 2014 ел) / Җаваплы мөхәррир Нигамаев А. З., тарих фәннәре кандидаты, доцент, татар һәм чагыштырма филология факультеты деканы. Редколлегия: Әхмәдгалиева Г. Г., филология фәннәре кандидаты, доцент; Габидуллина Ф. И., филология фәннәре кандидаты, доцент; Галләмов Ф. Г., филология фәннәре докторы, профессор; Даутов Г. Ф., филология фәннәре кандидаты, доцент; Камаева Р. Б., филология фәннәре кандидаты, доцент; Мирсиапова Л. Р., филология фәннәре кандидаты, доцент; Мөхәммәтҗанова А. Х., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хәйруллина Ә. С., филология фәннәре кандидаты; Саттарова Г. Г., ассистент.– Алабуга: КФУның Алабуга ин-ты нәшр., 2014.– Б. 42–44.

Галиева З. Сөекле язучыбызга багышлап / З. Галиева // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Галиева Э. Р. Галимҗан Ибраһимовның әдәби тәнкыйть мәкаләләрендә эстетик карашларның чагылышы (тууына 115 ел тулу уңае белән) / Э. Р. Галиева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 85–94.

Галиева Э. Р. Галимҗан Ибраһимовның татар мәдәнияте тарихындагы роле / Э. Р. Галиева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 229–234.

Галеева Э. Р. Г. Сәгъди, Г. Нигъмәти хезмәтләрендә Г. Ибраһимовның иҗат концепциясе / Э. Р. Галеева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 51–54.

Г. Ибраһимов исеме бирелде // Соц. Татарстан.– 1987.– 7 апр.

Г. Ибраһимов истәлегенә // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 март.

Г. Ибраһимов истәлегенә багышлап // Кызыл таң.– 1961.– 19 март.

Г. Ибраһимов кичәсе // Соц. Татарстан.– 1967.– 15 март.

Г. Ибраһимов турында // Соц. Татарстан.– 1977.– 22 май.

Г. Ибраһимов юбилее // Казан утлары.– 1967.– № 5.– Б. 156–158.

Г. Ибраһимов юбилее алдыннан // Соц. Татарстан.– 1962.– 7 март.

Г. Ибраһимов юбилеен каршылап // Казан утлары.– 1966.– № 11.– Б. 156.

Г. Ибраһимовка багышланган кичә // Совет Татарстаны.– 1957.– 14 март.

Г. Ибраһимовка багышланган тантана // Соц. Татарстан.– 1977.– 15 март.

Г. Ибраһимовның И. Н. Бороздинга язган хатлары // Совет әдәбияты.– 1957.– № 12.– Б. 28–29.

Г. Ибраһимовның дусты Хәлиулла Еникеев белән төшкән рәсеме Киевта. Беренче мәртәбә матбугатта чыга // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 22.

Г. Ибраһимовның В. И. Ленин белән очрашуына бәйле документлар // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 64–65.

Г. Ибраһимовның малае Рөстәмнең рәсеме // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 50.

Г. Ибраһимовның тууына 80 ел // Казан утлары.– 1967.– № 2.– Б. 3.

Г. Ибраһимовның яңа табылган хатлары [Хәлим Искәндәревкә, Мөхәммәд Таһировка] // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 78–80.

Галимҗан әфәнде Ибраһимовның истигъфа һәм отпускасы // Тормыш.– 1917.– 10 февр.

Галимҗан Ибраһимов [Киевтән Казанга кайтуы тур.] // Йолдыз.– 1913.– 23 июнь.

Галимҗан Ибраһимов [үз авылыннан Казанга килүе тур.] // Йолдыз.– 1913.– 19 сент.

Галимҗан Ибраһимов [Сухумига сәфәре тур.] // Йолдыз.– 1914.– 11 март.

Галимҗан Ибраһимов // Азат хатын.– 1977.– № 3.– Б. 17.

Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) // Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: Биобиблиографик белешмә / Редакцион коллегия: Т. Миңнуллин, Ф. Миңнуллин, Ә. Кәримуллин, С. Хәким, Г. Шәрәфетдинов, Н. Юзиев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1986.– Б. 194–200.

Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) // Татар драматурглары: биобиблиографик белешмәлек / Төз. Ф. Ганиева, Ф. Яруллина, А. Саттарова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007 – Б. 103–106.

Галимҗан Ибраһимов // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 91–93.

Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) // Тулпар.– 2012.– № 1.– Б. 42–43.

Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) // Заһидуллина Д. Ф., Йосыпова Н. М. XX гасыр татар әдәбияты тарихы: дәреслек / Д. Ф. Заһидуллина, Н. М. Йосыпова.– Казан: Казан ун-ты, 2011.– 1 нче китап: XX йөзнең беренче яртысында татар әдәбияты.– Б. 89–105.

Галимҗан Ибраһимов анкетасы // Казан утлары.– 1974.– № 3.– Б. 165.

Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең яңа басмасы // Совет әдәбияты.– 1956.– № 10.– Б. 126–127.

Галимҗан Ибраһимов белән Кәрим Тинчурин хатлары // Совет әдәбияты.– 1962.– № 9.– Б. 635–636.

Г. Ибраһимов исеме бирелде // Казан утлары.– 1987.– № 6.– Б. 188.

Г. Ибраһимов истәлегенә // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 март.

Г. Ибраһимов истәлегенә багышлап // Кызыл таң.– 1962.– 19 март.

Галимҗан Ибраһимов кичәсе // Казан утлары.– 1969.– № 6.– Б. 192.

Г. Ибраһимов кунакка дәште // Казан утлары.– 1997.– № 8.– Б. 191.

Галимҗан Ибраһимов турында // Казан утлары.– 1977.– № 8.– Б. 189.

Галимҗан Ибраһимов турында әдипләр // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Галимҗан Ибраһимов турында галимнәр һәм әдипләр // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 3–5.

Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр, хатлары (Үлүенә 25 ел тулу уңае белән) // Казан утлары.– 1963.– № 1.– Б. 107–120.

Галимҗан Ибраһимов турында күренекле әдипләр // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 94–97.

Галимҗан Ибраһимов хатлары // Совет әдәбияты.– 1956.– № 10.– Б. 75–78.

Галимҗан Ибраһимов хатлары // Совет әдәбияты.– 1957.– № 3.– Б. 49–62.

Галимҗан Ибраһимов хаты // Соц. Татарстан.– 1965.– 4 июль.

Галимҗан Ибраһимов юбилее // Ялкын.– 1928.– 11 февр.

Галимҗан Ибраһимов юбилее // Яңа авыл.– 1928.– 14 март.

Галимҗан Ибраһимов юбилеен билгеләп үтү турында // Совет мәктәбе.– 1966.– № 8.– Б. 61.

Г. Ибраһимов юбилеен билгеләп үтү турында // Совет мәктәбе.– 1987.– № 1.– Б. 18–19.

Галимҗан Ибраһимов юбилеен каршылап // Казан утлары.– 1966.– № 11.– Б. 156–157.

Галимҗан Ибраһимовка 70 яшь // Совет әдәбияты.– 1957.– № 3.– Б. 49–50.

Галимҗан Ибраһимовка багышланган кичә // Совет Татарстаны.– 1957.– 14 март.

Г. Ибраһимовның Бөре шәһәрендә яшәүче укытучы В. Гыйльмияровка 1918 елда биргән автографы // Кызыл таң.– 1967.– 11 март.

Галимҗан Ибраһимовның 20 еллыгын үткәрү турында // Сабанчы.– 1928.– 16 февр.

[Г. Ибраһимовның 20 еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт юбилеена багышланган тантаналы җыелыш хакында белдерү] // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Галимҗан Ибраһимовның И. Н. Бороздинга язган хатлары // Совет әдәбияты.– 1957.– № 12.– Б. 28–29.

Галимҗан Ибраһимовның зуррак әсәрләре // Безнең юл.– 1927.– № 12.– Б. 34–35.

Галимҗан Ибраһимовның туган авылында // Казан утлары.– 1987.– № 9.– Б. 190.

Г. Ибраһимовның тууына 70 ел тулуны искә алу // Совет әдәбияты.– 1957.– № 4.– Б. 126.

Г. Ибраһимовның тууына 80 ел. Автобиография // Совет әдәбияты.– 1967.– № 2.– Б. 15–17.

Галимҗан Ибраһимовның 80 еллыгын уздыру турында // Соц. Татарстан.– 1966.– 9 май.

Г. Ибраһимовның 100 еллыгына // Казан утлары.– 1987.– № 6.– Б. 187–188.

Галимҗан Ибраһимовның яңа табылган хаты // Казан утлары.– 1966.– № 12.– Б. 124–125.

Галимҗан иптәш Ибраһимов // Азат хатын.– 1927.– № 16.– Б. 4.

Галимҗан иптәш Ибраһимовның 20 еллык юбилее // Кызыл Татарстан.– 1928.– 14 март.

Галимҗанова Л. Ул бүген дә яши / Л. Галимҗанова // Шәһри Казан.– 2012.– 20 апр.

Галимҗанова Э. М. Фазыл Туйкин шигырьләре турында Галимҗан Ибраһимов / Э. М. Галимҗанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 116–117.

Галимҗанова Э. М. Галимҗан Ибраһимов һәм вакытлы матбугат / Э. М. Галимҗанова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 103–106.

Галимов Д. Г. Ибраһимов һәм балалар әдәбияты / Д. Галимов // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 42–43.

Галимова А. 20 еллар җәдитчелек историографиясе (Җ. Вәлиди, Г. Ибраһимов, Г. Гобәйдуллин хезмәтләре) / А. Галимова // Казан дәүләт университеты татар филологиясе һәм тарихы факультеты укытучыларының фәнни язмалары (2002) / Фәнни мөхәррир – проф. Гыйләҗев И. А. Төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан, 2002.– Б. 352–356.

Галимова Ф. А. Мәктәптә һәм урта махсус уку йортларында Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнүнең торышы: заман һәм проблемалар / Ф. А. Галимова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ири-

сов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 102–107.

Галимуллин Ф. Чын интернационалист: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Ф. Галимуллин // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Галимуллин Ф. Г. Ибраһимовның иҗат ысулы / Ф. Галимуллин. Эзләнү вакыты.– Казан: Мәгариф, 2005.– Б. 179–185.

Галимуллин Ф. Г. Егерменче еллар мохите һәм Г. Ибраһимов / Ф. Г. Галимуллин // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 16–23.

Галимуллин Ф. Г. Егерменче елларның беренче яртысында иҗтимагый-әдәби мохит һәм Галимҗан Ибраһимов / Ф. Г. Галимуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 46–54.

Галимуллин Ф. Татарның Гали җанлы Галимҗаны / Ф. Галимуллин // Мәд. җомга.– 2012.– 23 март.

Галимуллин Ф. Г. Егерменче-утызынчы елларда Галимҗан Ибраһимовның эстетик эволюциясе / Ф. Г. Галимуллин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 23–25.

Галимуллин Ф. Дала рухы ирек даулый / Ф. Галимуллин // Мәд. җомга.– 2013.– 19 июнь.

Галимуллин Ф. Г. Газиз Гобәйдуллин һәм Галимҗан Ибраһимов: сәяси һәм эстетик каршылыклар / Ф. Г. Галимуллин // Ислам и тюркский мир: проблемы образования, языка, литературы, истории и религии: материалы VIII Междунар. тюркологич. конф. (Россия, Республика Татарстан, г. Елабуга, 22 апреля 2016 г.) / Отв. ред. А. З. Нигамаев.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2016.– Б. 100–103.

Галимуллин Ф. Г. «Безнең юл» журналы һәм Галимҗан Ибраһимов / Ф. Г. Галимуллин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со

дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 34–40.

Галимуллин Ф. «Безнең юл» журналы һәм Галимҗан Ибраһимов / Ф. Галимуллин // Казан утлары.– 2017.– № 5.– Б. 150–155.

Галин Г. Якташыбызның якты истәлеге / Г. Галин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 416–421.

Галиуллин Р. Р. Детектив әсәр үрнәге буларак Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романы / Р. Р. Галиуллин // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 81–84.

Галиуллин Р. Р. Татар детективы «Тирән тамырлар» белән бай / Р. Р. Галиуллин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 133–135.

Галиуллин Р. Р. Социалистик реализмның детектив формага йогынтысы (Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романы мисалында) / Р. Р. Галиуллин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 106–112.

Галиуллин Т. Н. Галимҗан Ибраһимов мирасында әдәбият белеме мәсьәләләре / Т. Н. Галиуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 54–61.

Галиуллин Т. Г. Ибраһимов һәм әдәбият белеме мәсьәләләре / Т. Галиуллин // Мәйдан.– 2007.– № 3.– Б. 156–160.

Галиуллин Т. Н. Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге әдәбият белеме / Т. Н. Галиуллин // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кан-

дидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 5–11.

Галиуллин Т. Н. Г. Ибраһимов мирасында әдәби тәнкыйть / Т. Н. Галиуллин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 18–21.

Галиуллина Г. Р. Галимнең татар теле лексикологиясе өлкәсендәге эшчәнлегенә бер караш / Г. Р. Галиуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 199–200.

Галләм. Бәйрәм үткәч / Галләм // Безнең юл.– 1928.– № 2.– Б. 27–28.

Галләмов Ф. Г. Г. Ибраһимов әсәрләрендә гомумиләштерүче сүзле тиңдәш кисәкләрнең кулланылу үзенчәлекләре / Ф. Г. Галләмов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 112–118

Ганиева-Гыйниятуллина А. Ф. «Яшь йөрәкләр» романының фәлсәфи-психологик үзенчәлекләре / А. Ф. Ганиева-Гыйниятуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 118–122.

Ганиева Р. Галимҗан Ибраһимов Киевтә / Р. Ганиева // Кызыл таң.– 1967.– 19 февр.

Ганиева Р. Галимҗан Ибраһимов һәм Көнчыгыш әдәбиятлары / Р. Ганиева // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 134–141.

Ганиева Р. Тирән тамырлар: Язучы Г. Ибраһимовның иҗатын мәктәптә өйрәнү / Р. Ганиева // Мәгърифәт.– 1997.– 14 март.

Ганиева Р. Галимҗан Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясе // Ганиева Р. Татарская литература: традиции, взаимосвязи / Ответственный редактор: доктор филологических наук, профессор Х. Ю. Миннегулов / Р. Ганиева.– Изд-во Казан. ун-та, 2002.– Б. 224–231.

Ганиева Р. К. Галимҗан Ибраһимовның романтик эстетикасы / Р. К. Ганиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани,

З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 32–35.

Ганиева Р.К., Сәйфуллина Р.И. Кол Гали, Галимҗан Ибраһимов, Шәрәф Мөдәррис иҗатларында акыл һәм хис культының чагылыш үзенчәлеге / Р.К. Ганиева, Р.И. Сәйфуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 88–91.

Ганиева Ф. Тарихи романнарда вакыйгалар һәм характерлар берелеше / Ф. Ганиева // Поэтика современной татарской прозы: Межвуз. сб. науч. тр.– Казань, 1984.– Б. 92–109.

Гарәфетдинов Р. Язучы абый. Г. Ибраһимовның тууына 80 ел / Р. Гарәфетдинов // Ялкын.– 1967.– № 3.– Б. 26–27.

Гарәфетдинов Р. Документлар сөйли / Р. Гарәфетдинов // Соц. Татарстан.– 1967.– 8 март.

Гарипова Ф. Дөрестән дә яман чүл икән / Ф. Гарипова // Мәгариф.– 1991.– № 1.– Б. 17–18.

Гарипова Ф.Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында тел-сурәтләү чаралары һәм географик атамалар кулланылышы / Ф.Г. Гарипова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 200–202.

Гарифуллин В.З. Галимҗан Ибраһимовның публицистикасының текст төзелеше / В.З. Гарифуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 167–172.

Гарифуллин В. З. Галим, әдип һәм журналист // Гарифуллин В.З. Милләт мәгълүматтан башлана: Фәнни мәкаләләр җыен.– Казан: Казан дәүләт ун-ты нәшр., 2008.– Б. 52–57.

Гарифуллин Д. Әдип – «Галия» мәдрәсәсендә: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Д. Гарифуллин // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Гарифуллин Д. Истәлекле рәсем / Д. Гарифуллин // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Гасрый Н. Әдәбият мәйданында / Н. Гасрый // Эшче.– 1926.– 20 гыйнв.

Гатауллин Р. Бөек әдип турында, шагыйрь турында / Р. Гатауллин // Яшь ленинчы.– 1987.– 11 март.

Гаташ Р. Бөек әдип, шагыйрь әдип / Р. Гаташ // Шигърият, синең хакка!– Казан: Мәгариф, 2003.– Б. 81–83.

Гафиятуллина Н. Гаугалы «Мөгаллимә» / Н. Гафиятуллина // Заман-Татарстан.– 1998.– 13 февр.

Гаффар Ә. Мәңгелек замандаш / Ә. Гаффар // Татарстан яшьләре.– 1977.– 12 март.

Гаффаров Ә. Казандагы рус матбугатында Г. Ибраһимовның кайбер әдәби әсәрләре турында фикер-тәнкыйтьләр / Ә. Гаффаров // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Гаффаров Ә. Исемдә калганнардан / Ә. Гаффаров // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 48.

Гаффаров Ә. Казандагы рус матбугатында Г. Ибраһимовның кайбер әдәби әсәрләре турында фикер-тәнкыйтьләр / Ә. Гаффаров // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 272–276.

Гафуров Ә. Казандагы урыс матбугатында Г. Ибраһимовның кайбер әдәби әсәрләре турында кайбер тәнкыйтьләр / Ә. Гафуров // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Гафурова Г. Галимҗан Ибраһимов турында / Г. Гафурова // Азат хатын.– 1984.– № 12.– Б. 22–23.

Гафурова Ф. А. Г. Ибраһимов хикәяләрендә бала образы / Ф. А. Гафурова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 161–162.

Гәрәева Г. Ф. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясе / Г. Ф. Гәрәева // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 26–27.

Гәлләмова Л. Г. Ибраһимов әсәрләрендә рус алынмалары / Л. Гәлләмова // Казан дәүләт университеты татар филологиясе һәм тарихы факультеты укытучыларының фәнни язмалары (2002) / Фәнни мөхәр-

рир – проф. Гыйләҗев И. А. Төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан, 2002.– Б. 371–372.

Гәрәева Г. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясендә эпитетлар / Г. Гәрәева // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1993.– Б. 43–45.

Гәрәева Г. Ф. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясенә салынган эчтәлек // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 174–175.

Гәрәй Й. Бөек язучының туган якларында / Й. Гәрәй // Кызыл таң.– 1967.– 16 февр.

Гәрәй Й. Ул зур әдип, яхшы кеше иде / Й. Гәрәй // Кызыл таң.– 1967.– 14 март.

Гәрәй Й. Галимҗан Ибраһимов эзеннән / Й. Гәрәй // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 466–476.

Гилазов Т. Ш. Г. Ибраһимовның рухи мирасында ислам дине һәм мәдәнияте мәсьәләләре / Т. Ш. Гилазов // Тюркский мир и исламская цивилизация: проблемы языка, литературы, истории и религии: IX Междунар. тюркологич. конф. (Россия, Республика Татарстан, г. Елабуга, 13–14 апреля 2018 г.) / Редакционная коллегия: кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Даутов Гумар Фильгизович; кандидат исторических наук, доцент кафедры всеобщей и отечественной истории Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Нигамаев Альберт Зуфарович; доктор филологических наук, доцент кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Камаева Рима Бизяновна; кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Хайруллина Альфира Салихзяновна.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018.– Б. 442–445.

Гимадиев Ү. Үлемсез иҗат / Ү. Гимадиев // Кызыл таң.– 1967.– 31 март.

Гозәеров Б. Хәтердә калганнардан / Б. Гозәеров // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 132–136.

Гозәеров Б. Хәтердә калганнар / Б. Гозәеров // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 247–252.

Гозәеров Б. Хәтердә калганнардан / Б. Гозәеров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 273–278.

Гомәр Г. Әдип белән очрашулар / Г. Гомәр // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 257–262.

Гомәр Л. Әдип һәм көрәшче / Л. Гомәр // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 183–195.

Гомәр Л. Әдип һәм көрәшче / Л. Гомәр // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 231–239.

Гомәр Л. Төп җитәкче Г. Ибраһимов иде / Л. Гомәр // Казан утлары.– 2006.– № 2.– Б. 14.

Гомәров Л. Ул зур җәмәгать эшлеклесе иде / Л. Гомәров // Казан утлары.– 1967.– № 2.– Б. 103–104.

Гомәрев Л. Гыйльми үзәктә эшләү еллары / Л. Гомәров // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 42–43.

Госман Х. Бөек Октябрь революциясе һәм гражданнар сугышы чорында татар поэзиясе / Х. Госман.– Казан ун-ты нәшр., 1960.– Б. 11, 47, 59, 62–63, 73, 76, 104, 113, 119, 167, 173–174, 179.

Гумир. Егерме еллык хезмәт туе. Галимҗан Ибраһимов һәм аның хезмәтләре / Гумир // Крестьян гәзите.– 1928.– 3 март.

Гыйззәт Г. Гарәпме, латинмы? / Г. Гыйззәт // Кызыл Татарстан.– 1926.– 28 март.

Гыйззәтуллин Н. Бер рәсемнең тарихы / Н. Гыйззәтуллин // Азат хатын.– 1967.– № 3.– Б. 11.

Гыйззәтуллин Н. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / Н. Гыйззәтуллин // Татар әдипләре, мәгърифәтчеләре (XX йөз башы). Биобиблиографик сүзлек / Фәнни редактор: Зөфәр Рәмиев, филология фәннәре докторы.– Казан, 2005.– Б. 95–97.

Гыйззәтуллина Ф. Г. Әдәбият теориясенә нигез салганда… (Г. Ибраһимовның «Әдәбият кануннары» хезмәте) / Ф. Г. Гыйззәтуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 159–164.

Гыйлаҗев З. З. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романына цензура бәяләмәсе / З. З. Гыйлаҗев // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 156–159.

Гыйлаҗев Т. Ибраһимовның эстетикасында Г. Тукай иҗаты / Т. Гыйлаҗев // Фән һәм мәктәп = Наука и школа.– 1998.– № 7–8.– Б. 183–186.

Гыйләҗев Т. Ибраһимовның эстетикасында Г. Тукай / Т. Гыйләҗев // Фән һәм мәктәп = Наука и школа.– 1999.– № 7–8.– Б. 183–186.

Гыйлаҗев Т. Ш. Г. Ибраһимовның «Татар шагыйрьләре» һәм әдәби-тәнкыйди фикер / Т. Ш. Гыйлаҗев // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 99–106.

Гыйлаҗев Т. Ибраһимов эстетикасында Тукай / Т. Гыйлаҗев // Гыйлаҗев Т. Ш. Әдәби мирас: тарих һәм заман / Т. Ш. Гыйлаҗев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2005.– Б. 23–27.

Гыйлаҗев Т. Галимҗан Ибраһимовның «Татар шагыйрьләре» китабы һәм әдәби-тәнкыйди фикер / Т. Гыйлаҗев // Гыйлаҗев Т. Ш. Әдәби мирас: тарих һәм заман / Т. Ш. Гыйлаҗев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2005.– Б. 27–34.

Гыйлаҗев Т. Галимҗан Ибраһимов // Гыйлаҗев Т. Татар әдәбияты. XX гасыр башы: Лекцияләр, гамәли дәресләр, тестлар / Т. Гыйлаҗев.– Казан: Мәгариф, 2007.– Б. 42–47.

Гыйлаҗев Т. Ш. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романы һәм гыйльми, әдәби-тәнкыйди фикер / Т. Ш. Гыйлаҗев // Фәнни язмалар – 2008 / Фәнни мөхәррир проф. Гыйләҗев И. А. Җаваплы мөхәррир һәм төзүче доц. Юсупова Ә. Ш.– Казан: Ихлас, 2010.– Б. 66–73.

Гыйлаҗев Т. Ш. Г. Ибраһимовның татар әдәби тәнкыйтен формалаштыру һәм үстерүдәге роле (1910 еллар тәнкыйте мисалында) / Т. Ш. Гыйлаҗев // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 56–59.

Гыйлаҗев Т. Ш. Ибраһимов Галимҗан Гыйрфан улы (1887–1938) / Т. Ш. Гыйлаҗев // Габдулла Тукай. Энциклопедия / Баш мөхәррир З. З. Рәмиев.– Казан: Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институты, 2016.– Б. 276–277.

Гыйлаҗев Т. Ш. Г. Ибраһимов – язучы, галим һәм дәүләт эшлеклесе / Т. Ш. Гыйлаҗев // Tatarica.– 2017.– № 1 (8).– Б. 171–177.

Гыйлаҗева Ч. Г. Ибраһимов иҗатында татар әдәбиятын чорларга бүлү мәсьәләсе / Ч. Гыйлаҗева // Фәнни язмалар – 2001 / Җаваплы мөхәррир – профессор И. А. Гыйләҗев. Төзүче – доцент Ә. Ш. Юсупова.– Казан: РИЦ «Школа», 2002.– Б. 214–218.

Гыйләҗева Ч. М. Габдрахман Сәгъдинең әдәби-тарихи эзләнүләрендә Галимҗан Ибраһимов иҗаты / Ч. М. Гыйләҗева // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 94–98.

Гыйлаҗева Ч. М. Габдрахман Сәгъдинең әдәби-тарихи эзләнүләрендә Галимҗан Ибраһимов иҗаты / Ч. М. Гыйлаҗева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 114–116.

Гыйлаҗетдинова Г. М. Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» романының телен өйрәнү / Г. М. Гыйлаҗетдинова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 165–168.

Гыйльманов Д. Ш. Галимҗан Ибраһимовның октябрь инкыйлабына кадәр журналистика өлкәсендәге эшчәнлеге / Д. Ш. Гыйльманов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 98–102.

Гыйльманов Д. Ш., Гыйльманова Г. Д. Үз ялкынында дөрләп янган әдип / Д. Ш. Гыйльманов, Г. Д. Гыйльманова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 28–29.

Гыйльманов Д. Ш. Үз ялкынында дөрләп янган әдип / Д. Ш. Гыйльманов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 126–127.

Гыйльметдинов Җ. Зур язучылар арасында / Җ. Гыйльметдинов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 302–307.

Гыйльметдинов Җ. Зур язучылар арасында / Җ. Гыйльметдинов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 313–317.

Гыйльми үзәктә // Мәгариф.– 1925.– № 1–2.– Б. 171–179.

Гыйльми үзәктә // Безнең юл.– 1925.– № 5.– Б. 218.

Гыйльмияр В. Бөрегә барганда / В. Гыйльмияр // Кызыл таң.– 1967.– 2 март.

Гыйльмияр В. Якташыбыз турында якты хатирәләр / В. Гыйльмияр // Кызыл таң.– 1967.– 16 дек.

Гыймадиев Ү. Г. Ибраһимов – журналист / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 14 янв.

Гыймадиев Ү. Г. Ибраһимов – редактор / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 20 янв.

Гыймадиев Ү. Эшче хәбәрчеләрнең дусы һәм остазы / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 28 янв.

Гыймадиев Ү. Ялкынлы журналист / Ү. Гыймадиев // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 март.

Гыймадиев Ү. Безнең Бөек якташыбыз / Ү. Гыймадиев // Агитатор блокноты.– 1967.– № 4.– Б. 42–48.

Гыймадиев Ү. Г. Ибраһимов Башкортстан һәм башкорт әдәби теле турында / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 4, 7 март.

Гыймадиев Ү. Ялкынлы журналист: Г. Ибраһимовның тууына 80 ел тулу уңае белән / Ү. Гыймадиев // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 март.

Гыймадиев Ү. Үлемсез иҗат / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 31 март.

Гыймадиев Ү. Безнең Бөек якташыбыз / Ү. Гыймадиев // Агитатор блокноты.– 1967.– № 4.– Б. 42–48.

Гыймадиев Ү. Публицистик сүз остасы / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1967.– 1, 2 авг.

Гыймадиев Ү. Галимҗан Ибраһимов – «Чулпан» редакторы («Чулпан» газетасының чыга башлавына 50 ел тулу уңае белән) / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 18 янв.

Гыймадиев Ү. Бай мирас – халыкка / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 29 март.

Гыймадиев Ү. Илле ел элек / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 1 май.

Гыймадиев Ү. Кызыл разведчик. Гражданнар сугышы сәхифәләреннән / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 9 июль.

Гыймадиев Ү. Шифалы йогынтылар / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 12 нояб.

Гыймадиев Ү. Янып яшәгән кешеләр / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1968.– 8 дек.

Гыймадиев Ү. Бай мирас халыкка! / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1969.– 29 март.

Гыймадиев Ү. Балкып торган талант: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 90 ел / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1977.– 12 март.

Гыймадиев Ү. Октябрьга барганда. Алтмыш ел элек / Ү. Гыймадиев // Кызыл таң.– 1977.– 18 май.

Гыймадиев Ү. И. Бөек әдип, галим, революционер / Ү. И. Гыймадиев // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни

конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 3–6.

Гыймадиев Ү. И. Октябрьга барганда / Ү. И. Гыймадиев // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 51–56.

Гыймадиев Ү. Г. Ибраһимов – «Чулпан» редакторы / Ү. Гыймадиев // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 46–47.

Гыймадиев Ү. Бөек якташым / Ү. Гыймадиев // Яшь ленинчы.– 1987.– 4 апр.

Гыймадиев Ү. «Мин журналист» / Ү. Гыймадиев // Әйдә халыкка хезмәткә! – Казан: Татар. кит. нәшр., 1985.– Б. 170–188.

Гыймадиева В. И. Г. Ибраһимов әсәрләрендә керешмәләрнең кулланылу үзенчәлекләре / В. И. Гыймадиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 250–251.

Гыйниятуллина А. Ф. Г. Ибраһимовның инкыйлабка кадәрге иҗатында бәхет концепциясе / А. Ф. Гыйниятуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 138–142.

Гыйрфанов К. Ачык күңелле кеше / К. Гыйрфанов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 154–163.

Гыйрфанов К. Ачык күңелле кеше / К. Гыйрфанов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 199–203.

Дагҗи З. Авыру әдипне дәвалаганда / З. Дагҗи // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 327–330.

Дагҗи З. Авыру әдипне дәвалаганда / З. Дагҗи // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 333–335.

Даутов Г. Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә иҗтимагый вакыйгалар / Г. Ф. Даутов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология

фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент. – Яр Чаллы: НГПИ, 2007. – Б. 52–54.

Даутов Г. Ф., Әхмәдгалиева Г. Г. Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» романында татар милли мәгариф системасының бирелеше / Г. Ф. Даутов, Г. Г. Әхмәдгалиева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Б. 128–131.

Даутов Г. Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә иҗтимагый вакыйгалар / Г. Ф. Даутов // Тюркский мир и исламская цивилизация: проблемы языка, литературы, истории и религии: IX Междунар. тюркологич. конф. (Россия, Республика Татарстан, г. Елабуга, 13–14 апреля 2018 г.) / Редакционная коллегия: кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Даутов Гумар Фильгизович; кандидат исторических наук, доцент кафедры всеобщей и отечественной истории Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Нигамаев Альберт Зуфарович; доктор филологических наук, доцент кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Камаева Рима Бизяновна; кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Хайруллина Альфира Салихзяновна. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018. – Б. 123–124.

Даутов Р. Әдип һәм көрәшче (Галимҗан Ибраһимовның тууына 120 ел) / Р. Даутов // Мирас. – 2007. – № 3. – Б. 36–44.

Даутов Ш. Кырымда / Ш. Даутов // Совет әдәбияты. – 1962. – № 3. – Б. 120–124.

Даутов Ш. Кырымда / Ш. Даутов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1966. – Б. 263–271.

Даутов Ш. Кырымда / Ш. Даутов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – Б. 289–295.

Дәүләт С. Галимҗан Ибраһимов кем? / С. Дәүләт // Мәгариф. – 1928. – № 2. – Б. 33–34.

Дәүләтов И. (Мөгаллим). Мәҗит Гафури / И (Мөгаллим). Дәүләтов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – Б. 194–195.

Дәүләтшин К. С. Кискен яңарыш һәм традицияләр / К. С. Дәүләтшин // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин. – Уфа, 1987. – Б. 12–17.

Денмөхәммәтова Э. Н. Татар телендә гарәби чыгышлы фигыльләр һәм аларның Г. Ибраһимов әсәрләрендә кулланылышы / Э. Н. Денмөхәммәтова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 132–137.

Думави Н. «Шәрыктан – гарепкә» / Н. Думави // Аң.– 1916.– № 9.– Б. 157–159.

Еники Ә. Безне ул өйрәтте / Ә. Еники // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Еники Ә. Әдипнең терелеп кайтуы / Ә. Еники // Казан утлары.– 1966.– № 11.– Б. 100–111.

Еники Ә. Безне ул өйрәтте / Еники Ә. Хәтердәге төеннәр: Мәкаләләр, очерклар һәм истәлекләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1983.– Б. 7–9.

Еники Ә. [Сорауга җавап] / Ә. Еники // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 21–22.

Еники Ә. Әдипнең терелеп кайтуы / Ә. Еники // Мәд. җомга.– 1997.– 11 март.

Еники Ә. Кырымда, Галимҗан абый янында / Ә. Еники // Пионер.– 1997.– № 3.– Б. 8–9.

Журналда язышучылар // Мәгариф.– 1925.– № 1–2.– Б. 190.

Җаббарова Э. Ф. Галимҗан Ибраһимов һәм XX йөз башы татар әдәби теле / Э. Ф. Җаббарова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 218–219.

Җамалиева Л. Ф. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәрендә туй йоласының әдәби чагылышы / Л. Ф. Җамалиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 147–149.

Җамалиева Л. Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә татар фольклоры мәсьәләләре / Л. Ф. Җамалиева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 137–142.

Җаманаклы К. Әдипләр һәм галимнәр дөньясында / К. Җаманаклы // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 314–320.

Җәләева Д. Х. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә мәкальләр бирелеше / Д. Х. Җәләева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли

конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 152–153.

Җәләлиева М., Мортазина Ч. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә психологик анализ һәм аның характеры / М. Җәләлиева, Ч. Мортазина // Ученые записки Казан. гос. педагог. ин-та.– Вып. 106. Вопросы татарской литературы.– Казань, 1972.– Сб. 5.– Б. 61–81.

Җәләлиева М. Галимҗан Ибраһимовның Октябрь революциясенә кадәрге иҗатында кеше концепциясе (Образ һәм метод проблемасына карата) М. Җәләлиева // Татар әдәбияты мәсьәләләре. Җиденче җыен.– Казан, 1976.– Б. 59–82.

Җәләлиева М. Әдип иҗатында пейзаж (Г. Ибраһимовның 90 еллыгы алдыннан) / М. Җәләлиева // Совет мәктәбе.– 1976.– № 11.– Б. 17–20.

Җәләлиева М. Г. Ибраһимов иҗатында вакыт һәм пространство / М. Җәләлиева // Совет мәктәбе.– 1980.– № 12.– Б. 20–22.

Җәләлиева М. Ш. «Безнең көннәр» романының ике варианты / М. Ш. Җәләлиева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 75–85.

Җәләлиева М. Ш. Әдип Галимҗан Ибраһимов // Җәләлиева М. Ш. Әдәбиятыбызның җырлы чишмәләре.– Казан: Мәгариф, 2001.– Б. 15 –41.

Журналга язышучылар // Мәгариф.– 1925.– № 1–2.– Б. 190.

Зайдуллина Р. Д. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә фонетик һәм морфологик диалектизмнар / Р. Д. Зайдуллина // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 20–22.

Закирҗанов Ә. М. Г. Ибраһимовның «Яңа кешеләр» драмасында яңа чор иҗат концепциясе чагылышы / Ә. М. Закирҗанов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 67–69.

Закирҗанов Ә. Милләт каһарманы / Ә. Закирҗанов // Казан утлары.– 2012.– № 3.– Б. 144–146.

Закирҗанов Ә. М. Г. Ибраһимов һәм татар әдәбияты яңарышы / Ә. М. Закирҗанов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 146–149.

Закиров М. «Без түбәннән күтәрелдек»: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 120 ел / М. Закиров // Кызыл таң.– 2007.– 22 март.

Закиров Р. А. Г. Ибраһимов әсәрләрендә борынгы уйгур әдәби теле традицияләре (морфологик элементлар) / Р. А. Закиров // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 130–132.

Закиров Р. Ә. Г. Ибраһимов прозасында борынгы уйгыр әдәби теле элементлары / Р. Ә. Закиров // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 212–218.

Закиров Х. Галимҗан Ибраһимовның соңгы көннәре / Х. Закиров // Мәгърифәт.– 2000.– 18 нояб.

Закирова И. Г. Г. Ибраһимов әсәрләрендә туй алды йолалары / И. Г. Закирова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 105–106.

Закирова И. Г. Сабан туе бәйрәменең Г. Ибраһимов иҗатында чагылышы / И. Г. Закирова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 149–152.

Закирова Л. Р., Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимов әсәрләрендә өстәлмәләр һәм аларның лексик-семантик үзенчәлекләре / Л. Р. Закирова, Ф. И. Габидуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 153–155.

Закирова Р. «Тирән тамырлар» романын өйрәнгәндә мөстәкыйль эшләр / Р. Закирова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 28–29.

Заляллиева М. Г. Ибраһимовның Октябрь революциясенә кадәрге иҗатында кеше концепциясе (Образ һәм метод проблемасына карата) / М. Заляллиева // Казан дәүләт педагогия ин-ты Гыйльми язмалары.– № 159. Татар әдәбияты мәсьәләләре: мәкал. җыен.– Казан, 1976.– Җиденче җыен.– Б. 59–82.

Зарипов М. Васыять / М. Зарипов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 82–85.

Зарипов М. Татар прозасында тирән тамырлар: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 120 ел / М. Зарипов // Кызыл таң.– 2007.– 22 март.

Зарипов М. Васыять / М. Зарипов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 439–445.

Зарипова Л. Р. Г. Ибраһимов әсәрләрендә әхлакый кыйммәтләр / Л. Р. Зарипова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 192.

Зарипова Р. С. Г. Ибраһимовның башлангыч чор иҗатының кайбер үзенчәлекләре / Р. С. Зарипова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 139–142.

Зарипова Р. С. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәренең ике варианты / Р. С. Зарипова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 111–114.

Зарипова Р. Казах кызы, яки Татар хатыны ниләр күрми / Р. Зарипова // Мәд. җомга.– 2012.– 23 март.

Зарипова Р. С. Галимҗан Ибраһимовның 1917 елга кадәрге фәнни-тәнкыйди эшчәнлеге / Р. С. Зарипова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор),

М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 112–114.

Зарипова-Четин Ч. А. Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» романында казакъ халкының гореф-гадәтләре һәм мәдәни кыйммәтләре / Ч. А. Зарипова-Четин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 273–287.

З. Н. (Заһид Нуркин). Кем җинаяте? (Галимҗан Ибраһимовның «Яшьләр хәятеннән бер ләүхә»се мөнәсәбәте белән) / З. Н. (Заһид Нуркин) // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 229–233.

Заһидуллина Д. Г. Ибраһимов: әдәбиятны ничек укытырга? / Д. Заһидуллина // Татарстан.– 1996.– № 7.– Б. 54–59.

Заһидуллина Д. Ф. Татар әдәбияты теориясе һәм Г. Ибраһимов / Д. Ф. Заһидуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 28–35.

Заһидуллина Д. Атны ярату һәм югалту тарихы (Г. Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясен өйрәнү) / Д. Заһидуллина // Мәгариф.– 2007.– № 1.– Б. 9–10.

Заһидуллина Д. «Яшь йөрәкләр» романында милли фәлсәфә / Д. Заһидуллина // Мәгариф.– 2007.– № 3.– Б. 8–10.

Заһидуллина Д. Ф. Г. Ибраһимов хикәяләрендә дөнья сурәте / Д. Ф. Заһидуллина // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 23–29.

Заһидуллина Д. Ф., Юсупова Н. М. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) // Заһидуллина Д. Ф., Юсупова Н. М. XX гасыр татар әдәбияты тарихы: дәреслек / Фәнни редакторы – филол. фән. докторы, профессор Т. Н. Галиуллин.– Казан: Казан ун-ты, 2011.– 1 нче китап: XX йөзнең беренче яртысында татар әдәбияты.– Б. 89–105.

Заһидуллина Д. Язучы, галим, җәмәгать эшлеклесе: Г. Ибраһимовның тууына – 125 ел / Д. Заһидуллина // Мәгариф.– 2012.– № 2.– Б. 6–9; – № 3.– Б. 5–7.

Заһидуллина Д. Ф. Г. Ибраһимов – яңа әдәбият тудыручыларның берсе / Д. Ф. Заһидуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 9–11.

Заһидуллина Д. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / Д. Заһидуллина // Татар әдәбияты тарихы: сигез томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), М. Х. Бакиров, Ф. Г. Галимуллин, Р. Р. Галиуллин, Т. Н. Галиуллин, Р. К. Ганиева, Д. Ф. Заһидуллина, Х. Й. Миңнегулов, И. К. Сәгъдәтшин, Ф. Ф. Хәсәнова, Н. Ш. Хисамов. Төзүчесе һәм җаваплы мөхәррире Р. Ф. Рахмани. Томның фәнни мөхәррире Р. К. Ганиева.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2016.– 4 т.: XX йөз башы.– Б. 108–130.

Заһидуллина Д. Ф. Галимҗан Ибраһимов идеаллары: «Мин хәят эзләдем, хәятта мәгънә эзләдем…» / Д. Ф. Заһидуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 9–16.

Заһидуллина Д. Ф. «Казан утлары» журналы тарихына кайбер мәгълүматлар һәм Галимҗан Ибраһимов эшчәнлеге / Д. Ф. Заһидуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 142–146.

Заһидуллина Д. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / Д. Заһидуллина // Татар әдәбияты тарихы: сигез томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Ф. Г. Галимуллин, Р. Р. Галиуллин, Т. Н. Галиуллин, Р. К. Ганиева, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, И. К. Сәгъдәтшин. Төзүчесе һәм җаваплы мөхәррире Р. Ф. Рахмани. Томның фәнни мөхәррире Д. Ф. Заһидуллина. Томны әзерләүдә катнашучылар: Д. М. Абдуллина, А. Ф. Ганиева-Гыйниятуллина.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2017.– 5 т.: 1917–1956 еллар.– Б. 76–100 б.

Заһидуллина Д. Ф. Галимҗан Ибраһимовның тормыш юлы һәм киңкырлы эшчәнлеге (*«Мин үзем өчен яшәмәдем һәм яшәмәм!» Галимҗан)* / Д. Ф. Заһидуллина // Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, Ф. З. Яхин. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Г. Н. Зәйниева. Фәнни мөхәррире Ф. З. Яхин / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2018.– 1 т.: хикәяләр, роман.– Б. 13–61.

Заһидуллина Д. Ф. Әдәби тәнкыйтьне һәм сәнгать теориясен үстерү – милли мәдәният ихтыяҗы: Галимҗан Ибраһимов // Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Фәнни мөхәррире Т. Ш. Гыйлаҗев / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 6 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1910–1914).– Б. 9–27.

Заһидуллина Д. Ф. Галимҗан Ибраһимов – әдәбият теоретигы / Д. Ф. Заһидуллина // Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров, М. И. Ибраһимов. Томны төзүчеләр: Г. М. Ханнанова, З. Г. Мөхәммәтшин. Текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Кушымта һәм исемнәр күрсәткечен әзерләүче Г. М. Ханнанова. Фәнни мөхәррирләре: М. И. Ибраһимов, Ә. М. Закирҗанов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 7 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1915–1916).– Б. 9–29.

Заһидуллина Д. Ф. Галимҗан Ибраһимов – марксистик әдәбият фәне тудыруның үзәгендә // Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче Гөлназ Хөснетдинова. Фәнни мөхәррирләр: Ф. Г. Галимуллин, М. И. Ибраһимов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 8 т.: әдәбият һәм сәнгать турында мәкаләләр, хезмәтләр (1918–1933).– Б. 8–30.

Зәйдуллин Р. «Бала җанлы кеше иде…» / Р. Зәйдуллин // Яшь ленинчы.– 1987.– 11 март.

Зәйни Ш. Кайбер хәтирәләр / Ш. Зәйни // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 121–125.

Зәйни Х. Кайбер хатирәләр / Х. Зәйни // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 27–32.

Зәйни Х. Кайбер хатирәләр / Х. Зәйни // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 66–70.

Зәйниева Г. Н. ХХ йөз башы әдәби тәнкыйтенең Галимҗан Ибраһимов хикәяләренә мөнәсәбәте / Г. Н. Зәйниева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 144–147.

Зәйниева Г. Н. Г. Ибраһимовның «Яз башы» һәм «Диңгездә» хикәяләренең вариантлары / Г. Н. Зәйниева // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 24–26.

Зәйниева Г. Н. XX йөз матбугаты тәнкыйтендә Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» романы / Г. Н. Зәйниева // Инсани фәннәр: эзләнү һәм табышлар: Йомгаклау конференциясе материаллары / Төзүчеләр: Ә. К. Булатова, Л. Г. Вәлиева.– 2012.– Казан, 2013.– Б. 231–235.

Зәйниева Г. Н. Галимҗан Ибраһимов хикәяләрендә тәрбияви-әхлакый моментлар («Яз башы», «Көтүчеләр» мисалында) / Г. Н. Зәйниева // Фәнни Татарстан.– 2014.– № 2.– Б. 45–47.

Зәйниева Г. Н. Г. Ибраһимовның 15 томлык академик басмасы: беренче томны әзерләү барышында төп хосусиятләр / Г. Н. Зәйниева // Творчество Чингиза Айтматова в контексте традиций Востока-Запада: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Казань, 11–14 ноября 2018 г.) / Научный редактор доктор филологических наук, профессор Ф. С. Сайфуллина.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018.– Б. 142–146.

Зәйнуллина М. Коммунист-интернационалист / Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 297–301.

Зәйнуллина М. Ялтада / М. Зәйнуллина // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 49–50.

Зәйнуллина М. «Кеше булып калгансың» диде / М. Зәйнуллина // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 311–313.

Зәкиев М. Г. Ибраһимов татар милли әдәби телен үстерү юлында / М. Зәкиев // Совет мәктәбе.– 1967.– № 10.– Б. 30–35.

Зәкиев М. Г. Ибраһимов – тел галиме / М. Зәкиев // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 22–26.

Зәкиев М. Заман каһарманы / М. Зәкиев // Мәд. җомга.– 1997.– 11 апр.

Зәкиев М. З. Галимҗан Ибраһимовның татар тел гыйлеменә өлеше / М. З. Зәкиев // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 176–185.

Зәкиев М. З. Галимҗан Ибраһимов һәм гуманитар фәннәр үсеше / М. З. Зәкиев // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-

гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 30–34.

Зәкиев М.З. Беренче Бөтенсоюз тюркология съездына Г. Ибраһимов бәяләмәсе һәм хәзерге көн / М.З. Зәкиев // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 19–25.

Зәкиев М.З. Галимҗан Ибраһимовның тюркология фәненә керткән өлеше / М.З. Зәкиев // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И.С. Насипов; Отв. ред. И.С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 22–24.

Ibragimof F. Галимҗан Ибраһимовның әдәби хезмәте / F. Ibragimof // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 12–22.

Ибраһимов А. Бөек идеяләр белән рухланып / А. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1969.– 1 июль.

Ибраһимов Ә. Ибраһимов фамилиясен йөртәм / Ә. Ибраһимов // Кызыл таң.– 2004.– 16 гыйн.

Ибраһимов хатлары // Казан утлары.– 1962.– № 3.– Б. 95–108.

Ибраһимов Г. Туганым турында истәлекләр / Г. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1962.– 1 март.

Ибраһимов Г. Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр, хатлар / Г. Ибраһимов // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 107–137.

Ибраһимов Г. Нәшриятка хатлар / Г. Ибраһимов // Казан утлары.– 1965.– № 7.– Б. 135–143.

Ибраһимов Г. Автобиография / Г. Ибраһимов // Казан утлары.– 1967.– № 2.– Б. 4–46.

Ибраһимов Галимҗан // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 17.

Ибраһимов кичәсе // Соц. Татарстан.– 1967.– 15 март.

Ибраһимов М. Туганым турында / М. Ибраһимов // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 114–121.

Ибраһимов М. Туганым турында / М. Ибраһимов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 9–19.

Ибраһимов М. Истәлекләрдән / М. Ибраһимов // Кызыл таң.– 1967.– 2 март.

Ибраһимов М. Туганым турында / М. Ибраһимов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 48–57.

Ибраһимов М. Истәлекләрдән / М. Ибраһимов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 58–59.

Ибраһимов М. Күп сораулар әлегә җавапсыз кала…: Бөек язучы атып үтерелгәнме, әллә туберкулездан үлгәнме? / М. Ибраһимов // Кызыл таң.– 2012.– 12 март.

Ибраһимов М. Китапханә фондында серләр күп әле / М. Ибраһимов // Мәд. җомга.– 2013.– 28 июнь.

Ибраһимов С. М. Газета теле / С. М. Ибраһимов.– Казан, 1971.– Б. 14–15.

Ибраһимов Ф. Галимҗан Ибраһимовның әдәби хезмәтләре / Ф. Ибраһимов // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 12–22.

Ибраһимов Ф. Укырсыз, рәхмәт әйтерсез / Ф. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1967.– 19 февр.

Ибраһимов Ф. Бер кульъязма турында (Г. Ибраһимовның матбугатта басылмаган бер кульъязмасы табылу уңае белән) / Ф. Ибраһимов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 18–19.

Ибраһимов Ф. Без түбәннән күтәрелдек / Ф. Ибраһимов // Казан утлары.– 1967.– № 6.– Б. 101–102; – № 7.– Б. 95–97.

Ибраһимов Ф. Укытучыбыз / Ф. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Ибраһимов Ф. Самими дуслык / Ф. Ибраһимов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 5.– Б. 29–30.

Ибраһимов Ф. Юбилейлар узгач / Ф. Ибраһимов // Татарстан яшьләре.– 1987.– 16 июль.

Ибраһимов Х. Истә калганнардан / Х. Ибраһимов // Татарстан яшьләре.– 1957.– 13 март.

Ибраһимов Х. Туганым турында истәлекләр / Х. Ибраһимов // Соц. Татарстан.– 1962.– 1 март.

Ибраһимов Х. Ике очрашу / Х. Ибраһимов // Кызыл таң.– 1962.– 11 март.

Ибраһимов Х. Хәтимә / Х. Ибраһимов // Татарстан яшьләре.– 1962.– 29 март.

Ибраһимов Х., Сафин Ф. [Исемсез мәкалә] /Х. Ибраһимов, Ф. Сафин // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 20.

Ибраһимов Х. Туганым / Х. Ибраһимов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 294–296.

Ибраһимов Х. «Миңнияр» / Х. Ибраһимов // Кызыл таң.– 1967.– 12 март.

Ибраһимов Х. Туганым / Х. Ибраһимов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 308–310.

Ибраһимов Ш., Ибраһимов Х. Безнең гаилә (Стенограмма) / Ш. Ибраһимов, Х. Ибраһимов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 20–26.

Ибраһимов Ш., Ибраһимов Х. Безнең гаилә (Стенограмма) / Ш. Ибраһимов, Х. Ибраһимов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 60–65.

Ибраһимова Ф. Олы остаз / Ф. Ибраһимова // Соц. Татарстан.– 1977.– 11 март.

Ибраһимова Ф. Әдипнең музей-бүлмәсе / Ф. Ибраһимова // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Ибраһимова Ф. Кыйммәтле чыганаклар: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Ф. Ибраһимова // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Ибраһимова Ф. Әдипнең музей-бүлмәсе / Ф. Ибраһимова // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Ибраһимова Ф. Самими дуслык / Ф. Ибраһимова // Совет мәктәбе.– 1987.– № 6.– Б. 29–30.

Ибраһимова Ф. «Иң якын дустым…» / Ф. Ибраһимова // Соц. Татарстан.–1989.– 14 янв.

Ибраһимова Ф. Хөкем кәгазе / Ф. Ибраһимова // Татарстан яшьләре.– 1989.– 26 окт.

Ибраһимова Ф. Галимҗан Ибраһимовның берничә хаты / Ф. Ибраһимова // Язучы биографиясенә яңа чыганаклар: мәкал. җыен. / Редколлегия: Ә. Х. Алиева (төзүче), Н. Г. Юзиев (җаваплы редактор), З. Р. Шәйхисламов.– Казан, 1990.– Б. 48–62.

Ибраһимова Ф. Г. Ибраһимовка бәйле архив документлары / Ф. Ибраһимова // Әдәби мирасның яңа катламнары: мәкал. җыен. / Редколлегия: Ә. Х. Алиева (төзүче), Н. Г. Юзиев (җаваплы редактор), З. Р. Шәйхисламов.– Казан, 1990.– Б. 80–89.

Ибраһимова Ф. Өйрәнеп язык: Тарихи төгәлсезлек гафу ителми / Ф. Ибрагимова // Соц. Татарстан.– 1991.– 8 март.

Ибраһимова Ф. Тукайны Г. Ибраһимов ничек бәяләгән? / Ф. Ибраһимова // Татарстан хәб.– 1992.– 28 февр.

Ибраһимова Ф. Гомерлек дуслык / Ф. Ибраһимова // Шәһри Казан.– 1997.– 12 март.

[Ибраһимова Ф.] Ялта чоры документлары: Әдәбиятыбыз классигы Галимҗан Ибраһимовның тууына 110 ел // Татарстан.– 1997.– № 3.– Б. 27–29.

Ибраһимова Ф. Галимҗан Ибраһимовның фатирлары / Ф. Ибраһимова // Казан утлары.– 1998.– № 1.– Б. 175–178.

Ибраһимова Ф. Әдип иҗатына ике караш… / Ф. Ибраһимова // Казан утлары.– 1999.– № 7.– Б. 160–161.

Ибраһимова Ф. И. Г. Ибраһимов – Гыйльми үзәктә / Ф. И. Ибраһимова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 120–129.

Ибраһимова Ф. Г. Ибраһимов Г. Исхакый иҗаты турында / Ф. Ибраһимова // Мәгариф.– 2002.– № 3.– Б. 12–14.

Ибраһимова Ф. Үзен белгән, иҗатын таныган / Ф. Ибраһимова // Мәд. җомга.– 2002.– 19 июль.

Ибраһимова Ф. Гомерлек дуслык [Г. Ибраһимов һәм М. Гафури тур.] // Ибраһимова Ф. Фәнни гомерем мизгелләре: Мәкаләләр, истәлекләр, иҗат портретлары / Ф. Ибраһимова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012. – Б. 148–151.

Ибраһимова Ф. Галимҗан Ибраһимовның фатирлары // Ибраһимова Ф. Фәнни гомерем мизгелләре: Мәкаләләр, истәлекләр, иҗат портретлары / Ф. Ибраһимова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012. – Б. 152–157.

Ибраһимова Ф. Үзен белгән, иҗатын таныган (Г. Ибраһимов Г. Исхакый иҗаты турында) // Ибраһимова Ф. Фәнни гомерем мизгелләре: Мәкаләләр, истәлекләр, иҗат портретлары / Ф. Ибраһимова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012. – Б. 163–167.

Ибраһимова Ф. Галимҗан Ибраһимов – Гыйльми үзәктә // Ибраһимова Ф. Фәнни гомерем мизгелләре: Мәкаләләр, истәлекләр, иҗат портретлары / Ф. Ибраһимова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012. – Б. 167–175.

Идарәгә мәктүб [Бастыру өчен китапларын «Сабах» көтепханәсенә бирүе тур.] // Тормыш.– 1916.– 27 апр.

Идарәгә мәктүб [Гыйбадулла Госмановның кызлар мәдрәсәсендә укытудан китүе тур.] // Тормыш.– 1916.– 22 дек.

Идарәдән [Г. Ибраһимовның «Аң» журналында сәркятиб булып эшли башлавы тур.] // Аң.– 1913.– № 20.– Б. 352.

Идрисов З. Бу хәлләрне мин вакытлыча тайпылу дип саныйм / З. Идрисов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 457–460.

Идрисов З. «Мин партияга ышанам» / З. Идрисов // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 101–103

Идрисов Р.Р., Идрисова В.А. Г. Ибраһимов һәм Ә. Еники / Р.Р. Идрисов, В.А. Идрисова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 38–43.

Идрисов Р.Р. Язучының иҗат лабораториясе / Р.Р. Идрисов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 106–111.

Идрисов Р.Р. Г. Ибраһимов мирасының Ә. Еникинең әдәби дөньясына йогынтысы / Р.Р. Идрисов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 78–80.

Идрисов Р.Р. Галимҗан Ибраһимов һәм Әмирхан Еники (әдәби остазлык мәсьәләсе) / Р.Р. Идрисов // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И.С. Насипов; Отв. ред. И.С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 29–30.

Идрисов Р.Р. Галимҗан Ибраһимов һәм Әмирхан Еники / Р.Р. Идрисов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 164–167.

Ильская Ф. Һаман истә / Ф. Ильская // Казан утлары.– 1975.– № 10.– Б. 148–149.

Имаметдинова Р. Г. Заманалар… (Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» повестен кабат-кабат укыганнан соң уйланулар) / Р. Г. Имаметдинова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 79–81.

Иптәш Галимҗан Ибраһимов юбилее // Кызыл Татарстан.– 1927.– 3 дек.

«Ирек» газетасы нәшер ителә башлавы турында белдерү // Тормыш.– 1917.– 29 март.

Исанбай С. Укытучылар съездында / С. Исанбай // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 41–42.

Исәнбай С. Укытучылар съездында / С. Исәнбай // Г. Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 145–147.

Исәнбәт Н. Галимҗан Ибраһимов әдәбияты / Н. Исәнбәт // Яңа авыл.– 1928.– 10, 14 март.

Исәнбәт Н. Остазыбыз иде / Н. Исәнбәт // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 19.

Исәнбәт Н. Остазыбыз иде / Н. Исәнбәт // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 256–257.

Исәнбәт Н. Галимҗан Ибраһимов әдәбияты / Н. Исәнбәт // Мирас.– 2006.– № 5.– Б. 48–57.

Искәндәров А. А. Галимҗан Ибраһимов турында кайбер истәлекләр / А. А. Искәндәров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 214–218.

Искәндәров Х. Галимҗан Ибраһимов вә аның әсәрләре / Х. Искәндәров // Йолдыз.– 1913.– 31 дек.; 1914.– 14, 29 гыйнв.

Исламов Р. Әдипнең медицина картасы табылды / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2011.– 25 февр.

Исламов Р. Әдипнең медицина картасы табылды / Р. Исламов // Кызыл таң.– 2011.– 10 март.

Исламов Р. Әле аны өйрәнәсе дә өйрәнәсе: Галимҗан Ибраһимовның тууына 125 ел / Р. Исламов // Кызыл таң.– 2012.– 17 апр.

Исламов Р. Галимҗан Ибраһимов шәхесе – фотодокументларда / Р. Исламов // Тулпар.– 2012.– № 3.– Б. 52–55.

Исламов Р. Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2013.– 13 сент.

Исламов Р. Әдипнең автографлары: Галимҗан Ибраһимовның тууына 130 ел тулуны каршылап / Р. Исламов // Кызыл таң.– 2017.– 9, 16 февр.

Исламов Р. Әдипнең автографлары / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2017.– 17, 22 февр.

Исламов Р. Әдипнең хатлары / Р. Исламов // Кызыл таң.– 2017.– 11 март.

Исламов Р. Әдипнең хатлары / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2017.– 17 март.

Исламов Р. Әдипнең яңа автографы / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2017.– 17 март.

Исламов Р. Әдипнең җан авазы / Р. Исламов // Мәд. җомга.– 2018.– 26 гыйнв.

Исламов Ф. Галимҗан Ибраһимов – халыклар дуслыгы җырчысы / Ф. Исламов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 2.– Б. 10–12.

Исламов Ф. Г. Ибраһимовка багышланган викторина өчен сораулар / Ф. Исламов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 2.– Б. 46–48.

Исламов Ф. Беләсеңме? / Ф. Исламов // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Исламов Ф. Ф. Татар әдәбиятын укытканда интернациональ тәрбия (5–8 класслар) / Ф. Ф. Исламов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1968.– Б. 8–10, 14–15, 18, 29–40.

Исламов Ф. Аның педагогик эшчәнлеге: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Ф. Исламов // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Исламов Ф. Дуслык җырчысы / Ф. Исламов // Ватаным Татарстан.– 1997.– 12 март.

Исламов Ф. Ф. Галимҗан Ибраһимов – педагог һәм методист / Ф. Ф. Исламов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 246–252.

Исламов Ф. Галимҗан Ибраһимов – педагог һәм методист / Ф. Исламов // Фән һәм мәктәп.– 2002.– № 9.– Б. 42–45.

Исламов Ф. Галимҗан Ибраһимов – педагог һәм методист / Ф. Исламов // Тәрбия.– 2005.– № 1.– Б. 10–11.

Исламов Ф. Ф. Тырыш хезмәтенә, кыйммәтле мирасына – лаеклы бәя / Ф. Ф. Исламов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 87–91.

Исламов Ф. Ул галим вә әдип-мөгаллим иде / Ф. Исламов // Мәгърифәт.– 2007.– 8 март.

Исламов Ф. Галимҗан Ибраһимов педагог та иде / Ф. Исламов // Татар иле.– 2007.– № 10 (Март).

Исмәгыйлов Е., Исхаков Б. Якын дуслар / Е. Исмәгыйлов, Б. Исхаков // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 59–61.

Исмәгыйлева Ә. К. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә күпмәгънәлек («Кызыл чәчәкләр» повесте буенча) / Ә. К. Исмәгыйлева // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 171–175.

Исмәгыйлова И. Җ. Г. Ибраһимов хатларында шәхес чагылышы / И. Җ. Исмәгыйлова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. Ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 30–33.

Исмәгыйлова С. IX класста Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнү (Тууына 90 ел тулу уңае белән) / С. Исмәгыйлова // Совет мәктәбе.– 1977.– № 2.– Б. 18–27.

Исмәгыйлова С. Г. IX класста әдәбият дәресләре (Әдәбият укытучылары өчен кулланма) / С. Г. Исмәгыйлова.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1977.– Б. 49–68.

Исмәгыйлева С. «Яшь йөрәкләр» / С. Исмәгыйлева // Мәгариф.– 1997.– № 3.– Б. 18–19.

Исмәгыйлова С. Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнгәндә укучыларның сөйләмен камилләштерү / С. Г. Исмәгыйлова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 225–230.

Исмәгыйлева С. «Безнең көннәр» романының поэтикасы / С. Исмәгыйлева // Мәгариф.– 2002.– № 10.– Б. 17–20.

Исмәгыйлева С. Мәктәптә укучылар конференциясе (Г. Ибраһимовның тууына 115 ел тулу уңае белән) / С. Исмәгыйлева // Мәгариф.– 2002.– № 3.– Б. 8–12.

Исмәгыйлова С. Г. Мәктәптә Галимҗан Ибраһимов әсәрләрен өйрәнгәндә укучыларның иҗади сәләтен үстерү / С. Г. Исмәгыйлова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган

Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 309–317.

Истәлекләр кичәсе // Соц. Татарстан.– 1965.– 24 янв.

Исхаков Б. Г. Ибраһимов һәм казах әдәбияты / Б. Исхаков // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 56–57.

Исхакый Г. Әдәбият юллары (рөшди мәдрәсәләребез өчен дәреслек) / Г. Исхакый.– Казань: 6-я Гос. тип., 1920.– Б. 121–123.

Ихсан Ә. Ялтага сәяхәт / Ә. Ихсан // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 278–281.

Ихсан Ә. Ялтага сәяхәт / Ә. Ихсан // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 278–281.

Ихсанова Л. Әдипнең туган якларында / Л. Ихсанова // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Ишбулатов Г. Язучы турында яшьлектәге истәлекләрдән / Г. Ишбулатов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 129–137.

Ишмаев Г. Мәскәүдә Галимҗан Ибраһимов иптәшнең юбилее / Г. Ишмаев // Кызыл Татарстан.– 1928.– 2 март.

Ишмаев Г. Укытучым / Г. Ишмаев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 71–77.

Ишмаев Г. Укытучым / Г. Ишмаев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 107–109.

Ишморат Р. Онытылмас истәлек / Р. Ишморат // Яшь ленинчы.– 1977.– 12 март.

Ишморат Р. Онытылмас истәлек / Р. Ишморат // Ишморат Р. Дусларым, остазларым.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1988.– Б. 21–24.

Ишмөхәммәтов Г. Г. Ибраһимовның «Сайланма әсәрләре» / Г. Ишмөхәммәтов // Совет әдәбияты.– 1959.– № 3.– Б. 118–119.

Ишмөхәммәтов И. Ш. Г. Ибраһимовның татар матбугатын үстерү өлкәсендәге эшчәнлеге / И. Ш. Ишмөхәммәтов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 107–112.

Йеңи китаплар // Тәрҗеман.– 1916.– 21 февр.

Йосыпова Н. М. Г. Ибраһимов тәнкыйтендә Дәрдемәнд иҗаты / Н. М. Йосыпова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 118–119.

Йөрәк сүзе (Редакциягә телеграммалар) // Соц. Татарстан.– 1967.– 18 март.

Кадерле ядкарьләр: Галимҗан Ибраһимов биографиясенә материаллар [Афзал Шамов әзерләгән] // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 66–77.

Кадермәти М. Й. Асаре җәдидә / М. Й. Кадермәти // Йолдыз.– 1912.– 1 май.

Кадыйров О. Романтизмнан реализмга (Әдипнең революциягә кадәрге эстетик карашлары) / О. Кадыйров // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 15–17.

Кадыйров О. Х. Галимҗан Ибраһимов сәнгать турында / О. Х. Кадыйров // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 72–75.

Казыйханова З. А. Г. Ибраһимовның журналистика өлкәсендәге эшчәнлеге / А. З. Казыйханова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 85–87.

Камал Ш. 100% / Ш. Камал // Кызыл Татарстан.– 1926.– 28 март.

Камал Ш. Гарәп хәрефләре төзәләчәкме? / Ш. Камал // Кызыл Татарстан.– 1926.– 9 апр.

Камал Ш. Гарәп хәрефеме, латин хәрефеме «100%» / Ш. Камал // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 255–258.

Камалов Б. Олуг диңгез шикелле / Б. Камалов // Татарстан яшьләре.– 1977.– 12 март.

Камалов Т. Революцион-демократ әдипләр фән һәм сәнгать турында / Т. Камалов // Совет мәктәбе.– 1989.– № 4.– Б. 23–24.

Карамова А. З. Әдипнең «терелеп кайтуы» / А. З. Карамова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. матери-

аллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 66–68.

Каранаева Г. Прокламация тарату / Г. Каранаева // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 76–77.

Карт әдип Галимҗан Ибраһимов терелә // Безнең юл.– 1928.– № 5.– Б. 29.

Касыймов Г. Революция көннәрендә (элекке Уфа губернасындагы татар һәм башкортларның Февраль-Октябрь көннәрендәге хәрәкәтләре турысындагы тарихи материаллар) / Г. Касыймов.– Казан: Татарстан дәүләт нәшр., 1927.– Б. 8–9, 16–20.

Касыймов Г. Юк сүз ул! / Г. Касыймов // Татарстан.– 1923.– 1 июнь.

Касыймов Г. Галимҗан Ибраһимов тәнкыйтьче булуы ягыннан / Г. Касыймов // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Кашапова С. Галимҗан Ибраһимов томлыклары / С. Кашапова // Мәд. җомга.– 2019.– 15 март.

Кашапова С. Галимҗан Ибраһимов «татар» яклы булган / С. Кашапова // Мәд. җомга.– 2020.– 20 март.

Кашшаф Г. «Татар хатыны ниләр күрми» / Г. Кашшаф // Совет әдәбияты.– 1960.– № 5.– Б. 128–133.

Кашшаф Г. Үрнәк кеше / Г. Кашшаф // Соц. Татарстан.– 1966.– 27 нояб.

Кашшаф Г. Үрнәк кеше / Г. Кашшаф // Г. Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 213–215.

Кашшаф Г. Юбилей спектакле / Г. Кашшаф // Соц. Татарстан.– 1969.– 19 дек.

Кашшаф Г. Кыргыйлык һәм күңел нәфислеге // Кашшаф Г. Күңел көзгесе: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– Б. 82–90.

Кашшаф Г. Юбилей спектакле // Кашшаф Г. Күңел көзгесе: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– Б. 121–129.

Каюм Насыйриның тууына йөз ел тулу уңае белән зур җыелыш! // Кызыл Татарстан.– 1925.– 15 февр.

Каюмова Г.Ф. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр» хикәясендә Вахитның романтик эзләнүләре / Г.Ф. Каюмова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 167–169.

Кәрим М. Чәчәкләр тирбәлеп… / М. Кәрим // Совет әдәбияты.– 1960.– № 6.– Б. 81–82.

Кәрим Тинчуринның Г. Ибраһимовка язган хаты. 16 июнь 1936 ел // Совет әдәбияты.– 1962.– № 9.– Б. 135–136.

Кәрим Х. Исемдә калганнардан / Х. Кәрим // Совет әдәбияты.– 1957.– № 12.– Б. 36–39.

Кәримов Г. «Чулпан»ның чыга башлавына 40 ел / Г. Кәримов // Кызыл таң.– 1958.– 18 янв.

Кәримова З. Ул безнең якын дустыбыз иде / З. Кәримова // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 132–141. Мәкаләсе мөнәсәбәте илә / Ф. Кәримов // Вакыт.–1911.– 6 дек.

Кәримова З. Ул безнең якын дустыбыз иде / З. Кәримова // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 174–192.

Кәримова З. С. Әдипнең «Татар хатыны ниләр күрми» әсәрендәге фразеологик әйтелмәләрнең лексик-семантик үзенчәлеге / З. С. Кәримова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 221–222.

Кәримова И. К. Г. Ибраһимов иҗатына багышланган әдәби-музыкаль кичә. «Гүзәллек һәм азатлык җырчысы дип аталган китап күргәзмәсе / И. К. Кәримова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 117–120.

Кәримуллин Ә. Университетта күргәзмә / Ә. Кәримуллин // Совет Татарстаны.– 1957.– 13 март.

Кәримуллин Ә. Г. Татар матур әдәбияты библиографиясе (1917–1960) / Ә. Г. Кәримуллин.– Казан ун-ты нәшр., 1964.– Б. 51–53.

Кәримуллин Ә. Галимҗан Ибраһимов төрле телләрдә / Ә. Кәримуллин // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 20–21.

Кәшфиева Л. Ә. Нур Әхмәдиев прозасында Галимҗан Ибраһимов традицияләре / Л. Ә. Кәшфиева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б.117–120.

Кербабаев Б. Художникның җанлы тавышы / Б. Кербабаев // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Кербабаев Б. Художникның җанлы тавышы / Б. Кербабаев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 331–333.

Килә дә килә хатлар // Яшь ленинчы.– 1967.– 8 апр.

Кириллова З. Н. Татар телен дәүләт теле итүдә Г. Ибраһимовның роле (XX гасырның 20–30 нчы еллары) / З. Н. Кириллова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 208–210.

Кириллова З. Н. Г. Ибраһимов иҗатында ияртүче теркәгечләр / З. Н. Кириллова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 170–174.

Климович Л. Кодрәтле талант / Л. Климович // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Коган П. С. Азатлык һәм матурлык шагыйре (Галимҗан Ибраһимов) / П. С. Коган // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 9–12.

Комиссия. Галимҗан Ибраһимовның кыскача тәрҗемәи хәле // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 7–11.

Корбангалиев М. Галимҗан методис[т]-педагог / М. Корбангалиев // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 164–169.

Корбангалиев М. Галимҗан Ибраһимовның телебезне үстерү юлындагы хезмәтләре / М. Корбангалиев // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 16–23.

Корбангалиев Ф. Шәкерт чакта / Ф. Корбангалиев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 33–38.

Корбангалиев Ф. Шәкерт чакта / Ф. Корбангалиев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 71–75.

Корбангалиев Ф. Галимҗан Ибраһимов турында... («Галия» мәдрәсәсенең дөньяга килүе, аның беренче елдагы укытучылары һәм беренче елда урнашкан йорты (Зариф мулла мәчете) / Ф. Корбангалиев // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова,

Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 146–166.

Корбанов Т. Галимҗан Ибраһимов педагог һәм методист / Т. Корбанов // Совет мәктәбе.– 1962.– № 3.– Б. 10–13.

Корбанов Т. Галимҗан Ибраһимов – педагог һәм методист / Т. Корбанов // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 10–13.

Корбанов Т. Күренекле педагог / Т. Корбанов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 5–8.

Кудаш С. Бөек әдип Галимҗан Ибраһимов. 20 еллык әдәби, гыйльми хезмәт бәйрәменә карата / С. Кудаш // Яңа авыл.– 1928.– 8 март.

Кудаш С. Беренче дәрестән соң (истәлектән өзек) / С. Кудаш // Кызыл таң.– 1962.– 13 март.

Кудаш С. Онытылмас минутлар / С. Кудаш // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 99–125.

Кудаш С. Уртак әдибебез / С. Кудаш // Соц. Татарстан.– 1967.– 12 март.

Кудаш С. Уртак әдибебез, уртак бәйрәмебез / С. Кудаш // Кызыл таң.– 1967.– 11 март.

Кудаш С. Үткер күзле / С. Кудаш // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Кудаш С. Бөек әдип, галим, җәмәгать эшлеклесе / С. Кудаш // Өмет.– 1997.– 15 март.

Кудаш С. Онытылмас минутлар / С. Кудаш // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 137–158.

Кудашева С. Кадерле ядкәр / С. Кудашева // Өмет.– 1997.– 15 март.

Курбатов Х.Р. Галимҗан Ибраһимов: иске язма тел һәм халыкның сөйләм теле / Х.Р. Курбатов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М.Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М.Г. Арсланов, Р.У. Әмирханов, М.З. Зәкиев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 209–214.

Курмашев З. Әдип һәм педагог / З. Курмашев // Татарстан яшьләре.– 1967.– 8 апр.

Курмашев З. Әдип һәм педагог / З. Курмашев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 211–213.

Кутуй Г. Тимердәй чыдам кеше / Г. Кутуй // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 253–256.

Кутуй Г. Тимердәй чыдам кеше / Г. Кутуй // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 284–286.

Кушаев Г. Бер рәсемнең тарихы / Г. Кушаев // Соц. Татарстан.– 1967.– 11 март.

Күренекле әдип, галим һәм җәмәгать эшлеклесе [Мәскәүдә, язучыларның А.А. Фадеев исем. Үзәк йортында Г. Ибраһимовның 100 еллыгана багышланган әдәби кичәдә Ю.И. Суровцев, М.М. Колосов, В.Г. Гримич, П.К. Кадыйров, К.К. Торсынколов, Ә.М. Мирзаһитов, Т.А. Миңнуллин чыгышлары] // Казан утлары.– 1987.– № 12.– Б. 170–178.

Магис. 20 еллык әдәби хезмәт / Магис // Эшче.– 1928.– 10, 11, 14 март.

Макарова В.Ф. Г. Тукай һәм Г. Ибраһимов исеме белән бәйле аллюзияләрнең әдәби әсәрдә роле / В.Ф. Макарова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 49–52.

Максуд М. Алгы сафта: Г. Ибраһимов юбилее уңае белән / М. Максуд // Соц. Татарстан.– 1962.– 15 март.

Максуд М. Алгы сафта / М. Максуд // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 141–144.

Максуд М. Егерме еллык әдәби хезмәт / Максуд М. Яңа тормыш язында: Хикәяләр, шигырьләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1980.– Б. 181–193.

Максуд М. Алгы сафта / М. Максуд // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 171–173.

Максуди Һ. Сарыф китаплары / Һ. Максуди // Йолдыз.– 1915.– 30 дек.

Максютова Г. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә уртак сөйләм / Г. Максютова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 14–16.

Мамилев С. Әдипнең туган авылында / С. Мамилев // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Мансуров Ә. Хәтердә калган минутлар / Ә. Мансуров // Кызыл таң.– 1962.– 10 март.

Мансуров Ә. «Галия» мәдрәсәсендә / Ә. Мансуров // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 66–70.

Мансуров Ә. «Галия» мәдрәсәсендә / Ә. Мансуров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 101–105.

Мансуров З. Йолдызларны йолдыз яктырта (Җәһәт сызмалар) / З. Мансуров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 44–46.

Маннан Х. Г. Ибраһимовның «Татар хатыныниләр күрми?» повестенең сюжеты кайдан алынган? / Х. Маннан // Азат хатын.– 1964.– № 11.– Б. 16–17.

Маннапов Ш. Сүз көче / Ш. Маннапов // Татарстан яшьләре.– 1967.– 11 март.

Маннурова М. Галимҗан Ибраһимов иҗатында рус хатын-кызлары / М. Маннурова // Азат хатын.– 1966.– № 1.– Б. 18.

Маннурова М. Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» романында рус образлары / М. Маннурова // Казан утлары.– 1967.– № 2.– Б. 119–121.

Маннурова М. Героик шәхесләр / М. Маннурова // Татарстан яшьләре.– 1967.– 5 янв.

Маннурова М. Бер үк чор сулышы / М. Маннурова // Татарстан яшьләре.– 1968.– 29 авг.

Маннурова М. Романнарда – тарих сулышы / М. Маннурова // Татарстан яшьләре.– 1977.– 15 март.

Мәхмүтов Ә. Бөек татар язучысы [Г. Ибраһимовның тууына 90 ел тулу уңаеннан] / Ә. Мәхмүтов // Таң (Пермь өлк., Бардым р-ны).– 1977.– 12 март.

Мәхмүтов Х. Алмазның бер кыры / Х. Мәхмүтов // Соц. Татарстан.– 1977.– 27 февр.

Мәхмүтов Х. Халыкның үзеннән / Х. Мәхмүтов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 35–36.

Мәхмүтов Х. Ш. Г. Ибраһимовның халык иҗаты турындагы карашлары / Х. Ш. Мәхмүтов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 249–258.

Мәһди Х. Низами ватаны / Х. Мәһди // Соц. Татарстан.– 1964.– 28 май.

Мәһдиев М. «Галия» мәдрәсәсендә / М. Мәһдиев // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 47–48.

Мәһдиев М. Ибраһимов әсәрләрендәге образларның прототиплары / М. Мәһдиев // Казан утлары.– 1977.– № 1.– Б. 131–138.

Мәһдиев М. Ибраһимов әсәрләрендәге образларның прототиплары // Мәһдиев М. С. Әдәбият һәм чынбарлык: XX йөз башы татар әдәбияты тарихына яңа материаллар / М. С. Мәһдиев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1987.– Б. 183–197.

Мәһдиев М. Татарларда рәсем сәнгате һәм Галимҗан Ибраһимов / М. Мәһдиев // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 52–54.

Мәһдиев М. Бер персонаж турында: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / М. Мәһдиев // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Мәһдиев М. Иректәге соңгы көн / М. Мәһдиев // Соц. Татарстан.– 1989.– 30 апр.

Мәһдиев М. Мәдрәсә тормышыннан / М. Мәһдиев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 105–107.

Мәһдиев Р. Төрки халыкларны берләштергән әдип / Р. Мәһдиев // Мәгърифәт.– 2012.– 24 февр.

Минский Г. Бөек әдипнең бөек бәйрәме / Г. Минский // Кызыл яшьләр.– 1928.– 3 февр.

Минский Г. Якты хатирә / Г. Минский // Татарстан яшьләре.– 1957.– 13 март.

Минский Г. Галимҗан абый / Г. Минский // Яшь ленинчы.– 1962.– 10 март.

Минский Г. Галимҗан абый // Минский Г. Замандашларым.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1964.– Б. 41–46.

Минский Г. Шаһи бабай фаҗигасе / Г. Минский // Соц. Татарстан.– 1966.– 7 дек.

Минский Г. Галимҗан абый / Г. Минский // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– 223–226.

Минский Г. Бай мәктәп / Г. Минский // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 79–81.

Минский Г. Онытырга ярамый! // Минский Г. Онытылмас очрашулар. Чорыбыз һәм үзебез турында.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1973.– Б. 36–38.

Минский Г. Галимҗан абый // Минский Г. Онытылмас очрашулар. Чорыбыз һәм үзебез турында.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1973.– Б. 39–43.

Минский Ф. Галимҗан абый яшәгән йортта / Ф. Минский // Ялкын.– 1962.– № 3.– Б. 26.

Минһаҗева Л. И. Г. Ибраһимов һәм И. Сәлахов (Тарихка бер караш) / Л. И. Минһаҗева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 113–117.

Минһаҗева Л. И. Иҗади эзләнүләр юлында… / Л. И. Минһаҗева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 106–108.

Минһаҗева Л. И. Галимҗан Ибраһимов: шәхесе һәм традицияләр хакында уйланулар / Л. И. Минһаҗева // Наследие Галимджана Ибраги-

мова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 179–182.

Минһаҗева Р. Руссоизм һәм Галимҗан Ибраһимов / Р. Минһаҗева // Фәнни язмалар – 2001 / Җаваплы мөхәррир – профессор И.А. Гыйләҗев. Төзүче – доцент Ә.Ш. Юсупова.– Казан: РИЦ «Школа», 2002.– Б. 254–265.

Минһаҗева Р.А. Г. Ибраһимов иҗатында рәсем сәнгате мәсьәләләре / Р.А. Минһаҗева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М.Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М.Г. Арсланов, Р.У. Әмирханов, М.З. Зәкиев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 167–172.

Минһаҗева Р.Ә. Г. Ибраһимовның романтик эстетикасында музыка культы / Р.Ә. Минһаҗева // Тюркологик мәҗмуга.– Алабуга, 2003.– I чыг.– Б. 171–182.

Минһаҗева Р.Ә. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында музыка культы / Р.Ә. Минһаҗева // Татар теле һәм әдәбиятының актуаль проблемалары (Башкортстан Республикасы, Стәрлетамак ш. 26–28 ноябрь, 2003 ел): Бөтенроссия фәнни-прак. конф. фәнни-методик мәкал. җыен.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт педаг. академ., 2004.– II кис. Татар әдәбияты тарихы һәм поэтикасы мәсьәләләре.– Б. 125–134.

Минһаҗева Р.Ә. Г. Ибраһимовның «Карт ялчы» хикәясендә пейзаж / Р.Ә. Минһаҗева // Тюркологический сб.: материалы Междунар. тюркол. конф. «Языки и литературы тюркских народов: история и современность» / Ответственные редакторы: Н.М. Валеев – профессор ЕГПУ, доктор филологических наук; А.Т. Сибгатуллина – профессор ЕГПУ, доктор филологических наук; Л.А. Ахметзакиева – доцент ЕГПУ, кандидат педагогических наук.– Елабуга, 2004.– Вып. II.– Б. 202–206.

Минаһаҗева Р. Герой язмышын гәүдәләндерүдә пейзаж: [Г. Ибраһимовның «Карт ялчы» хикәясе мисалында] / Р. Минһаҗева // Milli mədəniət.– 2004.– № 6.– Б. 14–16.

Минһаҗева Р.Ә. Г. Ибраһимовның «Табигать балалары» хикәясендә руссочыл-толстойчыл карашлар / Р.Ә. Минһаҗева // Тюркологик мәҗмуга: «Төрки халыкларның телләре һәм әдәбиятлары: тарихы һәм бүгенгесе»: Бөтенрәсәй тюркологик конф. материаллары / Җаваплы мөхәррирләр: Н.М. Вәлиев – АДПУ профессоры, филология фәннәре докторы, Ф.Г. Галләмов – АДПУ доценты, филология фәннәре кандидаты.– Алабуга, 2006.– III чыг.– Б. 243–247.

Минһаҗева Р.А. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» әсәрендә табигый кеше темасы / Р.А. Минһаҗева // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология

фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 68–73.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Гыйшык корбаннары» хикәясендә мәхәббәт фәлсәфәсе / Р. Ә. Минһаҗева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 143–149.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Сөю-сәгадәт» хикәясендә табигать һәм кеше мәсьәләсе / Р. Ә. Минһаҗева // Филологическая наука конца XX – начала XXI вв.: проблемы, опыт исследования, перспективы: матер. Всерос. конф., посвящ. 75-летию проф. Л. Ш. Арсланова.– Елабуга: Изд-во ЕГПУ, 2007.– Б. 125–128.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Сөю-сәгадәт» хикәясендә романтик образлар / Р. Ә. Минһаҗева // Идел-Урал регионында туган тел һәм әдәбиятларның яшәеше: Бөтенрусия фәнни-гамәли конф. материаллары: Татар әдәбияты классигы Гаяз Исхакыйның 130 еллыгына багышлана / Редакция коллегиясе: Җаваплы редактор – филол. фән. канд., доцент, татар теле һәм әдәбияты кафедрасы мөдире Ф. А. Гафурова. Редколлегия әгъзалары – филол. фән. канд., доцент Л. Г. Хәбибов; филол. фән. канд., доцент А. Г. Хәлиуллина.– Уфа: БДПУ нәшр., 2008.– Б. 189–191.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимов эстетикасында сүз сәнгате мәсьәләләре / Р. Ә. Минһаҗева // Материалы XXXIX науч. конф. преподавателей Елабуж. гос. педаг. ун-та.– Елабуга: Изд-во ЕГПУ, 2008.– Ч. 1.– Б. 165–167.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында руссочыл гаилә моделе / Р. Ә. Минһаҗева // Материалы Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием «Актуальные проблемы филологии и методики ее преподавания в вузе и в школе», посвящ. 55-летию филол. факультета. Елабуга, 20–21.11.2008.– Елабуга: Изд-во ЕГПУ, 2008.– Б. 257–259.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимов иҗатында мәгърифәтчелек традицияләре / Р. Ә. Минһаҗева // Гуманистическое наследие просветителей в культуре и образовании: материалы Междунар. науч.-практ. конф., 12 декабря 2008 г.– Уфа: Изд-во БГПУ, 2007.– Т. 1.– Б. 171–173.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Сөю-сәгадәт» хикәясендә руссочыл мәхәббәт культы / Р. Ә. Минһаҗева // Проблемы сохранения языка и культуры в условиях глобализации: материалы VII Междунар. симпозиума «Языковые контакты Поволжья», Казань, 2–5 июля 2008 г. / Науч. ред. И. А. Гилязов.– Казань: Казан. гос. ун-т, 2009.– Б. 375–377.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның фольклор эшчәнлегендә мәдәни-тарих мәктәбе / Р. Ә. Минһаҗева // Татар әдәбиятын өйрәнү һәм укыту: Бөтенрәсәй фәнни-гамәли конф. матер. (13 май 2009) / Редакцион коллегия: филол. фән. канд., доцент Габидуллина Ф. И. (җаваплы мөхәррир), филол. фән. канд., доцент Гайсин Р. М., филол. фән. канд., доцент Зәйнуллина Ә. Х., ассистент Таҗиева Г. З.– Алабуга: АДПУ, 2009.– Б. 135–138.

Минһаҗева Р. Ә., Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимовның «Яз башы» хикәясендә табигать культы / Р. Ә. Минһаҗева, Ф. И. Габидуллина // Тумашевские чтения: актуальные проблемы тюркологии: материалы III Всерос. науч.-практ. конф. Тюменский государственный университет, 15 октября 2009 г. / Отв. ред. Х. Ч. Алишина.– Тюмень: Тип. «Печатник», 2009.– Б. 242–245.

Минһаҗева Р. Ә., Габидуллина Ф. И. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында табигый кеше концепциясе / Р. Ә. Минһаҗева, Ф. И. Габидуллина // Татарская культура в контексте европейской цивилизации: материалы Междунар. науч. конф. / Научный редактор профессор Гилязов И. А. Редколлегия Загидуллина Д. Ф., Юсупова А. Ш., Галиуллина Г. Р., Денмухаметова Э. Н., Нуриева Ф. Ш., Закирзянов А. М., Уразова Э. Ш.– Казань: Ихлас, 2010.– Б. 282–284.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» әсәрендә романтик бакча мотивы / Р. Ә. Минһаҗева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 129–130.

Минһаҗева Р. Ә. Галимҗан Ибраһимов: «Сәнгать кемнәр өчен?» / Р. Ә. Минһаҗева // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. Ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 36–37.

Минһаҗева Р. Ә., Мифтахова Р. М. Галимҗан Ибраһимовның «Яз башы» хикәясен өйрәнгәндә / Р. Ә. Минһаҗева, Р. М. Мифтахова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия,

Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И.С. Насипов; Отв. ред. И.С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 37–38.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Татар хатыны ниләр күрми» романына бер караш / Р. Ә. Минһаҗева // Фәнни Татарстан.– 2017.– № 1.– Б. 80–90.

Минһаҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында ике мәхәббәт моделе / Р. Ә. Минһаҗева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 182–187.

Миңнеәхмәтова Т. Ф. Г. Ибраһимовның тел өлкәсендәге эшчәнлеге / Т. Ф. Миңнеәхмәтова // Татар теле һәм әдәбияты укытучыларын әзерләүнең көнүзәк мәсьәләләре / II рег. фәнни-практик конф. (Стәрлетамак, 14–15 май 1998): мәкал. җыен.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт пед. ин-ты, 1998.– Б. 19–25.

Минһҗева Р. Ә. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында ике мәхәббәт моделе / Р. Ә. Минһаҗева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 182–187.

Миңнегулов Х. Ибраһимов һәм рус әдәбияты / Х. Миңнегулов // Татарстан яшьләре.– 1962.– 12 июль.

Миңнегулов Х. Татарның Бөек улы: Мәшһүр татар әдибе Г. Ибраһимовның тууына – 120 ел / Х. Миңнегулов // Шәһри Казан.– 2007.– 16 март.

Миңнегулов Х. Й. Әдип һәм галим җанлы Галимҗан / Х. Й. Миңнегулов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 12–16.

Миңнегулов Х. Й. Урта гасыр һәм XIX йөз татар әдәбияты турында Г. Ибраһимов / Х. Й. Миңнегулов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 62–67.

Миңнегулов Х. Әдип һәм галим җанлы Галимҗан (Г. Ибраһимовның тууына 120 ел тулу уңае белән) // Миңнегулов Х. Гасырлар арасында уйланулар / Х. Миңнегулов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2010.– Б. 141–145.

Миңнуллин К. М. Татарларда фәнни-тикшеренү үзәкләре (институтлары) оештыру идеясе һәм Галимҗан Ибраһимов / К. М. Миңнуллин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 21–26.

Миңнуллин Ф. Бөеклек / Ф. Миңнуллин // Татарстан яшьләре.– 1977.– 12 март.

Миңнуллин Ф. Узаман / Миңнуллин Ф. Затлылык / Ф. Миңнуллин.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1989.– Б. 89–100.

Миңнуллин Ф. Узаман // Миңнуллин Ф. Балта явызлар кулында...: Әдәби тәнкыйть мәкаләләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1994.– Б. 301–310.

Миңнуллина Ф. Х. Г. Ибраһимовның «Кызыл чәчәкләр» әсәрендә герой һәм милли бердәмлек концепциясе / Ф. Х. Миңнуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 129–131.

Миңнуллина Ф. Х. Әдипнең совет чоры иҗатында заман һәм герой концепциясе («Кызыл чәчәкләр» повесте, «Яңа кешеләр» драмасы мисалында) / Ф. Х. Миңнуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 125–126.

Миңнуллина Ф. Х. Галимҗан Ибраһимовның «Яңа кешеләр» драмасында заман герое / Ф. Х. Миңнуллина // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 40–41.

Миңнуллина Ф. Х., Гарипова Л. Ш. Г. Ибраһимов иҗатында шәхес фаҗигасе / Ф. Х. Миңнуллина, Л. Ш. Гарипова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 187–193.

Мирсәяпова Л. Р. Г. Ибраһимов прозасында гомумиләштерүче сүзле тиңдәш кисәкләр / Л. Р. Мирсәяпова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 222–225.

Мирсиапова Л. Р. Г. Ибраһимов әсәрләрендә экспрессивлыкны белдерүче чара буларак кулланылган өстәмәләрнең мәгънә төсмерләре / Л. Р. Мирсиапова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 230–231.

Мирсиапова Л. Р. Г. Ибраһимов прозасында гомумиләштерүче сүзләрнең кулланылу үзенчәлекләре / Л. Р. Мирсиапова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 38–39.

Мостакаев К. Галимҗан Ибраһимов Киевтә / К. Мостакаев // Совет әдәбияты.– 1963.– № 1.– Б. 125–132.

Мостакаев К. Киевтә / К. Мостакаев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 39–50.

Мостакаев К. Киевта / К. Мостакаев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 77–87.

Мостафин Р. Галимҗан Ибраһимовның соңгы көннәре / Р. Мостафин // Казан утлары.– 1990.– № 7.– Б. 166–170.

Мостафин Р., Даутов Р. Репрессияләнгән татар язучылары / Р. Мостафин, Р. Даутов // Казан утлары.– 1992.– № 3.– Б. 182–188 [183].

Мостафин Р. Югалган хатлар авазы / Р. Мостафин // Ватаным Татарстан.– 2004.– 3 сент.

Мотыйгуллина Ә. Р. Әмирхан Еники иҗатында Галимҗан Ибраһимов традицияләре /Ә. Р. Мотыйгуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 103–105.

Мотыйгуллина Ә. Р. С. Поварисовның тарихи-биографик трилогиясендә Галимҗан Ибраһимов образы / Ә. Р. Мотыйгуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 196–201.

Мөбарәкшин Ф. Өлкән агабыз, киңәшчебез / Ф. Мөбарәкшин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 227–230.

Мөгътәсимова Г. Р. Г. Ибраһимов хикәяләрендә төсләр / Г. Р. Мөгътәсимова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 225–226.

Мөгътәсимова Г. Р. Г. Ибраһимов әсәрләренең русчага тәрҗемәләрендә реалияләр / Г. Р. Мөгътәсимова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 202–205.

Мөкатдисов Р. Мирасы халык күңелендә / Р. Мөкатдисов // Ватаным Татарстан.– 1997.– 26 март.

Мөкимова Н. Ә. Рус телле мәктәпләрдә Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнүнең кайбер аспектлары / Н. Ә. Мөкимова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 205–208.

Мөселман эшләре комиссариаты төзелү хакында декрет // Чулпан.– 1918.– 24 гыйнв.

Мөслимова Ф. Үзен күргәндәй булам… [Казанда 89 нчы мәктәптәге музее тур.] / Ф. Мөслимова // Татарстан яшьләре.– 1974.– 29 янв.

Мөхәммәд Г. Татар телендә чит сүзләр (Өченче дәвер%% буенча) / Г. Мөхәммәд // Безнең юл.– 1927.– № 2.– Б. 30–34.

Мөхәммәдиев Р. XX йөз башы әдәби тәнкыйтендә гүзәллек мәсьәләләре / Р. Мөхәммәдиев // Совет мәктәбе.– 1976.– № 8.– Б. 28–30.

Мөхәммәдиев Р. Җаваплылык хисе. Г. Ибраһимовның татар әдәби тәнкыйтен формалаштырудагы роле / Р. Мөхәммәдиев // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 151–156.

Мөхәммәдиев Р. Җаваплылык хисе (Г. Ибраһимовның татар әдәби тәнкыйтен формалаштырудагы роле) / Р. Мөхәммәдиев. Әгәр без янмасак… (Әдәби тәнкыйть мәкаләләре).– Казан: Татар. кит. нәшр., 1980.– Б. 85–99.

Мөхәммәдиев Р. Г. Ибраһимов һәм татар вакытлы матбугаты / Р. Мөхәммәдиев // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 43–44.

Мөхәммәдиев Р. Тагын бер кат «Татар шагыйрьләре» турында: Г. Ибраһимов тәнкыйтендә Г. Тукай / Р. Мөхәммәдиев // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 25–33.

Мөхәммәдова Г. Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләрем / Г. Мөхәммәдова // Казан утлары.– 1964.– № 9.– Б. 91–119; – № 10.– Б. 97–122.

Мөхәммәдова Г. Зур тормыш / Г. Мөхәммәдова // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 336–416.

Мөхәммәдова Г. Яңа йортка күчкәндә / Г. Мөхәммәдова // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Мөхәммәдова Ө. Авыргазы буйларында / Ө. Мөхәммәдова // Яшь ленинчы.– 1969.– 28 июнь, 2, 5, 9, 12 июль.

Мөхәммәдова Г. Киев вакыйгасы / Г. Мөхәммәдова // Казан утлары.– 1972.– № 8.– Б. 133–151.

Мөхәммәдова Г. Яшьлек көннәре / Г. Мөхәммәдова // Казан утлары.– 1975.– № 1.– Б. 74–95; – № 1.– Б. 3–88.

Мөхәммәдова Г. Сикәлтәле юл: Документаль повесть / Г. Мөхәммәдова // Казан утлары.– 1986.– № 11.– Б. 3–50; – № 12.– Б. 3–54.

Мөхәммәдова Г. Ялтада очрашу / Г. Мөхәммәдова // Татарстан яшьләре.– 1987.– 10 март.

Мөхәммәдова Г. Давыллы елларда / Г. Мөхәммәдова // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 36–37.

Мөхәммәдова Г. Г. Ибраһимовның В. И. Ленин белән очрашуларына бәйле документлар / Г. Мөхәммәдова // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 64–65.

Мөхәммәдова Г. Зур тормыш / Г. Мөхәммәдова // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 346–412

Мөхәмәдова Г. С. Г. Ибраһимовның «Яңа кешеләр» драмасына карата кайбер фикерләр / Г. С. Мөхәмәдова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 130–132.

Мөхәммәдова Г. Ялтада очрашу / Г. Мөхәммәдова // Татарстан яшьләре.– 1987.– 10 март.

Мөхәммәдова Э. Кульязмалар эзеннән… / Э. Мөхәммәдова // Соц. Татарстан.– 1967.– 30 июль.

Мөхәммәт М. Ибраһимов әсәрләрендәге образларының прототиплары / М. Мәһдиев // Казан утлары.– 1977.– № 1.– Б. 131–138.

Мөхәмәтдинов Р. Әзерлек бара / Р. Мөхәмәтдинов // Кызыл таң.– 1967.– 16 февр.

Мөхәммәтҗанов Р. М. Г. Ибраһимов фольклоризмы һәм татар совет прозасы / Р. М. Мөхәммәтҗанов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 23–28.

Мөхәммәтҗанова Л. Х. Татар дастаннарының хосусиятен билгеләүдә Г. Ибраһимов карашлары / Л. Х. Мөхәммәтҗанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 120–122.

Мөхәммәтшин Р. Яңа әдәбият бишеге янында / Р. Мөхәммәтшин // Казан утлары.– 1982.– № 11.– Б. 151–155.

Мөхәммәтшин Р. Г. Ибраһимовның кайбер педагогик фикерләре / Р. Мөхәммәтшин // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 33–37.

Мөхәммәтшин Ф. М. Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романының кайбер үзенчәлекләре / Ф. М. Мөхәммәтшин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 208–211.

Мөхәррәмов М. Культурабыз горурлыгы / М. Мөхәррәмов // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Мөхиярова Р. Х. Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» романында сурәтләү чаралары / Р. Х. Мөхиярова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 132–137.

Мөхиярова Р. Х. Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» романында чагыштырулар / Р. Х. Мөхиярова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Ис-

ламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 219–222.

Мөхиярова Р. Х. «Башкорт кызы Гөлбикә» хикәясенең кайбер тел-стиль үзенчәлекләре / Р. Х. Мөхиярова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 233–235.

Мөштәри Х. Зур галим / Х. Мөштәри // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 211–212.

Мөштәри Х. Зур галим / Х. Мөштәри // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 255–256.

Муканов С. Зур талант / С. Муканов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 334–335.

Муканов С. Онытылмас хатирә / С. Муканов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 335–336.

Муллагалиева Р. Р. Галимҗан Ибраһимов – педагог һәм методист / Р. Р. Муллагалиева // Казан дәүләт университеты татар филологиясе һәм тарихы факультеты укытучыларының фәнни язмалары (2002) / Фәнни мөхәррир – проф. Гыйләҗев И. А. Төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан, 2002.– Б. 378–379.

Мулласалихова Г. Г. Г. Ибраһимовның балалар әдәбиятын үстерүдәге өлеше / Г. Г. Мулласалихова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 189–190.

Мулюков М. Хыяллар тормышка ашканда / М. Мулюков // Соц. Татарстан.– 1968.– 31 дек.

Мусин Ф. Дуслык җырчысы / Ф. Мусин // Соц. Татарстан.– 1967.– 11 март.

Мусин Ф. Яңа әдәбиятны әйдәп баручы / Ф. Мусин // Соц. Татарстан.– 1987.– 3 апр.

Мусин Ф. Без белгән һәм беләсе Ибраһимов / Ф. Мусин // Мәд. җомга.– 1997.– 1 май.

Мусин Ф. М. Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнүнең торышы һәм бурычлары / Ф. М. Мусин // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зә-

киев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 12–18.

Мусин Ф. Дәверләрне тоташтырган күпер: Галимҗан Ибраһимовның тууына 120 ел / Ф. Мусин // Мәд. җомга.– 2007.– 9 март.

Мусин Ф. Күләгәдәниләр бар? / Ф. Мусин // Татарстан.– 2007.– № 3.– Б. 42–45.

Мусин Ф. Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнүнең торышы һәм бурычлары / Ф. Мусин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 16–21.

Надиев Н. Галимҗан Ибраһимовның педагогия юлындагы хезмәтләре / Н. Надиев // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 13–15.

Надиев Н. Галимҗан Ибраһимовның педагогия юлындагы хезмәтләре / Н. Надиев // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 286–271.

Назимбаева И.И., Мусина Л.З., Назимбаева Р.Р. Г. Ибраһимовның фәлсәфи эзләнүләрендә антропологик тенденцияләр / И.И. Назимбаева, Л.З. Мусина, Р.Р. Назимбаева // Тюркский мир и исламская цивилизация: проблемы языка, литературы, истории и религии: IX Междунар. тюркологич. конф. (Россия, Республика Татарстан, г. Елабуга, 13–14 апреля 2018 г.) / Редакционная коллегия: кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Даутов Гумар Фильгизович; кандидат исторических наук, доцент кафедры всеобщей и отечественной истории Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Нигамаев Альберт Зуфарович; доктор филологических наук, доцент кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Камаева Рима Бизяновна; кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры татарской филологии Елабужского института Казанского (Приволжского) федерального университета Хайруллина Альфира Салихзяновна.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2018.– Б. 191–193.

Насибуллина Г.Р. Г. Ибраһимов әсәрләренең тәрҗемә мәсьәләләре / Г.Р. Насибуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 221–223.

Насипов И.С. XX гасыр азагы – XXI гасыр башында Башкортстанда Галимҗан Ибраһимов мирасын өйрәнү, саклау һәм пропагандалауның аерым аспектлары турында / И.С. Насипов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 224–228.

Насыйбуллина Г. Л. Г. Ибраһимов хикәяләрендә исем фигыльләр / Г. Л. Насыйбуллина // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 178–181.

Насыйбуллина Н. Ш. С. Поварисов хезмәтләрендә Г. Ибраһимов образын интерпретацияләү / Н. Ш. Насыйбуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 178–180.

Насыйбуллина Н. Ш. С. Поварисовның трилогия-эпопеясендә Г. Ибраһимов шәхесе / Н. Ш. Насыйбуллина // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 41–44.

Насыйбуллина Н. Ш. Суфиян Поварисов трилогиясендә Галимҗан Ибраһимов шәхесе («Пәйгамбәр таңы», «Күкнең җиденче катында», «Оҗмахка бер адым») / Н. Ш. Насыйбуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 228–233.

Насыйрова М. Галимҗан Ибраһимов иҗатын кичке мәктәпләрдә укыту мәсьәләләре / М. Насыйрова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 115–117.

Наум Х. Татар әдәбиятында зәһәрле микроб / Х. Наум // Татарстан.– 1923.– 18 июль.

Наум Х. Иске әдәби мирастан файдаланырга кирәк, ләкин… / Х. Наум // Сабан һәм чүкеч.– 1928.– 25 февр.

Наум Х. Иҗат механикасы (Галимҗан Ибраһимовның 20 еллык каләм хезмәтенә бәйрәм булу мөнәсәбәте белән языла) / Х. Наум // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 19–22; – 5 сан.– Б. 24–29.

Нафигов Р. Мулланур Вахитов: Тарихи-биографик очерк / Р. Нафигов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1961.– Б. 6–7, 22, 34, 81, 92–93, 106, 110, 116, 141.

Нәбиуллина Г.Ә.Г. Ибраһимов әсәрләрендә атау җөмләләр / Г.Ә. Нәбиуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 231–232.

Нәбиуллина Г.Ә. Г. Ибраһимов әсәрләрендә канатлы гыйбарәләр / Г.Ә. Нәбиуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 233–236.

Нәбиуллина Э.Р. Галимҗан Ибраһимовның шәхси китапханәсендә төрек китаплары / Э.Р. Нәбиуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 185–186.

Нәҗипова Ә.Г. Ибраһимов традицияләрен дәвам итеп… / Ә. Нәҗипова // Мәгърифәт.– 2002.– 23 март.

Нәҗипова-Зиннәтуллина Ә.Н. Мәктәптә Галимҗан Ибраһимов иҗатын өйрәнү / Ә.Н. Нәҗипова-Зиннәтуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 212–215.

Нәҗми К. Киртәләрегезне җимерәбез! / К. Нәҗми // Кызыл Татарстан.– 1926.– 11 май.

Нәҗми К. Марксизм тәнкыйте һәм Галимҗан / К. Нәҗми // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 107–120.

Нәҗми К. Бер бозык чыгыш турында / К. Нәҗми // Безнең юл.– 1928.– № 3–4.– Б. 30–31.

Нәҗми К. Марксизм тәнкыйте һәм Галимҗан / Нәҗми К. Әдәбият дөньясында: Әдәби публицистик мәкаләләр.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1976.– Б. 69–83.

Нигъмәтҗанова Г. Ф. Әдәбиятта Г. Ибраһимов образы / Г. Ф. Нигъмәтҗанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 184–185.

Нигъмәти Г. Иске әдәби мирастан файдаланырга кирәкме? Толстойның дини-фәлсәфи әсәрләре, Бухаринның «бритвасы», ике яклы пальто һәм башкалар турында / Г. Нигъмәти // Кызыл Татарстан.– 1928.– 16 февр.

Нигъмәти Г. Галимҗан Ибраһимов әдәби хезмәтенең егерме елы / Г. Нигъмәти // Җитәкче.– 1928.– № 5 (24).– Б. 7–10.

Нигъмәти Г. Бу томда Галимҗан Ибраһимов безгә ниләр биргән? // Нигъмәти Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре: Җ. Нигъмәтуллина, Ә. Мәүлиханов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 55–72.

Нигъмәти Г. Г. Ибраһимов һәм аның әдәби иҗаты юлы // Нигъмәти Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре: Җ. Нигъмәтуллина, Ә. Мәүлиханов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 73–91.

Нигъмәти Г. «Безнең көннәр» һәм аның стилендә бишенче еллар сыйнфый көрәшенең чагылышы // Нигъмәти Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре: Җ. Нигъмәтуллина, Ә. Мәүлиханов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 92–118.

Нигъмәти Г. «Кызыл чәчәкләр» // Нигъмәти Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре: Җ. Нигъмәтуллина, Ә. Мәүлиханов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 119–124.

Нигъмәти Г. Галимҗан Ибраһимовның яңа әсәре // Нигъмәти Г. Сайланма әсәрләр / Төзүчеләре: Җ. Нигъмәтуллина, Ә. Мәүлиханов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1958.– Б. 125–146.

Нигъмәти Г. Галимҗан Ибраһимовның әдәби хезмәтенең егерме елы / Г. Нигъмәти // Фәнни Татарстан.– 2017.– № 1.– Б. 172–176.

Нигъмәтҗанова Д. Х. Г. Ибраһимовның милли мәдәният һәм сәнгать турындагы фикерләре / Д. Х. Нигъмәтҗанова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 91–93.

Нигъмәтуллин Ә. Әдәби әсәрнең сюжет-композициясен өйрәнү / Ә. Нигъмәтуллин // Совет мәктәбе.– 1981.– № 11. Б. 18–21.

Нигъмәтуллин Ә. З. Г. Ибраһимовның әдәбият буенча революциягә кадәрге методистлык, укытучылык эшчәнлеге / Ә. З. Нигъмәтуллин // Га-

лимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 41–47.

Нигъмәтуллин Ә. Җәүһәргә тиң мирас / Ә. Нигъмәтуллин // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Нигъмәтуллин Ә. Нәрсә укытырга? / Ә. Нигъмәтуллин // Ватаным Татарстан.– 1997.– 1 авг.

Нигъмәтуллин Ә. З. Г. Ибраһимовның әдәби-теоретик һәм методик мирасы / Ә. З. Нигъмәтуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 302–309.

Нигъмәтуллин Э. Г. Ибраһимовның философик карашларын өйрәнү юлында (Октябрьга кадәр булган чор) / Э. Нигъмәтуллин // Совет мәктәбе.– 1972.– № 3.– Б. 29–31.

Низами Р. Галимҗан Ибраһимов фаҗигасе… / Р. Низами // Шәһри Казан.– 2010.– 10 сент.

Низамов И. Җир һәм җыр / И. Низамов // Соц. Татарстан.– 1967.– 1 март.

Низамов И. «Галия» мәдрәсәсе / И. Низамов // Мәд. җомга.– 2006.– 27 окт.

Низамов И. Яңа шартларда яңача / И. Низамов // Мәд. җомга.– 2006.– 24 нояб.

Новицкий А. Галәветдин мәгарәсенең сере / А. Новицкий // Казан.– 1994.– № 3–4.– Б. 157–160.

Ногманов Р. Г., Хәсәнов М. Х. XX йөз татар әдәбиятына культуранализ / Р. Г. Ногманов, М. Х. Хәсәнов.– Казан: Дом печати, 2008.– Б. 111–122.

Ногманова А. А. Язучының «Диңгездә» хикәясендә *диңгез* концептының чагылышы / А. А. Ногманова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 239–240.

Нугайбәк Г. Сүз уңае чыкканда / Г. Нугайбәк // Кояш.– 1915.– 28, 30 дек.; – 1916.– 27 гыйнв.

Нуриәхметов Ф. Олы әдип истәлегенә [Казанның 89 нчы мәктәп алдында Г. Ибраһимовка һәйкәл ачу тур.] / Ф. Нуриәхметов // Соц. Татарстан.– 1968.– 8 март.

Нурмөхәммәтова Р.С. Г. Ибраһимов әсәрләрендә ризык атамалары / Р.С. Нурмөхәммәтова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 226–228.

Нурмөхәммәтова Р.С. Этнографик мәгълүмат чыганагы буларак Г. Ибраһимов мирасы / Р.С. Нурмөхәммәтова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 236–240.

Нуртазин Т. Безнең Галимҗан / Т. Нуртазин // Соц. Татарстан.– 1967.– 12 март.

Нуруллина Н. Саннар һәм фактлар / Р. Нуруллина // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Нуруллина Р. «Кызыл байрак» газетасы / Р. Нуруллина.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1976.– Б. 10–11, 14–15, 21, 23, 27, 49, 53, 55.

Олы әдип истәлегенә // Кызыл таң.– 1967.– 2 апр.

Олы ихтирам // Соц. Татарстан.– 1967.– 6 сент.

Олы якташыбыз хөрмәтенә // Кызыл таң.– 1967.– 16 февр.

Османов Д.И. Галимҗан Ибраһимов һәм Кырым / Д.И. Османов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 241–243.

Остазыбыз, уртак әдибебез // Кызыл таң.– 1977.– 12 март.

Онытылмас әдип // Казан утлары.– 2002.– № 5.– Б. 191.

Önər M. Galimcan Ibrahim həm Tatar mədəniyəti / M. Öner // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И.С. Насипов; Отв. ред. И.С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 77–81.

Өнәр М. Галимҗан Ибраһим һәм татар мәдәнияте / М. Өнәр // Фәнни Татарстан.– 2014.– № 1.– Б. 66–73.

Поварисов С.Ш. Г. Ибраһимовның татар әдәби теленә мөнәсәбәте һәм аның гади сөйләм лексикасының үзенчәлекләре / С.Ш. Поварисов // Татар теле, әдәбияты һәм аларны укыту методикасы мәсьәләләре.– Уфа: Башкорт дәүләт ун-ты нәшр., 1971.– Б. 43–51.

Поварисов С.Ш. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә фигыль формалары һәм аларның стилистик кулланышы / С.Ш. Поварисов // Татар

теле, әдәбияты һәм аларны укыту методикасы мәсьәләләре.– Уфа: Башкорт дәүләт ун-ты нәшр., 1971.– Б. 52–65.

Поварисов С. Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романында фразеологик әйтелмәләр / С. Поварисов // Совет мәктәбе.– 1971.– № 4.– Б. 25–27.

Поварисов С. Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» романында казах теле элементлары / С. Поварисов // Совет мәктәбе.– 1976.– № 3.– Б. 26–27.

Поварисов С. «Кызыл чәчәкләр» хикәясендә тел-сурәтләү чаралары / С. Поварисов // Совет мәктәбе.– 1976.– № 10.– Б. 29–31.

Поварисов С. Тел диңгезе / С. Поварисов // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 159–162.

Поварисов С. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең теле / С. Поварисов // Мәктәптә әдәби әсәрләрнең телен өйрәнү: Әдәбият укытучыларына ярдәмлек.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1978.– Б. 49–81.

Поварисов С. Әдәби әсәрләрдә пейзажның тасвирлануы / С. Поварисов // Совет мәктәбе.– 1980.– № 6.– Б. 40–42.

Поварисов С. Чәчмә әсәрдә автор хикәяләве һәм персонаж теле / С. Поварисов // Совет мәктәбе.– 1981.– № 9.– Б. 28–31.

Поварисов С. Ш. Г. Ибраһимов – телче / С. Ш. Поварисов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 28–33.

Поварисов С. Сүз эчендә алтын бар. Әдип аны тотып ала һәм кирәк урында оста куллана белгән / С. Поварисов // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Поварисов С. Тел диңгезе / С. Поварисов // Сүз һәм сәнгатьле сөйләм: Укытучылар, укучылар, студентлар, аспирантлар, язучылар һәм журналистлар өчен теоретик-методик кулланма.– Уфа: Китап, 1997.– Б. 111–116.

Поварисов С. Г. Ибраһимов әсәрләрендә Башкортстан табигатенең тасвирлануы / С. Поварисов // Сүз һәм сәнгатьле сөйләм: Укытучылар, укучылар, студентлар, аспирантлар, язучылар һәм журналистлар өчен теоретик-методик кулланма.– Уфа: Китап, 1997.– Б. 116–123.

Поварисов С. Г. Ибраһимов әсәрләрендә башкорт сүзләре һәм аларның стилистик кулланылышы / С. Поварисов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1999.– № 1.– Б. 61–63.

Поварисов С. Галимҗан Ибраһимов / С. Поварисов // Кызыл таң.– 1999.– 7 сент.

Поварисов С. Бөек милләттәшебезнең әдәби образы / С. Поварисов // Кызыл таң.– 1999.– 22 июнь.

Поварисов С. Милләтнең алтын баганасы / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2000.– 11 март.

Поварисов С. XX нче гасыр пәйгамбәре [Г. Ибраһимов иҗаты тур. галим С. Поварисов белән әңгәмә] / Әңгәмәдәш И. Фазлетдинов / С. Поварисов // Өмет.– 2000.– 16 март.

Поварисов С. Илаһилык мирасына хөрмәт күрсәтик яки Бөек язучы Галимҗан Ибраһимов музеена дәүләт статусы булырмы? / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2004.– 22 июль.

Поварисов С. Алланың кодрәте чиксез / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2007.– 25 гыйнв.

Поварисов С. Тел илһамы: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 120 ел / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2007.– 28 февр.; – 1, 2 март.

Поварисов С. Әдәбият пәйгамбәре: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 120 ел / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2007.– 22 март.

Поварисов С. Ш. Прометей яки Галимҗан Ибраһимов хәяте / С. Ш. Поварисов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 78–81.

Поварисов С. Тел диңгезе: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 125 ел / С. Поварисов // Кызыл таң.– 2012.– 22 февр.

Поварисов С. Бөек язучының мәргән сүзе / С. Поварисов // Башкортостан укытыусыһы.– 2012.– № 3.– Б. 60–63.

Рамазанова Д. Б. Тел үзенчәлекләрен максатчан кулланып / Д. Б. Рамазанова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 176–180.

Рамазанова Д. Б. Г. Ибраһимов иҗаты: башлангыч чоры әсәрләренең теленә күзәтүләр / Д. Б. Рамазанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 196–198.

Расих А. Килер буыннарга да остаз ул / А. Расих // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 81.

Рафиков С. Беренче йолдызлар / С. Рафиков // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 82–84.

Рахмани Р. Ф. Үзгәртеп корудан соңгы татар әдәбият белемендә Г. Ибраһимовның иҗади мирасын өйрәнү мәсьәләләре / Р. Ф. Рахмани //

Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 45–46.

Рәимова С. Галимҗан Ибраһимовның бер хикәясе [«Көтүчеләр» тур.] / С. Рәимова // Казан утлары.– 1974.– № 5.– Б. 140–141.

Рәмиев З. Милли мәдәниятне яклап / З. Рәмиев // Казан утлары.– 1992.– № 3.– Б. 155–156.

Рәмиев З. Әдип туган якларда – юбилей [ТФА Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институты галимнәренең Г. Ибраһимовның туган ягына барулары тур.] / З. Рәмиев // Шәһри Казан.– 2007.– 27 март.

Рәмиев З.З. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең текстологиясе ни хәлдә? / З.З. Рәмиев // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 81–86.

Рәмиев З. Галимҗан Ибраһимовның Беренче Бөтенрусия мөселманнары корылтаендагы чыгышлары / З. Рәмиев // Рухи мирас: эзләнүләр һәм табышлар = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (Руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 138–143.

Рәмиев З.З. Галимҗан Ибраһимов һәм Фатих Әмирхан (1917 елга кадәр) / З.З. Рәмиев // Фәнни Татарстан.– 2018.– № 2.– Б. 44–49.

Рәми И. Якташым / И. Рәми // Казан утлары.– 1966.– № 10.– Б. 129–136.

Рәмиев И. Якташым / И. Рәмиев // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 51–65.

Рәмиев И. Якташым / И. Рәмиев // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 88–101.

Рәхим Г. Тәнкыйть мөнәсәбәте илә язылган мәкаләгә җавап урынында / Г. Рәхим // Ил.– 1915.– 14 гыйнв.

Рәхим Г. «Казакъ кызы» / Г. Рәхим // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев.

Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 222–225.

Рәхимкулова М. Галимҗан Ибраһимов / М. Рәхимкулова // Яңа Вакыт (Оренбург).– 1993.– № 8. Март.

Рәхмәт сүзе // Кызыл таң.– 1967.– 22 февр.

Рәхмәтуллин И. XX еллык бөек әдәби-гыйльми хезмәт бәйрәме / И. Рәхмәтуллин // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 3–5.

Рәхмәтуллин И. XX еллык бөек әдәби-гыйльми бәйрәме / И. Рәхмәтуллин // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 13–14.

Рәхмәтуллин И. XX еллык бөек әдәби-гыйльми хезмәт бәйрәме / И. Рәхмәтуллин // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 258–260.

Рәхмәтуллина А. А. Г. Ибраһимов хикәяләрендә әхлак проблемасы / А. А. Рәхмәтуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 243–246.

Рәхмәтуллина Л. Г. Ибраһимовның татар телен укытуга керткән өлеше / Л. Рәхмәтуллина // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 2004.– Б. 40–42.

Революционер. Язучы. Галим // Соц. Татарстан.– 1967.– 11 март.

Революция һәм матурлык җырчысы // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 2–4.

Редакция. Карт әдип Галимҗан Ибраһимов турында // Безнең юл.– 1928.– 5 сан.– Б. 29–30.

Сабирҗанова Г. Р. Г. Ибраһимов хикәяләренең идея-эстетик үзенчәлекләре / Г. Р. Сабирҗанова // Яшь галимнәр һәм аспирантлар эшләре җыентыгы: Тел, әдәбият һәм халык иҗаты мәсьәләләре / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җаваплы мөхәррир), Р. Ф. Исламов (фәнни мөхәррир), Р. Ф. Фәттахова, З. З. Гыйләҗев (төзүче), А. Ә. Тимерханов.– Казан, 2007.– 4 чыг.– Б. 218–221.

Сабирҗанова Г. Ф. Г. Ибраһимовның «Кызыл чәчәкләр» хикәясендә пейзаж / Г. Ф. Сабирҗанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 190–192.

Сабиров Р. Р. Г. Ибраһимов иҗатында идеология тәэсире һәм чынбарлык / Р. Р. Сабиров // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты,

доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 59–66.

Сабиров Р. Р. Яңа заманнан яңача караш (Г. Ибраһимовның совет чоры иҗаты турында) / Р. Р. Сабиров // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 122–125.

Сабируллов Ш. Иҗади дуслык хакына / Ш. Сабируллов // Кызыл таң.– 1967.– 17 февр.

Сабируллов Ш. Солтанморатта кунакта // Ш. Сабируллов // Соц. Татарстан.– 1967.– 25 февр.

Сабитова И. И. Г. Ибраһимов әсәрләрендә парлы исемнәр («Диңгездә» һәм «Яз башы» хикәяләре мисалында) / И. И. Сабитова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 232–233.

Садә Г. Халык улы, халык горурлыгы / Г. Садә // Шәһри Казан.– 2007.– 24 апр.

Садриева Р. Г. Ибраһимов хикәяләвенең кайбер үзенчәлекләре / Р. Садриева // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 2002.– Б. 8–10.

Садыйкова А. Осталык тамырлары – халыкта / А. Садыйкова // Казан утлары. 1991.– № 3.– Б. 153–156.

Садыйкова А. Х. Галимҗан Ибраһимов иҗатында дини мотивлар / А. Х. Садыйкова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 61–67.

Садыйкова А. Х. Суфиян Поварисовның роман-трилогиясендә Галимҗан Ибраһимов образы / А. Х. Садыйкова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 101–105.

Садыйкова С. Хезмәткә дәртләндереп торды / С. Садыйкова // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 227–228.

Садыйкова А. Галимҗан Ибраһимов иҗатында дини мотивлар / А. Садыйкова // Дин вә мәгыйшәт.– 2012.– 9 март.

Салахов И. Диңгез ярында / И. Салахов // Азат хатын.– 1967.– № 2.– Б. 18–19.

Салахов И. Еллар сәхифәсе: Г. Ибраһимовның тууына 80 ел / И. Салахов // Ялкын.– 1967.– № 3.– Б. 14–15.

Салахов И. Беренче адымнар / И. Салахов // Ялкын.– 1973.– № 4.– Б. 28–29.

Салахов И. Онытылмас хатирә / И. Салахов // Татарстан яшьләре.– 1987.– 12 март.

Салахов И. Киләчәк буыннар белсен / И. Салахов // Соц. Татарстан.– 1988.– 4 дек.

Салахов И. Ул миңа «адаш» диде / И. Салахов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 430–438.

Салихов Г. Язмыш / Г. Салихов // Шәһри Казан.– 1991.– 31 янв.

Салихов Р. Г. Галимҗан Ибраһимов һәм пролетариат әдәбияты концепциясе / Р. Г. Салихов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 35–52.

Самойлович А. Галимҗан Ибраһимов – татарны өйрәнүче / А. Самойлович // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 143–148.

Саннар һәм фактлар [Г. Ибраһимов әсәрләрен бастыру тур.] // Совет Татарстаны.– 1957.– 12 март.

Сарьян Х. Уеңны уйдырып сал… (Тел, әдәби осталык турында мәкаләләр) / Х. Сарьян.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1977.– Б. 21–22, 34, 63–65, 83, 109, 111, 113, 139.

Саттар Г. Г. Ибраһимов әсәрләрендә исем-атамалар / Г. Саттар // Казан утлары.– 1992.– № 6.– Б. 180–184.

Саттарова М. Р. Г. Ибраһимов иҗатында дини лексика / М. Р. Саттарова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 221–225.

Саттарова М. Р., Мохитова Г. М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрен рус теленә тәрҗемә итү үзенчәлекләре / М. Р. Саттарова, Г. М. Мохитова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия

культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 250–253.

Сафин Д. Галимҗан Ибраһимов кем? / Д. Сафин // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 33–34.

Сафин Ф. Язучының туган якларында / Ф. Сафин // Совет мәктәбе.– 1967.– № 2.– Б. 16–20.

Сафиуллина Ф. Ибраһимов / Ф. Сафиуллина // Совет мәктәбе.– 1978.– № 5.– Б. 60.

Сафиуллина Ф. С. Г. Ибраһимовның хикәяләү үзенчәлекләре / Сафиуллина Ф. С. Сүз – иясе белән йөри.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1985.– Б. 104–112.

Сафиуллина Ф. Г. Ибраһимов әсәрләрендә персонажлар сөйләме / Ф. Сафиуллина // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 28–31.

Сафиуллина Ф. Халыкчан һәм сурәтле тел / Ф. Сафиуллина // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 48–51.

Сафуанов С. Татар әдәбияты классигы / С. Сафуанов // Кызыл таң.– 1962.– 13 март.

Сафуанов С. Олы әдипнең тере сыны / С. Сафуанов // Кызыл таң.– 1967.– 17 февр.

Сафуанов С. Галимҗан Ибраһимов һәм бшкорт әдәбияты / С. Сафуанов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 7–12.

Сафуанов С. Татар әдәбиятын укытуда туган як белән бәйләнеш / С. Сафуанов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1996.– № 10.– Б. 58–61.

Сафуанов С. Олы әдипнең суынмас эзләре / С. Сафуанов // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Сафуанов С. Г. Стәрле төбәге – әдипләр төяге / С. Г. Сафуанов // Татар теле һәм әдәбияты укытучыларын әзерләүнең көнүзәк мәсьәләләре / II рег. фән.-прак. конф. (Стәрлетамак, 14–15 май 1998): мәкал. җыен.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт педаг. ин-ты, 1998.– Б. 44–49.

Сафуанов С. Тирәнгә береккән тамырлар // Сафуанов С. Рухи күперләр.– Уфа: Китап, 2006.– Б. 144–200.

Сәгыев С. Татар эшчеләре хәрәкәтеннән язылган китап турында / С. Сәгыев // Эшче.– 1926.– 29 гыйнв.

Сәгыйдуллин М. Галимҗан иптәш Ибраһимовның егерме еллык иҗат эшчәнлеге уңае белән (Мәсьәләнең куелышы) / М. Сәгыйдуллин // Кызыл Татарстан.– 1927.– 15 нояб.

Сәгыйдуллин М. Революция хәрәкәтләре тарихы һәм Галимҗан Ибраһимов / М. Сәгыйдуллин // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 170–177.

Сәгыйтов М. Г. Ибраһимов әсәрләрендә персонажлар тавышының тасвирлары / М. Сәгыйтов // Совет мәктәбе.– 1971.– № 7.– Б. 23–25.

Сәгыйтов М. Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романында синоним-фразеологик әйләнмәләр / М. Сәгыйтов // Ученые записки Казан. гос. педагог. ин-та.– Вып. 106. Вопросы татарской литературы.– Казань, 1972.– Сб. 5.– Б. 82–107.

Сәгыйтов М. Г. Ибраһимов әсәрләрендә сүз сәнгате / М. Сәгыйтов // Татар әдәбияты мәсьәләләре. Алтынчы җыентык.– Казан, 1974.– Б. 152–183.

Сәгыйтов М. Г. Ибраһимов әсәрләрендә җирле сөйләм / М. Сәгыйтов // Совет мәктәбе.– 1978.– № 3.– Б. 37–38.

Сәгъди Г. Бездә әдәби тәнкыйть (Октябрьнең ун еллыгына) / Г. Сәгъди // Безнең юл.– 1927.– № 10.– Б. 35–41.

Сәгъди Г. Зур әдипләребездән берсе (Аның 20 еллык хезмәте уңае белән) / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1927.– 25 окт.

Сәгъди Г. Егерме еллык әдәби хезмәтенең беренче адымында (Бөек әдип Галимҗан Ибраһимовның егерме еллык юбилейсен ясау мәсьәләсе кузгалу уңае белән) / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1927.– 20 нояб.

Сәгъди Г. Карт марксист, бөек әдип Галимҗан Ибраһимов һәм аңа юбилей / Г. Сәгъди // Мәгариф.– 1927.– № 12.– Б. 94–98.

Сәгъди Г. Галимҗан Ибраһимов һәм аның әдәби иҗатлары / Г. Сәгъди // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 13–47.

Сәгъди Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында типлар эволюциясе / Г. Сәгъди // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 24–32.

Сәгъди Г. Мәдәни революция алдында. Советчы укымышлыларыбызның бурычлары / Г. Сәгъди // Кызыл Татарстан.– 1928.– 22 июнь.

Сәгъди Г. Зур әдипләребездән берсе (аның 20 еллык хезмәте уңае белән) / Г. Сәгъди // Фәнни Татарстан.– 2017.– № 1.– Б. 168–171.

Сәгъди Г. Галимҗан Ибраһимов иҗатында типлар эволюциясе: Дауд Урманов (Зәки+Сәлим=Дауд Урманов) / Г. Сәгъди // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 233–245.

Сәгъдиева Р. К. Г. Ибраһимов әсәрләрендә сүзләрне кабатлау чарасы / Р. К. Сәгъдиева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни

мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 209–212.

Сәетова В. Г. Ибраһимовның әсәрләрендә гади сөйләм лексикасының стилистик кулланылышы / В. Сәетова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 2004.– Б. 29–31.

Сәйфетдинов Ш. Г. Ибраһимовның атеистик фикерләре / Ш. Сәйфетдинов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 2.– Б. 12–14.

Сәйфетдинова А.Г. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында тормыш фәлсәфәсе һәм милләт язмышы / А.Г. Сәйфетдинова // Яшь галимнәр карашы / Фәнни мөхәррир – профессор Гыйләҗев И.А. Җаваплы мөхәррир һәм төзүче – доцент Гафиятуллина Н.М.– Казан: РИЦ «Школа», 2006.– Б. 84–93.

Сәйфи Н. Ул безнең замандашыбыз / Н. Сәйфи // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Сәйфи-Казанлы Ф. Реформамы, революцияме? / Ф. Сәйфи-Казанлы // Кызыл Татарстан.– 1926.– 28 март.

Сәйфи-Казанлы Ф. Тезисларга каршы – тезислар / Ф. Сәйфи-Казанлы // Кызыл Татарстан.– 1926.– 9 май.

Сәйфи-Казанлы Ф. Галимҗан Ибраһимов / Ф. Сәйфи-Казанлы // Jaŋalif.– 1928.– № 4.– B. 1–4.

Сәйфи-Казанлы Ф. Һичтән кич яхшы / Ф. Сәйфи-Казанлы // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 июль.

Сәйфи Х. Яңлышмы, ялганмы? / Х. Сәйфи // Татарстан.– 1923.– 28 окт.

Сәлахов И. Онытылмас хатирә / И. Сәлахов // Татарстан яшьләре.– 1987.– 14 март.

Сәләхетдинов А. Туганым турында истәлекләр / А. Сәләхетдинов // Соц. Татарстан.– 1962.– 1 март.

Сәләхетдинова З.Ф., Миргалимова З.Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә кулланылган лингвистик терминологиянең генетик катламнары / З.Ф. Сәләхетдинова, З.Ф. Миргалимова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 153–158.

Сәләхетдинова З.Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә кулланылган синоним лингвистик терминнар / З.Ф. Сәләхетдинова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 158–161.

Сәләхова З. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повестенда натурализм турында галимнәр / З. Сәләхова // Фәнни язмалар – 2001 / Җаваплы мөхәррир – профессор И. А. Гыйләҗев. Төзүче – доцент Ә. Ш. Юсупова.– Казан: РИЦ «Школа», 2002.– Б. 274–278.

Сәләхова З. Г. Г. Ибраһимов иҗатында натурализм / З. Г. Сәләхова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 164–167.

Сәлахова З. Г. Ибраһимовның «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» әсәрендә натуралистик алымнар / З. Сәлахова // Казан дәүләт университеты татар филологиясе һәм тарихы факультеты укытучыларының фәнни язмалары (2002) / Фәнни мөхәррир – проф. Гыйләҗев И. А. Төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан, 2002.– Б. 149–159.

Сәлахова З. Әдип әсәрләрендә натурализм [Г. Ибраһимовның «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» (1907) исемле беренче әсәрендә натуралистик алымнар чагылыш тапкан] / З. Сәлахова // Мәгариф.– 2003.– № 7.– Б. 13.

Сәлахова З. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повестенда натурализм / З. Сәлахова // Татар теле һәм әдәбиятының актуаль проблемалары (Башкортстан Республикасы, Стәрлетамак ш. 26–28 ноябрь, 2003 ел): Бөтенроссия фәнни-прак. конф. Фәнни-методик мәкал. җыен. / Җаваплы ред. И. С. Насипов.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт педаг. акад., 2005.– II кис. Татар әдәбияты тарихы һәм поэтикасы мәсьәләләре.– Б. 175–185.

Сәлахова З. Г. Г. Ибраһимовның «Уты сүнгән җәһәннәм» хикәясендә халыкка хезмәт итү темасының сәнгатьчә гәүдәләнелеше / З. Г. Сәлахова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 149–155.

Сәлахова З. Г. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повестенда натурализм / З. Г. Сәлахова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 126–128.

Сәлахова З. Г. Г. Ибраһимовның «Зәки шәкертнең мәдрәсәдән куылуы» хикәясендә натуралистик алымнарның гәүдәләнү үзенчәлеге / З. Г. Сәлахова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многооб-

разия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 254–260.

Сәлахова Р.Р. Г. Ибраһимовның «Алмачуар» әсәрендә сөйләм эшчәнлеген белдергән фигыльләрнең функциональ-семантик кыры / Р.Р. Сәлахова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 260–264.

Сәләхетдинов А. Туганым турында истәлекләр: Г. Ибраһимов юбилее алдыннан / А. Сәләхетдинов // Соц. Татарстан.– 1962.– 1 март.

Сәлимгәрәева Б.С. Галимҗан Ибраһимов – методист / Б.С. Сәлимгәрәева // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү.И. Гыймадиев (җитәкче), Р.Г. Сибәгатов, К.С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 47–51.

Сәлимҗанов Х. Ике очрашу: Г. Ибраһимов юбилее алдыннан / Х. Сәлимҗанов // Соц. Татарстан.– 1962.– 9 март.

Сәлимҗанов Х. Театр да бурычлы / Х. Сәлимҗанов // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Сәмигуллин И. Күңелле очрашу / И. Сәмигуллин // Кызыл таң.– 1967.– 2 март.

Сәмитова С.Г. Г. Ибраһимов иҗатында мәхәббәт мотивы / С.Г. Сәмитова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 264–268.

Сәхапов Ә. Дин һәм кан кардәшлеге! / Ә. Сәхапов // Мирас.– 1998.– № 1.– Б. 62–68.

Сәхнәдә – яңа спектакль // Соц. Татарстан.– 1969.– 12 нояб.

Сверигин Р. Галимҗан Ибраһимов прозасының стиль төсмерләре / Р. Сверигин // Яңа гасыр һәм татар әдәбияты: әдәби хәрәкәтне һәм әдәби әсәрләрне анализлау.– Казан: ТДГПУ, 2007.– Б. 32–36.

Серәй. Галимҗан аганың юбилеен олылыйбыз / Серәй // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Сибәгатов Р.Г. Язучы теленнән бер мисал / Р.Г. Сибәгатов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү.И. Гыймадиев (җитәкче), Р.Г. Сибәгатов, К.С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 33–36.

Сибгаева Ф.Р. Г. Ибраһимовның иҗатында фразеологик берәмлекләрнең стилистик әһәмияте / Ф.Р. Сибгаева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 268–271.

Сибгатуллин Х. Язулы такта / Х. Сибгатуллин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 463–466.

Сибгатуллин Х. Язулы такта / Х. Сибгатуллин // Казан утлары.– 2007.– № 3.– Б. 103–105.

Синеголов Ә. Туган ягы – илһам чишмәсе / Ә. Синеголов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 21–22.

Синегулов Ә. Туган ягыннан илһам алып / Ә. Синегулов // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 45–46.

Синугыл Ә. Ялта буйлап сине эзләп йөрим / Ә. Синугыл // Татар иле.– 1999.– № 48 (Дек.).

Синугыл Ә. Ялта буйлап сине эзләп йөрим / Ә. Синугыл // Мәд. җомга.– 2000.– 16 июнь.

Синугыл-Куганаклы Ә. «Кем уйлаган, Галимҗан абый…» / Ә. Синугыл-Куганаклы // Шәһри Казан.– 2003.– 21 март.

«Син, туган, фән укы…» // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Сираҗетдинов М. Халык ихтирамы, халык мәхәббәте / М. Сираҗетдинов // Кызыл таң.– 1967.– 10 март.

Сираҗетдинов М. Йөрәкләргә тоташ тамырлар / М. Сираҗетдинов // Кызыл таң.– 1967.– 22 февр.

Сираҗетдинова Ф. Г. Ибраһимовның синтаксис өлкәсендәге эшчәнлеге / Ф. Сираҗетдинова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 32–34.

Соболев Л. Яңа иҗат уңышларына! / Л. Соболев // Совет әдәбияты.– 1960.– № 6.– Б. 80.

Солтанова Ф. Ф. Галимҗан Ибраһимов прозасының поэтик ономастикасы / Ф. Ф. Солтанова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 162–165.

Сөләйманов Ә. Революция елларында / Ә. Сөләйманов // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 113–119.

Сөләйманов Ә. Революция елларында / Ә. Сөләйманов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 131–140.

Сөләйманов Ә. Инкыйлаб елларында / Ә. Сөләйманов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 162–171.

Сөндекле М. Яшьләрнең Бөек остазы / М. Сөндекле // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 287–289.

Субаев Н. Ике революционер дуслыгы / Н. Субаев // Соц. Татарстан.– 1973.– 1 май.

Суровцев Ю. Ибраһимов дәресләре / Ю. Суровцев // Соц. Татарстан.– 1987.– 13 март.

Сүнчәләй С. Тәнкыйть вә монкыйдләремез / С. Сүнчәләй // Йолдыз.– 1915.– 11 март.

Табеев Ф. Халыкка багышланган гомер / Ф. Табеев // Соц. Татарстан.– 1967.– 11 март.

Таҗетдинов Ф. Галимҗан Ибраһимов жандарм күзәтүе астында / Н. Таҗетдинов // Казан утлары.– 1964.– № 11.– Б. 122–126.

Таймас Г. Миражга алданган язучы: Г. Ибраһимов турындагы хатирәләрдән / Г. Таймас // Татарстан.– 1995.– № 7–8.– Б. 102–108.

Талыпова М. Р. Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында фразеологик әйтелмәләр / М. Р. Талыпова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 66–67.

Тантаналы кичә // Совет Татарстаны.– 1957.– 12 март.

Тантаналы җыелыш // Соц. Татарстан.– 1962.– 15 март.

Татар әдәбияты классигы. Галим. Дәүләт эшлеклесе: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 100 ел // Кызыл таң.– 1977.– 12 март.

«Татар мәдәнияте нинди юл белән барачак?» // Безнең юл.– 1927.– № 2.– Б. 38.

«Татар студентлары хәрәкәте тарихыннан кечкенә бер хатирә. Татарстан өлкә комитеты коммунист яшьләр союзы нәшере» дигән китапның басылып чыгуы турында белдерү // Кызыл Шәрык яшьләре.– 1922.– № 3–4.– Б. 48.

Татарны өйрәнү җәмгыятеннән иптәш Ибраһимовка // Кызыл Татарстан.– 1928.– 14 март.

Татарстан АССР Мәгариф министрлыгында. Галимҗан Ибраһимовның юбилеен билгеләү турында // Совет мәктәбе.– 1966.– № 8.– Б. 61.

Тарих битләреннән. Олы ихтирам // Соц. Татарстан.– 1967.– 6 сент.

Татарстан Мәгариф халык комиссариатында // Мәгариф.– 1925.– № 3.– Б. 124–126.

Татарстан совет язучыларының шәһәр күләмендә 4, 5, 7 һәм 8 нче октябрьдә үткәрелгән гомуми җыелышының карары // Совет әдәбияты.– 1937.– № 10.– Б. 92.

Таһири И. Галимҗан Ибраһимовның телчелек, тарихчылык һәм тәнкыйтьчелеге / И. Таһири // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми, иҗтимагый хезмәт туена каратылып чыгарылган мәҗмуга) / Нәҗип Җәләлов, Зыя Гыймадиев, Хәйрулла Габидовларның редакциясендә чыга. Ташкент: Татар-башкорт комиссиясе нәшере.– Ташкент: Тип. «Матбугат», 1928 ел.– Б. 23–25.

Таһиров М., Галиев Г. Барлык редакция һәм нәшриятларга / М. Таһиров, Г. Галиев // Кызыл Татарстан.– 1927.– 22 дек.

Таһиров И. Р. Галимҗан Ибраһимов – җәмәгать һәм дәүләт эшлеклесе / И. Р. Таһиров // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 14–18.

Таһиров И. Галимҗан Ибраһимов һәм тарих / И. Таһиров // Мәд. җомга.– 2018.– 25 май.

Таһиров К. Бер очрашу / К. Таһиров // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 51–52.

Таһиров К. «Бергә яшәүгә ни җитә» / К. Таһиров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 282–284.

Таһиров М. Галимҗан ага Ибраһимовның әдәби, гыйльми хезмәтләренә егерме ел тулу уңае белән / М. Таһиров // Безнең юл.– 1928.– № 2.– Б. 14–16.

Таһиров М. Кырым истәлекләре / М. Таһиров // Кызыл Татарстан.– 1928.– 13 май.

Таһиров Р. Марксист тарихчы Галимҗан Ибраһимов / Р. Таһиров // Яшь педагог.– 1928.– № 6.– Б. 9–14.

Таһиров Р. Галимҗан Ибраһимов – библиограф / Р. Таһиров // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 219–222.

Таһиров Р. Яшьләр турында кайгыртучы / Р. Таһиров // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Таһиров Р. Галимҗан Ибраһимов – библиограф / Р. Таһиров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 257–260.

Таһиров Һ. Галимҗан Ибраһимовның әдәби, гыйльми хезмәтләренә егерме ел тулу уңае белән / Һ. Таһиров // Безнең юл.– 1928.– 2 сан.– Б. 14–16.

Терегулов Г. Безнең Галимҗан Ибраһимов / Г. Терегулов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 88–93.

Терегулов Г. Безнең Галимҗан Ибраһимов / Г. Терегулов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 120–124.

Тимашева А. А. Мәктәптә Галимҗан Ибраһимовның тормышын һәм иҗатын өйрәнү / А. А. Тимашева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 275–277.

Тимерова Л. М. И. Нуруллин күзаллавында Г. Ибраһимовның инкыйлабкача прозасы / Л. М. Тимерова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 277–280.

Толымбайский Г. Матур әдәбият фронтындагы бурычларыбыз / Г. Толымбайский // Кызыл Татарстан.– 1926.– 19 июнь, 2, 8, 15, 20, 22 июль.

Толымбайский Г. Галимҗан Ибраһимовның хатыннан (Карт маркcис[т] әдибебез Галимҗан иптәш Ибраһимов юбәләе мәсьәләсе күтәрелгәч миңа язган хатыннан) / Г. Толымбайский // Кызыл Татарстан.– 1927.– 4 дек.

Толымбайский Г. Галимҗан Ибраһимовның хатыннан / Г. Толымбайский // Безнең юл.– 1927.– № 12.– Б. 32–33.

Толымбайский Г. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең тематика һәм өслүб яклары / Г. Толымбайский // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 69–88.

Толымбайский Г. Искермәгән бер уңлык турында / Г. Толымбайский // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 246–250.

Төхвәтова Г. Ф. Г. Ибраһимовның «Казакъ кызы» һәм Г. Монасыйповның «Таранчы кызы, яки Хәлимнең беренче мәхәббәте» романнарында кардәш төрки халыклар тормышы / Г. Ф. Төхвәтова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 141–144.

Төхфәтова Г. Ф. «Мин хәяте мотлак кешесе…» (ТР милли музее фондларында Г. Ибраһимовның Ә. Хәсәнигә язган хатлары) / Г. Ф. Төхфәтова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 280–283.

Төхфәтова Г. Ф. Галимҗан Ибраһимов: «Мин – бәйсез тормыш кешесе!» / Г. Ф. Төхфәтова // Безнең мирас.– 2017.– № 6.– Б. 28–30.

Тугандаш халыклар әдипләре Г. Ибраһимов турында // Соц. Татарстан.– 1967.– 11 март.

Тугандаш халыклар язучылары Г. Ибраһимов турында // Соц. Татарстан.– 1967.– 12 март.

Тукаев Г. Аз гына төзәтү / Г. Тукаев // Йолдыз.– 1911.– 30 июнь.

Тупый. Яңа әсәрләр. Татар хатыны ниләр күрми / Тупый // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 199–201.

Турдыев Ш. Ул безгә дә кадерле / Ш. Турдыев // Казан утлары.– 1977.– № 2.– Б. 149–151.

Турдыев Ш. Шифалы ярдәм / Ш. Турдыев // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Турдыев Ш. Г. Ибраһимов һәм үзбәк әдәбияты / Ш. Турдыев // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 58–60.

Узиков Ю. Онытылгысыз истәлек / Ю. Узиков // Кызыл таң.– 1989.– 6 май.

Умеров Б. Кырымны ул бик яратты / Б. Умеров // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 242–246.

Умәров Б. Кырымны ул бик яратты / Б. Умәров // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 269–272.

Умеров Б. Кырым язучысының әдәби ватаны / Б. Умеров // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И.Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М.И. Ахметзянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 174–178.

«Урал» һәм уралчылар» // Безнең юл.– 1927.– № 1.– Б. 40.

Урманче Б. Гадилектә матурлык / Б. Урманче // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 164–167.

Урманче Б. Гадилектә матурлык / Б. Урманче // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 203–206.

Усманов А. Әдипкә багышлап / А. Усманов // Соц. Татарстан.– 1967.– 10 март.

Усманов Г.И. Пролетар революция солдаты: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Г.И. Усманов // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Усманов Р. Зур әдипкә багышланган кичә / Р. Усманов // Кызыл таң.– 1967.– 22 февр.

Усманова З. Язучы-гуманист / З. Усманова // Азат хатын.– 1967.– № 3.– Б. 8–9.

Уфада Г. Ибраһимовка багышланган кичәләр // Казан утлары.– 1977.– № 7.– Б. 190.

Уфада яңа гәзитә // Вакыт.– 1917.– 31 март.

Уфадагы мәктәп вә мәдрәсәләрдә укучы һәм укытучыларның саны // Тормыш. – 1916.– 6 нояб.

«Үлем җиңәрме, минме?»: Г. Ибраһимовның М. Гафуригa язган хатыннан // Кызыл таң.– 1967.– 11 март.

Ф. «Галимҗан Ибраһимов» / Ф. // Мәгариф.– 1928.– № 2.– Б. 104.

Фазлетдинов И.К. Г. Ибраһимов прозасында легендалар һәм риваятьләр / И.К. Фазлетдинов // Татар теле һәм әдәбияты укытучыларын әзерләүнең көнүзәк мәсьәләләре / II рег. фәнни-практик конф. (Стәрлетамак, 14–15 май 1998): мәкал. җыен.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт пед. ин-ты, 1998.– Б. 85–92.

Фазлетдинов И.К. Галимҗан Ибраһимов иҗатында Башкортстан татарлары фольклоры / И.К. Фазлетдинов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 288–295.

Фазлетдинов И.К. Галимҗан Ибраһимов прозасында эпик фольклор йогынтысы / И.К. Фазлетдинов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 85–87.

Фазлетдинов И. Галимҗан Ибраһимов иҗатында Башкортстан татарлары фольклоры / И. Фазлетдинов // Тулпар.– 2012.– № 2.– Б. 50–52.

Фазлетдинов И. Тел тарихын үзгәрткән җыен: 90 ел элек Баку шәһәрендә Тюркологларның беренче Бөтенсоюз съезды ачыла / И. Фазлетдинов // Кызыл таң.– 2016.– 25 февр.

Фазлыев Л.М. Г. Ибраһимовның татар балалар әдәбияты өлкәсендәге эшчәнлеге / Л.М. Фазлыев // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л.К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н.И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 73–76.

Фазылҗанов Ә. Тел чаралары һәм характерлар: Г. Ибраһимов юбилее алдыннан / Ә. Фазылҗанов // Соц. Татарстан.– 1962.– 7 март.

Фарисова Р.М. Г. Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясендә синтетик җөмләләр кулланылышы / Р.М. Фарисова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә.М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И.И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р.А., филология

фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 175–178.

Фасеев К. Олы тәнкыйтьчебезнең кыйммәтле хезмәтләре / К. Фасеев // Совет әдәбияты.– 1961.– № 2.– Б. 142–153.

Фасеев К. Бөек язучы һәм көрәшче / К. Фасеев // Татарстан яшьләре.– 1962.– 15 март.

Фасеев К. Бөек Октябрь һәм интернациональ культура / К. Фасеев // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 94–102.

Фасеев К. Зур галим – интернационалист / К. Фасеев // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Фасеев К. Ф. Г. Ибрагимов – пропагандист идей марксизма-ленинизма / К. Ф. Фасеев // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 45–60.

Фаткуллин Ф. Данлы ояның лаеклы улы [язучы Г. Ибраһимовның абыйсы, Ленин ордены белән бүләкләнгән укытучы Ш. Ибраһимов тур.] / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 1999.– 4, 5 авг.

Фаткуллин Ф. Галимҗан Ибраһимовның өч хатыны / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2008.– 11, 12 март.

Фаткуллин Ф. Ялтада татар әдибен онытмыйлар / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2008.– 28 окт.

Фаткуллин Ф. Яшел төбәккә ямь өстәлде / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2009.– 15 авг.

Фаткуллин Ф. Ялтада, әдип янында / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2012.– 29 февр.

Фаткуллин Ф. Тарас Шевченко һәм Галимҗан Ибраһимов: Украин халкының бөек улының 200 еллыгы һәм аның турында татар әдәбияты классигы мәкаләсе басылуның 100 еллыгы уңаеннан / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2014.– 22 март.

Фаткуллин Ф. Данлы ояның улы ул / Ф. Фаткуллин // Тулпар.– 2017.– № 2.– Б. 52–55.

Фаткуллин Ф. Милләтебезнең йөзек кашы: Г. Ибраһимовның тууына – 130 ел / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2017.– 11 март.

Фаткуллин Ф. Рәхмәт укырга дип киләбез! / Ф. Фаткуллин // Кызыл таң.– 2017.– 21 март.

Фаткуллин Ф. Тарас Шевченко һәм Галимҗан Ибраһимов / Ф. Фаткуллин // Тулпар.– 2018.– № 4.– Б. 25–27.

Фатхуллина Р. Олы тәнкыйтьчебезнең кыйммәтле хезмәтләре / Р. Фатхуллина // Совет әдәбияты.– 1972.– № 6.– Б. 32–33.

Фаткуллина Х. «Тарих мине онытмас!»: Г. Ибраһимовның тууына 80 ел тулу алдыннан / Х. Фаткуллина // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Фатыйхов М. Мәдәни учак яңадан кабынды [Башкортстанның Авыргазы районы Солтанморат авылында татар язучысы Г. Ибраһимовка музей ачылды] / М. Фатыйхов // Өмет.– 1997.– 28 июнь.

Фәйзи Ә. Галимҗан абзый янында / Ә. Фәйзи // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 286–288.

Фәйзи Ә. Гүзәллек һәм азатлык җырчысы // Фәйзи Ә. Әдипнең эрудициясе (Публицистика, әдәби тәнкыйть. Истәлекле хатлар).– Казан: Татар. кит. нәшр., 1973.– Б. 106–112.

Фәйзуллин С. Юл күрсәтүчем / С. Фәйзуллин // Соц. Татарстан.– 1966.– 25 сент.

Фәйзуллин С. Юл күрсәтүчем / С. Фәйзуллин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 199–205.

Фәйзуллин С. Юл күрсәтүчем / С. Фәйзуллин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 246–248.

Фәйзуллина Ф. Г. Г. Ибраһимовның фольклор мәсьәләләрен өйрәнүдәге роле / Ф. Г. Фәйзуллина // Актуальные проблемы современной фольклористики: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Казань, 29 июня 2009 г.) / Редакционная коллегия: К. М. Миннуллин, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент АН РТ (председатель), Р. Ф. Исламов, доктор филологических наук, Ф. И. Урманчеев, доктор филологических наук, профессор (научный редактор), Х. Ш. Махмутов, доктор филологических наук, профессор, А. Х. Садекова, доктор филологических наук. Составители: Л. Х. Мухаметзянова, кандидат филологических наук, доцент, И. Г. Закирова, кандидат филологических наук, доцент, Л. Ш. Замалетдинов, кандидат филологических наук.– Казань: Алма-Лит, 2009.– Б. 79–81.

Фәйзуллина З. М. Мәктәптә Г. Ибраһимовның «Алмачуар» әсәрен кеше һәм табигать берлеге яссылыгында өйрәнү / З. М. Фәйзуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 288–290.

Фәйзуллина Ф. Г. Г. Ибраһимов публицистикасында «Галия» мәдрәсәсе ябылуы яктыртылышы / Ф. Г. Фәйзуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 290–294.

Фәнни конференция // Соц. Татарстан.– 1977.– 16 март.

Фәритов С. Якташка багышлап / С. Фәритов // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Фәрхетдинова Р. Галимҗан Ибраһимовка 115 яшь / Р. Фәхретдинова // Фән һәм мәктәп.– 2002.– № 9.– Б. 46–47.

Фәрхи. Егерме еллык әдәби хезмәт бәйрәмен әйткәндә / Фәрхи // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Фәткуллина Р. Социалистик реализм югарылыгына / Р. Фәткуллина // Совет мәктәбе.– 1972.– № 6.– Б. 32–33.

Фәттах Н. Мондый кешеләр сирәк туа / Н. Фәттах // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 84.

Фәтхтдинов Ф. К. Галимҗан Ибраһимовның тормышка карашын формалаштыруда туган якның үзенчәлекле роле / Ф. К. Фәтхтдинов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 47–51.

Фәтхуллин Ф. Милләтебез горурлыгы / Ф. Фәтхуллин // Кызыл таң.– 1997.– 27 март.

Фәтхуллин Ф. Галимҗан Ибраһимовның өч хатыны / Ф. Фәтхуллин // Кызыл таң.– 2008.– 11, 12 март.

Фәтхуллина Р. Уңай герой эзләү юлында / Р. Фәтхуллина // Казан утлары.– 1971.– № 11.– Б. 158–162.

Фәтхуллина Х. «Тарих мине онытмас!» / Х. Фәтхуллина // Кызыл таң.– 1967.– 10 март.

Фәхри С. Бөек әдибебез Г. Ибраһимов (Әдәби, иҗади һәм гыйльми эшләренең ХХ еллыгы уңае белән) / С. Фәхри // Азат Себер.– 1928.– 3 март.

Фәхри. 20 еллык әдәби хезмәт бәйрәмен иткәндә / Фәхри // Кызыл Татарстан.– 1928.– 10 март.

Фирсов Н. Н. Тарихчы-сәясәтче булу ягыннан Галимҗан Ибраһимов / Н. Н. Фирсов // Галимҗан Ибраһимов (ХХ еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 178–184.

Хабетдинов А. Галимҗан Ибраһимов – татар баганасы (1887–1938) / А. Хабетдинов // Идел.– 2001.– № 4.– Б. 2–3.

Хайруллина И. Г. Ибраһимов әсәрләрендә татар халык йолалары / И. Хайруллина // Вестник НГПИ: сб. науч.-метод. тр.– Набережные Челны: НГПИ, 2008.– Б. 101–102.

Хаҗиәхмәтов Т. Илһам чыганагы / Т. Хаҗиәхмәтов // Казан утлары.– 1966.– № 12.– Б. 121–124.

Хаҗиәхмәтов Т. «Безнең көннәр» романына иллюстрациялар / Т. Хаҗиәхмәтов // Казан утлары.– 1967.– № 2.– Б. 116–119.

Хаҗиәхмәтова Л. Г. Ибраһимов әсәрләрендә гарәп-фарсы сүзләренең стилистик мөмкинлекләре / Л. Хаҗиәхмәтова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 22–23.

Хаҗиева-Демирбаш Г. С. Г. Ибраһимов идиостилендә кушаматлар / Г. С. Хаҗиева-Демирбаш // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 297–301.

Хаков В. Х. Галимҗан Ибраһимов һәм татар әдәби теле // Хаков В. Х. Татар әдәби теле тарихы буенча очерклар.– Казан: Казан ун-ты нәшр., 1965.– Б. 84–88.

Хаков В. Г. Ибраһимов һәм туган тел / В. Хаков // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 8–12.

Хаков В. Х. Г. Ибраһимов – күренекле тел галиме / В. Х. Хаков // Татар тел белеме мәсьәләләре. Өченче кит.– Казан ун-ты нәшр., 1969.– Б. 5–19.

Хаков В. Х. Татар милли әдәби теленең барлыкка килүе һәм үсеше / В. Х. Хаков.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1972.– Б. 13–14, 51, 65, 142, 201.

Хаков В. Әдипнең татар телен гамәлгә кую өлкәсендәге эшчәнлеге / В. Хаков // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 34–37.

Хаков В. Осталыкка өйрәнү мәктәбе / В. Хаков // Яшь ленинчы.– 1977.– 12 март.

Хаков В. Тел остасы / В. Хаков // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Халид Ә. Егерме еллык хезмәт бәйрәме уңае белән / Ә. Халид // Яшь педагог.– 1928.– № 6.– Б. 14–16.

Халид Ә. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә татар хатын-кызлары тормышы һәм хатын-кыз типлары / Ә. Халид // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 89–104.

Халикова З. А. Г. Ибраһимовның фәнни-тәнкыйди карашлары формалашу / З. А. Халикова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 152–156.

Халит Г. Галимҗан Ибраһимов (Тормышы һәм иҗаты) / Г. Халит // Ибраһимов Г. Сайланма әсәрләр: Өч томда / Төзүчесе Гали Халит. Ә. Еники редакциясендә / Г. Ибраһимов.– Казан: Таткнигоиздат., 1957.– 1 т.– Б. 7–40.

Халит Г. Галимҗан Ибраһимов (Тууына 70 ел тулу уңае белән)/ Г. Халит // Кызыл таң.– 1957.– 12 март.

Халит Г. Галимҗан Ибраһимов: (Тууына 70 ел тулу уңае белән) / Г. Халит // Кызыл Татарстан.– 1957.– 12 март.

Халит Г. Галимҗан Ибраһимовка 70 яшь / Г. Халит // Совет әдәбияты.– 1957.– № 3.– Б. 49.

Халит Г. Геройларның язмышы / Г. Халит // Совет әдәбияты.– 1957.– № 8.– Б. 94–105.

Халит Г. Әдәби тәнкыйтебезнең югалмас сәхифәләре / Г. Халит // Совет әдәбияты.– 1959.– № 4.– Б. 96–111.

Халит Г. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / Г. Халит // Татар совет әдәбияты тарихы. Очерклар / Редколлегия: М. Гайнуллин, А. Гуме-

ров (редактор), Х. Хәйри, Г. Халит.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1960.– Б. 287–344.

Халит Г. Тормышчан батырлык һәм сәнгатьчә матурлык (Галимҗан Ибраһимовның иҗатына һәм әдәби осталыгына карата) / Г. Халит // Совет әдәбияты.– 1963.– № 8.– Б. 143–155.

Халит Г. Яңа герой ничек туды / Г. Халит // Казан утлары.– 1965.– № 7.– Б. 99–110.

Халит Г. Тормышчан батырлык һәм сәнгатьчә матурлык сере (Галимҗан Ибраһимовның герое һәм әдәби осталыгы) // Халит Г. Кешегә һәм чынлыкка мәхәббәт белән: (Әдәби-тәнкыйть мәкаләләре) / Г. Халит.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1975.– Б. 76–78.

Халит Г. Чынлык һәм гүзәллек гармониясе. Г. Ибраһимовның эстетик карашлары үсешен күзәтү тәҗрибәсеннән / Г. Халит // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 121–134.

Хамматов Ш., Зәбиров Ш. Матбугат һәм язучы / Ш. Хамматов, Ш. Зәбиров // Казан утлары.– 1971.– № 12.– Б. 166–173.

Хамматов Ш. Г. Ибраһимов һәм М. Җәлил / Ш. Хамматов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 34–37.

Хамматов Ш. Әдип белән шагыйрь багланышлары: Г. Ибраһимовның тууына 100 ел / Ш. Хамматов // Сов. Татарстан.– 1987.– 10 март.

Ханбиков Я. Галимҗан Ибраһимов тәрбия турында / Я. Ханбиков // Совет мәктәбе.– 1966.– № 12.– Б. 7–9.

Ханбиков Я., Әминов М. Г. Ибраһимовның эстетик карашлары / Я. Ханбиков, М. Әминов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 31–33.

Хангилдин В. Бөек әдип Галимҗан иптәш Ибраһимов / В. Хангилдин // Белем.– 1928.– № 1/2.– Б. 70–75.

Хангилдин В. Галим һәм киңәшче / В. Хангилдин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 126–130.

Хангилдин В. Күңел дәфтәреннән / В. Хангилдин // Совет мәктәбе.– 1971.– № 3.– Б. 22–24.

Хангилдин В. Галим һәм киңәшче / В. Хангилдин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 159–162.

Ханзафаров Н. Г. Г. Тукай турында Г. Ибраһимов һәм Н. Исәнбәт / Н. Г. Ханзафаров // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 35–52.

Ханипова Э. Г. Ибраһимовның «Татар шагыйрьләре» хезмәтендә әдәби-эстетик карашлар үзенчәлеге / Э. Ханипова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской

Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И.С. Насипов; Отв. ред. И.С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 67–68.

Ханнанов Р.Г. Төрек-татар әдәби багланышлары: Галимҗан Ибраһимов чоры / Р.Г. Ханнанов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 108–111.

Харис Р. Галимҗан Ибраһимов иҗатында Ат портреты / Р. Харис // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 67–73.

Харис Р. Татар әдәбиятында Ат портреты (Галимҗан Ибраһимов иҗаты нигезендә) / Р. Харис // Мәд. җомга.– 2012.– 18 май.

Харрасова Р.Ф. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» повесте / Р.Ф. Харрасова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 120–123.

Харрасова Р.Ф. «Тирән тамырлар» әсәренең образ төзү принциплары / Р.Ф. Харрасова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 72–76.

Харрасова Р.Ф. Г. Ибраһимовның «Адәмнәр» фаҗигасе / Р.Ф. Харрасова // Фәнни Татарстан.– 2015.– № 1.– Б. 48–53.

Харрасова Р.Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә «интеллигенция һәм инкыйлаб» темасы / Р.Ф. Харрасова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф.,

посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 301–306.

Харрасова Р. Ф. «Яңа театр эстетикасы» тәҗрибәләреннән: Г. Ибраһимовның «Яңа кешеләр» драмасы / Р. Ф. Харрасова // Фәнни Татарстан.– 2017 – № 1.– Б. 65–73.

Харрасова Р. Егерменче елларда Г. Ибраһимовның әдәби тәнкыйть концепциясе / Р. Харрасова // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 289–300.

Хатаевич М. Милли мәдәниятнең китеш юллары (Иптәш Хатаевичның шул мәсьәлә турында партия татар активы киңәшмәсендә сөйләгән рече) / М. Хатаевич // Кызыл Татарстан.– 1927.– 24 май.

Хатлардан юллар // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 23.

Хатипов Ф. Татар совет әдәбиятында Башкортстан / Ф. Хатипов // Кызыл таң.– 1960.– 2 июль.

Хатипов Ф. Г. Ибраһимов иҗатында психологизм / Ф. Хатипов // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 37–40.

Хатипов Ф. Г. Ибраһимов геройларының күңел дөньясы / Ф. Хатипов // Татар әдәбияты мәсьәләләре. Сигезенче җыентык.– Казан, 1978.– Б. 30–42.

Хатипов Ф. Психологизм остасы / Ф. Хатипов // Казан утлары.– 1987.– № 2.– Б. 161–165.

Хатипов Ф. М. Романның тамырларын юллаганда… / Ф. М. Хатипов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 73–77.

Хатипов Ф. Мөлкәтебезне барлаганда… / Ф. Хатипов // Мәгариф.– 1997.– № 5.– Б. 28–31.

Хатипов Ф. Өр-яңа эчтәлек / Ф. Хатипов // Казан утлары.– 2009.– № 1.– Б. 164–167.

Хатипов Ф. Тамырлар төбендә ниләр бар? / Ф. Хатипов // Мәгариф.– 2010.– № 1.– Б. 10–12.

Хатипов Ф. Тамырлар төбендә ниләр бар? / Ф. Хатипов // Идел.– 2011.– № 2.– Б. 60–63.

Хафизов С. Х. Әдип геройлары тибы / С. Х. Хафизов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К. С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 17–23.

Хафизов С. Утта көйгән күбәләк / С. Хафизов // Мәд. җомга.– 2007.– 9 март.

Хафизова Б. «Кызыл чәчәкләр» повестендагы образларны өйрәнү / Б. Хафизова // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 24–28.

Хәбибов Л. Г. Г. Ибраһимовның «Безнең көннәр» романында морфологик юл белән сүз ясау тәҗрибәсе / Л. Г. Хәбибов // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 69–70.

Хәбибов Л. Г., Гайнетдинова Л. Р. Г. Ибраһимов әсәрләрендә гибрид кеше исемнәре / Л. Г. Хәбибов, Л. Р. Гайнетдинова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 71–72.

Хәбибов Л. Г. «Безнең көннәр» романында Галимҗан Ибраһимовның сүз ясау һәм калькалаштыру тәҗрибәсе / Л. Г. Хәбибов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 306–310.

Хәбибрахманова А. В. Галимҗан Ибраһимовның тарихи хезмәтләрендә милли фиркаләр мәсьәләсе / А. В. Хәбибрахманова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 172–176.

Хәбибрахманова Ф. Галимҗан Ибраһимовның татар әдәбиятын укыту методикасы үсешендәге роле / Ф. Хәбибрахманова // Югары һәм урта һөнәри уку йортларында татар әдәбиятын укытуның мөһим мәсьәләләре.– Казан: Казан дәүләт ун-ты, 2006.– Б. 66–67.

Хәбибуллина Л. Г. Галимҗан Ибраһимов әсәрләре телендә аныклаулы мөнәсәбәт бирелеше / Л. Г. Хәбибуллина // Фәнни Татарстан.– 2017 – № 1.– Б. 96–98.

Хәйретдинов Р. Революционер, дәүләт эшлеклесе / Р. Хәйретдинов // Көрәштәшләр (Мулланур Вахитов һәм аның көрәштәшләре турында истәлекләр һәм мәкаләләр).– Казан: Татар. кит. нәшр., 1972.– Б. 65–75.

Хәйретдинов Р. Язучы-дәүләт эшлеклесе / Р. Хәйретдинов // Соц. Татарстан.– 1967.– 14 янв.

Хәйретдинов Р. Дуслык өчен көрәштә / Р. Хәйретдинов // Соц. Татарстан.– 1968.– 17 янв.

Хәйретдинов Р. Олы юл башында / Р. Хәйретдинов // Казан утлары.– 1987.– № 1.– Б. 171–174.

Хәйретдинова Р. Гөлбану ролен башкарганда / Р. Хәйретдинова // Азат хатын.– 1967.– № 3.– Б. 12.

Хәйретдинова Т. Х. Г. Ибраһимов әсәрләрендә тормыш-көнкүреш лексикасы / Т. Х. Хәйретдинова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 239–246.

Хәйретдинова Т. Х. Г. Ибраһимов әсәрләрендә диалектизмнар / Т. Х. Хәйретдинова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 200–206.

Хәйри Ә. Мөкаддимә / Ә. Хәйри // Ибраһимов Г. Борынгы Ислам мәдәнияте / Китапны тәрҗемә итүче, төзүче-мөхәррире Әнвәр Хәйри. Китапны матбугатка әзерләүче фәнни мөхәррир, социология фәннәре кандидаты, доцент Әдип Мадияров / Г. Ибраһимов.– Казан, 2006.– Б. 3–9.

Хәйруллин А. Әдәби хезмәт өстенә 20 ел / А. Хәйруллин // Авыл яшьләре.– 1927.– № 12.– Б. 5.

Хәйруллин М. Б. Галимҗан Ибраһимов һәм татар лексикологиясенең үсеш юнәлеше / М. Б. Хәйруллин // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 214–218.

Хәйруллина А. А. Галимҗан Ибраһимовның «Кызыл чәчәкләр» һәм Мәхмүт Хәсәновның «Язгы аҗаган» әсәрләрендә заман һәм герой / А. А. Хәйруллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнул-

лин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 186–188.

Хәйруллин А. Әдәби хезмәт өстендә 20 ел / А. Хәйруллин // Авыл яшьләре.– 1927.– № 12.– Б. 5.

Хәйруллин М. Галимҗан Ибраһимов һәм татар лексикасының үсеш юнәлеше / М. Хәйруллин // Фән һәм тел.– 2002.– № 4.– Б. 3–5.

Хәйруллина Ә. С., Даутов Г. Ф. Галимҗан Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында күтәрелгән чор проблемалары / Ә. С. Хәйруллина, Г. Ф. Даутов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 310–313.

Хәким Н. Әдәбиятны тикшерүдә марксизм ысулы (Язылган һәм язылуда булган татар әдәбиятының тарихлары һәм Галимҗан иптәш Ибраһимовның мәкаләләре мөнәсәбәте белән) / Н. Хәким // Безнең юл.– 1922.– № 3.– Б. 46–52.

Хәким Н. Грамматикасының эшләнүе һәм Галимҗан Ибраһимов / Н. Хәким // Галимҗан Ибраһимов (XX еллык әдәби, гыйльми-иҗтимагый хезмәт бәйрәменә каратылып чыгарылган гыйльми-тәнкыйди җыентык) // Җыентык Мөхәммәт Таһиров, Габдрахман Сәгъди, Сафа Борһан, Галимҗан Нигъмәти иптәшләрдән гыйбарәт комиссия редакциясендә чыга.– Казан: Татарстан дәүләт нәшрияты басмасы, 1928 ел.– Б. 149–163.

Хәкимов Б. Э. Галимҗан Ибраһимов һәм татар алфавиты мәсьәләләре / Б. Э. Хәкимов // Казан дәүләт университеты татар филологиясе һәм тарихы факультеты укытучыларының фәнни язмалары (2002) / Фәнни мөхәррир – проф. Гыйләҗев И. А. Төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан, 2002.– Б. 240–244.

Хәкимов Б. Э. Г. Ибраһимовның «Татар сарфы» һәм хәзерге татар тел белеме / Б. Э. Хәкимов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 262–267.

Хәкимов Б. Э. Ибраһимов – синтаксис галиме / Б. Э. Хәкимов // Проблемы истории, культуры и развития языков народов Татарстана и Волго-Уральского региона.– Казань: Gumanitarya, 2003.– Вып. 2.– Б. 237–242.

Хәкимов Б. Э. Ибраһимовның «Татар сарыфы» хезмәтендә сүз төркемен тикшерү / Б. Э. Хәкимов // Татар телен синхрониядә һәм диахрониядә өйрәнү.– Казан: РИЦ «Школа», 2003.– Б. 121–125.

Хәкимов Б. Галимҗан Ибраһимовның «Татар сарыфы» һәм «Татар нәхүе» хезмәтләре тирәсендә лингвистик бәхәсләр / Б. Хәкимов // Фән һәм тел.– 2004.– № 3.– Б. 20–23.

Хәкимов Б. Г. Ибраһимовның «Татар сарыфы» хезмәте / Б. Хәкимов // Фәнни язмалар – 2003 / Фәнни мөхәррир – проф. И. А. Гыйләҗев. Җаваплы мөхәррир һәм төзүче – доцент Ә. Ш. Юсупова.– Казан: РИЦ «Школа», 2004.– Б. 287–291.

Хәкимов Б. Э. Г. Ибраһимовның татар телендәге килеш категориясенә мөнәсәбәте / Б. Э. Хәкимов // Фәнни язмалар – 2006 / Фәнни мөхәррир – проф. Гыйләҗев И. А. Җаваплы мөхәррир һәм төзүче – доцент Юсупова Ә. Ш.– Казан: Казан дәүләт ун-ты нәшр., 2007.– Б. 454–461.

Хәкимов Б. Э. Г. Ибраһимовның татар телендәге килеш категориясенә мөнәсәбәте / Б. Э. Хәкимов // Фәнни язмалар-2006.– Казан: Казан дәүләт ун-ты нәшр., 2007.– Б. 454–461.

Хәкимов Б. Э. Бер бәхәс тарихыннан (Г. Ибраһимов һәм «Яңалиф») / Б. Э. Хәкимов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 159–167.

Хәкимов Б. Э. Галимҗан Ибраһимовның төрки телләр үсеше концепциясе / Б. Э. Хәкимов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 219–221.

Хәкимов Б. Гыйлем һәм намәл берлеге / Б. Хәкимов // Ибраһимов Г. Әсәрләр. Академик басма. Унбиш томда / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (җитәкче), И. Б. Бәширова, М. Х. Вәлиев, Ә. М. Закирҗанов, Д. Ф. Заһидуллина, М. И. Ибраһимов, З. З. Рәмиев, И. К. Сәгъдәтшин, И. Р. Таһиров. Томны төзүче, текстларны, искәрмә һәм аңлатмаларны әзерләүче З. Г. Мөхәммәтшин. Кушымта һәм исемнәр күрсәткечен әзерләүче: Ә. Х. Алиева. Фәнни мөхәррирләр: И. Б. Бәширова, М. И. Ибраһимов / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2019.– 9 т.: Татар тел белеменә һәм телне укыту методикасына караган хезмәтләр.– Б. 10–32.

Хәкимов Р. Авыргазы җирендә – гали җанның илендә: Галимҗан Ибраһимовның тууына – 120 ел / Р. Хәкимов // Кызыл таң.– 2007.– 22 март.

Хәкимов Т. Солтанморат кунаклары / Т. Хәкимов // Кызыл таң.– 1967.– 29 июнь.

Хәкимов Р. Авыргазы җирендә – гали җанның илендә / Р. Хәкимов // Кызыл таң.– 2007.– 22 март.

Хәкимова В. Х. Галимҗан Ибраһимов һәм Кедра Митрей иҗатлары чагыштырма планда / В. Х. Хәкимова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф.,

посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Б. 313–317.

Хәлиуллина А. Г. Г. Ибраһимовның «Сөю-сәгадәт» хикәясендә вакыт-урын бирелеше / А. Г. Хәлиуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина. – Казан, 2012. – Б. 163–164.

Хәлиуллина А. Г. Г. Ибраһимов хикәяләрендә хронотоп үзенчәлеге / А. Г. Хәлиуллина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Б. 317–322.

Хәлиуллина Н. Г. Ибраһимов әсәрләрендә чагыштырулар һәм аларның стилистик үзенчәлекләре / Н. Хәлиуллина // Сүз сәнгате. – Уфа: БДУ нәшр., 1997. – Б. 22–23.

Хәлиуллина Н. У., Шакирҗанова А. Р. Г. Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясендә эмотив лексика / Н. У. Хәлиуллина, А. Р. Шакирҗанова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Б. 323–325.

Хәмидуллин Л. Онытылмас бер шәхес / Л. Хәмидуллин // Шәһри Казан. – 1997. – 24 окт.

Хәмидуллин Л. Әдипнең кабере сакланганмы? / Л. Хәмидуллин // Ватаным Татарстан. – 2012. – 12 сент.

Хәмидуллин Л. Дәрдемәнд белән Галимҗан Ибраһимов мөнәсәбәтләре / Л. Хәмидуллин // Мәд. җомга. – 2017. – 24 март.

Хәмидуллин Л. Ак тапларны киметәсе иде… / Л. Хәмидуллин // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – Вып. 3. – Б. 300–308.

Хәмидуллин Ф. Галимҗан Ибраһимов – мәктәп дәреслекләре һәм методик кулланмалар авторы / Ф. Хәмидуллин // Совет мәктәбе. – 1958. – № 6. – Б. 26–29.

Хәмидуллин Ф. Олы җанлы иде ул / Ф. Хәмидуллин // Яшь ленинчы. – 1962. – 10 март.

Хәмидуллин Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләре турында кайбер фикерләр / Ф. Хәмидуллин // Соц. Татарстан. – 1963. – 3 февр.

Хәмидуллин Ф. Безнең дә бәйрәмебез / Ф. Хәмидуллин // Татарстан яшьләре. – 1977. – 12 март.

Хәмидуллин Ш. Очрашулар хатирәсе / Ш. Хәмидуллин // Совет мәктәбе. – 1967. – № 3. – Б. 45–47.

Хәмидуллин Л. Иске чаршауларны алып ташлыйк / Л. Хәмидуллин // Казан утлары.– 1998.– № 3.– Б. 177–184.

Хәмидуллин Л. Иске чаршауларны алып ташлыйк / Л. Хәмидуллин // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 31–43.

Хәмидуллин Л. Х. Г. Ибраһимов шәхесен өйрәнүгә кайбер яңа фикерләр / Л. Х. Хәмидуллин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 46–50.

Хәмидуллин Л. Әдипнең кабере сакланганмы? / Л. Хәмидуллин // Мәд. җомга.– 2012.– 11 сент.

Хәмидуллин Л. Олуг әдипкә бәйле кайбер истәлекләр / Л. Хәмидуллин // Безнең мирас.– 2017.– № 5.– Б. 81–83.

Хәмидуллин Л. Әдипнең кабере сакланганмы? / Л. Хәмидуллин // Безнең мирас.– 2017.– № 9.– Б. 62–67.

Хәмидуллин Ф. Галимҗан Ибраһимов – мәктәп дәреслекләре һәм методик кулланмалар авторы / Ф. Хәмидуллин // Совет мәктәбе.– 1958.– № 6.– Б. 26–29.

Хәмидуллин Ф. Г. Ибраһимов хезмәтләре турында кайбер фикерләр / Ф. Хәмидуллин // Соц. Татарстан.– 1963.– 3 фев.

Хәмидуллин Ф. Тарихи йорт / Ф. Хәмидуллин // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 168–172.

Хәмидуллин Ф. Бүгенгедәй хәтеремдә / Ф. Хәмидуллин // Соц. Татарстан.– 1967.– 19 март.

Хәмидуллин Ф. Очрашулар хатирәсе / Ф. Хәмидуллин // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 45–47.

Хәсән К. Галимҗан Ибраһимов янында / К. Хәсән // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– Б. 166–170.

Хәсәнов Г. Г. Ибраһимов иҗатында романтизм / Г. Хәсәнов // Татар теле һәм әдәбияты: үткәне, бүгенгесе һәм киләчәге: укучыларның III Бөтенрәсәй фәнни-гамәли конф. материаллары (Алабуга, 23 ноябрь, 2012 ел) / Фәнни мөхәррир Габидуллина Ф. И., филология фәннәре кандидаты, доцент. Редколлегия: Галләмов Ф. Г., филология фәннәре докторы, профессор; Даутов Г. Ф., филология фәннәре кандидаты, доцент; Камаева Р. Б., филология фәннәре кандидаты, доцент; Мөхәммәтҗанова А. Х., филология фәннәре кандидаты, доцент; Әхмәтгалиева Г. Г., филология фәннәре кандидаты, өлкән укытучы; Мирсиапова Л. Р., филология фәннәре кандидаты, өлкән укытучы; Саттарова Г. Г., Шәйхетдинова Ч. С.– Алабуга: К(И)ФУ АФ нәшр., 2012.– Б. 246–248.

Хәсәнов М. Татар әдәбияты классигы Галимҗан Ибраһимовның тормыш юлы һәм иҗаты / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1957.– № 3.– Б. 8–13.

Хәсәнов М. Азатлык һәм матурлык җырчысы / М. Хәсәнов // Татарстан яшьләре.– 1957.– 13 март.

Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов әсәрләре / М. Хәсәнов // Совет Татарстаны.– 1957.– 6, 16 июнь.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимовның билгесез ике әсәре турында / М. Хәсәнов // Кызыл таң.– 1958.– 3 июль.

Хәсәнов М. «Яшь йөрәкләр» романының кайбер идея-художество үзенчәлекләре / М. Хәсәнов // Совет әдәбияты.– 1958.– № 10.– Б. 113–120.

Хәсәнов М. Зур галим, зур тәнкыйтьче / М. Хәсәнов // Ибраһимов Г. Әдәбият мәсьәләләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1960.– Б. 3–19.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимов мәкаләләренә карата искәрмәләр /М. Хәсәнов // Ибраһимов Г. Әдәбият мәсьәләләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1960.– Б. 232–242.

Хәсәнов М. Азатлык җырчысы / М. Хәсәнов // Соц. Татарстан.– 1962.– 20 март.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимовның культура өлкәсендәге эшчәнлеге / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1966.– № 10.– Б. 8–11; – № 11.– Б. 10–14.

Хәсәнов М. Күпкырлы талант / М. Хәсәнов // Татарстан яшьләре.– 1966.– 13 дек.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимовның культура өлкәсендәге эшчәнлеге / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 1.– Б. 13–18.

Хәсәнов М. Революция байрагы астында / М. Хәсәнов // Казан утлары.– 1967.– № 1.– Б. 3–15.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимов – тәнкыйтьче / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 15–20.

Хәсәнов М. Беренче Хезмәт Батыры / М. Хәсәнов // Яшь ленинчы.– 1967.– 11 март.

Хәсәнов М. Ленинизмны ялкынлы пропагандалаучы / М. Хәсәнов // Соц. Татарстан.– 1967.– 12 март.

Хәсәнов М. Г. Ибраһимов һәм татар әдәбиятында социалистик реализм формалашуының кайбер мәсьәләләре / М. Хәсәнов // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 7–17.

Хәсәнов М. Язучы, революционер (Г. Ибраһимовның тууына 80 ел тулуга карата) / М. Хәсәнов // Татарстан коммунисты.– 1967.– № 3.– Б. 28–34.

Хәсәнов М. Ленинны аңлау, өйрәнү юлында / М. Хәсәнов // Казан утлары.– 1969.– № 7.– Б. 11–22.

Хәсәнов М. Гыйльми үзәк һәм Галимҗан Ибраһимов / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1969.– № 11.– Б. 45–47.

Хәсәнов М., Абдуллин И. Әдипнең яңа табылган хатлары / М. Хәсәнов, И. Абдуллин // Казан утлары.– 1976.– № 12.– Б. 137–149.

Хәсәнов М. Бөек язучы, галим һәм җәмәгать эшлеклесе [Галимҗан Ибраһимовның тууына 90 ел тулуга карата] / М. Хәсәнов // Татарстан коммунисты.– 1977.– № 3.– Б. 44–50.

Хәсәнов М. Күпкырлы талант / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1977.– № 3.– Б. 26–28.

Хәсәнов М. Күпкырлы иҗат / М. Хәсәнов // Ялкын.– 1977.– № 3.– Б. 30–34.

Хәсәнов М. Әдипнең Бөеклеге / М. Хәсәнов // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 108–120.

Хәсәнов М. Язучы, галим, революционер / М. Хәсәнов // Татарстан яшьләре.– 1977.– 12 март.

Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / М. Хәсәнов // Татар әдәбияты тарихы: алты томда / Баш редколлегия: Юзиев Н. Г. (баш редактор), Абдуллин Я. Г., Ахунов Г. А., Абилов Ш. Ш., Гайнуллин М. Х., Гыйззәтуллин Н. Г., Мусин М. М., Мусин Ф. М., Мөхәррәмов М. К., Халитов Г. М., Хәсәнов М. Х., Шәрәфетдинов Г. Н., Яхин А. Г. Том редколлегиясе: Халитов Г. М. (җаваплы редактор), Гыйззәтуллин Н. Г., Әхмәдуллин А. Г.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1986.– 3 т.: XX гасыр башы.– Б. 338–357.

Хәсәнов М. Зур талант, титаник хезмәт [Г. Ибраһимовның тууына 100 ел тулу уңаеннан] / М. Хәсәнов // Казан утлары.– 1987.– № 3.– Б. 3–15.

Хәсәнов М. Киң колачлы талант / М. Хәсәнов // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– Б. 17–22.

Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов (1887–1938) / М. Хәсәнов // Татар әдәбияты тарихы: алты томда / Баш редколлегия: Абдуллин Я. Г., Абилов Ш. Ш., Гыйззәтуллин Н. Г., Зәкиев М. З., Миңнуллин Т. А., Мусин Ф. М., Халитов Г. М., Ханзафаров Н. Г., Хәсәнов М. Х., Шәрәфетдинов Г. Н., Юзиев Н. Г. (баш редактор), Яхин А. Г., Әхмәдуллин А. Г. Том редколлегиясе: Юзиев Н. Г., Хисамов Н. Ш. (җаваплы редакторлар), Халитов Г. М.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1989.– 4 т.: Татар совет әдәбияты (1917–1941).– Б. 181–200.

Хәсәнов М. Казакъ кызы / М. Хәсәнов // Ибраһимов Г. Казакъ кызы: Роман һәм хикәя / Г. Ибраһимов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1992.– Б. 3–5.

Хәсәнов М. Галимҗан Ибраһимов / М. Хәсәнов // Татарстан.– 2000.– № 4.– Б. 45–49.

Хәсәнов М. Х. Галимҗан Ибраһимов: шәхесе һәм иҗаты, ул яшәгән заман турында уйланулар (тууына 115 ел тулу уңае белән) / М. Х. Хәсәнов // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 4–12.

Хәсәнов М. Язучы, галим, көрәшче (Монография) / М. Хәсәнов // Мирас.– 2003.– № 4.– Б. 123–135.

Хәсәнов М. Х. Галимҗан Ибраһимов: шәхесе һәм иҗаты, ул яшәгән заман турында уйланулар / М. Х. Хәсәнов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 8–15.

Хәсәнов М. Х. Ибраһимов Галимҗан Гыйрфан улы / М. Х. Хәсәнов // Татар энциклопедиясе: 6 томда / Баш мөхәррир М. Х. Хәсәнов, җаваплы мөхәррир Г. С. Сабирҗанов.– Казан: «ТР ФАнең Татар энциклопедиясе институты» дәүләт учреждениесе, 2010.– Т. 2: Г–Й.– С. 476–477.

Хәсәнова Р. Г. Ибраһимовның «Алмачуар» әсәрендә ат образы / Р. Хәсәнова // Татар теле һәм әдәбияты: үткәне, бүгенгесе һәм киләчәге: укучыларның III Бөтенрәсәй фәнни-гамәли конф. материаллары (Алабуга, 21 ноябрь, 2014 ел) / Җаваплы мөхәррир Нигамаев А. З., тарих фәннәре кандидаты, доцент, татар һәм чагыштырма филология факультеты деканы. Редколлегия: Әхмәдгалиева Г. Г., филология фәннәре кандидаты, доцент; Габидуллина Ф. И., филология фәннәре кандидаты, доцент; Галләмов Ф. Г., филология фәннәре докторы, профессор; Даутов Г. Ф., филология фәннәре кандидаты, доцент; Камаева Р. Б., филология фәннәре кандидаты, доцент; Мирсиапова Л. Р., филология фәннәре кандидаты, доцент; Мөхәммәтҗанова А. Х., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хәйруллина Ә. С., филология фәннәре кандидаты; Саттарова Г. Г., ассистент.– Алабуга: КФУның Алабуга инты нәшр., 2014.– Б. 230–232.

Хәсәнова Ф. Ф. Г. Ибраһимовның «Көтүчеләр»еннән «чыбыркы фәлсәфәсе»нә күчкәндә туган уйлар / Ф. Ф. Хәсәнова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 91–93.

Хәтер түрендә // Азат хатын.– 1967.– № 4.– Б. 16–17.

Хисамова Ә. Үлемсез хәзинә: Галимҗан Ибраһимовның тууына 100 ел / Ә. Хисамова // Соц. Татарстан.– 1987.– 12 март.

Хисмәтова Л. К. Бүгенге прозада Г. Ибраһимов традицияләре / Л. К. Хисмәтова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 177–178.

Хисмәтулла Р. Зәңгәр чишмә: Бөек әдип Галимҗан Ибраһимовка багышлана / Р. Хисмәтулла // Татарстан хәб.– 1995.– 3 февр.

Хисмәтуллин Х. Журнал битләрен актарганда (Кайбер тәэсирләр) / Х. Хисмәтуллин // Соц. Татарстан.– 1967.– 20 февр.

Ходаяров Г. «Яңа кешеләр турында бер-ике сүз» / Г. Ходаяров // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахмет-

зянов, З.З. Рамеев. Составители выпуска: Л.Ш. Гарипова, Г.М. Ханнанова, Л.Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 225–229.

Хөкем хөкеме // Йолдыз.– 1912.– 26 февр.

Хөсәинова А.Җ. Г. Ибраһимов иҗатында татар фольклоры / А.Җ. Хөсәинова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 328–332.

Хөснетдинов Р. Ихтирам / Р. Хөснетдинов // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Хөснетдинова Г.А. «Тарих»ларда кеше язмышы (Бер мәкалә уңае белән) / Г.А. Хөснетдинова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 170–172.

Хөснетдинова Г.А. Ярдәм юлында / Г.А. Хөснетдинова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф.Х. Миннулина, А.Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 332–336.

Хөсни Ф. Минем тәрәзәләрем (Автобиографик повесть) / Ф. Хөсни // Казан утлары.– 1964.– № 2.– Б. 49–54.

Хөсни Ф. Галимҗан Ибраһимов янында // Хөсни Ф. Минем тәрәзәләрем: автобиографик повесть.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1965.– Б. 158–170.

Хөсни Ф. Әдип ярдәме / Ф. Хөсни // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 308–313.

Хөсни Ф. Баскычлы юл юк! / Ф. Хөсни // Казан утлары.– 1967.– № 3.– Б. 77–79.

Хөсни Ф. Баскычлы юл юк // Хөсни Ф. Ни әйтергә? Ничек әйтергә? – Казан: Татар. кит. нәшр., 1974.– Б. 152–156.

Хөсниев Н. Г. Ибраһимов иҗатын өйрәнгәндә күрсәтмәлелек / Н. Хөсниев // Совет мәктәбе.– 1981.– № 3.– Б. 20–22.

Хөснуллина Г. Г. Ибраһимов әсәрләрендә савыт-саба атамалары / Г. Хөснуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 229–230.

Һилалов И. «Эшче» операсы ничек туды / И. Һилалов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 248–251.

Цой В. Әдипнең портреты / В. Цой // Мәд. җомга.– 2017.– 14 апр.

Чанышев Я. Без Казанда таныштык / Я. Чанышев // Кызыл таң.– 1967.– 12 март.

Чернышов Е. И. Киң колачлы галим / Е. И. Чернышов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 196–198.

Чернышов Е. И. Киң колачлы галим / Е. И. Чернышов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 244–245.

Чыңгыз. Татарстанда әдәбият һәм матбугат / Чыңгыз // Мирас.– 1999.– № 6.– Б. 27–29.

Шайхулов А. Г. Галимҗан Ибраһимов әсәрләрендә кайбер тарихи, диалекталь сүзләрнең һәм этнографизмнарның кулланылышы / А. Г. Шайхулов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 193–194.

Шакир С. Иң яраткан язучым / С. Шакир // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Шакирова Г. Ә. Г. Ибраһимов иҗатында «яңа кешеләр» / Г. Ә. Шакирова // Тюркологик мәҗмуга: «Төрки халыкларның телләре һәм әдәбиятлары: тарихы һәм бүгенгесе»: Бөтенрәсәй тюркологик конф. материаллары / Җаваплы мөхәррирләр: Н. М. Вәлиев – АДПУ профессоры, филология фәннәре докторы, Ф. Г. Галләмов – АДПУ доценты, филология фәннәре кандидаты.– Алабуга, 2006.– III чыг.– Б. 333–337.

Шакирова Р. Г. Ибраһимовның «Тирән тамырлар» романының тел стиле / Р. Шакирова // Совет мәктәбе.– 1966.– № 3.– Б. 24–30.

Шамилев С. Әдипнең туган авылында / С. Шамилев // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Шамов А. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең яңа басмасы / А. Шамов // Совет Татарстаны.– 1956.– 17 нояб.; Кызыл таң.– 1956.– 24 нояб.

Шамов А. Галимҗан Ибраһимов әсәрләренең яңа басмасы / А. Шамов // Кызыл таң.– 1956.– 24 нояб.

Шамов А. Зур талант, зур художник / А. Шамов // Совет Татарстаны.– 1957.– 13 март.

Шамов А. Язучы һәм көрәшче / А. Шамов // Соц. Татарстан.– 1962.– 14 март.

Шамов А. Сирәк очрый торган рәсем / А. Шамов // Татарстан яшьләре.– 1962.– 23 март.

Шамов А. Язучы, галим һәм көрәшче / А. Шамов // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 90–92.

Шамов А. Сүнмәс кояш / А. Шамов // Яшь ленинчы.– 1977.– 12 март.

Шамов А. Гасырлар улы / А. Шамов // Соц. Татарстан.– 1977.– 13 март.

Шамов А. Гасырлар улы / А. Шамов // Мирас.– 2002.– № 3.– Б. 10–11.

Шамов А. Күңелсез вакыйга / А. Шамов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 336–342.

Шамов А. Г. Ибраһимов кайчан туган? / А. Шамов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 343–344.

Шамов С. «Аның гаебе юк» / С. Шамов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 344–346.

Шамова Ә. Галимҗан Ибраһимов турында замандашлары / Ә. Шамова // Мәд. җомга.– 2017.– 12, 19, 26 май.

Шаһиәхметов М. Аклар тылында / М. Шаһиәхметов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 148–149.

Шаһиәхметов М. Аклар тылында / М. Шаһиәхметов // Ибраһимов Г.: мәкаләләр, истәлек-хатирәләр / Төзүчесе Рөстәм Акъегет.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2007.– Б. 193–194.

Шаһиева Н. М. Г. Ибраһимов иҗатында шәхес һәм җәмгыять проблемасы / Н. М. Шаһиева // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 76–78.

Шәймәрдан Р. Х. Галимҗан Ибраһимовның милләтебез авыз иҗаты әсәрләрен өйрәнү проблемасына булган мөнәсәбәте / Р. Х. Шәймәрдан // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 72–74.

Шәйхелисламов Ф. Ул бүген дә илһам бирүче / Ф. Шәйхелисламов // Яшь ленинчы.– 1987.– 11 март.

Шәйхиева Г. М. Г. Ибраһимов әсәрләрендә татар сөйләм этикеты үзенчәлекләре / Г. М. Шәйхиева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 256–262.

Шәйхулов А. Г. Г. Ибраһимов әсәрләрендә кайбер тарихи, диалекталь сүзләрнең һәм этнографизмнарның кулланылышы / А. Г. Шәйхулов // Галимҗан Ибраһимов: әдипнең 100 еллыгына багыш. фәнни конф. тез. / Редколлегия: Ү. И. Гыймадиев (җитәкче), Р. Г. Сибәгатов, К С. Дәүләтшин.– Уфа, 1987.– Б. 36–41.

Шәкүрова Ф. И. Әдипнең педагогик эшчәнлеге / Ф. И. Шәкүрова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 210–212.

Шәмсетдинова Г. Галимҗан Ибраһимовның «Татар хатыныниләр күрми?» дигән әсәрендә фразеологик әйтелмәләр / Г. Шәмсетдинова // Сүз сәнгате.– Уфа: БДУ нәшр., 1997.– Б. 25–27.

Шәмсетдинова Р. Р. Г. Ибраһимовның татар телендә фәнни терминологияне үстерү өлкәсендәге эшчәнлеге / Р. Р. Шәмсетдинова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 172–176.

Шәмсетдинова Р. Р. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә татар тел белеме терминологиясе / Р. Р. Шәмсетдинова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 206–207.

Шәмсутова А. А. Рус мохитендә яшәүче татар балаларына ана телен өйрәтүдә халык иҗаты ядкарьләрен куллану (Г. Ибраһимов әсәрләре мисалында) / А. А. Шәмсутова // Milli mədəniət.– Qazan: Gumanitarya, 2007.– № 14.– Б. 50–52.

Шәрипов Ә. М. Г. Ибраһимовның башлангыч чор иҗатында сентиментализм / Ә. М. Шәрипов // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 35–38.

Шәрипова Г. Зөһрә йолдыз кебек… / Г. Шәрипова // Азат хатын.– 1967.– № 3.– Б. 1–2.

Шәрипова Г. Көндәлек битләреннән / Г. Шәрипова // Казан утлары.– 1967.– № 4.– Б. 129–131.

Шәфигуллин В. Матбугат, нәшрият эшләребез / В. Шәфигуллин // Эшче.– 1920.– 25 окт.

Шәфиев Ш. Тарихка большевиклар карашы кайда? / Ш. Шәфиев // Яңа авыл.– 1928.– 13, 16, 20 май.

Шәяхмәтов Ш. Замана корбаны / Ш. Шәяхмәтов // Кызыл таң.– 1997.– 12 март.

Шәһәрттинев Ш. Җил тимәгән әдәбият утравы / Ш. Шәһәрттинев // Коммуна.– 1930.– 25 апр.

Эчке Русия вә Сибирия мөселманнарының беренче Милләт мәҗлесенә килгән әгъзалар // Мохтарият.– 1917.– № 4.– Б. 14–15.

Юбилей комиссиясе төзелде // Кызыл таң.– 1967.– 28 янв.

Юбилей конференциясе // Соц. Татарстан.– 1977.– 10 март.

Юбилей көннәрендә // Кызыл таң.– 1967.– 19 февр.

Юзиев Н. Г. Ибраһимов автобиографиясе турында берничә сүз / Н. Юзиев // Азат хатын – 1967.– № 2.– Б. 14.

Юзиев Н. Академиянең 250 нче әгъзасы… / Н. Юзиев // Казан утлары.– 1977.– № 3.– Б. 147–150.

Юзиев Н. Академиянең 250 нче әгъзасы… // Юзиев Н. Әдәбият хәзинәләре.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1978.– Б. 59–66.

Юлазский. Галимҗан иптәш Ибраһимовның 20 еллык юбилее / Юлазский // Кызыл Татарстан.– 1928.– 14 март.

Юматова М. К. Г. Ибраһимов хезмәтләрендә кулланылган лингвистик терминнарның ясалышы һәм төзелеше / М. К. Юматова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 145–149.

Юматова М. К. Г. Ибраһимов әсәрләрендә парлы сүзләрнең стилистик кулланылышы / М. К. Юматова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– Б. 149–152.

Юматова М. К. Г. Ибраһимовның яңа терминология ясаудагы роле / М. К. Юматова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани,

З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 217–218.

Юнусов З. Кайбер теләкләр / З. Юнусов // Кызыл таң.– 1967.– 2 март.

Юнысова А. Әдип язмышы – халык язмышы / А. Юнысова // Ватаным Татарстан.– 2007.– 27 апр.

Юсупов А. Ф. Галимҗан Ибраһимовның ана телен укыту эчтәлегенә бәйле методик карашлары / А. Ф. Юсупов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 340–343.

Юсупова Н. М. Г. Ибраһимовның «Татар шагыйрьләре» хезмәтендә Г. Тукай әсәрләренең стиле һәм поэтикасы мәсьәләсе / Н. М. Юсупова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 346–350.

Язучы, галим һәм көрәшче // Совет әдәбияты.– 1962.– № 3.– Б. 90–92.

Язучыга багышланган күргәзмә // Кызыл таң.– 1962.– 13 март.

Язучылар съездында // Совет әдәбияты.– 1937.– № 10.– Б. 89.

Янбарисов А. Кадерле минутлар / А. Янбарисов // Кызыл таң.– 1967.– 12 март.

«Яңа кешеләр». Өч пәрдәлек драма (1918–[19]19 нчы елларда Идел-Урал тупрагындагы вакыйгалардан алынды) // Эшче.– 1920. – 18 окт.

Яңа материаллар // Татарстан яшьләре.– 1967.– 14 март.

Яңа чыккан китаплар [Г. Ибраһимовның «Татарлар арасында революция хәрәкәтләре. Беренче бүлек (1905)» дигән китабының басылып чыгуы тур.] // Мәгариф.– 1925.– № 10–11.– Б. 190.

Ярмөхәметов Ә. Кеше турында кайгыртучы / Ә. Ярмөхәметов // Галимҗан Ибраһимов турында истәлекләр / Төзүче һәм әдәби эшкәртүче Афзал Шамов.– Казан: Татар. кит. нәшр., 1966.– Б. 289–293.

Яруллина Р. Ә. Галимҗан Ибраһимов иҗатында ирек идеясе / Р. Ә. Яруллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 115–120.

Яруллина-Йылдырым Р. А. Танзимат чоры төрек әдәбиятында һәм Галимҗан Ибраһимов иҗатында авыл-шәһәр каршылыгы темасы / Р. А. Яруллина-Йылдырым // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья:

Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 81–83.

Яхин А. Үзәк мөселман хәрби коллегиясе һәм татар язучылары / А. Яхин // Совет әдәбияты.– 1959.– № 10.– Б. 115–119.

Яхин Ф. З. Г. Ибраһимов иҗатында экспрессионизм / Ф. З. Яхин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 90–100.

Яхин Ф. З. Әдипнең «Татар шагыйрьләре»ндә С. Рәмиев иҗатына бәйле кайбер әдәби-эстетик карашлар / Ф. З. Яхин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 59–61.

Яхин Ф. З. Г. Ибраһимовның иҗат методы (слубы) белән бәйле кайбер мәсьәләләр / Ф. З. Яхин // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 74–77.

Яхин Ф. З. Г. Ибраһимов «Мөселман иттифакы» партиясе хакында / Ф. З. Яхин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2016.– Б. 350–354.

Яхшисарова Г. Р. Галимҗан Ибраһимовның «Яз башы» һәм «Диңгездә» хикәяләрендә аждаһа образы / Г. Р. Яхшисарова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 355–357.

Алтай телендә

Махмудов А. Ады-јолы јарлу татар писатель (Галимджан Ибрагимовтын 90 јылдыгына) / А. Махмудов // Алтайдын чолмоны.– 1977.– 13 март.

Әзәрбәйҗан телендә

Arzumanlı V. Mənalı ömrün akkordları… / V. Arzumanlı // Xəzər.– 2007.– 5 may.

Arzumanlı V. Görkəmli tatar ədibinin yubileyi / V. Arzumanlı // Ədəbiyyat gəzeti.– 2007.– 25 may.

Башкорт телендә

Ағиш С. Бер күрҙем, һис онотмам / С. Ағиш // Совет Башҡортостаны.– 1962.– 13 март.

Ағиш С. Күңелдә мәңге тере ҡалған / С. Ағиш // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 93.

Ағиш С. Бер күрҙем, һис онотмам / С. Ағиш // Совет Башҡортостаны.– 1987.– 12 март.

Аҡҡөбәков Р. Ю. Беҙҙең бөйөк яҡташыбыҙ / Р. Ю. Аҡөбәков // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 132–138.

Әбүзәров С. Йөрәктәрҙә йәшәй исеме / С. Әбүзәров // Башҡортостан.– 2010.– 23 ғин.

Әхәтов Г. Халыҡ ярмышы йырсыһы: Ғ. Ибраһимовтың тыуыуына 90 йыл тулыуға ҡарата / Г. Әхәтов // Ленинсе.– 1977.– 12 март.

Башарова Н., Исламов Ф. Ғ. Ибраһимовҡа бағышланған викторина һорауҙары һәм яуаптары / Н. Башарова, Ф. Исламов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1987.– № 3.– Б. 48–49.

«Башҡортостан» гәзитенең 1928 нсе йыл 4 марттагы 28 нсе номерына ҡушымта. Ғалимьян иптәш Ибраһимовтың XX йыллыҡ хеҙмәт юбилейен үткәреү кисәләрендә докладсылар өсөн тезистәр урынында.

Байсурин А. Яҙыусы, йәмәғәт эшмәкәре / А. Байсурин // Башҡортостан.– 1997.– 19 март.

Башҡортостанда Ғ. Ибраһимов көндәре // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 3 (тышлыкта).

Бикбулат М. Ғалимйән Ибраһимов. Иҫтә ҡалғандарҙан / М. Бикбулат // Әҙәби Башҡортостан.– 1957.– № 7.– Б. 57–63.

Бикмурзин Ә. Талант эйәһе / Ә. Бикмурзин // Ленинсе.– 1967.– 14 март.

Вахитов Ә. Атаҡлы яҡташыбыҙ. Ғалимйән Ибраһимовтың тыуыуына 90 йыл / Ә. Вахитов // Совет Башҡортостаны.– 1977.– 13 март.

Ғалимьян Ибраһимов кисәһе // Башҡортостан.– 1928.– 15 март.

Ғалимьян Ибраһимовка арналған кисәләр // Ағиҙел.– 1977.– № 5.– Б. 126.

Ғарифуллин Д. «Ғәлиә» мәҙрәсәһендә / Д. Ғарифуллин // Совет Башҡортостаны.– 1987.– 12 март.

Ғәзим Ҡасимовҡа // Ағиҙел.– 1962.– № 5.– Б. 77–79.

Ғәзим Ҡасимовҡа // Ленинсе.– 1962.– 20 май.

Ғәлимйән Ибраһимов кисәһе // Башҡортостан.– 1928.– 15 март.

Ғәлин Ғ. Яҡташыбыҙҙың яҡты иҫтәлеге / Ғ. Ғәлин // Совет Башҡортостаны.– 1966.– 12 авг.

Гәрәй Й. Беҙҙең ҡәҙерле кешебез / Й. Гәрәй // Ленинсе.– 1967.– 10 март.

Гәрәй Й. Атаҡлы яҙыусы һәм ғалим / Й. Гәрәй // Башҡортостан пионере.– 1967.– 12 март.

Гәрәй Й. Күңелдәрҙә һеңгән педагог / Й. Гәрәй // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 83–84.

Ғ. Ибраһимов // Әҙәби Башҡортостан.– 1957.– № 3.– Б. 97.

Ғилманов Ф. Изге тупраҡ / Ф. Ғилманов // Ағиҙел.– 1987.– № 7.– Б. 114–142.

Ғимаҙиев Ү. Бөйөк әҙип, публицист, ғалим / Ү. Ғимаҙиев // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1964.– № 3.– Б. 49–52.

Ғимаҙиев Ү. Ғалимйән Ибраһимов жандарм күҙәтеүе астында (Ғалимйән Ибраһимовтың тыуыуына 80 йыл тулыу алдынан) / Ү. Ғимаҙиев // Ағиҙел.– 1966.– № 12.– Б. 72–75.

Ғимаҙиев Ү. Илһамлы ижад сығанағы / Ү. Ғимаҙиев // Совет Башҡортостаны.– 1967.– 15 февр.

Ғимаҙиев Ү. Көҙгөләге кеүек… / Ү. Ғимаҙиев // Совет Башҡортостаны.– 1967.– 16 февр.

Ғимаҙиев Ү. Өфө яҙыусылары галереяһы / Ү. Ғимаҙиев // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 49–52.

Ғимаҙиев Ү. Бөйөк әҙип, публицист, ғалим / Ү. Ғимаҙиев // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1967.– № 3.– Б. 37–42.

Ғимаҙиев Ү. Беҙҙең бөйөк яҡташыбыҙ / Ү. Ғимаҙиев // Агитатор блокноты (Өфө).– 1967.– № 4.– Б. 42–48.

Ғимаҙиев Ү. И. Ғ. Ибраһимов халыҡ ижады тураһында / Ү. И. Ғимаҙиев // Башҡорт филологияһы / Редколлегия: Галин С. Ә., Ишбирҙин Э. Ф. (яуаплы редакторрар), Кирәев Ә. Н., Надиров И. Н., Ураҡсин З. Ғ.– Пермь-Стәрлетамаҡ, 1975.– Икенсе китап.– Б. 63–66.

Ғимаҙиев Ү. Оло талант / Ү. Ғимаҙиев // Башҡортостан пионере.– 1977.– 11 март.

Ғимаҙиев Ү. Ике әҙип дуслығы / Ү. Ғимаҙиев // Ағиҙел.– 1982.– № 4.– Б. 100–106.

Ғимаҙиев Ү. И. Беҙҙең бөйөк яҡташыбыҙ / Ү. И. Ғимаҙиев // Ибраһимов Ғ. Тәрән тамырҙар: Роман, хикәйәләр / Ғ. Ибраһимов.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1987.– Б. 5–12.

Ғөзәиров Б. Хәтерҙә ҡалгандарҙан / Б. Ғөзәиров // Ағиҙел.– 1961.– № 7.– Б. 74–76.

Ғүмәр Ғ. Мәктәп ул / Ғ. Ғүмәр // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 93.

Ибраһимов Ғ. Һуңғы осырашыу / Ғ. Ибраһимов // Совет Башҡортостаны.– 1962.– 13 март.

Ибраһимов Ғ. (1887–1938) (Тыуына 70 йыл тулыуға ҡарата // Әҙәби Башҡортостан.– 1957.– № 3.– Б. 97.

Исламов Ф. Һүҙ оҫтаһы, дуҫлыҡ илсеһе / Ф. Исламов // Совет Башҡортостаны.– 1987.– 12 март.

Исламов Ф. Ғәлимйән Ибраһимов – халыҡтар дуҫлығы йырсыһы / Ф. Исламов // Башҡортостан.– 1997.– 12 март.

Иҫтәлектәр кисәһе // Әҙәби Башҡортостан.– 1957.– № 3.– Б. 95.

Ишемгол Б. Әйберҙе үҙ исеме менән атарға кәрәк / Б. Ишемгол // Башҡортостан.– 1928.– 11 март.

Йәнәби Т. Казандан кайткас / Т. Йәнәби // Башҡортостан.– 1928.– 23 март.

Йәрмөхәмәтов Ә. Яҡты иҫтәлек / Ә. Йәрмөхәмәтов // Совет Башҡортостаны.– 1967.– 12 март.

Кәримов Ғ. Ауылдашыбыҙ / Ғ. Кәримов // Башҡортостан пионере.– 1967.– 12 март.

Кирәева Л. Р. Ғәлимйән Ибраһимов хикәйәләрендә композициятелмәр формалары / Л. Р. Кирәева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 153–154.

Ҡудаш А. Оло ғүмер (Ғ. Ибраһимовтың тыуыуына 75 йыл тулыу айҡанлы) / А. Ҡудаш // Совет Башҡортостаны.– 1950.– 28 окт.

Ҡудаш С. Оло ғүмер / С. Кудаш // Совет Башҡортостаны.– 1962.– 13 март.

Ҡудаш С. Бөйөк әҙип һәм ҙур ғалим / С. Ҡудаш // Ағиҙел.– 1962.– № 4.– Б. 81–83.

Ҡудаш С. Күккә үрләгән йылдар / С. Ҡудаш // Ағиҙел.– 1965.– № 7.– Б. 63–79.

Ҡудаш С. Ике талант / С. Ҡудаш // Ағиҙел.– 1965.– № 8.– Б. 79–82.

Ҡудаш С. Ҡаһарман әҙип / С. Ҡудаш // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 91–92.

Манат Ш. Ленинде иҫкә төшөреү / Ш. Манат // Башкортостан.– 1924.– 7 февр.

Маннанов Х. «Татар ҡатыны ниҙәр күрмәй?» / Х. Маннанов // Совет Башҡортостаны.– 1962.– 13 март.

Моғаттаров Ғ. Мәшһүр яҡташыбыр / Ғ. Моғаттаров // Башҡортостан.– 1997.– 12 март.

Мөхәмәдова Г. Киев ваҡиғаһы / Г. Мөхәмәдова // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 85–90.

Оло әҙип – беҙҙең арала // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 91–94.

Поварисов С. Ғ. Ибраһимов ижадында Башҡортостан тәбиғәте / С. Поварисов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1977.– № 2.– Б. 32–34.

Поварисов С. Дауыллы йылдар йырсыһы / С. Поварисов // Ағиҙел.– 1977.– № 3.– Б. 80–84.

Поварисов С. Яҙыусы ихтирамы / С. Поварисов // Ағиҙел.– 1977.– № 3.– Б. 84–88.

Поварисов С. Матур хистәр йырсыһы / С. Поварисов // Башҡортостан кыры.– 1977.– № 3.– Б. 20–21.

Поварисов С. Матур хистәр йырсыһы: (Тыуыуына 90 йыл тулыу уңайы менән) / С. Поварисов // Башҡортостан kыры.– 1977.– № 3.– Б. 20–21.

Поварисов С.Ғ. Ибраһимов ижадында Башҡортостан тәбиғәте / С. Поварисов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1977.– № 3.– Б. 32–34.

Поварисов С. Ҙур талант эйәһе / С. Поварисов // Ағиҙел.– 1987.– № 3.– Б. 135–140.

Поварисов С. Оло талант эйәһе / С. Поварисов // Ағиҙел.– 1997.– № 3.– Б. 185–187.

Поварисов С. Әҫәрҙәрендә – Хоҙай хозуры… (Ғәлимйән Ибраһимовтың тыуыуына 125 йыл) / С. Поварисов // Ағиҙел.– 2012.– № 3.– Б. 164–169.

Рауил Ү.Ғ. Ибраһимов ижадына арналған әҙәби кисәләр / Ү. Рауил // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1967.– № 1.– Б. 41–45.

Рауил Ү. Ғалимйән Ибраһимовҡа арналған кисәләр / Ү. Рауил // Ағиҙел.– 1977.– № 5.– Б. 126.

Сафуанов С. Башҡортостан татар әҙәбиәтендә / С. Сафуанов // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1964.– № 5.– Б. 35–38.

Сафуанов С. Дуҫлыҡ һәм туғанлыҡ йырсыһы / С. Сафуанов // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 75–79.

Сафуанов С. Дуҫлыҡ, туғанлыҡ сәхифәләре. Башҡорт совет әҙәбиәтенең илебеҙҙәге башка туғандаш әҙәбиәттәр менән бәйләнеше / С. Сафуанов.– Өфө: Башҡорт. кит. нәшр., 1976.– Б. 19, 48, 52–53, 58, 63–64, 67–69, 71, 73, 77–78, 91, 93, 144, 226, 228, 302.

Сөйөндөк Д. Ғалимьян Ибраһимов (20 йыллыҡ әҙәби хеҙмәте айҡанлы) / Д. Сөйөндөк // Сәсән.– 1928.– № 1/2.– Б. 14–16.

Сыраева Р. Яҙыусыға арналған кисә / Р. Сыраева // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1987.– № 3.– Б. 46–47.

Тайчинов С. Атаҡлы яҙыусы, күренекле ғалим / С. Тайчинов // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 92–93.

Үтәбаев Р. Ғәлимйән Ибраһимов ижады буйынса әҙәби кисәләр үткәреү / Р. Үтәбаев // Башҡортостан уҡытыусыһы.– 1966.– № 12.– Б. 40–45.

Фәтҡуллина Р. Х. Ғәлимйән Ибраһимовтың «Алмасыбар» хикәйәһе һәм әҫәр буйынса спектакль: сюжет-композиция үҙенсәлектәре / Р. Х. Фәтҡуллина // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 83–85.

Фәтҡуллина Р. Х. Ғәлимйән Ибраһимовтың хикәйәләрендә башҡорт мөхите / Р. Х. Фәтҡуллина // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– Б. 67.

Харисов Ә. Урал бөркөтө / Ә. Харисов // Ағиҙел.– 1967.– № 3.– Б. 94.

Хәкимйәнов Р. Әҫәрҙәрендә – Башҡортостан тәбиғәте / Р. Хәкимйәнов // Пионер.– 1977.– № 3.– Б. 22–23.

Хәкимйәнов Р. Тамырҙары тәрәндә / Р. Хәкимйәнов // Совет Башҡортостаны.– 1987.– 12 март.

Хөббитдинова Н. Ә. Ғәлимйән Ибраһимов менән Риза Фәхретдинов: фекерҙәш һәм теләктәш замандаштарҙың осрашыуына ҡарата / Н. Ә. Хөббитдинова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 164–166.

Хөббитдинова Н. Ә. Ғәлимйән Ибраһимовтың «Алмасыуар» хикәйәһе традицияларының башҡорт халыҡ ижады менән ауаздашлығы хаҡында / Н. Ә. Хөббитдинова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Б. 325–328.

Шәкүров Р. Дуҫлыҡ, туғанлыҡ йыры / Р. Шәкүров // Совет Башҡортостаны.– 1967.– 3 март.

Шәрҡи З. Ғәлимьян Ибраһимов / З. Шәрҡи // Совет Башҡортостаны.– 1957.– 13 март.

Шәрҡи З. Ғәлимьян Ибраһимов / З. Шәрҡи. Һайланма әҫәрҙәр (Әҙәби-тәнҡит мәҡәләләре).– Өфө: Башкнигоиздат, 1959.– Б. 178–184.

Юлтый Д. Ғалимьян Ибраһимов / Д. Юлтый // Башҡортостан.– 1928.– 2 март.

Юлтый Д. Галимҗан Ибраһимов (20 йыллыҡ әдәби хезмәте айҡанлы) / Д. Юлтый // Башҡорт аймағы.– 1928.– № 6.– Б. 1–7.

Дагыстан телендә

Махмудов А. Машгьурав хъвадар ухъан ва общественнияв хӀаракатчи: Исана 12 мартала 90 сон тубала та таразул машгъурав советияв хъвадарухъан Галимджан Ибрагьимов гъа вуралдаса (1887–1938) / А. Махмудов // БагӀараб байрахъ.– 1977.– 11 март.

Казакъ телендә

Алпысбаев Қ. Қ. Ғалымжан Ибраһимов және ХХ ғасыр басындағы қазақ әдебиеті / Қ. Қ. Алпысбаев // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– Б. 30–32.

Асқар. Ғалымжанның 20 жылдық тойы / Асқар // Лениншіл жас.– 1928. – 11 март.

Бейімбет. Ғалымжанның 20 жылдық тойы / Бейімбет // Еңбекші қазақ.– 1928.– 11 март.

Жақан. Ғалымжан Ибраһимұлы / Жақан // Бостандық туы.– 1928.– 28 март.

Ибрагимов Ғалымжан Ғирфан ұлы (12.3.1887, Башқортостанның Қазан қ. Ауыргазы ауд.– 21.1.1938) – татар жазушысы, ғалым, публицист және қоғам қайраткерері, татар әдебиетінің негізін салушылардың бірі // Түркістан. Халықаралық энциклопедия / Бас ред. Ә. Нысанбаев.– Алматы: «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 2000.– Б. 339–340.

Махмұдов Ә. Татар әдебиетінің мактанышы: Ғалымжан Ибрагимовтың туғанына 90 жыл / Ә. Махмұдов // Жұлдыз.– 1977.– № 3.– Б. 211–212.

Махмұдов Ә. Татар әдебиетінің классигі (Ғ. Ибрагимовтың туғанына 90 жыл толуына) / Ә. Махмұдов // Семей таңы.– 1977.– 12 март.

Нұрғалиев Р. «Қазақ қызы» романы / Р. Нұрғалиев // Қазақ әдебиеті.– 1962.– 26 окт.

Сыздықов Ж. Ғалымжан Ибрагимов / Ж. Сыздықов // Жұлдыз.– 1962.– № 4.– Б. 155–160.

Калмык телендә

Махмудов А. Нертә маңһд бичәч / А. Махмудов // Хальмг үнн.– 1977.– 8 февр.

Кыргыз телендә

Махмудов А. Татар элинин улуу уулу: Галимжан Ибрагимовуун туулгин күнүнө 90 жыл / А. Махмудов // Кыргызстан маданияты.– 1977.– 17 март.

Мордва телендә

Махмудов А. Татаронь содавикс писатель / А. Махмудов // Эрзянь правда.– 1977.– Мартонь 17-це чи.

Рус телендә

Абдуллин Я. Г. Татарская просветительская мысль (Социальная природа и основные проблемы / Я. Г. Абдуллин.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1976.– С. 8, 39, 72, 205, 223, 302, 304, 307.

Абдуллин Я. Г. Г. Ибрагимов – исследователь истории татарской общественной мысли / Я. Г. Абдуллин // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 69–82.

Абдулхакова А Р. Произведения Г. Ибрагимова и татарская классическая литература для детей / А. Р. Абдулхакова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 135–136.

Абсалямов Г. Немеркнущий талант / Г. Абсалямов // Лит. и жизнь.– 1962.– 11 марта.

Абсалямов А. Глубокие корни. К 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова / А. Абсалямов // Сов. литература.– 1977.– 4 мая.

Агамали-оглы С. В защиту нового тюркского алфавита / С. Агамали-оглы.– [Баку]: Азгиз, 1927.– С. 5, 7, 22–32, 34, 43, 45–52, 62–85.

Адгамова Г. Проблема освобождения женщины в творчестве Галимджана Ибрагимова / Г. Адгамова // Тез. докл. науч. аспир. конф. Казан. гос. ун-та им. В. И. Ульянова-Ленина.– Казань, 1962.– С. 69–73.

Адгамова Г. Тема освобождения женщины в начальном этапе творчества Галимджана Ибрагимова / Г. Адгамова // Итог. науч. конф. Казан. гос. ун-та им. В. И. Ульянова-Ленина за 1961 г.– Казань, 1962.– С. 86–88.

Акбиев С. Галимджан Ибрагимов и литература народов Дагестана / С. Акбиев // Верность дружбе.– Махачкала.– 1989.– С. 79–91.

Алексеева-Шарипова Р. Свет имени Галимджана Ибрагимова / Р. Алексеева-Шарипова // Дуслык (Киев).– 2007.– № 12 (65).– С. 26–29.

Алишина Х. Ч. Непрочитанные страницы биографии Галимджана Ибрагимова / Х. Ч. Алишина // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., пос-

вящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2016.– С. 63–67.

Алпысбаев К. К. Казахско-татарские литературные связи начала XX века в контексте творческого наследия Г. Ибрагимова / К. К. Алпысбаев // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 15–18.

Амангильдин Д. Классик начинался в Оренбурге / Д. Амангильдин // Южный Урал.– 1987.– 5 апр.

Аминева В. Пророческая функция снов в романах Л. Н. Толстого «Анна Каренина» и Г. Ибрагимова «Молодые сердца» / В. Аминева // Проблемы филологии народов Поволжья: Материалы Всерос. науч.-практ. конф., посвящ. 135-летию МПГУ.– М.-Ярославль: Ремдер, 2008.– Вып. 2.– С. 24–28.

Аминева В. Р. Творчество Г. Ибрагимова в межлитературном контексте / В. Р. Аминева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 67–76.

Амирханов Р. М. Особенности мировоззрения молодого Г. Ибрагимова / Р. М. Амирханов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 61–68.

Арсланов Г. «Судьба татарки» / Г. Арсланов // Сов. Татария.– 1978.– 28 мая.

Аршаруни А. Старые ошибки / А. Аршаруни // Юный коммунист.– 1927.– № 10.– С. 13–21.

Аршаруни А. Ибрагимов Галимджан (1887) – современный крупнейший татарский писатель, научный работник и общественный деятель, член РКП(б) / А. Аршаруни // Литературная энциклопедия. Изд-во коммунистической академии, 1930.– Т. 4.– С. 384–387.

Ахатов Г. Жизнь, подобная полету: К 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова / Г. Ахатов // Ленинец.– 1977.– 12 марта.

Ахатов Г. Писатель, революционер, гражданин: К 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова / Г. Ахатов // Веч. Уфа.– 1977.– 12 марта.

Ахметова М. А. Особенности изображения деревни в повести «Адәмнәр» («Люди») Г. Ибрагимова / М. А. Ахметова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы

Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 76–79.

Ахметова М. А. «Сборная» деревня в повести «Адәмнәр» («Люди») Г. Ибрагимова / М. А. Ахметова // Научное обозрение: гуманитарные исследования.– 2017.– № 3.– С. 158–162.

Ахунов А. Галимджан Ибрагимов / А. Ахунов// Татарский мир = Татар дөньясы.– 2010.– № 1 (6336).

Бадыйкшан Л. Была ученицей. Стала женой / Л. Бадыйкшан // Веч. Казань.– 1997.– 13 марта.

Бадыкшанов Л. В память о молодых сердцах / Л. Бадыкшанов // Сов. Татария.– 1987.– 8 марта.

Баимов Р. Н. Г. Ибрагимов и башкирская литература / Р. Н. Баимов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 174–181.

Байрамова Л. К. Фразеология в романе Г. Ибрагимова «Тирән тамырлар» и ее перевода на русский язык / Л. К. Байрамова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 194–196.

Башарова Н., Исламов Ф. Вклад Галимжана Ибрагимова в развитии просвещения, педагогико-методической мысли татарского народа / Н. Башарова, Ф. Исламов // Вестник НГПИ: сб. науч.-метод. тр. Вып. 13.– Набережные Челны: НГПИ, 2008.– С. 87–92.

Баширов Г. Галимджан Ибрагимов: К 70-летию со дня рождения / Г. Баширов // Лит. газета.– 1957.– 12 марта.

Баширов Г. Галимджан Ибрагимов / Г. Баширов // Сов. Татария.– 1957.– 12 марта.

Баширов Г. Он пел народ… К 80-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Г. Баширов // Лит. газета.– 1967.– 15 марта.

Баширова И. Б. Художественно-прозаическая речь Г. Ибрагимова / И. Б. Баширова // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 144–152.

Баширов Г. Галимджан Ибрагимов / Г. Баширов // Лит. газета.– 1957.– 12 марта.

Белокопытов В., Шевченко Н. Их именами названы улицы Казани / В. Белокопытов, Н. Шевченко.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1973.– С. 129–131.

Бигаев Р. И., Данилов П. А., Умаров М. У. Галимджан Ибрагимов (К 80-летию со дня рождения) / Р. И. Бигаев, П. А. Данилов, М. У. Умаров // Общественные науки в Узбекистане.– 1967.– № 3.– С. 41–43.

Бикмет С. Талантливый художник, большой мыслитель / С. Бикмет // Сов. Башкирия.– 1962.– 14 марта.

Бикмухаметов Р. Галимджан Ибрагимов / Р. Бикмухаметов // Сов. Башкирия.– 1957.– 13 марта.

Бикмухаметов Р. Рассказ или роман «Глубокие корни»? / Р. Бикмухаметов // Дружба народов.– 1957.– № 3.– С. 161–167.

Бикмухаметов Р. Галимджан Ибрагимов / Р. Бикмухаметов // Вместе с народом.– М.: Сов. Писатель, 1959.– С. 74–129.

Бикмухаметов Р. Слово и деяние / Р. Бикмухаметов // Ибрагимов Г. Глубокие: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Худож. лит, 1964.– С. 219–226.

Болгарова Р. М. Компаративные конструкции в произведениях Г. Ибрагимова / Р. М. Болгарова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 246–248.

Бороздин И. Галимджан Ибрагимов. Татары в революции 1905 г. / И. Бороздин // Известия.– 1926.– 28 марта.

Бороздин И. К юбилею Галимджана Ибрагимова / И. Бороздин // Вестник Науч. Об-ва Татароведения.– 1928.– № 8.– С. 20–22.

Бороздин И. К юбилею Галимджана Ибрагимова / И. Бороздин // Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– С. 20–22.

Бороздин И. Галимджан Ибрагимов / И. Бороздин // Ибрагимов Г. Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского и комментарии Гайши Шариповой, вступительная статья И. Бороздина.– М.: ГИХЛ, 1931.– С. 3–10.

Валеев М. Писатель, гражданин, борец / М. Валеев // Сов. Россия.– 1967.– 14 марта.

Валеев М. Ф. Светлый маяк / М. Ф. Валеев // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 3–15.

Валиева Л. Г. Семантика и репрезентация каузальности в языке художественных произведений Г. Ибрагимова / Л. Г. Валиева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 248–250.

Вахит Н. Солдат пролетарской революции: К 80-летию выдающегося татарского писателя Галимджана Ибрагимова / Н. Вахит // Приборостроитель.– 1967.– 23 марта.

Вахитов Н. Солдат пролетарской революции: К 80-летию выдающегося татарского писателя Галимджана Ибрагимова / Н. Вахитов // Приборостроитель.– 1967.– 13 марта.

Вечер в доме литераторов // Комсомольская правда.– 1967.– 17 марта.

Вечер, посвященный 20 летию литературной деятельности Г. Ибрагимова (докладчики: Максудов, проф. Бороздин, Мансуров, Аршаруни) // Новый Восток.– 1928.– № 22.– С. 316.

В крупнейшем издательстве художественной литературы [Об издании романа «Дочь казака» Г. Ибрагимова] // Лит. газета.– 1933.– 29 нояб.

Возвращение в строй // Дружба народов.– 1957.– № 5.– С. 214.

В честь Г. Ибрагимова // Сов. Татария.– 1977.– 9 дек.

Габдрафикова Л. Р. Татарская повседневность конца XIX – начала XX века в романе Галимджана Ибрагимова «Молодые сердца» / Л. Р. Габдрафикова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 131–133.

Гаджиев А. А. Вечно живое древо интернационализма / А. А. Гаджиев // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 165–167.

Газизова Ф. Обновление повествовательного стиля синтаксическими конструкциями народно-разговорной речи в произведениях Г. Ибрагимова / Ф. Газизова // Тез. докл. итог. науч. сессии ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова АН СССР за 1972 год.– Казань, 1973.– С. 30–32.

Газизова Ф. М. Наиболее характерные художественно-стилистические средства создания образа в романах Г. Ибрагимова / Г. М. Газизова // Конф. по татарскому языкознанию, посвящ. 50-летию СССР: тез. докл.– Казань, 1972.– С. 26–27.

Гайнанова Д. Р. Лексические средства выражения концепта *акча* (деньги) в творчестве Г. Ибрагимова / Д. Р. Гайнанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 244–246.

Гайнутдинов М. Накануне (Г. Ибрагимов и новая поэтика татарской литературы 10-х годов XX века) // Гайнутдинов М. Татарская литература зыбких времен (1917–1929 гг.). – Казань: Экоцентр, 2001.– С. 3–11.

Гайсин Р. М. Рассказ Г. Ибрагимова «Габдрахман Салихов» в контексте современности / Р. М. Гайсин // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– С. 44–48.

Гайсин Р. М. Образы Г. Ибрагимова и их историческая жизнь / Р. М. Гайсин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 76–78.

Галеева Э. Р. Галимджан Ибрагимов как представитель культурно-исторической школы в татарском литературоведении 1920 – первой половины 1930-х годов (120-летию со дня рождения) / Э. Р. Галеева // Татьянин день: сб. ст. и материалов четвертой респ. науч.-практ. конф. «Литературоведение и эстетика в XXI».– Казань, 2007.– С. 174–183.

Галеева Э. Р. Роль Г. Ибрагимова в истории культуры татарского народа / Э. Р. Галеева // Текст. Произведение. Читатель: Материалы Всерос. науч. конф. (11–13 октября 2007 г.).– Казань, 2008.– С. 109–114.

Галиева Э. Р. Рыцарь света и свободы (К 110-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Э. Р. Галиева // Научный Татарстан.– 1997.– № 1.– С. 85–88.

Галимджан Ибрагимов (1887–1938) (К 80-летию со дня рождения) // Календарь знаменательных и памятных дат Татарии. 1967.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1967.– С. 23–24.

Галимджан Ибрагимов (Ибрагимов Галимджан Гирфанович) // Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: Биобиблиографический справочник / А. Гиниятуллина.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1970.– С. 195–201.

Галимджану Ибрагимову // Кр. Татария.– 1928.– 10 марта.

Галиев Г. Литература советского Татарстана / Г. Галиев // Кр. Татария.– 1935.– 30 июля.

Галимуллин Ф. Г. Современное звучание романа «Дочь степи» Г. Ибрагимова (К 90-летию издания произведения) / Ф. Г. Галимуллин // Тюркская филология в XXI веке: проблемы и перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием. Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 21 марта 2014 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. филиал БашГУ, 2014.– С. 235–241.

Галлямов М. Жизнь, отданная людям / М. Галлямов // Южный Казахстан (Чимкент).– 1967.– 14 марта.

Ганеев В. Послесловие / В. Ганеев // Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. писатель, 1980.– С. 410–414.

Ганиев В. Послесловие / В. Ганиев // Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой // Г. Ибрагимов.– М.: Сов. писатель, 1966.– С. 405–409.

Ганиев В. Начало века / В. Ганиев // Ибрагимов Г. Наши дни: Роман / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Современник, 1983.– С. 5–10.

Ганиева Р.К. Г. Ибрагимов и литературы Советского Востока / Р.К. Ганиева // Сов. тюркология.– 1989.– № 2.– С. 22–28.

Ганиева Р.К. Литературные традиции и взаимосвязи в творчестве Г. Ибрагимова / Р.К. Ганиева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К.М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф.М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М.З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф.И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М.Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р.Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 32–45.

Ганиева Р. Татарский буревестник / Р. Ганиева // Республика Татарстан.– 2012.– 19 апр.

Гарапшина Л.Р. Г. Ибрагимов о творчестве Ф. Амирхана / Л.Р. Гарапшина // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М.Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М.Г. Арсланов, Р.У. Әмирханов, М.З. Зәкиев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 148–152.

Гарей Ю. Дорогой нам человек. К 80-летию Г. Ибрагимова / Ю. Гарей // Ленинец.– 1967.– 10 марта.

Гарипова Ф.Г. Ономастика в романе Г. Ибрагимова «Дочь степи» / Ф.Г. Гарипова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М.Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М.Г. Арсланов, Р.У. Әмирханов, М.З. Зәкиев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 204–209.

Гасанова М.М. О переводах ранней прозы Г. Ибрагимова на азербайджанский язык / М.М. Гасанова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К.М. Миңнуллин (рәис), Д.М. Абдуллина (фәнни редактор), М.Х. Вәлиев, Р.Ф. Рахмани, З.З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л.Ш. Бәдертдинова, Ф.Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 61–64.

Гаязов А. С. Образ малой родины в творчестве Галимджана Ибрагимова (на примере рассказа «Чубарый») / А. С. Гаязов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 122–125.

Гизатуллин Н. Г. Г. Ибрагимов и татарский историко-революционный роман / Н. Г. Гизатуллин // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 114–126.

Гимадиев У. Галимджан Ибрагимов – журналист и редактор / У. Гимадиев // Сов. Башкирия.– 1967.– 12 марта.

Гимадиев У. Наш великий земляк / У. Гимадиев // Блокнот агитатора (Уфа).– 1967.– № 4.– С. 42–48.

Гимадиев У. И. Идеи интернационализма в публицистике Галимджана Ибрагимова / У. И. Гимадиев // Расцвет, сближение и взаимообогащение культур народов СССР.– Уфа, 1970.– Вып. 2.– С. 119–125.

Гимранова Д. А. Проза Г. Ибрагимова на сцене ТГАТ им. Г. Камала / Д. А. Гимранова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 133–138.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: Библиографический справочник / А. Гиниятуллина.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1957.– С. 175–182.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: Библиографический справочник / А. Гиниятуллина.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1970.– С. 200–201.

Гусейн М. Родина Низами / М. Гусейн // Сов. Татария.– 1964.– 29 мая.

Даминова Ф. К. Галимҗан Ибрагимов в поисках главного направления в литературе 20-х годов XX века / Ф. К. Даминова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 175–177.

Даутов Ш. Большой друг / Ш. Даутов // Сов. Татария.– 1967.– 11 марта.

Денмухаметова Э. Н. Синонимы в произведениях Г. Ибрагимова / Э. Н. Денмухаметова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рах-

мани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 237–239.

Елизарова М. О встрече с Галимджаном Ибрагимовым / М. Елизарова // Казань.– 2007.– № 3.– С. 18.

Еники А. Школа для всех и каждого / А. Еники // Сов. Татария.– 1987.– 12 марта.

Жданов Н., Вахнюк Б. Свет далекого пламени / Н. Жданов, Б. Вахнюк // Веч. Казань.– 1987.– 4 апр.

Зайнеева Г. Н. Современники Галимджана Ибрагимова о романе «Дочь степи» (из периодической печати) / Г. Н. Зайнеева // Научный Татарстан.– 2013.– № 3.– С. 117–119.

Зайнеева Г. Н. По страницам изданий повести «Люди» Галимджана Ибрагимова / Г. Н. Зайнеева // Литература и художественная культура тюркских народов в контексте Восток-Запад: сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. (17–19 октября 2013 г.) / Под общей ред. Р. Р. Замалетдинова. Редколлегия: КФУ: проф. И. Э. Ярмакеев, проф. Ф. С. Сайфуллина, доц. Л. И. Мингазова, ЕНУ им. Л. Н. Гумилева: проф. С. А. Каскабасов, проф. Ж. А. Аймухамбет. Составитель – доц. Т. Ш. Гилязов.– Казань: Отечество, 2013.– С. 154–156.

Закиев М. З. Синтаксический строй татарского языка / М. З. Закиев.– Изд-во Казан. ун-та, 1963.– С. 19–21, 87, 230, 245, 270, 344, 403–404, 427.

Зарипова-Четин Ч. А. Традиции и культурные ценности тюркских народов в произведениях Г. Ибрагимова / Ч. А. Зарипова-Четин // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 156–161.

Ибрагимов А. О. Галимджан Ибрагимов в жизни нашей семьи / А. О. Ибрагимов // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 259–260.

Ибрагимов А. О., Ибрагимов М. Х. «Галимджан Ибрагимов – глазами молодых» десять лет и вся жизнь… / А. О. Ибрагимов, М. Х. Ибрагимов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 161–164.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (28.2(12.3).1887–21.1.1938), татарский советский писатель и общественный деятель // Большая советская энциклопедия. Изд. 3-е.– М.: Советская энциклопедия, 1972.– Т. 9: Евклид-Ибсен.– С. 621.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (1887–1938), тат. писатель, гос. деятель // Советский энциклопедический словарь.– М.: Сов. энциклопедия, 1980.– С. 477.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (1887–1938), тат. писатель, Герой Труда (1928) // Большой энциклопедический словарь.– 2-е изд.,

переработ. и доп.– М.: «Большая Российская энциклопедия»; СПб.: «Норинт», 1997.– С. 431.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (1887–1938), тат. писатель, Герой Труда (1928) // Всемирный биографический энциклопедический словарь / Ред. кол.: В. И. Бородуллин, Н. М. Кузнецов, Н. М. Ланда и др.– М.: Большая Российская энциклопедия, 2000.– С. 295.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (1887–1938), тат. писатель, Герой Труда (1928) // Новый энциклопедический словарь.– М.: Большая Российская энциклопедия, РИПОЛ КЛАССИК, 2004.– С. 413.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (28. 3 (9.4). 1887, дер. Султан-Муратово Стерлитамакского уезда Уфимской губ.– 21. 1. 1938, Казань), тат. писатель, филолог, историк, Герой Труда (1928) // Большая советская энциклопедия.– М.: Науч. изд-во «Большая советская энциклопедия», 2008.– Т. 10.– С. 612.

Ибрагимов Галимджан Гирфанович (28. 3. 1887, д. Султан-Муратово Стерлитамакского у. Казанской губ.– 21. 1. 1938, Казань), писатель, учёный, обществ.-полит. деятель // Татарстан: Краткая иллюстрированная энциклопедия / Гл. ред. М. Х. Салахов, ответ. ред. Г. С. Сабирзянов.– 2-е изд., испр. и доп.– Казань: ОП «Институт Татарской энциклопедии и регионоведения АН РТ», 2015.– С. 301–302.

Ибрагимов Д. О. Галимджан Гирфанович Ибрагимов в Уфе / Д. О. Ибрагимов // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 266–279.

Ибрагимов Д. О. География жизни и творчества Галимджана Ибрагимова / Д. О. Ибрагимов // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 319–327.

Ибрагимов А. О., Ибрагимов М. Х. «Галимджан Ибрагимов – глазами молодых» десять лет и вся жизнь… / А. О. Ибрагимов, М. Х. Ибрагимов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2016.– С. 161–164.

Ибрагимов М. Х. Галимджан Ибрагимов – гласный городской Думы Уфы / М. Х. Ибрагимов // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 279–284.

Ибрагимов М. И. Типология лирических систем в статье Г. Ибрагимова «Татарские поэты» / М. И. Ибрагимов // Татарская культура в контексте европейской цивилизации: материалы Междунар. науч. конф. / Научный редактор профессор Гилязов И. А. Редколлегия: Загидуллина Д. Ф., Юсупова А. Ш., Галиуллина Г. Р., Денмухаметова Э. Н., Нуриева Ф. Ш., Закирзянов А. М., Уразова Э. Ш.– Казань: Ихлас, 2010.– С. 310.

Ибрагимов М. И. Вопросы национальной идентичности в статьях Г. Ибрагимова 1910–1920-х гг. / М. И. Ибрагимов // Наследие Галимд-

жана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 16–20.

Ибрагимова А. М., Ибрагимов Д. О. Село Султанмуратова – малая родина Галимджана Ибрагимова / А. М. Ибрагимова, Д. О. Ибрагимов // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 261–266.

Ибрагимова А. М., Ибрагимова М. Р. О чем молчали историки / А. М. Ибрагимова, М. Р. Ибрагимова // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 284–290.

Ибрагимова А. М., Ибрагимов Д. О., Ибрагимов Д. О., Ибрагимов М. Х. Родословная Ибрагимовых / А. М. Ибрагимова, Д. О. Ибрагимов, Ибрагимов Д. О., Ибрагимов М. Х. // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 290–298.

Ибрагимова А. М. Истоки творчества и мастерства Галимджана Ибрагимова / А. М. Ибрагимова // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 298–308.

Ибрагимова А. М. Две женщины – одна судьба: по произведениям Галимджана Ибрагимова «Судьба татарки» и «Дочь степи» / А. М. Ибрагимова // Галимджан Ибрагимов: документы и факты; Галимджан Ибрагимов глазами молодых / Автор-составитель М. Х. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 2010.– С. 309–318.

Ибрагимова А. М. Духовно-нравственный мир женщины в романах Галимджана Ибрагимова «Судьба татарки» и «Дочь степи» / А. М. Ибрагимова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 149–151.

Иванов И. С. Художественные традиции Г. Ибрагимова в марийской прозе / И. С. Иванов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 37–38.

Ижбулатов М. Р. Приобщение учащихся к национально-культурному наследию / М. Р. Ижбулатов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор

К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 325–329.

Известие о присвоении Г. Ибрагимову звания Героя Труда // Кр. Татария.– 1928.– 16 сент.

Ильенко Н. Первые Герои Татарии / Н. Ильенко // Сов. Татария.– 1965.– 20 мая.

Имамутдинов Р. «Наши дни» Г. Ибрагимова – первый татарский историко-революционный роман (К вопросу о горьковских традициях в татарской литературе) / Р. Имамутдинов // Учен. Записки Москов. обл. гос. пед. ин-та.– М., 1963.– Т. 116: Литература.– Вып. 4.– С. 149–165.

Имамутдинов Р. Б. А. М. Горький и Г. Ибрагимов / Р. Б. Имамутдинов (К вопросу о горьковских традициях в татарской литературе) // Учен. Записки Бирского гос. пед. ин-та.– Бирск, 1964.– Вып. 5.– С. 268–306.

Имамутдинов Р. Б. Становление социалистического реализма в татарской литературе конца 20 – начала 30-х годов и Галимджан Ибрагимов / Р. Б. Имамутдинов // Учен. Записки Бирского гос. пед. ин-та.– Куйбышев, 1969.– Вып. 64.– С. 91–102.

Исламов Ф. Ф. Вклад Галимджана Ибрагимова в развитие просвещения, педагогико-методической мысли татарского народа / Ф. Ф. Исламов // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 317–324.

История Уфы: Краткий очерк.– Уфа: Башкир. кн. изд-во, 1976.– С. 183, 191, 193–194, 197, 365.

Исхаков Д. М. Об одном политическом взгляде Г. Ибрагимова / Д. М. Исхаков // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 239–243.

Ишмаев Г. Юбилей Г. Ибрагимова в Москве / Г. Ишмаев // Кр. Татария.– 1928.– 2 марта.

Кадыров О. Х. Г. Ибрагимов о романтизме / О. Х. Кадыров // Итог. науч. аспир. конф. за 1963 г.: тез. докл.– Изд-во КГУ, 1963.– С. 170–171.

Кадыров О. Х. Г. Ибрагимов о специфике и задачах искусства (Альбом) / О. Х. Кадыров // Итог. науч. аспир. конф. за 1963 г.: тез. докл.– Изд-во КГУ, 1963.– С. 171–173.

Кадыров О. Х. Литературно-критические взгляды Г. Ибрагимова в 1915–1916 гг. / О. Х. Кадыров // Право. Филология: Сб. аспирантских работ.– Казань, 1963.– С. 107–121.

Кадыров О. Х. В борьбе за художественность (Истоки романтической теории Г. Ибрагимова) / О. Х. Кадыров // Право. История. Филология: Сб. аспирантских работ.– Казань, 1964.– С. 192–218.

Кадыров О. Х. Литературно-критические взгляды Г. Ибрагимова в 1915–1916 гг. («Каноны литературы») / О. Х. Кадыров // Сб. аспир. работ. Право. Филология.– Казань: Изд-во Казан. гос. ун-та, 1963.– С. 107–121.

Кадыров О. Х. В борьбе за художественность (Истоки романтической теории Г. Ибрагимова) / О. Х. Кадыров // Сб. аспир. работ. Право. Филология.– Казань: Изд-во Казан. гос. ун-та, 1963.– С. 192–218.

Кадыров О. Традиции М. Горького в повести «Глубокие корни» / О. Кадыров // Совет мәктәбе.– 1967.– № 3.– Б. 32–35.

Кадыров О. Г. Ибрагимов об эстетических взглядах Л. Толстого / О. Кадыров // Совет мәктәбе.– 1987.– № 3.– С. 43–45.

Калимуллина Ф. Г. Ибрагимов (Ибраһимов) Галимджан Гирфанович (12.3.1887, д. Султан-Муртаово Стерлитамакского уезда Уфимской губернии – 21.1.1938, Казань, Татарская АССР), писатель, учёный, государственный деятель, Герой Труда (1928) / Ф. Г. Калимуллина // Татары Казахстана: краткая иллюстрированная энциклопедия / Авторы-составители: Р. В. Шайдуллин, И. Р. Валиуллин, Р. Р. Батыршин, Ф. Г. Калимуллина, Ф. Г. Миниханов.– Казань: ОП «Институт татарской энциклопедии и регионоведения АН РТ», 2017.– С. 148–150.

Каримуллин А. Г. Татарская литература в переводах на русский язык: Библиографический указатель. 1917–1960 / А. Г. Каримуллин.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1962.– С. 32–34, 72–73.

Каримуллин А. Издания произведений Г. Ибрагимова / А. Каримуллин // Сов. Татария.– 1962.– 14 марта.

Касымов Г. Материалы к истории движения среди татар и башкир бывшей Уфимской губернии в дни Февраля и Октября / Г. Касымов // Пройденный путь. К истории борьбы за диктатуру пролетариата в Приуралье.– Уфа: Изд-во. Башкир. истпарта, 1927.– Вып. 1-й.– С. 29–39.

Кашапова А. М. Культ искусства в романах Г. Ибрагимова и Г. Баширова (сравнительный анализ) / А. М. Кашапова / Система непрерывного образования: школа – педучилище – вуз: материалы Всерос. науч.-практ. конф. Май, 2004 г.– Уфа: Изд-во БГПУ, 2005.– С. 199–204.

Кербабаев Б. Живой голос художника: К 75-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Б. Кербабаев // Правда.– 1962.– 13 марта.

Керимов И. А. Крымскотатарская довоенная пресса о Галимджане Ибрагимове / И. А. Керимов // Научный бюллетень: орган науч.-исслед. центра «Рукописная книга» при каф. крымскотат. и тур. лит. КИПУ.– 2008.– № 13.– С. 2–4.

Керимов И. А. Крымскотатарская довоенная пресса о Галимджане Ибрагимове / И. А. Керимов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 36–37.

Киреева Л. Р. Роль Г. Ибрагимова в развитии башкирской литературной мысли / Л. Р. Киреева // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 33–34.

Кириллова Р. В. Фольклорно-мифологические мотивы в творчестве Г. Ибрагимова и М. Петрова / Р. В. Кириллова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 69–72.

Кириллова Р. В. Фольклорно-мифологические мотивы в творчестве Г. Ибрагимова и М. Петрова / Р. В. Кириллова // Урал-Алтай: через века: материалы V Всерос. тюркологич. конф., посвящ. 80-летию Института истории, языка и литературы Уфимского научного центра РАН / Составитель: В. Г. Котов.– Уфа, 2012.– С. 298–302.

Кирьянов С. Татарская художественная литература перед съездом писателей / С. Кирьянов // Кр. Татария.– 1934.– 24 февр.

Киселев М. Ю. Творчество Г. Г. Ибрагимова в документах архива Российской академии наук / М. Ю. Киселев // Из истории и культуры народов Среднего Поволжья.– 2018.– № 8.– Т. 2.– С. 69–75.

Климович Л. О старом Казахстане / Л. Климович // Худож. лит.– 1935.– № 1.– С. 36.

Климович Л. Пробужденные первой русской революцией. Роман «Наши дни» Галимджана Ибрагимова // Климович Л. Наследство и сов-

ременность. Очерки о национальных литературах.– М.: Сов. писатель, 1971.– С. 301–308.

Климович Л. Пробужденные первой русской революцией. Роман «Наши дни» Галимджана Ибрагимова // Климович Л. Наследство и современность. Очерки о национальных литературах. Изд. 2-е, доп.– М.: Сов. писатель, 1975.– С. 321–328.

Климович Л. И. Активность общественной и эстетической позиции Г. Ибрагимова / Л. И. Климович // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 83–90.

Климович Л. И. Могучий талант // Климович Л. И. Историзм, идейность, мастерство: Исследования, этюды.– М.: Сов. Писатель, 1985.– С. 156–172.

Коган П. Певец красоты и свободы / П. Коган // Кр. Татария.– 1928.– № 8.– 26 февр.

Коган П. С. Певец красоты и свободы / П. С. Коган // Вестник научного общества татароведения.– 1928.– № 8.– С. 5–8.

Коган П. С. Поэт красоты и свободы (Галимджан Ибрагимов) / П. С. Коган // Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– С. 5–8.

Кожина Л. А., Хакимова В. Х. Сравнительный анализ творчества Г. Ибрагимова и Кедра Митрея / Л. А. Кожина, В. Х. Хакимова // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры, Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 34–36.

Кольцова М. Наш земляк Галимджан / М. Кольцова // Комсомолец Татарии.– 1977.– 16 марта.

Комиссия по изучению литератур народов Советского Востока // Новый восток.– 1928.– № 22.– С. 315.

Кудрякова В. С. Психологизм в рассказе Г. Ибрагимова «Пастухи» / В. С. Кудрякова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 188–189.

Куковякин В. Капля брусники на сапоге / В. Куковякин // Крымская газета.– 2007.– 16 марта.

Куковякин В. Ничто на земле не проходит бесследно… / В. Куковякин // Крымская газета.– 2008.– 20 марта.

Кумысников Х. Заметки о трех спектаклях / Х. Кумысников // Сов. Татария.– 1960.– 12 июля.

Кумысников Х. Мастерство драматурга / Х. Кумысников // Сов. Татария.– 1977.– 13 марта.

Куртсеитов Р. Д. Литературная и общественная деятельность Галимджана Ибрагимова сквозь призму современности / Р. Д. Куртсеитов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 175–179.

Линсцер Г. Галимджан Ибрагимов / Г. Линсцер // Кр. Татария.– 1928.– 10 марта.

Литвин А. Запрет на жизнь / А. Литвин // Сов. Татария.– 1992.– 28 марта.

Литвин А. Л. Запрет на жизнь / А. Л. Литвин.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1993.– С. 108–122.

Ломидзе Г. О единстве и самобытности / Г. Ломидзе // Вопр. лит.– 1958.– № 10.– С. 13–21.

Магдеев М. С. Татарская марксистско-ленинская литературная критика в борьбе за защиту основ пролетарской литературы / М. С. Магдеев // Итоговая научная конференция за 1963 г.: тез. докл.– Изд-во КГУ, 1963.– С. 176–178.

Магдеев М. Из плоти и крови / М. Магдеев // Сов. Татария.– 1977.– 13 марта.

Макаев Ф. Эстетика раннего Ибрагимова / Ф. Макаев // Вестник студенческого науч. об-ва.– Изд-во Казан. ун-та, 1969.– Обществ. и гуманит. науки.– Вып. 2–3.– С. 147–150.

Макарова Н. Всегда с народом / Н. Макарова // Урал.– 1958.– № 5.– С. 214.

Манатов Ш. М. Воспоминания о Ленине / Ш. М. Манатов // В. И. Ленин и Башкирия: Документы, материалы и воспоминания.– Уфа, 1974.– С. 304–307.

Маннапова Л. М. Из истории изучения парных слов (изучение парных слов в труде Г. Ибрагимова «Татарская морфология») / Л. М. Маннапова // Современные проблемы филологии Урало-Поволжья: материалы межрегион. науч.-практ. конф.– Чебоксары: Изд-во Чув. ун-та, 2007.– С. 261–264.

Маннурова М. Ш. Дружба, рожденная в борьбе (Образы русских революционеров в романе Г. Ибрагимова «Наши дни») / М. Ш. Маннурова // Вопросы истории и литературы народов среднего Поволжья.– Казань, 1965.– С. 119–125.

Маннурова М. Братство революционное и человеческое (Русские герои в романе Г. Ибрагимова «Наши дни») // Маннурова М. Революционное братство.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1977.– С. 9–48.

Махмудов А. Вулканом горящий в сердцах народов / А. Махмудов // Веч. Уфа.– 1972.– 11 апр.

Махмудов А. В благодарной памяти / А. Махмудов // Казахстанская правда.– 1977.– 12 марта.

Махмудов А. Писатель – борец, писатель – ученый: К 90-летию со дня рождения писателя Г. Ибрагимова / А. Махмудов // Волжская коммуна.– 1977.– 12 марта.

Махмудов А. Певец народного счастья [к 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова] / А. Махмудов // Кр. знамя (г. Нефтекамск БашАССР).– 1977.– 12 марта.

Махмудов А. Великий татарский писатель [к 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова] / А. Махмудов // Рассвет (Бардымский р-н Перм. обл.).– 1977.– 12 марта.

Махмутов А. Писатель и публицист [к 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова] / А. Махмудов // Светлый путь (Тукаевский р-н ТАССР).– 1977.– 15 марта.

Махмудов А. Мысль емкая и глубокая / А. Махмудов // Комсомолец Татарии.– 1977.– 16 марта.

Махмудов А. Корифей татарской литературы. К 90-летию со дня рождения Г. Ибрагимова / А. Махмудов // Мол. гвардия.– 1977.– № 4.– С. 291–293.

Махмудов А. Мысль емкая и глубокая / А. Махмудов // Комсомолец Татарии.– 1977.– 16 марта.

Мингазова Р. А. К постановке женского вопроса в произведении Г. Ибрагимова «Судьба татарки» (1910) / Р. А. Мингазова // Вестник Челябинского гос. педаг. ин-та.– 2007.– № 4.– С. 239–246.

Мингазова Р. А. К вопросу о воспитании женщины в творчестве Галимджана Ибрагимова / Р. А. Мингазова // Гуманистическое наследие просветителей в культуре и образовании: материалы Междунар. науч.-практ. конф., 13 декабря 2007 г.– Уфа: Изд-во БГПУ, 2007.– Т. 3.– С. 118–120.

Мингазова Р. А., Габидуллина Ф. И. Тема любви в рассказе Г. Ибрагимова «Любовь – счастье» / Р. А. Мингазова, Ф. И. Габидуллина // Научные труды SWorld. ООО «Научный мир»: Иваново.– 2013.– Т. 26.– № 1.– С. 12–15.

Мингазова Р. А. Рассказ «Дети природы» Г. Ибрагимова в контексте культур Запада и Востока / Р. А. Мингазова // Литература и художественная культура тюркских народов в контексте Восток-Запад: сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. (Казань, 17–18 ноября 2016 года) / Ответсвенный редактор доктор филологических наук, профессор Ф. С. Сайфуллина. Научный редактор доктор филологических наук, профессор А. М. Закирзянов. Редакционная коллегия: доктор педагогических наук, профессор И. Э. Ярмакеев; доктор филологических наук,

профессор Л. И. Мингазова; доктор филологических наук, профессор ЕНУ им. Л. Н. Гумилева С. А. Каскабасов; доктор филологических наук, профессор ЕНУ им. Л. Н. Гумилева Ж. А. Аймухамбет; доктор филологических наук, профессор Института фольклора НАНА М. К. Иманов; кандидат филологических наук, доцент ЕНУ им. Л. Н. Гумилева А. С. Халилов.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2016.– С. 185–187.

Мингалеев М. И. Роль Галимджана Ибрагимова в творческом становлении Баки Урманче / М. И. Мингалеев // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 296–302.

Минегулов Х. Галимджан Ибрагимов (К 75-летию со дня рождения) / Х. Минегулов // Ленинец (КГУ).– 1962.– 10 марта.

Миннуллин Б. К. Г. Ибрагимов и новый литературный язык / Б. К. Миннуллин // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 215–216.

Миргалимов И. Ф. Концепт пространство в прозе Г. Ибрагимова / И. Ф. Миргалимов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 193–196.

Михайлова С. М. Национально-культурные проблемы в творчестве Г. Ибрагимова / С. М. Михайлова // Национальный вопрос: теория, история, реальность.– Казань, 1995.– С. 55–59.

Михайлова Т. Ф. Педагогическое наследие Г. Ибрагимова о воспитании свободной личности / Т. Ф. Михайлова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– С. 113–114.

Муканов С. Большой талант / С. Муканов // Лит. газета.– 1962.– 13 марта.

Мулюков У. А. Формирование правосознания в произведениях Г. Ибрагимова (на примере романа «Глубокие корни») / У. А. Мулю-

ков // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 40–46.

Муртазина А. В память о Галимджане Ибрагимове / А. Муртазина // Сов. Башкирия.– 1967.– 11 июля.

Мусин Ф. С порога нового века: К 120-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Ф. Мусин // Респ. Татарстан.– 2007.– 13 марта.

Мусин Ф. На стремнине жизни / Ф. Мусин // Татарстан.– 2007.– № 3.– С. 44–47.

Мусин Ф. М. Ибрагимов: вчера, сегодня и завтра / Ф. М. Мусин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 6–18.

Мусин Ф. М. Актуальные вопросы обновленного изучения творчества Г. Ибрагимова / Ф. М. Мусин // Научный Татарстан.– 2008.– № 1.– С. 117–124.
Мусин Ф. М. Актуальные вопросы обновленного изучения творчества Г. Ибрагимова / Ф. М. Мусин // Научный Татарстан.– 2008.– № 1.– С. 117–124.
Мустафин Р. Долгая жизнь книги / Р. Мустафин // Ибрагимов Г. Глубокие корни: Роман / Перевод с татарского: Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1973.– С. 5–10.

Мустафин Р. Многогранный талант / Р. Мустафин // Ибрагимов Г. Избранное: Романы и рассказы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Худож. лит., 1976.– С. 5–13.

Мустафин Р. Певец народа / Р. Мустафин // Лит. Россия.– 1977.– 8 апр.

Мустафин Р. Многогранный талант / Р. Мустафин // Ибрагимов Г. Глубокие корни: Романы / Перевод с татарского Р. Фаизовой / Г. Ибрагимов.– М.: Сов. Россия, 1982.– С. 3–12.

Мустафин Р. «Народ еще узнает правду обо мне…»: О последних днях Г. Ибрагимова / Р. Мустафин // Сов. Татария.– 1991.– 12 янв.

Мухамадиев Р. Классика служит современности / Р. Мухамадиев // Сов. Татария.– 1987.– 12 марта.

Мухамадиев Р. Интеллигент – это всегда Дон Кихот / Р. Мухамадиев // Время и деньги.– 1998.– 20 янв.

Мухамадеев Р. С. Идейно-эстетические искания Г. Ибрагимова в дооктябрьский период / Р. С. Мухамадеев // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана

Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 91–101.

Мухамедова Г. Киевское дело / Г. Мухамедова // Комсомолец Татарии.– 1967.– 12 марта.

Мухамедова Г. О Галимджане Ибрагимове / Г. Мухамедова // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 171–174.

Мухамедова Л. Память / Л. Мухамедова // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 179–189.

Мухамедова Э. Встречи / Э. Мухамедова // Сов. Татария.– 1968.– 9 янв.

Мухаметзянова Л. Х. Начальный этап изучения татарского эпоса: деятельность Г. Ибрагимова / Л. Х. Мухаметзянова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 211–214.

Мухаметшин Р. М. Начальный этап становления мировоззрения Галимджана Ибрагимова / Р. М. Мухаметшин // Из истории татарской общественной мысли.– Казань, 1979.– С. 118–124.

Мухаметшин Р. М. Идеи свободомыслия в дореволюционном творчестве Г. Ибрагимова / Р. М. Мухаметшин // Из истории формирования и развития свободомыслия в дореволюционной Татарии.– Казань, 1987.– С. 79–91.

Мухаметшин Р. М. Г. В. Плеханов и становление эстетических взглядов Г. Ибрагимова / Р. М. Мухаметшин // Взаимовлияние и взаимообогащение культур народов СССР (Материалы второй научной конференции. Казань, октябрь 1981 г.) / Редакционная коллегия: Я. Г. Абдуллин (председатель), К. Т. Гиззатов, З. И. Гильманов, В. Д. Есаков, Х. К. Махмутов, М. Н. Нигмедзянов, М. З. Тутаев, С. А. Федюкин, Н. Г. Юзеев.– Казань, 1989.– С. 194–198.

Мухарлямова Г. Н. Изображение исторического времени и пространства в романе Г. Ибрагимова «Наши дни» / Г. Н. Мухарлямова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 214–221.

Мухарямов М. К. Пламенный революционер / М. К. Мухарямов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хаса-

нов (председатель), М.Х. Мухарямов, Н.Г. Гизатуллин, Н.Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 29–44.

Мысли о писателе и гражданине // Сов. Татария.– 1967.– 11 марта.

Навстречу юбилею Галимджана Ибрагимова // Сов. Татария.– 1966.– 19 июля.

Назипова К.А. О «случайно сохранившихся» в ГА РФ официальных документах Галимджана Ибрагимова / К.А. Назипова // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М.Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М.Г. Арсланов, Р.У. Әмирханов, М.З. Зәкиев, Р.Ф. Исламов (төзүче), Ф.М. Мусин, Н.Ш. Хисамов, Ф.И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 106–113.

Насыров Л. Борец за свободу / Л. Насыров // Иртыш (Семипалатинск).– 1977.– 12 марта.

Насыров Т.М. Октябрь и печать Татарии. 1917–1920 гг. / Т.М. Насыров.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1975.– С. 4, 12, 25–26, 33, 50–52, 58.

Научная конференция // Сов. Татария.– 1967.– 14 марта.

Научная конференция // Сов. Татария.– 1977.– 16 марта.

Нафигов Р. Деятельность Центрального мусульманского комиссариата при народном комиссариате по делам национальностей в 1918 году / Р. Нафигов // Сов. востоковедение. 1958.– № 5.– С. 116–120.

Нафигов Р. Мулланур Вахитов: Историко-биографический очерк / Р. Нафигов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1960.– С. 28, 83, 86, 138, 148, 152, 164, 877.

Нафигов Р.И. Мулланур Вахитов (Историко-биографический очерк). Изд.2-е / Р.И. Нафигов.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1975.– С. 7, 11–13 30, 87, 89–90, 93, 113, 144–145, 148–149, 161, 163, 165, 168, 188, 196–198, 201.

Нафиков Р.И., Хасанов М.Х., Литвин А.Л. Галимджан Гирфанович Ибрагимов / Р.И. Нафиков, М.Х. Хасанов, А.Л. Литвин // История СССР.– 1967.– № 5.– С. 144–149.

Никишина С. Сплав романтизма и реализма в творчестве Г. Ибрагимова / С. Никишина // Фән һәм тел = Наука и школа.– 2001.– № 1–2.– С. 81–82.

Никишина С.Р. Романтические образы в творчестве Г. Ибрагимова / С.Р. Никишина // Тюркологический сб.: материалы Междунар. тюркол. конф. «Языки и литературы тюркских народов: история и современность» / Ответственные редакторы: Н.М. Валеев – профессор ЕГПУ, доктор филологических наук; А.Т. Сибгатуллина – профессор ЕГПУ, доктор филологических наук; Л.А. Ахметзакиева – доцент ЕГПУ, кандидат педагогических наук.– Елабуга, 2004.– Вып. II.– С. 212–218.

Нуруллин И. Оружие писателя // Сов. Татария.– 1967.– 14 марта.

Нуруллин И.З. Путь к зрелости. О зарождении и развитии критического реализма в татарской литературе / И.З. Нуруллин.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1971.– С. 4, 9–13, 16, 21, 23–24, 26–27, 38, 66–67, 183–186,

203–219, 227, 229–237, 239, 242, 250, 260, 267, 272, 281, 286–288, 323–324, 347, 349.

Нуруллина Р.М. Татарская революционно-демократическая печать в период подготовки Октябрьской революции: Учебное пособие для студентов отделения журналистики / Р.М. Нуруллина.– Казань, 1974.– С. 9–15, 27–33.

Нуруллина Р.М. Факты в публицистическом осмыслении (Татарская публицистическая ленинианa 20-х годов) / Р.М. Нуруллина // Единство информации и анализа в публицистике.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, с. 37–39.

Нуруллина Р.М. Журналистская деятельность Г. Ибрагимова / Р.М. Нуруллина // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М.Х. Хасанов (председатель), М.Х. Мухарямов, Н.Г. Гизатуллин, Н.Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 127–133.

Образование Башкирской Автономной Советской Социалистической Республики: Сборник документов и материалов.– Уфа: Башкир. кн. изд-во, 1959.– С. 28, 83, 86, 138, 148, 152, 164, 877.

О национальной культуре (Резолюция бюро ОК от 14 июня 1927 г.) // Кр. Татария.– 1927.– 17 июня.

О памятнике Галимджану Ибрагимову // Сов. Татария.– 1988.– 31 июля.

О проведении 80-летия со дня рождения Галимджана Ибрагимова // Сов. Татария.– 1966.– 9 мая.

Павлович М. Культурные достижения тюрко-татарских народностей со времени Октябрьской революции / М. Павлович // Новый Восток.– 1926.– № 12.– С. XV.

Памяти Галимджана Ибрагимова // Комсомолец Татарии.– 1967.– 17 марта.

Памятник писателя // Веч. Казань.– 1988.– 12 окт.

Писатель, революционер // Правда.– 1967.– 13 марта.

Письма Г. Ибрагимова к М. Гафури // Сов. Башкирия.– 1957.– 28 апр.

Поварисов С.Ш. Ибрагимов Галимджан Гирфанович (12. 3. 1887, д. Султанмуратово Стерлитамакского у. Уфимской губ., ныне Аургазинского р-на РБ – 21. 1. 1938, Казань), тат. писатель, ученый, публицист, обществ. деятель / С.Ш. Поварисов // Башкортостан: Краткая энциклопедия.– Уфа: Научное изд-во «Башкирская энциклопедия», 1996.– С. 287.

Поварисов С.Ш. Г. Ибрагимов как реформатор лексических и грамматических норм современного татарского литературного языка / С.Ш. Поварисов // Татар теле һәм әдәбиятының актуаль проблемалары (Башкортстан Республикасы, Стәрлетамак ш. 26–28 ноябрь, 2003 ел): Бөтенрос. фәнни-практ. конф. фәнни-методик мәкал. җыен.– Стәрлетамак: Стәрлетамак дәүләт педаг. акад., 2004.– I кис. Тел белеме.– С. 81–87.

Поварисов С.Ш. Ибрагимов Галимджан Гирфанович (28. 2. 1887, д. Султанмуратово Стерлитамакского у. Уфим. губ., ныне с. Султанмурато-

во Аургазинского р-на РБ – 21. 1. 1938, Казань), писатель. Герой Труда (1928) / С. Ш. Поварисов // Башкирская энциклопедия: В 7 т. / гл. ред. М. А. Ильгамов.– Уфа: Башк. энцикл., 2007.– Т. 3.: З–К.– С. 112–113.

Поварисов С. Ш. Г. Ибрагимов как реформатор лексических и грамматических норм современного татарского литературного языка / С. Ш. Поварисов // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 44–47.

Портрет, созданный по черточке // Дуслык (Киев).– 2008.– № 6 (71).– С. 20–21.

Председатель Ялтинского ССП Г. Г. Ибрагимов награжден ВЦИК званием героя труда // Лит. газета.– 1933.– 5 янв.

Рамазанов Н. Посвятивший свою жизнь народу. К 75-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Н. Рамазанов // Комсомолец Татарии.– 1962.– 14 марта.

Рамеев З. З. Из истории текстологического изучения письменного наследия Г. Ибрагимова / З. З. Рамеев // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 41–44.

Рамеев З. З. Письменное наследие Галимджана Ибрагимова: текстологический аспект / З. З. Рамеев // Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств.– 2012.– № 4.– С. 137–140.

Рафикова Л. Галимджан Ибрагимов / Л. Рафикова // Комсомольское племя (Оренбург).– 1967.– 12 марта.

Рахим А. Первый тюркологический съезд и его резолюции / А. Рахим // Вестник Научного общества Татароведения.– 1926.– № 5.– С. 3–6.

Родионов В. Г. Типология творчества Г. Ибрагимова и И. Юркина (К проблеме своеобразия литератур татарского и чувашского народов) / В. Г. Родионов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 96–98.

Саади А. Г. Ибрагимов и его литературное творчество / А. Саади // Инф. бюллетень ВОКС.– 1927.– № 33/35.– С. 12–14.

Саади А. Галимджан Ибрагимов и его литературное творчество / А. Саади // Вестник Научного общества Татароведения.– 1928.– № 8.– С. 23–50.

Саади А. Галимджан Ибрагимов и его литературное творчество / А. Саади // Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– С. 23–50.

Сабиров С. Классик татарской литературы. К 70 летию со дня рождения Г. Ибрагимова / С. Сабиров // Комсомолец Татарии.– 1957.– 15 марта.

С. В. Первый Всесоюзный тюркологический съезд // Новый Восток.– 1926.– № 12.– С. 334–341.

Сагдеева Ф. К. Проблема народности в литературно-критических статьях Г. Ибрагимова (дореволюционный период) / Ф. К. Сагдеева // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– Б. 252–256.

Сагдеева Ф. К. Концепт хезмәт (труд) и его отражение в творчестве Г. Ибрагимова / Ф. К. Сагдеева // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 207–209.

Сагдеева Ф. К. Отражение концепта *эш* (работа) в художественном тексте (на материале рассказов Г. Ибрагимова) / Ф. К. Сагдеева // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 241–242.

Сагдеева Ф. К. Концепт хатын-кыз (женщина) как фрагмент индивидуально-авторской картины мира Г. Ибрагимова / Ф. К. Сагдеева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 246–250.

Сагитов М. А. Синонимические фразеологизмы и их стилистическое употребление в романе Г. Ибрагимова «Глубокие корни» / М. А. Саги-

тов // Конф. по татарскому языкознанию, посвящ. 50-летию СССР: тез. докл.– Казань, 1972.– С. 27–29.

Садекова А. Фольклор в раннем творчестве Галимджана Ибрагимова / А. Садекова // Мәгърифәт һәм азатлык өчен көрәш (XX йөз башы татар әдәбияты тарихыннан) / Редколлегия: Бәширов Ф. К. (төзүче), Халитов Г. М., Юзиев Н. Г. (җаваплы редактор).– Казан, 1987.– С. 110–122.

Садекова А. Х. Традиции дастанов в творчестве Галимджана Ибрагимова / А. Х. Садекова // Поэтика татарского фольклора.– Казань, 1991.– С. 76–92.

Садекова А. Х. Галимджан Ибрагимов о поэзии Дердменда / А. Х. Садекова // Научный Татарстан.– 2010.– № 2.– С. 259–262.

Садекова А. Х. Галимджан Ибрагимов о татарском фольклоре и фольклористике / А. Х. Садекова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 39–41.

Садирова Е. Н. Своеобразие сценического воплощения рассказа Г. Ибрагимова «Алмачуар» в КТГТЮЗ им. Г. Кариева / Е. Н. Садирова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 138–139.

Сайганов А. Могучий талант: К 75-летию со дня рождения / А. Сайганов // За педагогические кадры.– 1962.– 17 марта.

Салимзянов Ш. Солдат революции / Ш. Салимзянов // Южный Урал (Оренбург).– 1067.– 12 марта.

Саляхова З. Г. Свойство олицетворения натуралистических приемов в произведениях Г. Ибрагимова / З. Г. Саляхова // Milli mədəniət: Tatar dəwlət gumanitar institutı.– 2003.– № 3.– С. 69–70.

Саляхова З. Г. Натуралистические явления в романе Г. Ибрагимова «Глубокие корни» / З. Г. Саляхова // Milli mədəniət: Tatar dəwlət gumanitar institutı.– 2003.– № 3.– С. 93–98.

Самойлович А. Галимджан Ибрагимов как татаровед / А. Самойлович // Вестник науч. об-ва татароведения.– 1928.– № 8.– С. 9–13.

Самойлович А. Галимджан Ибрагимов, как татаровед / А. Самойлович // Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– С. 9–13.

Сафин М. Х. Родословная Галимджана Ибрагимова / М. Х. Сафин // Проблемы изучения и преподавания тюркской филологии: история, современность, перспективы: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с Междунар. участием, посвящ. 125-летию гос. и общ. деятеля, языковеда

и классика татар. лит-ры Галимджана Ибрагимова, 105-летию Народного поэта Чувашской Республики Петра Хузангая, 15-летию кафедры татарской и чувашской филологии СГПА им. Зайнаб Биишевой, Россия, Республика Башкортостан, г. Стерлитамак, 24–26 мая 2012 г. / Науч. ред. И. С. Насипов; Отв. ред. И. С. Мансуров.– Стерлитамак: Стерлитамак. гос. педаг. акад. им. Зайнаб Биишевой, 2012.– С. 47–65.

Сафиуллина Ф. С. Особенности стиля повествования Г. Ибрагимова и его традиции / Ф. С. Сафиуллина // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 153–164.

Сафуанов С. Талантливый художник, большой мыслитель / С. Сафуанов // Сов. Башкирия.– 1962.– 14 марта.

Саяпова А. «Молодые сердца» Г. Ибрагимова в контексте философии экзистенциализма // Саяпова А. Дардменд и проблемы символизма в татарской литературе.– Казань: Алма-Лит, 2006.– С. 67–74.

Сибагатуллин И. Писатель-большевик / И. Сибагатуллин // Степной маяк (Кокчетав).– 1967.– 12 марта.

Сибгатуллина А. Т. Материалы департамента полиции о поездке Г. Ибрагимова в Сухуми / А. Т. Сибгатуллина // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 243–249.

Смирнов В. Широкой кистью / В. Смирнов // Сов. Татария.– 1967.– 11 марта.

Султанбеков Б. Последний бой Галимджана Ибрагимова / Б. Султанбеков // Татарстан.– 1995.– № 7–8.– С. 48–58.

Султанбеков Б. Ф. Галимджан Ибрагимов. Последний бой / Б. Ф. Султанбеков // Татарское возрождение. Эпоха и личности / Редколлегия Академик РАН и АНТ К. А. Валиев (главный редактор), доктор филологических наук Н. Ш. Хисамов (ответственный редактор), Ф. А. Табеев, академик РАН и АНТ А. И. Коновалов, член-корреспондент АНТ В. Н. Лихачев, доктор филологических наук Н. М. Валеев, доктор филологических наук Ф. М. Мусин, профессор Б. Ф. Султанбеков, член-корреспондент РАН и АНТ И. Б. Хайбуллин, доктор экономических наук Д. С. Хайруллов, И. Р. Каримов (ученый секретарь).– Казань: Фән, 2000.– С. 287–307.

Султанов И. Современность реализма / И. Султанов // Лит. газета.– 1963.– 5 марта.

Султанова А. З., Шарипов М. С. Опыт Галимджана Ибрагимова в драматургии / А. З. Султанова, М. С. Шарипов // Актуальные проблемы современной татарской филологии: материалы IV Всерос. заочной науч.-практ. конф. с междунар. участием, посвящ. 60-летию филологического факультета и кафедры татарской филологии и культуры Башкирского государственного университета / Редакционная коллегия: канд. филол. наук, доцент И. Ф. Зарипова (отв. редактор), канд. пед. наук, доцент Л. Р. Сагидуллина, канд. филол. наук, доцент И. К. Фазлутдинов, канд. филол. наук, доцент Г. У. Гайнуллина, лаборант КТФиК Э. А. Ибрагимова (техн. секретарь). – Уфа: РИЦ БашГУ, 2017. – С. 131–134.

Табеев Ф. Пламенное сердце борца / Ф. Табеев // Сов. Татария. – 1967. – 12 марта.

Табеев Ф. Пламенное сердце борца / Ф. Табеев // Известия. – 1967. – 17 марта.

Тагиров И. В борьбе за власть Советов (Октябрь и национально-освободительное движение в Поволжье и Урале, июль 1917 – март 1918 гг.) / И. Тагиров. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1977. – С. 5, 7, 12–13, 38–39, 63–67, 141, 144–145, 151–152, 156, 159–160.

Тагирова Ф. И. Лексико-фразеологические средства актуализации концепта *счастье* в произведениях Г. Ибрагимова (на примере ранних рассказов) / Ф. И. Тагирова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина. – Казан, 2012. – С. 242–244.

Тагирова Ф. И., Сабитова И. И. Произведения Г. Ибрагимова как объект лексикологических изысканий (на примере названий одежды) / Ф. И. Тагирова, И. И. Сабитова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – С. 272–275.

Тәбрисова Р. Т. Особенности употребления числа и лица в некоторых произведениях Г. Ибрагимова и способы их выражения в английском и немецком языках / Р. Т. Тәбрисова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент. – Яр Чаллы: НГПИ, 2007. – С. 182–186.

Халиуллина А. Г. Региональные особенности современной татарской прозы Башкортостана / А. Г. Халиуллина // Актуальные проблемы современной татарской филологии: материалы IV Всерос. заочной науч.-практ. конф. с междунар. участием, посвящ. 60-летию филологического факультета и кафедры татарской филологии и культуры Башкирс-

кого государственного университета / Редакционная коллегия: канд. филол. наук, доцент И. Ф. Зарипова (отв. редактор), канд. пед. наук, доцент Л. Р. Сагидуллина, канд. филол. наук, доцент И. К. Фазлутдинов, канд. филол. наук, доцент Г. У. Гайнуллина, лаборант КТФиК Э. А. Ибрагимова (техн. секретарь).– Уфа: РИЦ БашГУ, 2017.– С. 157–161.

Танаева С. Е., Хакимова В. Х. Галимзян Ибрагимов и Кедра Митрей – достойные сыновья своего народа / С. Е. Танаева, В. Х. Хакимова // Актуальные проблемы современной татарской филологии: материалы IV Всерос. заочной науч.-практ. конф. с междунар. участием, посвящ. 60-летию филологического факультета и кафедры татарской филологии и культуры Башкирского государственного университета / Редакционная коллегия: канд. филол. наук, доцент И. Ф. Зарипова (отв. редактор), канд. пед. наук, доцент Л. Р. Сагидуллина, канд. филол. наук, доцент И. К. Фазлутдинов, канд. филол. наук, доцент Г. У. Гайнуллина, лаборант КТФиК Э. А. Ибрагимова (техн. секретарь).– Уфа: РИЦ БашГУ, 2017.– С. 407–411.

Терегулов И. Отражение голода 1921–1922 гг. В татарской литературе / И. Терегулов // Кр. Татария.– 1924.– 7 июля.

Торжественный вечер // Сов. Татария.– 1977.– 15 марта.

Тугушева Л. Ю. О языке романа Г. Ибрагимова «Казак кызы» (К вопросу о смешении языков) / Л. Ю. Тугушева // Тюркологические исследования.– М.– Л.: Изд-во АН СССР, 1963.– С. 256–264.

Турдыев Ш. Ю. Г. Ибрагимов и узбекская литература / Ш. Ю. Турдыев // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 168–173.

Урманче Б. Былое перед глазами / Б. Урманче // Сов. Татария.– 1987.– 12 марта.

Урманчеев Ф. Источник вдохновения / Ф. Урманчеев // Сов. Татария.– 1977.– 20 марта.

Усманов А. К 70 летию со дня рождения Г. Ибрагимова / А. Усманов // Сов. Татария.– 1957.– 14 марта.

Усманов Г. И. Солдат пролетарской революции / Г. И. Усманов // Сов. Татария.– 1987.– 12 марта.

У односельчан писателя (Студенты Казанского государственного педагогического института в селе Султанмуратово) // Сов. Башкирия.– 1971.– 19 сент.

Файзи А. Поэт красоты и свободы / А. Файзи // Лит. газета.– 1957.– 30 мая.

Фаляхов Н. Писатель, государственный деятель, патриот / Н. Фаляхов // Блокнот агитатора.– 1977.– № 4.– С. 18–20.

Фардеева Д. Р. Инсценизация произведения «Судьба татарки» Г. Ибрагимова / Д. Р. Фардеева // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., пос-

вящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 283–288.

Фасеев К. Ф. На путях пролетарского интернационализма (Утверждение идей интернационализма в татарской общественной мысли и культуре) / К. Ф. Фасеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1971.– С. 11, 27, 33, 40, 47, 76, 81–83, 87, 109–110, 112, 119, 127, 143, 162–163, 170, 172, 177, 183, 187, 198–199, 223, 225, 229, 233–235, 237–238, 246, 252, 256–258, 261–262, 270, 272–275, 333, 337–339, 341–344, 351, 363.

Фасеев М. Ф. Проблема социалистической революции и диктатуры пролетариата в наследии Г. Ибрагимова (20-е годы) / М. Ф. Фасеев // Проблемы преемственности в татарской общественной мысли.– Казань, 1985.– С. 155–162.

Фаттахова Р. Ф. Интенсивность как самостоятельная функционально-семантическая категория и ее отражение в татарской фразеологии / Р. Ф. Фаттахова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 191–196.

Фирсов Н. Н. Изучение Татарии в историческом, археологическом и этнографическом отношении / Н. Н. Фирсов // Новый восток.– 1928.– № 20/21.– С. 324–332.

Фирсов Н. Н. Галимджан Ибрагимов как историк-политик / Н. Н. Фирсов // Вестник науч. об-ва татароведения.– 1928.– № 8.– С. 14–19.

Фирсов Н. Н. Галимджан Ибрагимов как историк-политик / Н. Н. Фирсов // Галимджан Ибрагимов: Статьи П. С. Когана, А. Н. Самойловича, Н. Н. Фирсова, И. Н. Бороздина и А. Саади.– Казань: Изд. Дома Татар. Культуры, 1928.– С. 14–19.

Фролова Г. И. Изучение биографии и творчества Г. Ибрагимова на уроках иностранного языка / Г. И. Фролова // Галимҗан Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– С. 168–171.

Хабутдинов А. Рождение татаризма. Галимджан Ибрагимов (1887–1938) / А. Хабутдинов // Татарские края.– 2004.– № 32 (601) Авг.

Хабутдинов А. Ю. Галимджан Ибрагимов как деятель социалистического движения у татар: от просвещения к политике / А. Ю. Хабутдинов // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына

125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 26–29.

Хабутдинова М. М. Традиции Г. Ибрагимова в творчестве А. Гилязова / М. М. Хабутдинова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 100–103.

Хайбуллин Р. Г. Ялтинские годы писателя / Р. Г. Хайбуллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 324–325.

Хайри Х. Поиски и свершения (Очерки о татарской литературе) / Х. Хайри.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1970.– С. 5–6, 9–10, 13–14, 22, 25.

Хайруллин М. Б. Галимджан Ибрагимов и развитие татарской лексики на основе исконно-национального и иноязычного / М. Б. Хайруллин // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– С. 156–159.

Хайрутдинов Р. Г. Осуществление Коммунистической партией ленинской программы по национальному вопросу в 1917–1920 гг. (По материалам Поволжья и Приуралья) / Р. Г. Хайрутдинов.– Изд-во Казан. ун-та, 1976.– С. 7, 16, 139, 164, 166, 170, 174, 177, 180, 189.

Хайрутдинов Р. Дорогой революции / Р. Хайрутдинов // Сов. Татария.– 1987.– 11 марта.

Хакимов Б. Э. Лингвистическая деятельность Г. Ибрагимова в хронологическом аспекте / Б. Э. Хакимов // Яшь галимнәр карашы / Фәнни мөхәррир – профессор Гыйләҗев И. А. Җаваплы мөхәррир һәм төзүче – доцент Гафиятуллина Н. М.– Казан: РИЦ «Школа», 2006.– С. 176–180.

Хакимов Б. Э. «Особое мнение» Г. Ибрагимова (из истории изучения категории падежа в татарском языке) / Б. Э. Хакимов // Галимҗан

Ибраһимов мирасы һәм хәзерге заман: фәнни-гамәли конф. материаллары (5 март 2007) / Редколлегия: Шәрипов Ә. М., филология фәннәре докторы, профессор; Гилаева И. И., филология фәннәре кандидаты; Закиров Р. А., филология фәннәре кандидаты, доцент; Хөснетдинова Л. К., филология фәннәре кандидаты, доцент; Ирисов Н. И., филология фәннәре кандидаты, доцент.– Яр Чаллы: НГПИ, 2007.– С. 141–145.

Хакимова Л. З. Г. Ибрагимов в историографии 1920-х – 1930-х годов / Л. З. Хакимова // Совершенствование преподавания в высшей школе: Материалы науч.-практ. конф.– Казань, 2002.– С. 56–59.

Хакимова Л. З. Роль Г. Ибрагимова в развитиии культур татарского и других тюркских народов / Л. З. Хакимова // В поисках ответов: сб. тр. молодых ученых.– Елабуга, 2004.– вып. 3.– С. 15–18.

Хакимова Л. З. Роль Г. Ибрагимова в формировании культурно-исторического сознания тюркских народов / Л. З. Хакимова // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– Б. 234–239.

Хаков В. Х. Неоценимый вклад Г. Ибрагимова в развитие татарского литературного языка и татарского языкознания / В. Х. Хаков // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман: Тууына 115 ел тулуга багыш. фән. конф. материаллары / Редколлегия: М. Х. Хәсәнов (баш мөхәррир), М. Г. Арсланов, Р. У. Әмирханов, М. З. Зәкиев, Р. Ф. Исламов (төзүче), Ф. М. Мусин, Н. Ш. Хисамов, Ф. И. Урманчеев.– Казан: Татар. кит. нәшр., 2002.– С. 185–193.

Халит Г. Путь большого писателя (К 70-летию со дня рождения Г. Ибрагимова) / Г. Халит // Сов. Татария.– 1957.– 13 марта.

Халит Г. Галимджан Ибрагимов / Г. Халит // Ибраһимов Г. Избранное / Пер. с татар. Гайши Шариповой / Г. Ибраһимов.– Казань: Таткнигоиздат., 1957.– С. 3–19.

Халит Г. Первые шаги татарской советской литературы (1917–1920 гг.) / Г. Халит // Социалистический реализм в литературах народов СССР.– М., 1962.– С. 328–365.

Халит Г. Галимджан Ибрагимов (1887–1938) / Г. Халит // История татарской советской литературы / Редакционная коллегия: В. Г. Воздвиженский, Л. И. Залеская, З. С. Кедрина, К. Ф. Фасеев, Г. М. Халит. Ответственные редакторы: Л. И. Залеская, В. Г. Воздвиженский.– М.: Наука, 1965.– С. 147–170.

Халит Г. Постигая гармонию красоты // Халит Г. Портреты и проблемы: Избранные статьи разных лет.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1985.– С. 123–155.

Халитов Г. Художник, гражданин, борец / Г. Халитов // Сов. Чувашия.– 1967.– 10 марта.

Халитов Г. Художник, гражданин, борец / Г. Халитов // Марийская правда.– 1967.– 11 марта.

Халитов Г., Воздвиженский В. Писатель, гражданин, борец / Г. Халитов, В. Воздвиженский // Удмуртская правда.– 1967.– 10 марта.

Халитов Г., Воздвиженский В. Писатель, гражданин, борец / Г. Халитов, В. Воздвиженский // Туркменская искра.– 1967.– 14 марта.

Халитов Г., Воздвиженский В. Писатель, гражданин, борец / Г. Халитов, В. Воздвиженский // Правда Бурятии.– 1967.– 15 марта.

Халитов Г. М. Развитие эстетических взглядов Г. Ибрагимова после Октябрьской революции / Г. М. Халитов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 102–113.

Халит Г. Постигая гармонию красоты // Халит Г. Портреты и проблемы: Избранные статьи разных лет / Г. Халит.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1985.– С. 123–155.

Халитова Э. Не стареет память о нем / Э. Халитова // Комсомолец Татарии.– 1967.– 12 марта.

Хамматов Ш. Х. Творческие связи Г. Ибрагимова и М. Джалиля // Хамматов Ш. Х. Муса Джалиль – интернационалист.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1988.– С. 187–196.

Ханбиков Я. Галимджан Ибрагимов об учителе / Я. Ханбиков // Народное образование.– 1967.– № 3.– С. 96–97.

Ханбиков Я. И. Общественно-педагогическая деятельность и педагогические взгляды Галимджана Ибрагимова (1887–1938) / Я. И. Ханбиков // Ученые записки КГПИ. 1967. Вып 53.: Из истории педагогики в Татарии. Сб. 1.– Казань, 1967.– С. 75–147.

Ханбиков Я. И. Педагогическая деятельность Галимджана Ибрагимова // Ханбиков Я. И. История развития педагогической мысли татарского народа: Пособие для студентов и аспирантов.– Казань, 1975.– С. 136–143.

Ханбиков Я. На ниве просвещения / Я. Ханбиков // Сов. Татария.– 1977.– 13 марта.

Хантимерова Г. З. Переводы произведений писателя на русский язык / Г. З. Хантимерова // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 182–189.

Хасанов М. Революционный подвиг писателя / М. Хасанов // Сов. Татария.– 1966.– 15 нояб.

Хасанов М. Писатель, ученый, революционер. К 80-летию со дня рождения Г. Ибрагимова / М. Хасанов // Комсомольская правда.– 1967.– 14 марта.

Хасанов М. Писатель, революционер (К 80-летию со дня рождения Г. Ибрагимова) / М. Хасанов // Коммунист Татарии.– 1967.– № 3.– С. 28–34.

Хасанов М. Великий писатель, ученый и общественный деятель / М. Хасанов // Коммунист Татарии.– 1977.– № 3.– С. 44–50.

Хасанов М. Талант на службе революции / М. Хасанов // Сов. Татария.– 1977.– 13 марта.

Хасанов М. Х. Талант на службе революции / М. Х. Хасанов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 16–28.

Хасанов М. Галимджан Ибрагимов (1887–1938) / М. Хасанов // История татарской литературы нового времени (XIX – начало XX века) / Руководитель авторского коллектива и научный руководитель Г. М. Халитов. Редколлегия: Н. Ш. Хисамов (ответственный редактор), Р. Ф. Исламов, Ф. М. Мусин, З. З. Рамеев.– Казань: Фикер, 2003.– С. 374–389.

Хасанов М. Х. Ибрагимов (Ибраһимов) Галимджан Гирфанович (28.3.1887, д. Султан-Муратово Стерлитамакского у. Уфимской губ.– 21.1.1938, Казань), писатель, учёный, гос. деятель, Герой Труда (1928) / М. Х. Хасанов // Татарская энциклопедия: В 5 т. / Гл. ред. М. Х. Хасанов, ответ. ред. Г. С. Сабирзянов.– Казань: Институт Татарской энциклопедии АН РТ, 2005.– Т. 2: Г–Й.– С. 510–512.

Хатипов Ф. М. Психологизм Г. Ибрагимова / Ф. М. Хатипов // Писатель, революционер, ученый: материалы науч. конф., посвящ. 90-летию Галимджана Ибрагимова / Редакционная коллегия: М. Х. Хасанов (председатель), М. Х. Мухарямов, Н. Г. Гизатуллин, Н. Г. Юзеев.– Казань: Татар. кн. изд-во, 1980.– С. 134–143.

Хакимова В. Х. Общее и особенное в судьбах и в творчестве Галимзяна Ибрагимова и Кедра Митрея / В. Х. Хакимова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 182–184.

Хатаевич М. О путях развития национальной культуры / М. Хатаевич // Кр. Татария. – 1927.– 24 мая.

Хафизов Г. Культуртригерская деятельность татарской интеллигенции в XIX – первой четверти XX вв. / Г. Хафизов.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2003.– С. 173–175.

Хуббитдинова Н. А. О созвучности традиций рассказа «Алмасуар» Г. Ибрагимова с башкирским народным творчеством / Н. А. Хуббитдинова // Восток-Запад: литература и художественная культура: сб. метариалов Междунар. науч.-практ. конф. (19–21 октября 2017 года) / Ответственный редактор доктор филологических наук, профессор Л. И. Мингазова. Научный редактор доктор филологических наук, про-

фессор Ф. С. Сайфуллина. Редакционная коллегия: доктор педагогических наук, профессор И. Э. Ярмакеев, доктор филологических наук, профессор Л. И. Мингазова, доктор филологических наук, профессор ЕНУ им. Л. Н. Гумилева Ж. А. Аймухамбет, кандидат филологических наук, доцент ЕНУ им. Л. Н. Гумилева А. С. Халилов.– Казань: Отечество, 2017.– С. 245–247.

Хубутдинов А. Рождение татаризма: Галимджан Ибрагимов (1887–1938) / А. Хубутдинов // Идель.– 2001.– № 3.– С. 59–61.

Хубутдинова М. «Ранняя весна» детской литературы / М. Хубутдинова // Идель.– 2005.– № 4.– С. 57–58.

Хусни Ф. Мы поднялись из низов: К 80-летию со дня рождения Галимджана Ибрагимова / Ф. Хусни // Лит. Россия.– 1967.– 10 марта.

Хуснутдинова А. Ф. Арабские заимствования в творчестве Г. Ибрагимова / А. Ф. Хуснутдинова // Современная молодежь и духовные ценности народов России: сб. материалов Респ. студен. науч.-практ. конф. / Научный редактор: Мухаметшин Р. М. (доктор политических наук, профессор). Ответственный редактор: Закиров Р. Р. (кандидат филологических наук, доцент).– Казань: ДУМ РТ-РИИ-КИУ, 2015.– С. 352–363.

Чанышев Я. Мои встречи с Галимджаном Ибрагимовым / Я. Чанышев // Казань.– 2007.– № 3.– С. 15–17.

Чернышов Е. Чарующий облик Галимджана Ибрагимова / Е. Чернышов // Казань.– 2007.– № 3.– С. 19–20.

Чествование Г. Ибрагимова // Кр. Татария.– 1928.– 14 марта.

Шагиахметов М. В тылу у белых / М. Шагиахметов // Сов. Татария.– 1962.– 14 марта.

Шайбаков А. Р. Индивидуально-авторская картина мира Г. Ибрагимова в рассказе «Начало весны» / А. Р. Шайбакова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 99–100.

Шайхисламова З. Ф. Мир человеческих эмоций как локальная картина мира (по материалам произведений Галимджана Ибрагимова) / З. Ф. Шайхисламова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 93–96.

Шамов А. Певец свободы и красоты / А. Шамов // Сов. Татария.– 1962.– 14 марта.

Шамов А. Галимджан Ибрагимов / А. Шамов // Сов. Удмуртия.– 1962.– 14 марта.

Шамов А. Классик татарской литературы / А. Шамов // Удмуртская правда.– 1962.– 14 марта.

Шамов А. Художник и гражданин / А. Шамов // Марийская правда.– 1962.– 16 марта.

Шамова А. «Я сын твой, Отчизна, рожденный тобой…» / А. Шамова // Казань.– 2007.– № 3.– С. 11–14.

Шамси С. Долгожданная встреча / С. Шамси // Веч. Казань.– 1987.– 12 марта.

Шарафутдинов З., Ханбиков Я. Жизнь и педагогическая деятельность Галимджана Ибрагимова (1887–1936) // Шарафутдинов З., Ханбиков Я. История педагогики Татарстана.– Казань, 1998.– С. 244–263.

Широкий кистью // Сов. Татария.– 1967.– 11 марта.

Юдкевич Л. Притяжение прекрасного / Л. Юдкевич // Сов. Татария.– 1977.– 13 марта.

Юнусова Г. Галимджан Ибрагимов и музыка / Г. Юнусова // Рухи мирас = Духовное наследие: поиски и открытия / Редколлегия: И. Г. Гумеров (руководитель проекта и ответственный редактор), М. И. Ахметзянов, З. З. Рамеев. Составители выпуска: Л. Ш. Гарипова, Г. М. Ханнанова, Л. Ш. Давлетшина.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– Вып. 3.– С. 308–316.

Юсупова А. Ш., Галимова Г. Н. Речевые стереотипы в произведениях Г. Ибрагимова / А. Ш. Юсупова, Г. Н. Галимова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2016.– С. 343–346.

Юсупова А. Ш. Архаичная лексика в романе Г. Ибрагимова «Казакъ кызы» и особенности языка татарской диаспоры КНР / А. Ш. Юсупова // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– С. 203–204.

Юсупова А. Ш., Галимова Г. Н. Речевые стереотипы в произведениях Г. Ибрагимова / А. Ш. Юсупова, Г. Н. Галимова // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Междунар. конф., посвящ. 130-летию со дня рожд. Г. Ибрагимова / Сост. Ф. Х. Миннулина, А. Ф. Ганиева.– Казань: ИЯЛИ, 2017.– С. 343–346.

Ягудин М. Классик татарской литературы / М. Ягудин // Иртыш (Семипалатинск).– 1967.– 19 марта.

Янгирова Ю. Г., Шарипов М. С. Галимджан Ибрагимов и Башкортостан / Ю. Г. Янгирова, М. С. Шарипов // Актуальные проблемы современной татарской филологии: материалы IV Всерос. заочной науч.-практ. конф. с междунар. участием, посвящ. 60-летию филологического факультета и кафедры татарской филологии и культуры Башкирского государственного университета / Редакционная коллегия: канд. филол. наук, доцент И. Ф. Зарипова (отв. редактор), канд. пед. наук, доцент Л. Р. Сагидуллина, канд. филол. наук, доцент И. К. Фазлутдинов, канд. филол.

наук, доцент Г. У. Гайнуллина, лаборант КТФиК Э. А. Ибрагимова (техн. секретарь).– Уфа: РИЦ БашГУ, 2017.– С. 160–165.

Төрек телендә

Durbilmez B. Alimcan İbrahimov'un hikâyelerinde düğün gelenekleri / B. Durbilmez // Галимҗан Ибраһимов һәм XXI гасыр: Тууына 120 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары / Редколлегия: филология фәннәре докторы, профессор К. М. Миңнуллин, филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов, филология фәннәре докторы, профессор Ф. М. Мусин, филология фәннәре докторы, профессор, академик М. З. Зәкиев, филология фәннәре докторы, профессор Ф. И. Урманчеев, сәнгать фәннәре докторы, профессор М. Г. Арсланов. Фәнни мөхәррир: филология фәннәре докторы Р. Ф. Исламов. Төзүче: филология фәннәре кандидаты Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2007.– S. 258–272.

Zaripova-Çetin Ç. Alimcan Ibrahimov'un eserlerinde Tatar türklerinin kültürel değerleri / Ç. Zaripova-Çetin // Ulusararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı 9–15 Nisan 2006 (Çeşme-Izmir) Bildiri Kitabı-II.– Izmir, 2007.– S. 225–238.

Öner M. Alimcan Ibrahim ve Tatar medeniyeti / M. Öner // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– S. 11–14.

Yarullina R. Tatar Yazarı Alimcan Ibrahimov / R. Yarullina // Türk Dünyası Kültür ve Sanat Dergisi.– 2007.– Sayi 23.– S. 37–39.

Yıldız Ç. A. İbrahimov'un köy çocukları hikâyesindeki evlenme adetlerinin türk evlenme adetleri ile mukayesesi / Ç. Yıldız // Г. Ибраһимов мирасы һәм төрки дөнья: Г. Ибраһимовның тууына 125 ел тулуга багышланган Халыкара фәнни-гамәли конф. материаллары (17 апрель, 2010 ел) / Редколлегия: К. М. Миңнуллин (рәис), Д. М. Абдуллина (фәнни редактор), М. Х. Вәлиев, Р. Ф. Рахмани, З. З. Рәмиев. Төзүчеләр: Л. Ш. Бәдертдинова, Ф. Х. Миңнуллина.– Казан, 2012.– S. 157–159.

Удмурт телендә

Махмудов А. Выль улонэз данъяз: Галимджан Ибрагимовлэн вордскемез дырысен – 90 ар / А. Махмудов // Сов. Удмуртия.– 1977.– 12 мартаю.

Шамов А. Галимджан Ибрагимов / А. Шамов // Советской Удмуртия.– 1962.– 14 мартаю.

Украин телендә

Галімджан Ібрагімов // Прапор.– 1977.– № 12.– С. 47.

Үзбәк телендә

Иброҳимов Олимжон (1887–1938) – татар совет адабиёти асосчиларидан, ёзувчи, олим, публицист, жамот арбоби // Ўзбек Совет энцик-

лопедияси. Бош ред. ЎзССР ФА академиги И. М. Мўминов.– Тошкент: ЎзССР Бош редакцияси, 1973.– Т. 4 Дехнав-Индустрия.– Б. 521.

Махмудов А. Таникли адиб: Галимжан Ибрагимов туғилган кунга 90 йил тўлди / А. Махмудов // Сирдарё ҳақиқати.– 1977.– 12 март.

Махмудов А. Улуғ татар ёзувчиси: Адиб таваллудининг 90 йиллигига / А. Махмудов // Совет Тожикистони.– 1977.– 12 март.

Шамов А. Улкан санъаткор / А. Шамов // Ўзбекистон маданияти.– 1962.– 19 март.

Чиркәс телендә

Махмудов А. Тэтар тхакіуэ ин дыдэ: Ибрагимов Хьэлымжан къызэралъхурэ илъэс 90 ирокъу / А. Махмудов // Ленин нур.– 1977.– 10 март.

Чуваш телендә

Шамов А. Тутар халăхĕн наллă писателĕ / А. Шамов // Коммунизм ялаве.– 1962.– 14 марта.

Якут телендә

Махмудов А. Дириҥник силис тардыы: Татар советкай суруйааччыга Галимджан Ибрагимов төрөөбүтэ 90 сылын туолла / А. Махмудов // Кыым.– 1977.– 27 кулун тутар.

ЭЧТӘЛЕК

V. СОВЕТ ЧОРЫ ДОКУМЕНТЛАРЫ
Хатлар 3
Телеграммалар 146
Мөрәҗәгатьләр 158
Автографлар 167
Котлаулар 180
Репрессия чоры документлары 184
Аклау чоры документлары 228
Г. Ибраһимовның шәхси тормышына караган документлар 366
Г. Ибраһимовның исемен мәңгеләштерү документлары 396
Галимҗан Ибраһимовның тормышы һәм эшчәнлеге хроникасы *(Төзүчесе Р. Ф. Исламов)* 401
Г. Ибраһимов яшәгән фатирларның, кунакханәләрнең һәм ул булган йортларның, төрмәләрнең исемлеге *(Төзүчесе Р. Ф. Исламов)* 480
Исламов Р. Ф. Галимҗан Ибраһимовның тулыландырылган яңа библиографиясе 482

Китапта файдаланылган иллюстратив материаллар түбәндәге чыганаклардан алынды:

Татарстан Республикасы Дәүләт архивы;

Башкортстан Республикасы Милли архивы;

Татарстан Республикасының Милли китапханәсе;

ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының Язма һәм музыкаль мирас үзәге;

Казанда яшәүче Әлфия Шамова, Рамил Миңнуллин, Рәмил Исламовның шәхси архивлары;

төрле телләрдәге хәзерге көндәлек матбугат, ачык интернет ресурслар

16+ Знак информационной продукции согласно ФЗ от 29.12.2010 г. №436–ФЗ

Фәнни басма

ГАЛИМҖАН ИБРАҺИМОВ – ДОКУМЕНТЛАРДА

2 том

Совет чоры документлары

(на татарском языке)

Ответственный за выпуск: *Фуат Рафиков*
Дизайн обложки: *Григорий Эйдинов*
Художественное оформление: *Рамиль Миннуллин*
Компьютерная вёрстка: *Йолдыз Нуриева*
Корректор: *Ландыш Авхадиева*

Формат 84x108 1/32. Усл. печ. листов 35,28
Бумага офсетная. Гарнитура Newton Тираж 1000 экз. Заказ №

Оригинал-макет подготовлен с помощью
пакета программ Jahat™.

Отпечатано в полном соответствии с качеством
предоставленного электронного оригинал-макета в типографии филиала
ОАО «ТАТМЕДИА» ПИК «Идел-Пресс».
420066, г. Казань, ул. Декабристов, 2. e-mail: idelpress@mail.ru